

Kar Vajana

Slika na ovitku:

Naslovni list Trubarjeve knjige TA DRUGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA iz leta 1560.

Iz primerka Trubarjevega prevoda Novega testamenta 1557—1561, ki ga hrani Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju. Ta žal nepopolni primerek, v katerem manjka začetek knjige: TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA iz leta 1557, je deveti od enajstih na svetu ohranjenih primerkov tega postopno natisnjenega in nato v eno knjigo vezanega Trubarjevega prevoda, oziroma prvi od treh primerkov, ki jih hranijo slovenske knjižnice.

Sliko objavljamo ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja (1586) in ob štiridesetletnici od ustanovitve Študijske knjižnice v Celju (1946), ki je danes vključena v Knjižnico Edvarda Kardelja v Celju.

Foto: Viktor Berk

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE

φ 23206

CELJSKI ZBORNIK

1986

CELJE
1986

Lepo branje
izdano leta 1986

UDK: 027.53 (497.12—119) »1946/1973«
027.3 (497.12—119) »1973/1986«

OD ŠTUDIJSKE IN LJUDSKE KNJIŽNICE DO ZDRUŽENE KNJIŽNICE EDVARDA KARDELJA V CELJU (1945—1986)

Nimajo prav tisti, ki trdijo, da televizija in druga avdiovizualna sredstva lahko nadomestijo knjigo. Kvečjemu jo lahko spodrinejo, kajti nič ne more zamenjati individualnega avtorskega izražanja in procesov, ki jih sproža v bralcu. Med njima je potreben vztrajen dialog v miru. Zato ostaja knjiga slej ko prej primarna kulturna vrednota, ki terja pozornost celotne družbe.

Lojze Kante
Književni listi 7. 8. 1986

VLADO NOVAK

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V CELJU

(Oris razvoja od 1946 do 1973)

Ustanovitev

Ko je ljudska oblast v revolucionarnem zanosu po končani narodnoosvobodilni vojni na novo urejala tudi omrežje knjižnic, ki naj bi poleg šol in ljudskih univerz postale učinkovito sredstvo za dvig izobrazbene ravni občanov, da bodo lahko premišljeno in zares svobodno odločali o nadaljnjem družbenem razvoju, se je naslonila na dragocene predvojne izkušnje Študijske knjižnice v Mariboru in je hotela široko razvejanemu omrežju ljudskih knjižnic, ki naj bi seglo tako rekoč v sleherni kraj, dodati še novo kvaliteto. V vsakem od tedanjih okrožij je ustanovilo tudi okrožno, oziroma pokrajinsko študijsko knjižnico. To je tedanje ministrstvo za prosveto LRS uzakonilo že v oktobru 1945 z okvirno uredbo o okrožnih študijskih knjižnicah, 1. marca 1946 pa je to svojo uredbo že tudi konkretiziralo. Ponovno je ustanovilo Študijsko knjižnico v Mariboru, čisto nanovo pa enaki knjižnici v Celju in v Novem mestu. V drugih slovenskih pokrajinskih središčih so študijske knjižnice ustanavljali postopno v naslednjih letih.

Tako je kot sad ljudske revolucije tudi v Celju nastal zavod, kakršnega to mesto v stari Jugoslaviji ni imelo, čeprav mu je zaslužna knjižničarka celjske Javne mestne knjižnice Vera Levstikova že med obema vojnama utirala pot s tem, da je v okviru tedanjih možnosti nabavljala tudi knjige za zahtevnejše bralce: razumnike, strokovnjake in raziskovalce. S posebno ljubeznijo je nabirala in hranila celejenzija, to je celjske tiske in literaturo o celjskem pokrajinskem območju. V tedanjih tesnih razmerah seveda njeno zbiranje ni moglo biti sistematično, pa še to, kar je zbrala, je bilo med nemško okupacijo uničeno. Od 10.213 knjig, kolikor jih je imela celjska Javna mestna knjižnica v začetku leta 1941, so se po sreči izmuznile nacističnemu divjaštvu nad vsem, kar je pričalo o slovenstvu, le posamezne slovenske knjige, ki jih je bilo po letu 1945 mogoče uvrstiti glede na njihovo vsebino bodisi v Mestno ljudsko, bodisi v Študijsko knjižnico.

Prvo obdobje dela v začasnih prostorih v pritličju Stare grofije (1947—1955)

Da bi nanovo ustanovljena študijska knjižnica lahko čim prej opravljala svoje naloge v celjski družbeni skupnosti, ji je bilo treba zagotoviti primerne prostore za delo. Začasni prostori v pritličju Stare grofije, ki so ji bili dodeljeni, so bili v skrajno slabem stanju. Postopno smo urejali prostor za prostorom ter postavljali v nje improvizirane in darovane knjižne police, omare in drugo pohištvo. V dveh sobah južnega dela stavbe (s pogledom na Savinjsko nabrežje) smo si uredili prostore za inventarizacijo, katalogizacijo in upravo. V večji od obeh tedaj razpoložljivih sob smo že od leta 1947 dalje tudi izposojali knjige ter ob večji mizi postavili nekaj stolov za bralce. Šele leta 1955 smo iz nekdanjih zaporov in jetniških delavnic uredili tudi čitalnico in kar v istem prostoru tudi izposojevalnico. Temnejše in manj zračne sobe z okni proti Muzejskemu trgu pa smo uporabili za štiri manjša knjižna skladišča. Šele leta 1955 smo hkrati z izposojevalnico lahko pripravili tudi nekoliko večje, svetlejšo, bolj zračno in bolj suho peto skladišče.

Osrednja pozornost pa je seveda veljala zbiranju knjig. Predvsem je bilo treba zapolniti vrzel, ki jo je zakrivilo nacistično divjanje med okupacijo (1941—1945), in zagotoviti temeljni slovenski knjižni fond. To smo dosegli postopno z zbiranjem slovenskih knjig, repatriiranih iz Graza in Maribora z bogatimi darovi mariborske študijske knjižnice (njen ravnatelj Janko Glazer je bil nanovo nastajajočim »mlajšim sosedam« mariborske študijske knjižnice ljubezniv darovalec in izkušen svetovalec), nekaj knjig nam je odstopila tudi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani iz zbirk republiškega zbirnega centra. V celjskem okrožnem zbirnem centru smo našli same nemške knjige, od katerih je imel le zelo majhen del takšno znanstveno ali uporabno vrednost, da smo jih lahko zadržali in uvrstili v svoj knjižni fond. Vmes je bila tudi lepa zbirka celejenzij in styriak iz zaplenjene zapuščine nemškega lokalnega bibliofila dr. Georga Skoberneteta, ki je bil zaradi svoje Slovincem sovražne dejavnosti obsojen pred ljudskim sodiščem. Tudi v tej bibliofilski zbirki so bile skoraj izključno nemške knjige, a pomembne po vsebini, pa še te je v prvih mesecih po osvoboditvi, še pred ustanovitvijo študijske knjižnice nekoliko razredčila sebična roka nekega domačega zbiralca. Nekaj tako nastalih vrzeli nam je pozneje vendarle uspelo spet zapolniti. — Precej več znanstvene in strokovne literature smo lahko ohranili iz profesorske knjižnice celjske gimnazije, od katere smo na podlagi uredbe ministrstva za prosveto LRS prevzeli večji del tistega, kar je preživelo peripetije prve in druge svetovne vojne in čas med njima, ko so dokaj bogate a delno zastarele knjižne fonde sicer kolikor toliko skrbno hranili, niso pa jih mogli dovolj smotrno dopolnjevati z modernejšimi deli. Stara gimnazijska profesorska knjižnica iz časov pred 1918 je bila namreč dobro založena s knjigami s področja historičnih in filoloških znanosti (zlasti klasične in germanske filologije). Imela je precej literature s področja prirodoslovja, a literature s področja tehnike, medicine in drugih uporabnih znanosti skoraj ni bilo, prav tako ne literature s področja družbenih in ekonomskih znanosti.

Zastarelost in enostranskost v sestavi prvotno prevzetih knjižnih fondov smo vztrajno popravljali s smotrno nabavno politiko, predvsem s kupovanjem znanstvene in strokovne literature z jugoslovanskega knjižnega tržišča, posku-

šali pa smo zainteresiranim občanom s celjskega pokrajinskega območja odpirati tudi okno v široki svet in smo v okviru možnosti kupovali tudi inozemsko strokovno in znanstveno literaturo. Navzočnost in dostopnost sodobne slovenske tiskane besede vseh vrst in strok pa je tudi občanom našega pokrajinskega območja zagotovljena v obliki brezplačnega obveznega primerka s teritorija SRS, ki so ga slovenske študijske knjižnice, med njimi tudi celjska, prejemale ves čas po osvoboditvi razen sedmih let (1954—1960). Na ta način pride tudi v Celje marsikaj, česar z nakupi v knjigarnah svojim bralcem sicer ne bi mogli zagotoviti, poleg tega pa je seveda vmes tudi nekaj takega, kar bralci le redko vzamejo v roke. Bibliotekarji na podlagi izkušenj ugotavljamo potrebe in zahteve bralcev in izbiramo, kaj jim je treba ponuditi čim hitreje in kaj malce pozneje. Na podlagi z zakonom zagotovljene navzočnosti vsega slovenskega tiska je vsaj za slovensko literaturo mogoče dokaj hitro prilagajati ponudbo knjig hitremu družbenemu razvoju in naglo se spreminjajočim zahtevam bralcev, precej hitreje kot če bi morali zahtevano literaturo šele iskati na knjižnem trgu ali jo preskrbeti z medbibliotečno izposojjo. Te poti se moramo posluževati predvsem za literaturo iz ostalih jugoslovanskih republik in iz tujine.

Ob koncu leta 1947, ko smo prvič statistično zanesljivo zajeli podatke, je štel knjižni fond ŠK skupaj 19.872 bibliotečnih enot, po desetih letih delovanja knjižnice, ob koncu leta 1955 pa že 57.498 bibliotečnih enot, od tega 50.150 knjig in periodik ter 7.348 enot v posebnih zbirkah (rokopisi, zemljevidi, grafike, muzikalije, drobni tisk in podobno).

Število bralcev in izposoj je v prvih letih, ko se je morala knjižnica šele uveljavljati, ter zato ker je izposojala literaturo samo za študij in za pomoč pri strokovnem delu občanov, naraščalo počasneje kot v ljudskih knjižnicah, ki so v tistih letih še vedno izposojale povečini čtivo za razvedrilo, nekaj tudi zahtevnejšega leposlovja, ki plemeniti duha in krepi željo po umetniških užitkih, precej manj pa literature za širjenje splošnega znanja in družbene razgledanosti. Vendar je tudi ŠK v letu 1956 statistično zabeležila 8.814 obiskov bralcev in izposodila 16.908 knjig.

Vse to delo sta v prvih letih opravljala 2 delavca: 1 bibliotekar (obenem upravnik) in 1 knjižničarka s srednjo izobrazbo, honorarna snažilka pa je skrbel, da so bili prostori čisti in pozimi ogrevani. Pozneje se je število delavcev pomnožilo še za dva: 1 knjižničarko in 1 knjižničarsko manipulantko, proti koncu prvega desetletja pa še za 2 bibliotekarja (eden od njih je nadomestil knjižničarko, ki je medtem odšla drugam). Povečani obseg dela je zahteval, da sta tudi administrativne in računovodske posle ter čiščenje prostorov prevzeli stalni delavki. Ob koncu prvega desetletja so v ŠK delali 3 bibliotekarji, 2 knjižničarja, 1 manipulantka, 1 administrativna tajnica in računovodkinja ter 1 snažilka (hkrati kurirka), skupaj 8 sodelavcev.

Drugo obdobje dela v začasnih prostorih (1955—1967)

Cepprav je ŠK v februarju 1955 dobila posebno sobo za izposojevalnico in čitalnico in je lahko bolj na široko kot dotlej odprla vrata bralcem, je bilo delo v zasilnih prostorih vedno bolj neznosno. 18 sedežev v čitalnici ni več zadoščalo ne glede na to, da je bila to prav za prav predvsem izposojevalnica in

še le v drugi vrsti tudi čitalnica, saj je nemir ob izposoji neprestano motil bralce v čitalnici, da niso mogli povsem v miru študirati. Stiska je naraščala tudi v delovnih prostorih knjižničarjev, predvsem pa v skladiščih, ki niso bila samo pretesna za naraščajočo zalogo knjig ampak tudi sicer neprimerna (premalo zračna in premalo zavarovana pred prahom, vlago in nevarnostjo požara). Zato si je uprava knjižnice že ves čas od ustanovitve, zlasti pa od leta 1956 dalje z vsemi silami prizadevala, da bi v okviru obnove stavbnega kompleksa Stare grofije zgradili na mestu novejšega, v vojni poškodovanega trakta novo poslopje, ki naj bi služilo predvsem za potrebe študijske knjižnice. Po vztrajnem prepričevanju smo dosegli, da so lokalni, predvsem občinski, v nekoliko manjši meri pa tudi okrajni družbenopolitični dejavniki odobrili to investicijo in sami zbrali za njo denar, kajti republiški dejavniki niso hoteli pokazati niti toliko razumevanja, da bi prispevali vsaj spodbujajoči sofinancerski delež, pa čeprav bi bil še tako skromen, tako rekoč samo simboličen dokaz moralne podpore eni od uresničitev policentričnega družbenega razvoja Slovenije. V pozni jeseni 1963 je bilo končno izdano dovoljenje za gradnjo novega poslopja, ki se je dejansko začela spomladi 1964. Zaradi denarnih zadreg in upravnih sprememb (ukinitvev okrajev) se je gradnja vlekla skoraj štiri leta, tako da se knjižnica ob svoji desetletnici spomladi 1966 še ni mogla preseliti, ampak je to lahko storila šele leto in pol pozneje, tik pred koncem leta 1967. (Prizadevanja za gradnjo novega poslopja so natančneje opisana v članku Vlada Novaka Novo poslopje Študijske knjižnice v Celju in reviji Knjižnica XI/1967, str. 43—52. Tam so podrobneje opisani zlasti prostori, namenjeni knjižnici. V CeZb 1967, str. 117—119 pa je inž. arh. Jure Sadar, eden od obeh projektantov, opisal celotno zgradbo, njeno zasnovo in včlenitev v staro mestno jedro ob zgodovinskem posloplju Stare grofije. Obakrat so člankoma priložene slike tlorisa in fasad.) Oficielna, slovesna otvoritev preurejene knjižnice v novi stavbi pa je bila 3. julija 1968.

Tudi v razvoju upravljanja je šla ŠK v koraku z družbenim razvojem. Prvih deset let je nosil upravno odgovornost predvsem upravnik, ki se je seveda o vseh pomembnih odločitvah posvetoval s sodelavci in jih pritegoval k soodločanju. V januarju 1956 je bil imenovan prvi svet knjižnice kot organ družbenega upravljanja, ki je skušal pomagati pri uveljavljanju in vključevanju zavoda v utrip ožje in širše družbene skupnosti. Že leta 1963 pa je delovna skupnost ŠK izvolila v skladu z določili takrat veljavnega zakona o knjižnicah tudi svoj samoupravni organ: upravni odbor. Novi statut zavoda, sestavljen na podlagi določil takratne ustave, pa je v juliju 1964 še okreplil samoupravljalno odgovornost s tem, da je v zboru delovne skupnosti knjižnice združil naloge delavskega sveta in upravnega odbora, za odločanje o zadevah, za katere je v delovanju knjižnice zainteresirana tudi družbena skupnost, pa je pritegnil tudi njene zastopnike ter zastopnike uporabnikov knjižnice v razširjeni zbor delovne skupnosti.

Kljub prostorski stiski, organizacijskim in kadrovskim problemom ter kljub skrbem z gradnjo, ki so jo spremljali razni nepričakovani zapleti in zastoji, je knjižnica vztrajno razvijala vse tri medsebojno prepletene naloge svoje dejavnosti:

— splošnoizobraževalno z nabavljanjem, bibliotekarsko obdelavo in izposajo bibliotečnega gradiva, zlasti knjig in periodik;

— specialno, znanstveno z zbiranjem in obdelavo domoznanskega gradiva in dokumentacije o celjskem pokrajinskem območju in njegovi problematiki;

— strokovno, bibliotekarsko-organizacijsko s skrbjo za kvaliteten razvoj knjižničarstva in knjižničarske službe predvsem v celjski občini, kjer je matična knjižnica po zakonu, vsaj nekoliko pa tudi po širšem celjskem območju.

Tretjo od pravkar naštetih dolžnosti je v tistem obdobju opravljala predvsem s svetovalsko pomočjo knjižnicam in knjižničarjem ter z organiziranjem tečajev za strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje knjižničarjev (slednje tudi s sodelovanjem Mestne ljudske knjižnice). Ker je bil v knjižnici sedež podružnice Društva bibliotekarjev Slovenije (po reorganizaciji tega društva v republiško zvezo pa Društva knjižničarjev v Celju), se je pri povezovanju knjižničarjev celjskega območja posluževala tudi tega društvenega delovnega okvira.

Drugo, domoznansko nalogo je knjižnica tedaj lahko opravljala le v zelo okrnjenem obsegu, saj tedaj še ni imela ne primerne prostora in opreme za urejeno hrambo tega gradiva, ne bibliotekarskega strokovnjaka, ki bi se lahko ukvarjal s tem specialnim delom kot s svojo osnovno dolžnostjo ves svoj delovni čas. Upravniku, ki se je zavedal pomembnosti in potrebnosti tega specialnega dela, pa je ob vseh drugih neodložljivih dolžnostih ostajalo zanj le zelo malo časa, komaj za najbolj neodložljive sprotne posege in zasilne popise.

Pač pa je tudi v skrajno neprimernih in vedno huje pretesnih prostorih vendarle vsaj kolikor toliko normalno teklo osnovno delo: nabavljanje, urejanje in izposoja knjig. Število knjižnih fondov se je do konca leta 1965, torej tik pred dvajsetletnico, povzpelo na 91.472 bibliotečnih enot, od tega 81.774 knjig in periodik ter 10.099 enot v posebnih zbirkah. Število bralcev in izposoj, ki se je sredi drugega desetletja, to je v letu 1961 v primerjavi z letom 1956 podvojilo ter doseglo 19.323 bralcev in 30.049 izposojenih knjig, pa je nato zaradi vedno hujšega protislovja med naraščajočimi knjižnimi fondi in utesjenimi delovnimi možnostmi v zasilnih prostorih upadlo na 12.999 obiskov bralcev in 22.937 izposojenih knjig.

To delo je tedaj opravljalo 13 sodelavcev: 9 bibliotekarjev in knjižničarjev ter 4 upravni in pomožni delavci. Po izobrazbeni strukturi: 2 z visoko, 2 z višjo, 2 s srednjo ter 7 z nižjo izobrazbo; 2 mesti (1 bibliotekar z visoko in 1 knjižničar z višjo izobrazbo) pa sta bila takrat nezasedeni.

V novi stavbi (1967—1973)

S preselitvijo v novo stavbo je dobila ŠK zadostne prostorske možnosti, da bi razvila poprej zadrževano aktivnost do normalnega obsega ne le na občinskem ampak tudi na pokrajinskem območju. Žal pa celjska občinska družbenopolitična skupnost, ki je s precejšnjimi žrtvami tako rekoč sama (le ob začetku je k stroškom za gradnjo nekaj prispeval tudi nekdanji celjski okraj) zgradila novo stavbo za potrebe pokrajinske knjižnice in za del potreb pokrajinskega muzeja, ni takoj nato sama zmoгла še nadaljnjih finančnih bremen, ki bi omogočila razširitev knjižnične aktivnosti do normalnega, sodobni stopnji družbenega razvoja adekvatnega obsega. Denar, ki ga je za financiranje te izrazito pokrajinske dejavnosti morala zagotavljati samo celjska občinska družbena skupnost, ni mogel dohajati podražitve vseh stroškov poslovanja, zlasti pa ni

mogel zadostovati za učinkovito nabavo knjig, periodik in drugega bibliotečnega gradiva, ki naj omogoča občanom čim bolj vsestransko splošno in strokovno informiranost in pravo znanje. Tudi nabava modernih naprav za sodobno knjižnično poslovanje tedaj še ni mogla priti na vrsto. Prav tako tedaj ni bilo mogoče misliti na pritegnitev novih kvalificiranih sodelavcev, ki bi začeli in razvili bibliografsko in dokumentacijsko delo ter tako s sistematičnim zbiranjem relevantnih podatkov zagotavljali še bolj poglobljene podrobne in ažurne informacije o splošni in strokovni, širši in lokalni problematiki. Dragoceno gradivo posebnih zbirk je ves čas in celo vedno bolj tako rekoč kričalo po bibliotekarski obdelavi, ki bi ga dostojno prezentirala zainteresirani znanstveni in strokovni javnosti. To ne velja le za knjižne cimelije (stare redke knjige), rokopise, geografske karte, grafike in nekatere drobne tiske, ampak predvsem za spominsko sobo in zapuščino pisatelja in prevajalca Vladimira Levstika, ki so jo z oporočnimi volili (1960, 1967, 1972) darovale knjižnici njegove dedinje. (Uresničevanje teh nalog je lahko prišlo na vrsto šele 10 let pozneje).

Ko bi se bibliotekarji ne zavedali, da bo lokalna družbena skupnost slej ko prej zaradi nujne družbenih potreb morala omogočiti njihovemu razumniškemu potencialu korak na višjo kvalitetno stopnjo modernega knjižničarstva, ne bi tako potrpežljivo in trmasto vztrajali pri oblikovanju trdnega jedra za bodoči moderni knjižničarski sistem v celjski občini in na celjskem pokrajinskem območju. Z delom in izkušnjami ter z razgledovanjem v širša slovenska, jugoslovanska in mednarodna bibliotekarska obzorja so uspeli ustvariti za celjsko ŠK tudi mednarodno reputacijo. Ime celjske knjižnice je vpisano tudi v mednarodnih seznamih urejenih bibliotek, zato ji tudi velike svetovno znane biblioteke z zaupanjem dajejo preko medbibliotečne izposoje za njene bralce na razpolago dela, ki jih sama nima.

Novi moderni prostori so dali ŠK možnost, da je vendarle normalneje kot poprej naraščala njena knjižna zaloga in se ob koncu leta 1973, to je pred združitvijo v Osrednjo knjižnico povzpela do števila 138.870 bibliotečnih enot. Prav tako se je v izposojevalnici in čitalnici z 48 sedeži, ki sta v povečanem obsegu nadaljevali s tradicijo, začeto že leta 1961, ko je promet v prejšnji majhni čitalnici in izposojevalnici dosegel svoj prvi skromni višek, spet povečalo tudi število bralcev in izposoj. V letu 1973 je ŠK stalnim (v register vpisanim) bralcem, ki so obiskali knjižnico 23.614 krat, izposodila 33.460 bibliotečnih enot.

Zaradi dosežene stopnje strokovne in organizacijske razvitosti je celjska ŠK postala jedro za organizacijsko integracijo javnih splošnoizobraževalnih knjižnic v celjski občini. To reorganizacijo, vsklajeno s koncepcijo razvoja slovenskega splošnoizobraževalnega knjižničarstva iz leta 1971, je celjska ŠK pripravila in izvedla ne le po službeni dolžnosti kot občinska matična knjižnica ampak tudi zato, ker je pri celjskih knjižničarjih dozorelo spoznanje, da le sodobno urejeno knjižnično omrežje lahko učinkovito opravlja svoje naloge v hitrem razvoju družbe, zlasti samoupravne. Leta 1972 se je matični knjižnici pridružila knjižnica DPD Svoboda v Gaberju, s sporazumom po opravljenem referendumu v decembru 1973 pa sta se združili še Mestna ljudska knjižnica in Študijska knjižnica v enotno OZD z imenom Osrednja knjižnica v Celju. S tem je bila ustvarjena podlaga za nadaljnjo notranjo strukturno in vsebinsko integracijo tega jedra modernega knjižničnega sistema v celjski občini.

Nekaj sklepnih kritičnih ugotovitev za pogled v prihodnost

Nadaljnji razvoj in delovanje združene Osrednje knjižnice v Celju je orisan v posebnem prispevku te jubilejne publikacije. Za sklep orisa o delovanju ŠK pa vseeno ne bo odveč nekaj kritičnih ugotovitev, temelječih na izkušnjah njenega izročila. Podobno kot v drugih slovenskih pokrajinskih središčih je bila tudi v Celju nadaljnja reorganizacija izvedena nekoliko enostransko. Tisti del iz uvodnih misli k predlogu o združitvi ŠK in MLK v enotno delovno organizacijo, kjer je zapisana in z argumenti podprta potreba po nadaljevanju pozitivnih izročil ŠK, je bil uresničen le v skromni meri. Zarodek te enostranskosti je že v tekstu omenjene razvojne koncepcije splošnoizobraževalnega knjižničarstva v SRS, v kateri so njeni avtorji želeli dvigniti na višjo raven predvsem ljudske knjižnice, ki so bile povečini (zlasti tiste v manjših krajih in občinskih središčih) preveč obremenjene s poenostavljenim amaterizmom, iz težko razumljivih razlogov pa so pozabili včleniti med naloge, ki jih je treba še naprej uresničevati, tudi petindvajsetletne pozitivne izkušnje in kvalitetne dosežke študijskih knjižnic. Preveč mehanično poenotevanje poslovanja je imelo poleg pozitivnih tudi nekaj manj razveseljivih stranskih učinkov. Ti so nekoliko nagrizli raven oddelkov, ki nadaljujejo delo in izročilo prejšnje ŠK. Meja med izposojo za študij in širjenje znanja ter med iskanjem čtiva za razvedrilo in sprostitvev je preveč zabrisana. Tudi samoupravno organizirana družbena skrb za kulturni razvoj občanov v Kulturni skupnosti občine Celje je sicer s povečanjem denarja za delovanje knjižnice omogočala ekstenzivni razvoj, predvsem nakup večjega števila knjig in ustanavljanje izposojevališč v obrobnih naseljih občinskega teritorija, kar je vsekakor pozitivno. Manj denarja pa je bilo na razpolago za uresničevanje specialnih raziskovalnih nalog. Spričo potreb v drugih oddelkih je bilo povečanje števila kvalificiranih delavcev za te specialne namene potisnjeno v razvojnih načrtih na zadnje mesto. Razen tega je strokovna služba KSOC z 11 let trajajočo zasedbo dveh prostorov v III. nadstropju osrednjega knjižničnega poslopja še dodatno močno zavrla delo in razvoj oddelka za posebne zbirke ter oddelka za bibliografijo in dokumentacijo, ki sta bila kasneje formalno združena v oddelk za raziskovalno delo, ne da bi bilo hkrati zagotovljeno zanj primerno število kvalificiranih delavcev. Uresničevanju teh nalog, ki so ga v prvih obdobjih razvoja ŠK preprečevale prostorske in kadrovske stiske, bi morali po preselitvi v novo poslopje, zlasti pa po reorganizaciji posvetiti posebno, pospešeno skrb, da bi čim prej nadomestili posledice poprejšnjih zamud. Šele pozneje (po letu 1982) so se začele odpirati možnosti za nekoliko pospešen razvoj oddelka za raziskovalno delo v nakazani pozitivni smeri. To je treba nadaljevati tudi ob siceršnji modernizaciji poslovanja vseh oddelkov knjižnice. Kljub nekaterim neugodnim trendom, kakršen je poleg inflacijskega naraščanja cen za knjige in siceršnjega stabilizacijskega varčevanja (pravega in namišljenega) n. pr. zapostavljanje splošnoizobraževalnih knjižnic pri zagotavljanju možnosti za nakup tuje strokovne in znanstvene literature, utegne namreč tudi uspešno delo takega specialnega knjižničnega oddelka močno pomagati k družbeni reputaciji knjižnice ne le v pokrajinskem ampak vsaj še v nacionalnem okviru. Pri vsem tem pa je treba imeti tudi primerno potrpežljivost in pustiti času čas, kajti dolgotrajne zamude preteklih let so že tolikšne, da jih je mogoče dohiteti le z vztrajnim, na znanju temelječim strokovnim delom.

DANE DANIJEL DEBIC

KNJIŽNICA EDVARDA KARDELJA V CELJU IN NJENA MOŽNA PRIHODNOST V NASLEDNJIH 30 LETIH

Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju načrtuje svoj razvoj na podlagi dveh temeljnih spodbud: sprejetih normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice v Kulturni skupnosti Slovenije junija 1985 in na podlagi lastnih ocen, kakšen razvoj knjižnice bi bil potreben v naslednjem obdobju tridesetih let ob njenih načrtovanih funkcijah. Ob dolgoročnih načrtovanih razvoja knjižnic imamo lahko pred očmi vizijo razvoja, kot se kaže ob proučitvi delovanja knjižnic splošnoizobraževalnega značaja v najbolj razvitih deželah: ZDA, Angliji, Franciji, Norveški, Švedski, osrednjih evropskih državah.

Ob dolgoročni viziji razvoja, ki je nujna že zaradi pravočasnih prostorskih načrtovanj, si v tem času zamišljamo koristno prihodnost knjižnic v njihovi učinkoviti informacijski funkciji, pa tudi v vseh drugih funkcijah, kot je npr. pri koristni izrabi prostega časa, ki naj bi v obdobju avtomatizirane družbe predstavljal poseben družbeni problem.

Zakon o knjižničarstvu, sprejet v letu 1982, vnaša v dejavnosti in organizacijo knjižnic mnogo več enotnosti, kot jo je bilo doslej. Zakon ureja knjižničarsko dejavnost, naloge in organiziranost, poslovanje in upravljanje knjižnic in za nas tudi pomembno opredelitev posebnih nalog matičnih knjižnic.

Zakon določa, da spada v knjižničarsko dejavnost sistematično zbiranje, hranjenje in predstavljanje knjižničnega gradiva, njegovo dajanje v uporabo ter drugo bibliografsko, informacijsko, dokumentacijsko in komunikacijsko delo, namenjeno javnosti.

Knjižničarska dejavnost je namenjena izobraževanju, razvoju strokovnega in izobraževalnega dela, prenosu znanja ter zadovoljevanju kulturnih potreb delovnih ljudi in občanov.

Zaradi lažjega razumevanja vloge, funkcij in razvoja Knjižnice Edvarda Kardelja v praksi navajamo, da zakon deli knjižnice v Sloveniji po ožjem namenu delovanja v splošnoizobraževalne, šolske, univerzne in univerzitetne in specialne (med te šteje tudi strokovne priročne v delovnih organizacijah in različnih institucijah). Posebno vlogo in funkcije pa ima Narodna in univerzitetna knjižnica Slovenije. Vse navedene knjižnice naj bi se v prihodnosti povezovale in delovale kot enoten knjižničarsko-informacijski sistem, ki je sestavni del družbenega sistema informiranja.

Vsekakor bo Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju morala kar najbolj upoštevati pri svojem razvoju dejstvo, da z zakonom ni moč napovedovati, kako se bodo določila uveljavila v praksi. Gotovo bo v prihodnjih tridesetih letih morala upoštevati urbani »mestni« značaj Celja, pa tudi razvoj velikih urbanih naselij, ne nazadnje pa tudi regijski pomen mesta Celja.

Po razvojnem načrtu do leta 2.000 naj bi urbana naselja v občini Celje omogočala bivanje nad 90 % prebivalcem občine. Taka porazdelitev prebivalstva pa od osrednje knjižnice v Celju (v okviru normativov in standardov za splošno izobraževalne knjižnice sodi Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju v II. tip: služila naj bi 50.000 do 100.000 prebivalcem), zahteva primerno organizacijo porazdelitve oddelkov in izposojevališč.

Ob združitvi Študijske knjižnice in Mestne ljudske knjižnice v Celju (s sklepom samoupravnih organov decembra 1973 oziroma ob registraciji 19. februarja 1975) je knjižnica razpolagala z 2.054 m² v zgradbi na Muzejskem trgu 1, zgrajeni leta 1967 (939,40 m² skladišč, izposojevalnica in čitalnica 230,90 m², prostori za interno knjižničarsko delo 309,20 m², knjigoveznica 36,55 m², dve avli, namenjeni predvsem razstavnim dejavnostim knjižnega gradiva, po 49,40 m², kletna avla z večnamensko funkcijo 52,40 m², avla v tretjem nadstropju 35,50 m², uprava 38,50 m², ostali prostori so namenjeni kotlarni, skladišču premoga, sanitarijam, stopniščem, dvigalu in priložnim skladiščem). Prostori knjižnice na Muzejskem trgu so tudi po združitvi obeh knjižnic namenjeni predvsem študijskemu oddelku. V prostorih enote katalogi in akcesija pa je združena knjižnica organizirala skupno nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva. Mestna ljudska knjižnica je vključila v delo knjižnice 408,61 m² najetih površin poslovnih prostorov na Šlandrovem trgu 6 (v izposojevalnici s prostim pristopom je na razpolago 121 m², čitalnici je bilo namenjeno 38 m²). Otroški oddelk je ob združitvi že bil vključen v Mestno ljudsko knjižnico. Na Šlandrovem trgu 4 je razpolagal s ca. 107 m² prostora (izposoji s prostim pristopom je bilo namenjeno 30,70 m², čitalnici 21,50 m²). Knjižnici je bil priključen tudi oddelk Gaberje Hudinja na Mariborski 42 v Domu Partizana s ca. 60 m² površin). Majhne krajevne knjižnice s po nekaj m² neprimernega prostora in slabo opremljene so bile v Štorah, na Dobrni, v Frankolovem, v Vojniku, v Šmartnem v Rožni dolini. V Strmcu pri Vojniku je občasno delovalo izposojevališče. Primerjava med leti 1974 in 1985 dokazuje velike potrebe po razvoju Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju:

Leto	Sklad k. enot	Vpis bralcev	Obisk bralcev	Izposoja
1974	217.115	12.969	90.200	176.932
(pojasnilo: pri vpisanem številu bralcev v letu 1974 je bil vpis še individualen)				
1980	282.384	8.226	141.198	433.581
v kraj. knjiž.		1.088	6.374	15.919
(pojasnilo: pri vpisanem številu bralcev je potrebno upoštevati na novo vpeljano družinsko izkaznico, kar bi pomenilo v letu 1980: 8.226 bralcev × 2,45 = ca. 20.153 bralcev)				
1985	340.303	10.150	167.604	517.930
v kraj. knjiž.		772	5.312	16.582
(pojasnilo: upošteva je družinske vpisne izkaznice je bilo stvarno ca. 25.000 bralcev)				

Po združitvi Študijske in Mestne ljudske knjižnice v Osrednjo knjižnico oziroma Knjižnico Edvarda Kardelja v Celju je knjižnica pridobila v najem izposojne prostore: v Vojniku leta 1982: 138,19 m² (za na novo odprti oddelek), v Celju Šlandrov trg 4 leta 1985: 215,43 m² (za prenovljeni otroški oddelek). Tako so se povečale njene prostorske zmogljivosti za 10,58 % v obdobju 1980—1985. V knjižnici se je število zaposlenih povečalo: leta 1973: 37 zaposlenih, na koncu leta 1985: 43 zaposlenih.

Ob 30-letni viziji dolgoročnega razvoja knjižnice si moramo zamisliti več razvojnih obdobj:

Prvo razvojno obdobje, ki ga nekako lahko enačimo s srednjeročnim načrtom 1986—1990, bo knjižnici verjetno vsaj deloma omogočilo izpolniti pogoje dela, ki jih predpisujejo normativi in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice, sprejeti na skupščini Kulturne skupnosti Slovenije junija 1985. Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju je v povojnem obdobju sicer precej pridobila in ima sedaj skupaj 2.923 m², poleg ca. 120 m² prostora v krajevnih knjižnicah Štore, Dobrna, Šmartno v Rožni dolini. Vsi prostori knjižnic, razen oddelka v Gaberju, so primerni za delo, ogrevanje je centralno, oprema dokaj nova, toda izpolnjeni niso normativi in standardi:

— v oddelku za študij, nekdanji Študijski knjižnici na Muzejskem trgu, ni prostega pristopa. Za prost pristop bi potrebovala knjižnica bodisi preurejene prostore in spremenjen koncept dejavnosti oddelka bodisi povečan izposojni prostor. Verjetno pa bo najpriljubnejši koncept razvoja študijskega oddelka v specializaciji za strokovno literaturo in v nadaljnjem zbiranju in hranjenju pomembnejše slovenske in jugoslovanske, delno pa tudi inozemske literature.

Praksa namreč kaže neverjetno zanimanje bralcev prav za gradiva tega oddelka. Ta oddelek vse bolj služi namenom organiziranih izobraževalnih procesov, strokovnemu ter znanstvenemu delu.

V kolikor bi študijskemu oddelku namenili takšen razvoj, ne glede na to, ali bo ta oddelek deloval v delovni organizaciji, ki se sicer kot celota šteje za splošnoizobraževalno, bi morali v konceptu razvoja študijskega oddelka zasledovati politiko razvoja univerzitetnih knjižnic, kar pomeni, da bi ta oddelek moral še bolj skrbeti za strokovni kader na najvišji ravni, opravljati dobavo knjižnega gradiva, katalogizacijo in izposajo na ravni univerzitetnih knjižnic. Morala bi se okrepiti svetovalna služba in moralo bi biti več strokovno raziskovalnega dela zaposlenih specialistov. Knjižnica bi morala že v prvem obdobju vpeljati računalniško poslovanje in informacijo v povezavi s strokovnimi knjižničarsko informacijskimi subjekti oziroma mrežo.

Ob tako zastavljenem razvoju pa bi morali že v obdobju 1990—2000 najti dodatne prostore za skladiščenje knjižnega gradiva, morebiti ob preureditvi katedere od zgradb v središču starega mesta, v kulturnem »kareju«, v katerem stoji tudi Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju. Kljub silno hitremu napredku avtomatizacije pa ni pričakovati, da bo v naslednjih tridesetih letih dokaj knjižnega gradiva oziroma vsebine tega gradiva na avdiovizuelnih medijih in računalniških spominih.

Vsekakor naj bi urbana skupnost Celja ohranila avtentičnost dobršnega dela vsaj najpomembnejše slovenske in jugoslovanske, a morda tudi delček svetovne literature. V dodatnih skladiščnih prostorih bodo možne že nove tehnične rešitve, kot so n. pr. »mehanično premikane knjižne skladiščne police«.

Ker že v sedanjem času nastaja možnost avtomatičnega pridobivanja vse več informacij po različnih subjektih računalniškega sistema in izmenjava le-teh v knjižnično-informacijskem sistemu v korist bralcev, knjižnica vse bolj potrebuje tim strokovnjakov bibliotekarjev specialistov, le-ta naj bi svoje znanje dopolnjeval z občasno prakso na ustreznih bolj razvitih strokovnih knjižnicah doma in po svetu. Prav pri specializiranih bibliotekarskih kadrih z ustreznimi dokazili o specializaciji v Sloveniji kot v Celju precej zaostajamo. Vpeljava avtomatizacije oziroma računalnikov v poslovanje bo vsaj v okviru dela študijskega oddelka, akcesije in katalogov v določeni meri vpeljana že v letu 1987. Vsekakor bo skrb knjižnice, da v svetovalni službi vse bolj delajo delavci, ki poznajo svoja področja dela.

Današnji sestav delavcev knjižnice bi razen ob nalogah knjižnično informacijske in dokumentacijske dejavnosti in raziskovalni aktivnosti sicer ustrežal normativom zahtevanih strokovnih profilov (50 % delavcev z visokošolsko, 50 % s srednjo in nižjo izobrazbo). Knjižnica je v obdobju 1980—1986 strokovne profile delavcev dvignila na znatno višjo izobrazbeno raven. Tudi ob nadaljnjem razvoju knjižnice je potrebno zelo spodbujati delavce, da si pridobijo višjo izobrazbo z izobraževanjem tudi ob delu.

V prvem obdobju, ki smo ga navedli, pa bi morali doseči tako menjšavo dela — in to po možnosti še pred letom 1990 ali pa vsaj v obdobju 1990—1995, — da bi bili oddelki knjižnice odprti vsaj 10 sekund tedensko na vsakega prebivalca v območju, ki mu je knjižnica namenjena. To pa pomeni, da bi morali biti odprti vsi oddelki nepretrgoma vsak delavnik skozi ves dan.

Knjižnica bi morala nabavljati približno 14.000 knjig letno, nakup pa bi moral, upošteva je standarde, šteti najmanj 100 knjig na 1000 prebivalcev (nakup leta 1985 le 3.347 knjig). Čitalnica npr. pri oddelku za odrasle in mladino naj bi bila odprta tudi v večernih urah, tako pa naj bi bilo tudi s čitalnicami v dislociranih oddelkih v zaselkih, ki imajo po nekaj tisoč prebivalcev. Da bi izpolnili pogoje standardov, bi morali že sedaj imeti oddelke knjižnice s približno 15.000 enotami v novih soseskah na Hudinji, v Novi vasi (možno območje Nova vas—Dolgo polje pa v soseski Ložnica—Ostrožno). Glede na število prebivalcev bi bilo nujno odpreti oddelek v Štorah na Lipi. S takimi oddelki bi precej zmanjšali pritisk na izposoje v oddelkih v mestu, tako da ne bi bilo potrebno razmišljati o dragih gradnjah. Navedeni oddelki naj bi bili zgrajeni s samoprispevki krajevnih skupnosti v skladu s standardi, da je v njih vsaj 15.000 knjižničnih enot, priročna čitalnica za odrasle in posebej za otroke in mladino. Takšni oddelki morajo imeti poslovno kvadraturu ca. 150 m². Seveda pa morajo biti nekje v središču sosesk oziroma na krajih, ki jih občani kar največ obiskujejo peš (če ne upoštevamo širši in kulturnejši koncept takih oddelkov). Zazidalni načrti v celjski občini bodo rodili še nekaj gostejših naselij, denimo Zagrad, Dobrna, Frankolovo, kjer bo tudi treba razmišljati o dislociranih oddelkih knjižnice Edvarda Kardelja v Celju. Centru bližnje soseske, kot so Otok — Slavko Šlander, Otok — Karel Destovnik-Kajuh, Otok — Savinja, pa so dovolj blizu izposojevalnicam v mestnem središču. Poleg delujočih je glede na standarde že sedaj potreba po izposojevališču v Frankolovem, v Strmcu, v Škofji vasi, na Aljaževem hribu, Pod gradom, v Medlogu, v Ljubečni in morda še kje.

V nadaljnjih tridesetih letih bo pač treba stalno razmišljati tudi o funkcionalnosti izposojnih mest, o njihovi primerni lokaciji, o obnavljanju opreme in prostorov, o prilagajanju sodobnega izgleda in uslug potrebam bralcev.

Sodobno delo v oddelku za otroke in mladino v katerikoli samostojni izposoji knjižnice ali v oddelku, v katerem se ta dejavnost združuje, bo naslednjih trideset let zahtevalo stalno prilagajanje potrebam mladih bralcev ob modernih sredstvih avtomatizacije, ki se kakorkoli povezuje s knjižnično dejavnostjo. Če držijo napovedi futuristov, bodo ljudje čez 10 ali 15 ali 20 let delali le še polovico sedanjega časa in vse več bo takih delavcev, ki se bodo prek avtomatike povezovali v delovne procese, »sejali« po žicah, ki bodo prinašale slike sogovornikov, in se pogovarjali po televizijskih zaslonih.

Prav zaradi prostega časa, ki je prav tako pomemben in še bolj svobodno ustvarjalen čas življenja, bi morali že zdaj vgrajevati v naš urbani svet dovolj knjižnih oddelkov s čitalnicami, mediotekami (prostori za sproščeno branje in poslušanje glasbe), ki jih lahko obiščeš peš, in prijetno ob čitanju in gledanju filma preživiš prosti čas. Sodobne čitalnice omogočajo tudi dialog med osamljenimi ljudmi, so opremljene z avtomati za kavo, sadni sok, imajo dovolj časopisov in novic.

V deželah, ki so dovolj tehnično razvite in dovolj bogate in morda 15 do 30 let pred nami, knjižnicam in njihovi namembnosti posvečajo izjemno pozornost, prostor, sredstva in jih delajo v soseskah kot kulturne centre (Pompidoujev center v Parizu) ali pa kot ljubka, lahkotno opremljena srečevališča in počivališča, kot n. pr. lahko zasledimo v reviji Scandinavian Public Library Quarterly (Volume 19, No. 1, 1986). Take so: nova pokrajinska centralna knjižnica v Esbjergu, dve norveški knjižnici: v Lavriku in Hortenu, Kulturni center v Leksandu (tu se združujejo v glavni zgradbi knjižnica (925 m²), lokalni muzej, galerija in lokalni arhiv (875 m²). Knjižnica ima v prostem prostoru na voljo 50.000 knjig živega gradiva. Namenjena pa je samo 13.900 prebivalcem. V knjižnici je nešteto ljubkih bralnih prostorčkov. Zanimiva je oprema male čitalnice za dnevno časopisje (ilustrirana literatura, časopisi s tekočimi novicami itd.), saj je opremljena soba s pečjo iz osemnajstega stoletja, pa tudi z udobnimi naslanjači. Ena od številnih intimnih čitalniških niš s skrbno izbranim pogledom na reko in gozdček je v Kulturnem centru Rätvika. Knjižnica je namenjena uporabi 11.100 prebivalcev (tolikšno obljudenost bodo imele naše soseske Nova vas in Dolgo polje, Hudinja — Gaberje, Ostrožno — Lava); v tem kulturnem centrčku je skupaj 1.790 m² površine: knjižnici je namenjeno 820 m², lokalni umetniški galeriji 290 m², lokalnemu zgodovinskemu muzejčku 250 m², avditorij in soba za prireditve merita skupaj 160 m². Knjižnica razpolaga s 56.000 knjigami. Posebno veliko pozornosti je namenjene otroškim oddelkom knjižnice. Za omogočanje takih funkcij knjižnice v družabnem življenju prebivalcev več ali manj zaključenih bivalnih okolišev bi seveda morali uresničiti višji standard človeške bivalne kulture v zgoščenih bivanjskih enotah, kot jih danes zmore domiselnost subjektov, ki vplivajo na urbano bivanjsko ureditev. Tudi v reviji Buch und Bibliothek zasledimo številne članke o možnostih vključitev knjižnic med tiste ustanove, ki lahko veliko pripomorejo k prijetni in koristni izrabi prostega časa, k družbenemu spoznavanju ljudi in srečevanju.

Verjetno bo kulturni razvoj »knjižnice« uspel v nadaljnjem tridesetletnem obdobju le, če bo aktiv planerjev v občini pričel delovati s pozicij »humanega

socializma«. V takem primeru bi verjetno v večjih soseskah in naseljih nastali majhni kulturni centri, morda v ločenih objektih, ki bi prijetno, sproščujoče zadovoljevali kulturno-razvedrilne in kulturno družabne potrebe sosesčanov in krajanov. Zato lahko za drugo obdobje 1990—1995 oziroma 2000 napovedujemo ureditev »kulturnih centrčkov« in v okviru njih delovanje oddelkov Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju v 4 ali 5 večjih soseskah. v Štorah (verjetno na Lipi), v Vojniku, kjer je sedaj položaj knjižnice precej izboljššan (prostor v središču kraja, prostora je za 15.000 knjižnih enot, ločeni prostori in čitalnica za otroke, priprava ureditve spominske sobe Antona Novačana), vseeno pa ne povsem ustrezen. Na sedanji lokaciji pa so lepe možnosti za ureditev res sodobne knjižnice, še zlasti, če bi se sedanja zgradba, tudi pritličje, povsem preuredila za potrebe knjižnice in morda tudi manjše galerije. Dobrna potrebuje primeren nov kulturni centrček, prilagojen zdraviliškim gostom.

Tudi za Frankolovo, Škofjo vas, Ljubeečno, Prekorje, Medlog bi morali podrobno proučiti, kje in kako bodo prebivalci teh naselij in krajev zadovoljevali svoje bralne zahteve oziroma potrebe. V mestnem jedru pa bo gotovo potrebna prostorska in kadrovska rešitev in ustrezna avtomatizacija sedanjega študijskega oddelka na način, ki bo resnično radikalen v smislu specializacije in kvalitetne funkcionalnosti tega oddelka, ki je predvsem zaradi spomeniško-varstvenega varovanja starega mestnega jedra Celja v zadregi, kako se prostorsko razviti. Verjetno bo potrebno sedanji oddelek knjižnice za odrasle in mladino preseliti v nov osrednji kulturni center mesta Celja in pridružiti prostore otroškega oddelka, pri čemer bi bilo primerno, da se interesi knjižnice povezujejo z interesi Zavoda za kulturne prireditve (galerije, in še kaj). V takem primeru bi lahko SLG Celje razmišljalo o izrabi sedanjih prostorov oddelka za odrasle in mladino.

Zaradi sedanjih inflacijskih in stabilizacijskih problemov v našem gospodarstvu, ki odsevajo v našem družbenem ocenjevanju koristnosti družbenih dejavnosti, lahko pričakujemo ugodne razvojne dosežke v razvoju knjižničarstva v občini Celje le, če bomo uresničili hitrejši gospodarski napredek, drugače mislili o uporabnosti javnih knjižnic in zavzeto zagotavljali sredstva tudi s sredstvi za urejanje sosesk in s samoprispelki.

Že sedaj ima knjižnica v pripravljeni sistematizaciji delo za 66 delavcev (sedaj zaposlenih 43 delavcev), sodobnejši razvoj in primerno delo knjižnice pa bo zahtevalo še nekaj več zaposlitev. Pri študijskem oddelku bi bilo prav proučiti — ob dolgoročnem planiranju — tudi razvoj specialnih knjižnic v delovnih organizacijah in priročnih strokovnih knjižnic in vlogo tega oddelka knjižnice v razvoju regije Celje. Temu oddelku bo za koristni in potrebni razvoj nujna čimprejšnja računalniška povezanost z informacijskim sistemom Jugoslavije in prek njega s svetovnim sistemom. Čeprav se danes zdi 30-letno načrtovanje vizija (leta 1960 do 1970 ni bilo tako, načrtovali smo za 10 let), bo vizija vselej potrebna za čim daljša obdobja prihodnosti. Razvoj posebnih zbirk pa bo predvsem odvisen od dogovarjanja med občinami o tem, kdo bo v regiji kaj zbiral in ohranjal. V tem spisu posebej občutljiva problematika v zvezi z domoznansko zbirko in posebnimi zbirkami ni obravnavana zato, ker pomenijo te v okviru osnovnih nalog splošnoizobraževalnih knjižnic specialno področje.

BOZENA OROZEN

CELJSKE KNJIŽNICE IN KNJIŽNICARJI V POVOJNEM TISKU

Bibliografija zajema sestavke, ki so bili objavljeni v slovenskih časnikih in časopisih od druge polovice 1945. do julija 1986. leta. (Le v dveh primerih gre za samostojno publikacijo.) Upošteva vse knjižnice v občini Celje, ne le nekdanjo Študijsko knjižnico. V celoti so zajeti spisi v celjskih tednikih (Nova pot, Na delo, Celjski tednik, Savinjski vestnik, Novi tednik), a izpuščeni so tu pogosto objavljeni popisi knjižnih novosti. Seznam sestavkov iz drugih časnikov je do leta 1976 pomanjkljiv, šele po tem letu je popolnejši (takrat se je namreč pričela obdelovati dokumentacija »Celje v časopisju«). V strokovnem glasilu Knjižnica je celjska knjižnica večkrat omenjena, posebno v vseh statističnih poročilih o slovenskih knjižnicah, vendar so v tej bibliografiji upoštevani le tisti članki, ki so v celoti posvečeni celjski knjižnici. Celjske knjižnice v letih po osvoboditvi obravnava tudi delo Janka Orožna Oris sodobne zgodovine Celja in okolice 1941—1979 (Celje 1980), in sicer na straneh 468—474, a v bibliografijo ni zajeto.

KRONOLOŠKI SEZNAM

1. Drobne vesti. — Nova pot 1945 (9. VI.) str. 5
Notica o knjižnem daru za celjsko knjižnico
2. Drobne vesti. — Nova pot 1945 (9. VI.) str. 5
Med okupacijo rešene knjige bodo za ljudske knjižnice.
3. Ohranite arhive in knjižnice!. — Nova pot 1945 (27. VII.) str. 6
Poziv Znanstvenega inštituta pri predsedstvu SNOS
4. Okrožna ljudska prosveta v Celju. — Na delo 1946 (20. IV.) str. 4
Poziv knjižnicam in šolam, naj nabavijo knjige, ki jih je dalo na razpolago ministrstvo za prosveto.
5. Ljudske knjižnice se obnavljajo. — Na delo 1946 (27. IV.) str. 4
6. [Opozorilo na sestanek prosvetnih aktivov in knjižničarjev iz Celja-mesta in okolice]. — Na delo 1946 (8. VI.) str. 4
7. O naših ljudskih knjižnicah. — Na delo 1946 (15. VI.) str. 5
8. V Celju nastaja študijska knjižnica. — Na delo 1946 (6. VII.) str. 5

9. Iz prosvetnega odseka Celje-mesto. Kulturni festival v Celju. — Na delo 1946 (7. IX.) str. 4
Otvoritev čitalnice
10. Kulturni festival v Celju. — Na delo 1946 (12. X.) str. 3
Ljudska knjižnica odprla čitalnico.
11. Ljudska knjižnica »Ivana Cankarja« v Celju. Nezavednost. — Na delo 1946 (12. X.) str. 6
Poziv zamudnikom
12. Anton Stupica: Obnova mestnega muzeja in študijske knjižnice v Celju. — Tov. 1947 str. 168
Podpis S
13. [Ivan] Mikek: O tekmovanju naših knjižnic. — CeljskiT 1948 (13. II.) str. 6
14. Kulturno-umetniško društvo Ivan Cankar. — CeljskiT 1948 (26. III.) str. 6
Poziv sindikalnim organizacijam, naj oddajo denar za ljudsko knjižnico.
15. Kulturni delavci v fronti dela za izvedbo petletnega plana. Zlatko Deniša, knjižničar Ljudske knjižnice Ivana Cankarja. — CeljskiT 1948 (1 V.) str. 6
Predstavitve s sliko
16. Zlatko Deniša: Četrto tromesečno tekmovanje knjižnic. — CeljskiT 1948 (14. VIII.) str. 3
Podpis D. Z.
17. — S: Knjižničarski tečaj v Celju... — CeljskiT 1948 (21. VIII.) str. 3
18. »Teden napredne knjige« od 19. do 26. IX. 1948. — CeljskiT 1948 (18. IX.) str. 3
Obvestilo o knjižni razstavi
19. -s: Knjiga in vas v okraju Celje-okolica. — CeljskiT 1948 (2. X.) str. 3
20. Marjan Mušič: Kompozicijska skica »Stare grofije« in nove študijske knjižnice v Celju. — Zbornik oddelka za arhitekturo na univerzi v Ljubljani 1946—1947. — Ljubljana, 1948 str. 34—35
21. S kulturnim tednom smo dostojno počastili 100 letnico smrti velikega Prešerna. — CeljskiT 1949 (12. II.) str. 1
Novi prostori centralne ljudske knjižnice; študijska knjižnica pripravila razstavo.
22. Tine Orel: Študijska knjižnica in Prešernov teden. — CeljskiT 1949 (12. II.) str. 1
23. Večer Maksima Gorkega. — CeljskiT 1949 (26. III.) str. 3
Prvi literarni večer v centralni ljudski knjižnici
24. Gr.: Plenum ljudske prosvete mesta Celja. — CeljskiT 1949 (30. IV.) str. 3
25. Zlatko Deniša: Mestna knjižnica v tednu knjige. — CeljskiT 1949 (10. IX.) str. 3
Podpis De-
26. Knjižničar vzgojitelj in svetovalec. — CeljskiT 1949 (17. IX.) str. 3
27. Obiščite razstavo knjige v prostorih ljudske knjižnice v Celju, Prešernova 11. — CeljskiT 1949 (17. IX.) str. 3
28. Podprimo ljudske knjižnice. Ob tednu knjige. CeljskiT 1949 (24. IX.) str. 3
29. Razstava knjige v Celju. Nekaj zapiskov iz knjige vtisov na razstavi. — CeljskiT 1949 (24. IX.) str. 3
30. Začasni poslovni red študijske knjižnice v Celju. (Izvleček). — CeljskiT 1949 (28. X.) str. 3
31. 72 knjižnic s čez 15.000 knjigami imajo v okraju Celje-okolica. — CeljskiT 1950 (14. I.) str. 3
32. Celjska ljudska knjižnica uspešno posreduje svoje bogate izkušnje ostalim. — CeljskiT 1950 (28. I.) str. 3
33. G. S.: Delavske knjižnice v Celju. — CeljskiT 1950 (4. II.) str. 3

34. Vlado Novak: O redkosti in dragocenosti v celjski študijski knjižnici. — CeljskiT 1950 (18. II.) str. 3, (25. II.) str. 2
Podpis N.
35. Zanimive številke iz mestne ljudske knjižnice. — CeljskiT 1950 (21. X.) str. 3
36. Marjan Mušič: Projekt muzeja in študijske knjižnice v Celju. Projektant prof. inž. arch. Marjan Mušič, risal abs. arch. Marko Šlajmer. [S slikami]. — Arhitekt I/1951 št. 1 str. 20—23
37. Priprave na proslavo 400 letnice slovenske knjige v Celju. — SavV 1951 (1. IX.) str. 3
38. Zlatko Deniša — Prešernov nagrajenec. — SavV 1952 (16. II.) str. 2
39. Uspehi knjižnic v Ljubljani, Celju in Mariboru. — LdP 1952 (23. II.) str. 6
40. * * *: Tovariš, tebe se tiče. — SavV 1952 (8. III.) str. 3
Opozorilo nerednim bralcem
41. Ivica Bozovičar: O celjski študijski knjižnici. — LD 1952 (23. 4.) str. 2
Podpis I.
42. Vlado Novak: Študijska knjižnica. — Tov. 1952 (6. VI.) str. 380
Vključeno kot poglavje v časnikarjev članek Kultura in prosveta v Celju
Nepodpisano
43. Pravnuk Primoža Trubarja — Karel Trubar — na obisku v Celju. — SavV 1952 (12. VII.) str. 3
Gost si je v študijski knjižnici ogledal dva originalna slovenska protestantska tiska.
44. Ob preselitvi ljudske knjižnice v Celju. — SavV 1952 (9. VIII.) str. 3
45. Vlado Novak: Celjska študijska knjižnica in njeni problemi. — LD 1952 (9. IX.) str. 2
Podpis vln
46. Vlado Novak: O celjski študijski knjižnici. — VMb 1952 (9. IX.) str. 2
Podpis vln
47. Anton Stupica: Idejni načrt Stare grofije odobren. — SavV 1952 (22. XI.) str. 4
Podpis A. S.
48. Vlado Novak: Študijska knjižnica izobraženčevno okno v svet. — SavV 1953 (28. III.) str. 4
Podpis vln
49. Josip Kotnik: Celjska študijska knjižnica pred arbitražnim sodiščem. — SavV 1953 (5. IX.) str. 3
50. SIV: Razgovori o knjigah. — SavV 1953 (5. XII.) str. 3
Razgovore bo prirejala centralna ljudska knjižnica v sodelovanju z ljudsko univerzo
51. Mi: Kulturnoprosvetno delo v Vojniku. — SavV 1954 (19. II.) str. 5
52. -nik: Študijska knjižnica čaka. — SavV 1954 (17. XII.) str. 5
53. Bogomil Gerlanc: Slovenske javne ljudske knjižnice. — SocM 1954 št. 9, 10, 11, 12; str. 562—567, 646—653, 734—742, 812—820
O celjskih knjižnicah v št. 11, 12
54. -č: Obnovljena skrb za ljudske knjižnice. — CeljskiT 1955 (4. II.) str. 1
55. V Celju smo dobili novo čitalnico. — CeljskiT 1955 (4. II.) str. 5
56. Kaj vse vam nudi študijska knjižnica v Celju. — CeljskiT 1955 (8. IV.) str. 5
57. A. E.: V Dobrni imajo vzorno knjižnico. — CeljskiT 1955 (8. IV.) str. 5
58. Kdaj je odprta študijska knjižnica. — CeljskiT 1955 (23. IX.) str. 5
59. Iz Vojnika pri Celju. — CeljskiT 1955 (4. XI.) str. 6
Notica o ljudski knjižnici
60. Svet za kulturo in prosveto pri celjski občini ne more mimo nujnih problemov. — CeljskiT 1955 (11. XI.) str. 1
Tudi o študijski in ljudski knjižnici

61. Kulturno-prosvetni problemi celjskega okraja. — CeljskiT 1956 (6. I.) str. 1
62. Vlado Novak: Aškerčevo jubilejno leto. — CeljskiT 1956 (6. I.) str. 1
Študijska knjižnica pripravlja razstavo.
Podpis vln
63. Kulturne prireditve in publikacije ob 100-letnici rojstva pesnika Aškerca. —
CeljskiT 1956 (13. I.) str. 5
V. Novak uredil razstavo
64. Josip Kotnik: Urbanistična konferenca prosvetnih in kulturnih delavcev v
Celju. — CeljskiT 1956 (27. I.) str. 3
Omenjena tudi študijska knjižnica, ki bo potrebovala novo poslopje.
65. Ljudske knjižnice morajo postati močan vzgojni činitelj. — CeljskiT 1956 (20.
IV.) str. 5
V Celju posvetovanje Društva bibliotekarjev Slovenije
66. Posvetovanje o stanju ljudskih knjižnic v okraju. — CeljskiT 1956 (26. X.) str. 3
67. Svobodaši iz Zagrada so zborovali. — CeljskiT 1956 (2. XI.) str. 5
68. Mestna ljudska knjižnica nujno potrebuje več prostorov. — CeljskiT 1956 (14.
XII.) str. 5
69. Društvo prijateljev mladine v Celju je zopet pričelo z rednim delom. — Celj-
skiT 1956 (14. XII.) str. 6
Začela bo delovati pionirska knjižnica.
70. Lani je mestna ljudska knjižnica izposodila okrog 74.000 knjig. — CeljskiT 1957
(22. II.) str. 6
71. Davorin Ravljen: Obisk v Študijski knjižnici. Iz celjske umetniške zakladnice.
— Tov. 1957 str. 684—885 [S slikami]
Podpis r
72. Vlado Novak: Ob ustanovitvi podružnice DBS v Celju. — Knjižnica I/1957
št. 2 str. 25—28
Govor na ustanovnem občnem zboru
73. J. K.: Utrinki z nedeljske skupščine Svobod. Knjižničarka: Tudi v inteligen-
tovih rokah je knjiga lahko »revez«. — CeljskiT 1958 (17. I.) str. 4
74. Letos rekordno število obiskovalcev v mestni ljudski knjižnici. (Lepo knjižno
darilo desetisočemu članu). — CeljskiT 1958 (5. IX.) str. 6
75. Vlado Novak: Povojna prizadevanja za obnovo obeh poslopij Grofije v namene
Mestnega muzeja in Študijske knjižnice (1946—1956). — Celjski zbornik 1958,
str. 207—212: ilustr.
Podpis vln
76. Uspehi družbenega upravljanja v mestni ljudski knjižnici. — CeljskiT 1959
(27. II.) str. 4
77. -mb: Omogočiti proizvajalcem izobraževanje. Ustanovili bodo potujoče knjiž-
nice. — CeljskiT 1959 (27. III.) str. 4
78. O delu kulturno prosvetnih društev. Iz poročila okrajnega odbora SZDL v
Celju. — CeljskiT 1959 (17. IV.) str. 8
79. Kavarna ali knjižnica. — CeljskiT 1959 (26. VI.) str. 4
80. Celjski kulturni problemi v luči prihodnosti. Mestna ljudska in pionirska knjiž-
nica. — CeljskiT 1959 (27. XI.) str. 5
81. Prosveta in kultura — na dnevnem redu. S seje ljudskega odbora celjske ob-
čine. — CeljskiT 1960 (8. IV.) str. 2
82. Drago Hribar: Zapisek o knjižnici. — CeljskiT 1960 (8. VII.) str. 4
Podpis dhr
83. KB: Cemu naj služijo prostori gledališke kavarne. — CeljskiT 1960 (16. IX.)
str. 3
84. M. B.: Brez pomoči ne bo šlo. — CeljskiT 1960 (14. X.) str. 4
Občinski svet za kulturo razpravljal tudi o študijski knjižnici.

85. -mb: Koristne pobude sveta za kulturo občine Celje. — CeljskiT 1960 (11. XI.) str. 4
Študijska knjižnica bo izdelala centralni katalog strokovnih in znanstvenih knjig.
86. Vlado Novak: Ob sedemdesetletnici Vere Levstikove. — CeljskiT 1960 (9. XII.) str. 4
Zlasti o knjižničarskem delu V. Levstikove
podpis n.
87. Knjižnice in izobraževanje. — CeljskiT 1960 (23. XII.) str. 4
Dejavnost sosveta za knjižnice: delavska knjižnica Gaberje, Laško, Mozirje, Zalec
88. Problematika pokrajinskih študijskih knjižnic. Študijska knjižnica Celje. — Knjižnica IV/1960 str. 124—127
89. Razgovor med knjigami. — CeljskiT 1961 (20. I.) str. 6
Razgovor s Slavo Marinček, upravnico delavske knjižnice v Gaberju
90. Ljudska knjižnica v Celju dobi nove prostore. — CeljskiT 1961 (3. II.) str. 11
91. Marica Zorko: Ustvariti pogoje za rast kulture. — CeljskiT 1961 (17. II.) str. 3
Tudi o študijski in mestni ljudski knjižnici s pionirskim oddelkom
92. Knjižnice — družbeno pomembne ustanove. — CeljskiT 1961 (14. IV.) str. 6
Zasedanje bibliotekarjev Slovenije v Celju
93. Muzejski trg bo končno urejen. — CeljskiT 1961 (1. IX.) str. 1
Zgradili bodo študijsko knjižnico.
94. Vlado Novak: Znanstvene in strokovne knjižnice v celjskem okraju. — Knjižnica V/1961 str. 162—166
95. Marica Zorko: Ljudske knjižnice v celjskem okraju. — Knjižnica V/1961 str. 166—170
96. Franjo Krivec: Prednost splošnim potrebam izobraževanja. Obisk v celjski študijski knjižnici. — Delo 1962 (20. II.) str. 5
97. -ij: Zapiski iz najmanjše knjižnice. — CeljskiT 1962 (2. III.) str. 8
O celjski pionirski knjižnici
98. Celjska kultura na bobnu. — CeljskiT 1962 (30. III.) str. 7
Tudi o študijski in pionirski knjižnici
99. Franc Rupret: Stari grehi. (K razpravi o celjski kulturi). — CeljskiT 1962 (6. IV.) str. 4
Tudi o materialnem položaju knjižnic
100. Drago Hribar: O problemih kulture in tiska. — CeljskiT 1962 (22. VI.) str. 6
Na plenumu občinskega sindikalnega sveta uvodne misli povedal Vlado Novak, upravnik študijske knjižnice.
Podpis dhr
101. Marica Frece: Mestna ljudska knjižnica z novimi idejami v novih prostorih. — CeljskiT 1962 (7. IX.) str. 6
Podpis M. F.
102. Dve dragoceni pridobitvi: nova IV. osnovna šola in mestna knjižnica. — CeljskiT 1962 (14. IX.) str. 6
103. V letu 1963: študijska knjižnica in muzej. — CeljskiT 1962 (28. XII.) str. 8
Razgovor z Vladom Novakom, upravnikom študijske knjižnice
104. -ij: Gneča v študijski knjižnici. — CeljskiT 1963 (8. II.) str. 4
105. Marica Zagožen: Obiskali smo ljudsko knjižnico. — CeljskiT 1963 (19. IV.) str. 7
106. M. Z.: Novi prostori pionirske knjižnice. Pionirjem za dan mladosti. — CeljskiT 1963 (17. V.) str. 7
107. Nova pionirska knjižnica. — CeljskiT 1963 (14. VI.) str. 7
108. Drago Hribar: Kultura, statuti in ... (členi). — CeljskiT 1963 (5. VII.) str. 3
Omenjene tudi knjižnice

109. I. J.: Knjižnice ponekod še vedno pastorek. Ob jubileju tovarišice Zorkove. — CeljskiT 1963 (16. VIII.) str. 4
110. Kako dolgo bomo še čakali. — CeljskiT 1963 (27. IX.) str. 9
Študijska knjižnica čaka na potrditev projekta.
111. S. L.: Premalo izkoriščena čitalnica. — CeljskiT 1963 (28. XII.) str. 9
Razgovor z Marico Frece-Zorko, upravnico mestne ljudske knjižnice
112. J[ože] Volfand: Za kvalitetno delo. — CeljskiT 1964 (17. VII.) str. 5
Dejavnost ljudskih knjižnic v občini Celje
113. J[ože] Volfand: Obisk v pionirski knjižnici. — CeljskiT 1964 (31. VII.) str. 5
114. J. S.: Gradbeniška uvertura za novo študijsko knjižnico. — CeljskiT 1964 (21. VIII.) str. 4
115. Marjan Ravnikar: Gradnja Študijske knjižnice v Celju. — Delo 1964 (8. IX.) str. 5
Nepodpisano
116. a: Koordinirana menjava knjig. — CeljskiT 1964 (11. IX.) str. 5
Knjižnica na Dobrni
117. -č: Ureditev dvorane in knjižnice. — CeljskiT 1964 (25. IX.) str. 5
Akcija v Šmartnem v Rožni dolini
118. Drago Hribar: Letošnji program nadaljevanje dosedanjega dela. — CeljskiT 1964 (27. XI.) str. 5
V programu okrajne zveze kulturno prosvetnih organizacij omenjene tudi knjižnice.
Podpis dhr
119. Drago Hribar: Delo ovira zastarel knjižni fond. Posvetovanje knjižničarjev. — CeljskiT 1964 (11. XII.) str. 5
Podpis dhr
120. Zagonetka rešena. — CeljskiT 1965 (10. VII.) str. 2
Zapleti ob gradnji študijske knjižnice
121. Darinka Vizjak-Fortunat: Pred dvajsetimi leti v Narodnem domu. — CeljskiT 1965 (30. VII.) str. 10
Omenjena tudi mestna knjižnica
122. Vlado Novak: Ob petinsedemdesetletnici Vere Levstikove. — Knjižnica X/1966 str. 66—68
123. Albin Podjavoršek: Dvajset let študijske knjižnice v Celju. — Večer 1966 (2. III.) str. 10
124. Anton Stupica: Pomemben jubilej. Dvajset let celjske študijske knjižnice. — CeljskiT 1966 (4. III.) str. 6
Podpis A. S.
125. Albin Podjavoršek: Dvajset let študijske knjižnice v Celju. — PD 1966 (6. IV.) str. 10
126. -m: Več a še premalo. Nekatere ustanove močno prizadete. — CeljskiT 1966 (15. IV.) str. 6
O mestni ljudski knjižnici, knjižnici Svobode Gaberje in študijski knjižnici
127. [Poročilo o tekmovanju, ki ga je razpisal pionirski oddelek mestne ljudske knjižnice za najboljšo risbo v zvezi z literaturo NOB]. — CeljskiT 1966 (10. VI.) str. 6
128. M. Z.: Prof. Vlado Novak 50-letnik. — CeljskiT 1966 (8. VII.) str. 2
129. Vlado Novak: Dvajset let Študijske knjižnice. — Lepo mesto VI/2, 1966 (25. XI.) str. 7
Po poročilu Vlada Novaka sestavil F[rance] S[irk].
130. I. B.: Živetj polno življenje. Pravi Silva Radčenko, prva diplomirana knjižničarka. — CeljskiT 1967 (10. II.) str. 6
Razgovor s knjižničarko v študijski knjižnici

131. Jeseni otvoritev. — CeljskiT 1967 (17. II.) str. 6
Novo poslopje študijske knjižnice
132. Knjiga — del življenja. Dejavnost gabsrke knjižnice. — CeljskiT 1967 (8. VI.) str. 6
133. Drago Hribar: Študijska knjižnica dograjena. V novem posloppju zaključujejo obrtna dela. — CeljskiT 1967 (13. VII.) str. 2
Podpis dhr
134. Vlado Novak: Ob smrti Vere Levstikove. — CeljskiT 1967 (7. IX.) str. 4
135. Drago Hribar: Prof. Vlado Novak. — CeljskiT 1967 (21. IX.) str. 2
Razgovor z upravnikom študijske knjižnice
Podpis dhr
136. [Študijska knjižnica v Celju bo od ponedeljka 6. 11. 1967 dalje začasno prenehala poslovati za bralce...]. — CeljskiT 1967 (3. XI.) str. 13
137. Vlado Novak: Novo poslopje Študijske knjižnice v Celju. — Lepo mesto VII/2, 1967 (1. XII.) str. 10
Podpis n
138. Vlado Novak: Slovenski knjižničarji so zborovali v Celju. — Lepo mesto VII/2, 1967 (1. XII.) str. 12
Podpis n
139. Vlado Novak: Novo poslopje študijske knjižnice v Celju. — Knjižnica XI/1967, str. 43—52; 6 prilog (načrti)
140. Jurij Sadar: Novo poslopje študijske knjižnice v Celju. — Celjski zbornik 1967 str. 117—119; 7 prilog (načrti)
141. -tv: Pogovor o zelenicah in knjižnici. Slika z naših ulic. — CeljskiT 1968 (15. II.) str. 11
142. Vlado Novak: Nepremišljena nepotrpežljivost. — CeljskiT 1968 (29. II.) str. 6
Odgovor na »Pogovor o zelenicah in knjižnici«
Podpis vln
143. Drago Hribar: Bralci in knjižnica. — Delo 1968 (5. III.) str. 5
O mestni knjižnici
144. D[rago] Hribar: Občan in knjiga. Koliko knjig smo prebrali lani. — CeljskiT 1968 (7. III.) str. 8
Razgovor z Antonom Aškercem, upravnikom mestne ljudske knjižnice
145. Celjski proračun in kultura. Po predlogu za 12,5 odstotka več kot lani. — CeljskiT 1968 (14. III.) str. 8
146. Razstava Leksikografskega zavoda. — CeljskiT 1968 (25. IV.) str. 8.
Notica o razstavi v študijski knjižnici
147. Razstava Leksikografskega zavoda. — CeljskiT 1968 (9. V.) str. 1
Obvestilo o razstavi v študijski knjižnici
148. Drago Hribar: Uradna otvoritev knjižnice. Le-ta pomeni uspeh celjske skupnosti. — CeljskiT 1968 (11. VII.) str. 8
O študijski knjižnici
Podpis dhr
149. Vlado Novak: Da bi vremena se zjasnila... Prof. Vlado Novak ob slovenskem kulturnem prazniku. — CeljskiT 1969 (6. II.) str. 1, 6
Omenjena tudi knjižnica
150. Drago Hribar: Koliko kulture. — CeljskiT 1969 (6. II.) str. 7
Proračunski predlog za študijsko in mestno knjižnico
151. Razstava v študijski knjižnici. — CeljskiT 1969 (6. II.) str. 8
152. Knjižnice. — CeljskiT 1969 (10. IV.) str. 3, (17. IV.) str. 3
153. I. S.: Vse manj izposojenih knjig. — CeljskiT 1969 (6. VIII.) str. 8
154. I. S.: Zakaj beremo. — CeljskiT 1969 (1. X.) str. 9
Razgovor z bralci mestne knjižnice

155. Razstave. — CeljskiT 1970 (25. II.) str. 2
V študijski knjižnici razstava ob stoletnici Leninovega rojstva
156. Milan Božič: Šest Šlandrovih nagrad. Inženirja arhitekta Cveta in Jurij Sadar. — CeljskiT 1970 (22. VII.) str. 4
Arhitekta sta dobila nagrado za projekt študijske knjižnice
157. D. H.: Potujoča knjižnica?. — CeljskiT 1970 (28. X.) str. 7
158. Drago Hribar: Dan, ki ga morda ne bo. Prireditve ob slovenskem kulturnem prazniku v Celju. — NoviT 1971 (14. I.) str. 7
Občinski svet ZKPOS bo v študijski knjižnici razstavil literarne novitete.
Podpis dhr
159. Drago Hribar: Prireditve ob prazniku. — NoviT 1971 (4. II.) str. 1
Razstave literarnih novitet ne bo, pač pa razstava Bevkovih del.
Podpis dhr
160. Kulturna prizadevanja. Celje: kulturna skupnost — sanacijski načrt za knjižnico. — NoviT 1971 (1. IV.) str. 1
161. T[one] Vrabl: Denar knjižnicam, knjige pa iz zabojev ljudem. — NoviT 1971 (8. IV.) str. 5
162. Razstava Finžgarjevih del. — NoviT 1971 (6. V.) str. 7
Notica o razstavi v študijski knjižnici
163. Finžgarjeva dela v študijski knjižnici. — NoviT 1971 (13. V.) str. 9
164. D[rago] Medved: Seminar slavistov. — NoviT 1971 (23. IX.) str. 7
Ob zborovanju v študijski knjižnici odprl razstavo »Jezikoslovci, literarni zgodovinarji in leposlovci s celjskega območja«.
165. Drago Medved: S seje IO kulturne skupnosti v Celju. Ali bralec rešuje knjigo ali knjiga rešuje bračca. — NoviT 1971 (30. IX.) str. 7
166. Milenko Strašek: Mar za kulturo res novi časi?. — NoviT 1971 (7. X.) str. 7
Omenjene tudi knjižnice.
167. Drago Medved: Razstava v študijski knjižnici. — NoviT 1971 (14. X.) str. 7
168. Razstava v celjski študijski knjižnici. — NoviT 1971 (23. XII.) str. 7
169. (jk): Razstava v celjski študijski knjižnici. — Večer 1972 (22. I.) str. 4
170. ii: Razstava Višcherjeve topografije. — Večer 1972 (27. I.) str. 3
171. ii: Izšla bo kronika Celjskih grofov. — Večer 1972 (27. I.) str. 3
Študijska knjižnica dala pobudo za izid prevoda.
172. ii: Hudinjčani in njihovi problemi. — Večer 1972 (26. II.) str. 5
Prizadevajo si ustvariti kulturni center s knjižnico.
173. J[ože] Volfand: Nevarna ozkost. — NoviT 1972 (26. IV.) str. 7
Program celjske kulturne skupnosti, sanacija knjižničarstva
174. Drago Medved: Hotenja in problemi. — NoviT 1972 (18. V.) str. 7
Na sestankih občinskih kulturnih skupnosti razpravljali tudi o knjižnicah.
175. I[voj] Ivačič: Bosta v Gaberju dve knjižnici?. — Večer 1972 (19. V.) str. 7
176. F. F.: Razkosana kultura. Kulturno sodelovanje v celjski regiji ima velike težave. — Večer 1972 (29. V.) str. 9
Študijska knjižnica naj bi bila regionalna.
177. Vlado Novak: Zadnja iz Levstikove rodovine. — NoviT 1972 (15. VI.) str. 8
Jela Levstik zapustila celjski študijski knjižnici knjige in gradivo o bratu Vladimiru.
Podpis vln
178. Združitev knjižnic. — NoviT 1972 (13. VII.) str. 10
Knjižnica »Svoboda« v Gaberju se je združila s študijsko knjižnico.
179. D[rago] Medved: Kvaliteta in množičnost. Ob razstavah v študijski knjižnici. — NoviT 1972 (20. VII.) str. 7
180. D. J.: »Ne, tega pa res ne vem!«. — NoviT 1972 (3. VIII.) str. 7
Anketa o razstavi v študijski knjižnici

181. Juro Kislinger: Odgovor javnega delavca. Kulturna akcija. — NoviT 1972 (9. VIII.) str. 7
Reorganizacija knjižnične mreže
182. Vih Vuk: Knjigo bralcem. — Večer 1972 (10. VIII.) str. 5
Razgovor z Vladom Novakom o študijski knjižnici
Podpis V. V.
183. Milenko Strašek: Slavica Marinček. — NoviT 1972 (17. VIII.) str. 6
Predstavitev celjske knjižničarke
184. B. J.: Knjižnice zadovoljne. — NoviT 1972 (24. VIII.) str. 7
185. Knjižnica ponovno posluje. — NoviT 1972 (9. XI.) str. 7
Knjižnica v Trnovljah
186. -f-: Avtobus s knjigami. V celjski regiji. — Večer 1972 (27. XII.) str. 6
187. Knjižnica in še kaj na Hudinji. — NoviT 1972 (28. XII.) str. 16
188. Miloš Rybář: Drago Cvetko: Bibliografija prof. Janka Orožna. — Knjižnica XVI/1972 str. 161—162
Ocena bibliografije, ki jo je sestavil bibliotekar celjske študijske knjižnice.
189. Iz dela celjskih kulturnih ustanov. — Obrazi IV/1972/73 št. 1—4 str. 72
Poročilo o delu mestne ljudske in študijske knjižnice
190. Kje in kaj čitajo pionirji. — NoviT 1973 (13. IX.) str. 7
O pionirski knjižnici
191. Velika dragocenost. — Obrazi IV/1973 št. 5—8, str. 119
Notica o španski enciklopediji, ki jo ima študijska knjižnica.
192. -nd: Združitev. Knjižnice. — NoviT 1974 (10. I.) str. 7
Študijska in mestna knjižnica sta se združili v osrednjo knjižnico.
193. Drago Medved: Študijska knjižnica. O Kajuhu. — NoviT 1974 (7. III.) str. 19
Razstava
194. Božena Pavčnik: Kaj beremo. — NoviT 1974 (11. VII.) str. 7
Kaj berejo bralci celjske mestne in študijske knjižnice.
195. Drago Medved: Marksistična knjižnica. — NoviT 1976 (22. I.) str. 3
196. Marlen Premšak: Center za marksistično knjigo. — Večer 1976 (24. I.) str. 4
197. M. S.: Rokopisi in podpisi. Iz osrednje knjižnice. — NoviT 1976 (26. II.) str. 8
198. Drago Medved: Maja otvoritev. Marksistična knjižnica. — NoviT 1976 (18. III.) str. 8
199. [Osrednjo knjižnico v Celju obiskal kolektiv knjižnice iz Murske Sobote]. — NoviT 1976 (1. IV.) str. 9
200. Mateja Podjed: V znanju je moč. Marksistična knjižnica v Celju. — NoviT 1976 (6. V.) str. 3
Razgovor s knjižničarko Mileno Jontes
201. M. P.: Za Marxov rojstni dan. Marksistična knjižnica. — NoviT 1976 (13. V.) str. 3
202. Spominska plošča V. Levstiku. — NoviT 1976 (13. V.) str. 7
Osrednja knjižnica bila pobudnik in organizator akcije.
203. Celje za občinski praznik. — NoviT 1976 (8. VII.) str. 3
Tudi o razstavi v osrednji knjižnici
204. Gustav Grobelnik: Vlado Novak — 60 let. — NoviT 1976 (8. VII.) str. 5
205. D. M.: Cankar brezplačno. — NoviT 1976 (10. VI.) str. 16
V osrednji knjižnici brezplačna izposoja Cankarjevih del
206. Novo v osrednji knjižnici. — NoviT 1976 (10. VI.) str. 16
207. Drago Medved: Poti do bralca. Knjižničarstvo. — NoviT 1976 (21. VII.) str. 8
208. M[ilan] Seničar: Risbe Sergeja Eisensteina. — NoviT 1976 (2. IX.) str. 8
Razstava

209. I. B.: Vlado Janžič v Celju. — Delo 1976 (10. IX.) str. 2
Zanimanje za marksistični oddelek
210. B. S.: Osrednja knjižnica. Dokumentacijski center. — NoviT 1976 (30. IX.) str. 7
211. Vili Vuk: Poldruga knjiga na prebivalca. — 7 dni 1976 (21. X.) str. 22
Tudi o razmerah v knjižnicah celjskega področja
212. Ivanka Bauman: O koroških Slovencih. »Koroški Slovenci v knjižnih skladih«. Osrednja knjižnica. — NoviT 1976 (28. X.) str. 8
Razstava
Podpis I. B.
213. Jure Krašovec: Šepet po slovensko. Koroške razglednice — oktober 1976. — NoviT 1976 (4. XI.) str. 3
Ekskurzija knjižničarjev osrednje knjižnice
214. M. S.: V ponedeljek razstava risb S. Eisensteina. Prva prireditev TDF. — NoviT 1976 (11. XI.) str. 3
215. Marlen Premšak: Razstava risb S. M. Eisensteina. Uvod v teden domačega filma. — Večer 1976 (12. XI.) str. 8
Podpis mp
216. Filmi tudi v čitalnici. — NoviT 1976 (18. XI.) str. 11
217. V. K.: Celjske izkušnje. Marksistična literatura. — Komunist 1976 (6. XII.) str. 4
218. Cenejša pot do branja. — Dnevnik 1976 (8. XII.) str. 7
219. Vera Kolar: »Celje v časopisju«. Dokumentacija člankov v osrednji knjižnici. — NoviT 1976 (23. XII.) str. 7
220. B. L.: Enotna izkaznica za vse oddelke. — Delo 1976 (24. XII.) str. 13
221. Vlado Novak: Cankariana v celjski osrednji knjižnici. — Knjižnica XX/1976 str. 52—60
222. Ustanovljeno društvo knjižničarjev v Celju. — Knjižnica XX/1976 str. 216—217
223. Odlikovanje Ivanu Seničarju. — Delo 1977 (14. I.) str. 2
224. I[vica] Burnik: Novost v celjski knjižnici. Z eno izkaznico in enotno letno izposojevalnino v vse oddelke. — Delo 1977 (19. I.) str. 9
225. Odlikovanje Ivanu Seničarju. — NoviT 1977 (20. I.) str. 6
226. Marlen Premšak: Zanimanje za znanstveno fantastiko. — Večer 1977 (28. I.) str. 7
V osrednji knjižnici razgovor o znanstveni fantastiki
Podpis mp
227. D. H.: Prvo društvo za znanstveno fantastiko na Slovenskem. — Delo 1977 (31. I.) str. 3
V knjižnici razstava znanstvene fantastike
228. J. K.: Konstelacija v Celju. Prvo slovensko društvo te vrste. Znanstvena fantastika. — NoviT 1977 (3. II.) str. 7
V osrednji knjižnici občni zbor in razstava znanstvene fantastike
229. Vlado Novak: Naše razglednice. Zanimiva razstava nam mnogo pove. Osrednja knjižnica. — NoviT 1977 (28. IV.) str. 10
Podpis vln
230. Drago Medved: Leto nove vsebine. Marksistična knjižnica. — NoviT 1977 (5. V.) str. 1
231. D. M.: Razstava marksistične literature. — Delo 1977 (7. V.) str. 2
232. D. H.: Razglednice in novice. — Delo 1977 (11. V.) str. 10
Razstava v osrednji knjižnici
233. Marlen Premšak: Pregledne informacije celjske knjižnice. — Večer 1977 (11. V.) str. 8
Podpis mp

234. D[rago] Hribar: Praksa povezana s teorijo. V celjskem oddelku marksistične literature največ obiskovalcev. — Delo 1977 (13. V.) str. 10
235. M[arlen] Premšak: Uspeh marksistične knjižnice. — Večer 1977 (18. V.) str. 6
236. Matej Rode: Predavanje o Rajku Nahtigalu. — Delo 1977 (26. V.) str. 7
Predavanje pripravilo Slavistično društvo v sodelovanju z osrednjo knjižnico in ZKO.
Podpis M. R.
237. Nastaja nova knjižna zbirka. Marksistična literatura. — Komunist 1977 (30. V.) str. 18
238. I. S.: Tito v svetu. Razstava zanimivih dokumentov. Osrednja knjižnica. — NoviT 1977 (26. V.) str. 8
239. Z. S.: Celje. Akcija za knjigo. — NoviT 1977 (16. VI.) str. 2
V osrednji knjižnici bo razstava knjig za predšolske otroke.
240. Ivan Seničar: Prebrahi 154.057 knjig... — NoviT 1977 (4. VIII.) str. 8
241. Vera Kolar: Časniki o Celju. Dokumentacija v sodelovanju z INDOK. Osrednja knjižnica. — NoviT 1977 (18. VIII.) str. 8
242. I[vanka] Bauman: O. Župančič 1878—1949. Razstava Župančičevih del v knjižnici. — NoviT 1978 (19. I.) str. 8
243. -fk: Razstava o Župančiču. — Večer 1978 (25. I.) str. 8
244. Milenko Strašek: Knjigo bliže bralec. V osrednji knjižnici so z rezultati zadovoljni. Ali Celjani dovolj beremo. — NoviT 1978 (2. II.) str. 8
245. Drago Medved: Le del vsega. V spomin Franu Rošu. Razstava v osrednji knjižnici. — NoviT 1978 (9. III.) str. 8
246. D[rago] Hribar: Ni denarja za knjižnico. — Delo 1978 (6. IV.) str. 13
247. D[rago] Medved: Zanimiva razstava in dejavnost osrednje knjižnice Celje. — NoviT 1978 (26. IV.) str. 10
Razstava dokumentacije o Celju
248. Marlen Premšak: Knjiga v bralčevih rokah. Prizadevanja osrednje knjižnice v Celju. — Večer 1978 (14. VI.) str. 8
Podpis mp
249. M. B.: Razstava: Celje in druga mesta. — NoviT 1978 (31. VIII.) str. 8
250. Drago Medved: Koliko dramskih del. Ukinjena izposojevalnica za mlade bralce. — NoviT 1979 (1. II.) str. 8
Osrednja knjižnica izdala seznam dramskih del iz svojih zbirk.
251. Knjižnica naj nosi njegovo ime. — Delavska enotnost 1979 (17. II.) str. 7
Poimenovanje knjižnice po E. Kardelju
252. Drago Medved: Vraščena v svoj čas. Knjižnica Edvard Kardelj v Celju. Ena največjih knjižnic v Sloveniji. — NoviT 1979 (12. VII.) str. 8
253. Razstava. — Dnevnik 1979 (27. VII.) str. 7
Razstava »Celjski pisci 1958—78« v Knjižnici E. Kardelja
254. Drago Medved: Razstava o mislecu... — NoviT 1979 (20. IX.) str. 9
255. Edvard Kardelj 1910—1979. Razstava, 18. september—31. oktober 1979 v knjižnici Edvarda Kardelja v Celju / [ureditev kataloga Ivanka Bauman]. — V Celju: Knjižnica Edvarda Kardelja: Kovinotehna, [1979]. — [12] str. : ilustr.
256. M. Tratnik: Znižali izposojevalnino. — NoviT 1980 (24. I.) str. 8
257. B. S.: Dokumentacija o Celju. — NoviT 1980 (7. II.) str. 8
258. S. Š.: 16.000 novinarskih prispevkov o Celju. — Delo 1980 (14. II.) str. 7
Dokumentacija »Celje v časopisju«
259. jv: Celje v časnikih. — Večer 1980 (27. II.) str. 8
260. Marlen Premšak: Skoraj četrtina bralcev več. — Večer 1980 (9. IV.) str. 8
Podpis mp

261. D[rago] Medved: Knjigam dobro kaže. Knjižnica Edvarda Kardelja. — NoviT 1980 (21. VIII.) str. 8
262. Mateja Podjed: Terminali v službi bralca. Dane Debič o razvojnih poteh knjižnice. — NoviT 1980 (11. XII.) str. 6
263. Razstava »Anton Aškerc 1856—1912« v Knjižnici Edvarda Kardelja. — NoviT 1981 (29. I.) str. 9
264. Marlen Premšak: Televizijski in filmski scenariji v osrednji knjižnici. — Večer 1981 (29. I.) str. 9
Razstava
Podpis mp
265. M[arlen] Premšak: Razstave budijo zanimanje za knjigo. Pogovor z Ivanko Bauman, slavistko v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju. — Večer 1981 (3. II.) str. 9
266. Marjeta Novak: Kupci iz knjigarn, bralci v knjižnici. — Delo 1981 (21. III.) str. 4
Tudi mnenje Daneta Debiča o Knjižnici E. Kardelja
267. Marlen Premšak: Čez 20.000 bralcev. — Večer 1981 (31. III.) str. 9
Podpis mp
268. Marjeta Novak: Pionirske knjižnice dajejo vendar nekaj več. — Delo 1981 (15. V.) str. 8
Omenjen tudi pionirski oddelek v Celju.
269. MP: Marljivim mladim bralcem. — NoviT 1981 (28. V.) str. 8
270. M[arlen] Premšak: Kje je meja med dolžnostjo, zaslugi in vnemo. Vlado Novak, dobitnik letošnje Šlandrove nagrade v Celju. — Večer 1981 (28. VII.) str. 6
271. Zdenka Stopar: Vlado Novak. — NoviT 1981 (30. VII.) str. 2
272. Vili Vuk: Kaj pripravljate?. — Večer 1981 (17. VIII.) str. 4
Razgovor z ravnateljem Knjižnice E. Kardelja o načrtih v knjižnici
Podpis vv
273. S. Š.: Čopove diplome za knjižničarke. — Delo 1981 (27. X.) str. 2
Diplomo prejela tudi Ivanka Bauman iz Knjižnice E. Kardelja.
274. Marjeta Novak: Priznanje za širjenje zanimanja za knjigo. — Delo 1981 (13. XI.) str. 11
Trubarjevo plaketo prejel tudi Vlado Novak.
275. Sonja Gašperšič, Doro Hvalica: Dobro zamisel in izkušnjo velja širiti. Republiško posvetovanje o ustanavljanju vzajemnih knjižnic. — Delavska enotnost 1981 (10. XII.) str. 13
Omenjena tudi Knjižnica E. Kardelja
276. Marjeta Novak: Namen knjižnic ni samo ohranjati kulturno dediščino — z razširjeno dejavnostjo morajo poiskati tesnejši stik z bralci. — Delo 1981 (25. XII.) str. 8
Tudi o Knjižnici E. Kardelja
277. S. Š.: V Celju bodo ustanovili vzajemno knjižnico. — Delo 1982 (3. II.) str. 7
278. Marlen Premšak: Razstava in pogovor z bralci. V knjižnici Edvarda Kardelja v Celju. — Večer 1982 (3. II.) str. 8
Podpis mp
279. MP: Knjižnica Edvarda Kardelja za 8. februar. — NoviT 1982 (4. II.) str. 8
Notica o razstavi Osvobodilni boj v slovenskem leposlovju
280. M[ateja] Podjed: Osvobodilni boj v slovenskem leposlovju. — NoviT 1982 (11. II.) str. 8
Razstava
281. M[ateja] Podjed: Razstava v počastitev jubilejev. — NoviT 1982 (1. IV.) str. 3
Razstava o Titu in dveh partijskih kongresih
282. Dober obisk. — Večer 1982 (7. IV.) str. 9

283. Knjižnica v Vojniku. — NoviT 1982 (15.IV.) str. 8
Otvoritev oddelka
284. MP: Knjižnica v Vojniku. — NoviT 1982 (20. V.) str. 6
Ob otvoritvi razstave Kardeljevih del
285. -jv: Nova Knjižnica v Vojniku. Ob 90-letnici Titovega rojstva. — Večer 1982 (26. V.) str. 8
286. M[ilan] Božič: Vojnik. Knjižnica v novih prostorih. — NoviT 1982 (3. VI.) str. 9
287. A. Lešnik: Več lahkotnega branja. Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju. — NoviT 1982 (21. VII.) str. 8
288. I. B.: Zanimivo gradivo »Celje v časopisju«. — Delo 1982 (7. X.) str. 1
289. D. H.: Literarno srečanje v celjski knjižnici. — Delo 1982 (11. XI.) str. 11
290. MP: Ob mesecu knjige. — NoviT 1982 (11. XI.) str. 8
Knjižnica pripravlja srečanje z nekaterimi celjskimi književniki.
291. Mateja Podjed: Pred izidom Obrazov. — NoviT 1982 (18. XI.) str. 9
V čitalnici srečanje s celjskimi književniki
292. PB: Knjižnica Vojnik. — NoviT 1982 (18. XI.) str. 8
293. Marlen Premšak: Višje cene v knjižnici. — Večer 1982 (15. XII.) str. 8
Podpis mp
294. Miloš Rybář: Dobitniki Čopove diplome v Rogaški Slatini 1981. — Knjižnica XXVI/1982 str. 159
Čopovo diplomu prejela tudi Ivanka Bauman iz Knjižnice E. Kardelja.
295. Odkritje doprsnega kipa Edvarda Kardelja. — Dnevnik 1983 (28. I.) str. 5
Kip odkrili v Knjižnici E. Kardelja.
296. Priznanje knjižničarjem, Otvoritev razstave. — Večer 1983 (28. I.) str. 9
Priznanja prejeli Marica Frece, Anton Aškerc, Vlado Novak; odprli razstavo o Prežihovem Vorancu.
297. Marlen Premšak: Celje v časopisju. — Večer 1983 (2. II.) str. 8
Obdelava dokumentacije
Podpis mp
298. VVE: Priznanja za dolgoletne delavce celjske knjižnice. — NoviT 1983 (3. II.) str. 5
299. Marlen Premšak: Brez čitalnice, Marksistična knjižnica v Celju. — Večer 1983 (3. II.) str. 8
Podpis mp
300. Odkritje kipa Edvarda Kardelja. — Dnevnik 1983 (11. II.) str. 1
301. fk: Kip Edvarda Kardelja. — Večer 1983 (11. II.) str. 9
302. VVE: Doprsni kip Edvarda Kardelja. — NoviT 1983 (17. II.) str. 2
303. Drago Hribar: Knjižnica Edvarda Kardelja opravlja pomembno nalogo. — Delo 1983 (17. V.) str. 7
304. Marlen Premšak: Med načrti in stvarnostjo. Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju. — Večer 1983 (3. VI.) str. 4
Podpis mp
305. Marlen Premšak: Kako do tuje literature. Celjska knjižnica. — Večer 1983 (22. VI.) str. 6
Podpis mp
306. Mateja Podjed: Nasprotja med dejanskim in načrtovanim. — NoviT 1983 (23. VI.) str. 8
Vloga celjske knjižnice
307. M[arlen] Premšak: Studentje praznih rok. Univerzitetna knjižnica ali študijski oddelek?. — Večer 1983 (25. VI.) str. 13
308. Marjeta Novak: V poletnih dneh se knjige po knjižnicah ne zaprašijo. — Delo 1983 (5. VIII.) str. 5
Omenjena tudi celjska knjižnica.

309. N. G., G. O.: Tudi poleti v knjižnico. — NoviT 1983 (11. VIII.) str. 7
310. Razstava v knjižnici. — NoviT 1983 (15. IX.) str. 3
Razstava del Pavle Rovana in Alojzija Bolharja
311. Prireditve ob mesecu knjige. — Dnevnik 1983 (11. X.) str. 7
312. R. M.: Predstavitev starih knjig v Celju. — Delo 1983 (14. X.) str. 7
Razstava Iz starih tiskov
313. Pisatelji med celjskimi bralci. Ob mesecu knjige bo v Celju veliko kulturnih in vzgojnoizobraževalnih manifestacij. — Delo 1983 (14. X.) str. 7
314. Mateja Podjed: Jezik kot večni mladenič. — NoviT 1983 (20. X.) str. 8
Prireditve v knjižnici ob mesecu knjige
315. R. M.: Ivan Potrč in Branka Jurca v Celju. — Delo 1983 (8. XI.) str. 7
316. Pisatelja v Celju. — Večer 1983 (9. XI.) str. 9
V knjižnici razgovor Branke Jurca in Ivana Potrča z mladimi bralci.
317. MP: Pisatelja na obisku. — NoviT 1983 (10. XI.) str. 8
V knjižnici razgovor z Branko Jurca in Ivanom Potrčem.
318. D. H.: Uredili bodo Novačanov grob. — Delo 1983 (17. XI.) str. 6
Knjižnica bo uredila pisateljev grob v Vojniku.
319. jv: Prenovitev groba A. Novačana. — Večer 1983 (7. XII.) str. 9
320. fk: Solarji med lovci. Ure pravljic, razstave in sejmi. — Večer 1984 (19. I.) str. 9
Omenjene tudi ure pravljic v pionirski knjižnici
321. Dane Debič: Knjižnica v Celju za kulturni praznik. — Delo 1984 (26. I.) str. 6
Podpis D. D.
322. Literatura v NOB. — Večer 1984 (27. I.) str. 7
Razstava
323. L. K.: Razstava, posvečena spominu na Edvarda Kardelja. — NoviT 1984 (2. II.) str. 8
324. Knjižnice duši prostor. V težavnem položaju so zlasti podružnične enote. — NoviT 1984 (16. II.) str. 8
325. Celje v tisku. — Večer 1984 (21. II.) str. 9
Delo v dokumentaciji
326. Razstava ob prazniku. — Večer 1984 (7. III.) str. 9
Razstava Branke Jurca in Nade Gaborovič
327. Marlen Premšak: Višje vstopnine. — Večer 1984 (14. IV.) str. 15
Podpis mp
328. Črtomir Volfand: Tudi za knjižnico je denar velik problem. — NoviT 1984 (26. VII.) str. 8
329. M. Z.: Po dopustih še več denarja za celjsko knjižnico. — Delavska enotnost 1984 (30. VIII.) str. 9
O akciji »Knjige v knjižnice«
330. Knjige v knjižnice. — Dnevnik 1984 (22. IX.) str. 7
331. Marlen Premšak: Mesec knjige. — Večer 1984 (15. X.) str. 4
Prireditve v celjski knjižnici.
Podpis mp
332. Marjeta Novak: Knjiga središče dogajanj po vsej Sloveniji. — Delo 1984 (16. X.) str. 6
Omenjeni tudi načrti za mesec knjige v celjski knjižnici.
333. Mateja Podjed: Literarno srečanje ob mesecu knjige. — NoviT 1984 (18. X.) str. 5
V knjižnici srečanje s celjskimi književniki
334. Dane Debič: Kam s celjsko knjižnico?. — Delo 1984 (23. X.) str. 7
335. Drago Hribar: Kdo je kriv, da so prostori bivšega Eleganta še prazni?. — Delo 1984 (27. XI.) str. 7
Prostore bi potreboval pionirski oddelek knjižnice.

336. Božena Orožen: Raziskovalne naloge v celjski knjižnici. — Knjižnica XXVIII/1984 str. 153—154
337. Vlado Novak: Ob smrti knjižničarja Draga Cvetka. — Knjižnica XXIX/1985 str. 228—230
338. Dane Debič: Knjižnica in samoupravljanje. — Knjižnica XXIX/1985 str. 231—236 O delu celjske knjižnice
339. Vlado Novak: Drago Cvetko. — NoviT 1985 (10. I.) str. 8
Nekrolog
Podpis vln
340. Književnost na Koroškem. — Večer 1985 (15. I.) str. 9
Razstava v knjižnici
341. MK: Za knjige ni počitka. — NoviT 1985 (24. I.) str. 6
Obisk v otroškem oddelku
342. D. H.: Počastitev rojstnega dne Edvarda Kardelja. — Delo 1985 (30. I.) str. 7
V knjižnici postumno podelili priznanje Dragu Cvetku.
343. Marlen Premšak: Celjsko v leposlovju. — Večer 1985 (9. III.) str. 15
Razstava Odsevi celjskega območja v leposlovju.
Podpis mp
344. Marlen Premšak: Razstava Koncentracijska taborišča. — Večer 1985 (16. V.) str. 9
Podpis mp
345. Dane Debič: Ob 40-letnici osvoboditve. — NoviT 1985 (16. V.) str. 8
Razstavi Koncentracijska taborišča in Prvi dnevi svobode 1945
346. D. H.: Razstava o taboriščih in osvoboditvi. — Delo 1985 (17. V.) str. 7
347. Marlen Premšak: Novi prostori otroškega oddelka v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju. — Večer 1985 (21. V.) str. 9
348. Drago Hribar: Velika pridobitev za otroke. — Delo 1985 (21. V.) str. 7
Otroški oddelek dobil večje prostore.
349. Mateja Podjed: Knjižnica za otroke v novih prostorih na Šlandrovem trgu. — NoviT 1985 (23. V.) str. 8
350. D. H.: Otroški oddelek celjske knjižnice Edvarda Kardelja v novih prostorih. — Delo 1985 (25. V.) str. 2
351. Večja knjižnica za otroke. — Dnevnik 1985 (25. V.) str. 7
352. Marlen Premšak: Zdesetkani knjižni nakupi. — Večer 1985 (29. V.) str. 9
Sindikalna akcija za nakup knjig ni uspela.
353. M[ateja] Podjed: Knjižnica za otroke je odprta. — NoviT 1985 (30. V.) str. 6
354. M. P.: Marksistični oddelek preseljen. — NoviT 1985 (27. VI.) str. 3
355. MP: Izposoja knjig v počitniške domove. — NoviT 1985 (27. VI.) str. 8
356. Marlen Premšak: V pravljicnem svetu domišljije. Ure pravljic v pionirski knjižnici v Celju. — Večer 1985 (2. VIII.) str. 10
357. Marlen Premšak: Srečanje s slikarjem. — Večer 1985 (8. X.) str. 9
V knjižnici razgovor z A. Lavrenčičem in K. Zelenkom.
Podpis mp
358. Mateja Podjed: Umetnika o umetnosti. — NoviT 1985 (17. X.) str. 8
Razgovor z A. Lavrenčičem in K. Zelenkom.
359. Zarja slovanske književnosti. — Dnevnik 1985 (22. X.) str. 4
Razstava ob 1100-letnici Metodove smrti; predavanje Gregorja Kocijana — Knjiga in bralci
360. Marlen Premšak: Dve razstavi. — Večer 1985 (23. X.) str. 9
Razstavi Zarja slovanskih književnosti in Ob 40-letnici OZN
361. Ines Drame: Mesec knjige. — NoviT 1985 (24. X.) str. 8

362. Dane Debič: Komunisti knjižnice v Celju za doslednejšo menjavo dela. — NoviT 1985 (21. XI.) str. 2
Podpis DD
363. Dane Debič: Ogrožen program knjižnice. — Komunist 1985 (22. XI.) str. 17
Podpis Debič Danijel
364. Marlen Premšak: 150 let Prešernove pesnitve. — Večer 1985 (10. XII.) str. 8
Razstava o Krstu pri Savici
Podpis mp
365. M[ateja] Podjed: Krst pri Savici v Knjižnici Edvarda Kardelja. — NoviT 1985 (12. XII.) str. 8
366. Marlen Premšak: Gradivo o OZN. — Večer 1985 (17. XII.) str. 9
Razstava
Podpis mp
367. Marlen Premšak: Krst pri Savici. — Večer 1985 (19. XII.) str. 10
Razstava
Podpis mp
368. Drago Hribar: Vodilno funkcijo tistim, ki obvladajo jezik napredka. — Delo 1985 (28. XII.) str. 22
Razgovor z ravnateljem knjižnice D. Debičem
369. Marlen Premšak: Smolček v uri pravljic. — Večer 1986 (10. I.) str. 11
Peter Kavalarič v otroškem oddelku
Podpis mp
370. Marlen Premšak: Prenovljena čitalnica. — Večer 1986 (23. I.) str. 8
Podpis mp
371. I. D. — G. O.: V Celju so odprli novo čitalnico. — NoviT 1986 (30. I.) str. 1
372. Marlen Premšak: Knjižničar in bralec. — Večer 1986 (14. II.) str. 8
373. Bori Župančič: Razstava ob 100-letnici rojstva Vladimirja Levstika. — NoviT 1986 (20. II.) str. 5
374. Drago Hribar: Visoki stroški slabšajo razmere. Nizki dohodki v Knjižnici Edvarda Kardelja. — Delo 1986 (2. IV.) str. 9
375. Marlen Premšak: Začasnost se vleče in vleče. — Večer 1986 (3. IV.) str. 8
Osební dohodki
376. Marlen Premšak: 70 let Vlada Novaka. — Večer 1986 (26. VI.) str. 9
Notica
Podpis (mp)
377. Anka Aškerc: Jubilej prof. Vlada Novaka. — NoviT 1986 (3. VII.) str. 8
378. Janko Volf: Celjski Šlandrovi nagrajenci. Pred letošnjo slavnostno sejo celjske občinske skupščine. — Večer 1986 (9. VII.) str. 9
Nagrajena tudi Knjižnica E. Kardelja.
379. Ines Drame: Šlandrova nagrada knjižnici. Poslovanje posodobljeno ob 40-letnici z računalniki. — NoviT 1986 (10. VII.) str. 8
380. Vlado Novak: Spominska zbirka Vladimira Levstika. Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju. (154. zvezek zbirke vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije). — Maribor: Obzorja, 1986; 26 str. : ilustr.

Sestavljeno s sodelovanjem
Vere Kolar in Helene Bezjak

ANTONIJA FRAS

RAZSTAVNA DEJAVNOST KNJIŽNICE EDVARDA KARDELJA V CELJU

(Pregled)

1. Razstava narodnoosvobodilnega tiska in Prešernovih del
februar 1947
Mestni muzej v Celju. Gradivo o Prešernu je priskrbela Študijska knjižnica iz zasebne zbirke Pavla Strmška.
2. Oton Župančič — 70 letnik
januar 1948
Razstavni prostor knjigarne »Naša knjiga« v Celju
3. Ivan Cankar (ob 30 letnici pisateljve smrti)
december 1948
Razstavni prostor knjigarne »Naša knjiga« v Celju
4. France Prešeren (ob 100 letnici pesnikove smrti)
februar
Razstavni prostor knjigarne »Naša knjiga« v Celju
5. Prešerniana
februar 1953
Razstavni prostor knjigarne »Državna založba« v Celju
6. Objavljena dela o Trstu
oktober 1953
Razstavni prostor knjigarne »Državna založba« v Celju
7. Dela Ignaca in Franca Orožna
december 1953
Laško, rojstni hiši Ignaca in Franca Orožna. Otvoritev rojstnih hiš je organiziralo Zgodovinsko društvo v Celju.
8. Delež celjskega območja v razvoju slovenske književnosti
avgust—september 1957
Zdravstveni dom v Celju. Razstava je bila postavljena v okviru širše gospodarske razstave »Celje 1957«.
9. Fran Roš — 70 letnik
januar 1968
Prostori Študijske knjižnice
10. Prešernova razstava
februar 1968
Prostori Študijske knjižnice

11. Slovenske književne novitete v letu 1968
februar 1969
Prostori Študijske knjižnice. Pobudnik in glavni organizator razstave je bila Mladinska knjiga, podružnica Celje.
12. Življenje in delo Vladimira I. Lenina
februar 1970
Prostori Študijske knjižnice. Z razstavo je knjižnica počastila 100 letnico revolucionarjevega rojstva.
13. Slovenski narodnoosvobodilni tisk iz let 1941—1945 nastali na celjskem območju (ob 25 letnici osvoboditve)
maj 1970
Prostori Študijske knjižnice
14. Literatura o zgodovini Celja
julij 1970
Prostori Študijske knjižnice
15. Literarno delo Mateja Bora
november—december 1970
Prostori Študijske knjižnice
16. Nekaj literature o Leninu
januar—februar 1971
Prostori Študijske knjižnice
17. Literarno delo Franceta Bevka
februar 1971
Prostori Študijske knjižnice. Knjižnica je razstavo postavila po pisateljevi 80 letnici in smrti. Spominski govor ob otvoritvi je imel Bogomil Gerlanc.
18. Izbor iz literarnih del Frana S. Finžgarja ob 100 letnici njegovega rojstva
april—maj 1971
Prostori Študijske knjižnice
19. Delež celjskega pokrajinskega območja v razvoju slovenskega slovstva (izbor)
september—oktober 1971
Prostori Študijske knjižnice. V istem času je imelo Slavistično društvo Slovenije v Celju zborovanje in strokovni posvet.
20. Literarno delo Mateja Bora
november—december 1971
Prostori Študijske knjižnice v Celju
21. Dela celjskega zgodovinarja prof. Janka Orožna (ob 80 letnici)
december 1971
Prostori Študijske knjižnice
22. Slovenski reproducirani ponatisi (1910—1971)
januar—februar 1972
Prostori Študijske knjižnice. Razstava je spremljala izid slovenske izdaje Vischerjeve Topografije Štajerske in je nastala pri sodelovanju knjižnice s Trubarjevim antikvariatom v Ljubljani ter Zavodom za spomeniško varstvo v Celju.
23. Knjižna dela Josipa Broza Tita (ob 80 letnici) in Borisa Kidriča (ob 60 letnici rojstva)
junij 1972
Prostori Študijske knjižnice
24. Stenografska literatura s poudarkom na deležu slovenskih avtorjev
maj—junij 1973
Prostori Študijske knjižnice. Člani celjskega Društva stenografov in strojepiscev so podprli postavitev razstave tudi s svojim gradivom.
25. Grad Gornje Celje
julij—september 1973
Prostori Študijske knjižnice. Pobudnik in glavni sodelovalec pri ureditvi razstave je bil Zavod za spomeniško varstvo v Celju.

26. Karel Destovnik-Kajuh (ob 30 letnici pesnikove smrti)
marec 1974
Prostori Študijske knjižnice
27. Razstava kvalitetne slikanice in knjižne ilustracije za mladino
1974
Prostori Študijske knjižnice. Pri zbiranju gradiva je sodelovala Ljudska knjižnica v Celju.
28. Vladimir Levstik (ob 90 letnici pisateljevega rojstva)
januar 1976
Prostori Študijske knjižnice
29. Ivan Cankar (ob 100 letnici rojstva)
maj 1976
Prostori Študijske knjižnice
30. Literatura o umetnosti
julij 1976
Prostori Študijske knjižnice
31. Koroški Slovenci v knjižnih skladih
oktober 1976
Prostori Študijske knjižnice
32. Risbe Sergeja Eisensteina
november 1976
Prostori Študijske knjižnice. Razstavo je ob prireditvi Tedna domačega filma organiziral Likovni salon v Celju.
33. Znanstvena fantastika (ob ustanovitvi prvega slovenskega društva za znanstveno fantastiko »Konstelacija«)
januar—februar 1977
Prostori Študijske knjižnice
34. Tuji časniki in časopisi
marec—maj 1977
Prostori Študijske knjižnice
35. Celjsko območje na razglednicah (1890—1976)
april—maj 1977
Prostori Študijske knjižnice
36. Razstava družboslovne literature ob praznovanju prve obletnice obstoja
Marksistične knjižnice v Celju
maj 1977
Razstavni prostor Mladinske knjige v Celju
37. Rajko Nahtigal (1877—1977)
maj 1977
Prostori Študijske knjižnice
38. Tito v svetu
maj—junij 1977
Prostori Študijske knjižnice. Z razstavo je knjižnica počastila 85 letnico predsednikovega rojstva in 40 letnico njegovega prihoda na čelo Komunistične partije Jugoslavije.
39. Knjižni ovitki in knjižne novosti
julij—oktober 1977
Prostori Študijske knjižnice
40. Slovensko pesništvo (1967—1977)
december—november 1977
Prostori Študijske knjižnice
41. Oton Župančič (1878—1949)
februar 1978
Prostori Študijske knjižnice

42. Fran Roš (ob 80 letnici rojstva)
februar—marec 1978
Prostori Študijske knjižnice
43. Razstava arhiva INDOK centra, ki ga hrani Osrednja knjižnica v Celju
april—maj 1978
Prostori Študijske knjižnice
44. Boris Kidrič
junij 1978
Prostori Študijske knjižnice
45. Dela Frana Roša za mladino
julij 1978
Osnovna šola v Vojniku
46. Deset let slovenskega romana (1967—1977)
julij—avgust 1978
Prostori Študijske knjižnice
47. Celje in druga mesta
avgust—september 1978
Prostori Študijske knjižnice
48. Celjski pisci (1958—1978)
julij 1979
Prostori Študijske knjižnice
49. Razstava del Edvarda Kardelja z izborom slikovnega gradiva o njem
september—oktober 1979
Prostori Študijske knjižnice. Ob razstavi je izšel katalog.
50. Josip Murn Aleksandrov
februar—marec 1980
Prostori Študijske knjižnice
51. Knjižni ovitki
marec—maj 1980
Prostori Študijske knjižnice
52. Televizijski in radijski scenariji na Slovenskem
januar—februar 1981
Prostori Študijske knjižnice
53. Anton Aškerc (1856—1912)
februar—marec 1981
Prostori Študijske knjižnice. Otvoritev je popestril nastop dijakov Srednje tehniške šole.
54. Stare celjske upodobitve — razstava reprodukcij in originalov, ki jih hrani
Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju.
junij—avgust 1981
Prostori Študijske knjižnice
55. Gore v besedi in podobi
september 1981
Prostori Študijske knjižnice. Ob otvoritvi razstave je slovesni govor imel Tine Orel, akademski slikar Lojze Zavolovšek pa se je predstavil z izborom svojih akvarelov.
56. Fran Levstik (1831—1887)
september—oktober 1981
Prostori Študijske knjižnice
57. Slovenska književnost za otroke in mladino (1945—1980)
december 1981—januar 1982
Prostori Študijske knjižnice
58. Osvobodilni boj v slovenskem leposlovju
februar—marec 1982
Prostori Študijske knjižnice

59. Josip Broz Tito (ob 90 letnici predsednikovega rojstva)
april—junij 1982
Prostori Študijske knjižnice
60. Razstava del Edvarda Kardelja
maj—junij 1982
Novi prostori oddelka Knjižnice Edvarda Kardelja v Vojniku
61. Delež celjskih avtorjev v slovenskem zgodovinopisju
september—oktober 1982
Prostori Študijske knjižnice. Razstava je pripravljena ob praznovanju 100 letnice obstoja Pokrajinskega muzeja in ob zborovanju Slavističnega društva Slovenije v Celju.
62. Slovenska socialna literatura
november 1982
Prostori Študijske knjižnice
63. Ivo Andrić (1892—1975)
december 1982
Prostori Študijske knjižnice
64. Prežihov Voranc (1893—1950)
januar—februar 1983
Prostori Študijske knjižnice
65. Marksistična literatura in idejno-politično usposabljanje in marksistično izobraževanje v Zvezi komunistov Slovenije
marec—april 1983
Prostori Študijske knjižnice
66. Ivan Potrč in Matej Bor (ob njuni 70 letnici rojstva)
maj—junij 1983
Prostori Študijske knjižnice
67. Prosti čas in rekreacija
julij—avgust 1983
Prostori Študijske knjižnice
68. Celjska kulturna delavca: Pavla Rovana in Alojzija Bolhar
september—oktober 1983
Prostori Študijske knjižnice
69. Iz starih tiskov
oktober—november 1983
Prostori Študijske knjižnice
70. Razstava ob 100 letnici rojstva Ivana Meštrovića
november—december 1983
Prostori Študijske knjižnice
71. Zimski športi
december 1983—januar 1984
Prostori Študijske knjižnice
72. Celjsko pokrajinsko območje v osvobodilnem boju
februar 1984
Prostori Študijske knjižnice. Na otvoritvi razstave so nastopili v krajšem kulturnem programu gledališki igralci Bogomir Veras, Ljerka Belak in Radovan Marin.
73. Branka Jurca (70 letnica) in Nada Gaborovič (60 letnica rojstva)
marec—april 1984
Prostori Študijske knjižnice. Otvoritev razstave je spremljal nastop dijakov Srednje družboslovne šole.
74. Zdravstvena literatura za vsakogar
maj 1984
Prostori Študijske knjižnice

75. Ksaver Meško (ob 110 letnici pisateljevega rojstva)
junij 1984
Prostori Študijske knjižnice
76. Okrasni in zelenjavni vrt
julij—september 1984
Prostori Študijske knjižnice
77. Naši protestantski pisci v besedi in sliki
oktober 1984
Prostori Študijske knjižnice. Učenci Srednje družboslovne šole so ob otvoritvi izvedli krajši kulturni program.
78. Simon Gregorčič (1844—1906)
november 1984
Prostori Študijske knjižnice
79. Knjižne novitete
december 1984
Prostori Študijske knjižnice
80. Sodobna slovenska književnost na Koroškem
december 1984
Prostori Študijske knjižnice
81. Odsev celjskega področja v lepopisju
marec—april 1985
Prostori Študijske knjižnice. Ob otvoritvi so nastopili dijaki Srednje družboslovne šole v Celju.
82. Prvi dnevi svobode 1945
maj—julij 1985
Prostori Študijske knjižnice
83. Koncentracijska taborišča
maj—julij 1985
Prostori Študijske knjižnice. Otvoritev je spremljalo predvajanje filma »Dachau« last Muzeja Revolucije v Celju.
84. Avgust Lavrenčič in Karel Zelenko v besedi in sliki
(ob njuni 60 letnici rojstva)
september—oktober 1985
Prostori Študijske knjižnice. Razstava je nastala s sodelovanjem knjižnice z Moderno galerijo v Ljubljani in Likovnim salonom v Celju. Knjižnica je tudi v svojih prostorih organizirala srečanje slikarjev z občinstvom.
85. Zarja slovanskih književnosti (ob 1100 letnici Metodove smrti)
oktober—november 1985
Prostori Študijske knjižnice. Krajši glasbeni in kulturni program so uprizorili učenci Srednje družboslovne šole in Peter Simoniti. Razstava je potem bila prenesena v Kulturni center Ivan Napotnik v Titovem Velenju.
86. Organizacija Združenih narodov (ob 40 letnici obstoja)
oktober—december 1985
Prostori Študijske knjižnice
87. Krst pri Savici — 150 let Prešernove pesnitve
december 1985—januar 1986
Prostori Študijske knjižnice. Otvoritev razstave, ki jo je v nekoliko krajši obliki potem prevzela knjižnica v Laškem, je popestril nastop celjskih srednješolcev z deklamatorjem Trudo Tomažič in Petrom Simonitijem.
88. Vladimir Levstik (ob 100 letnici rojstva)
februar 1986
Prostori Študijske knjižnice. Življenje in delo pisatelja je v svojem predavanju osvetlil Vlado Novak.
89. Razstava o Primožu Trubarju (ob 400 letnici smrti)
februar—maj 1986
Prostori Študijske knjižnice

90. Po Celju in okolici s sliko in knjigo
april—maj 1986
Prostori Studijske knjižnice
91. Josip Stritar (1836—1923)
april—maj 1986
Prostori Studijske knjižnice
92. Delo in varnost
maj—junij 1986
Prostori Studijske knjižnice
93. Primož Trubar in njegovi
junij 1986
Knjižnica v Laškem
94. Iz naših starih tiskov
junij—julij 1986
Prostori Studijske knjižnice. Razstava je bila postavljena v okviru XVIII. Mednarodnega kulturnozgodovinskega simpozija Modinci '86.
95. Stalna razstava o Antonu Aškercu
junij 1986 (in naprej)
Domačija Aškerčevih na Senožetah. Izbor in ureditev gradiva za razstavo je naredila knjižnica s sodelovanjem Zavoda za spomeniško varstvo.

Razstave drugih ustanov v knjižnici:

1. Ex libris Sloveniae
maj—junij 1968
Društvo ljubiteljev drobne grafike
2. Razstava Leksikografskega zavoda iz Zagreba
maj 1968
Prireditelj je razstavo obogatil z reprodukcijami znanih umetniških del.
3. Razstava Slovenskega zdravniškega društva
junij 1968
Clani društva so se občinstvu predstavili predvsem z originalnimi likovnimi ustvaritvami.
4. Ostržek (100 let)
februar 1985
Razstavo je postavil Kulturni center Ivan Napotnik v T. Velenju.

Razstave zunaj knjižnice, pri katerih je sodelovala s knjižnim in grafičnim gradivom.

Pokrajinski muzej v Celju:

- 1960, Izvenevropska zbirka Alme Karlinove
- 1963, Stare vedute Celja in okolice — originali
- 1967/68, 10 let potovanja okoli sveta zbirateljice in pisateljice Alme Karlin
- 1969, Vedute krajev celjskega območja v 19. stoletju
- 1978, Stare vedute Celja. Razstavo je priredil Pokrajinski muzej v prostorih Likovnega salona ob II. jugoslovanskem kongresu umetnostnih zgodovinarjev v Celju.

Kulturni center Ivan Napotnik v Titovem Velenju:

- 1977, Hinko Smrekar. Mala retrospektivna razstava.
- 1978, Ivan Vavpotič. Pregledna razstava slik in ilustracij ob 101. obletnici umetnikovega rojstva.
- 1981, Ive Šubič
- 1985/86, Pika Nogavička
- 1986, Brata Grimm

Knjižnica je dala naštetim razstavam Kulturnega centra v Titovem Velenju na razpolago tiste knjige iz svojega fonda ki so vsebovale ustrezne umetniške ilustracije.

Matični knjižnici v Radečah in Mozirju ter Zdravilišče Dobrna:

- 1980, Razstava o Edvardu Kardelju

Občinska knjižnica v Slovenskih Konjicah:

- 1985, Razstava posvečena peti obletnici smrti Josipa Broza Tita

IVANKA BAUMAN

OBJAVE KNJIŽNIČNIH DELAVCEV

Pričujoča bibliografija beleži objave knjižničnih delavcev, ki so izšle od ustanovitve študijske knjižnice v Celju leta 1946 do prve polovice leta 1986.

V bibliografsko gradivo so vključeni prispevki, objavljeni v periodičnem tisku, in samostojne publikacije. Tiste prispevki ne govorijo zgolj o knjižničarski stroki, marveč segajo tudi na druga področja (slavistika, kultura in kulturna politika, pedagogika, politika itd.). Bibliografija upošteva samo tiste prispevke, ki jih je napisal knjižnični delavec med svojim službovanjem v knjižnici, kasnejših in prejšnjih objav ne beleži.

Bibliografski opis je skrajšan (morebitnih fotografij n. pr. ne beležim).

Avtorje navajam po abecedi, prispevke pri avtorjih pa kronološko.

Bibliografsko gradivo ni popolno, je le prvi poskus opisa objav knjižničnih delavcev v tem obdobju.

Ivanka Bauman

Mednarodni kongres znanstvene in tehnične dokumentacije in informacije. Rim, od 2. do 12. februarja 1964. Referati. Zveza inženirjev in tehnikov — Sekcija dokumentalistov ZIT SRS in ZE SRS. Ljubljana 1964. — Knjižnica 10/1966 št. 1—4, str. 149—151

Bibliografija Vladimira Levstika. Kronološki pregled. — Celjski zbornik 1967, str. 67—114

Podpis: Eva Bauman

Scandinavian Public Library Quarterly. Stockholm, 6 (1973) 1—4. — Knjižnica 18/1974 št. 1—2, str. 105—108

Podpis: Eva Bauman

O koroških Slovencih. »Koroški Slovenci v knjižnih skladih« (Osrednje knjižnice v Celju). — NoviT 30/1976 (28. X.) št. 43, str. 8

O Zupančič 1878—1949. Razstava Zupančičevih del v knjižnici. — NoviT 32/1978 (19. I.) št. 3, str. 8

Razstave budijo zanimanje za knjigo. Pogovor z Ivanko Bauman, slavistko v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju / Zapisala/ M. Premšak. — Večer 36/1981 (3. II.) št. 26, str. 9

Pisatelj Dane Debič. — Vrbje. Žalec 1982, str. 125—126

Edvard Kardelj, 1910—1979 : razstava, 18. september—31. oktober 1979 v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju / [ureditev kataloga Ivanka Bauman]. — V Celju : Knjižnica Edvarda Kardelja : Kovinotehna, [1979]. — [12] str. : ilustr. ; 25 cm

Drago Cvetko

Bibliografija prof. Janka Orožna. Ob njegovi osemdesetletnici. — Celjski zbornik 1971—1972, str. 331—349

Dane Debič

- Prodor v slovenski prostor. Pogovor ob 10-letnici celjske revije *Obrazi*. /Zapisala/ mp=/Marlen Premšak/. — Večer 35/1980 (23. I.) št. 20, str. 6
- Stabilizacija trka tudi na kulturna vrata. — Delo 22/1980 (26. I.) št. 21, str. 21
- Dober dan. — *Obzornik 80* št. 8, str. 588—589
- Terminali v službi bralca. Studijske knjižnice morajo dobiti širšo vlogo. O razvojnih poteh knjižnice. /Zapisala/ Mateja Podjed. — *NoviT* 34/1980 (11. XII.) št. 49, str. 8
- Kultura je slabo porazdeljena. Kulturni delavci o slovenski kulturi. /Zapisala/ H. Grandovec. — Večer 35/1980 (27. XII.) št. 300, str. 8
- Strah in groza slovensko-kapitalskih gosi pred resničnimi umetniki. Tema tedna: O slovenski kritiki. — Delo 23/1981 (7. II.) št. 30, str. 18—19+23
- Kupci iz knjigarn, bralci v knjižnice. /Zapisala/ Marjeta Novak. — Delo 23/1981 (21. III.) št. 66, str. 4
- Kaj pripravljate? /Zapisal/ vv=/Vili Vuk/. — Večer 36/1981 (17. VIII.) št. 188, str. 4
- Brv. — *PKol* 1981, str. 58—60
- Vrbje med narodnoosvobodilno vojno. (Oris.). — Vrbje. Žalec 1982, str. 71—103
- Vrbje v prvih povojnih letih. — Vrbje. Žalec 1982, str. 106—116
- Košek. — *Obzornik 82* št. 5, str. 327—330
- Korpica. (Sa slovenačkog: Nela Bebler.). — *Bagdala* 24/1982, str. 23—24
- Prevod črtice »Košek«.
- Med načrti in stvarnostjo. /Zapisala/ mp=/Marlen Premšak/. — Večer 39/1983 (3. VI.) št. 127, str. 4
- Žalec — sedež okraja OF Žalec po osvoboditvi. — *Savinjski zbornik* V. Žalec 1983, str. 125—128
- Knjižnica v Celju za kulturni praznik. — Delo 26/1984 (26. I.) št. 20, str. 6
- Na Prešernovem grobu. — *Obzornik 84* št. 3, str. 218—221
- Kam s celjsko knjižnico?. — Delo 26/1984 (23. X.) št. 248, str. 7
- Kaj ablasi ni več ablast (odlomek). — *Obrazi* 14/1984 št. 1—2—3, str. 84—88
- Ogrožen program knjižnice. — *Komunist* 43/1985 (22. XI.) št. 46, str. 17
- Pisatelja nenehno brusi življenje. Tednikov intervju. /Zapisala/ Mateja Podjed. — *NoviT* 39/1985 (14. II.) št. 6, str. 5
- Ob 40-letnici osvoboditve. — *NoviT* 39/1985 (16. V.) št. 19, str. 8
- Komunisti knjižnice v Celju za doslednejšo menjavo dela. — *NoviT* 39/1985 (21. XI.) št. 46, str. 2
- Vodilno funkcijo tistim, ki obvladajo jezik napredka. /Zapisal/ Drago Hribar. — Delo 27/1985 (28. XII.), str. 22— *Novoletna priloga*
- Knjižnica in samoupravljanje. — *Knjižnica* 29/1985, str. 231—236
- Šlandrova nagrada knjižnici. Poslovanje posodablja ob 40-letnici z računalniki. /Zapisala/ Ines Drame. — *NoviT* 40/1986 (10. VII.) št. 27, str. 8
- Najlepši dan počitnikovanja Milene Repice. — *Obrazi* 16/1986, št. 1

Antonija Fras

Bibliografija Frana Roša. Kronološki pregled 1914—1983. — *Celjski zbornik* 1985, str. 261—302

Milena Jontes

V znanju je moč. Marksistična knjižnica v Celju. /Zapisala/ Mateja Podjed. — *NoviT* 30/1976 (6.V.) št. 18, str. 3

Vera Kolar

»Celje v časopisju«. Dokumentacija člankov v osrednji knjižnici. — *NoviT* 30/1976 (23. XII.) št. 51, str. 7

Casniki o Celju. Dokumentacija v sodelovanju z *INDOK*. — *NoviT* 31/1977 (18. VIII.) št. 33, str. 8

Dora Krajnc

Bibliografsko kazalo revije *Veda*. V Gorici 1911—1915. Izdelano l. 1950. (Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.)

Vlado Novak

V Celju nastaja študijska knjižnica. — Na delo 1/1946 (6. VII.) št. 13, str. 5
Spisi Antona Breznika, (Bibliografija). — Letopis SAZU 2/1943—1947, str. 65—74 (skupaj z Jakobom Šolarjem, gl. Pavle Kalan, Slavistična bibliografija 1947, SR 2/1949, str. 165)

Razgovor s književnikom Franom Rošem. (Ob njegovi petdesetletnici). — CeljskiT 1/1948 (12. III.) št. 3, str. 7

Celjski dijaški list Iskra. — CeljskiT 1/1948 (17. IV.) št. 7, str. 7

Glose ob koncu letošnjega kulturnega tedna. — CeljskiT 1/1948 (8. V.) št. 10, str. 4

Borbeni realizem v Cankarjevih dramah (Skica). — GL Celje 3/1948/49 (28. X.) št. 1, str. 8—10

Pripombe h gostovanju baleta in solistov mariborske opere v Celju. — CeljskiT 2/1949 (11. VI.) št. 24, str. 3

Ob smrti Otona Zupančiča. — GL Celje 3/1948/49 (28. VI.) št. 7, str. 4

Gostovanje Šentjakobskega gledališča iz Ljubljane v Celju. — GL Celje 3/1948/49 (28. VI.) št. 7, str. 4

Začasni poslovni red Študijske knjižnice v Celju. — CeljskiT 2/1949 (28. X.) št. 42—43, str. 3

Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva. (Prvi osnutek). — GL Celje 4/1949/50 (15. XI.) št. 1, str. 33—35, (6. XII.) št. 2, str. 12—14; (11. XII.) št. 12—14, str. 6—8, (30. XII.) št. 4, str. 4—6

Iz zapuščine Franceta Prešerna. (O rokopisu pesmi »Tri želje« Anastazija Zelenca, ki ga je l. 1950 hranil dr. P. Strmšek, sedaj v Prešernovem muzeju v Kranju). — CeljskiT 3/1950 (11. II.) št. 6, str. 3

O redkostih in dragocenostih v celjski študijski knjižnici. — CeljskiT 3/1950 (18. II.) št. 7, str. 3; (25. II.) št. 8, str. 2

Vprašanje stavb za knjižnice v Sloveniji. (Referat na posvetovanju DBS spomladi 1950; rokopis.)

Antologija Aškerčevih pripovednih pesmi. Anton Aškerc, Pripovedne pesmi. Uredil Ivan Potrč. Ilustriral Anton Koželj. Mladinska knjiga. Ljubljana 1949. 162 str. — NO 3/1950 št. 7—8, str. 431—432

Johann Nestroy. — GL Celje 5/1950/51 (23. I.) št. 7, str. 5—6

Ob štiristoletnici prve slovenske knjige. — Naš tovariš (Celje) 3/1951 št. 3—4, str. 1—3; ponatis tudi v SavV 4/1951 (1. IX.), str. 3

Dve jubilejni publikaciji ob štiristoletnici prve slovenske knjige (poročilo o knjigi Fr. Kidriča »Primož Trubar« Lj. 1951) in B. Gerlanca »Cvetnik naše reformacijske misli«. — SavV 4/1951 (6. X.) št. 40, str. 3

Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva. — Celjski zbornik 1951, str. 97—123

Zadnje Slomškovo pismo Bleiweisu. — Celjski zbornik 1951, str. 237—239

Študijska knjižnica v Celju. — Tov 8/1952 (6. VI.) št. 23, str. 380

Nov primerek Trubarjevega Novega testamenta 1557—1561. Drugi Trubarjev zbornik ob štiristoletnici slovenske knjige. Ljubljana 1952, str. 177—179

Celjska študijska knjižnica in njeni problemi. — LD 2/1952 (9. IX.) št. 213, str. 2

O celjski študijski knjižnici. — VMb 8/1952 (9. IX.) št. 212, str. 2

Ob sedemdesetletnici dr. Franceta Kotnika. — Večer 8/1952 (9. XII.) št. 289, str. 3

Študijska knjižnica — izobraženčevo okno v svet. — SavV 6/1953 (28. III.) št. 12, str. 4

V Celju bodo odkrili spomenik Primožu Trubarju. — Večer 9/1953 (7. V.) št. 106, str. 4

Utrinki o celjski dramatik. — GL Celje 7/1952/53 št. 8, str. 228—232

Grofijski, Mestni muzej in študijska knjižnica. — Bižen MLO Celje 1/1953 (5. XII.) št. 4—5, str. 13—16

Zivo izročilo. (Uvodnik za slavnostno številko GL ob stopetletnici Celjskega gledališča in otvoritvi gledališkega muzeja; v imenu SPK MLO Celje). — GL Celje 8/1953/54 št. 7, str. 210

Zapiski o celjskem gledališkem listu 1946—1953. — GL Celje 8/1953/54 št. 7, str. 345—348

Študijska knjižnica v Celju. (Informativen obris o delu in problemih). — Turistično gospodarski adresar Celja 1954, str. 27—29

Umrli je dr. France Kotnik. — CeljskiT 8/1955 (11. II.) št. 6, str. 5

Ob smrti dr. Franceta Kotnika. — SE 8/1955, str. 263—266

Anketa o stanju sodobne jugoslovanske dramatike in sodobnega jugoslovanskega gledališča. — GL Celje 9/1954/55 št. 12—14, str. 419—421

Vprašanja. Lojze Filipič. — Odgovori... med drugimi Vlado Novak

Aškerčevo jubilejno leto. — CeljskiT 8/1956 (6. I.) št. 1, str. 1

Zapiski ob stoletnici Aškerčevega rojstva. — CeljskiT 8/1956 (6. I.) št. 1, str. 4

Vladimir Levstik je dopolnil sedemdeset let. — CeljskiT 8/1956 (20. I.) št. 3, str. 3

Slovenske ljudske knjižnice in njihovi problemi. (Ob knjigi B. Gerlanca Slovenske ljudske knjižnice.). — NSod 4/1956 št. 2, str. 184—186

Jubilejne prireditve ob stoletnici Aškerčevega rojstva. — CeljskiT 8/1956 (25. V.) št. 21, str. 5

V znamenju pesnika Stare pravde. — CeljskiT 8/1956 (8. VI.) št. 23, str. 5

Levstikova dramska dela. (Ocena V. knjige Zbranega dela Frana Levstika v redakciji Antona Slodnjaka.). — NSod 4/1956 št. 10, str. 930—934

Ob ustanovitvi podružnice DBS v Celju. (Uvodni govor na ustanovnem občnem zboru.). — Knjižnica 1/1957 št. 2, str. 25—28

Ob smrti Vladimira Levstika. — CeljskiT 10/1957 (30. XII.) št. 50—51, str. 4

Aškerčeva bibliografija. A. Dopolnila za leta 1880—1936. B. Nadaljevanje za leta 1937—1957. — Aškerčev zbornik 1957, str. 221—266. (S sodelovanjem Marje Boršnikove in Franceta Dobrovoljca.)

Prežihov zbornik. (Ocena.). — NSod 6/1958 št. 1, str. 73—79

Problemi pokrajinskih študijskih knjižnic v Sloveniji. (Referat na posvetovanju o študijskih knjižnicah dne 10. 12. 1957.). — Knjižnica 2/1958 št. 1—4, str. 15—26

Vinko Möderndorfer. (Nekrolog.). — CeljskiT 11/1958 (12. IX.) št. 36, str. 6

Književno delo Vladimira Levstika. (Nekaj črt za portretno silhueto.). — Celjski zbornik 1958, str. 98—106

Povojna prizadevanja za obnovo obeh poslopij Grofije v namene Mestnega muzeja in Študijske knjižnice (1946—1956). — Celjski zbornik 1958, str. 207—212

Juša Kozaka Rodno mesto. (Ocena izbora novel v 13. zv. zbirke Kondor v redakciji Mitje Mejaka.). — Jis 4/1958/59, str. 91—93

O celjskem gledališču. (Prispevek v anketi Gledališče, repertoar, publika.). — TEN (priloga CeljskiT) št. 2 febr.—marec 1959, str. 3

Ob četrti knjigi Meškovega izbranega dela. (Poročilo.). — CeljskiT 12/1959 (24. VII.) št. 29, str. 4

Obnova grofije v Celju. — Varstvo spomenikov 7/1958—1959, str. 128—134

Ob sedemdesetletnici Fedorja Gradišnika. — NRazgl 9/1960 (6. II.) št. 3, str. 69

Študijska knjižnica v Celju. (Informativen obris.). — Mladinski pevski festival v Celju 1960, str. 25

Študijska knjižnica v Celju. (Kratko poročilo o delu in problemih, prebrano v sekciji za znanstvene in strokovne knjižnice na posvetovanju slovenskih bibliotekarjev dne 22. 10. 1960 v Mariboru.). — Rokopis v redakciji revije Knjižnica

Ob sedemdesetletnici Vere Levstikove, ustanoviteljice bivše Javne mestne knjižnice v Celju. — CeljskiT 13/1960 (9. XII.) št. 49, str. 4

Znanstvene in strokovne knjižnice v celjskem okraju. — Knjižnica 5/1961 št. 1/4, str. 162—166

Navodila za poslovanje strokovnih knjižnic. I. d. Ljubljana, CTK 1962. 41 str. 4°

/(Skupaj z Maro Šlajpah kot soavtor; napisal uvod v poglavje Katalogi (str. 10—11) in celotno poglavje Abecedni imenski katalog (str. 24—36)/

Izobraževanje in samoizobraževanje odraslih. (Povzetek predavanj v večerni politični šoli v Celju oktobra in novembra 1963.) Celje, Delavska univerza 1963. 8 str. 4° /cikl./

Metode in tehnika raziskovalnega dela. (Teze po predavanjih v večerni politični šoli od oktobra 1963 do januarja 1964.) Celje, Delavska univerza 1964. 8 str. 4°. /cikl./

Nekaj Meškovich pisem Celjanom. — Celjski zbornik 1964, str. 153—169

Bibliografsko kazalo za prvih deset letnikov Celjskega zbornika (1951—1965).

— Celjski zbornik 1965, str. 443—462

Ob petinsedemdesetletnici Vere Levstikove. — Knjižnica 10/1966 št. 1/4, str. 66—68

Ob smrti Vere Levstikove. — CeljskiT 21/1967 (7. IX.) št. 33, str. 4

Novo poslopje Študijske knjižnice v Celju. — Lepo mesto (Celje) 7/1967 št. 2, str. 10

Slovenski knjižničarji so zborovali v Celju. — Lepo mesto (Celje) 7/1967 št. 2, str. 12

Novo poslopje Študijske knjižnice v Celju. — Knjižnica 11/1967 št. 1/4, str. 43—52+6 pril.

Da bi vremena se zjasnila... Prof. Vlado Novak ob slovenskem kulturnem prazniku. — CeljskiT 22/1969 (6. II.) št. 5, str. 1,6

Prof. Anton Aškerc 60-letnik. — NoviT 24/1970 (20. V.) št. 20, str. 8

Ob sedemdesetletnici nekdanjega Celjana. — NoviT 26/1972 (20. I.) št. 3, str. 7
Slovenski jezikoslovci in literarni zgodovinarji s celjskega pokrajinskega območja. — JiS 17/1971/72 št. 4, str. 107—112

Brezovnik Anton. Leksikon pisaca Jugoslavije. I. Novi Sad 1972, str. 343

Drobnič Josip. Leksikon pisaca Jugoslavije. I. Novi Sad 1972, str. 694—695

Zadnja iz Levstikove rodovine. — NoviT 26/1972 (15. VI.) št. 24, str. 8

Lev Nikolajevič Tolstoj in njegov Hadži Murat. Opombe in pojasnila. Slovenski pisatelj in prevajalec Vladimir Levstik (spremna beseda k izdaji L. N. Tolstoja Hadži Murat v prevodu Vladimira Levstika. Ljubljana 1974, Moja knjižnica VII/19, str. 121—127).

Predlog za združitev Študijske knjižnice in Mestne ljudske knjižnice v Celju v eno delovno organizacijo. (Uvodni ekspozice k samoupravnemu sporazumu o združitvi.). — Knjižnica 18/1974, str. 71—75

O pisatelju in književnem prevajalcu Vladimirju Levstiku. — Andraški razgledi. Žalec, Kulturna skupnost občine 1975, str. 67—73

Domoznanska in narodopisna prizadevanja Draga Predana. — ČZN 11/1975 št. 2, str. 162—164

Proslava devetdesetletnice rojstva Vladimira Levstika. — Obvestila bralcem Osrednje knjižnice v Celju 1976 (23. I.) št. 1, str. 1—2

Ob devetdesetletnici rojstva Vladimira Levstika. — NoviT 30/1976 (29. I.) št. 4, str. 12

V spomin Dragu Predanu. — Glasnik SED 16/1976 št. 1, str. 18

Izšla je tretja knjiga KRAJEVNEGA LEKSIKONA SLOVENIJE /Poročilo/. — NoviT 30/1976 (11. III.) št. 10, str. 8

Osrednja knjižnica v Celju se vključuje v proslavo ob stoletnici rojstva Ivana Cankarja. — Obvestila bralcem Osrednje knjižnice v Celju 1976 (7. V.) št. 7, str. 1

Bežen pogled na književno delo Frana Roša. — NoviT 30/1976 (26. VIII.) št. 34, str. 6

Cankarjana v celjski Osrednji knjižnici. — Knjižnica 20/1976 št. 1/4, str. 52—60

Fran Roš. /Nekrolog./. — MKol 1977 (Celje, Mohorjeva družba 1976), str. 119—120

Domoznanska in narodopisna prizadevanja Draga Predana. — ČZN (Maribor) 46. (1975 /izšlo 1977/), str. 162—164

Naše razglednice. Zanimiva razstava nam mnogo pove. (Celjsko pokrajinsko območje na razglednicah. Ob razstavi v celjski Osrednji knjižnici.). — NoviT 31/1977 (28. IV.) št. 17, str. 10

Fran Roš v Savinjski krajini. — Savinjski zbornik (Žalec) 4/1978, str. 383—388

Družbeno, šolniško in kulturno delo Draga Predana. — Savinjski zbornik (Žalec) 4/1978, str. 389—393

Župančičevi stiki s Celjem. (Marginalije ob stoletnici pesnikovega rojstva.). —

- Lepo mesto (Celje) 18/1978 št. 1, str. 6—7
- Gradišnik Fedor. Leksikon pisaca Jugoslavije. II. Novi Sad 1979, str. 276—277
- Hribar Dragotin. Leksikon pisaca Jugoslavije. II. Novi Sad 1979, str. 404—405
- Iskrač Janko-Drameljki. Leksikon pisaca Jugoslavije. II. Novi Sad 1979, str. 475
- Iskrač Jože-Frankolski. Leksikon pisaca Jugoslavije. II. Novi Sad 1979, str. 475
- Vestnik celjske sokolske župe. (Bibliografska dopolnila). — Knjižnica 23/1979 št. 1/4, str. 161—162
- Celjska dramatika. (Ogrodje za pregledni oris). — Obrazi 10/1980, str. 54—59
- Vladimir Levstik. — Levstikov list (Mozirje) 1980, str. 2—3
- Se o Kapucinskem Totem. Novo gradivo o časniku. — NoviT 35/1981 (23. VII.) št. 29, str. 8
- Kapucinski Toti in Toti Stari pisar. Bibliografski in kulturnozgodovinski oris. Kapucinski Toti in Toti Stari pisar. Faksimilirana izd. ... Celje, Muzej revolucije 1981, str. 7—11. Del uvodne spremne besede k izdaji ; ostali komentar je napisal redaktor izd. Janez Sumrada
- Celjski kulturni tedni 1938, 1939 in 1940. — Celjski zbornik 1977—1981, Celje 1981, str. 223—232
- Kje je meja med dolžnostjo, zaslugom in vnemo? Vlado Novak, dobitnik letošnje Slandrove nagrade v Celju. Zapisala M. Premšak. — Večer 37/1981 (28. VII.) št. 171, str. 6
- Videmšek Arkadij. Slovenski biografski leksikon 13. zv. (= IV. knj., str. 205—500), Ljubljana 1982, str. 436—437

Božena Orožen

- Starši in otroci v spisih Zofke Kvedrove. — JiS 28/1983, št. 7/8, str. 273—278
- Zapis z lanskim koroških kulturnih dni. — NoviT 38/1984 (12. I.) št. 2, str. 8
- Raziskovalne naloge v celjski knjižnici. — Knjižnica 28/1984 št. 1—2, str. 153—154
- France Jesenovec (1906—1984). — JiS 30/1984/85, str. 51
- Celjsko območje in turistična literatura. — Lepo mesto (Celje) 24/1984 (10. XI.) št. 1, str. 10—12
- Upoštevanja vredni metodični nasveti v slovaškem priročniku. — JiS 30/1984/85 št. 6, str. 215—216
- Dobrodošel vodnik. — Prosvetni delavec 1985 (24. VI.) št. 11, str. 10
- Cerkvenoslovanski napis v Celju: ob 1100-letnici Metodove smrti. — NoviT 39/1985 (26. IX.) št. 38, str. 8
- Mozirje pred devetdesetimi leti v očeh bolgarskega gosta... — Lepo mesto (Celje) 25/1985 (10. XII.) št. 1, str. 6
- Drobni nasveti za pripravo ekskurzije. — JiS 31/1985/86, str. 253—254
- Spomin na znamenitega Celjana. Ob 90-letnici smrti jezikoslovca Vatroslava Oblaka. — NoviT 40/1986 št. 14, str. 8
- Mi, Primož Trubar, župnik v Loki, ta čas vikar v Laškem. (Primož Trubar in celjsko področje). — Obrazi 16/1986, št. 1

Silva Radčenko

- Živeti polno življenje pravi Silva Radčenko, prva diplomirana knjižničarka. /Zapisala/ I. B. = /Ivica Burnik/. — CeljskiT 21/1967 (10. II.) št. 5, str. 6

Ivan Seničar

- Poglejmo v svet. — NoviT 31/1977 (6. I.) št. 1, str. 3, (13. I.) št. 2, str. 3, (20. I.) št. 3, str. 3, (27. I.) št. 4, str. 3, (3. II.) št. 5, str. 3, (10. II.) št. 6, str. 3, (17. II.) št. 7, str. 3, (24. II.) št. 8, str. 3, (3. III.) št. 9, str. 3, (10. III.) št. 10, str. 3, (17. III.) št. 11, str. 3, (24. III.) št. 12, str. 3, (31. III.) št. 13, str. 3, (7. IV.) št. 14, str. 3, (14. IV.) št. 15, str. 2, (28. IV.) št. 17, str. 2, (5. V.) št. 18, str. 2, (12. V.) št. 19, str. 2, (19. V.) št. 20, str. 2, (26. V.) št. 21, str. 2, (26. V.) št. 21, str. 2, (2. VI.) št. 22, str. 2, (9. VI.) št. 23, str. 2, (16.

VII.) št. 24, str. 2, (23. VI.) št. 25, str. 2, (30. VII.) št. 26, str. 2, (7. VII.) št. 27, str. 2, (14. VII.) št. 28, str. 2, (21. VII.) št. 29, str. 2, (28. VII.) št. 30, str. 2, (4. VIII.) št. 31, str. 2, (11. VIII.) št. 32, str. 2, (18. VIII.) št. 33, str. 2, (25. VIII.) št. 34, str. 2, (1. IX.) št. 35, str. 2, (8. IX.) št. 36, str. 2, (15. IX.) št. 37, str. 2, (22. IX.) št. 38, str. 2, (29. IX.) št. 39, str. 2

Uspeh marksistične knjižnice. /Zapisala/ M/arijen/ Premšak. — Večer 33/1977 (18. V.) št. 113, str. 6

Tito v svetu. Razstava zanimivih dokumentov. — NoviT 31/1977 (26. V.) št. 21, str. 8

Prebrali 154057 knjig. Bralcev je veliko, le novih knjig je premalo. Osrednja knjižnica Celje. — NoviT 31/1977 (4. VIII.) št. 31, str. 8

Naš glas se dobro čuje, čeprav je velik trušč. — NoviT 31/1977 (29. XII.) št. 51—52, str. 7

»Brez doma, brez zemlje, v blatu«. — NoviT 32/1978 (6. I.) št. 1, str. 2

Poglejmo v svet

Napenjanje mišic. — NoviT 32/1978 (12. I.) št. 2, str. 2

Poglejmo v svet

Kdo naj suče volan?. — NoviT 32/1978 (19. I.) št. 3, str. 2

Poglejmo v svet

Ne bodo nas premaknili. — NoviT 32/1978 (26. I.) št. 4, str. 2

Poglejmo v svet

Puško z rame!. — NoviT 32/1978 (2. II.) št. 5, str. 2

Poglejmo v svet

Smodnik ni bil v sodu. — NoviT 32/1978 (9. II.) št. 6, str. 2

Poglejmo v svet

Za igro in zares. — NoviT 32/1978 (16. II.) št. 7, str. 2

Poglejmo v svet

Trgovci z novci in še kaj. — NoviT 32/1978 (23. II.) št. 8, str. 2

Poglejmo v svet

Drugi dolgi pohod. — NoviT 32/1978 (2. III.) št. 9, str. 2

Poglejmo v svet

Krog je zaključen navzgor. — NoviT 32/1978 (9. III.) št. 10, str. 2

Poglejmo v svet

Komunisti in prihodnost v svetu. — NoviT 32/1978 (23. III.) št. 12, str. 2

Poglejmo v svet

Prevozlati voz. — NoviT 32/1978 (30. III.) št. 13, str. 2

Poglejmo v svet

Evropski korak. — NoviT 32/1978 (6. IV.) št. 14, str. 2

Poglejmo v svet

Rogovi ukleščeni, kopita pa prosta. — NoviT 32/1978 (13. IV.) št. 15, str. 2

Poglejmo v svet

Štrajk namesto dela. — NoviT 32/1978 (20. IV.) št. 16, str. 2

Poglejmo v svet

Prvi maj krvav in prazničen. — NoviT 32/1978 (26. IV.) št. 17, str. 32

Delitev pameti?., — NoviT 32/1978 (26. IV.) št. 17, str. 2

Poglejmo v svet

Brez miru in počitka. — NoviT 32/1978 (11. V.) št. 18, str. 2

Poglejmo v svet

Dogovarjanje v Havani. — NoviT 32/1978 (18. V.) št. 19, str. 2

Poglejmo v svet

Rešilni čoln za človeštvo. — NoviT 32/1978 (25. V.) št. 20, str. 2

Poglejmo v svet

Vietnamske plime in oseke. — NoviT 32/1978 (1. VI.) št. 21, str. 2

Poglejmo v svet

Gor in dol v svetu. — NoviT 32/1978 (8. VI.) št. 22, str. 2

Poglejmo v svet

Ohlajevanje Afrike. — NoviT 32/1978 (15. VI.) št. 23, str. 2

Poglejmo v svet

- Enajsti zadetek. — NoviT 32/1978 (22. VI.) št. 24, str. 2
 Poglejmo v svet
 Prazne roke čakajo na... — NoviT 32/1978 (29. VI.) št. 25, str. 2
 Poglejmo v svet
 Bolgarom se spet kolca. — NoviT 32/1978 (6. VII.) št. 26, str. 2
 Poglejmo v svet
 Vza'jemna pomoč in še kaj. — NoviT 32/1978 (13. VII.) št. 27, str. 2
 Poglejmo v svet
 Mednarodni center v Ljubljani. — NoviT 32/1978 (20. VII.) št. 28, str. 2
 Poglejmo v svet
 Beograd — središče sveta. — NoviT 32/1978 (27. VII.) št. 29, str. 2
 Poglejmo v svet
 Svet se vrti naprej. — NoviT 32/1978 (3. VIII.) št. 30, str. 2
 Poglejmo v svet
 Krvav vrtinec. — NoviT 32/1978 (17. VIII.) št. 32, str. 2
 Poglejmo v svet
 Stopnica v zgodovino. — NoviT 32/1978 (24. VIII.) št. 33, str. 2
 Poglejmo v svet
 Papež dveh imen. — NoviT 32/1978 (31. VIII.) št. 34, str. 2
 Poglejmo v svet
 Trije (ne)veliki. — NoviT 32/1978 (7. IX.) št. 35, str. 2
 Poglejmo v svet
 Zatlkanje v Trstu. — NoviT 32/1978 (14. IX.) št. 36, str. 2
 Poglejmo v svet
 Zbliževanje bregov. — NoviT 32/1978 (12. X.) št. 40, str. 2
 Poglejmo v svet
 Na vrsti je Namibija. — NoviT 32/1978 (19. X.) št. 41, str. 2
 Poglejmo v svet
 33 let upanja in dela. — NoviT 32/1978 (26. X.) št. 42, str. 2
 Poglejmo v svet
 Kaj bi rekel Nobel. — NoviT 32/1978 (2. XI.) št. 43, str. 2
 Poglejmo v svet
 Omejitve in omejenosti. — NoviT 32/1978 (9. XI.) št. 44, str. 2
 Poglejmo v svet
 Odkrivanje trnja. — NoviT 32/1978 (16. XI.) št. 45, str. 2
 Poglejmo v svet
- Ali Slovenci res malo beremo? Brati druge in sebe. Anketa s celjskih ulic je marsikaj povedala. Anketo opravila Damjana Stamejčič. Komentar: Ivan Seničar. — NoviT 32/1978 (21. XII.) št. 49, str. 9
- Nož reže kruh in prste. — Kaj smo in kam gremo. — NoviT 33/1979 (11. I.) št. 1, str. 3
 Svet in mi
- Kača in sistem. — Brez plotu in plank. — NoviT 33/1979 (18. I.) št. 2, str. 3
 Svet in mi
- Vrelec srda in nafte. — Strmina šestega vrha. — NoviT 33/1979 (25. I.) št. 3, str. 3
 Svet in mi
- Mir bo stal na več nogah. — Prečiščevanje ob ognju. — NoviT 33/1979 (1. II.) št. 4, str. 3
 Svet in mi
- Človek, ki se ni nikoli vdal. Enotnost neuvrščenih, jamstvo za mir. — NoviT 33/1979 (8. II.) št. 5, str. 3
 Svet in mi
- Zaključni račun v Aruši. — Posekan hlod za brv. — NoviT 33/1979 (15. II.) št. 6, str. 7
 Svet in mi
- Kam se podira domina?. — NoviT 33/1979 (22. II.) št. 7, str. 3
 Svet in mi

- Druga runda v Camp Davidu. — Nočem mačka v žaklju. — NoviT 33/1979 (1. III.) št. 8, str. 3
- Svet in mi
Španski pospeški. — Notranje lice je tudi zunanje. — NoviT 33/1979 (8. III.) št. 9, str. 3
- Svet in mi
Dva Jemena in navijači. — Neuvrščeni z delom. — NoviT 33/1979 (15. III.) št. 10, str. 3
- Svet in mi
...le sosed bo mejak. — Mir, ki je lahko nemir. — NoviT 33/1979 (22. III.) št. 11, str. 3
- Svet in mi
Kakšen bo italijanski socializem? — V Parizu o sodelovanju. — NoviT 33/1979 (29. III.) št. 12, str. 3
- Svet in mi
Na vzhodu počasneje. — Mir in izdajstvo. — NoviT 33/1979 (5. IV.) št. 13, str. 3
- Svet in mi
Kje so tečaji sveta? — Koledar za zgodovino. — NoviT 33/1979 (12. IV.) št. 14, str. 3
- Svet in mi
O, nafta, nafta! — V kotičku Evrope. — NoviT 33/1979 (19. IV.) št. 15, str. 3
- Svet in mi
Kaj se bo zgodilo v Manili? — Biti svoj in pripravljen za sodelovanje. — NoviT 33/1979 (26. IV.) št. 16—17, str. 3
- Svet in mi
Vretje v zemeljskem sodu. — NoviT 33/1979 (10. V.) št. 18, str. 3
- Svet in mi
Injekcija proti stari bolezni. — Predsednik Tito v Sovjetsko zvezo. — NoviT 33/1979 (17. V.) št. 19, str. 3
- Svet in mi
Evropa in »Evropski« parlament. — Jugoslavija in dežele v razvoju. — NoviT 33/1979 (24. V.) št. 20, str. 3
- Svet in mi
Tito v severni Afriki. — Črno in umazano belo. — NoviT 33/1979 (31. V.) št. 21, str. 3
- Svet in mi
Merjenje meril in — prihodnosti. — NoviT 33/1979 (7. VI.) št. 22, str. 3
- Svet in mi
Ob dunajskem srečanju. — NoviT 33/1979 (14. VI.) št. 23, str. 3
- Svet in mi
Na poti do Havane. — NoviT 33/1979 (21. VI.) št. 24, str. 3
- Svet in mi
350.000 ljudi brez doma in upa. — V gosteh in gostje pri nas. — NoviT 33/1979 (28. VI.) št. 25, str. 3
- Svet in mi
Kaj poganja ta svet?. — NoviT 33/1979 (5. VII.) št. 26, str. 3
- Svet in mi
Nove brazde na Kitajskem!. — NoviT 33/1979 (12. VII.) št. 27, str. 3
- Svet in mi
Odzvonilo je Somozi in še komu. — NoviT 33/1979 (19. VII.) št. 28, str. 3
- Svet in mi
Afrika o sebi in svetu. — Za človeška življenja gre. — NoviT 33/1979 (26. VII.) št. 29, str. 3
- Svet in mi
Preboj v prihodnost. Havana — ena od postaj. — NoviT 33/1979 (2. VIII.) št. 30, str. 3
- Svet in mi

- Razvozlanje in zavozlanje. Palestinci so narod — ne begunci. — NoviT 33/1979 (9. VIII.) št. 31, str. 3
- Svet in mi
 Smo tik pred Havano. — Saharsko ljudstvo in drugi. — NoviT 33/1979 (16. VIII.) št. 32, str. 3
- Svet in mi
 Predsednik Tito v Havano. Izvirna načela neuvrščenosti. — NoviT 33/1979 (23. VIII.) št. 33, str. 3
- Svet in mi
 V Havani se je začelo. — Afriška moč in dobra volja. — NoviT 33/1979 (30. VIII.) št. 34, str. 3
- Svet in mi
 Za človeštvo gre, ne za njegov del. Predsednik Tito je govoril. — NoviT 33/1979 (6. IX.) št. 35, str. 3
- Svet in mi
 Priznanje predsedniku Titu. Rečeno naj bo tudi storjeno. — NoviT 33/1979 (13. IX.) št. 36, str. 3
- Svet in mi
 Človeštvo na Vzhodni reki. — NoviT 33/1979 (20. IX.) št. 37, str. 3
- Svet in mi
 Ne gre za stol, za bistvo gre. — Sovjetska zveza in Kitajska za mizo. — NoviT 33/1979 (27. IX.) št. 38, str. 3
- Svet in mi
 Vsi bankirji tega sveta. Predsednik Tito spregovoril finančnikom. — NoviT 33/1979 (4. X.) št. 39, str. 3
- Svet in mi
 Neuvrščeni v New Yorku. Havana v nraksi. — NoviT 33/1979 (11. X.) št. 40, str. 3
- Svet in mi
 Sosed pri nas. — Vojaki in bombe domov. — NoviT 33/1979 (18. X.) št. 41, str. 3
- Svet in mi
 Jugoslavija in Avstrija bliže. — Kitajska rast. — NoviT 33/1979 (25. X.) št. 42, str. 3
- Svet in mi
 Če mošt ne zori. — NoviT 33/1979 (31. X.) št. 43, str. 3
- Svet in mi
 Utrjevanje dobrega. — Lakota in politika. — NoviT 33/1979 (8. XI.) št. 44, str. 3
- Svet in mi
 Talci in nafta. Nevarno vretje. — NoviT 33/1979 (15. XI.) št. 45, str. 3
- Svet in mi
 Utrjevanje mej z odpiranjem. — Dovolj je nasilja. — NoviT 33/1979 (22. XI.) št. 46, str. 3
- Svet in mi
 Cenjena in spodbudna. Ob rojstnem dnevu. — NoviT 33/1979 (28. IX.) št. 47, str. 3
- Svet in mi
 Od kod novice. — Diplomati so nedotakljivi. — NoviT 33/1979 (6. XII.) št. 48, str. 3
- Svet in mi
 Orožarna v Evropi. — NoviT 33/1979 (13. XII.) št. 49, str. 3
- Svet in mi
 31 milijonov sodčkov na dan . 1 sodček 159 litrov. — NoviT 33/1979 (20. XII.) št. 50, str. 3
- Svet in mi
 Kam pada domina smrti. Ne blokovstvo — neuvrščenost je pot. — NoviT 34/1980 (10. I.) št. 1, str. 3
- Svet in mi
 Mir na šibkih nogah. Indija se lovi na noge. — NoviT 34/1980 (17. I.) št. 2, str. 3
- Svet in mi

- Nikalni hvala na levo in desno. UNIDO 3. — NoviT 34/1980 (24. I.) št. 3, str. 3
- Svet in mi
Korak v prazno meglo. — Evropa na natezalnici. — NoviT 34/1980 (31. I.) št. 4, str. 3
- Svet in mi
Crno in umazano belo. Olimpijske in druge igre. — NoviT 34/1980 (14. II.) št. 6, str. 3
- Svet in mi
Le hladen piš ali zaledenitev? Jugoslavija stoji trdno!. — NoviT 34/1980 (21. II.) št. 7, str. 3
- Svet in mi
Titovo sporočilo z bojniške postelje. Svet nas ocenjuje dobro. — NoviT 34/1980 (28. II.) št. 8, str. 3
- Svet in mi

Alenka Vrabl

Ilustrovani narodni koledar 1889—1914. Bibliografsko kazalo z uvodno študijo. — Celjski zbornik 1965, str. 357—391

Janez Žmavc

- Sofoklejev Kralj Oidip. — GL Drama 36/1956—1957 št. 10, str. 367—375
- Ena sama pesem. — DEN 16/1957 (29. XI.) št. 49, str. 11
- V pristanu so orehove lupine. Dramska epizoda v dveh dejanjih. Celje, Celjski zbornik 1958. 58 str. 8°. (Celjski zbornik. Posebna izdaja.)
- Anketa: Gledališče, repertoar, publika. — TEN 1/1959, št. 2—3
- Odgovorili so: Herbert Grün... Janez Žmavc /in dr./
- Rok in Lea. — NRazgl 9/1960 (24. IX.) št. 18, str. 421—422
- 2—3
- Prosti pristop. Bolero koncert (3. slika iz prvega dejanja). — TEN 1/1959, št. Pasternak B.: Opoj. / (Prevedel Janez Žmavc.)/. — Hmeljar 14/1959 št. 11, str. 143
- Na letošnjem gledališkem festivalu v Novem Sadu. — CeljskiT 13/1960 (3. VI.) št. 22, str. 4.

Delavci Knjižnice Edvarda Kardelja Celje 1986

Foto: Viktor Berk

JOZEFA KIRN

ZAPOSLENI V KNJIŽNICI EDVARDA KARDELJA V CELJU IN NJENIH PREDHODNICAH 1945—1986*

Zap. št.	Priimek in ime	Služba	Od—do
1.	LEVSTIK Vera	vodja MLK	1945—1946
2.	RODOŠA Marica	vodja MLK	1946—1946
3.	NOVAK Vlado	bibl. svetovalec ravnatelj SK	1946—1982 upokojitev
4.	ŠMIT Jelena	vodja PK	
5.	ROPOŠA Irena	vodja PK	
6.	OBLAK-CVAHTE Marica	vodja PK	
7.	JOVAN Franc	vodja MLK	1946
8.	DENIŠA Zlatko	vodja MLK	1947—1954
9.	DENIŠA Justina	izposojevalec	
10.	HACIN Anica	knjižničar	1947—1953
11.	DEKLEVA Olga	knjiž. manip.	1948—1963 upokožitev
12.	KRANJC Doroteja	knjižničar	1948—1977 upokojitev
13.	SMOLA Ivanka	knjižničar	1949—1974
14.	ČERNETIČ-VAHČIČ Ruža	knjižničar	
15.	COKAN Ivica	knjižničar	
16.	KOKOL Darinka	knjižničar	
17.	VAJDETIČ Viktorija	knjižničar	
18.	MARINČEK Slava	knjižničar	1954—1977 upokojitev
19.	AUŽNER Marija	snažilka	
20.	FLORENINI Milan	knjigovez	
21.	KRAJŠEK Tone	knjigovez	
22.	MILAČ Vera	računovodja	
23.	MILAČ Janez	računovodja	
24.	HOJNIK Cilka	računovodja	
25.	ARZENŠEK Pavla	računovodja	1954—1965
26.	PEČAR Marjanca	računovodja	1965—1971
27.	ZAVRŠNIK Nada	knjiž. manip.	1958—1966
28.	KLEMENČIČ Alenka	knjižničar	
29.	BERK Marija	knjižničar	1960—1964 1972—1975 upokojitev

* Mestna ljudska knjižnica (MLK), Pionirska knjižnica (PK), Studijska knjižnica (SK), knjižnica Delavsko prosv. društva Svoboda Gaberje. Podatki, zbrani po dokumentaciji, ki je bila avtorici na razpolago.

Zap. št.	Priimek in ime	Služba	Od—do
30.	JOVAN Marija	izposojevalec	1960—1965
31.	STANTE Vera	izposojevalec	1960—1972 invalid, upokojitev
32.	OSTERC Ludivk	bibliotekar	1950—1955
33.	PAVLIČ Angela	pisar, referent	1952—1959
34.	ROJC Franc	knjigovez	1953—1960
35.	VRABL Alenka	bibliotekar	1954—1963 vodja enote katalog
36.	FRECE Marija	ravnatelj, MLK	1952—1966 upokojitev
37.	ANDRENŠEK Rozalija	snažilka	1952—1956
38.	GOLOGRANC Franciška	pisar, referent	1955—1977
39.	SUNKO Florijan	knjigovez	1955 — vodja tehn. službe
40.	VREČKO Ana	knjižničar	1955—1956
41.	ŽMAVC Janez	knjižničar	1955—1960
42.	MALUS Amalija	snažilka	1956—1966 upokojitev
43.	HAM Drago	bibliotekar	1956—1956
44.	BAUMAN Ivanka	viš. bibliotekar	1957 — vodja enote katalog.
45.	LELJAK Desa	knjižničar	1970—1975
46.	MAVEC Tončka	pom. pisar, ref.	1959—1961
47.	STISOVIČ Marinka	knjiž. manip.	1960 —
48.	BOROVNIK Henrik	knjigovez	1961—1962
49.	VERTAČNIK Erna	knjiž. manip.	1961 —
50.	ČETINA Nada	knjižničar	1961—1962
51.	CVETKO Karel	višji knjižničar	1962—1965 preminil
52.	MÓDERNDORFER Mira	knjigovez	1963—1966
53.	KAUFMAN Marija	viš. knjižničar	1963—1967
54.	SUŠEC Tea	knjižničar	1964—1981
55.	KOVAČIČ Gizela	knjiž. manip.	1964 —
56.	RUTAR Mirko	knjiž. manip.	1964—1977 invalid, upokojitev
57.	VERTAČNIK Stanislava	knjižničar	1964 — višji knjižničar
58.	LUŽEVIČ Helena	knjižničar	1964 — višji knjižničar — katalogizator
59.	POZNIČ Alma	knjižničar	1965—1972 1972 — višji knjižničar — analitik nabave
60.	AŠKERC Anton	ravnatelj MLK	1966—1974 upokojitev
61.	URANKAR Vilma	snažilka	1966—1980 upokojitev
62.	RADČENKO Silva	viš. knjižničar	1966—1969
63.	GRUM Bernardina	snažilka	1967—1978
64.	AVGUŠTIN Irena	višji knjižničar	1968—1977 katalogizator
65.	KINK Franc	knjižničar	1960—1968 1969 — višji knjižničar
66.	KORŽE Irena	tajnik — računovodja	1971—1979
67.	ČETINA Vanda	bibliotekar	1970 — katalogizator
68.	REBEK Zdenka	bibliotekar	1971—1973
69.	HORVAT Franc	kurjač	1971—1972
70.	GRMEK Margareta	knjižničar	1960—1962 1963 — vodja odd. za otroke
71.	KRANJC Terezija	knjižničar	1964 — višji knjižničar
72.	SMODEJ Dragica	knjiž. manip.	1972 —
73.	KNEZ Sonja	knjižničar	1972 — višji knjižničar — katalogizator
74.	KNEŽEVIČ Milan	kurir — kurjač	1972 —
75.	BLAZINŠEK Milica	viš. knjižničar — analit. nabave	1973 — vodja enote za nabavo

Zap. št.	Prilimek in ime	Služba	Od—do
76.	FRECE Ivica	knjiž. manip.	1974—1984 upokojitev
77.	KOLENIK Silva	knjiž. manip.	1974—1984 upokojitev
78.	KINK Ljudmila	knjiž. manip.	1974 —
79.	KINK Majda	knjižničar	1975 — vodja oddelka za odrasle in mladino
80.	RUTAR Jožefa	snažilka	1975—1981 upokojitev
81.	ČAKS Jože	knjižničar	1975—1976
82.	DOBRAVC Tanja	knjiž. manip.	1975—1976
83.	JONTES Milena	knjižničar	1975 — vodja oddelka za marksistično literaturo
84.	SENIČAR Ivan	ravnatelj	1975—1980
85.	ŠPES Antonija	administrator	1975—1977
86.	KOLAR Veronika	višji knjižničar	1975 — dokumentalist
87.	LEBAN Manica	knjižničar	1977—1982
88.	KAČ Tatjana	bibliotekar	1977 — kustos posebne zbirke pol. del. čas
89.	KIRN Jožefa	administr. tajnik	1977 —
90.	SENICA Marija	knjižničar	1977 — vodja kraj. knjižnice
91.	KOTNIK Vesna	višji knjižničar	1977—1979
92.	PEŠEC Aleksandra	knjižničar	1978—1980
93.	SIMONIĆ Milena	knjižničar	1978 —
94.	KNEŽEVIĆ Anđa	snažilka	1978 —
95.	MATKO Tatjana	knjižničar	1978—1978
96.	SINKOVIĆ Marija	knjiž. manip.	1979 —
97.	MARČIĆ Rozalija	knjigovodja	1979 — računovodja
98.	CENTRIH Marjana	knjižničar	1979 —
99.	HRASTNIK Tomislava	višji knjižničar	1980 —
100.	BEG Jolanda	knjižničar	1980—1980
101.	DOBLŠEK Darinka	knjižničar	1980—1982
102.	GRLIĆ Dragica	snažilka	1980—1983
103.	KOŠEC Marija	snažilka	1980—1980
104.	KOPRIVC Franc	knjižničar	1980—1982
105.	HODNIK Marija	knjižničar	1980—1981
106.	DEBIĆ Danijel Dane	ravnatelj	1980 —
107.	KUMER Marija	višji knjižničar	1981 — vodja odd. za študij
108.	WEISS Nada	snažilka	1981 —
109.	MUSTAČ Dragica	višji knjižničar	1981 — izposojevalec
110.	ŠTRTAK Danica	višji knjižničar	1982—1983
111.	BRVAR Jelka	višji knjižničar	1982 — katalogizator
112.	ŠEPETAVC Anica	knjiž. manip.	1982—1983 1984—1984
113.	TRATNIK Saša	knjiž. manip.	1982—1983
114.	BARIĆ Zdenka	knjiž. manip.	1982—1982
115.	ZAJC Marjan	hišnik — kurjač	1982—1985 preminil
116.	OROŽEN Božena	bibliotekar	1983 — vodja poseb. zbirke
117.	ČECKO Silvana	administrator	1983—1983
118.	AGIĆ Zahida	knjiž. manip.	1983—1983
119.	TOMIĆ Ljubimka	snažilka	1983 —
120.	HODNIK Magdalena	knjiž. manip.	1983—1983
121.	STARLEKAR Pavla	snažilka	1983—1983
122.	FRAS Antonija	bibliotekar	1984 — kustos posebne zbirke
123.	DEČMAN Danica	signator — administr.	1984 —
124.	GORIČAN Igor	knjigovez — pripravnik	1984 —

Zap. št.	Preimek in ime	Služba	Od—do
125.	ZAVRŠNIK Irena	višji knjižničar	1984—1985
126.	MALEC Friderik	kurjač	1984—1985
127.	KORAŽIJA Irena	knjižničar	1984—1985
128.	BOBNIČ Andreja	knjiž. manip.	1985 —
129.	BEZJAK Helena	višji knjižničar	1985 — dokumentalist
130.	CAHARIJAZ Violeta	knjižničar	1985—1985
131.	KOCBEK Edvard	kurjač	1985—1986
132.	TISELJ Ida	knjižničar	1986 — višji knjižničar — pravljničar
133.	TERŽAN Marija	knjižničar	1986 —
134.	ASKERC Gabrijela	knjiž. manip.	1986 —

TONE SAGADIN

**KLJUČNI PROBLEMI
IN RAZVOJNE MOŽNOSTI CELJSKE REGIJE**

POVZETEK

Za občine celjske regije je značilna velika povezanost, iz česar izhaja nujnost usklajenega reševanja skupnih razvojnih vprašanj.

Glede na številne odprte regijske razvojne probleme se je pokazala potreba po oblikovanju skupnega razvojno-raziskovalnega programa Občinskih raziskovalnih skupnosti celjskega območja za obdobje 1986—1990. Osnove za oblikovanje tega programa opredeljuje raziskava: »Ključni problemi in razvojne možnosti celjske regije«, ki nakazuje potrebo po razvojno-raziskovalnih projektih in nalogah regijskega značaja predvsem na naslednjih področjih:

Demografski razvoj, zaposlovanje, kadri, informatika, prestrukturiranje gospodarstva — reprodukcijsko in razvojno povezovanje, agroživilski kompleks in preskrba, integralni transport in prosta carinska cona, turizem, oskrba s pitno vodo, varstvo okolja (zrak, vode, odpadki).

MAIN PROBLEMS AND DEVELOPMENT POSSIBILITIES OF CELJE REGION

Summary

Due to close link-up significant for the communes of Celje region there is a necessity to adjust the solving of common development questions.

Because of many open development problems of the region there is a need of forming a common development — research programme of Communal Research Communities of Celje region for the period 1986—1990.

The research »Main Problems and Development Possibilities of Celje region« defines the basis for formation of this programme and indicates the need for development — research projects and tasks of regional character mainly in following spheres:

Demographic development, employment, cadres; informational systems; restructuring of economy; agricultural complex; integral transport and duty-free zone; tourism; drinkable water supply; protection of environment.

1. UVOD

Celjsko regijo sestavljajo občine Celje, Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Velenje in Žalec. Regija obsega 2.381 km², kar je 11,7 % slovenskega prostora, in ima 245.731 prebivalcev (l. 1983), kar je 12,7 % prebivalstva SR Slovenije.

Za občine celjske regije je značilna velika povezanost, iz česar izhaja nujnost usklajenega reševanja skupnih razvojnih vprašanj. Ob nujnosti širšega vključevanja v slovenske, jugoslovanske in mednarodne razvojne tokove je potrebno poudariti, da predstavlja občina v številnih primerih preozek okvir za opredeljevanje razvojnih usmeritev, ki jih je možno smotno oblikovati na ravni medobčinskega sodelovanja in regijskega povezovanja.

Sodobni razvoj vodi v vedno bolj kompleksno funkcionalno integracijo, s čimer dobiva medobčinsko in regijsko dimenzijo vedno več področij človekovega dela in življenja. V taki razvojni naravnosti lahko pričakujemo postopno naraščanje števila problemov razvoja regionalne oziroma medobčinske dimenzije.

Regionalna dimenzija razvoja se nanaša tako na ekonomske, socialne in prostorske vidike razvoja, pri tem pa je potrebno še posebej izpostaviti demografsko-zaposlitvene vidike in zlasti prostorske vidike razvoja v smislu zasnove organizacije dejavnosti v prostoru, namenske rabe prostora, gospodarske infrastrukture in gospodarskih dejavnosti, ki so izrazito vezane na prostor.

V dosedanjih aktivnostih je bila regijska razvojna problematika kompleksno obravnavana v okviru Koncepta dolgoročne družbeno-ekonomske razvojne orientacije prostora celjske regije, ki je bil oblikovan v sedemdesetih letih, v planskem obdobju 1981—1985 pa je bila oblikovana zasnova skupnih nalog iz temeljev planov občin celjske regije.

Razvojna vprašanja regijskega oziroma medobčinskega značaja se usklajujejo v okviru aktivnosti Sveta občin celjskega območja, Medobčinskih gospodarskih zbornic in Medobčinskih družbeno-političnih organizacij.

Regionalni vidik se sicer obravnava v okviru posameznih področij oziroma dejavnosti, prisotno pa je tudi medobčinsko sodelovanje dveh ali več občin, katerega rezultati so v večji ali manjši meri vključeni v dolgoročne in srednjeročne planske dokumente občin celjskega območja.

Glede na številna odprta regijska razvojna vprašanja pa se je pokazala potreba po oblikovanju skupnega razvojno-raziskovalnega programa Občinskih raziskovalnih skupnosti celjskega območja za obdobje 1986—1990. Osnove za oblikovanje tega programa opredeljuje uvodna raziskava »Ključni problemi in razvojne možnosti celjske regije«, ki je bila izvedena v letu 1985 in ki zajema:

- opredelitev ključnih področij regijskega oziroma medobčinskega značaja;
- proučitev ključnih razvojnih problemov, možnosti in usmeritev, iz katerih izhaja potreba po razvojno-raziskovalnih nalogah, ki naj predstavljajo osnovo za usklajeno reševanje regijskih razvojnih problemov.

Raziskava je zajela globalno regijsko razvojno problematiko ter naslednja področja regijskega značaja: prebivalstvo in zaposlenost, omrežje centralnih naselij in poselitev, informatika, industrija, agroživilski kompleks, gozdarstvo, integralni transport, trgovina, turistično gospodarstvo, drobno gospodarstvo, družbene dejavnosti (usmerjeno izobraževanje, zdravstvo, kultura), gospodar-

ska infrastruktura (prometna infrastruktura, energetika, vodno gospodarstvo, oskrba z vodo), ekologija, varstvo naravne in kulturne dediščine.

V tem prispevku povzemamo raziskavo v delu, ki se nanaša na razvitost celjske regije in posameznih občin ter zaključke raziskave v smislu predloga potrebnih razvojno-raziskovalnih projektov na regijski ravni.

2. RAZVITOST CELJSKE REGIJE IN NJENIH OBČIN V OKVIRIH SR SLOVENIJE

2.1. Celjska regija v primerjalni analizi razvitosti slovenskih regij

Analiza razvoja slovenskih regij s poudarkom na oceni elementov depresiranosti v obdobju 1970—1980¹ je pokazala, da so se razlike v stopnji razvitosti regij v tem obdobju zmanjšale, in sicer od razmerja 1:1,58 v letu 1970 na 1:1,43 v letu 1980². Hitro so se razvijale podpoprečno, počasi pa nadpoprečno razvite regije z izjemo podravske regije. Najbolj so se zmanjšale razlike v razvitosti življenjskega standarda, nato razlike v rezultatih dela, razlike v materialni osnovi dela in najmanj demografske razlike in razlike v zaposlenosti.

Leta 1970 je bila celjska regija po razvitosti med 12 slovenskimi regijami na 7. mestu (pred njo so bile: osrednja slovenska regija, gorenjska, obalno-kraška, zasavska, podravska in goriška regija); dosegala je 97 % poprečne razvitosti SRS, leta 1980 pa 99 %. Čeprav se celjska regija ne uvršča med tiste slovenske regije, v katerih so se v minulem desetletju pojavili elementi depresiranosti (najbolj značilen znak depresiranosti na določenem območju je počasnejša dinamika razvoja)³, pa dinamika razvoja v obdobju 1970-80 glede na poprečen razvoj Slovenije kljub temu ni bila najbolj ugodna; dinamika je bila približno enaka kot v Sloveniji, tako da je bila leta 1980 celjska regija po razvitosti še vedno le na 7. mestu med slovenskimi regijami.

Razčlenitev »pojma« razvoja in razvitosti na posamezne vidike oziroma komponente je pokazala, da je poprečen oziroma le nekoliko nadpoprečen razvoj regije glede na poprečje Slovenije rezultat nadpoprečnega razvoja rezultatov dela in življenjskega standarda ter poprečnega razvoja materialne osnove dela in »poprečnih« demografskih in zaposlitvenih gibanj. Če upoštevamo navedene 4 vidike razvoja, pokažejo skupine kazalcev⁴, s katerimi so se ti vidiki proučevali, za našo regijo razvitost in dinamiko razvoja iz Tab. 1.

Tudi Analiza razvitosti slovenskih regij* na osnovi kazalcev iz Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pospeševanju skladnejšega razvoja v SR Sloveniji⁵ kaže, da so se razlike v razvitosti med regijami v obdobju 1970—1980 zmanjšale, po letu 1980 pa so se začele ponovno povečevati.

Na osnovi teh kazalcev (merjeno s standardiziranimi faktorskim vrednostmi glede na poprečje SR Slovenije) se je razmerje v stopnji razvitosti med najbolj razvito regijo (osrednjo slovensko) in najmanj razvito (pomursko) regi-

* Vir: Regionalni aspekti razvoja SR Slovenije, Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana, april 1985.

TABELA 1:

Razvitost celjske regije leta 1970 in leta 1980 ter dinamika razvoja v obdobju 1970—80 glede na poprečno razvitost in dinamiko razvoja v Sloveniji.

4 skupine kazalcev razvoja	Indeks razvitosti celjske regije glede na SRS		Rang celjske regije po dinamiki razvoja v obdobju 1970—1980	Razmerje razlike med najbolj razvito slovensko regijo	
	1970	1980		1970	1980
1. Kazalci rezultatov dela	94	101	3	1 : 2,37	1 : 1,80
2. Kazalci materialne osnove dela	88	88	5	1 : 2,10	1 : 1,65
3. Kazalci demografskega razvoja	99	100	7	1 : 1,41	1 : 1,24
4. Kazalci življenjskega standarda	94	102	6	1 : 2,46	1 : 1,68
Skupaj kazalci razvoja:	97	99			
Skupaj kazalci razvoja	7.	rang razvitosti (med 12 regijami)		1 : 1,58	1 : 1,43
		7.	7.		

Vir: Analiza in ocena dolgoročnih razvojnih možnosti slovenskih regij — sintezna študija, IER Ljubljana in RC Celje, december 1982.

jo zmanjšalo od 1:1,65 v letu 1970 na 1:1,55 v letu 1975 ter 1:1,42 v letu 1980, v letu 1983 pa se je zopet povečalo na 1:1,50.

Celjska regija je po teh kazalcih v letu 1970 dosegla 93,9 % poprečne razvitosti SR Slovenije, leta 1975 95,6 %, leta 1980 98,4 %, leta 1983 pa 96,8 %. Tako je bila celjska regija v letu 1970 med 12 slovenskimi regijami po razvitosti na 7. mestu, v letu 1980 na 6. mestu, v letu 1983 pa ponovno na 7. mestu.

Na osnovi različnih metodoloških pristopov je torej raven razvitosti celjske regije v primerjavi s povprečjem SR Slovenije naslednja:

	1970	1980	1983
Analiza razvitosti slovenskih regij z analizo depresiranosti			
— raven razvitosti (SRS = 100)	97	99	
— stopnja razvitosti (med 12 regijami)	7	7	
Analiza razvitosti slovenskih regij na osnovi kazalcev Zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji			
— raven razvitosti (SRS = 100)	93,9	98,4	96,8
— stopnja razvitosti (med 12 regijami)	7	6	7

Podatki kažejo na nekoliko podpoprečno raven razvitosti ter poprečno dinamiko razvoja, kar narekuje nujnost pospešene dinamike razvoja v prihodnjem obdobju.

2.2. Občine celjske regije v primerjalni analizi razvitosti slovenskih občin

Glede na veliko razliko v razvitosti posameznih občin celjske regije je potrebno za celovito oceno razvitosti celjske regije prikazati tudi razvitost posameznih občin.

Razvitost posameznih občin celjske regije v okviru primerjalne analize razvitosti slovenskih občin prikazujemo v tabeli 2.

Kompleksno razvitost občin prikazujemo na osnovi metode glavnih komponent ter standardiziranih faktorskih vrednosti⁶, kjer so upoštevani vsi vidiki razvitosti (razvitost proizvodjalnih sil, učinki delovanja proizvodjalnih sil, razvitost družbenega standarda), posebej pa prikazujemo razvrstitev glede na družbeni proizvod na prebivalca, ki predstavlja najpomembnejši kazalec rezultatov delovanja proizvodjalnih sil.⁷

Glede na kompleksno raven razvitosti je možno občine celjske regije glede na poprečje SR Slovenije razvrstiti v naslednje skupine:

- nadpoprečno razviti občini: Celje, Velenje;
- podpoprečno razvite občine: Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Žalec;
- izrazito podpoprečne oziroma manj razvite občine: Šentjur, Šmarje (Mozirje — po metodi standardiziranih faktorskih vrednosti).

Podobna je tudi razvrstitev po gospodarski razvitosti, merjeni z družbenim proizvodom na prebivalca. Izjemo predstavlja le občina Slovenske Konjice, ki se je na osnovi nadpoprečnega gospodarskega razoja v letu 1983 uvrstila med nadpoprečno razvite občine.

Glede na dinamiko razvoja v obdobju 1970—1983 so osnovne ugotovitve na osnovi kompleksne razvitosti naslednje:

- v obdobju 1970—1980 so se razlike nekoliko zmanjšale, v obdobju 1980—1983 pa so se zopet nekoliko povečale;
- v celotnem obravnavanem obdobju 1970—1983 se je izboljšal položaj občin Velenje, Žalec in Slovenske Konjice;
- nespremenjeno mesto zavzema občina Celje;
- nekoliko se je izboljšal položaj občin Mozirje, Šentjur pri Celju in Šmarje, ki pa so še vedno uvrščene med manj razvite občine;
- poslabšal se je položaj občine Laško.

Dinamika razvoja v obdobju 1970—1983 glede na gospodarsko razvitost, merjeno z družbenim proizvodom na prebivalca je bila naslednja:

- izrazito se je izboljšal položaj občine Slovenske Konjice;
- občini Celje in Velenje sta v obdobju 1970—1983 izboljšali položaj, ki se je po letu 1983 nekoliko poslabšal, še vedno pa se uvrščata med najrazvitejše slovenske občine;*
 - le nekoliko se je izboljšal položaj občin Žalec, Mozirje in Laško;
 - raven razvitosti občin Šentjur in Šmarje se je nekoliko izboljšala, še vedno pa se uvrščata med najmanj razvite občine v Sloveniji.

Manj razvitim območjem bo potrebno v nadaljnjem razvoju celjske regije posvetiti še posebno pozornost.

* Upoštevati je potrebno precenjenost razvitosti na osnovi tega kazalca zaradi velikega pozitivnega salda dnevni delovnih migracij v obeh občinah.

6 TABELA 2: Razvitost občin celjske regije na osnovi primerjalne analize razvitosti slovenskih občin

Občina	Metoda glavnih komponent (kazalci po zakonu)				Standardizirane faktorске vrednosti ¹ (kazalci po zakonu)				Družbeni proizvod na prebivalca ²											
	Rang občine (med 60 občinami)				Raven občine (SRS = 100)				Stopnja občine				Raven občine (SRS = 100)				Stopnja občine			
	1971	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980
Celje	6	5	119,0	116,5	120,2	5	5	5	5	129,9	140,2	134,7	8	5	4					
Laško	35	41	86,8	86,3	83,9	36	45	45	45	68,3	70,1	79,2	37	43	38					
Mozirje	43	47	70,0	77,4	74,0	57	58	57	57	61,7	71,1	78,8	41	41	39					
Sl. Konjice	42	49	81,6	91,4	87,9	45	34	37	37	60,7	97,8	125,3	43	22	9					
Sentjur	56	57	65,9	79,3	73,7	58	57	58	57	33,9	44,4	43,9	58	57	58					
Smarje	55	57	71,4	82,6	77,3	55	54	56	56	37,1	41,3	41,4	56	58	59					
Velenje	18	10	101,0	108,4	110,1	15	11	11	11	135,9	146,2	132,4	7	3	6					
Zalec	30	32	83,9	91,9	92,0	43	29	28	28	75,2	89,1	93,5	31	30	31					

¹ Vir: Interne raziskave RCC

² Vir: Regionalni aspekti razvoja SR Slovenije, IER, Ljubljana, april 1985.

TABELA 3: Kazalci razvitosti občin v SR Sloveniji (na podlagi kazalcev iz zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Socialistični republiki Sloveniji)

Občina	indeksi nivoja (SRS = 100)										indeksi nivoja (SRS = 100)																								
	Aktivna osnovna sredstva v družbi, sekt. na prebivalca					Rast prebivalstva od leta 1971 do dalje					Družbeni proizvod celotnega gospodar. na preb.					Delež primarnega sektorja v družbi proizvodnje celot. gosp.					Promet v trgovini na drobno na prebivalca					Delež študentov višjih in vis. šol v prebivalstvu					Zdravniki v osnovni zdravstveni mreži na 10.000 preb.				
	1983	1984	1983	1981/71	1984/71	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983	1983					
Mozirje	67,2	67,7	47,3	2,5	4,1	79,6	368,5	80,1	76,9	48,4	60,2	63,4	80,0	61,7																					
Velenje	146,1	143,8	186,5	31,1	36,5	134,3	24,7	104,1	102,6	93,5	93,4	105,2	97,8	128,4																					
Zalec	80,5	81,0	78,2	10,9	11,3	95,3	202,7	95,1	94,6	108,3	109,3	85,8	76,0	82,7																					
Celje	143,0	148,0	127,3	10,1	10,2	137,4	30,1	134,7	139,6	138,3	138,8	116,4	125,2	130,9																					
Sl. Konjice	88,7	86,4	64,2	7,6	10,1	125,4	112,3	77,4	81,7	65,4	65,6	60,4	73,4	76,5																					
Laško	72,9	72,4	109,4	1,5	2,6	79,2	123,3	55,4	52,9	52,9	58,0	59,0	66,7	40,5	51,9																				
Smarje	55,6	56,0	33,8	2,4	2,8	42,1	260,3	62,5	60,8	66,9	64,6	53,7	54,8	66,7																					
Sentjur	43,2	42,6	36,1	8,9	12,6	43,5	261,6	56,5	47,4	82,7	55,0	62,7	68,9	60,8	58,0																				
Celjska reg.	100,7	101,2	98,6	10,4	11,9	102,0	104,1	94,2	94,1	94,7	93,6	85,1	88,1	92,4	93,8																				
SR Slov.	100,0	100,0	100,0			100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0																				

Vir: Poročevalec Skupščine SR Slovenije št. 28/1985.

Izpostaviti je potrebno tudi zaostajanje kompleksne razvitosti, zlasti družbenega standarda za ravnijo gospodarske razvitosti, ki je izrazita v občini Slovenske Konjice, prisotna pa tudi v občinah Velenje in Mozirje.

2.3. Manj razvita območja celjske regije

Med manj razvita območja SR Slovenije se iz celjske regije tako v preteklem obdobju kot tudi v obdobju 1986—1990 uvrščajo naslednja območja:

- občine: Šentjur pri Celju,
Šmarje pri Jelšah,
- manj razvita geografska območja: Kozjansko,
- manj razvita obmejna območja: (v občini) Mozirje.

Navedena območja predstavljajo 39 % površine in 22 % prebivalstva celjske regije.

Ocene uresničevanja politike pospeševanja skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji v obdobju 1981—1985 narekujejo predvsem naslednje ugotovitve:

- uresničevanje politike skladnejšega regionalnega razvoja je bilo v obdobju 1981-85 manj intenzivno kot v obdobju 1971—1980 in kot bi bilo to potrebno za pospešeno odpravljanje manj razvitosti;

- na to so vplivale predvsem zožene materialne možnosti posameznih nosilcev razvoja in premalo učinkoviti pospeševalni ukrepi, ki so bili uveljavljeni v tem srednjeročnem obdobju;

- v obdobju 1981—1985 so se najbolj zmanjšale gospodarske naložbe na manj razvitih območjih;

- rast zaposlenosti je bila na manj razvitih območjih sicer relativno hitrejša, vendar hkrati ekstenzivna, glede na stopnjo brezposelnosti pa prepočasna;

- sistem solidarnosti v SIS družbenih dejavnosti je imel pomembno vlogo za zmanjševanje razlik v pogojih življenja in dela ljudi na manj razvitih območjih;

- na področju gospodarske infrastrukture je zaostajalo uresničevanje dogovorjenih nalog predvsem pri izgradnji regionalnih in lokalnih cest ter PTT zmogljivosti.

Pospeševanje skladnejšega regionalnega razvoja je ena izmed temeljnih razvojnih usmeritev v dolgoročnih in srednjeročnih planskih dokumentih SR Slovenije. V teh okvirih bo posebna skrb namenjena zmanjševanju razlik v stopnji razvitosti ter izenačevanju življenjskih in delovnih razmer prebivalcev v manj razvitih območjih glede na druga območja. Razvoj teh območij bo vse bolj temeljil na lastnih osnovah in učinkovitem aktiviranju obstoječih razvojnih zmogljivosti in možnosti. Aktivna družbena skrb bo usmerjena predvsem v spodbujanje vlaganj, zlasti na osnovi samoupravnega združevanja dela in sredstev in z drugimi dogovorjenimi ukrepi.

Posebnega pomena je tudi skladen razvoj infrastrukturnega omrežja in gradnja objektov družbenega standarda, kjer bodo konkretne naloge dogovorjene v okviru ustreznih SIS.

Primerjalni podatki za posamezne manj razvite občine in območja celjske regije so naslednji:

	Popreč. nominal. stopnja rasti družb. proizv. 1981-84	Popreč. stopnja rasti zaposl. v zdr. delu 1981-84	Delež brezposelnih v številu zaposlenih		Delež inv. v osnov. sred. v skup. inv. v SRŠ 1981-84	Društveni proizvod na prebivalca	
			1980	1984		1980	1984
Manj razvite občine skupaj	41,0	2,3	4,7	5,9	2,9	47,7	49,7
Šentjur	38,8	0,1	2,3	3,5	0,3	44,4	42,3
Šmarje	40,8	2,7	2,6	3,2	0,8	42,0	43,3
Manj razvite geogr. in obmejna območja							
Kozjansko	48,2	1,5	2,0	2,9	5,8	62,6	79,2
Mozirje	41,9	2,5	1,6	1,3	0,3	72,3	75,8
SR Slovenija	40,2	1,0	1,4	1,9	100,0	100,0	100,0

Vir: Poročilo o uresničevanju politike pospeševanja skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji v obdobju 1981-1985.

Poročevalec Skupščine SR Slovenije štev. 40/1985.

Navedeni in drugi podatki kažejo zlasti na relativno zaostajanje občine Šentjur pri Celju.

Posebne pomena za hitrejši razvoj manj razvitih območij je priprava kompleksnih razvojnih programov in razvojnih projektov, ki bi bili lahko osnova za skupna vlaganja in produktivno zaposlovanje. Za te namene prevzemajo obveznosti DPS, gospodarske zbornice, banke in OZD, v teh okvirih pa se nakazujejo tudi potrebe po izvajanju ustreznih razvojno-raziskovalnih nalog v okviru raziskovalnih programov občinskih raziskovalnih skupnosti občin celjske regije.

3. PREDLOG POTREBNIH RAZVOJNO-RAZISKOVALNIH PROJEKTOV IN NALOG NA RAVNI CELJSKE REGIJE

Rezultati raziskav kažejo, da se celjska regija po ravni razvitosti in po dinamiki razvoja v zadnjih petnajstih letih uvršča le med poprečno razvite slovenske regije. Navedeno narekuje nujnost pospešenega razvoja v prihodnjem obdobju, ki bo moral temeljiti na kvalitetnih dejavnostih razvoja. Na teh osnovah bo potrebno zagotoviti kvalitativno razvojno preobrazbo gospodarstva in družbenih dejavnosti, večjo kvaliteto življenja in skladen razvoj v prostoru.

Ob nujnosti pospešenega razvoja celjske regije v slovenskih okvirih bo potrebno zagotoviti tudi skladnejši razvoj občin oziroma območij regije, kjer izstopa zlasti potreba po hitrejšem razvoju manj razvitih območij regije, po drugi strani pa potreba po reševanju problematike razvitejših občin, v katerih se kažejo elementi depresiranosti.

Dolgoročni razvoj celjske regije mora temeljiti na širšem vključevanju v slovenske, jugoslovanske in mednarodne razvojne tokove. Glede na veliko po-

vezanost in soodvisnost občin celjske regije pa je izpostavljena potreba po medobčinskem sodelovanju in usklajenem reševanju skupnih razvojnih problemov. Z aktivnostmi vseh dejavnikov medobčinskega sodelovanja bo potrebno zagotoviti usklajen razvoj na številnih področjih medobčinskega oziroma regijskega značaja, pri čemer izpostavljamo dve ravni reševanja regijske razvojne problematike:

— po eni strani gre za področja oziroma problemske sklope, kjer že obstajajo ustrezne strokovne osnove in rešitve, tako da je težišče predvsem na usklajenih aktivnostih za realizacijo skupno dogovorjenih razvojnih usmeritev;

— po drugi strani pa obstajajo številna odprta vprašanja in problemi regijskega značaja, katerih reševanje zahteva ustrezne strokovne osnove, tako da je potreba po izvedbi razvojno-raziskovalnih projektov regijskega značaja.

Potreba po razvojno-raziskovalnih projektih in nalogah regijskega značaja, ki predstavljajo širši okvir za oblikovanje skupnega razvojno-raziskovalnega programa Občinskih raziskovalnih skupnosti celjskega območja za obdobje 1986—1990, se nakazuje predvsem na naslednjih področjih:

- demografski razvoj, zaposlovanje, kadri,
- informatika,
- prestrukturiranje gospodarstva — reprodukcijsko in razvojno povezovanje,
- agroživilski kompleks in preskrba,
- integralni transport in prosta carinska cona,
- turizem,
- oskrba s pitno vodo,
- varstvo okolja (zrak, vode, odpadki).

V nadaljevanju podajamo zasnove najaktualnejših predlaganih R-R projektov in nalog oziroma nadaljnjih R-R aktivnosti v okviru nakazanih področij regijskega značaja.

Na osnovi rezultatov strokovnih proučevanj, kot tudi predlogov posameznih ORS celjskega območja, se kot najaktualnejše nakazujejo naloge na področju ekologije in agroživilskega kompleksa.

Na področju ekologije predlagamo pripravo skupnega regijskega raziskovalnega projekta »Ekološka bilanca celjske regije«. Potreba po navedenem projektu izhaja iz različnih dosedanjih pristopov k problematiki varstva okolja, prepletanja posledic onesnaževanja okolja v širšem regijskem prostoru, pretoka onesnaženega zraka in posledic njegovega delovanja itd. Raziskava bi strnila rezultate že vloženega raziskovalnega in strokovnega dela na območju regije ter za področje zraka in voda pripravila bilanco stanja, opredelila cilje varovanja ter ukrepe za varovanje in izboljšanje kvalitete okolja.

Vzporedno bi potekale tudi skupne pobude za pripravo potrebnih drugih aktivnosti s področja ekološke problematike.

Poleg navedenega je potrebno izpostaviti še naslednje vidike:

— na področju odpadkov je predvideno nadaljevanje regijskega raziskovalnega projekta »Ravnanje z odpadki«;

— glede na problematiko degradacije gozdov bi bilo smotno, da ORS uvrstijo v svoje občinske raziskovalne programe nalogo: »Prikaz zaradi onesnaževanja zraka poškodovanih gozdov v občini«;

— kot nalogo širšega republiškega značaja izpostavljamo saniranje degradacije okolja kot posledice rudarjenja v občini Velenje.

Na področju agroživilskega kompleksa ob nujnosti opredelitve usklajene dolgoročne strategije razvoja, oblikovanja skupne razvojne politike in večje stopnje reprodukcijske oziroma dohodkovne povezanosti izpostavljamo potrebo po izdelavi raziskovalnega projekta »Prehranska bilanca za celjsko regijo«. S prehransko bilanco bo potrebno ugotoviti na eni strani predvidene potrebne količine posameznih vrst proizvodov, na drugi strani pa predviden možen obseg proizvodnje prehranskih proizvodov v regiji. S tem bo možno ugotoviti presežek oziroma primanjkljaj posameznih prehranskih proizvodov ter stopnjo samooskrbe na ravni regije. Prehransko bilanco bo potrebno izdelati za obstoječe stanje in predvideno v letih 1990 in 2000. Navedeno bo omogočilo po eni strani usklajevanje proizvodnje in racionalnejšo delitev dela v regiji, po drugi strani pa planiranje preskrbe s prehrabnimi proizvodi glede na možno samooskrbo v regiji oziroma potrebne dobave iz drugih območij.

Glede na aktualnost problematike izpostavljamo področje integralnega transporta, na katerega se navezuje tudi oblikovanje prostocarinske cone. Na ravni regije bi bilo potrebno oblikovati enoten koncept razvoja integralnega transporta. Za oblikovanje prostocarinske cone bi bilo potrebno skupno nastopanje pri ustanavljanju in enoten pristop k njenemu organiziranju.

Navedene aktivnosti bi morale temeljiti na razvojnem projektu, v okviru katerega bi bilo potrebno definirati interese OZD, definirati enotnega nosilca, izdelati program aktivnosti, izdelati program zainteresiranih OZD za prilagoditev delovanja, izdelati organizacijo delovanja prostocarinske cone ter program potrebnih vlaganj.

V okviru drugih navedenih področij se z regijskega vidika nakazuje potreba po naslednjih R-R nalogah oziroma aktivnostih:

— Na področju prebivalstva, zaposlovanja in kadrov se nakazuje potreba po pripravi skupnih strokovnih podlag v regiji pred začetkom planskih aktivnosti za srednjeročno obdobje 1991—1995. V teh okvirih bi bilo potrebno preveriti usmeritve v dotedanjih planih in nakazati možne skupne usklajene usmeritve v regiji. Pri tem bi bilo potrebno poseben poudarek nameniti kadrom in izobraževanju v skladu z usmeritvami prestrukturiranja gospodarstva in družbenih dejavnosti ter bodočimi potrebami združenega dela po kadrih.

— Na področju informatike bi bilo v okvirih izgradnje družbenega sistema informiranja na ravni regije smotrno zagotoviti usklajeno programiranje informacijskih potreb ter izvajanje dejavnosti informiranja, enotne evidence in registre ter baze podatkov, kakor tudi standarde na področju družbenega sistema informiranja.

— Na področju prestrukturiranja gospodarstva oziroma reprodukcijskega in razvojnega povezovanja je težišče na industriji, ki se v teh procesih povezuje med seboj in z drugimi dejavnostmi. Tu je potrebno poudariti širše reprodukcijsko in razvojno povezovanje v slovenskih, jugoslovanskih in mednarodnih okvirih, na regijski ravni pa je ob tem potrebno izpostaviti predvsem naslednje vidike in s tem povezane potrebne R-R naloge:

● sodelovanje v infrastrukturnih dejavnostih prestrukturiranja — modernizacija obstoječih tehnologij in uvajanje novih informacijskih tehnologij,

uveljavljanje razvojno-raziskovalne in množične inovacijske dejavnosti, povezovanje na področju tehnično-tehnoloških informacij;

- povezovanje industrije z malim gospodarstvom;
- prenos proizvodnih programov na manj razvita območja regije;
- povezovanje in usklajevanje na področju pridobivanja in predelave nekovin, ki so na razpolago v regiji;
- povezovanje zaradi izkoriščanja sekundarnih surovin in predelave odpadkov.

— Na področju turističnega gospodarstva je bistvenega pomena oblikovanje kompleksne turistične ponudbe ter skupna razvojna politika v regiji z jasno opredeljenimi usmeritvami razvoja posameznih območij. Na raziskovalni ravni pa predlagamo izdelavo medsektorske analize turističnega gospodarstva celjske regije, v kateri bi analizirali medsektorsko delovanje tistih dejavnosti, ki oblikujejo integralni turistični proizvod, strukturo turistične ponudbe in strukturo turističnega povpraševanja.

— Na področju oskrbe s pitno vodo je izdelanih več študij, ob opredelitvi do že nekaterih nakazanih variant pa se nakazuje potreba po večji celovitosti obravnave tega področja, tako z vodnogospodarskega, hidrogeološkega, tehničnega, ekonomskega, investicijskega in prostorskega vidika.

V okviru drugih obravnavanih področij izpostavljamo še naslednje vidike:

— Z vidika omrežja centralnih naselij bi bilo smotno pristopiti k raziskovalni nalogi »Omrežje vodilnih centrov v celjski regiji kot pogoj in izhodišče za prostorsko integracijo regije v pogojih razvijajoče se urbane regije«, v okviru katere bi na osnovi podrobne preučitve sodobnih integracijskih silnic vseh občinskih središč v regiji nakazali možne usmeritve dolgoročnega razvoja posameznega občinskega središča, kakor tudi njegove vloge pri integraciji regije kot celote.

— Na področju drobnega gospodarstva bi bilo na regijski ravni potrebno oblikovati enoten koncept razvoja, poenotiti aktivnosti na področju oblikovanja in realizacije informacijskega sistema, proučiti smotnost organiziranja enotne »službe« za nudenje pomoči drobnemu gospodarstvu pri njegovem poslovanju in razvoju ter poenotiti akcije v smeri prenosa dejavnosti drobnega gospodarstva na manj razvita območja regije.

— Na področju energetike se nakazujejo predvsem naslednje naloge:

- racionalizacija energetske oskrbe;
- na področju toplotne oskrbe se ob izgradnji skupnih kotlovnih oziroma toplarn v posameznih občinah na osnovi problematike same toplotne oskrbe, možnih energetskega virov in možnosti slabšanja kvalitete okolja kaže nujnost dolgoročne toplotne oskrbe Celja in Žalca s toplovodomom iz TE-TO Šoštanj.

— Na področju varstva naravne in kulturne dediščine je potrebno na regijski ravni izpostaviti predvsem enoten pristop do varovanja ter skupne probleme varovanja na območju krajinskih parkov, ki segajo v več občin in kjer bo medobčinsko dogovarjanje nujno potrebno.

OPOMBE

¹ Povzeto iz raziskave »Analiza in ocena dolgoročnih razvojnih možnosti slovenskih regij — sintezna študija«, IER Ljubljana in RC Celje, december 1982.

² Uporabljena je bila metoda glavnih komponent, kot dodatna metoda pa tudi metoda rangiranja.

³ Pod depresivna območja pojmuje tista območja, ki so v preteklosti dosegla določeno raven razvitosti, v spremenjenih razmerah pa so iz določenih vzrokov razvojno prizadeta. Med temi vzroki je na prvem mestu tehnični napredek. Za depresivna območja je značilna ali enostransko usmerjena proizvodna struktura, ki je pri stari tehnologiji zahtevala izredno visoko organsko sestavo sredstev, pospeševalni učinki teh proizvodnih na regionalni razvoj pa so razmeroma skromni, ali pa izredno razčlenjena proizvodna struktura, ki je zaradi nizke organske sestave kapitala izredno nizko akumulativna. V obeh primerih gre za strukturo proizvodnje in tehnologijo, ki je preživevala in je nobeni sistemski ukrepi ne morejo trajno reševati in podpirati. Izhod iz depresivnosti je strukturna preobrazba teh območij — osrednje slovenske regije, gorenjske, zasavske in podravske regije. Glede na to, da je celjska regija na meji depresiranosti, veljajo navedene ugotovitve delno tudi zanjo.

⁴ — Kazalci rezultatov dela: DP/preb., DP družb. s/Z v družb. sektorju, akumul./preb., akumul./akt., DP industr./Z v industr., DP kmet./kmečko preb.

— Kazalci materialne osnove dela: OS/Z (družbeni sektor gospodarstva, OS/Z (negospodarstvo), obdelov. površine/kmečko prebivalstvo, INV/Z (družbeni sektor).

— Kazalci o prebivalstvu in zaposlenosti: % kmečkega prebivalstva v celotnem preb., % prebivalstva od 15—39 let v skupnem številu preb., % zaposlenih v skupnem prebivalstvu, % zaposlenih v prebivalstvu od 15—59 let.

— Kazalci življ. standarda: št. zgrajenih stan./1000 preb., promet trg. na drobno/preb., št. dijakov/1000 preb., št. zdravnikov/1000 preb., št. potn. avt./1000 preb., št. TV/1000 preb.

⁵ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Socialistični republiki Sloveniji.

Ur. list SRS, št. 33/85.

Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Socialistični republiki Sloveniji.

Ur. list SRS, št. 29/75 in 30/80.

Na osnovi navedenega zakona se uporabljajo za določanje manj razvitih območij v SR Sloveniji naslednji kriteriji z ustreznimi kazalci:

- kriterij razvitosti proizvajalnih sil
 - delež zaposlenih v delovno sposobnem prebivalstvu,
 - aktivna osnovna sredstva po nabavni vrednosti na delovno sposobnega prebivalca,
 - rast prebivalstva;
- kriterij učinkovanja delovanja proizvajalnih sil
 - družbeni proizvod na prebivalca,
 - delež primarnega oziroma sekundarnega in terciarnega sektorja v strukturi družbenega proizvoda,
 - promet v trgovini na drobno na prebivalca;
- kriterij razvitosti družbenega standarda
 - delež predšolskih otrok v vzgojno-varstvenih zavodih v skupnem številu predšolskih otrok,
 - delež študentov višjih in visokih šol v skupnem številu prebivalstva,
 - število zdravnikov v osnovni zdravstveni mreži na 10.000 prebivalcev.

⁶ Oba prikaza temeljita na faktorski analizi oziroma metodi glavnih komponent, razlike pa izvirajo iz različnih kazalcev, ki so upoštevani v analizah.

⁷ Gre za najpomembnejši posamezni kazalec gospodarske razvitosti, kot pomanjkljivost pa je potrebno poudariti, da ne upošteva dnevne delovne migracije, kar pomeni, da je razvitost precenjena v primeru priliva dnevne delovne migracije (primer: Celje) in obratno.

LITERATURA IN VIRI*

1. Dolgoročni planski dokumenti SR Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000.
2. Dolgoročni planski dokumenti občin celjske regije za obdobje od leta 1986 do leta 2000.
3. Srednjeročni planski dokumenti SR Slovenije za obdobje 1986—1990.
4. Srednjeročni planski dokumenti občin celjske regije za obdobje 1986—1990.
5. Analiza in ocena dolgoročnih razvojnih možnosti slovenskih regij.
— Savinjska regija.
— Sintezna študija.
Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana,
Razvojni center Celje.
Ljubljana, december 1982.
6. Dogovor o skupnih nalogah iz temeljev planov občin celjske regije.
SO Celje, Delegatov poročevalec št. 12, 3. 6. 1981.
7. Dolgoročni razvoj Slovenije — »Slovenija 2000«.
Republiški komite za družbeno planiranje, Ljubljana, 1981—1984.
8. Gradivo prostorskega plana območja posebnega namena Kumrovec—Kozjansko.
RCC in UI Hrvatske 1974—1977.
9. Koncept dolgoročne družbeno-ekonomske razvojne orientacije prostora celjske regije.
Zavod za napredek gospodarstva, Celje, 1975.
10. Poročilo o uresničevanju politike pospeševanja skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji v obdobju 1981—1985.
Poročevalec Skupščine SR Slovenije št. 40, 10. 12. 1985.
11. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji.
Poročevalec Skupščine SR Slovenije št. 28, 1. 8. 1985.
12. Prestrukturiranje celjskega gospodarstva.
Razvojni center Celje.
Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana,
Celje, 1981, 1982.
13. Regionalni aspekti razvoja SR Slovenije.
Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, april 1985.
14. »Slovenija 2000« — Povzetki scenarijev razvoja do leta 2000.
IB, Revija za planiranje št. 3—4/1981.
15. Smeri bodočega gospodarskega razvoja občine Titovo Velenje; »Velenje 2000«.
Ekonomski center Maribor, 1981—1984.
16. Usmerjanje družbeno razvojnih procesov v prostoru in razvoj manj razvitih območij v SR Sloveniji.
Usmerjeni raziskovalni program v okviru PORS 11., 1981—1985.
Urbanistični inštitut SR Slovenije, Ljubljana.
Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana.
Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana.
Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.
Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti Ljubljana.
Inštitut za sociologijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.
Visoka ekonomsko komercialna šola, Maribor.
17. Vsebina in strategija razvojne preobrazbe slovenskega gospodarstva.
Zaključno poročilo raziskovalnega projekta.
Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, junij 1984.

* Navedena je samo najpomembnejša literatura, ki se nanaša na globalno regijsko razvojno problematiko. Podrobnejši pregled literature in virov je podan v okviru navedene raziskave.

DARKA DOMITROVIČ-URANJEK

EKOLOŠKA BILANCA CELJA

Povzetek

Ekološka bilanca Celja podaja razmerja med sedanjim prekomernim onesnaževanjem in želenim (ciljnim predvidenim) onesnaževanjem (kvaliteto zraka in površinskih voda) do konca srednjeročnega obdobja do leta 1990 in dolgoročno do leta 2000. Gre za tehtanje pričakovanih učinkov predlaganih ukrepov za izboljševanje kvalitete posameznih sestavin okolja, ki se kažejo v emisijah v srednjeročnem in dolgoročnem obdobju v primerjavi z ocenjenim stanjem ekološke problematike v Celju. Z uporabo modelov planiranja kvalitete zraka in voda so predlagani konkretni ukrepi za zmanjševanje emisij škodljivih snovi v okolju (tako tehnoloških, komunalnih in posamičnih) in predlogi potrebnih aktivnosti za kontinuirano dograjevanje ekološke bilance na področju odpadkov, ugotavljanja posledic prekomernega onesnaževanja na območju celjski občine, priprave dogovora o varstvu okolja za obdobje 1986—1990 in priprava sanacijskega programa za varstvo zraka.

Možne poti reševanja ekološke problematike v Celju se kažejo v prvi fazi (fazi sanacije) v vgrajevanju čistilnih naprav, v drugi fazi pa je reševanje tesno povezano s prestrukturiranjem gospodarstva in družbenega razvoja v smeri razvoja tehnološko zahtevnejših proizvodenj z manjšim deležem surovin in energije na enoto proizvoda na eni in večjim deležem vložnega znanja na enoto proizvoda na drugi strani, kar pomeni tudi zmanjševanje onesnaževanja okolja oziroma višjo stopnjo ekološke za-vesti pri samih onesnaževalcih.

Ekološka bilanca Celja je prvi »poizkus bilanciranja«¹ kvalitete okolja na segmentu zraka in površinskih voda na primeru občine pri nas.

ECOLOGICAL BALANCE OF CELJE

Summary

Ecological balance of Celje gives relations between the present excessive pollution and desirous (expected) pollution (the air quality and surface water) till the end of medium-term period to 1990 and long-term period to 2000. It's about measuring the expected effects of suggested precautions for improvement of quality of single components of environment which are indicated in emissions in medium-term and long-term period in comparison with the estimated condition of ecological problems in Celje. Due to the use of models of planning the quality of air and waters there are suggested specific measures for reducing the emissions of harmful substances in environment (such as technological, urban-communal and individual) and

suggestions of necessary activities for continuous completion of ecological balance in the sphere of litter, statement of consequences of excessive pollution in the range of the community of Celje, the preparations of the agreement of the protection of environment for the period 1986-90 and preparation of health programme for the air protection.

There are some possible ways for solving the ecological problems in Celje in the first phase (phase of sanitation) in installation of cleaning devices, in the second phase there is this solving closely connected with the restructure of economy and social development aspiring the development of technologically more demanding productions with a smaller share of raw materials and energy per unit of product in one side and greater share of invested knowledge per unit of product which also means the reduction of pollution respectively a higher ecological concern of the polluters themselves.

Ecological balance of Celje represents the first »attempt to balance« the quality of environment in the domain of air and surface waters on an exemplary community.

UVOD

Ekološka bilanca Celja je bila pripravljena na pobudo Sveta za varstvo okolja pri občinski konferenci Celje, Komiteja za urejanje prostora in varstvo okolja SO Celje, in projektnega sveta za varstvo okolja pri občinski raziskovalni skupnosti Celje. Po programu je bila naloga dveletna. Prva faza se je izvajala v letu 1984 in bila končana v februarju 1985, druga faza pa se je nadaljevala v letu 1985 in bila zaključena v marcu 1986. Nalogo smo pripravljali v delovni skupini, v katero smo bili vključeni sodelavci Razvojnega centra Celje, Zavoda za socialno medicino in higieno Celje in Nivoja Celje.*

Namen prvega dela Ekološke bilance Celja je bil iz številnih strokovnih gradiv, raziskav, izkušenj in znanja, ki jih v Celju na tem področju imamo, pripraviti »bilanco stanja« na ekološkem področju za segmente zraka, voda in odpadkov, v drugi obširnejši fazi pa, izhajajoč iz ekološke ocene, nakazati cilje, naloge in predvidene ukrepe, ki jih določa ekološka komponenta razvoja v Celju.

Ekološka bilanca podaja razmerja med sedanjim prekomernim onesnaženjem (emisijami) in želenim (ciljnim predvidenim) onesnaževanjem (kvaliteta zraka in površinskih voda**) do konca srednjeročnega obdobja do leta 1990 oziroma dolgoročno do leta 2000. Pri tem gre za tehtanje (bilanciranje) učinkov predlaganih ukrepov za izboljševanje kvalitete posameznih sestavin okolja (v našem primeru kvaliteta zraka in površinskih voda), ki se kažejo v emisijah v srednjeročnem in dolgoročnem obdobju v primerjavi z ocenjenim obstoječim stanjem ekološke problematike v Celju.

* Delovno skupino, ki je pripravila Ekološko bilanco Celja smo sestavljali: Darka Domitrovič-Uranjek, dipl. geogr. soc. — Razvojni center Celje, Anton Stergar, prof. biol. — Zavod za socialno medicino in higieno Celje, Katarina Jošt, dipl. ing. kem. in Aleksander Bukanovsky, dipl. biol. — NIVO Celje.

** Zavedamo se, da bi morala ekološka bilanca zajeti tudi širšo problematiko okolja, kot so odpadki, degradirane površine gozdov in kmetijskih zemljišč, zdravstvene posledice itd., kar v tej fazi ni bilo mogoče, bo pa ekološko bilanco s tem potrebno dograjevati.

Ekološka bilanca Celja je prvi poizkus »bilanciranja« kvalitete okolja (na segmentu zraka in voda) na primeru občine pri nas. Kot tako (zaradi pomanjkanja podatkov in metodologije) pa je vendarle po našem mnenju solidna osnova za strategijo dolgoročnega razvoja občine Celje, ki ji ekološka problematika v njenem bodočem razvoju pomeni omejitveni dejavnik. In če bodo v tej nalogi zbrani podatki služili kot argument več za kvalitetno preobrazbo razvoja v celjski občini, bosta naš cilj in namen dosežena.

Glavni cilj Ekološke bilance Celje je opredeliti ukrepe za izboljšanje kvalitete zraka in površinskih voda, ki jih morajo izvesti v nalogi opredeljeni onesnaževalci okolja v Celju, da bomo zasledovali zastavljeno strategijo razvoja na kvalitetnih osnovah.

Rezultati Ekološke bilance Celja bodo neposredno vgrajeni v Družbeni dogovor o varstvu okolja v občini Celje za obdobje 1986-90. Obenem pa bodo osnova za pripravo sanacijskih programov, strokovna podlaga pri pripravi urbanistične dokumentacije in pri sprejemanju investicijskih odločitev v Celju.

I. ZRAK

Celjsko ozračje je onesnaženo z več vrstami škodljivih snovi. Uporabljeni podatki so po svojem nastanku zelo heterogeni, ker nekateri izhajajo iz meritev [HF, SO₂ — tehnološke emisije, prah (razen iz prometa)], drugi podatki pa so izračunani iz emisijskih faktorjev za različne vrste goriva.

V nadaljevanju podajamo pregled skupne emisije pomembnejših polutantov, izraženih v enotah E — ekvivalentnih vrednostih za SO₂.

SKUPNA EMISIJA POMEMBNEJŠIH POLUTANTOV IZRAŽENA V ENOTAH — E*

(E = 1 t SO₂ sorazmerna količina druge snovi — izračunano iz razmerja imisijskih MDK SO₂ ter druge snovi:

primer — MDK SO₂ = 0,30 mg/m³, MDK HF⁻ = 0,005 mg/m³; 1t HF⁻ = 60 t SO₂)

Polutant	E	Industrija	Terciarna dej. drobna kurišča	Promet	Skupaj	Struktura %
SO ₂	1	3210	1110	—	4320	27,0
prah	2	1160	670	225**	2055	12,8
CO	1	8	490	1100	1598	10,0
NO _x	2	450	230	180	860	5,4
CH	2	153	490	220	863	5,4
HF ⁻	60	6300	—	—	6300	39,4
Skupaj		11281	2990	1725	15996	100,0
struktura %		70,5	18,7	10,8	100,0	

* Izračunano na emisijo Pb (svinca).

Vir: Kataster onesnaževalec zraka RHMZ 1980, 1985

Kataster SIS za varstvo zraka 1985 za SO₂.

** Podrobneje v nalogi Ekološka bilanca Celja, I. in II. faza, Razvojni center Celje 1985, 1986.

Teža onesnaženosti po polutantih iz tabele je evidentna. Največjo težo izkazuje fluor — 39,4 %, SO₂ — 27 %, prah 12,8 % ter CO 10,0 %. Celjska industrija kot največji onesnaževalec imitira v zrak 70,5 % prikazanih škodljivih snovi, 18,7 % onesnaženja prispeva ogrevanje, 10,8 % pa promet.

Razen omenjenih polutantov (SO₂, prah, CO, NO_x, organske snovi HF⁻), pa ocenjujemo, da je v atmosferi Celja še več vrst drugih škodljivih primesi, ki izhajajo ali iz kurjenja fosilnih goriv ali iz tehnoloških procesov (po literaturnih podatkih na primer: premog vsebuje poleg žvepla, ogljika, dušika še okrog 30 drugih primesi — med njimi na primer: kobalt 4–30 g/t premoga, kadmij do 20 g/t premoga, svinec 6–128 g/t premoga, mangan 6–180 g/t premoga, vanadij 16–22 g/t premoga, klor 2–54 g/t premoga).

Na podlagi meritev SO₂ in dima v okviru republiške merske mreže, kakor tudi meritev, ki jih izvajamo v Celju oziroma so bile izvajane v okviru projekta Model sanacije ozračja v urbanizirani kotlini, ugotavljamo, da se stopnja onesnaženosti celjskega ozračja primerjalno z drugimi kraji v Sloveniji v zadnjih letih znižuje. V kurilni sezoni 1980/81 je bilo Celje glede onesnaženosti z SO₂ uvrščeno na 4. mesto najbolj onesnaženih krajev, v kurilni sezoni 1984/85 pa na 7. mesto; povprečne koncentracije SO₂ so se od 0,27 mg SO₂/m³ znižale na 0,20 mg SO₂/m³ zraka. Toda kljub temu se Celje še vedno uvršča v 4. območje najbolj onesnaženih krajev v Sloveniji.

Tabela: Gibanje povprečnih koncentracij SO₂ v času kurilnih sezon ter določitev vrstnega reda za deset najbolj onesnaženih krajev v SR Sloveniji

	1980/81		1981/82		1982/83		1983/84		1984/85	
	mg/m ³	mesto	mg/m ³	mesto	mg/m ³	mesto	mg/m ³	mesto	mg/m ³	mesto
Trbovlje	0,46	1	0,39	1	0,39	1	0,42	1	0,33	1
Hrastnik	0,34	2	0,36	2	0,31	2	0,25	3	0,25	2
Ljubljana	0,29	3	0,24	3	0,21	5	0,32	5	0,23	4
Celje	0,27	4	0,23	4	0,19	7	0,24	4	0,20	7
Črna	0,26	5	0,23	5	0,27	3	0,25	2	0,25	3
Maribor	0,20	6	0,17	9	0,15	8	0,20	6	0,22	5
Žerjav	0,20	7	0,18	8	0,22	4	0,19	9	0,15	9
Žalec	0,19	8	0,19	7	0,13	11	0,16	10	0,15	11
Mežica	0,18	9	0,21	6	0,19	6	0,17	8	0,15	12
Kamnik	0,17	10	0,15	10	0,13	10	0,14	11	0,16	8

Med prvih deset krajev se je v sezonah 1982/83, 1983/84 in 1984/85 uvrstilo še Zagorje, v sezoni 1984/85 pa tudi Krško.

Viri onesnaževanja zraka v Celju so:

- industrija — tehnološki procesi in industrija — energetika (priprava tehnološke pare, ogrevanje),
- terciarna dejavnost (termoenergetski objekti v stanovanjskem gospodarstvu, ogrevanje poslovnih in drugih prostorov, šol, bolnice),
- drobna kurišča (gospodinjstva) in
- promet.

Evidenca oziroma popis in pregled virov onesnaževanja ter vrsta in količina škodljivih snovi, ki jih le-ti spuščajo v ozračju, je zbrana v katastru onesnaževalcev zraka, ki smo jih v Celju dobili leta 1979, 1981 in 1984. Kataster onesnaževalcev se vodi pri samoupravni interesni skupnosti za varstvo zraka v Celju.

a) emisije SO₂

Emisija SO₂ izvira iz uporabe fosilnih goriv v industriji in široki potrošnji ter iz tehnoloških procesov.

Tabela: Kataster emisije SO₂ v Celju — po dejavnostih — po podatkih katastra 1979, 1981, 1984, 1985 (tone SO₂/leto)

Onesnaževalec/leto	1979	1981	1984	1985
Cinkarna	4.125 ¹	3.400 ¹	2.783 ³	2.367 ⁴
Druga industrija	1.002 ¹	427 ¹	427 ²	—
Terciarna dejavnost	430	263 ¹	280 ²	—
Drobna kurišča	450	539 ¹	830 ²	—

Viri: 1. MSOUK II. Kataster onesnaževanja zraka, RHMZ 1984.

2. MSOUK II. Kataster onesnaževanja zraka. RHMZ 1985.

3. Kataster virov onesnaževanja SIS VZ za leto 1984.

4. Podatki sl. za varstvo okolja CC, marec 1986.

Ugotavljamo, da se je zmanjšala emisija SO₂ v Cinkarni od 1979. leta do 1984 za 1332 t/leto, v drugi industriji za 575 t/leto, v terciarni dejavnosti za 150 t SO₂/leto, pri drobnih kuriščih pa se je emisija SO₂ (zaradi prehoda na trda goriva z višjo vsebnostjo žvepla v zadnjih letih) povečala kar za polovico. Struktura onesnaževanja zraka se v kurilni sezoni in nekurilni sezoni spreminja, na kar kaže spodnja tabela. Delež Cinkarne v celotnem onesnaževanju je v kurilni sezoni znašal 51,9 %, v nekurilni sezoni pa 91,7 %.

Tabela: Emisija SO₂ v Celju leta 1984 — podana po dejavnostih v tonah na sezono

Dejavnost/sezono	t SO ₂ /sezono			Struktura v %		
	Kurilna	Nekurilna	Skupaj	Kurilna	Nekurilna	Skupaj
Cinkarna ²	1.540	1.243	2.783	51,9	91,7	64,4
Druga industrija ¹	329	98	427	11,1	7,3	9,9
Terciarna dejavnost ¹	266	14	280	9,0	1,0	6,5
Drobna kurišča ¹	830	—	830	28,0	—	19,2
Skupaj:	2.965	1.355	4.320	100,0	100,0	100,0

Vir: 1. MSOUK — 2; kataster emisije SO₂ v Celju; RHMZ 1985.

2. Kataster SIS VZ 1985

Glavni izvor tehnoloških emisij SO₂ je Cinkarna Celje. Sedanja emisija Cinkarne je povprečno 330 kg/h (optimalno dosegljiva emisija ob nemotenem obratovanju).

Cinkarna je doslej dokaj uspešno zmanjševala svoje tehnološke emisije, predvsem z opuščanjem nekaterih dejavnosti (praženje cinkove rude) in obratov (PIK).

V zadnjem srednjeročnem obdobju je bil dosežen naslednji trend zmanjševanja emisij SO₂ v Cinkarni:

leto	1981	1982	1983	1984	1985	po letu 1990
emisija SO ₂ (kg/h)	562	459	357	355	298	210

(Vir: RCC, Konceptija DR razvoja CC, junij 1985)

b) ogljikov monoksid (CO)

Emisija ogljikovega monoksida izvira iz porabe fosilnih goriv v industriji, široki potrošnji in prometu

Emisija CO v Celju leta 1979

Onesnaževalec	t/sezono			struktura v %		
	kurilna	nekurilna	skupaj	kurilna	nekurilna	skupaj
1. industrija ¹	49,5	20,7	70,2	7,8	48,3	8,9
2. terciarna dej. ¹	145,5	22,2	167,7	23,0	51,7	21,3
3. drobna kurišča ²	437,6	—	437,6	69,2	—	55,8
4. promet ³	ni podatkov	—	110,1	—	—	14,0
Skupaj	532,6	42,9	785,6	100,0	100,0	100,0

Vir: 1 — Kataster virov škodljivih snovi, RHMZ Ljubljana 1979.

2 — Določitev onesnaževanja v zraku — dopolnitev, MSOUK I, RHMZ 1980.

3 — Določitev onesnaževanja zraka — III. del, MSOUK I, RHMZ 1982.

V strukturi onesnaževanja zraka s CO izstopajo drobna kurišča s 55,8 % deležem, sledi pa terciarna dejavnost z 21,3 % onesnaževanja. Opazen je delež prometa, ki v sezoni emitira v ozračje Celja 110,1 t CO na leto (leto 1981).

c) NO_x

Emisija dušikovih oksidov izvira iz uporabe fosilnih goriv v industriji, široki potrošnji ter v prometu

Onesnaževalec	t/sezono NO _x			struktura v %		
	kurilna	nekurilna	skupaj	kurilna	nekurilna	skupaj
1. industrija ¹	276,6	149,4	428,0	65,8	94,5	64,6
2. terciarne dej. ¹	47,3	8,7	56,0	11,2	5,5	8,5
3. drobna kurišča ²	96,7	—	96,7	23,0	—	14,6
4. promet ³	—	—	82,0	—	—	12,3
Skupaj	420,6	158,1	662,7	100,0	100,0	100,0

Viri: 1 2, 3 — isto kot pri tabeli za CO

č) Prah

Emisija prahu izvira iz porabe fosilnih goriv in iz tehnoloških procesov (Cinkarna, Železarna, EMO)

	t/sezono prah			struktura v %		
	kurilna	nekurilna	skupaj	kurilna	nekurilna	skupaj
1. industrija ¹	522,9	346,1	869,0	66,3	97,0	75,9
2. terciarna dej. ¹	65,2	10,5	75,7	8,2	3,0	6,6
3. drobna kurišča ²	200,9	—	200,9	25,5	—	17,5
Skupaj	789,0	356,6	1145,6	100,0	100,0	100,0

Viri: 1, 2 — isto kot pri tabeli za CO.

Viri tehnoloških emisij prahu v Celju so predvsem:

	leto 1985
Cinkarna Celje	110 t/leto
EMO Celje	92,0 t/leto
Železarna Štore	50,5 t/leto

(Vir: Kataster virov onesnaževanja zraka — SIS VZ, za EMO Celje: Ocena vpliva načrtovane taliinice frit na kvaliteto zraka. RHMZ Ljubljana 1983).

d) Emisije fluoridov (HF⁻)

Vira emisije HF⁻ sta EMO Celje (TOZD Frite in TOZD Posoda) ter Opekarna Ljubečna.

	1979 ¹	1985 ²
EMO Celje	73 ton/leto	105 ton/leto
Opekarna Ljubečna	10,7 ton/leto	0,024 ton/leto

1 Kataster virov onesnaževanja zraka v Celju RMHZ 1979.

2 Kataster virov onesnaževanja zraka (SIS VZ 1985).

Opekarna Ljubečna je po letu 1985 s čistilno napravo uspešno rešila problem onesnaževanja okolja s HF⁻. Odpravljanje emisij fluora v EMU pa se kljub 10-letnemu poznavanju problema doslej ni premaknilo z mrtve točke.

e) Emisija drugih škodljivih snovi iz tehnoloških procesov v industriji in v prometu

	kurilna	tone na sezono nekurilna	skupaj	onesnaževalec
1. organska topila ¹	7,1	5,2	12,3	Cinkarna
2. Etil-Butil Acetat ¹	31,3	22,7	54,0	Aero
3. Etanol, Propanol ¹	4,7	3,4	8,1	Etol, Klima
4. Oglikovodiki ²	—	—	113,0	promet
5. Svinec ³	—	—	1,4	EMO
6. Svinec ²	—	—	1,4	promet

Vir: 1 Kataster virov škodljivih snovi, RHMZ Ljubljana 1979.

2 Določitev onesnaževanja zraka, MSOUK I, RHMZ — 1982.

3 Meritve Hidrometeorološkega zavoda, Ljubljana 1984.

Glavni tehnološki viri organskih snovi so: Aero — 54 t/leto, Cinkarna 12,3 t/leto, Etol 7,6 t/leto, ostala industrija pa 0,5 t organskih snovi na leto.

Zbirnik emisije pomembnejših škodljivih snovi v zrak v Celju v kg/h (povprečna emisija v času obratovanja)

Polutanti emisije	Tehnološke		Industrijska energetika		Ogrevanje tercialna dej.		Ogrevanje individ. kur.		Skupne emisije	
	K	N	K	N	K	N	K	N	K	N
SO ₂	330	330	201	67	123	8	384	—	1.038	405
prah	34	34	5,2	1,6	60,2	3,1	89,4	—	188,8	38,7
NO _x	16	16	23,1	7,0	27,8	1,4	23,9	—	90,8	24,4
CH	9	9	1,2	0,4	1,8	0,1	55,5	—	67,5	9,5
CO	—	—	1,8	0,5	3,7	0,2	222	—	227,5	0,7
HF	13,2	13,2	—	—	—	—	—	—	13,2	13,2

Podatki obstoječega katastra emisij prometa so prikazani v tabelah pri osnovnih polutantih (viri emisij).

Vir: Kataster emisije SO₂ v Celju — RHMZ — Poročila 1983—1985.
Območja onesnaženosti zraka v Celju

Z odlokom o razvrstitvi območij SRS v območja onesnaženosti zraka za potrebe varstva zraka (Uradni list SRS, št. 21/75) so opredeljena 4 območja onesnaženosti od I. do IV. po osnovnem kriteriju koncentracij SO₂, in sicer:

- I. OBMOČJE: letno povprečje SO₂ je manjše od 0,06 mg/m³ SO₂,
- II. OBMOČJE: 24-urne koncentracije SO₂, največ 5-krat letno presegajo 0,30 mg/m³ SO₂, nikoli pa niso višje od 0,50 mg/m³ SO₂,
- III. OBMOČJE: 24-urne koncentracije SO₂, več kot 5-krat letno presežejo 0,30 mg/m³ SO₂, 1/2-urne koncentracije več kot 4-krat dnevno presežejo 0,75 mg/m³ SO₂ oziroma presežejo 1 mg/m³ SO₂,
- IV. OBMOČJE: koncentracije presegajo kritične vrednosti 24-urno povprečje 1 mg/m³ SO₂ in 1/2-urno povprečje 2,5 mg/m³ SO₂.

V občini Celje ureja razvrstitev naselij v onesnaženem območju Odlok o varstvu zraka v občini Celje (Uradni list SRS, št. 13/1979), ki kot kriterij opredeljuje zgornje meje koncentracij SO₂ in NO_x.

Po odloku so v posamezna območja onesnaženosti uvrščena naslednja območja:

— I. območje onesnaženosti obsega območje občine, ki je nad 500 m nadmorske višine;

— II. območje onesnaženosti, na katerem je zrak onesnažen pod dovoljeno mejo;

— III. območje onesnaženosti, zrak je onesnažen nad dovoljeno, vendar pod kritično mejo, obsega:

— KS Dolgo polje, Karel Destovnik-Kajuh, Slavko Šlander, Dečkovo naselje, Nova vas, Lava, Trnovlje v celoti,

— KS Savinja — del na levem bregu Savinje, KS Ostrožno — bivše naselje Ostrožno do avtoceste, KS Gaberje — zahodno od Mariborske ceste, KS Hudinja — naselje Zg. Hudinja do avtoceste, KS Pod gradom — naselji Polule—Zagrad ter KS Medlog — naselji Ložnica in Lava;

— IV. območje onesnaženosti, na katerem je zrak onesnažen nad kritično mejo, obsega:

— KS Aljažev hrib, Center, Teharje v celoti,

— KS Pod gradom — naselje Breg, KS Gaberje — del vzhodno od Mariborske ceste, KS Štore — naselji Lipa in Štore, KS Ljubčna — naselje Začret in 500-metrski pas okrog Opekarne na Ljubčni.

Zaradi pomanjkljivosti obstoječih republiških normativov* je bila sprejeta odločitev, da pri razvrščanju območja Celja v območja onesnaženosti zraka upoštevamo izhodišča WHO in Sveta za človekovo okolje pri Zveznem izvršnem svetu, ki imajo tehtnejšo preventivno podlago.

Pri razvrščanju je uporabljen kriterij za vrednost P-95 — torej tisto vrednost, od katere je še 5 % rezultatov meritev višjih. Območje Celja je bilo razvrščeno v 3 območja onesnaženosti.

I. območje onesnaženosti: $P-95 \leq 0,15 \text{ mg/m}^3 \text{ SO}_2$, območje je primerno za bivanje (brez posledic za zdravje),

II. območje prekomerne onesnaženosti: $P-95 = 0,16\text{--}0,30 \text{ mg/m}^3 \text{ SO}_2$,

III. območje kritične onesnaženosti zraka: $P-95 \geq 0,31 \text{ mg/m}^3$, območje je neprimerno za bivalno okolje.

Vse do sedaj opravljene meritve, vključno območje, zajeto v kataster onesnaževalcev, so v II. oziroma III. območju onesnaženosti.

Izračun za P-95 je bil opravljen za meritve SO_2 , leta 1981. Glede na rezultate, območja onesnaženosti zraka po kriteriju P-95 zavzemajo naslednje predele:

I. območje onesnaženosti pokriva dele občine nad 500 metrov nadmorske višine. To je območje, ki je primerno za bivanje. Na tem območju niso bile izvedene meritve onesnaženosti zraka;

II. območje onesnaženosti zraka pokriva območje na severozahodnem, severnem in zahodnem robu mesta Celja. Po podatkih sodijo v to območje tudi predeli 4 merilnih mest v neposredni bližini Cinkarne. Z meritvami je II. območje onesnaženosti opredeljeno do meja, ki jih pokrivajo kvadrati katastra onesnaževalcev zraka, se pa to območje onesnaženosti širi v okoliške predele, zlasti pa v smeri proti vzhodu proti Šentjurju, proti severu v smeri Vojnika ter proti zahodu v smeri Savinjske doline;

III. območje prekomerne onesnaženosti zraka obsega območje KS Aljažev hrib, Center, Teharje, Karel Destovnik-Kajuh, Slavko Šlander, Dolgo polje, Dečkovo naselje — del, Lava — vzhodni del, Savinja — na levem bregu Savinje, Gaberje — brez območja EMO in KS Štore — območje Železarne in naselij Štore in Lipa.

* MSOUK — I. faza, Zdravstvene posledice onesnaženega zraka, Poročilo III, Celje 1982.

Ugotovljeno je, da je nad površino 10 km², kjer stalno prebiva okrog 25.000 prebivalcev Celja (gostota 2466 preb./km²), atmosfera v prizemnih plasteh prekomerno onesnažena, saj je 5 % maksimalnih koncentracij SO₂ presegalo vrednost 0,32 mg/m³ (P95 > 0,32 mg/m³). To je po normativih svetovne zdravstvene organizacije (WHO) čez mero onesnaženo območje, neprimerno za bivalno okolje. Približno isto območje je v prizemnih plasteh onesnaženo tudi s fluoridi (HF). Z organskimi aerosoli je onesnaženo okolje neposredno okrog prometnic in posameznih tovarn.

Na osnovi kartiranja lišajske vegetacije je območje celjske občine glede na prizadevnost lišajev zaradi onesnaženosti zraka razdeljeno v 4 območja onesnaženosti, ki jih prikazujemo na kartogramu (Vir podatkov: Zavod za socialno medicino in higieno Celje — 1985).

Meritve onesnaženosti zraka v Celju v zadnjih letih

Meritve onesnaženosti zraka v Celju tečejo s presledki že od leta 1963. Novejše raziskave lahko razdelimo, glede na osnovni namen, na:

1. meritve SO₂ in dima v osnovni republiški merski mreži — 6 merilnih mest v stalnem obratovanju od leta 1976,

2. meritve SO₂ z merilnimi instrumenti za kontinuirano merjenje trenutnih koncentracij SO₂ — 2 merilna instrumenta v obratovanju od leta 1979 in 1981,

3. meritve SO₂, NO₂, organskih snovi in HF v okviru projekta MSOUK, I. faza.

Meritve koncentracij SO₂, od oktobra 1980 do aprila 1982 na 25 merilnih mestih za projekt MSOUK ter na 6 merilnih mestih republiške osnovne merske mreže dajo sliko razporeditve onesnaženosti zraka v ožji celjski kotlini (kot kriterij je bila uporabljena vrednost P95).

Ob upoštevanju strožjega kriterija, da 95-percentil izmerjenih vrednosti ne bi bil višji od 31 mg SO₂/m³, lahko ugotovimo, da te vrednosti presegajo meritve na merilnih postajah v širšem centru mesta, v industrijski coni ter v Štorah in na Teharjah. Na celotnem območju meritev, v katero je bilo zajeto celotno urbano območje Celja, ni 95-percentil nikjer manjši od 15 mg SO₂/m³, kar se ocenjuje kot še primerna vrednost za bivalno okolje.

Razporeditev koncentracij SO₂ podajamo v tabeli na naslednji strani, kjer je podana statistična razporeditev koncentracij SO₂ in dima na merilnih mestih osnovne republiške merske mreže, in sicer za letno poprečje — x in 95-percentil — P95 za merilna mesta Center, Gaberje, Trubarjeva, Store, Sentjur in Slance.

Pri reševanju problematike onesnaženosti zraka v Celju so upoštevane naslednje posebnosti, ki vplivajo na emisijski potencial celjske kotline:

— v celjski kotlini se redno pojavljajo temperaturne inverzije. V obdobju meritev za MSOUK je ugotovljeno, da nastopajo najpogosteje temperaturne inverzije na višini ca. 350 m nadmorske višine, frekvenca nočnih in dopoldanskih inverzij je ca. 200 v letu,

— območje temperaturne inverzije je omejeno in običajno (razen v primeru višinskih inverzij) ne obsega celotne Savinjske doline. Meritve in opazovanja kažejo, da obsega običajno temperaturna inverzija območje 5×3 km (od Levca do Proseniškega in od Polul do Škofje vasi),

— v času trajanja temperaturne inverzije je opazno stekanje iz periferije proti središču mesta zaradi toplotnega otoka,

— obstoja naravni proces izločanja SO₂ iz zraka, zaradi katerega koncentracije SO₂ ne naraščajo linearno, temveč je naraščanje koncentracije omejeno z emisijo,

— razen več ali manj stalnih emisijskih virov (tehnološke emisije) je veliko število virov emisije, ki so temperaturno in časovno odvisni, zlasti terciarna dejavnost in drobna kurišča, kar prikazujemo z modelom dnevne emisije SO₂ v Celju za različne povprečne dnevne emisije.

Model dnevne emisije SO₂ v Celju za različne povprečne dnevne temperature (v kg/h)

Zunanja temp. zraka	Δt	Emisija skupaj	CC-tehnologija 24 h/dan	CC-Energetika 24 h/dan	Druga ind. 18 h/dan	Terc. dej. + drob. kur. 12 h/dan
+ 10°C	10° C	615	330	20	68	197
— 0° C	20° C	843	330	30	88	395
— 5° C	25° C	958	330	35	99	494
— 10° C	30° C	1068	330	38	107	593
— 15° C	35° C	1178	330	40	117	691

Δt = razlika med temperaturo bivalnih prostorov (20° C) ter zunanjo temperaturo zraka.

CC — Cinkarna Celje.

— emisija je v Celju prostorsko neenakomerno razporejena in v širšem območju mesta variira od 0,09 do 109 g SO₂/sek na kvadrat.

Tabela 1: Statistična razporeditev koncentracij SO₂ in dima v mg/m³

Merilno mesto	1977		1978		1979		1980		1981		1982		1983		1984	
	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95	\bar{x}	C95
Center																
— SO ₂	0,17	0,43	0,16	0,45	0,13	0,32	0,13	0,40	0,13	0,41	0,11	0,31	0,12	0,41	0,11	0,31
— dim	0,03	0,09	0,03	0,08	0,03	0,08	0,03	0,08	0,03	0,06	0,04	0,09	0,04	0,14	0,04	0,10
Gaberje																
— SO ₂	0,16	0,39	0,16	0,40	0,15	0,31	0,16	0,43	0,18	0,47	0,15	0,37	0,11	0,33	0,09	0,28
— dim	0,05	0,12	0,03	0,09	0,03	0,07	0,03	0,07	0,04	0,10	0,03	0,09	0,04	0,09	0,03	0,10
Trubarjeva																
— SO ₂	—	—	0,14	0,39	0,12	0,33	0,13	0,42	0,11	0,38	0,10	0,27	0,12	0,42	0,19	0,39
— dim	—	—	0,03	0,10	0,03	0,07	0,03	0,08	0,03	0,08	0,03	0,08	0,03	0,15	0,03	0,10
Store																
— SO ₂	0,11	0,18	0,13	0,36	0,10	0,24	0,09	0,28	0,10	0,31	0,08	0,22	0,08	0,26	ni	poročil
— dim	0,03	0,07	0,03	0,08	0,02	0,06	0,02	0,06	0,02	0,06	0,02	0,06	0,04	0,09		
Hudinja																
— SO ₂	—	—	0,12	0,25	0,09	0,15	0,08	0,21	0,07	0,25	0,18	0,20	0,07	0,22	0,06	0,17
— dim	—	—	0,03	0,06	0,02	0,04	0,02	0,06	0,02	0,06	0,02	0,06	0,03	0,09	0,02	0,06
Slance																
— SO ₂	—	—	—	—	0,13	0,34	0,11	0,30	0,11	0,33	0,07	0,20	0,08	0,23	0,07	0,21
— dim	—	—	—	—	0,03	0,05	0,02	0,06	0,02	0,06	0,02	0,06	0,03	0,09	0,02	0,07

Vir: Meritve onesnaženosti zraka v Celju in rezultati meritev za obdobje 1977/83 (ZSMH Celje 1983).

Vir: Statistična poročila RHMZ — onesnaženost zraka z SO₂ in dimom.

Dolgoročni cilj, ki si ga zastavljamo na področju varstva zraka v Celju, je, da do leta 2000 zmanjšamo onesnaženost zraka do te mere, da bodo po kriterijih razvrščanja krajev po onesnaženosti v Sloveniji vsa območja v občini Celje (tudi sedaj najbolj onesnažena) uvrščena v II.—III. območje onesnaženosti zraka. Kratkoročni cilj do leta 1990 pa je preiti iz IV. v III. območje onesnaženosti.

Zastavljene cilje na področju kvalitete zraka opredeljujemo z letnim povprečjem (\bar{x}) in 95-percentilom izmerjenih vrednosti, ki naj bi bila za SO_2 za najbolj onesnažena območja v Celju:

Vrednost/leto	1984	1986—90	1990—2000	% zmanjšanje	
				84/90	90/2000
\bar{x}	0,13	0,09	0,06	31	33
C95	0,33	0,30	0,20	10	30

Izmerjene koncentracije dima v zadnjih letih že sedaj uvrščajo Celje v II.—III. območje onesnaženosti po dimu, zato je glavni cilj v tem srednjeročnem obdobju zadržati onesnaženost z dimom na sedanjem nivoju (leta 1984 bila povprečna letna koncentracija dima 3. najbolj onesnaženih območij mesta $0,03 \text{ mg/m}^3$ in 95-percentil $0,13 \text{ mg/m}^3$). Po letu 1990 bo potrebno doseči letne povprečne vrednosti dima, ki bodo manjše od $0,03 \text{ mg/m}^3$ in vrednosti C95 manjše od $0,12 \text{ mg/m}^3$.

Pri opredeljevanju predlogov za izboljšanje kvalitete zraka v Celju smo upoštevali specifično celjske kotline, in sicer:

pojavn toplotnega obrata, višino inverzne plasti, trajanje inverzije, pojav toplotnega otoka (stekanje zraka iz periferije proti središču mesta), naravni proces izločanja SO_2 iz zraka, razmestitev emisij v širšem prostoru in podobno, kar je podrobneje obravnavano v MSOUK* in sami nalogi.

Z uporabo modelov planiranja kvalitete zraka smo na podlagi sedanjih podatkov o emisiji in stopnji onesnaženosti zraka opredelili zniževanje emisije SO_2 od 4.320 t SO_2 (leta 1984) do leta 1990 na ca. $2950 \text{ t SO}_2/\text{leto}$, do leta 2000 pa na $1995 \text{ t SO}_2/\text{leto}$. S takšnim zmanjševanjem emisij bi bilo mogoče doseči zgoraj zastavljene cilje. Toda kako?

Za doseg te ciljev predvidevamo, da bo potrebno storiti naslednje:

1. Na področju industrije do leta 1990:

- posodobiti tehnologijo,
- zagotoviti pospešeno vzdrževanje,
- namestiti čistilne naprave, kjer je to tehnično mogoče.

Konkretne naloge pa so:

● v Cinkarni Celje zmanjšati emisijo SO_2 iz 330 kg/h (1985) na 210 kg/h do leta 1990 (predvsem z zmanjšanjem energetske emisije in z optimalnim računalniškim vodenjem tehnologije pri proizvodnji žveplene kisline),

* Model sanacije ozračja v urbanizirani kotlini — R-R naloga.

- v EMU — TOZD Frite z investicijo v elektro oziroma plinsko taljenje frit s čistilno napravo zniževanje emisije fluora do tehnično najnižje možne mere,

- zmanjšanje emisije prahu v Cinkarni in EMU,

- povečanje emisije dušikovih oksidov v EMU (Frite) od 16,2 na 18,2 kg prahu/h.

2. Na področju industrije po letu 1990

- za novo industrijo opredeliti lokacije izven območja inverzije (dnevna inverzija) ter v smeri, ki ima najmanjšo frekvenco gibanja vetra v smeri proti mestu,

- za industrijo, ki je v vplivnem območju mesta med stanovanjskimi naselji (Lava, Ostrožno, Hudinja) opredeliti kot osnovni pogoj obratovanja MDE (maks. dopustna emisija) ne glede na vrednosti v republiški in zvezni zakonodaji,

- na podlagi zaključkov projekta »P« postopno spreminjati strukturo proizvodnje v smeri za »čiste tehnologije«.

Po letu 1990 je mogoče pričakovati zmanjšanje emisije SO₂ iz tehnoloških procesov le z opustitvijo ali modernizacijo obratov za proizvodnjo žveplene kisline na 110 kg SO₂/h oziroma 850 t/leto (Vir: Ocena ekološke sanacije Cinkarne — I. in II. poročilo, Inštitut J. Štefan Ljubljana 1984).

3. Na področju družbenega razvoja občine in Celja (stanovanjsko gospodarstvo, toplotna oskrba)

3.1. Do leta 1990:

- zmanjšati emisijo iz ogrevalnih naprav najmanj za 10 % pri SO₂,

- postopno širiti omrežje centralizirane toplotne oskrbe,

- pričeti s čiščenjem dimnih plinov v manjših kuriščih,

- racionalna raba energije v delovnih organizacijah in vključevanje odpadne energije v toplotno oskrbo,

- preučiti vse možnosti za koriščenje obnovljivih virov energije (geotermalna in sončna energija),

- načrtovati razvoj mesta in občine v smereh, ki so zunaj inverzijskega območja.

Zastavljenih ciljev kvalitete zraka ne bomo dosegli, če ne bomo zmanjšali emisije, ki izvira iz porabe fosilnih goriv v toplotni oskrbi in individualnem ogrevanju. Izračuni kažejo, da bi s pravilno izbiro premogov z manjšo vsebnostjo žvepla bilo mogoče znižati emisijo SO₂ iz teh virov za 250 t/leto, z ukrepi za varčevanje s toplotno energijo pa še dodatno za 220 t/leto.

Z zmanjšanjem emisije SO₂ v terciarni dejavnosti in v drobnih kuriščih se bodo proporcionalno zmanjšale tudi emisije prahu, CO, NO_x in organskih snovi.

Na emisijo, ki jo povzročajo prometna sredstva, v celoti ne moremo vplivati (bencin brez svinca, vozila z majhno porabo goriva...). Delno izboljšanje pa kljub temu lahko dosežemo z izgradnjo magistralnega prometnega omrežja (prometni križ), izvenivojskih križišč, z razširitvijo območja mestnega jedra z zaporo prometa. S povečanjem potovalnih hitrosti in s preventivnimi tehničnimi pregledi motorjev z notranjim izgorevanjem pa bi zmanjšali emisije.

3.2. Po letu 1990:

- zmanjšati emisijo SO_2 do 50 % sedanje emisije,
- uvesti čiščenje dimnih plinov v vseh kuriščih,
- v novih in obstoječih objektih uporabljati obnovljive vire energije,
- širiti mesto v smereh, ki so izven vplivnega območja industrije.

4. Preverjanje in matematično modeliranje posledic na onesnaženosti zraka z modelom MSOUK mora postati stalna praksa pri vsakem urbanističnem in gospodarskem načrtovanju.

V realizacijo ne bo smel nobeden od projektov, ki bi prinašal slabšanje obstoječe kvalitete zraka.

5. V letu 1986 mora biti na osnovi izhodišč ekološke bilance izdelan občinski sanacijski program za zrak, ki bo operacionaliziral ukrepe za zmanjševanje emisij škodljivih snovi v zrak (samo na področju racionalne rabe energije po naših delovnih organizacija bi bilo mogoče porabo energije in emisije škodljivih snovi zmanjšati v kratkem času po grobi oceni za ca. 25 %).

6. Dolgoročno oziroma po letu 1990 je na področju terciarnih dejavnosti predvidena v tem obdobju gradnja *centralne kotlovnice moči 2×30 MW*. (V predvidenih variantah energetske oskrbe Celja je varianta centralne kotlovnice 2×30 MW predlagana kot v tem obdobju edina možna rešitev, čeprav bi iz ekoloških vidikov bila sprejemljivejša rešitev navezave na termoelektrarno Šoštanj).

V kotlovnici je predvideno kurjenje s premogom (23 premoga t/h), kar bi brez čiščenja dimnih plinov povzročilo dodatno emisijo 1136 kg SO_2 /h pri 2,6% vsebnosti žvepla v premogu, s predvidenim čiščenjem (aditivna metoda z dodajanjem apna — 87 % učinek čiščenja) pa bo znašala emisija pri obratovanju v kurilni sezoni (180 dni, 16 ur na dan) — 425 t SO_2 /sezono, kar je več, kot je znašala emisija terciarne dejavnosti v letu 1984 (280 t SO_2 /leto).

Po izgradnji centralne kotlovnice bodo prenehale s stalnim obratovanjem skupinske kotlovnice Otok, Lava, Nova vas, Dečkovo naselje, zaradi česar se bo neto bilanca emisije terciarne dejavnosti od 280 t/leto 1984 povečala na 675 t SO_2 po izgradnji kotlovnice.

Predvidena lokacija nove kotlovnice je med LIK Savinja in Plinarno na desnem bregu Hudinje. V projektnih zasnovah je predviden 50-metrski dimnik. Tako lokacija kot višina dimnika ne zagotavljata preboj inverzne plasti, kar se bi poznalo posebno ob neugodnih meteoroloških pogojih. To dokazujejo tudi rezultati modeliranja vpliva centralne kotlovnice, ki kažejo na občuten vpliv kotlovnice na posamezne predele Celja pri različnih meteoroloških pogojih. V primeru, da bi kotlovnica občasno obratovala brez čiščenja dimnih plinov, pa bi na območju širšega mestnega jedra (KS Center, KS Dolgo polje, KS Gaberje) ob vzhodnem vetru nastopile razmere kritične onesnaženosti zraka (dnevne povprečne koncentracije 1,1 do 1,5 mg SO_2 /m³). Iz zgoraj navedenih dejstev izhaja, da je potrebno pred dokončno odločitvijo o gradnji kotlovnice dodatno preučiti:

- tehnologijo čiščenja dimnih plinov (odžveplanje, še posebej zaradi problema deponiranja pepela, pomešanega s CaSO_4),
- samo lokacijo kotlovnice,

— višino dimnika, ki mora zagotavljati preboj temperaturne inverzije v vseh pogojih,

— pravilna izbira premoga glede na vsebnost žvepla (trboveljski — 2,8 % SO_2 na $\text{g/S}/10^6 \text{ J}$, zagorski 0,9-g $\text{S}/10^6$, laški premog 0,76-g $\text{S}/10^6 \text{ J}$).

Poudarjamo pa, da je ob dolgoročni rešitvi energetske oskrbe Celja že sedaj potrebno nadaljevati že začete aktivnosti za priključitev na termoelektrarno Šoštanj. Možnosti bo treba iskati ob rekonstrukciji blokov I. in II. TEŠ, ki je predvidena po letu 1995 in bi priključitev Celja vključno z Žalcem morala biti zajeta v projektu prenove zmogljivosti v Šoštanju.

7. V prehodnem obdobju, dokler ne bomo z vsemi zgoraj naštetimi ukrepi dosegli zelene kvalitete zraka, bomo z izgradnjo informacijskega sistema za spremljanje onesnaženosti zraka (regionalni podcenter ANAS) spremljali stanje onesnaženosti zraka in ukrepali v primeru prekomerne onesnaženosti zraka — v skladu z občinskim odlokom o varstvu zraka.

2. POVRŠINSKE VODE

V začetku sedemdesetih let je bilo stanje vodotokov v Celju, zlasti dela Hudinje in Voglajne, katastrofalno — bili sta mrtvi reki. V zadnjih letih se je stanje dokaj izboljšalo. K temu je pripomoglo predvsem to, da je vsa celjska industrija opustila proizvodnjo generatorskega plina in pričela uporabljati zemeljski plin (v odpadnih vodah skoraj ni več fenolov) in da je zgrajeno več industrijskih čistilnih naprav (EMO, Cinkarna, Železarna, Aurea, Zlatarna, Etol). Obenem pa so z rajonskimi in glavnimi zbiralniki začeli izgrajevati in povezovati kanalizacijsko omrežje, tako da se je kakovost vode v Hudinji, Voglajni in Savinji bistveno izboljšala; vendar nas stanje ne sme zadovoljiti.

Naš dolgoročni cilj do leta 2000 mora biti, da očuvamo vodotoke v II. kakovostnem razredu. Stanje v vodotokih, ki so danes v III. in IV. razredu onesnaženosti, moramo izboljšati, da preidejo v II. oziroma pod iztoki čistilnih naprav v III. kakovostni razred.

V tabeli str. 90 podajamo pregled odsekov vodotokov in njihovega obstoječega kakovostnega stanja (1983 nizke vode), predvidenega izboljšanja kakovosti voda do leta 1990 in dolgoročno do leta 2000.

Ukrepi, s katerimi pa bomo dosegli zeleno kvaliteto, so zlasti v naslednjem:

— da zmanjšujemo količine in obremenjenost odplak z zapiranjem tokokrogov, s čiščenjem odpadnih vod, z gospodarnim ravnanjem z vodo;

— da skušamo visoke vode zadrževati ter s temi vodami bogatiti vodotoke ob nizkih pretokih. S primerno ureditvijo vodotokov in bogatitvami vodotokov se doseže večja razredčitev in večja samočistilna sposobnost vodotokov;

— da z vsemi čistilnimi napravami skrbno obratujemo. Prav tako je potrebno pri hrambi nevarnih in škodljivih snovi in pri delu z njimi upoštevati vse potrebne zaščitne ukrepe, da ne bo prišlo do ekoloških nesreč;

Tabela: Kavovostno stanje odsekov vodotokov leta 1983 (nizke vode) ter predvideno izboljšanje kakovosti vode na rečnih odsekih do leta 1990 in do leta 2000

Vodotok	Odsek	1983	1990	2000
Savinja	do izliva Voglajne	II.	II.	III.
	od izliva Voglajne do mosta v Polulah	IV.	IV.	II.
	pod predvideno ČČN* — varianta I	—	—	III.
	od mosta v Polulah do žel. mosta v Tremarjih	III.	III.	II.
	pod predvideno ČČN — varianta 2 v Tremarjih	—	—	III.
Voglajna	do Štor	II.	II.	II.
	od Štor do ceste Celje—Teharje	II.—III.	II.	II.
	od ceste Celje—Teharje do izliva Hudinje	II.	II.	II.
	od izliva Hudinje do izliva GZ-2	III.	II.	II.
Hudinja	od izliva GZ-2 do izliva do ČN Škofja vas	IV.	II.	II.
	od ČN Škofja vas do Šmarjete	IV.	IV.	III.
	od Šmarjete do izliva Vzh. Ložnice	II.—III.	II.—III.	II.
Vzh. Ložnica	od izliva Vzhodne Ložnice do izliva v Voglajno	IV.	IV.	III.
	do izliva izcednih vod iz deponije	II.	II.	II.
Topličica	od izliva izcednih vod do izliva	IV.	IV.	IV.
	od zdravilišča do izliva	IV.	II.	II.
Ložnica	do izliva	II.	II.	II.
Pirešica	do izliva	II.	II.	II.
LKS	iztok iz jezera ca. 1 km	III.	III.	III.
	do izliva	II.	II.	II.
Tesnica	do izliva	II.	II.	II.
Dobrnica	do izliva	II.	II.	II.
	pod izlivom iz ČN Dobrna	III.	III.	III.

* Centralna biološka čistilna naprava.

— da z izvedbo alarmnih naprav in avtomatskih blokadnih sistemov omejimo nepredvidene izpuste nevarnih in škodljivih snovi na minimum.

V skladu s tem so tudi ukrepi za izboljšanje kakovosti vodotokov v celjski občini. Delovne organizacije načrtujejo realizacijo ukrepov v glavnem že do leta 1990, izjema je gradnja centralne biološke čistilne naprave Celje, ki se predvideva po letu 1990.

Predvideni ukrepi za varstvo vode za obdobje 1986—1990 so naslednji:

CINKARNA Celje:

● Postopoma izvesti kanalizacijo celotnega industrijskega kompleksa na levem bregu Hudinje v ločenem sistemu in priključiti fekalno kanalizacijo na javno kanalizacijo. V tem okviru se predvidi tudi odvajanje odpadnih vod iz obrata organskih barvil.

● Izvesti čiščenja izcednih vod iz pregrade deponije trdnih odpadkov v Bukovžlaku.

● Izvesti avtomatski blokadni sistem na S kanalu.

● V okviru rekonstrukcije in modernizacije litopona izvesti končno čiščenje odpadnih vod iz obrata litopon.

● Izdelati dokumentacijo za delno uporabo odpadnih vod iz obrata priprave vode.

● Urediti prečrpališče mazuta.

● Urediti prečrpališče tekočih kemikalij — surovin TiO_2 .

EMO Celje:

● Preurediti sistem filtrne preše tako, da ne bo možen dostop trdnih delcev v vodotok.

● Dograditi oziroma rekonstruirati čistilno napravo — nevtralizacijo tako, da bo doseženo zahtevano čiščenje.

● Zgraditi potrebne tehnične objekte za zmanjšanje vsebnosti cinka v iztoku iz čistilne naprave — nevtralizacije.

● Preučiti možnost dokončnega čiščenja iztoka iz vseh čistilnih naprav, lakirnic na centralni čistilni napravi Celja.

● Izvesti čiščenje odpadnih emulzij na kontejnerski čistilni napravi.

ETOL Celje:

● Zaradi preobremenjenosti čistilne naprave Škofja vas je treba proučiti možnost povečanja same čistilne naprave oziroma odvajanja odpadnih vod Etola na javno kanalizacijo — RZ 7 in na centralno čistilno napravo.

KOMUNALA — TOZD Javne naprave:

● Izvesti čiščenje izcednih vod iz deponije komunalnih odpadkov v Bukovžlaku.

ŽELEZARNA Štore:

● Izvesti čiščenje odpadnih vod od mikro filtra v livarni 2 na čistilni napravi Štore II.

● Postopoma izvesti kanalizacijo celotnega industrijskega kompleksa Železarne v ločenem sistemu in priključiti fekalno kanalizacijo na javno kanalizacijo — RZ 10.

ZDRAVILIŠČE Dobrna:

● V okviru rekonstrukcije zdraviliškega doma oziroma pralnice je treba izvršiti navezavo odpadnih vod iz pralnice na javno kanalizacijo.

KOMUNALA:

● Izgradnja centralne biološke čistilne naprave Celje: izdelava dokumentacije, odločitev o varianti lokacije, pripravljala dela.

Z izgradnjo centralne biološke čistilne naprave Celje bo urejeno tudi čiščenje fekalnih vod in odpadnih vod, ki se že sedaj odvajajo v javno kanalizacijo. Vsa industrija in delovne organizacije, ki odvajajo odpadne vode v javno kanalizacijo (Aurea, Aero, Libela, Zlatarna, Klima, Metka, Žična, Mesna industrija — klavnica, razne galvane in drugo) morajo svoje odplake očistiti do take mere, da ne poškodujejo kanalizacije (kisline) in ne bodo ogrožale delovanja biološke čistilne naprave.

V ta namen morajo imeti delovne organizacije zgrajene nevtralizacije, kemično-mehanske čistilne naprave, usedalnike, lovilce olj in maščob, izravnalne bazene, zaprte krogotoke.

V teh napravah se morajo nevtralizirati kisline in lugi in odstranjevati naftni derivati, anorganske snovi in strupene snovi v vodi. Organske snovi v odpadnih vodah pa se bodo razgradile na biološki čistilni napravi. Poleg čiščenja odpadnih vod pa je prav tako važno čiščenje tistih meteornih vod, ki so onesnažene z naftnimi derivati in mehanskimi primesmi. Takšne meteorne vode na delovnih dvoriščih in pretakalnih ploščadih (pri cisternah) se pojavljajo skoro pri vseh delovnih organizacijah, zlasti pa pri tistih, ki imajo svoje avtostrojne parke in delavnice za popravilo le-teh (Cestno podjetje, Gradis, Ingrad, Nivo, Obnova, avtoservisne delavnice, Dinos, Izletnik — garaže in delavnice, Petrol, Komunala in druge).

Večina organizacij ima urejene usedalnike in lovilce olj za čiščenje meteornih vod. Z vsemi čistilnimi napravami, tako z velikimi nevtralizacijami kot z najmanjšimi lovilci olj, pa je treba skrbno ravnati, izboljševati njihovo delovanje in jih dograjevati.

Pri obravnavi ekološke problematike površinskih vodotokov se pri vodnogospodarskih ureditvah postavlja vprašanje o razmerju med tehničnimi posegi in omejitvami ter ekološkimi problemi, ki jih takšni posegi povzročajo. Postavlja se vprašanje, kakšni naj bodo posegi v vodotoke tako po vrsti kakor tudi po obsegu ureditvenih del, da bodo zadovoljivo rešene hidrotehnične zahteve in hkrati ne bodo uničene ekološke in krajinske prvine vodotoka in njegove bližnje okolice, bodisi da gre za:

- regulacije,
- gradnjo akumulacij — zadrževalnikov visokovodnega vala,
- urejanje in vzdrževanje vodotokov z minimalnimi tehničnimi ukrepi,
- melioracijsko urejanje zemljišč.

Pri izvajanju vseh tehničnih ukrepov na vodotokih se premalo zavedamo, da le-ti povzročajo spremembe v življenju in obnašanju vodotokov. Prizadeto, v marsikaterem primeru pa porušeno je ravnotežje, ki je značilno za naravne vodotoke. Posegi v vodotok, odvisno od obsega in vrste del, neposredno ali pa posredno spreminjajo življenjske pogoje biocenozi vodnega sveta. Z enostranskim načrtovanjem je bila uničena cela vrsta naravnih vodotokov, bogatih z avtohtono favno in floro samo zaradi neupoštevanja minimalnih pogojev, ki bi lahko ohranili karakter naravnega vodotoka.

V prihodnje si bo že pri načrtovanju hidrotehničnih posegov potrebno prizadevati za tem, da vodotoki ostanejo v obliki, značilni za naravne vodotoke, tako da se vgradijo nekateri dodatni elementi v strugo vodotokov, ki so za normalno življenje vodnega življa prepotrebni. To so predvsem pragovi, jezovi, jezbece, poglobitve, razširitve, ribja skrivališča, vgrajevanje večjih po-

sameznih skal, ki razbijajo vodni curek in spreminjajo hitrost vodnega toka na posameznih odsekih, itd. S tem se doseže tudi večji vnos kisika v vodo in se povečuje samočistilna sposobnost vodotoka. Ob tem pa je nujno potrebna vegetativna ureditev — zasaditev brežin z nizko in srednjo vegetacijo ter krone visokovodnega nasipa regulacije z visoko avtohtono vegetacijo, saj je ta življenjski prostor vrste živali, ki so direktno vezane na vodo in so tudi osnova prehranjevalne verige vodnega živalstva. Z novo zakonodajo s področja varstva naravne in kulturne dediščine in prostorskega planiranja ter z novimi spoznanji, do katerih smo v zadnjem času prišli, pričakujemo, da bo načrtovanje in zlasti izvajanje vodnogospodarskih ureditev vgradilo v svoje rešitve ekološki vidik varovanja kot njihov sestavni vsebinski del.

3. ODPADKI

Z ozirom na zbrane podatke o odpadkih in njihovem deponiranju ter spremljajoči problematiki ugotavljamo naslednje:

— delo na področju ravnanja z odpadki je potrebno načrtovati skupno vsaj za regijo, za manjše enote v regiji so rešitve (razen deponiranja) ne-ekonomične;

— odjem (sortiranje odpadkov na izvoru) in transport odpadkov je treba posodobiti in racionalizirati v taki meri, da bo ustrezal prevozom na večje razdalje in različnim vrstam odpadkov;

— izdelati bo potrebno kataster odpadkov v regiji, ki bo osnova za izdelavo programa o ravnanju z odpadki v celjski regiji. Nalogo Kataster odpadkov za celjsko regijo (8 občin) pripravlja Zavod za socialno medicino in higieno Celje in bo izdelan v letu 1986. V nalogi bodo preverjene količine in sestava odpadkov tudi za celjsko občino, podal pa bo seveda tudi količine, vrsto in sestavo odpadkov v celjski regiji, kar bo osnova za nadaljnjo strategijo ravnanja z odpadki v širšem prostoru, in sicer za:

● komunalne odpadke — vrsta in način odlaganja,

● industrijske odpadke — možni načini ravnanja in odlaganja različnih vrst industrijskih odpadkov,

● posebni odpadki — možnost reševanja te problematike v ožjem (regijskem) oziroma širšem (slovenskem) prostoru;

— z ozirom na gospodarski položaj, nujnost reciklaže uporabnih odpadkov, interes izločanja sekundarnih surovin, štednjo s surovinami moramo računati na spremembo sestave in količine odpadkov. Koristnih in uporabnih snovi v odpadkih bo vedno manj, naraščala pa bo količina inertnih snovi in pepela;

— dolgoročno se v planskih dokumentih občine za Celje rešuje problematika odlaganja komunalnih in dela industrijskih odpadkov z razširitvijo komunalne deponije v Bukovžlaku, Cinkarna pa problem odlaganja svojih odpadkov načrtuje v novi deponiji »Za travnikom« na mejnem območju med celjsko in šentjursko občino. Še nadalje pa ostaja odprto vprašanje posebnih odpadkov, ki ga bo potrebno skupno načrtovati v širšem prostoru;

— zaradi izgube velikih površin gozdov, ki jih v Celju namenjamo za deponije, je s skupnim regijskim dogovorom potrebno poiskati primernejši in racionalnejši način ravnanja z odpadki.

4. REŠEVANJE EKOLOŠKE PROBLEMATIKE CELJA KOT INTEGRALNI DEL PRESTRUKTURIRANJA GOSPODARSTVA IN DRUŽBENEGA RAZVOJA V CELJSKI OBČINI

Posledice prekomerne onesnaženosti našega okolja se kažejo na celi vrsti področij, od katerih omenjamo le nekatera:

— obseg poškodovanih gozdov zaradi prekomerne onesnaženosti ozračja v območju Celja se je v zadnjih 30 letih povečal za trikrat in je leta 1980 znašal 35 % vseh gozdnih površin v občini, 513 hektarov gozdov je bilo uničenih ali močno poškodovanih, 924 hektarov gozdov je bilo srednje poškodovanih;

— negativne posledice se kažejo v kmetijstvu — bodisi na poškodovano-sti trajnih nasadov, količini škodljivih snovi v rastlinski in živalski proizvodnji, v kislosti prsti in potrebnih večjih vlaganjih v sanacijo zemljišč;

— evidentirane so tudi zdravstvene posledice prekomerne onesnaženosti, ki se kažejo v povečanju obolevnosti bolnikov s kronično obstruktivno pljučno boleznijo;

— družbeno-ekonomske posledice (škode) onesnaženega zraka se kažejo na hitrejšem propadanju materialnih dobrin (na primer na gradbenih objektih v Celju je škoda zaradi prekomerne onesnaženosti ocenjena na 30 % letne amortizacijske stopnje, ki bi se zaradi tega od 1,25 % morala letno povečati na 1,63 %), kulturnih objektov, itd.;

— širše območje Celja je glede na stopnjo onesnaženosti okolja razdeljeno na štiri območja degradacije.

Dolgoročnega reševanja ekološke problematike v Celju si ni mogoče predstavljati drugače kot sestavni del prestrukturiranja gospodarstva in družbenega razvoja v celjski občini. V dolgoročnem planu občine Celje do leta 2000 zapisani osnovni dolgoročni cilj — kvalitativna razvojna preobrazba celjskega gospodarstva na osnovi uveljavljanja kvalitetnih dejavnikov razvoja, racionalne izrabe produkcijskih tvorcev in upoštevanja primerjalnih prednosti občine temelji na uveljavljanju znanja in tehnološkega napredka kot temeljnih dejavnikov razvoja.

Z ekološkega vidika (izboljševanja kvalitete okolja) je ob prestrukturiranju gospodarstva bistvenega pomena:

● racionalna raba energije — zniževanje emisij (možnost uporabe neizkoriščene energije, ki uhaja v okolje, bodisi v toplotno oskrbo Celja ali druge namene);

● racionalna raba surovin in repromaterialov — zmanjševanje deleža odpadnih (tudi škodljivih) snovi, ki gredo v vodo, odpadki;

● uvajanje tehnologij, ki zagotavljajo zmanjševanje porabe energije, surovin in repromaterialov na enoto proizvoda in višjo stopnjo predelave ob višjih vrednostnih učinkih;

● zagotavljanje racionalne rabe prostora ter oblikovanje infrastrukturno opremljenih industrijskih območij z doslednim uveljavljanjem ukrepov za varstvo okolja — v prvi fazi čistilnih naprav, v drugi fazi pa ekološko čistejše tehnologije.

Dolgoročno je iz ekološkega vidika pomembno oblikovanje razvojno-tehnoloških jeder celjske industrije, ki predstavljajo dolgoročno razvojno-tehno-

loško obetavne proizvodnje oziroma skupine proizvodov za celjsko gospodarstvo in ki z ekološkega vidika ne predstavljajo dodatnega obremenjevanja okolja, pač pa izboljševanje.

Razvojno-tehnološka jedra so oblikovana na osnovi 23 globalnih kvalitativnih in kvantitativnih kriterijev, med katerimi so z ekološkega vidika neposredno pomembni naslednji:

— delež stroškov energije — energetska intenzivnost — za energetska zahtevnega se šteje proizvod, katerega delež stroškov energije je večji od 5,5 %;

— surovinska intenzivnost — za surovinsko intenzivno proizvodnjo se šteje tista, katere delež stroškov surovin in repromateriala je večji od 65 %;

— racionalna raba surovin, racionalna raba energije in manjše onesnaževanje okolja — so osnovni kriteriji tehnološkega razvoja. Vrednost kriterijev se postavlja v luči kakovostnejših sprememb — premikov v smeri ekonomicnejšega izkoriščanja vse dražjih surovin in energije ter manjšega onesnaževanja okolja oziroma ekološka neoporečnost in neproblematičnost novo predlagane proizvodnje glede na ekološko bilanco.

Konkretni programi, proizvodnje in končni proizvodi, ki izhajajo kot operativni programi razvoja iz preobrazbenih jeder, morajo ustrezati tako kriterijem nekaterih faktorskih značilnosti in intenzivnosti (da so energetska in surovinska neintenzivni) in kriterijem tehnološke obetavnosti, ko gre za tehnično opremljenost proizvodnje, razvojno-tehnično oziroma kapitalno-tehnološke ravni proizvodenj ter ekološko neoporečnost oziroma neproblematičnost proizvodenj, ko pri tehtanju o razvojnih usmeritvah dobi okolje svojo ceno in je kot tako stroškovna postavka v ceni enote proizvoda.

Odgovornejši odnos do okolja bo eno od temeljnih vprašanj razvoja občine, od reševanja katerega bo odvisen celotni razvoj. Varstvo okolja je integralni del gospodarskega in prostorskega razvoja, kar bo omogočalo, da bo okolje varovano pred škodljivimi snovmi in vplivi.

Zato bo potrebno v vse naše razvojne namene vnesti razmišljanja, ki bodo omogočila:

— spodbujanje razvoja sodobnih energetska in surovinsko varčnih, čistih in tistih proizvodenj in naložb v tehnologijo, ki zmanjšujejo onesnaževanje okolja;

— vse naložbe presoјati s stališča vpliva na okolje in v ta namen vsakokrat učinek na okolje testirati z imisijskim modelom;

— izkoristiti možnosti za zmanjšanje porabe energije na enoto proizvoda, storitve in za ogrevanje ter razvijati alternativne vire (geotermalna, sončna, itd.);

— industrijske in druge proizvodnje, storitvene organizacije združenega dela ter lastniki obrtnih delavnic bodo postopno opuščali tehnologijo, ki onesnažuje okolje;

— poskrbeti za čiščenje odplak in za reciklažo oziroma prevrednotenje in neškodljivo odstranjevanje odpadkov;

— zagotoviti sredstva za zanesljive čistilne naprave;

— v energetiki razvijati predvsem daljinsko oskrbo s toplotno energijo, širiti oskrbo OZD in gospodinjstev z zemeljskim plinom;

— emisijo kurišč obvladovati z izbiro goriv z manjšo vsebnostjo žvepla in z racionalno rabo energije;

— urbanistično dokumentacijo in investicijske programe tako za nove naložbe kot za rekonstrukcijo izpopolniti s tehničnimi dokumenti o tehnologiji in napravah za preprečevanje škodljivih vplivov na okolje;

— poostri nadzor nad onesnaževalci in onesnaževanjem ter odgovornost za ogrožanje okolja ter materialno sankcionirati vsako neodgovorno ravnanje za poslabšanje kvalitete okolja;

— razviti učinkovito informativno službo, ki bo spremljala spreminjanje kvalitete okolja in bo omogočila hitro ukrepanje v primerih kritične onesnaženosti in v primerih ekoloških nesreč;

— v projekte za zmanjševanje onesnaženosti okolja, kot so: projekti uničevanja in deponiranja odpadkov, sanacije onesnaženosti okolja, izobraževanja in informiranja itd., vključevati znanstveno-raziskovalno delo;

— veliko pozornost posvetiti ekološkemu izobraževanju in osveščanju mladine in občanov v rednih izobraževalnih programih in v sredstvih javnega obveščanja.

Naloge, ki opredeljujejo aktivno varovanje okolja po posameznih področjih dejavnosti, so še naslednje:

I. V kmetijstvu pri agrooperacijah in hidromelioracijah in v tehnologiji pridelovanja upoštevati varovanje okolja, še posebej na površinah nad podtalnico. Izogibati se bo potrebno velikim koncentracijam živine, ki hudo ogroža okolje, ter uporabljati manj škodljiva sredstva za zaščito rastlin in živali in si prizadevati za uporabo odpadkov v kmetijstvu v živinsko krmo, kompost in druge koristne snovi. Spodbujati bo potrebno strokovna prizadevanja za ugotavljanje negativnih učinkov onesnaženosti okolja na področju kmetijstva.

2. V gozdarstvu krepiti splošne koristne funkcije gozdov kot varovalnih gozdov — za ustvarjanje ugodnejših klimatskih razmer, za varovanje pred erozijo, itd. Obnova zaradi onesnaženosti ozračja poškodovanih gozdov ter njihova sanacija bo ena od nalog, s katero bodo zaokrožena prizadevanja za izboljševanje kvalitete okolja.

3. V vodnem gospodarstvu bomo več pozornosti kot doslej namenili varstvu vodnih količin in kakovosti voda. Izdelali bomo celovite vodnogospodarske osnove, zavarovali in sanirali III. in IV. varstveni razred površinskih vodotokov, varovali zaloge podtalnice in varstvena območja vodnih virov. Območje podtalnice v Medlogu bo varovano skupaj s sosednjo občino Žalec. Vsi, ki uporabljajo vodo v tehnološkem postopku (OZD in obrtne delavnice), bodo morali urediti naprave za čiščenje odplak. Z dograditvijo kanalizacijskega omrežja bodo ustvarjeni pogoji za izgradnjo centralne biološke čistilne naprave v Celju, katere izgradnja je eno od obvez Celja po družbenem dogovoru o varstvu voda reke Save. Z opuščanjem oziroma posodabljanjem tehnologij, ki onesnažujejo okolje, doslednim čiščenjem odplak in uporabo manj škodljivih gnojil in škropiv v kmetijstvu bo onesnaževanje voda zmanjšano do te mere, da bodo vsi vodotoki v občini najmanj v II. kakovostnem razredu, spodnji del Hudinje v III. in Vzhodna Ložnica v spodnjem toku pa na meji IV. kakovostnega razreda.

Večjo pozornost bo treba v bodoče posvetiti ekološkemu vidiku hidrotehničnih ureditev vodotokov, kakor je to predlagano v poglavju VODE. O nadzoru vodnih virov in industrijskih črpališč bo potrebno uvajati ločeno preskrbo s pitno in tehnološko vodo.

4. Na področju energetike bo potrebno dosledno izvajati širjenje daljinske oskrbe s toplotno energijo in oskrbe z zemeljskim plinom (zlasti staro mestno jedro). Pred sprejemom odločitve o gradnji skupne kotlovnice je potrebno preveriti učinke kotlovnice na kvaliteto okolja v Celju (tehnologija, emisije škodljivih snovi v zrak, voda, vprašanje deponij, odpadkov — pepela, višina dimnika). Emisijo kurišč bo potrebno obvladovati z izbiro goriv z manj žvepla ter posredno z racionalno rabo energije (uvajanje števecov za toploto v stanovanjih, dodatna toplotna izolacija stavb, pravilno kurjenje, redno vzdrževanje kurišč in dimnikov itd.)* Z vzpostavitvijo sistema ANAS — regijskega podcentra se bo spremljala onesnaženost zraka in se bo ukrepalo v primerih, ko bo zrak prekomerno onesnažen. Meritve bo potrebno razširiti na ugotavljanje snovi, s katerimi onesnažujeta ozračje industrijska proizvodnja in promet. Pri samoupravni interesni skupnosti za varstvo zraka se bo vodil ažuren kataster vseh onesnaževalcev, na osnovi katerega se bo z ukrepi, predvidenimi v tej nalogi, ter s pripravo sanacijskih programov zmanjševala tehnološka emisija.

5. V prometu bo pri izgradnji prometnega omrežja in pri njegovi rekonstrukciji potrebno upoštevati predpise o varovanju okolja tako z vidika večje propustnosti prometa (tekoč promet z izvennivojskimi križanji vsaj pri cestah magistralnega križa) kakor tudi organizacije prometa (poudarek javnemu prevozu). Promet v starem mestnem jedru bo še nadalje potrebno omejevati in širiti območje peš cone. Pri prevozu posebnih tovorov bo poskrbljeno za preventivne ukrepe. V sklopu požarne varnosti bo delovala strokovno usposobljena in ustrezno opremljena skupina, ki bo v primerih nezgod ali namernega razlitja oziroma razsutja nevarnih snovi hitro in učinkovito ukrepala ter odstranila tovor, ki bi lahko ogrozil zemljo, vodo in zrak.

6. Na področju ravnanja s komunalnimi, posebnimi in nevarnimi odpadki bo potrebno: sistem ravnanja s komunalnimi odpadki prilagajati sodobnim tehnologijam zbiranja, sortiranja, transporta in odlaganja. Z izdelavo regijskega katastra odpadkov bo v regiji vzpostavljeno na tem področju tesno medobčinsko sodelovanje za poenotenje celotnega sistema ravnanja predvsem z industrijskimi in posebnimi odpadki ter v okviru možnosti s komunalnimi odpadki.

Z ekološko bilanco Celja se razmere same po sebi ne bodo izboljšale, saj le-ta pomeni strokovno podlago za vse nadaljnje aktivnosti pri izboljševanju kvalitete okolja v Celju. Med najpomembnejšimi aktivnostmi so v prvi vrsti:

- sprejem dogovora o varstvu okolja v občini Celje za obdobje 1986—90,
- tekoče spremljanje kvalitete zraka in voda z meritvami,
- priprava sanacijskega programa za varstvo zraka z operacionalizacijo konkretnih ukrepov, med katere sodi tudi dopolnitev in ažuriranje energetske bilance Celja z vidika racionalne rabe energije,

* S pripravo sanacijskega programa za varstvo zraka v Celju, katerega nosilec bo interesna skupnost za varstvo zraka občine Celje in bo predvidoma izdelan do leta 1987, bodo konkretizirani ukrepi za zmanjševanje emisij v celjsko ozračje, kjer je največ rezerv mogoče najti in racionalni rabi energije, za kar bi bilo potrebno novelirati energetska bilanca Celja.

— dograjevanje ekološke bilance na drugih segmentih, kot so odpadki, hrup, ugotavljanje, spremljanje in sanacija posledic prekomernega onesnaževanja v Celju bodisi poškodovanih gozdov, v kmetijstvu, v ugotavljanju zdravstvenih posledic,

— obravnava in reševanje onesnaževanja v širšem prostoru z izdelavo regijske ekološke bilance.

Brez dvoma pa bo potrebno z načrtno vzgojo in izobraževanjem v vseh okoljih, začenši z najmlajšo generacijo, razvijati ekološko zavest zato, da bomo oblikovali ekološko svetlejši jutri.

VIRI IN LITERATURA

1. Ekološka bilanca Celja I. faza. Razvojni center Celje, februar 1985.
2. Ekološka bilanca Celja II. faza. Razvojni center Celje, marec 1986.
3. Model sanacije ozračja v urbanizirani kotlini (MSOUK) I. faza.
— Meteorološke značilnosti celjske kotline II. del (1981), III. del (1982).
Republiški hidrometeorološki zavod Ljubljana (RHMZ) 1981, 1982.
Določitev onesnaževanja zraka v Celju — Poročilo 1980, dopolnilno poročilo 1980, poročilo 1981, poročilo 1982. RHMZ Ljubljana.
- Določitev škodljivih snovi v zraku Celja. Poročilo 1980, poročilo 1981. RHMZ Ljubljana.
- Izdelava imisijskega modela — II. del 1983. RHMZ Ljubljana.
- Zdravstvene posledice onesnaženega zraka. Poročilo III. Zdravstveni center Celje 1983.
- Družbeno-ekonomske posledice onesnaževanja ozračja v celjski kotlini. Razvojni center Celje, Inštitut za geografijo univerze Ljubljana, februar 1982.
4. MSOUK II. faza: Kataster onesnaževalcev zraka. RHMZ Ljubljana 1984, 1986.
5. MSOUK II — ANAS, RHMZ Ljubljana 1985.
6. Kataster virov škodljivih snovi, ki se spuščajo v zrak na področju Celja. RHMZ Ljubljana 1979.
7. Onesnaženost zraka v Celju v letu 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985. Poročilo Zavoda za socialno medicino in higieno (ZSMH) Celje.
8. Meritve onesnaženosti zraka v Celju in rezultati meritev za obdobje 1976—1984. Poročilo ZSMH Celje.
9. Onesnaženost zraka z SO₂ v Celju in vremenske razmere v času od decembra 1982 do aprila 1983 in ocena vpliva Cinkarne na onesnaženost zraka z SO₂ v Celju. RHMZ Ljubljana 1983.
10. Kataster SIS za varstvo zraka Celje za leto 1984, 1985. Zavod za socialno medicino in higieno Celje.
11. Rapid Assessment of Sources of Air, Water and Land Pollution. WHO Offset Publication No. 62, WHO 1982.
12. Environmental Impact Analysis Handbook. John G. Raw and David C. Wooten. Ed., Mc. Graw-Hill Book 1980.
13. Estimating Human Exposure to Air Pollutants. WHO Offset Publications No. 69, Geneva 1982.
14. 6. Jugosl. Simpozijum o Zašiti vazduha od zagađivanja. Zbornik referata, Beograd, 28. in 29. 9. 1983.
15. Posvetovanje o racionalni rabi energije, I. del. Ljubljana, 27. 5. 1982.
16. Ogrevanje naselij in individualnih objektov. 3. posvetovanje o racionalni rabi energije. Ekološki dnevi in tehnika za okolje, Ljubljana 1980.
17. Povzetek programskih rešitev oskrbe Celja in Žalca s toplotno energijo do leta 2000. IBE Ljubljana 1983.
18. Poročilo o ugotovitvah posameznih raziskav za izvršitev programa dolgoročne oskrbe Celja s toplotno energijo. ZPI Celje 1985.
19. Aleksandar N. Knežević: Model integralnog pristupa očuvanju čistoće vazduha u urbanim sredinama. Disertacija — Mašinski fakultet univerziteta Sarajevo 1983.
20. Hidrometeorološki zavod Slovenije. Rezultati analiz Savinje, Pake, Voglajne in Hudinje v letu 1983, 1984, 1985.
21. PUV NIVO Celje. Kataster kakovosti površinskih voda v letu 1983, 1984, 1985.
22. PUV NIVO Celje. Kataster vodnih virov na območju OVS Savinja—Sotla.
23. Vodnogospodarska in ekonomska presoja variantnih rešitev preskrbe Celja s tehnološko vodo. PUV NIVO. Projekt Inženiring Ljubljana, januar 1985.
24. Pravni dokumenti za urejanje okolja št. 1, 2, 3, 4. Paralele, Ljubljana.
25. Vrsta številčk revije Naše okolje v zadnjih letih.
26. Osnutek dolgoročnega plana občine Celje za obdobje do leta 2000. Delegatov poročevalec št. 7., posebna priloga. Celje, 29. 5. 1985.
27. Osnutek srednjeročnega družbenega plana za občino Celje za obdobje 1986—1990.
28. Predlog dolgoročnega plana SRS za obdobje do leta 2000. Uradni list SRS, št. 1/1986.

29. Razni planski dokumenti organizacij združenega dela v občini za obdobje 1986—1990.
30. Planski dokumenti Cinkarne Celje za obdobje 1986—1990 in do leta 2000. Cinkarna Celje 1985, 1986.
31. Mežnar B., Mayer V., Stergar A., Uršič A.: Kronično pljučne bolezni in stopnja onesnaženosti zraka v Celju. Zdravstveni vestnik, letnik 53, št. 7—8/1984. str. 375—378.
32. Špes Metka: Pokrajinski učinki onesnaževanja okolja v Celju in okolici, magistrska naloga. Ljubljana, maj 1985.
33. Prostorski vidik dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Celje. Razvojni center, UI SRS, ISF Ljubljana. Strokovna gradiva od 1—7. Celje 1977—1980.
34. Urbanistični načrt Celja. Gradiva A in B. Razvojni center Celje 1982.
35. Nacionalni izveštaj: »Stanje i politika človekove sredine u SFR Jugoslaviji«. Savezni zavod za mednarodnu naučnu, prosvetno-kulturnu i tehničku suradnju. Beograd 1983.
36. Geografski problemi življenjskega okolja, Celje — Velenje, 25.—29. september 1978. Geographica Slovenica 9. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani 1979.
37. Projekt »P« — Prestrukturiranje celjskega gospodarstva — vrsta nalog. Razvojni center Celje 1983—1985.
38. Ključni problemi in razvojne možnosti celjske regije. Razvojni center Celje, februar 1986.
39. Dušan Plut: Za ekološko svetlejši jutri, Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije 1985.

MILAN NATEK

IZRABA VODNEGA POGONA V POREČJU VOGLAJNE

V prvem delu prispevka je prikazano vodno omrežje v porečju Voglajne, in sicer z vidika osvetlitve imen njenih pritokov. Podrobneje so osvetljeni oblike in nameni izrabe vodnega pogona v zadnjih osemdesetih letih. Podana je prostorska razširjenost mlinov, žag in drugih obratov, ki so jih poganjali potoki. Nakazani so osnovni naravni, socialni in gospodarski vzroki, ki so pospešili propad skoraj vseh mlinov in žag. V sklepnem delu članka so orisane nekatere spremembe, ki so nastale v pokrajini, po propadu podeželskega mlinarstva in žagarstva.

USE OF WATER POWER IN THE RIVER BASIN OF VOGLAJNA

(Central Part of Eastern Slovenia)

The article treats the network of water in the river basin of Voglajna, specifically to illuminate the names of its tributaries. A detailed account of the ways and purpose of use of water power in the last eighty years is given. The distribution of mills, saw-mills and other plants operated by running water in the area under consideration is given. Presented are also the basic natural and socio-economic reasons which led to an almost whole disuse of mills and saw-mills. The article is concluded by the author's attempt to identify the changes occurring in the treated region after the decay of activity in mill and saw-mill works.

Avtor: Milan Natek, strokovni svetnik, Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana

UVOD

Rečno omrežje je pomembna prvina in sestavina geografskega okolja. V njem so zarisane, poleg drugega, tudi prenekatero temeljne razvojne in funkcijske značilnosti posameznih območij in njihovih predelov. Ob tem ne moremo prezreti vloge in pomena vodnega omrežja pri globalni razčlenjenosti zemeljskega površja, pri gospodarski izrabi tal, razmestitvi naselij ali razporeditvi nekaterih obratov neagrarnih dejavnosti, pri izpeljavi prometnic itd. Skratka, hidrografska omrežje z vsemi svojimi osnovnimi geografskimi svojstvi in značilnostmi je vtisnilo pokrajini in njenim ljudem nezbledljivo podobo; moč in značaj ter pomen njegove pokrajinske uveljavitve se kaže tudi v utripu vsakdanjega načina življenja. Spričo vsega tega lahko trdimo, da je pomemben del pokrajnotvorne veljavnosti vodnega omrežja, ki s svojo povezovalno in geografsko namembnostjo sooblikuje regionalni razvoj, začrtan v posameznih sestavinah pokrajinske fiziognomije.

V tekočih vodah, ki se pretakajo od izvirov do ustij ali po naravnih ali po umetno speljanih strugah, so nakopičene ogromne količine kinetične energije. Njena pogonska moč je privabljala človeka že v davnini. Moč vodnega pogona je bila na najrazličnejše načine in oblike neposredno vključena v gospodarski ustroj in napredek pokrajine. Z razvojem tehnike in tehnologije, ki sta bili neposredno povezani s sočasno močjo gospodarskega utripa pokrajine, so se spreminjali in dopolnjevali oziroma izboljševali načini in oblike izrabe vodnega pogona. (Več o tem prim. v knjigi: A. Struna, 1955, zlasti v poglavju Zgodovinski razvoj vodnih pogonskih strojev, str. 117—172). Sleherni noviteta, ki se je uveljavila na področju izrabe vodnega pogona, je bila povezana z gmotnimi sredstvi. Večina uveljavljenih novosti, bodisi v mlinarstvu bodisi v žagarstvu ali drugih področjih, je ponavadi zagotavljala večji in boljši izkoristek razpoložljivih moči vodnega pogona.

Dosedanja preučevanja so pokazala, da je bila izraba vodnega pogona v Celjski kotlini kakor tudi v njenem obrobju in zaledju izredno raznolika in zelo razširjena. Namenjena je bila različnim gospodarskim dejavnostim (prim. Natek, 1967, 1979 in 1983). Na območju Celjske kotline, kjer je tudi v pokrajinski fiziognomiji zarisan prehod iz predalpskega sveta v subpanonski predel, je vodno omrežje izredno na gosto razpredeno in razčlenjeno. Izjemo predstavljajo posamezni predeli s prevlado apnenčastih tal, na katerih se je razvil osameli kras (npr. Ponikevska planota v Ložniškem gričevju, območje Ponikve pri Grobelnem itd.; o tem prim. Buser, 1984, 42; Habe, 1972, 49—50; Habič, 1969, 86; Kvas, 1977; Melik, 1957, 449—450 in 466; Natek, 1984, 69—70).

Osnovne podatke o oblikah, načinih in namenih izrabe pogonskih moči potokov v porečju Voglajne smo zbrali ob terenskem preučevanju geografskih značilnosti tamkajšnjega poplavnega sveta, in sicer v letu 1985. Z anketiranjem smo dobili podrobnejši vpogled v nekdanjo in današnjo izrabo vodnega pogona v celotnem porečju Voglajne, in sicer v obsegu, kakršno je danes.*

* V letih 1973—1974 se je padavinsko območje, to je porečje Voglajne, zmanjšalo za povodje njenega desnega pritoka (Vzhodne) Ložnice ali Bezovičnice, ki je bila z regulacijo neposredno izpeljana v Hudinjo (prim. Natek, 1983, 43—44, 85 in 87).

Zgornji Ušanškov mlin (v Ponkviči) ob Bodrišnici še melje za dom. Do leta 1938, ko so dobili gepelj, je mlinsko vodno kolo poganjalo tudi mlatilnico. V zgornjem delu — prečno na mlin — je bila žaga.

Tudi ob tem je treba pripomniti, da je bil spodnji del Voglajnine struge, domala že od Vrbnega navzdol večkrat spremenjen. Korenitejši poseg v preureditev Voglajninega toka je terjala gradnja južne železnice sredi 19. stoletja. Na to spominja mrtvi rokav, ki se je ohranil na desni strani Voglajne, in sicer med železniško progo in cesto Celje—Sentjur, na odseku med Opoko in Vrbnim; domačini ga poznajo pod imenom Lava. Ta še danes zamočvirja okoliške obdelovalne kmetijske površine, a spričo pomena, ki ga ima v ribištvu, pa svet ob prožinski Lavi še ne bodo osušili. Struga Voglajne med Prožinsko vasjo in Celjem je bila v zadnjih desetletjih preurejena in večina nekdanjega poplavnega sveta ob njej je zasedla celjska industrija z nekaterimi spremljajočimi dejavnostmi.

Na ozemlju današnjega porečja Voglajne,** ki meri 203 km², smo ugotovili 262 različnih obratov, ki so jih poganjali potoki. S tem pa ne trdimo, da na tem ozemlju ni bilo večjega števila obratov na vodni pogon. V naš pregled in nadaljnjo obravnavo smo uvrstili tiste mline in žage ter druge obrate,

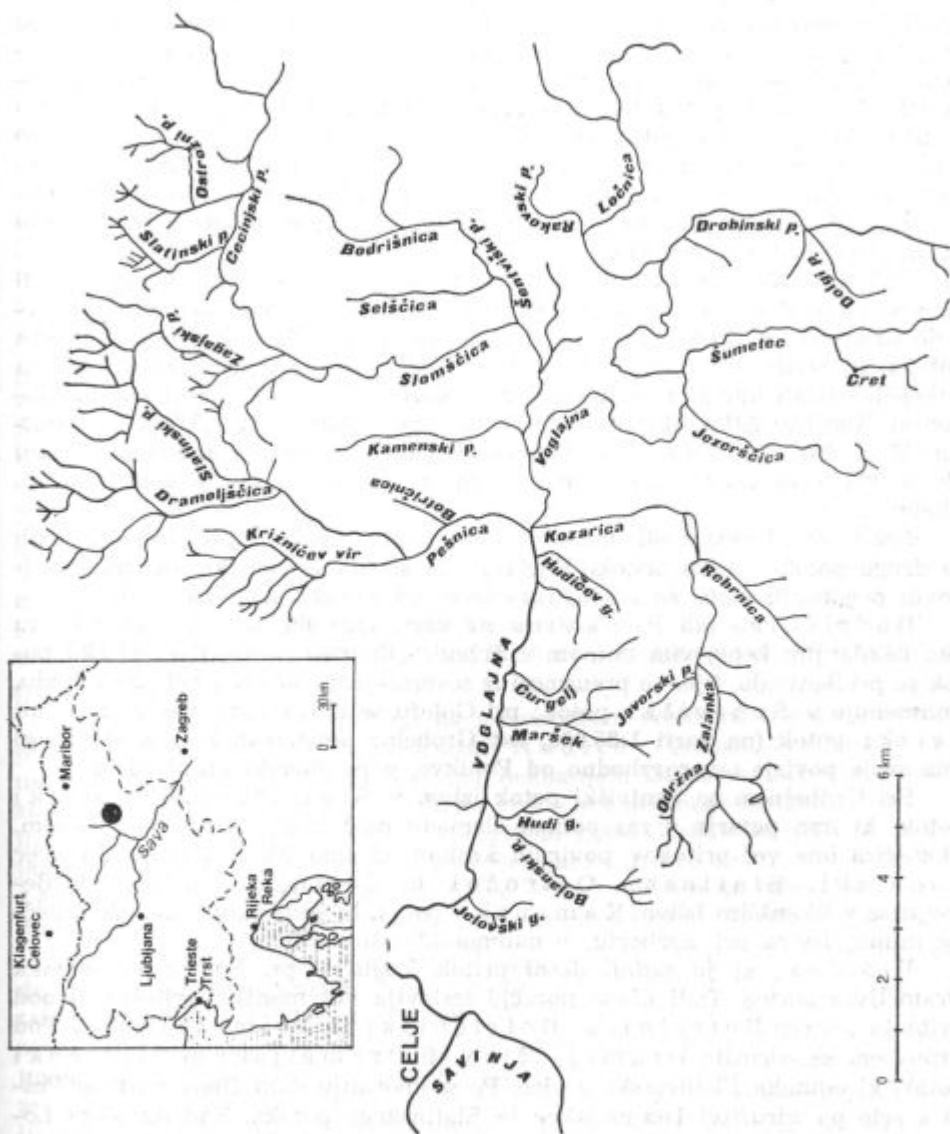
** Podatke je posredoval hidrološki oddelek Hidrometeorološkega zavoda SRS v Ljubljani, za kar se mu tudi na tem mestu zahvaljujem za vso njegovo uvidevnost in prijaznost.

za katere je bilo mogoče določiti njihova selišča, namembnost in čas oziroma obdobje obratovanja. Ob urejevanju in razvrščanju tozadavnega, izključno na terenu zbranega gradiva, smo spoznali, da so posamezen propadli ali ob naravni ujmi uničen obrat nadomestili z novim objektom. V kolikor je bil postavljen na drugem selišču, smo v našem pregledu računali z dvema objektoma. Samo obnova mlina ali žage, ki ju je poškodovalo neurje, in v kolikor sta bila postavljena na istem, to je na prejšnjem selišču, ni utemeljevala razloga, da bi računali z več kot enim samim objektom. V primerih, ko se je spremenila osnovna namembnost obrata (npr. mlin preuredili v žago ali kovačnico, ali usnjarno v mlin itd.), smo računali z dvema različnima dejavnostima, pa čeprav sta bili navezani na isto zgradbo. S temi pojasnili, ki so nam pomagali opredeliti (približno) število obratov na vodni pogon v porečju Voglajne vsaj za obdobje zadnjih osemdesetih let, je mogoče spoznati tudi njihov gospodarski pomen. Nekdanja gospodarska vloga mlinov in žag kakor tudi drugih obratov se zrcali tako v njihovi številčnosti kakor tudi v samosvojih oblikah podeželske samooskrbne kmetijske proizvodnje. Vzporedno s tehnološkim napredkom, ki ga je med drugim pogojevala čedalje opaznejša delitev dela, je prihajalo do vedno močnejše koncentracije mlinarskih in žagarskih dejavnosti. V teh razvojnih težnjah, ki ga je podpiral in usmerjal splošni gospodarski in socialni razvoj pokrajine, moramo iskati glavne povzročitelje in nosilce razkroja nekdanjih osnovnih oblik in načinov predelave žit, ali razreza hlobovine. Vse to je temeljilo na gospodarni izrabi razpoložljivega domačega, krajevnega pogonskega vira, ki ga imajo potoki. In s tega vidika moramo vrednotiti nekdanjo in današnjo izrabo vodnega pogona.

NEKAJ O VODNIH IMENIH

Ozemlje porečja Voglajne je izredno na gosto prepreženo z vodnim omrežjem. Vzroke za njegovo današnjo gostoto moramo iskati tako v kamninski sestavi površja, kjer prevladujejo manj odporne terciarne kamnine kakor tudi v mlajšem morfogenetskem in hidrografskem razvoju tega območja. Številni grabni in potoki, ki so izoblikovali valovito gričevnato pokrajino z nizkimi razvodji na severu in vzhodu, dajejo celotnemu porečju Voglajne svojstveno podobo. Njeni južni pritoki, ki so se s svojimi povirnimi kraki zajedli v starejše in odpornejše (mezozojske in paleozojske) kamnine, so bolj vodnati in imajo spričo večjega strmca tudi močnejši pogon (Melik, 1957, 465—466; Meze, 1963, 81—85).

Voglajna je osrednji potok, rečica, ki zbira številne pritoke iz skrajnega vzhodnega obrobja Celjske kotline. Pri njenem poimenovanju, določitvi njenega izvira, je več nejasnosti. Nekateri domačini postavljajo njen izvir v Volčje jame v Spodnjem Žegarju (pod Prevorjami), v nadmorski višini 500 m. Toda ta potok se na številnih kartah, med drugim tudi v Krajevnem leksikonu Slovenije (= KLS) imenuje Drobinski potok (KLS, 1976, 326, 328). Na Mezetovi karti geomorfološkega preučevanja Voglajnske pokrajine je z imenom Voglajna označen potok, ki izvira nad Kostričnico (Meze, 1963). Na mnogih drugih, tudi na najnovejših kartah pa je ta isti potok označen kot

Rečno omrežje v porečju Voglajne

Jezerčica ali Jezerščica. Žagarjev opis šentjurske občine pravi: »Rečina Voglajna izvira pod Jezercami pod imenom Jezerščica. Od tod teče po ozki dolini do Glince, kjer sprejema Slivniški potok in Ločnico. Sele po njuni združitvi nosi ime Voglajna« (KLS, 1976, 314). Starejši opis istega avtorja pa pravi takole: »Voglajna priteče izpod Jezerc pod Dobjem po tesno zajedeni dolini, ki se le delno razširi pri Sv. Urbanu pod Slivnico, ko dobi z desne strani Drobinski potok z Ločnico...« (Žagar, 1954, 40). S tema opisoma se ujemajo tudi izjave tistih domačinov, ki zagotavljajo, da se ime za rečico Voglajno pojavlja šele pod istoimenskim naseljem (prim. tudi KLS, 1976, 348). Hidrologi pa menijo, da se prične Voglajna po združitvi Ločnice in Drobinskega potoka, to je med naseljema Rakitovec in Lipovec, ob zgornjem delu današnjega Slivniškega jezera.

Toda ime Voglajna se (pomotoma?) pojavlja na najnovejših kartah tudi na severovzhodnem območju Voglajninega porečja. Povirje Slomščice sestavljajo Zagajski, Slatinski, Ostrožni in Cecinjski potok. Zgornji del Cecinjskega potoka, ki izvira pri Dolgi Gori v Luknji pod Nunsko goro (544 m), se na novejših kartah imenuje Voglajna (prim. karto 1:25.000, list Poljčane in Slovenske Konjice; Atlas Slovenije, 1986, 92; topografski načrt 1:5.000, list Šentjur 17 in 18). Na zadnji karti je izvir Voglajne zarisan v nadmorski višini okrog 360 m, in sicer nad domom Zgornjega Bekuša, ki je na območju k. o. Sladka Gora.

Precej manj nejasnosti, kot smo jih nakazali za Voglajno, je pri imenih za druge potoke. Desni pritoki Voglajne, ki so bili pomembni za izrabo njihovih pogonskih moči, so takole razvrščeni od vzhoda proti zahodu:

Bodrišnica (ali Ponkvice na karti 1:25.000, list Grobelno) izvira nad nekdanjim Lepejevim mlinom v Srževici. Bodrišnica ali Bodriški potok se pri Šentvidu, kjer se preusmeri iz severno-južne smeri proti jugozahodu, preimenuje v Šentviški potok; pri Goležu se izliva vanj Selščica ali Selski potok (na karti 1:25.000, list Grobelno, imenovan Ponkvice), ki ima svoje povirje severovzhodno od Ponikve, v nadmorski višini 340 m.

Pri Grobelnem se Šentviški potok izliva v Slomščico ali Slomski potok, ki ima povirje v razvodnem slemenu med Konjiško goro in Bočem. Slomščica ima več pritokov, povirnih krakov, ki smo jih že navedli, in sicer Zagajski, Slatinski, Ostrožni in Cecinjski potok. Pri Bezovju se v Slomščico izliva Kamenski potok, ki je poganjal manjše kmečke mline; izvira pri Razborju, v nadmorski višini 320 m.

Pešnica, ki je zadnji desni pritok Voglajne pri Šentjurju, odmaka Drameljske gorice. Tudi njeno porečje sestavlja več manjših pritokov. Izpod Primoža priteče Botričnica, Botričniški ali Primoški potok. Pod Trnovcem se združita Drameljščica ali Drameljski in Slatinski potok, ki odmaka Pletovarske gorice. Po pojmovanju domačinov nastane Pešnica šele po združitvi Drameljščice in Slatinskega potoka. Nad naseljem Lokarje dobi Pešnica z desne strani še vode izpod Marija Dobja. Spodnji del Slatinskega potoka, med trnovskim zaselkom Kozarice in ustjem pod primoškim zaselkom Brezjem, imenujejo Kozarica (prim. karto 1:5.000, list Šentjur 24).

Vzhodni del voglajnskega porečja odmakata Ločnica z Rakovškim potokom in Drobinski potok z Dolgim potokom, ki izvira okrog 480 m

visoko pod Košnico. Pri naselju Drobinsko se izliva v istoimenski potok še Kobiljek ali Kobilnik, ki izvira v Javorju. Med Rakitovcem in Lipovcem sta se pred nastankom Slivniškega jezera združila Ločnica in Drobinski potok v Voglajno (prim. tudi: Gams, 1981, 31; Selič, 1983, 108 do 109).

Zahodno od tod dobiva Voglajna daljši levi pritok, ki ima različna imena, in zbira vode izpod naselja Presečno. Na karti 1:25.000 (list Grobelno) je označen z imenom Čret, v Atlasu Slovenije (1986, 114) z Ločico, ki dobiva izpod Paridola levi pritok Čret, medtem ko je na karti 1:5.000 (list Šentjur 46) ime Košnica. Tudi KLS je v tem pogledu nedosleden: navedeni potok ima na karti ime Šumetec, pri opisu naselij (npr. Turno, Paridol in Jelce) pa preberemo Slivniški potok (KLS, 1976, 329, 333 in 346). Toda ob tem je tudi pripomba, da domačini uporabljajo za zgornji del Slivniškega potoka ime Šumetec (KLS, 1976, 329).

Zahodno od Slivniškega potoka je Jezerščica ali Voglajna kot je zapisano na starejših topografskih kartah (1:100.000, list Rogatec). Na novejših kartah večjega merila (npr. 1:25.000, list Grobelno, ali 1:5.000, list Šentjur 45) pa se imenuje Jezerčica. Tudi naslednji potok proti zahodu, Kozarica, je s svojim zgornjim porečjem segel globoko proti jugu, v vzhodne izrastke severnega dela Posavskega hribovja. Zgornji, povrjni del Kozarice sestavljajo v obliki pahljače številni manjši pritoki, ki so si izoblikovali svoja povirja v hribovju okrog Svetine, in sicer med Resjem (567 m), Velikim vrhom (807 m) in Podgorskim hribom (609 m). Na tem prostranem območju dobiva Kozarica številne pritoke, med katerimi so pomembnejši Jelenov in Javorski potok in Zalanka z Održno. Pri Vodružu se v Kozarico izliva Rebernica ali Reber, ki izvira med Šentrupertom (nad Laškim) in Kostrivnico.

Pod Šentjurjem dobiva Voglajna z leve strani večinoma manjše in krajše pritoke. Skozi Kladje teče hudourniški Hudičev graben. Pri Mostah ima ustje Curgelj ali Curglja, pri nekdanjem Gajskem mlinu v Prožinski vasi pa Žikovski potok z Maršekom; slednjega sestavlja Gajski in Pekov graben. V Štorah dobi Voglajna izpod Srebotnika (700 m) in Bojanskega vrha (622 m), oziroma izpod Šentjanža Bojanski potok z Voglaško vodo in s Hudim grabnom. Izpod Osence priteče Jelovski graben, ki je poganjal Selškov mlin med obema vojnama. (Prim. karto 1.)

Pregled vodnih imen v porečju Voglajne je pokazal, da je na tem področju še veliko nejasnosti in nedoslednosti. Kljub podrobnim kartam, ki takorekoč prikazujejo sleherno grapico in dolinico s stalnim ali samo občasnim vodnim tokom, so ostale na njih številne dolinice in grabni brez prepotrebnih imen. V hidronimih je skrito pravo bogastvo vsakega jezika. V vodnih imenih se kažejo pretekla obdobja, saj so v njih zajete številne jezikovne značilnosti ljudstev, ki so v davni in v kasnejših zgodovinskih obdobjih prebivala na določenem ozemlju. Zato se kažejo v vodnih imenih prenekatere arheološke in zgodovinske posebnosti, značaj in potek kolonizacije in kultiviranja naravnega okolja. Prav tako nam vodna imena sporočajo naravne in druge značilnosti in posebnosti določenega prostora. Skratka, poznavanje in razumevanje vodnih imen je pravo bogastvo, ki utrjuje, razširja in pogloblja narodovo jezikovno kulturo in njegovo vednost o zemlji, na kateri dela in živi.

Naš shematski pregled vodnih imen, ki so danes v uporabi na skrajnem vzhodnem obrobju Celjske kotline, to je na širšem območju voglajnskega podolja, je opozoril na številne nejasnosti, pomanjkljivosti in nedoslednosti. Tudi zato, da bi bilo na tem področju več reda, jasnosti in enotnosti, bo potrebno vprašanju vodnih imen (tudi) na Voglajnskem nameniti posebno raziskavo. To nam omogočajo podrobni kartografski načrti pa tudi pripravljenost domačinov, ki želijo ohraniti domača vodna imena. Zbrana in kritično ovrednotena vodna imena ne bodo koristila samo kartografom, geodetom in hidrologom ter geografom, temveč bodo predstavljala dragoceno študijsko gradivo za zgodovinarje, jezikoslovce kakor tudi za druge temeljne nacionalne znanosti (gl. tudi B e z l a j, 1956, 5—6).

RAZŠIRJENOST OBRATOV NA VODNI POGON

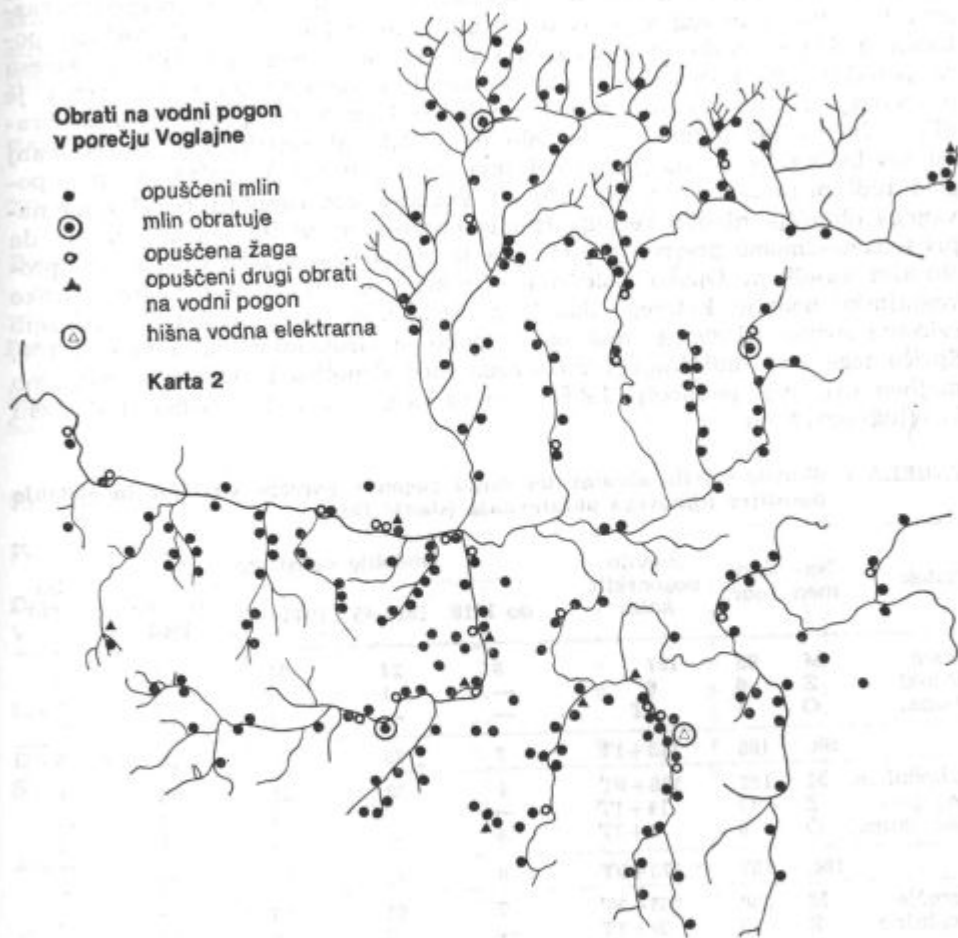
V oblikah, načinih in namenih izrabe vodnega pogona spoznavamo svojevrstno sožitje med naravnimi danostmi okolja in proizvodnimi usmeritvami območja v določenem obdobju njegovega socialno-gospodarskega in tehnološkega razvoja. Kolikor bolj sta bila obstoj in napredek posameznega predela odvisna pretežno od lastnih materialnih in drugih možnosti, toliko večja je bila potreba po gospodarnem in preudarnem izkoriščanju domačih virov. Pogonska moč potokov je predstavljala vse do elektrifikacije podeželja enega najpomembnejših in takorekoč neusahljivega energetskega vira, s katerim je bilo mogoče na različnih področjih razbremeniti človeka in olajšati njegova težaška opravila. Prevlada avtarkičnega kmetijstva je terjala v krajevne in pokrajinske okvire zaprte oblike predelave pridelkov. Med takšne oblike predelave kmetijskih pridelkov moremo uvrstiti tudi mlinarstvo na našem podeželju. Pravilno in utemeljeno se nam zdi spoznanje in naziranje, da je mlinarstvo, kakršnega poznamo pri nas, predstavljalo proizvodno nadgradnjo kmetijstva, oziroma poljedelstva. Kajti kmetijstvo in mlini so predstavljali enovito pridelovalno — predelovalno enoto, ki je bila značilna za večino oblik samooskrbnega kmetovanja v preteklih obdobjih (prim. tudi Melik, 1983, 3—4).

V porečju Voglajne smo našli 262 različnih obratov na vodni pogon. V povprečju je prišlo 13 objektov na 10 km² porečja, od tega 11 mlinov. Največ, in sicer 230 obratov (88 %) je bilo namenjenih mlinarstvu; 23 (8,8 %) je bilo žag in v devetih (3,4 %) obratih so opravljali še druge dejavnosti. V veliki gostoti obratov na vodni pogon se kažejo mnoge geografske značilnosti ozemlja: gričevnat svet z gostim vodnim omrežjem, prostrane krčevine planega sveta s kmetijskim zemljiščem, prevlada razložene poselitve s posameznimi krajevnimi središči kot jedri socialnega in gospodarskega razvoja itd. Ob tem ne moremo prezreti dejstva, da je bila večina prebivalstva voglajnskega območja šele v zadnjih dveh oziroma treh desetletjih vključena v proces intenzivnejše industrializacije in deagrarizacije. S tem je prišlo na Voglajnskem kasneje kot v drugih predelih Slovenije do mnogih strukturalno-proizvodnih sprememb v kmetijstvu kakor tudi na področju posameznih prebivalstvenih sestavin. Za celotno območje šentjurške občine, ki vključuje v svoji teritorij večino ozemlja srednjega in zgornjega porečja Voglajne, je značilna

**Obrati na vodni pogon
v porečju Voglajne**

- opuščeni mlin
- ⊙ mlin obratuje
- opuščena žaga
- ▲ opuščeni drugi obrati
na vodni pogon
- ⊕ hišna vodna elektrarna

Karta 2

razdrobljena zemljiška posest. V letu 1981 so tamkajšnji lastniki zemlje obde-
lovali v povprečju po 2,91 ha kmetijskih površin, kar je predstavljalo 54,4 %
povprečne velikosti njihove skupne zemljiške posesti, ki je merila 5,34 ha
(prim. N a t e k , 1985, 89). Na eni strani je prevladovala razdrobljena zem-
ljiška posest, na drugi pa številni, a malovodnati potočki z majhnim strmcm
strug. Pogled na karto 2 nam nazorno osvetli nekdanjo podobo razpršene raz-
mestitve mlinov in žag v porečju Voglajne. Skoraj ni bilo malo večjega po-
točka, bodisi s stalno ali z občasno vodo, ki ne bi poganjal vodnega kolesa
za potrebe mlinarstva. Prostorska razmestitev obratov na vodni pogon je
podrobneje podana in razčlenjena v tabelah 1 in 2. Ob pregledovanju zbra-
nih podatkov ugotovimo, da je bilo na vodah, ki pritekajo s severa manj
mlinov in žag kot pa na južnih oziroma levih pritokih Voglajne. Na prvi po-
gled tudi preseneča spoznanje, da ob Voglajni kot osrednji rečici obravna-
vanega območja ni bilo večjega števila obratov na vodni pogon. Zdi se, da
pri tem ne smemo prezreti dejstva, da je njena struga med Črnlico in pro-
žinskim zaselkom Opoko položena oziroma zajedena v sorazmerno široko
voglajnsko podolje, katerega dno je prekrito z mlajšimi naplavinami. Nagib
oziroma strmec njegovega dna med Opoko in Grobelnim znaša samo 1,8 %.
Spričo tega ima tudi Voglajna struga med Črnlico in Opoko sorazmerno
majhen strmec (v povprečju 1,6 %), kar se kaže na zunaj v njenem počasnem
in vijugavem toku.

TABELA 1. Skupno število obratov na vodni pogon v porečju Voglajne in obdobje
opustitve njihovega obratovanja (stanje 1985)

Pritok	Na- men	Stev. obr.	Število pogonskih koles	Obdobje opustitve				Še dela
				do 1919	1919-45	1946-60	po letu 1960	
Desni pritoki skupaj	M	98	107	3	22	44	27	2
	Z	6	6	—	1	3	2	—
	O	1	1T	—	—	1	—	—
	Sk.	105	113+1T	3	23	48	29	2
Vzhodni in levi pri- toki skupaj	M	132	158+5T	4	39	52	36	1
	Z	17	14+1T	—	2	7	8	—
	O	8	1+3T	4	—	2	1	1
	Sk.	157	173+9T	8	41	61	45	2
Porečje Voglajne	M	230	265+5T	7	61	96	63	3
	Z	23	20+1T	—	3	10	10	—
	O	9	1+4T	4	—	3	1	1
	Sk.	262	286+10T	11	64	109	74	4

Opomba: M = mlin, Z = žaga, O = druge dejavnosti, T = turbina, Sk. = skupaj.

Zapisano dopolnimo s konkretnimi navedbami izrabe Voglajninega pogo-
na med naseljem Voglajno in njenim ustjem pri Celju. Na tem delu njenega
toka smo na osnovi opravljene ankete in pregleda literature ugotovili 21 ob-
jektov na vodni pogon, ki so si sledili v naslednjem zaporedju od vzhoda proti
zahodu: Kolarjev in Arčanov mlin ter Arčanova žaga, skupni (vaški) mlin

v Peklu in Čatrov mlin. V Hruševcu, ob ustju Kozarice sta bila Celestinova mlin in žaga. V Vrbnem so bili Podplašekov valjni mlin in žagi, v prejšnjem stoletju pa je na tem selišču — »na podplatu« — stala usnjarna (do 1885. leta). Malo nižje, v Melišah, sta stala Mulejeva mlin in žaga, ki sta delala do leta 1968. V Prožinski vasi, oziroma v njenem zaselku Opoki, je mlel Opoški mlin skoraj do konca 70. let. Sredi 19. stoletja je štorska železarna poleg parnih strojev uporabljala tudi vodni pogon (O r o ž e n, 1951, 56). Na selišču tovarne traktorjev je v nekdanji lesni industriji in tovarni stolov (lastnik B. Godec)

TABELA 2. Obrati na vodni pogon v porečju Voglajne in obdobje opustitve njihovega obratovanja

Potok	Na- men	Štev. obr.	Število pogonskih koles	Obdobje opustitve				Še dela
				do 1919	1919-45	1946-60	po letu 1960	
Bodrišnica	M	9	9	—	3	2	3	1
	Z	1	1	—	—	1	—	—
Selščica	M	10	10	—	3	3	4	—
Slomščica	M	32	35	—	8	14	10	—
	Z	3	3	—	—	1	2	—
	O	1	T	—	—	1	—	—
Kamenski p.	M	6	7	—	2	4	—	—
	Z	1	1	—	1	—	—	—
Pešnica	M	39	43	2	6	20	10	1
	Z	1	1	—	—	1	—	—
Drugi potoki	M	2	3	1	—	1	—	—
Voglajna	M	10	20	2	1	4	3	—
	Z	6	5+T	—	1	1	4	—
	O	1	1	1	—	—	—	—
Ločnica	M	11	11	—	7	2	2	—
	Z	2	1	—	—	1	1	—
Drobinski p.	M	8	10	—	2	2	4	—
Šumetec	M	16	25	1	7	3	5	—
	Z	3	3	—	—	3	—	—
	O	2	?+T	1	—	—	—	1
Jezerščica	M	14	13+T	—	1	6	7	—
	Z	1	—	—	—	—	1	—
	O	2	2T	—	—	2	—	—
Kobiljek	M	3	3	—	—	1	2	—
Kozarica	M	37	45+2T	1	12	13	10	1
	Z	5	5	—	1	2	2	—
	O	2	?	2	—	—	—	—
Hudičev gr.	M	9	9	—	2	7	—	—
Curgelj	M	6	6	—	—	5	1	—
Maršek	M	8	7+1T	—	5	2	1	—
Bojanski p.	M	9	8+1T	—	1	7	1	—
	O	1	1T	—	—	—	1	—
Jelovski gr.	M	1	1	—	1	—	—	—

Opomba: M = mlin, Z = žaga, O = elektrarna, usnjarna, kovačija itd., T = turbina.

bila tudi žaga na vodni pogon. Nastala je na kraju, kjer so bili poprej mlin, žaga in kovačnica, last Jeršičeve domačije z Lipe (KLDB, 1937, 632; Orožen, 1974, 103). Na Teharjah je Voglajna poganjala Pocajtov mlin in žago; slednjo le do začetka tridesetih let. Na navedenem odseku Voglajne je bilo enajst lokacij z 21 obrati, ki so delali v različnih obdobjih.

V prostorski razmestitvi obratov na vodni pogon se kažejo tiste naravne prilike, ki določajo oblike in načine izrabe pogonskih moči potokov. Med njimi sta bila v ospredju strmec struge in količina oziroma vrednost vodnega pretoka, ki neposredno soodločata o moči vodnega pogona. Raznovrstni naravnogeografski pogoji in razmere so terjali najrazličnejše človekove posege, in sicer v preureditev strug, postavitve jezov,* napeljavo mlinščic itd. Vsi ti posegi, ki so ustvarili večji strmec, so nemalo prispevali k povečanju pogonskih moči potokov. V obdobjih, ko je človek izrabljajl moč potokov v najrazličnejše gospodarske namene, je istočasno tudi vzdrževal njihove struge, skrbel za popravilo jezov in vseh drugih naprav, ki so bile povezane z mlinarstvom in žagarstvom.

Razširjenost mlinov

Skoraj devet desetih ugotovljenih obratov na vodni pogon v porečju Voglajne je služilo mlinarstvu. Tod so prevladovali majhni kmečki mlini. Večji mlini obrtnega značaja so stali ob večjih in močnejših vodah (npr. ob Slomščici, Kozarici in Voglajni). Največ mlinov so poganjali potoki v porečju Pešnice (39), Kozarice (37) in Slomščice (32); med njimi je bilo kar 76 % malih obratov, ki so mleli z enim samim parom mlinskih kamnov (gl. tabelo 3). Večina mlinov je bila postavljena v ožjih oziroma zoženih delih dolin, kjer je prišla zaradi hitrejšega toka do veljave povečana pogonska moč. Tudi z mlinščicami je bilo mogoče uravnnavati večjo izrabo tekočih voda. V tem pogledu lahko občudujemo človekovo iznajdljivost in njegovo prilagoditev posameznim pokrajinskim sestavinam, s pomočjo katerih je bilo mogoče povečati strmec potoškim vodam. Niso redki primeri, ko so bile struge mlinščic speljane po pobočjih in ježah teras (npr. ob Bodrišnici Šošterjev ali Grabenski mlin in Zgornji Ušanškov mlin, v porečju Kozarice Pludrov mlin pod Svetlim Dolom in Ferležev valjni mlin v Šibeniku, Zdovčeva žaga in mlin v Turnem ob Sumetcu itd.). Nekaj mlinov je poganjala tudi voda iz ribnikov ali preprostih akumulacij (npr. Krištanov mlin na Hotunju, Gobčev mlin in žago v Cerovcu ob Ločnici, Graščinski mlin v Vrbnem, Šumradov mlin pri Primožu). Nekaj mlinov je stalo ob kraških ali drugih izviri (npr. Lepejev mlin v Srževici med Bukovico — 441 m in Banjim vrhom — 419 m, Šumradov in Mulčev mlin pri Primožu, Resketinov mlin v Krajnem Dolu itd.). (Zgradba Šumradovega mlina stoji v vrtači, in sicer tik na ponorom — požiralnikom.) Niso bili redki mlini, ki jim je primanjkovalo vode. Da so zmogli delo, so morali »nabirati«, »zapirati« ali »loviti« vodo po več ur dnevno, da so potem lahko zmelili škaf ali dva koruze ali drugega žitnega pridelka (npr. že omenjeni Lepejev mlin v Srževici, Antonov, Novakov in Zgornjega Končele mlin

* Na posameznih območjih Voglajninega porečja uporabljajo za jez besedo »steska«, za mlinščico pa »mali graben«.

v Paridolu, Belejev in Jurekov mlin v Zaklu — vsi v porečju Jezerščice; Rožmanov mlin pod naseljem Voglajna je mlel le ob dežju in po njem). V drugi polovici 30. let so postavili Škobernetov mlin v Spodnji Krajnčici, a je zaradi pomanjkanja vode zelo kmalu obstal.

TABELA 3. Velikost mlinov z ozirom na število mlinskih kamnov v porečju Voglajne

Potok	1 k	2 k	3 k	4 k	Valjci	Stope	Število mlinov skupaj
Bodrišnica	2	6	1	—	—	1	9
Selščica	9	1	—	—	—	—	10
Slomščica	20	9	1	2	—	7	32
Kamenski p.	4	2	—	—	—	3	6
Pešnica	29	8	2	—	—	6	39
Drugi potoki	1	1	—	—	—	—	2
Desni pritoki skupaj	65	27	4	2	—	17	98
Voglajna	1	7	—	2	1	4	10
Ločnica	10	1	—	—	—	4	11
Drobinski p.	5	3	—	—	—	1	8
Sumetec	5	8	3	—	—	1	16
Jezerščica	8	6	—	—	—	—	14
Kobiljek	3	—	—	—	—	—	3
Kozarica	21	14	—	—	3	5	37*
Hudičev gr.	7	2	—	—	—	1	9
Curgelj	5	1	—	—	—	2	6
Maršek	8	—	—	—	—	1	8
Bojanski p.	3	6	—	—	—	6	9
Jelovski gr.	1	—	—	—	—	—	1
Vzhodni in levi pritoki skupaj	76	41	3	—	3	21	122
Porečje Voglajne skupaj	142	75	7	4	4	42	230

* Safarjev mlin je imel kamen in valjčke, zato smo ga šteli dvakrat.

Pri pregledu mlinov in njihovih naprav ne moremo prezreti Jančičevega mlina v Osredku, ki ga poganja Kozarica. To je edini mlin v porečju Kozarice, ki še melje. Vodo dobiva po mlinščici. Tisti del njene struge ali »prékope«, kot jo domačini imenujejo, ki teče čez Marzidovsko polje, je speljan po betonskih ceveh, ki so zakopane v zemljo.

Kljub izredno velikemu številu mlinov, ki so jih našli v porečju Voglajne, pa ob tem ugotavljamo, da z njimi najbrž niso bile zadovoljene vse potrebe domačega prebivalstva pri predelavi žit. Ali so bili vzroki za drugačne načine predelave žit v moko v premajhnih zmogljivostih obstoječih mlinov ali pa v želji in potrebi, da pridelovalci sami zmeljejo žita za lastne hišne potrebe? Prepričan sem, da je bila zmogljivost mlinov, kljub nekaterim naravnim omejitvam, ki so jih prinašale poletne suše in zimske oledenitve vodnih koles, zadostna in celo večja od žitnega pridelka. Z domačo meljo se je namreč prihranila merica, ki jo je bilo treba oddati mlinarju kot mletvino. Na drugi

Ferležev valjni mlin v Šibeniku je bil eden izmed največjih v porečju Voglajne. Pred drugo svetovno vojno so vodna pogonska kolesa nadomestili s turbinama. Danes ima v njem KK Šentjur luščilnico, ki jo poganjajo elektromotorji.

strani pa nas domače oblike predelave žit v moko opozarjajo na močno zakoreninjene navade in najbrž tudi na potrebe samooskrbnega kmetijstva.

V nekaterih naseljih smo ugotovili, da so imeli še žrmlje, ki so predstavljale domači — hišni mlin (prim. Baš, 1928, 67). Njihov pogon je bil prirejen na gepelj. Žrmlje na gepelj so uporabljali Dendolšek v Dolgi Gori pa Šeško v Jelcah, dva kmeta na Zgornjih Selcah nad Slomščico itd. Niso bili redki, ki so imeli žrmlje, da so z njimi še med zadnjo vojno ter v letih po njej mleli žita (razen pšenice) na roke. Med drugimi so to delali tudi pri Margučevih v Dolgi Gori in Kranjcu pod Svetino. Žrmlje so najpogosteje uporabljali pozimi ali v poletnih mesecih, ko je bila suša. Z njimi so ponavadi mleli koruzo za moko in zdrob.*

Podoba je, da je množica majhnih in preprostih mlinov, kakršni so bili v porečju Voglajne, zadoščala domačim potrebam oziroma količinam žitnega pridelka. Ritem obratovanja, predvsem kmečkih mlinov, je bil usklajen z vi-

* Delo z žrmljami, ali žrmljanje, kot pravijo opravilu, je bilo naporno. Do danes se je med ljudmi v povirju Kozarice ohranil rek: »Zdrav je mlel, bolan (= utrujen) pa (žgance) jel (= jedel).«

Stavba nekdanjega Ungarjevega mlina ob Kamenskem potoku. Z gospodarjevo smrtjo je mlin obstal. Poslopje je kupil priseljencec iz Tratne pri Slivnici in ga preuredil v stanovanjsko hišo.

sokimi vodostaji. Za celotno porečje Voglajne je značilno, da ima pluvionivalni rečni režim s težiščem na pluvialni sestavini. »Voda na Voglajni narašča že v februarju, doseže prvi višek v marcu, poleti je precej nizka, glavni višek je novembrski, zimski upadek je že minimalen (Ilešič, 1948, 82). Tukajšnji mlini so imeli največ meli v jeseni in spomladi; količina jesenske meli je bila odvisna od žitne letine. Spomladi, ko se je spet »odprlo delo« na polju in travnikih, se je izboljšala tudi prehrana. Domala ni naselja, kjer nam ljudje ne bi zagotavljali, da je bila prehrana pozimi sorazmerno skromna, pa tudi kruha niso imeli povsod na mizah. Skratka, pozimi so varčevali z žitnim pridelkom, da je bil lahko njihov jedilnik v času poljskega dela pestrejši in izdatnejši.

Marsikje je bila želja po lastnem mlinu večja od dejanskih potreb in naravnih možnosti, ki so pogojevale izrabo vodnega pogona. Zato je bilo obratovanje neznatnega števila mlinov neposredno navezano na deževna obdobja in čas tajanja snega.

Delo v večini mlinov sta prizadela suša in zimski mraz. Posledice suše so prišle v porečju Voglajne naglo do veljave, kajti njeni pritoki so kratki in imajo ozko padavinsko zaledje. Prav zato je bilo na tem ozemlju toliko skrbi, zlasti med mlinarji oziroma mlevci, za brezhibno urejenost mlinščic in

jezov, žlebov in vodnih koles. Za mlinarja je bil vsak škaif vode dragocen, ki je pritekalo na njegovo pogonsko kolo. O majhnih količinah vode, ki so se pretakale po strugah in so komaj zadostovale za pogon črnih mlinskih kamnov, se je ohranilo tudi reklo: »Ne morem pa moram, ko vidim, da nese (daje zaslužek)«. To naj bi bila melodija Gobčevega mlina v Cerovcu, v zgornjem toku Ločnice, kakršna se je v sušnih tednih razlegala po dolini.

Podoba je, da je bila tudi v teh ozirih ljudska domišljija brez meja. Za Kolarjev mlin, ki so ga menda opustili že pred prvo svetovno vojno, pripovedujejo starejši ljudje, da so v njem »mleli številke« in da je bil njegov mlinar povezan s hudobcem. Mlin je stal v grapi, ki je občasno — v dežju in taljenju snega dobivala vodo; njegovo selišče je bilo pod jugovzhodnim pobočjem Rifnika (568 m), v bližini Lončarja, nad levim bregom Jezerščice.

Pri pregledu razmestitve mlinov v porečju Voglajne ne smemo prezreti vetra, ki so ga tudi izrabljali za pogon nekaterih manjših mlinov oziroma žrmelj. Mlini na veter so bili izjema na Voglajnskem in vsi so stali na severovzhodnem območju obravnavane regije. Nanje je opozoril že prof. Baš v letih med obema vojnama (Baš, 1928, 67, 68 in sl. ter sliko 3 na str. 74).

Še pred zadnjo vojno je imel mlin na veter Ivan Mlakar v Bodrišni vasi. Približno v istem času je obratoval tudi Debelakov v Okrogu. Imel ga je Žnidar v Dolgi Gori, ki ga je prodal Goležu v Rakovec pri Šentvidu. Žnidar je pridobival tudi elektriko za razsvetljavo s pomočjo vetra. Med obema vojnama sta bila na slemenu nad Dolgo Goro še dva mlina na veter, in sicer Lukežev in Miklavžekov. Tudi Prochaska, solastnik hrastniške kemične tovarne je na svojem posestvu na Hotunju izrabljal veter za pogon mlina in dinama. Po odhodu Prochasko je hotunjski Masten uporabljal njegovo elektriko do konca vojne. — Vse to so sicer izjemni primeri, pa toliko bolj zanimivi in poučni, saj nam kažejo na iznajdljivost človeka pri izrabi majhnih količin razpoložljive energije.

Razširjenost žag

Vodnih žag je bilo na Voglajnskem samo 23, in sicer šest jih je stalo na desnih pritokih, enako število jih je poganjala Voglajna, ostalih 11 žag pa so poganjali levi pritoki. Za gospodarno postavitev žage je bila potrebna večja pogonska moč potokov kot za mline. Morda so bile zato žage, v nasprotju z mlini, postavljene le ob večjih in močnejših potokih.

Največ žag sta poganjali Voglajna (6) in Kozarica (5), na vseh drugih potokih jih je bilo manj. Postavljene so bile še ob Bodrišnici (1), Slomščici (3), Pešnici (1) in Kamenskem potoku (1), na levih pritokih pa ob Ločnici (2), Šumetcu (3) in Jezerščici (1).

Večina žag je stala ob srednjih in spodnjih delih potokov, kjer je bila večja pogonska moč. Tudi ob Voglajni, ki ima majhen strmec, a večji pretok, je bilo več žag. Pri Podplašku je imela Voglajna npr. pogonsko moč okrog 30 KM; za normalno delo žage — venecijanke je zadostovalo od 12 do 15 KM vodnega pogona.

V nasprotju z mlini je bila večina žag obrtnega značaja. Le redke med njimi so bile namenjene le njihovim lastnikom in sosedom. Zaradi majhnega števila je bilo njihovo vplivno območje izredno obsežno.

Salobirjevo žago in Vodiškov mlin (nekdanj je bilo Čebulovo) v Jakobu pri Sentjurju je poganjala Kozarica. Delo v mlinu je zastalo že v začetku 50. let in deset let kasneje še na žagi. Pred zadnjo vojno so pri žagi vgradili vodno turbino za dinamo. Po regulaciji Kozarice (1980) so speljali njen tok po novi strugi, ki se je izognila obeh nekdanjih obratov.

Ponekod so delo v mlinu kombinirali z delom na žagi. Tako je bilo pri Zgornjem Ušanšku na Ponkvici, kjer je stala žaga nad mlinom. Pri Gobčevih v Cerovcu (potok Ločnica) in pri Opeklinovih v kostrivniškem zaselku Vodelj (porečje Jezerščice) so imeli mlin in žago. Za oba obrata so uporabljali eno samo vodno kolo: kadar so mleli, je žaga stala, in ko so žagali, sta mirovala mlinska kamna.

Pri Podplašku v Vrbnem sta bil dve žagi — venecijanki. Tudi na Slomu je bil žagarski obrat z dvema jarmoma. Vendar je bila Slomščica preslabotna, da bi mogla poganjati mlin in obe žagi. Zato so vodni pogon kombinirali s parnim strojem.

Podrobnejši vpogled v žage je pokazal, da so različno stare. Jožekovo žago v Slatini (porečje Slomščice) so postavili v letih 1952-53 in so jo kmalu opustili; po elektrifikaciji naselja so namreč mlin in žago prestavili domov. Rečka ali Kolenčeva žaga je bila postavljena po prvi svetovni vojni. Stari oče današnjega gospodarja Rečkega mlina (stoji pod vodruškim zaselkom Ravne, v porečju Kozarice) je namreč leta 1906 prišel iz (dolenjskega) Šentruperta

kot najemnik na Salobirjevo žago, ki je bila na Jakobu pri Šentjurju. Po prvi svetovni vojni je kupil Rečki mlin, ga obnovil in poleg njega postavil še žago, ki je delala do sredine šestdesetih let; leta 1974 jo je odnesla povodenj. Lovrekovo žago pod Dramljami so leta 1935 postavili ob mlinu; do elektrifikacije Dramelj jo je poganjala voda, odtlej pa žaga s pomočjo elektromotorja (od sredine petdesetih let).

Drugi obrati na vodni pogon

Izraba vodnega pogona je bila prvenstveno namenjena potrebam mlinov in žag, medtem ko pri drugih dejavnostih ni našla večjega odziva. Vzroke za to moramo iskati v oblikah gospodarstva in v stopnji njegove razvitosti kakor tudi v preslabotnem pogonu. Obrati, ki niso bili namenjeni že predstavljenima dejavnostima, so stali ob levih pritokih Voglajne; samo Simončičev dinamo pod Dolgo Goro je poganjala (vodna turbina) moč Cecinjskega potoka, in sicer v letih po zadnji vojni.

Drugi obrati na vodni pogon so bili namenjeni najrazličnejšim dejavnostim. Poganjale so jih vode Voglajne (1), Kozarice (2), Jezerščice (2), Šumetca (2) in Bojanskega potoka (1).

Do leta 1885 je bila pri Podplašku v Vrbnem tudi usnjarna. Do zadnje vojne sta bil ob Kozarici še dve usnjarni: v Šibeniku je stala Slapšakova, druga pa je bila med Jakobom in Vodružem, katero je odnesel zemeljski plaz.

O nekdanji Čretnikovi kovačiji v Gorici pri Slivnici ni sledi več; na njenem selišču stoji enonadstropna hiša. Po zadnji vojni sta Podkrajšek (iz Voglajne) in Zebič (iz Krajnega Dola) postavila ob Jezerščici turbini za pogon dinam. Z lastno elektriko sta svetila do elektrifikacije naselij koncem 50. let. Vodni pogon nekdanjega Lačiškovega mlina (v Turnem), ki so ga opustili po letu 1960, je danes namenjen za ogrevanje stanovanja. Po zadnji vojni je v Zarovišah, povirju Bojanskega potoka, zgradila štorska železarna manjšo vodno elektrarno, ki je dajala luč njenemu domu na Svetini in nekaterim okoliškim domovom.

Voglajnin tok je preskromen, da bi v času prvih začetkov industrializacije vzbudil večjo pozornost pri gospodarstvenikih, ki so iskali primerne lokacije za postavitev različnih obratov neagrarnih dejavnosti. Domala vsa izraba njenega vodnega pogona je bila namenjena mlinom in redkim žagam, a med njimi so našle svoje mesto le še nekatere druge obrtne dejavnosti, ki so bile namenjene podeželju.

Nekatere vzporedne dejavnosti

Po prvi svetovni vojni je bilo tudi v porečju Voglajne čedalje več zanimanja za dinamo, ki je dajal električno razsvetljavo posameznim domovom. V najštevilnejših primerih je bil dinamo neposredno priključen na že obstoječe vodno kolo, ki je poganjalo mlinski kamen. Zaradi večjega izkoristka vodnega pogona so v neredkih primerih vgradili še turbine, ki so poganjale enakomerneje kot vodna kolesa priključene diname (npr. Ferlež, Leskovšek, Podplašek, Mramor, Slom itd.). Poleg že naštetih malih vodnih elektrarn je bilo v porečju Voglajne najmanj še 15 drugih dinamov, ki so proizvajali elek-

trično luč. Po zbranih podatkih jih je bilo največ v porečju Kozarice (5), trije so bili ob Voglajni, medtem ko so bili vsi preostali raztreseni po posameznih potokih (npr. ob Slomščici, Ločnici, Šumetcu, Bodrišnici, Hudičevem grabnu in Maršku). Razsvetljava, ki so jo pridobivali z vodnim pogonom v domačih mlinih (ali žagah), je bila nekakovostna. Zato so se v času elektrifikacije takoj priključili na močnejše električno omrežje. Vendar se je med ljudmi ohranil prijeten spomin na čase po prvi svetovni vojni, ko je »prišla luč po žici« v njihove domove.

PROPAD MLINOV IN ŽAG

Danes so v porečju Voglajne še štirje obrati, ki uporabljajo vodo kot pogonsko moč. Ohranili so se trije mlini (Zg. Ušanšek ob Bodrišnici; Pečkov ob Pešnici oziroma Slatinskem potoku in ima od leta 1982 kovinsko pogonsko kolo na lopate ter Jančičev mlin ob Kozarici) in Vodebova hišna elektrarnica, ki je bila vgrajena v poslopje nekdanjega Lačišekovega mlina v Turnem (ob Šumetcu). V vse druge pogonske namene po voglajnska voda ni zajeta več.

Propad oziroma usihanje izrabe vodnega pogona smo razdelili v štiri obdobja, in sicer: prvo zajema čas do konca prve svetovne vojne, drugo vključuje leta med obema vojnama in tudi leta zadnje vojne, v tretje obdobje smo vključili čas med letoma 1946 in 1960 in četrto obdobje zajema čas po letu 1960.

Vpogled v usihanje izrabe vodnega pogona je zanimiv (prim. tabeli 1 in 2 ter karto 2). Skoraj četrtina obravnavanih mlinov in žag je prenehala z delom v letih med obema vojnama, v letih 1946—1960 dve petini obratov in v zadnjih petindvajsetih letih 28,3 % obratov.

Razčlemba zbranih podatkov nas je opozorila, da je bilo opuščanje vodnega pogona zelo neenakomerno po posameznih potokih. Podoba je, da so na to vplivali najrazličnejši gospodarski in socialni vzroki, ob njih pa ne smemo zanemariti čisto preprostih naravnih razlogov. Ob tem pa moramo poudariti, da je bila izraba vodnega pogona v porečju Voglajne ena izmed ponujanih možnosti vključitve energetskega potenciala v različne proizvodne namene, ki so bili neposredno povezani s potrebami podeželja in njegove kmetijske proizvodnje.

Do konca prve svetovne vojne je prenehalo z delom 11 obratov, in sicer na petih potokih (Kozarica, Šumetec, Voglajna, Pešnica in graščinski mlin ob ribniku pri Vrbnem). V letih med obema svetovnima vojnama je prišlo do večjih razlik med posameznimi potoki. Tedaj je prenehalo z delom največ mlinov in drugih obratov na vodni pogon ob Kamenskem potoku (43 %), Ločnici (54 %) in Maršku (63 %). Eno tretjino objektov so v tem času opustili še ob Šumetcu, tri desetine obratov pa ob Selščici in Kozarici in četrtno ob Drobinskem potoku. Edinole ob Curglju in Kobiljeku ni podatkov o opuščeni mlinih in žagah v letih med obema vojnama. Dva mlina, ki sta nudila zavetje prvim štajerskim partizanom, sta bila porušena že med zadnjo vojno. To sta Plavčev ali Zavškov mlin pod Brezami (Šentrupertom; prim. tudi Orožen, 1980, 26) in Škerlov mlin na Razborju (prim. Rečnik, 1984, 432). Gajski mlin v Prožinski vasi, ki ga je bil poganjal Maršek tik pred izlivom v Voglajno, je razrušila huda eksplozija vlaka z razstrelivom ob koncu zadnje vojne (gl. Orožen, 1980, 35).

Leta po zadnji vojni so odločilno prispevala k naglemu zmanjševanju vodnega pogona. Opuščanje individualne izrabe vodne energije se je pričelo že po prvi svetovni vojni in je doseglo vrh v letih po 1945. Družbene, gospodarske in socialne spremembe so vnašale nove poglede na področje energetske izrabe majhnih potokov. Velikopotezna in načrtna industrializacija in elektrifikacija sta potiskali tudi kmetijstvo, ki je bilo najtrdneje povezano s podeželskim mlinarstvom, na obrobje družbenega dogajanja. Depopulacija in deagrarizacija, ki sta močneje zajeli podeželje v zadnjih treh desetletjih, sta tudi neposredno vplivali na spremembe v sestavi kmetijskih posevkov. V sedemdesetih letih so se žita skoraj že umaknila z njiv tudi v porečju Voglajne. S tem so izgubili vodni mlini svojo nekdanjo veljavo in privlačnost. Cedalje manj ljudi je skrbelo za vzdrževanje mlinskih naprav, jezov, čiščenje mlinščic itd.

Štiridesetletno povojno razdobje smo razdelili v dva dela. V prvem je prenehalo z delom precej več vodnih obratov kot v drugem obdobju, ki je razpeto med letoma 1960 in 1985. V letih 1946—1960 je propadlo največ obratov na naslednjih potokih: ob Curglju pet mlinov od šestih, na Hudičevem grabnu sedem mlinov od devetih, na Pešnici in Jezerščici skoraj polovica

Ostanki Podkrajškovega mlina v Voglajni ob Jezerščici. Neurje 1974. leta je uničilo jez in odtlej dalje so opustili delo v mlinu.

Poslopje Militerjevega mlina v Primožu, ki ga je poganjala Pešnica, že dolgo razpada. Mlin so opustili v začetku petdesetih let.

obratov, na Slomščici 45 % poznanih vodnih objektov, na Kamenskem potoku zadnji štirje mlini od sedmih itd.

V zadnjem četrstoletju je prenehalo z delom 28,3 % obratov na vodni pogon. Sorazmerno največ jih je utihnilo ob Jezerščici (47 %), Selščici (40 %), pa dva od treh na Kobiljeku, ena tretjina ob Slomščici, četrtnina in celo več pa še ob Kozarici, Šumetcu in Pešnici.

Po prvi svetovni vojni do danes so opustili delo v 220 mlinih in v vseh 23 žagah. Večina stavb, ki je izgubila nekdanjo namembnost, je propadla. Na seliščih nekaterih so zgradili stanovanjske hiše. Povsod tam, kjer sta bila hiša in mlin pod isto streho, so po opustitvi meli preuredili mlinске prostore v stanovanjske namene.

Bistveni vzroki, ki so pospešili propad mlinov in žag v porečju Voglajne, se v glavnem ne razlikujejo od drugih območij (npr. od porečja Hudinje; prim. N a t e k , 1983, 107). Pri tem moramo posebej naglasiti, da so z elektrifikacijo naselij pospešili propad vodnega mlinarstva. Mnogi lastniki mlinov so prenesli njihova ogrodja domov in jih preuredil na električni pogon (npr. Falentin oziroma Ratej in Gračnar v Kladju, Kovač ob Curglju, Rupnik, Opeklin in Rožman v porečju Jezerščice, Čretnik in Gobec ob Ločnici, Kristan ob Kamenskem potoku, Kukovič — Zoler in Sumrada v porečju Pešnice, Jožek in Fermevc ob Slomščici, Jošč ob Bojanskem potoku, Reberšek ob Kozarici itd.). Z elektrifikacijo so dobili nekateri obrati ob Voglajni dopolnilno pogonsko

moč že v letih pred zadnjo svetovno vojno (Melišk, Podplašek, Opoški mlin, Pocajov mlin na Teharjih idr.).

Neurja s povodnjimi so naslednji pomembnejši dejavnik, ki je razredčil število nekdanjih mlinov v porečju Voglajne. Tovrstne škode so bile najpogostejše na južnih pritokih. Hudo neurje junija 1954. leta je ustavilo delo v številnih mlinih (npr. Caterjev in Kristanov ob Kamenskem potoku, Knezov ob Slomščici, Turnov ob Curglju, Žurejev ob Drobinskem potoku pa Zdovčeva žaga ob Sumetcu itd. — prim. Žagar, 1954, 41—43). Naslednja večja povodenj je bila leta 1959, ki je razdejala Grmov in Leskovškov mlin in ponovno je prizadela Zdovčevo žago, ki je potem niso več obnovili (t. j. v porečju Sumetca). Leta 1974 je zajelo neurje predvsem porečne Kozarice. Tedaj so obstali Marzidovski, Rečki, Krulčev in Sečki mlin; vsi so bili v porečju Kozarice.

Tudi zemeljski plazovi — usadi so ogrožali nekatere obrate na vodni pogon. Pred zadnjo vojno je tak plaz, ki se je utrgal s pobočja Mastnakovega hriba (337 m), zasul usnjarsko delavnico in stanovanjsko hišo med Jakobom in Vodružem. Tudi pri Škofu v Vodichah pri Slivnici, kjer so imeli gostilno, mesarijo in mlin, ki je stal za hišo, na desni strani Jezerščice, je zemeljski usad večkrat ogrožal mlin; dvakrat so ga rešili (»odpirali«) zemeljskega oklepa, nato pa prepustili igri naravnih sil. Delo v Škofovem mlinu so opustili okrog leta 1952. Enaka usoda je doletela Horvatov mlin v kostrivniškem zaselku Krajni Dol; mlin so opustili po zadnji vojni. Sredi 70. let je zemeljski plaz »potegnil« in zasul, oziroma poškodoval Bolhov mlin in hišo v Javorju (ob Drobinskem potoku).

Med drugotne vzroke, ki so pospešili propad mlinov, moramo uvrstiti tudi potres 1974. leta (prim. Sore, 1977, 303—305). Ta je neposredno prizadel Toplakov mlin ob Sumetcu in poslopje nekdanjega Arčanovega mlina ob Šentviškem potoku, v katerem je bila kovačnica.

SKLEP

Izraba vodnega pogona je bila razširjena na celotnem ozemlju Voglajninega porečja. Predvsem je bila odvisna od hidrogeografskih prilik kakor tudi od stopnje gospodarske in socialne razvitosti posameznih predelov. V nekdanjih oblikah in načinih izrabe vodne energije spoznavamo tesno povezanost človeka in njegovega dela s posameznimi pokrajinskimi sestavinami; med nje sodi tudi rečno omrežje, ki je z vsemi svojimi geografskimi značilnostmi nemalo prispevalo, da je postalo pomembna proizvodna in razvojna dobrina. V prikazanih načinih in namenih izrabe pogonskih moči potokov odsevajo oblike socialnega in gospodarskega stanja našega podeželja. Kajti v obdobju samooskrbnega kmetijstva, ki se je raztegnilo na preučevanem območju še v desetletja po zadnji vojni, je bil kmečki človek z vsemi svojimi dejavnostmi neposredno odvisen od krajevnih razpoložljivih virov proizvodnje in energije. Na tej osnovi sta temeljila socialni in gospodarski obstoj in razvoj podeželja. Zategadelj so postali mlini in žage ter vsi drugi objekti na vodni pogon pomembna sestavina pokrajine na določeni stopnji njenega socialnega in gospodarskega razvoja. Z razkrojem avtarkije, ki so ga povzročili čedalje močnejši vplivi in učinki industrializacije in deagrarizacije podeželskih nase-

lij, so istočasno nastale pomembne spremembe tudi v kmetijski proizvodnji. Vsa ta vzporedna dogajanja so nemalo prispevala, da se je v povojnih letih temeljito spremenil človekov odnos do zemlje in proizvodnje na njej kakor tudi do tistih pičlih virov energije, ki jih ponujajo številni, a malovodnati potoki. Krajevni energetski viri so skoraj do nedavnega vzdrževali ravnotežje v gospodarskem ustroju našega podeželja.

Vodno omrežje Voglajninih pritokov je močno razčlenjeno. Med njihovimi izviri in ustji so majhne višinske razlike. Večina od njih je malovodnatih pa tudi korita njihovih strug ne premorejo večjih strmcev. V tem je pogojena njihova majhna pogonska moč. Toda gosto vodno omrežje ponuja razpršeno obliko potencialne vodne energije. V tej naravnogeografski značilnosti in zakonitosti moramo iskati enega izmed pglavitnih vzrokov za razpršeno razmestitev mlinov in žag v pokrajini. Podoba je, da smemo v velikosti mlinov, ki v veliki večini niso bili celoviti žitno-predelovalni obrati, iskati razloge za naglo usahnitev njihovih dejavnosti. Kajti z deagrarizacijo je ostajalo na kmetijah čedalje manj ljudi, ki so jih polno zaposlile nove proizvodne usmeritve domačij. V tem času se je ločila mlinarska dejavnost od kmetijstva. Mlini v porečju Voglajne so bili premajhni in preslabotni, da bi lahko polno in gospodarno zaposlili ljudi. Kajti mlinarstvo na preučevanem območju je praviloma predstavljalo dopolnilno dejavnost ljudem, ki so večji del svojega dela namenjali kmetijstvu. S tega vidika moramo presojati nekdanje mlinarstvo in žagarstvo, ki sta se z vsemi svojimi napravami vtisnila v pokrajinsko fiziognomijo.

Po opustitvi vodnega pogona se je spremenila namembnost mlinarskih zgradb in žagarskih stavb. V kolikor jih niso razdejale vremenske ujme in druge nevšečnosti, so zapisane počasnemu razpadu. Nekaj teh objektov so preuredili v stanovanja, kleti, drvarnice, shrambe in garaže ter celo v manjše delavnice. Večina mlinov, ki je stala v odročnih in samotnih ter težko dostopnih krajih, je danes v razvalinah. Na prvi pogled nas preseneča, da so samo tri nekdanje mline preuredili v počitniške hišice (Ušankov in Horjakov mlin ob Bojanskem potoku, Gologrančev mlin pod Ogorevcem in Kuharjev mlin ob Pešnici). Večina mlinov je bila majhnih, in številni med njimi so bili v lesenih utah. Poleg tega pa tudi njihova selišča ob vodah niso nikdar varna pred povodnjimi. Težaven dostop, vlažna okolica, marsikje tudi precej osojne lege so dovolj tehtni razlogi, ki niso nikdar privlačevali ljudi ne iz mest in ne iz industrijskih krajev. Nekdanja tipična razpršena poseljenost sveta ob vodah s stavbami, ki so bile redko obljudene, je s propadom mlinarstva ali izginila ali pa se je stopila v enolično fiziognomijo stalno obljudenih domov. Na neredkih seliščih nekdanjih mlinov, ki so stali ob srednjem ali spodnjem toku obravnavanih potokov, so v času deagrarizacije in čedalje močnejšega »vozaštva« delovne sile zgradili nove domove industrijskih delavcev, uslužbencev in drugih neagrarnih zaposlencev. In večina od njih niti ne pomisli, da se mimo njihovih domov iz dneva v dan pretaka in izgublja energija, ki se sprošča z vodnim tokom. Tudi v tem vidimo čedalje večjo odtujenost človeka od okolja in tistih naravnih dobrin in sestavin pokrajine, ki so nudile generacijam naših prednikov pomoč pri njihovem delu ter jim lajšale marsikatero naporo pri njihovem vsakdanjem boju za obstoj.

LITERATURA

- BAS, F., 1928, Vetrenjače u Sloveniji. Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, Knjiga 3, str. 66—76, Beograd.
- BEZLAJ, F., 1956, Slovenska vodna imena. I. del (A—L), str. 365, Ljubljana.
- GAMS, I., 1981, Nastanek prebojnih dolin južno od Šentjurja pri Celju. Geografski vestnik, 53, str. 31—37, Ljubljana.
- HABE, F., 1972, Nekatere speleološke značilnosti osamelega krasa Slovenije. Naše jame, 13 (1971), str. 45—53, Ljubljana.
- HABIČ, P., 1969, Hidrografska rajonizacija krasa v Sloveniji. Krš Jugoslavije, str. 79—91, Zagreb.
- ILEŠIČ, S., 1948, Rečni režimi v Jugoslaviji. Geografski vestnik, 19 (1947), str. 71—110, Ljubljana.
- KVAS, S., 1977, Osamljeni kras v Savinjski dolini. Naše jame, 18 (1976), str. 13—15, Ljubljana.
- MELIK, A., 1953, Mlini na Slovenskem. Geografski vestnik, 25, str. 3—26, Ljubljana.
- MELIK, A., 1957, Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Str. 595, Ljubljana.
- MEZE, D., 1963, H geomorfologiji Voglajnske pokrajine in Zgornjega Sotelskega. Geografski zbornik, 8, str. 77—120, Ljubljana.
- NATEK, K., 1984, Razvoj reliefa in izraba tal v Ložniškem gričevju. Geografski zbornik, 23 (1983), str. 57—97, Ljubljana.
- NATEK, M., 1967, Vodno omrežje v Spodnji Savinjski dolini in njega uporaba za mlinarstvo in žagarstvo. (Prispevek k hidrogeografiji.) Celjski zbornik 1967, str. 143—188, Celje.
- NATEK, M., 1979, Poplavna območja v Spodnji Savinjski dolini. Geografski zbornik, 18 (1978), str. 7—91, Ljubljana.
- NATEK, M., 1983, Poplavna območja v porečju Hudinje. Geografski zbornik, 22 (1982), str. 39—138, Ljubljana.
- NATEK, M., 1985, Zemljiško-posestna struktura in prebivalstvo v celjski regiji. Celjski zbornik 1985, str. 83—110, Celje.
- OROŽEN, J., 1951, O nastanku rudarstva in industrije v Celju in njegovem zaledju. Celjski zbornik 1951, str. 53—66, Celje.
- OROŽEN, J., 1974, Zgodovina Celja in okolice. II. del (1849—1941), 587+10 str., Celje.
- OROŽEN, J., 1980, Oris sodobne zgodovine Celja in okolice. 1941—1979, 702 str., Celje.
- REČNIK, E., 1984, Spominska obeležja v občini Šentjur pri Celju. Med Bočem in Bohorjem, str. 431—438, Šentjur pri Celju — Smarje pri Jelšah.
- SELIČ, P., 1983, Vpliv Slivniškega jezera na okolje. Celjski zbornik 1982—1983, str. 105—130, Celje.
- SORE, A., 1977, Tektonski potres na voglajnsko-sotelskem območju leta 1974. Celjski zbornik 1975—1976, str. 297—312, Celje.
- STRUNA, A., 1955, Vodni pogoni na Slovenskem. (Gradivo za zgodovino) 450 str. + 1 zemljevid v prilogi, Ljubljana.
- ZAGAR, M., 1954, Povodenj v Šentjurju pri Celju. Geografski vestnik, 26, str. 40—43, Ljubljana.
- ATLAS SLOVENIJE. 109 preglednih kart 1:50 000. 366 str., Ljubljana 1986.
- KLDB = Krajevni leksikon dravske banovine. 715 str., Ljubljana 1937.
- KLS = Krajevni leksikon Slovenije. III. knjiga — Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo. 574 str., Ljubljana 1976.

USE OF WATER POWER IN THE RIVER BASIN OF VOGLAJNA (Central Part of Eastern Slovenia)

Summary

The river Voglajna, a left tributary of the river Savinja, with its numerous tributaries carries off water from the eastern peripheral hilly part of the Celje basin. In the river basin of Voglajna, 203 sq. km., sub-Pannonian climatic influences are prevalent. These influences are to be seen in many regional characteristics, mostly in agrarian production.

Owing to the physical-geographical and socio-economic circumstances the use of water power in the treated region was widespread. The density of widespread hydrographic network having numerous brooks, which are short and not rich with water and always not with a bigger gradient, are those natural factors that directly led to the existing dispersion of plants by water power. The situation as offered by nature and the economic needs together led to the construction of numerous small plants by water power owned by individual farms. Only at some bigger and richer brooks (e. g. Slomščica, Pešnica, Voglajna, Kozarica, Jezerščica, cf. presentations 1 and 2) there were trade mills and saw-mills.

During the last eighty years there were in the area under consideration 262 water-powered plants. Most of them were mills (230, or 87.8 %), 23 saw-mills, and another 9 plants served the other purposes (such as leather-making, blacksmith's workshop, small domestic lighting plants, and the like). At present only four plants by water power are still in operation — three mills and one small domestic lighting plant.

The study presents in detail the gradual disusing of water power. By 1918 11 (4.2 %) plants by water power ceased working, during the 1919—1945 64 (24.4 %), during the last forty years 1946—1985 as many as 183 (69.9 %), among which there were 159 mills. During the last 25 years 28.3 % of plants by water power stopped working (cf. Table 1 and 2).

The chief reasons for the rapid decay of mills and saw-mills were the changes in the socio-economic structure accelerating the decay of autarchic economy. The electrification of the country since the Second World War led to the fact that mills and saw-mills, originally water-powered were switched on to electromotor. The industrialization, deagrarianization as well as the changes in agrarian production were all making for an increasing disuse of mills and saw-mills, very often depending on the sufficient amount of water. In the north-eastern part of the Voglajna river basin during the Second World War there were still some windmills.

ANTON SORE

NEKATERI DEJAVNIKI V GOSTINSTVU CELJSKE OBČINE

Gostinstvo je sestavni del turizma, ki skrbi za psihofizično rekreacijo ljudi. Gostinstvo sodi v glavnem med storitvene dejavnosti, na katere vplivajo poleg naravnih tudi družbene in gospodarske razmere. Podrobna razmestitev gostišč je odvisna od obstoječih in razvojnih potreb naselja in širše pokrajine, zato se njihovo število in lega v daljšem razdobju precej spreminjata. Kljub občutnemu napredku v celoviti turistično-gostinski ponudbi v celjski občini, ostaja še vedno veliko neizkoriščenih možnosti za pomembnejši gospodarski učinek.

SOME FACTORS IN CATERING INDUSTRY IN CELJE COMMUNITY

Summary

Catering industry is the constituent of the tourism which provides psychophysical entertainment of the people. On the whole catering industry belongs to service activity which is, beside natural, influenced by social and economic conditions. Detailed arrangement of guest houses depends on existing and developing needs of the settlement and the region; that is why their number and locality alter considerably during a longer period of time. Despite perceptible progress of tourist-catering offer on the whole, in Celje region there are still many unexploited possibilities to reach considerable economic results.

Gostinstvo omenjamo navadno v zvezi s turizmom. Po Hunziker-Krapfovi definiciji, ki jo je sprejelo Mednarodno združenje znanstvenih turističnih strokovnjakov (AEJST), je turizem »skupni pojem za odnose in pojave, ki nastajajo zaradi potovanja in bivanja tujcev v nekem kraju, kadar to bivanje ne povzroči stalne naselitve in ni zvezano s pridobitveno dejavnostjo.« (12, 4)* S. Unković pojmuje turizem kot dejavnost, ki jo sestavljajo različne gospodarske in negospodarske aktivnosti, njihov skupni cilj pa je zadovoljiti potrebe domačih in tujih gostov. Sodobni turizem moramo torej pojmovati kot družbeno in gospodarsko kategorijo. Turistične gospodarske dejavnosti delimo na: gostinstvo, promet, turistične agencije, trgovino na drobno, obrt in razne vrste komunalnih dejavnosti. Med neproizvodne dejavnosti spadajo kulturno umetniške, športne in razne druge dejavnosti (13, 26).

V besedah gostiti, gostišče, gostinstvo sta zajeta dejavnost in prostor, namenjen gostom. Osnovne gostinske storitve so pripravljane in prodaja jedi in pijač za takojšnjo porabo ter oddajanje sob za prenočevanje. Temeljna prvina gostinskih storitev je gostoljubje, skrb za dobro počutje gostov. Poleg glavnih gostinskih dejavnosti prinašajo dohodek tudi stranske (prodajanje tobačnih izdelkov, spominkov, pranje in likanje perila, menjava plačilnih sredstev, uporaba igralnih in glasbenih aparatov ipd.) in dopolnilne storitve (posredovanje informacij, prenašanje in varovanje prtljage, organiziranje zabavnih programov itd.) (7, 8—9). Pretežni del gostinskega poslovanja spada med storitvene dejavnosti, le pripravo in postrežbo hrane in nekaterih napitkov lahko uvrstimo v proizvodno — storitveno dejavnost. O gostinstvu sta pri nas napisala največ strokovnih knjig (učbenikov) in razprav Milan Detela in Franc Pauko. Z etnografskega vidika je proučila gostilne na Slovenskem Tanja Tomažič.

Naš poglobilni namen je opozoriti na nekatere dejavnike, ki so vplivali na razmestitev gostišč v celjski občini, hkrati pa želimo ovrednotiti delež gostinstva v družbenem proizvodu in nakazati nekatere aktualne probleme.

Človekove potrebe razdelimo na »nujne, relativno nujne in luksuzne« (25, 35). Nujne potrebe pogojujejo človekovo eksistenco. Hrana, obleka, bivališče, osnovna sredstva za delo so povezani z razvojem človeške družbe. Med relativno nujne potrebe spadajo kulturne in civilizacijske potrebe, ki postajajo v razviti družbi vedno bolj nujna sestavina sodobnega življenja. V to skupino spada tudi turizem, katerega osnovni gospodarski dejavnik je go-

* Prva številka v oklepaju pomeni zaporedno številko v seznamu literature, druga pa stran.

stinstvo (25, 35). S turizmom, z rekreacijo krepimo in obnovljamo psihofizične sposobnosti človeka. Z oddihom in razvedrilom sproščamo notranje napetosti (relaksacija), ki jih povzročata sodobni način življenja in proizvodnje (26, 70). Za turistične, gostinske storitve je značilna velika elastičnost. Okus, navada, moda, družbeno okolje, kulturni nivo in življenjski nivo se hitro spreminjajo. Cene in razpoložljiva denarna sredstva (osebni in narodni dohodek) odločilno vplivajo na osebno potrošnjo (1, 52). Razen kupne moči potrošnikov vplivajo na spreminjajoče turistično povpraševanje še številni drugi dejavniki, npr. naravne danosti (letni čas, pogoji za smučanje in kopanje itd.), razporeditev prostega časa (delovne organizacije, ustanove, šole doma in v tujini) idr. Naši starši, dedi in babice so poznali drugačni način življenja, drugačno izrabo prostega časa, imeli so drugačne možnosti za potovanje ter drugačne navade, kakor jih poznamo danes.

Prosti čas in njegova izraba sta v sodobni družbi prisotna bolj kot kdajkoli poprej. Ko se je z razvojem proizvodjalnih sil dvignila splošna življenjska raven, ko so se zmanjšale razredne razlike med ljudmi, ko se je skrčil delovni čas in dvignila kupna moč prebivalstva, ko so se spremenili socialno ekonomski odnosi v družini, je postal prosti čas zanimiv (17, 47) za množice porabnikov pa tudi za proučevalce raznih družbenih ved ter za gospodarstvenike raznih strok in dejavnosti. Po podatkih sodobne psihologije in medicine je primerna rekreacija izredno pomembna za večjo delavčevo storilnost. Človek si želi spremeniti okolje (prostor in ljudi), ki ga vsak dan obdaja, tesni. V prostem času lahko človek zadosti tudi socialno psihološko potrebo družbenega uveljavljanja (15, 258).

Potrebe in oblike rekreacije so različne. Sodeč po anketi »Problemi razvoja Slovenije 1975«, ki je zajela tudi problematiko prostega časa, je večina Slovencev preživljala svoj prosti čas ob prebiranju revij, časopisov, ob televizijskih in radijskih sprejemnikih ali v neposrednem informativnem razgovoru z ljudmi. Veliko anketiranih ljudi se je ukvarjalo z gospodinjskimi opravili, z nabiranjem sadežev, vrtnarjenjem ipd. Zelo malo se jih je posvečalo umetnosti, reprodukciji na raznih področjih, malo več se jih je izobraževalo in sodelovalo v raznih družbeno-političnih organizacijah in društvih. Večina si je želela potovanje in izletov. Sociologi zavračajo tradicionalne oblike rekreacije in pasivno udeležbo na raznih prireditvah, priporočajo več ustvarjalnosti (18, 128—129). Razlike pri obnovi psihofizičnih sposobnosti nastajajo že v družini med starši in otroci, ustvarjajo jih generacijska nasprotja, med različnimi družinami pa jih povzročajo še socialni vzroki. Mladina si želi več sproščene aktivnosti, več nenadzorovane zabave, ki ustreza njihovi starosti, času in okusu. Ni jim za moralistične nauke in »pravljice« iz mladih let njihovih staršev. Mladi hočejo postati subjekt sprememb, zato uveljavljajo svojo individualnost tudi v prostem času. Pred desetimi leti je R. Lešnik s sodelavci raziskoval prosti čas srednješolcev na mariborskih šolah in prišel do naslednjih rezultatov. Med tednom so prevladovale informativne dejavnosti (televizija, radio, časniki), kar je glede na šolski pouk razumljivo. V tem času so bile sorazmerno skromno zastopane tehnične dejavnosti, ki zahtevajo poleg ustreznega znanja tudi materialno osnovo. V zadnjem času je zlasti v premožnejših družinah občutno poraslo zanimanje za računalnike. V soboto in nedeljo so srednješolce v prostem času najbolj zaposlovale družbene dejav-

nosti (plesi, izleti v naravo, kino, sprehajanje s prijateljem in prijateljico, poslušanje glasbe itd.). Na splošno so bile med najljubšimi dejavnostmi srednješolcev: telesnovzgojne, informativne in družabne. Obiskovanje gostišč, kavarn je predstavljalo poprečno zelo majhen odstotek izrabe prostega časa (nekoliko več ob sobotah in nedeljah) (17, 175—195). Za celjsko območje bi bili rezultati verjetno nekoliko drugačni, saj prihajajo učenci v Celje iz gospodar-sko dokaj različno razvitih občin in krajev.

Celjska kotlina je prehodna pokrajina med alpskim, predalpskim in subpanonskim svetom. Na severu in jugu se ravnina Spodnje Savinjske doline postopoma dviga v zaoblene gorice ter v dokaj strmo Vitanjsko pogorje in Posavsko hribovje. Prodno in peščeno dolinsko dno je skrbno obdelano, mokrotne ilovnate površine pa so večinoma porasle z logi in travniki. Na sončnih goricah so njive, sadovnjaki in vinogradi, na senčnih straneh pa je več travnikov in mešanih gozdov. Paški Kozjak, Stenica, Konjiška gora, Grmada, Tolsti vrh in sosednji nižji hribovi so v veliki meri porasli z gozdovi in seno-žetmi, le manj nagnjene in sončne strani so zasajene z okopavinami. Nekateri kraji so znani po miru, zdravem zraku in prijaznih ljudeh, ki se zavedajo prednosti in slabosti odmaknjenih domačij. V zadnjih letih so tudi do njih speljali ceste, elektriko in vodovod. Na širšem celjskem območju je več priznanih zdravilišč: Dobrna, Rogaška Slatina, Podčetrtek, Laško, Rimske Toplice in Topolšica. Gornja Savinjska in Zadrega dolina s svojimi naravnimi lepota-mi sta med najbolj privlačnimi alpskimi dolinami. Številne rekreacijske možnosti nudijo jezera v Šaleški dolini, pri Braslovčah, Šmartnem v Rožni dolini, Slivnici, Vonarju, ribniki pri Blagovni, v Preserjah, soteske Hudinje, Dobrnice, Pake, Gračnice, kraške jame Huda luknja, Pekel idr. Smučišča na bližnjem Pohorju, Golteh ter na hribih okoli Celja so turistično še premalo izkoriščena. Med kraji s kulturnozgodovinskimi znamenitostmi naj omenimo Sempeter v Savinjski dolini, Celje, Laško z Marijo Gradcem, Olimje, Pod-sredo itd. Veliko je krajev pomembnih iz novejše zgodovine, iz časa NOB: Kumrovec, spominski park Trebče, Celje, Graška gora idr. Na bogato etno-grafsko dediščino često radi pozabljamo, čeprav bi marsikaj še lahko rešili pred propadom in pozabo, npr. na Kozjanskem, na Zgornjem Sotelskem idr.

Celje je nastalo na pomembnem železniškem in cestnem križišču med Mariborom in Ljubljano. Tu se odcepijo ceste in železnice proti Titovemu Velenju in Koroški, proti Rogaški Slatini in Krapini ter proti Spodnjemu Posavju, Zagrebu in Dolenjski. Raznovrstna industrija, obrt, trgovina, de-narni zavodi, bolnišnica, kulturne ustanove, sodišče, občinska uprava itd. pri-vabljuje dnevno ali občasno mnogo ljudi iz bližnje in daljne okolice. To so potencialni potrošniki celjskega gostinstva.

V zadnjem četrtletju 1984 je bilo v celjski občini petdeset gostišč v druž-benem sektorju in enainpetdeset v zasebnem lastništvu. Leta 1965 je bilo vseh gostišč sedemdeset, v naslednjih letih pa je njihovo število sicer nenehno raslo, a je pri tem precej nihalo. Bifejev v okviru trgovin nismo upoštevali, čeprav jih je v občini deset. V gostinsko podjetje Celje SOZD MERX so vključeni TOZD Majolka, NA-NA, Ojstrica in Savinja, Zdravilišče Dobrna in hotel MERX. Izletnik vključuje TOZD Celeia, EMONA — Ljubljana hotel Evropa, ZG TTG TOZD Gostinstvo Celje, Kolodvorsko restavracijo, HMEZAD (DO turizem in gostinstvo) pa Samopostrežno restavracijo Celje. Razen teh

imajo gostinske enote v Celju še: METKA, ETOL, TOPER in INGRAD ter Zelezarna v Štorah. Posamezne gostinske temeljne organizacije združujejo po več gostišč. Polovica zasebnih gostišč je na območju mesta. Leta 1985 si je zasebnik uredil nov bistro Pod velbom, ljubljanski MERCATOR je zgradil poleg trgovine na Hudinji še restavracijo Pri hrastu, v mestu pa smo znova dobili mlečni bife Lučka.

Po velikosti, namenu in izbiri gostinskih storitev razlikujemo prenočitvene, prehrabene in razvedrilne lokale.* V celjski občini nimamo hotela najvišje kategorije, pač pa je več hotelov kategorije B: Evropa, Turška mačka, MERX in Dobrna. V kategoriji C so Celeia, Zdraviliški dom v Dobrni in tamkajšnja depandansa Beograd, medtem ko je depandansa Zagreb v skupini B. Zdraviliški dom bodo do konca leta 1985 temeljito obnovili (hotelski del in fizioterapijo). Izven hotelov obratujejo še restavracije: NA-NA, Koper, Majolka, Pošta, Pri mostu, Ojstrica, Kladivar, Kolodvorska restavracija, restavracije Nova vas, Hudinja in Pri hrastu. Precej več je bifejev, v katerih ne pripravljajo toplih jedi, saj to zahteva več dela in več ljudi ter ustvarja večje poslovne stroške. Nad četrtino vseh gostišč v občini predstavljajo gostilne, ki so večinoma v okolici in v privatnih rokah.

Leta 1965 je bilo v celjski občini 1253 ležišč; več jih je imela v regiji le šmarska občina z zdraviliščem Rogaška Slatina (mozirske občine nismo upoštevali). Do leta 1982 je število ležišč v celjski občini naraslo na 1462, tako da je znašal indeks 1965/1982 116,7 %, kar je mnogo manj kot v SR Sloveniji (171,4 %). Naj omenimo, da so po tem času dobili nov hotel v Topolšici in v Slovenskih Konjicah. Če primerjamo izkoriščenost ležišč v celjski občini in v SR Sloveniji med leti 1965 in 1982, ugotovimo, da je bila izkoriščenost v celjski občini leta 1982 (41,3 %) nekoliko slabša kot pred sedemnajstimi leti, v republiškem merilu pa za spoznanje boljša. Gostinskim delavcem je znano, da je izkoriščenost mestnih hotelov na splošno višja kot v zdraviliščih ali letoviških krajih. V večjih središčih je neprimerno več različnih prireditev, ljudje prihajajo v mesta zaradi raznih opravkov, zato je njihov obisk večinoma prehodnega značaja. Tudi v istem kraju so hoteli različno zasedeni. Vzrokov za to je lahko več (lega, kategorija, cena, urejenost, kuhinjske specialitete, glasba, postrežba, sposobnost vodilnega kadra itd.). Devet desetih gostov v hotelih celjske občine (1965-82) so predstavljali Jugoslovani; republiški popreček znaša 64,3 %. Največ inozemskih gostov je leta 1982 prenočilo v Rogaški Slatini (28,7 %), mnogo manj v Celju (16,1 %) in še manj v Dobrni. Štirje celjski hoteli imajo (brez dodatnih ležišč) 410 ležišč, zdravilišče Dobrna 498, ostala ležišča so v gostilni Turist na Frankolovem, v Domu železarjev v Štorah ter na Svetini in na Celjski koči. Po številu prenočitev sta bila leta

* Med prenočitvene obrate uvrščamo: hotel, motel, penzion, prenočišče (pogosto v sklopu gostiln), turistično naselje, planinski dom, lovsko kočjo idr. Razlika med restavracijo in gostilno je predvsem v večji ali manjši izbiri toplih jedi, napitkov in pijač. V to skupino uvrščamo tudi bistro (manjša restavracija) in bife (okrepčevalnica s pijačo in prigrizki pri pultu). Bistro je po funkciji vmesna stopnja med restavracijo in bifejem ter spominja na nekdanje krčme. Kaže, da domače označbe: pivnica, točilnica, krčma, okrepčevalnica v sodobnem gostinstvu niso dovolj privlačne in po funkciji diferencirane. K prehrabnim vrstam gostinskih obratov uvrščamo tudi slaščičarne. Kavarna (hladna jedila in pijače, časopisi, igralni pripomočki, tudi živa glasba in ples), bar in disko klub sodijo med obrate za razvedrilo.

1984 daleč pred ostalimi zdravilišče Dobrna in hotel Evropa, kar je glede na njuni zmogljivosti povsem razumljivo.

Zmogljivost gostišč presojamo tudi po številu sedežev pri mizah v zaprtih prostorih. Njihovo število se je v celjski občini od leta 1965 do vključno 1982 povečalo za 52,9 % (leta 1982 je bilo 9799 sedežev — 2,9 % slovenskih zmogljivosti). Od drugih občin celjske pokrajine imata precej zmogljivosti še velenjska in žalska občina, kjer je več centralnih naselij.

Turizem z gostinstvom ustvarja razmeroma skromen del družbenega proizvoda v okviru SR Slovenije pa tudi v občinskem merilu. Leta 1965 je znašal njegov delež v celjski občini 1,9 %, v SR Sloveniji pa 2,4 %. V času od 1965 do 1982 ni njegov delež v celjski občini nikdar presegel 2,9 %. Leta 1982 sta bila na celjskem območju pred celjsko samo mozirska in konjiška občina. V mozirski občini se je močno razmahnil kmečki turizem, v konjiški pa je najbolj privlačilo Pohorje z rekreacijskim središčem na Rogli. Delež samostojnega osebnega dela v družbenem proizvodu turizma je znašal v celjski občini leta 1982 7,6 %, v SR Sloveniji pa 12,3 %.

Primerjava absolutnih vrednosti gostinskega prometa za daljše obdobje zaradi močnih inflacijskih gibanj ne bi pokazala stvarne podobe. Omejili se bomo samo na razmerje v prihodkih raznih sektorjev gostinskega prometa.

Leto 1969	Občina Celje %	SR Slovenija %
Hrana in napitki	47,8	39,5
Pijača	39,8	42,2
Nočitve	3,9	6,2
Drugo	8,5	12,1
Skupaj	100	100

Leto 1982	Občina Celje %	SR Slovenija %
Hrana in napitki	56,5	44,8
Pijača	32,5	38,6
Nočitve	6,0	9,1
Drugo	5,0	7,5
Skupaj	100	100

V občini Celje pa tudi v SR Sloveniji se je od leta 1969 do 1982 povečala relativna vrednost prometa pri hrani in nočitvah, promet pri pijačah, pri drugih storitvah in prodaji pa se je zmanjšal. Povečan odstotek prihodka pri prenočitvah je pripisati povečanim nočitvenim zmogljivostim in številnejšim nočitvam.

Promet gostinstva v letu 1982

	Promet na zaposlenega v gostinstvu v 100 din	Promet na gostišče v 1000 din	Promet na prebivalca v din
Občina Celje	749,9	10.807	15.234,8
SR Slovenija	849,1	5.931	11.417,3

Gornji podatki kažejo, da je bil gostinski promet v celjski občini glede na uporabljene kriterije uspešnejši kot v republiškem merilu, le pri prometu na zaposlenega gostinskega delavca bi morali temeljito analizirati vzroke za tako stanje. Prepričani smo, da so naravni in družbenogospodarski pogoji za razvoj turizma in z njim gostinstva v širši celjski pokrajini in v celjski občini boljši kot v marsikateri drugi občini naše ožje domovine.

Gostišča so namenjena ljudem, zato nastajajo tam, kjer se le-ti po lastni želji ali potrebi zbirajo. Takšna zbirališča so na postajah cestnega, železniškega, vodnega, zračnega, poštnege, bančnega, trgovskega (trgovine, sejmišča, razstavišča) idr. prometa, v bližini storitvenih obratov, tovarn, centralnih upravnih ustanov, športno rekreacijskih, kulturnih, verskih, zabaviških in drugih objektov. Razlikujemo središčno in obstransko lego gostišč. Posebno ugodno lego so imele nekdanje predmestne gostilne, gostilne ob mestnih vpadnicah, na podeželju pa gostilne sredi vasi, blizu cestnih križišč, pod klancem ali na vrhu klanca važnejših cest, kjer so se ljudje in živali okrepčali. Ko so speljali glavno železniško progo iz Maribora v Ljubljano in jo povezali z drugimi železniškimi programi, so nekatere velike »furmanske« gostilne izgubile precej zaslužka. Poslej so »furmani« prevažali različno blago (les, premog itd.), na krajše razdalje in niso imeli več takega ugleda in socialnega položaja kot pred »železno cesto«. Manjšim kmetom je prevoznništvo še prinašalo pomemben zaslužek in so naročila izvrševali sami. Za velike posestnike z več konjskimi vpregami so prevažali njihovi uslužbenci, hlapci. Najbolj znan primer stare »furmanske«, gostilne, ki se je uspešno vključila v sodobnost, je na Trojanah. Dokler niso zgradili novega cestnega obvoza, je bil na Vinski gori hud klanec, ki sta ga pomagali premagovati dve gostilni ob vznožju in še ena na vrhu klanca. Motoriziran promet je marsikatero staro gostilno prezrl, ponekod pa so nastala nova gostišča, ki najbolj ustrezajo potrebam sodobnih voznikov in potnikov. Obcestna gostišča morajo imeti varen pristop in dovolj velik in urejen parkirni prostor. S tega vidika imajo v Celju ugodno lego: Restavracija pri mostu, Ojstrica, hotel Turška mačka in Merx ter gostilna Branibor. Restavracija Pošta in gostilna Amerika sta v tem pogledu na slabšem. Po številu parkiranih avtobomibov pred gostiščem lahko na hitro presodimo privlačnost gostišča.

»Furmanskim« gostilnam podobne so bile splavarske gostilne ob Savinji (npr. pri Belaju v Celju). Splavarji so bili znani kot veseljaki, ki so dobro zaslužili in precej potrošili.

Ponekod so gostilničarji brezplačno nudili svoj travnik za sejmski prostor. Bližina sejmišča je pospeševala promet v gostilni, kjer so sklepali kup-

čije in še krepčali z jedili in še bolj s pijačo. Gostilne v bližini župnijske cerkve so imele več gostov ob nedeljah in praznikih ter ob drugih veselih in žalostnih dogodkih (poroka, smrt, pokop), povezanih z verskimi obredi.

V Celju je še vedno večina kvartarnih in terciarnih dejavnosti osredotočenih v starem mestnem središču, zato je razumljivo, da je tam tudi največ gostišč. V stari Jugoslaviji so spadali med najbolj živahen del mesta sedanji Titov trg, Prešernova ulica, Trg V. kongresa, Tomšičev trg in Stanetova ulica. Ljudje so takrat prihajali v mesto večinoma z vlaki, zato je bila železniška postaja v središču gostinske ponudbe. Sem sta vodili tudi sedanja Teharska cesta in Aškerčeva ulica. Na železniški postaji je bila kolodvorska restavracija, v njeni bližini pa trije hoteli (Union, Evropa, Pošta), kavarna (Merkur) in malo dalje (v Prešernovi ulici) še dve gostilni. Na tem prostoru je bilo pred drugo svetovno vojno in še nekaj let po osvoboditvi glavno celjsko sprehajališče. Železniški postaji se je kasneje pridružila še avtobusna (danes samo za lokalni promet). Cestni mestni križ je danes v glavnem namenjen pešcem. Vsa omenjena gostišča še vedno obratujejo, funkcijo hotela pa je obdržala samo Evropa. Pred petdesetimi leti so bili v (sedanji) Stanetovi ulici: hotel Beli vol, dve gostilni, kavarna in dve točilnici, sedaj pa so gostilna Branibor, restavracija, slaščičarna in točilnica NA-NA ter dve mali gostišči, kjer nudijo predvsem kavo. Na Tomšičevem trgu je bila nekdanja tržnica, zbirališče kupcev, prodajalcev in prehodnih obiskovalcev. Mimo farne cerkve je vodila pot na kapucinski most in na Breg. Ob tržnici je bila samo ena gostilna, v bližnji Zidanškovi ulici pa je bilo kar šest gostišč, med njimi dva hotela (Balkan do l. 1938 in Zvezda), tri gostilne in točilnica. Danes sta tu dve restavraciji in točilnica. V zadnjih letih se je zunanji videz Zidanškove ulice precej spremenil, notranjost stavb pa še čaka na načrtovano obnovo. Tranzitni promet in parkirni prostor bi se morala umakniti drugam, saj bi se tako stanovalci in obiskovalci počutili bolj varne. Dokaj ugodno lego je imela nekdanja gostilna v Savinjski ulici. Prednost so ji ustvarjali: bližina farne cerkve, most čez Savinjo, stičišče dveh ulic in senčni vrt. Goste iz mesta in zasavske smeri vabita restavracija Pri mostu in gostilna Belaj—Koštomaj (od tod je lep pogled na Savinjo in Stari grad). Nekdanje so se pod Belajem ustavljali splavarji, danes pa motorna vozila (v bližini je bencinska črpalka). Na Bregu, v južnem predmestju Celja, so imeli pred zadnjo vojno dve trgovini, mesnico in kar pet gostiln. Sedaj sta razen Belajeve gostilne še bistro v mestnem parku in točilnica ob nekdanjem mostu čez Savinjo. Ko so pred leti zgradili tesno ob strugi Savinje novo širšo cesto, so hiše ob stari cesti ostale v prijetnem zatišju.

S teharske strani je vodila cesta v mesto čez voglajnski most in pod železniškim nadvozom. V Zavodnji je bilo pet gostišč, med katerimi je bila daleč znana gostilna Zeleni travnik, kjer je bilo tudi živinsko sejmišče. Ta del mesta se je po osvoboditvi precej spremenil; regulirali so Voglajno, uredili cestno križišče, zgradili bencinsko črpalko in poslovno zgradbo Tkanina. Pod Aljaževim hribom sta bili točilnici pri Skalni kleti in Na livadi. Stanovanjska soseska se je v treh desetletjih zelo povečala, za okrepitev pa skrbi samo eno bistro in gostišče Na gradu. Če upoštevamo historični ambient in izredni razgled, so v Starem gradu skrite še velike neizkoriščene možnosti turističnega razvoja. Pri pokopališču so nekdanjo gostilno spremenili v bife.

Hotel Celeia nasproti glavne avtobusne postaje

Izrazito industrijsko delavsko predmestje Celja so Gaberje. J. Orožen navaja, da je bilo pred zadnjo svetovno vojno v Gaberju petnajst gostiln (11, 397). Čeprav so le redki gostilničarji živeli samo od gostinstva, je množica gostišč zgovoren dokaz o takratnih potencialnih možnostih zaslužka. Osebni dohodki delavcev so bili sicer skromni, vendar so bili redni, zato so jim marsikje dajali pijačo tudi na kredit. Posebno ob plačilnih dneh so bile gostilne polne žejnih gostov. Takrat v tovarnah ni bilo organizirane prehrane, skromne malice so nosili delavci od doma. V Spodnji Hudinji je bilo pet gostiln, v Zgornji pa tri. Na razmeroma majhnem prostoru treh predmestnih naselij je bilo triindvajset gostišč, kar je malo manj kot v samem mestu (brez hotelov). Gostilne in krčme so pogosto menjale lastnike, prodajali in kupovali so jih zlasti v času svetovne gospodarske krize (1929—1934). Od znanih gostiln se je do današnjih dni ohranila samo Amerika. Po osvoboditvi so odprli samopostrežno restavracijo v Kidričevi ulici, restavraciji Pri hrastu na Hudinji in Novi vasi, hotel Celeia in dva zasebna bifeja. Posebej naj omenimo bifeje v sklopu samopostrežnih trgovin, ki se od ostalih gostišč razlikujejo le po krajšem obratovalnem času. Na Hudinji prebiva sedaj neprimerno več ljudi kot pred pol stoletja. Med Golovcem, hitro in Mariborsko cesto so zrastle številne nove stanovanjske stavbe. Na nekdanjih njivah in travnikih v smeri

proti Trnovljam, Bukovžlaku in Voglajni so pozidali industrijske obrate, trgovska skladišča in druge gospodarske objekte.

Celjska tržnica ima dokaj središčno lego. V stari Jugoslaviji so bila na tem prostoru samo tri gostišča, danes pa so v njeni bližini: hotel Turška mačka, bife Dalmacija, pivnica pri Starem piskru, okrepčevalnica Pod velbom in trije kioski s hrano in pijačo. V primerjavi s starim stanjem pogrešamo gostišča na Trgu V. kongresa in na Trgu svobode. Dejavnostna sestava se je tu po osvoboditvi precej spremenila. Upoštevati moramo tudi nove namenske zgradbe na vojnih ruševinah (sodišče, služba družbenega knjigovodstva). V jugozahodnem delu starega mestnega središča je najbolj znana na novo pozidana restavracija Ribič.

Vozniki iz Savinjske doline so se nekaj radi ustavljali pri hotelu Pri zatorcu (danes Ojstrica). Še nekaj let po osvoboditvi so tu stali hlevi, kjer je konjar razpregel konje, jih peljal v hlev, nakrmil in napojil. Seno ali oves so imeli vozniki navadno s seboj. Konjar je dobival skromno plačo in kadar je bil gost dobre volje, še nekaj napitnine. Nasploh so bili takrat premožni ljudje precej stiskaški. Ob Ljubljanski cesti in na Otoku, kjer so v treh desetletjih pozidali mnogo stanovanj, so uredili tudi nekaj točilnic. Njihovo število se redči z oddaljenostjo od mestnega središča. V bližini Ojstrice so še mlečna okrepčevalnica, bistro Pri vrtnici in bife v domu upokojencev. Kar

Fig. 1. Restavracija sredi nove stanovanjske soseske Nova vas

Hotel Turška mačka v starem delu mesta

je v času konjskih vpreg pomenil hotel Pri zamorcu, predstavlja sedaj za voznike motornih vozil hotel Merx. Ob starih cestah iz Pirešice v Celje še danes vabijo gostilna in bife na Ostrožnem ter gostilni na Lavi in na Babnem. Razen njih so še bifeji poleg samopostrežnih trgovin. Na poti iz Celja proti Slovenskim Konjicah se lahko okrepečamo v točilnicah v Šmarjeti in Verpetah ter v znanih gostilnah v Škofji vasi in na Frankolovem. Posebej naj omenimo staro tržno naselje Vojnik. Pred drugo svetovno vojno je bilo v kraju enajst gostiln, dve kavarni, več trgovin in raznih rokodelcev. Samo od gostilne vsi niso mogli živeti, zato so se podobno kot drugod ukvarjali še z drugimi posli. Navadno sta si mož in žena delo delila tako, da je bila npr. žena ali hči v gostilni, mož pa je skrbel za trgovino, pekarno, mesnico, kolarstvo, brivnico, kmetijo ali pa je bil upokojen državni uslužbenec. Z mnogimi novimi stanovanjskimi hišami je postal Vojnik po osvoboditvi značilno stanovanjsko naselje, od koder se ljudje vozijo na delo v Celje. Od leta 1931 do 1981 je število prebivalstva naraslo za 39 % (569 oseb), število gostišč pa upadlo na eno gostilno in dva bifeja (eden je v okviru marketa).

V Strmcu pri Vojniku so bile pred petdesetimi leti tri gostilne in kavarna, sedaj sta v kraju samo še dve gostilni. Na travnati terasi za starim vaškim središčem so v zadnjih petih letih zrastle številne družinske hiše. Sem se priseljujejo ljudje iz Celja in drugih naselij, nekdanja vas dobiva vedno bolj urban videz.

Dobrna je znano zdraviliško naselje. Gostinski del zdravilišča predstavljajo hotel Dobrna z dependansama Beograd in Zagreb ter Zdraviliški dom. K zdravilišču spada tudi gostilna Triglav, medtem ko sta bife Lovec in bife v Parožu v zasebni lasti. Starejši ljudje se spominjajo, da je bilo nekdanj v Dobrni več gostišč, eno je bilo tudi v sosednji Pristavi.

Po dve ali tri gostilne so bile tudi v Štorah, Teharjah in Kresnikah, v Ljubečni jih je bilo šest. Tu in v Bukovžlaku so takrat izdelovali opeko v številnih poljskih opekarnah, a tudi v industrijskih opekarnah je bilo zaposlenih veliko delavcev. Marsikako kupčijo so sklenili in zalili v gostilnah. Danes sta v Ljubečni dve gostilni, v Bukovžlaku pa ena. V štorski železarni obratujeta razen kuhinje še dva bifeja in restavracija v Domu železarjev na Teharjah. Gostilna Bizeljčan (v Štorah) je v sklopu celjskega gostinskega podjetja. Lep je tudi pogled z doma na Svetini, ki ga upravlja štorska železarna. Tudi izlet do Uniorjeve zidanice (Zreče) v Crešnjicah nad Frankolovim je mikaven. Zelo obiskana je tudi Celjska koča pod Tolstim vrhom (834 m).

Pred leti je bilo znano gostišče na Anskem vrhu (nad mestnim parkom). Zdravo rekreacijo omogoča bližnja okolica gostišča Na gričku (bližina gozda, Savinje in športno rekreacijski objekti). Lahko bi omenili še marsikako razgledišče na gričevnatem ali hribovitem obrobju Celjske kotline, ki vabi ljubitelje narave.

Sirjenje mesta proti severu je vplivalo tudi na gostinsko območje in promet nekaterih gostišč. Kot primer naj navedemo gostilno Čulk na Lavi. Nekaj let po osvoboditvi je bila gostilna ob krajevni cesti prehodna postaja za kmečke voznike, močnejšega potrošniškega zaledja ni imela. Meščanom je pot do predmestne gostilne pomenila ugodno sprostitev. Nato so na Lavi zgradili mnoge stanovanjske hiše, upravna poslopja in skladišča raznih delovnih organizacij. Njihovi delavci hodijo v gostilno malicat, tja pripeljejo poslovne stranke in prijatelje. Gostiln, ki so si s prizadevnim strokovnim delom ustvarile dober glas in obisk, je v celjski občini še več.

Nekdanj so gostilne opredeljevali tudi po politični, strankarski pripadnosti. V manjšem kraju se je gostilničar skušal držati čim bolj nevtraln, saj je bilo obiskovalcev malo in so se ločevali predvsem po socialnih razlikah. Politično ime se je lokala navadno prijelo šele, ko so politični somišljeniki v njem prirejali shode. Starejši občani še pomnijo, v katera celjska in vojniška gostišča so zahajali večinoma liberalci, v katerega klerikalci. Ko je naraščala fašistična nevarnost in so se organizirale demokratične, antifašistične sile, so se temu ustrezno opredeljavala tudi gostišča in njihovi lastniki. Razen kmečkih, železničarskih, lovskih, ribiških in drugih gostiln, ki jih v manj poudarjenem pomenu poznamo še danes, so se do današnjih dni ohranile tudi označbe gostinskih prostorov oziroma sob.

Odročne podeželske gostilne v večji meri obiskujejo domačini, v bolj prometnih naseljih pa je več prehodnih gostov. V mestu je sestava gostov povezana predvsem z gravitacijsko močjo mestnih funkcij. Goste lahko razlikujemo po kraju stalnega bivališča, po socialni sestavi, starosti itd. Precejšnje razlike so med gosti industrijskega in zdraviliškega kraja (npr. Store, Dobrna). Starejši kmečki ljudje radi obiskujejo gostilno Branibor v Celju, saj je blizu avtobusne postaje in mestnega središča. Tradicija, stara stavba, ustrezná notranja ureditev prostorov, domača hrana in strežno osebje ustvar-

Hotel Merx je v bližini avtomobilske servisne delavnice in bencinske črpalke

jajo podeželsko razpoloženje. Gostišča v mestnem središču niso v toliki meri odvisna od potrošnikov iz neposredne soseščine, za družbeno prehrano pa so bolj ali manj značilna oskrbna območja. Tako npr. v restavraciji Pri mostu malicajo uslužbenci Razvojnega centra, Gradisa, Geodetskega zavoda in uprave idr., toplo hrano pa vozijo tudi uslužbencem Tkanine. Približno 70 % pripravljene hrane je namenjeno družbeni prehrani, ostalo postrežejo prehodnim gostom, izletnikom in najavljenim zaključenim družbam. Podobna potrošnja je v Ljudski in Kolodvorski restavraciji in v restavraciji Pošta, od koder vozijo hrano tudi raznim delovnim kolektivom izven mestnega središča. Manjši delež v prihodku kuhinje predstavljajo abonirani gosti v restavracijah Koper, Ojstrica in Ribič, nasprotno pa sta gostilna Ob Savinji in Samopostrežna restavracija v Gaberju domala povsem namenjeni družbeni prehrani delavcev raznih industrijskih in gradbenih podjetij. Hotelske restavracije pripravljajo kosila in večerje tudi gostom s tako imenovanimi plačilnimi boni, vendar je le-teh malo. Razmeroma velik obisk, zlasti prehodnih gostov, imajo v samopostrežnih restavracijah (npr. NA-NA). Hrana po jedilnem listu je za mnoge predraga in si jo lahko privoščijo le ob posebnih priložnostih, ko si za to rezervirajo tudi več časa. Naš vsakdan sestavljajo najrazličnejše stvarne in navidezne dolžnosti in potrebe. Često nam za zdravo prehrano zmanjkuje časa in sredstev. Za takšen način življenja so samopostrežna gostišča ustrežnejša kot restavracije s tradicionalno postrežbo.

Goste privabljajo in obdržijo urejeni lokali na primerni legi, dobra kuhinja, gostoljubje in primerne cene. Več kulinaričnih specialitet nudijo hoteli, ki pripravljajo tedne istrske, madžarske, vojvodinske, prekmurske, dalmatinske in italijanske kuhinje. Morda bi bila v tem pogledu potrebna časovno bolj usklajena ponudba in učinkovitejša reklama. Nekateri zasebni gostilne so znane po tradicionalni dunajski kuhinji ali po domači kmečki kuhinji, po doma narejenih klobasah, salamah, pršutu, po raznih ploščah, ribah itd. Tudi v mestnih gostiščih so pripravljali nekatera domača jedila, npr. štruklje, zelje z ajdovimi žganci itd., vendar je zanimanje zanje zamrlo. Hotelske restavracije v zadnjem času pogrešajo več rednih celjskih gostov, ki so pred leti često večerjali ali kosili pri njih.

Večina zaposlenih prihaja domov sredi popoldneva (zlasti v hladni polovici leta), zato kosijo pozno, marsikom pa topla malica sploh nadomešča kosilo. Redna prehrana v družinskem krogu je navadno le ob koncu tedna in v času počitnic. Kaže, da mladi in starejši gosti radi uživajo pice, kar se kaže tudi v naraščajočem številu takih lokalov. Podobno je s kioski, kjer prodajajo hot-dog, hamburger, burek, pomfrit ipd. Živimo v času sendvičev. Ali je takšna poulična prehrana v civilizirani družbi nujna, kulturna in higiensko nepoprečna?

Posebno zaželene so v gostiščih organizirane skupine poslovnih ljudi, ki predhodno z naročilnico izrazijo svoje želje. Prav tako dobrodošle so organizirane skupine inozemskih turistov. Nekateri zasebni gostinci so si z dobro hrano in pijačo ter s prijazno in hitro postrežbo znali ustvariti reklamo in pridobiti inozemske izletnike in poslovneže. Razmeroma največ celovitih (nočitve, hrana) gostinskih storitev je namenjenih v Celju domačim (iz Jugoslavije) in inozemskim (Nemci iz NDR, Čehi, Italijani) poslovnim ljudem, medtem ko je pravih turistov relativno malo. V zdravilišču Dobrna je bilo leta 1984 okrog 12 % tujih gostov, med njimi največ Fincev, Nemcev, Avstrijcev in Italijanov, prevladovale so ženske. Leta 1965 so v celjski občini zabeležili 30240 domačih in inozemskih gostov, leta 1982 pa 48917, kar je za 61,8 % več. Odstotek inozemskih gostov se je v istem razdobju zmanjšal za 20,3. Razveseljivo je povečano zanimanje inozemskih gostov za Dobrno, kamor prihajajo na zdravljenje ali izlet. Večina gostov je starih od 48 do 52 let. Ko bodo končana obnovitvena dela v Zdraviliškem domu in v depandansah, se bo gostinska ponudba zdravilišča znatno izboljšala. Nemci se pripeljejo v Dobrno večinoma z avtobusi ali letali, manj z osebnimi vozili. Poprečna doba bivanja v zdravilišču se je znižala od nekdanjih 18 na 12 dni. Delež socialnih zavarovancev se zmanjšuje, medtem ko število samoplačnikov narašča.

Med domačimi gosti prevladujejo v celjski občini prehodni gosti iz raznih krajev Slovenije in Jugoslavije. Skupinski obiski gostišč so povezani z zaključkom in začetkom šolskega leta (vate, obletnice mature, izleti, družabna srečanja), porokami (ob sobotah), sedminami, praznovanjem dneva žena in raznimi prireditvami. Med gosti prevladuje mlada in srednja generacija.

Starejši meščani so pred leti radi obiskovali kavarne, kjer so prebirali časopise, tuje in domače revije, se redno sestajali z znanci, igrali šah in poslušali glasbo, sedaj so manj opazni, več je mladih fantov in deklet. Starejši ljudje se bolje počutijo v mirnem lokalju, mladi uživajo v bučni glasbi (disko) in ob igralnih aparatih (fliper). Na splošno je v gostiščih več moških kot

Stara gostilna Branibor

žensk, zlasti če so v bližini samskih domov. Moralnih pregrad med spoloma mladi ne poznajo več, »mladina začne živeti življenje odraslega mnogo prej« (16, 369). Pred desetletji je bila za dijake obvezna »hora legalis«, obisk gostišč je bil dovoljen samo v spremstvu staršev. Čas in življenje sta takratne norme preživela. Na podeželju kmetje med tednom navadno niso zahajali v gostilno. Danes pripeljejo ali prinesejo mladi starši otroke na razne prireditve, veselice, ne glede na kraj in čas. To je ena od značilnosti sodobne družbe. »Živimo dolgo in hitro (pospešeno v vseh smereh), toda plitvo in nepristno,« ugotavlja A. Trstenjak. Na drugem mestu opredeljuje isti znanstvenik odnos staršev do otrok takole: »V širokem razumevanju otrok in v težnji po enakopravnih odnosih in sodobnih vzgojnih metodah, podlegajo starši sami v sebi pedagoškemu kompleksu manjvrednosti« (16, 259—260).

Srednješolci in študenti se radi zbirajo v bližini stare gimnazije Pri vrtnici, v Evropi, pri Ribiču ali Majolki. Nekoliko drugačna je sestava gostov v pivnici Koper, pri marketu na Ljubljanski cesti, v restavraciji Pošta, v bifeju doma upokoencev, v Kolodvorski restavraciji in še kje. Glede na ureditev gostišča in možnosti gostinskih ponudb so gostišča razdelili na štiri skupine, po katerih določajo tudi prodajne cene oziroma cene storitev. Ljudje z nižjimi osebnimi dohodki navadno poiščejo manj drage lokale, točilnice, kjer si stojé ob točilnih mizah potešijo žejo ali se poživijo s kavo in drugimi napitki. Kupci v samopostrežnih trgovinah se radi zadržijo še v sosednjih bifejih, da se pogovorijo z znanci iz bližnje okolice.

Prodaja žganih pijač se je precej zmanjšala. Leta 1965 so v celjski občini prodali 786 hl žganja in 128,6 hl drugih žganih pijač, leta 1982 pa za 29,1 % oziroma 15,5 % manj. V istem obdobju je prodaja vina upadla od 10095 hl na 7384 hl ali za 36,7 %, prodaja cenejšega piva pa se je zelo povečala.* Veliko alkoholnih pijač kupujejo ljudje po relativno nižjih cenah v trgovinah. Razveseljiva je naraščajoča potrošnja brezalkoholnih pijač, a tudi ta je po višku leta 1978 upadla. Čeprav se zavedamo zdravilne vrednosti naravnih sokov, je njihova cena za vsakdanjo porabo previsoka. Zato mnoge gospodinje same pripravljajo sadne sokove in koncentrate (borovnice, maline, bezeg itd.). Razmeroma največ alkoholnih in brezalkoholnih pijač prodajo v Kolodvorski restavraciji, v restavraciji in pivnici Koper, v hotelu Evropa, v bifeju na avtobusni postaji, v gostilni Branibor, pri NA-NA, v hotelih Turška mačka, Merx itd. Očitno prednost imajo še vedno gostišča blizu železniške in avtobusne postaje, kjer ljudje na poti domov ali ob prihodu v mesto v družbi z znanci in prijatelji potešijo žejo, »razkrijejo« veselje in »utopijo« žalost in skrbi. Ljudski pregovor, da kuhinja odpira klet opozarja na normalno zaporedje pri uživanju hrane in pijače. Znano je, da prazen želodec ne prenese alkohola, zato v jutranjih urah, ko ljudje odhajajo na delo, ni dovoljeno točiti alkoholnih pijač. »Šnopsarji« niso bili nikdar na dobrem glasu. Včasih so v podeželskih kmečkih gostilnah točili domač jabolčnik. Zaradi škodljivega vpliva metilnega alkohola v njem so prodajo prepovedali. V gostiščih smejo točiti samo vina z geografskim poreklom. Na podeželju imajo stare gostilne svoje vinske kleti, v mestu pa jih je le malo (Turška mačka, Ojstrica), večinoma točijo vstekleničena vina.

V času, ko draginja skokovito narašča, morajo podeželski gostilničarji večkrat prisluhniti željam domačinov, da le-ti lahko k prazničnemu kosilu ali sedmini prinesejo tudi nekaj svoje hrane (npr. pecivo, narezek ipd.). Nekdaj so se tudi v gostilnah držali ustaljenih običajev pri sestavi jedilnika in pijač za posebne prilike (svatba, krst, pogrebščina) in cerkvene praznike (10, 19—25).

Delovni dan se za večino ljudi začenja zgodaj zjutraj, zato jim ni do nočnih zabav, razen morda ob koncu tedna in ob praznikih. Nočnega bara z živo glasbo in zabavnim sporedom v mestu že več let ni, pač pa so trenutno v hotelih trije disko prostori. V hotelu Turška mačka je razen v vročih poletnih mesecih vsak petek in soboto ples. Igrajo ansambli iz raznih krajev Slovenije. Med tednom imajo živo glasbo v restavraciji Evrope, poleti pa na vrtu restavracij Koper in Ojstrica. Glasbeni ansambli so dragi, stroške prištejejo ceni gostinskih storitev, visoke cene pa niso posebno privlačne. Navadno zaključene družbe same poskrbijo za glasbo (kasetofoni, magnetofoni). Drugače je v zdravilišču Dobrna, kjer bi bilo gostom brez primerne razvedrila dolgočas, zato skrbijo za pestro ponudbo raznih prireditev in izletov, ki dopolnjujejo zdravljenje.

Že od nekdanj so fantje radi prihajali v gostilne, kjer so stregle brhke, vedre in prijazne točajke. Marsikatera gostilničarjeva hči si je v gostilni zaslužila balo in spoznala moža, saj je bilo za to dovolj prilike. Kadar je bil cerkveni praznik ali veselica, so pomagale v kuhinji tudi bližnje sorodnice

* Po nepopolnih statističnih podatkih se gostinska potrošnja žganih pijač, vina in piva še nadalje znižuje.

ali dekleta, ki so sicer delale na polju. Gostoljubje si zlasti vinjeni gostje večkrat tolmačijo po svoje, zato poklic natakarič in natakarjev ni bil in še danes ni dovolj cenjen. Poseben problem povzroča prepoved točenja alkoholnih pijač vinjenim osebam. Sodobno gostinstvo potrebuje strokovno razgledane ljudi, ki radi delajo z ljudmi. Najtežje breme (zlasti za žene in matere) je delovni čas ob sobotah, nedeljah in v poznih večernih urah, s tobačnim dimom in alkoholnimi hlapi zasičeni prostori ter objestni in opiti gostje.

Med letom imajo gostinci navadno največ dela od decembra do marca, najmanj pa v času poletnih dopustov, zato si tudi sami takrat lažje privoščijo kak teden počitka. V nekaterih gostiščih (npr. Ojstrica), kjer poleti strežejo na vrtu, ne čutijo med letom večjih sezonskih nihanj. Podobno kot v trgovinah se tudi v gostinskih lokalih občuti večji obisk ob plačilnih dnevih, posebno od 15. do 18. v mesecu. Čez teden je bolj živahno ob uradnih dnevih in ob sobotah dopoldne, ko prihajajo ljudje iz okolice nakupovat. Na podeželju (npr. v Strmcu pri Vojniku) je več gostov v gostilnah ob petkih, sobotah in nedeljah, torej v prostih dneh. V pivnicah okrog celjske tržnice je najbolj živahno ob petkih in sobotah dopoldne. Čez dan je v gostilnah največ dela od devete do petnajste ure, to je čas malic in kosila, nato je do večerje nekoliko manj prometa, sledi večerni višek, ki pojenjuje do pol desetih, ko gostišče zaprejo; zaključene družbe lahko po dogovoru ostanejo še nekaj ur.

Večina gostinskih delavcev se vozi na delo iz širše celjske okolice, iz šentjurske in šmarske občine, čemur je prilagojen tudi splošni obratovalni čas. Leta 1982 je bilo v gostinstvu celjske občine zaposlenih 1297 oseb, leta 1966 jih je bilo polovico manj. V celjski občini dela le 5,1 % (1982) gostinskih delavcev SR Slovenije. Večino predstavljajo mlajše moči in osebe srednjih let, ki imajo ustrezno kvalifikacijo, nekvalificirani delajo samo pri nekaterih opravilih v kuhinjah (npr. pomivalke posode) ali kot čistilke in sobarice. Prehajanje iz gostinstva v druge poklice se je v zadnjih letih nekoliko umirilo. Kljub štipendijam, ki jih dobivajo, se mladi neradi odločajo za strežbo. Učenke izobražuje Srednja šola za gostinstvo in turizem v Celju, ki je od šolskega leta 1960/61 zavod. Učenke in učenci se usposabljujejo za kuharstvo in strežbo tri leta. Če želijo pridobiti izobrazbo tehnika, morajo nadaljevati četrti letnik v Mariboru, ker doslej v Celju ni bilo dovolj prijavljenih. Medtem ko so za kuharstvo štirje oddelki, je za strežbo samo en. Poglavitni vzroki za slab vpis v to smer so: delovni čas, nizki osebni dohodki, pomanjkanje stanovanj v kraju zaposlitve, neurejeno otroško varstvo, družbeno premalo cenjen poklic. Mestnih otrok v šoli skoraj ni, povečini so iz delavsko kmečkih družin. Iz osnovne šole prihajajo z dobrim in zadostnim uspehom, zlasti za strežbo se prijavljajo po učenem uspehu šibkejše učenke in učenci. Poleg rednega šolanja izobražujejo ob delu tudi odrasle. Po uspešno zaključeni srednji šoli lahko učenci nadaljujejo študij na višji in visoki agroživilski šoli. Gostinski delavci sodijo, da učenci v času šolanja ne dobijo dovolj praktičnega znanja in vključno s polletno pripravniško dobo še niso sposobni samostojno opravljati dela.

V začetku 20. stoletja se vaške gostilne po zunanosti niso bistveno razlikovale od bližnjih kmečkih domov. Drugače je bilo pri nekaterih starih gostilnah v tržnih naseljih ali ob glavnih cestah, kjer so eno ali dvonadstropne stavbe z večjimi okni razodevale premožnost lastnika. Razen gostilne so v takih primerih pomagale ustvarjati blagostanje še druge vzporedne dejav-

nosti: trgovina z mešanim blagom, lesna trgovina, prekupčevanje z živino, mesnica itd. Tujske sobe so bile takrat na vasi še redkost, popotniki, sejmarji so prenočevali na skednjih, v hlevih, steljnikih in v gostilniških sobah na klopeh. Za konjske vprege so bili potrebni veliki hlevi. Pred gostilno so bile pod kostanji ali drugim drevjem, ki je nudilo senco, »rampe, šrange« s pritrjenimi kovinskimi obročki, za katere so privezovali živali. Če je bil blizu vodnjak ali izvir s čisto vodo in koritom, je bilo napajanje živine precej olajšano. Pri nas je bil najbolj razširjen gostinski simbol iz kovinskih trakov spleten in prevezan zvon, v sredi katerega je bil velik kovinski grozd. Obesek je bil pritrjen na kovinski drog navadno nad vhodom v gostilno. Večinoma so imele gostilne na začetku tega stoletja po tri gostom namenjene prostore: vežo, večjo sobo in manjšo sobo (10, 27). Po potrebi so kasneje prostore z dozidavo povečevali, jih bolj ali manj funkcionalno povezovali s kuhinjo, kletjo, verando in tujskimi sobami. Poseben problem so predstavljali sanitarni prostori, kuhinja in zračenje prostorov. Prav v tem pogledu se sodobna gostišča najbolj razlikujejo od nekdanjih gostiln. Večja gostišča v mestu so povečini v samostojnih stavbah, nekaj bistrojev, bifejev je v pritličjih poslovno stanovanjskih hiš. Poseben pristop zahteva obnova ali gradnja novih gostišč v starem delu mesta.

Marsikaj smo v desetletjih po osvoboditvi v gostinstvu napravili, izboljšali. Zgradili smo nove hotele in restavracije, obnovili stare obrate, posodobili kuhinje in sanitarije, dvignili splošno higiensko raven, modernizirali gostinsko opremo, poskrbeli za dostojno, zdravo družbeno prehrano, izšolali mnoge mlade gostinske delavce itd. Verjetno smo ustvarili precej več kot smo znali ponuditi domačim in tujim gostom. Mnogi še vedno vidijo turizem samo v gostinstvu, ki ga obremenjuje razdrobljenost, izoliranost od ostalih gospodarskih in družbenih dejavnikov. Turistična propaganda in informacije se nista mogla razcveteti. Hitra cesta skoraj obide mesto, tako da turisti marsikdaj ocenjujejo Celje le po nekaterih višjih zgradbah (skladišča, silosi za žito) tovarniških dimnikih in starem gradu. Premalo je predhodnih opozoril na kulturno zgodovinske znamenitosti, na zdravilišče Dobrno, na oskrbovane razgledne postojanke. Občasno nad glavno cesto razobešeni reklamni transparenti često niso dovolj domiselni in estetsko oblikovani. Ali smo tradicionalne celjske prireditve:: teden domačega filma, turistični teden, sejem malega gospodarstva, zlatarske razstave, celjski mladinski pevski festival ipd. turistično-gostinsko obdelali in v polni meri izkoristili? Želeti bi bilo, da bi pri urejanju gostinskih lokalov in bližnje okolice poleg arhitektov sodelovali tudi strokovnjaki drugih vej in disciplin (umetnostni zgodovinarji, etnografi, sociologi, akademski slikarji in kiparji itd.). Mislimo na pohišstvo, fasade, na stare obrtne simbole, razsvetljavo, reklamne napise, na pokrajinske narodopisne značilnosti, na pripravo starih jedi in pijač, na posodo, spominke itd. Če obnavljamo stare gostilne in gradimo nove, naj se gost v njih počuti prijetno, udobno. Lepo urejen vrt z vso ostalo izbrano ponudbo bo prav gotovo pritegnil marsikaterega gosta. Kaže, da gostinci najbolj cenijo lovce in jim znajo z raznimi trofejami ustvariti prijetni kotiček. Z razvojem starega mesta ob Savinji nas seznanjajo slike v hotelu Celeia, nekatera gostišča so pomagali opremiti slikarji iz Celja in drugih krajev, vendar je takih kultiviranih prostorov še razmeroma malo.

Iz poročila občinskega komiteja za družbeno-ekonomski razvoj občine Celje povzemamo nekatere ugotovitve dosedanjega razvoja turistično-gostinskega gospodarstva in naloge v naslednjem srednjeročnem obdobju (21). Po oceni obstoječega stanja ima Celje z okolico ugodne osnove za razvoj turizma: izleti, poslovna srečanja, zdravilišča, prehodni obiski, razne kulturne, športne, sejemske in druge prireditve. Da bi pospešili razvoj turističnega gospodarstva, so se občinske gostinsko-turistične organizacije združile v SOZD MERX. Kljub naravnim, kulturno zgodovinskim in drugim danostim se je turizem razvijal »nenačrtno, prepočasi in neskladno z rastjo družbenega proizvoda narodnega dohodka, števila prebivalstva idr.« Gostinstvo ustvarja nizko akumulacijo, kar se med drugim odraža tudi v nizkih poprečnih osebnih dohodkih. »Vzrok takega stanja je predvsem v neurejenih tržnih odnosih in politiki cen.« V obdobju 1986—1990 nameravajo v Dobrni povečati in izboljšati zdravstveno terapevtske, nastanitvene in gostinske prostore. V Celju bodo razširili restavracijske zmogljivosti hotela Merx. Sedanje kletne prostore PE Železninar v Stanetovi ulici bodo preuredili v gostinski lokal višje kategorije. Hotel Evropa bo uredil stolp v starem mestnem obzidju za gostinsko-turistične namene. Bife Dalmacijo ob mestni tržnici bodo preuredili v specializirano okrepčevalnico, kletne prostore pa pripravili za disko. V načrtu je tudi izgradnja nacionalne gostilne nasproti veleblagovnice TEKO (nekdaj gostilna Kreuh). SOZD MERX bo postopoma urejal okolico Šmartinskega jezera, tako da bo mogoč celoletni turizem. Poskrbeli bodo za športno rekreativne objekte, za družabne prireditve ter postavili enostavne gostinske in trgovske zgradbe. Po sodbi članov občinskega komiteja za družbeno-ekonomski razvoj bi lahko bili rezultati boljši, če bi turistično-gostinsko gospodarstvo popestrilo ponudbo, se bolje organizacijsko povezalo, izdelalo konkretne razvojne programe, določilo njihove nosilce, če bi oblikovalo primerno kadrovsko politiko in poskrbelo za boljše odnose med vsemi ustvarjalci turistično gostinske ponudbe na širšem celjskem območju. Brez izdatnejše materialne podlage ostalega gospodarstva in družbene pomoči turistični in gostinski delavci tudi v novem srednjeročnem obdobju ne bodo zmogli napraviti večjega količinskega in kakovostnega premika. Pomembno vlogo pri bogatitvi turistične ponudbe bodo imela turistična društva, ki bodo ob primernih finančnih sredstvih organizirala turistične prireditve, izobraževanje, poskrbela za učinkovito kulturno propagando ter pravočasno informiranje. Tudi turizem na kmetijah (po F. Pauku kmečko gostinstvo) bi morali vzpodbujati s primerno kreditno politiko. V turistično usmerjenih obrtih se kažejo še precejšnje možnosti razvoja. Kljub trenutno težkim gospodarskim razmeram bo treba storiti marsikaj, da bodo gosti, turistični in gostinski delavci bolj zadovoljni.

LITERATURA IN VIRI

- ¹ Planina J. 1963: Ekonomika turizma. Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- ² Planina J. 1970/71: Turistično povpraševanje. Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- ³ Planina J. 1981: Nekateri problemi nadaljnega razvoja tujskega turizma v SR Sloveniji. Gospodarska zbornica Slovenije. Radenci.
- ⁴ Pauko F. 1982: Gostinski marketing. Univerza v Mariboru.
- ⁵ Detela M. 1984: Ekonomika gostinstva in gostinskih organizacij združenega dela. Ljubljana.
- ⁶ Detela M. 1983: Poslovanje prenočitvenih obratov. Ljubljana.
- ⁷ Detela M. 1984: Gostinsko poslovanje. Ljubljana.
- ⁸ Avbelj F., Detela M. idr. 1987: Gostilna. Ljubljana.
- ⁹ Sirše J., Černjač A. 1983: Organiziranost turizma in nosilci njegovega dolgoročnega razvoja v SR Sloveniji. Institut za ekonomska raziskovanja. Ljubljana.
- ¹⁰ Tomažič T. 1976: Gostilne, kakršnih se pri nas spominjamo. Slovenski etnograf. Ljubljana. Str. 3—38.
- ¹¹ Orožen J. 1974: Zgodovina Celja in okolice. Drugi del. Celje.
- ¹² Krapf K. 1963: Importance of International Tourism. Rim. Str. 4.
- ¹³ Unković S. 1978: Ekonomika turizma. Beograd. Str. 25.
- ¹⁴ Lipovšek V. 1981: Letni pregled gostinstva 1980. Rezultati raziskovanj. Št. 250. Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana.
- ¹⁵ Trstenjak A. 1974: Oris sodobne psihologije. II. Uporabna psihologija. Maribor.
- ¹⁶ Trstenjak A. 1976: Problemi psihologije. Slovenska matica. Ljubljana.
- ¹⁷ Lešnik R. 1982: Prosti čas. Maribor.
- ¹⁸ Černigoj — Sadar N. 1976: Pomen prostega časa za razvoj osebnosti. Posvetovanje psihologov Slovenije. Portorož. Str. 127—130.
- ¹⁹ Razvojni center Celje 1983: Dolgoročni družbeni plan občine Celje. Analiza razvojnih možnosti. Gostinstvo in turizem. TOZD Planiranje.
- ²⁰ Horvat F. 1969: Zdraviliški turizem. Institut za ekonomska raziskovanja. Ljubljana.
- ²¹ Občinski komite za družbeno ekonomski razvoj Celja 1985: Naloge na področju gostinsko—turističnega gospodarstva v naslednjem srednjeročnem obdobju. Ocena stanja in program pospeševanja turističnega in gostinskega gospodarstva v občini Celje (21. 3. 1984).
- ²² Urbanistični institut SR Slovenije 1981: Turizem v slovenskem gospodarstvu in njegova vloga v dolgoročnem razvoju Slovenije. Letno poročilo. Ljubljana.
- ²³ Institut za ekonomska raziskovanja — Ljubljana 1983: Razvojne zasnove turizma.
- ²⁴ Zavod za statistiko SR Slovenije 1971—83: Statistični podatki po občinah. Gostinstvo, turizem. Ljubljana.
- ²⁵ Buser M. 1975: Tržna ekonomika in marketing turizma. Ljubljana. Str. 35.
- ²⁶ Marković S. Z. 1976: Ekonomika turizma. Zagreb.

MILKO MIKOLA

UPRAVNOPOLITIČNI RAZVOJ CELJSKE OBČINE 1954—1963

Mestna občina Celje 1954—1955

V upravi je bilo Celje z okolico v obdobju 1945—1954 izvzeto iz okraja in je imel Mestni ljudski odbor Celje vse pristojnosti okrajnega ljudskega odbora. Z zakonom o spremembi o razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine, ki je bil sprejet 26. marca 1954, objavljen pa 6. aprila 1954, pa je Celje izgubilo položaj mesta, izločenega iz okraja.¹ Z navedenim zakonom je bila aprila 1954 ustanovljena *mestna občina Celje s posebnimi pravicami*, ki je bila vključena v dotedanji okraj Celje-okolica, ki se je po vključitvi Celja preimenoval v okraj Celje. Z vključitvijo v okraj je Celje dokončno izgubilo položaj, ki ga je pridobilo s statutom z dne 21. januarja 1867 s katerim je bilo mesto Celje kot avtonomna občina z lastnim statutom izvzeto iz tedanjega okrajnega glavarstva Celje. Vendar je Celje tudi po vključitvi v okraj Celje na upravnem področju obdržalo privilegije, saj ni postalo navadna občina, ampak je dobilo položaj mestne občine s posebnimi pravicami, kar je pomenilo, da je imel ljudski odbor mestne občine Celje, precej večje pristojnosti, kot so jih imeli občinski ljudski odbori drugih občin celjskega okraja. Teritorialno je mestna občina Celje ob ustanovitvi obsegala tisto območje, kot ga je obsegalo mesto Celje pred priključitvijo občin Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Store septembra 1952, in sicer:²

katastrske občine:

Celje:
Bukovžlak (del):
Košnica:
Lisce:
Medlog:

naselja:

Celje (del)
Bukovžlak (del)
Košnica, Polule
Celje (del), Miklavžev hrib, Lisce
Babno, Lava, Lopata, Ložnica, Medlog

Avtor: Milko Mikola, prof. zgod., Zgodovinski arhiv Celje

Ostrožno:	Dobrova, Lokrovec, Ostrožno
Spodnja Ludinja:	Celje (del), Nova vas, Spodnja Hudinja, Zgornja Hudinja
Teharje (del):	Čret
Tremerje (del):	Tremerje
Trnovlje (del):	Trnovlje pri Celju (del)
Zagrad:	Pečovnik, Zagrad, Zavodna

Organizacija oblasti mestne občine Celje je temeljila na določenih zakona o ljudskih odborih mest, krajev in mestnih občin z dne 30. junija 1952.³ Najvišji organ oblasti in hkrati organ občinske samouprave je bil *ljudski odbor mestne občine (LOMO) Celje*, ki je bil enodomen in ga je sestavljalo 40 odbornikov, izvoljenih za obdobje treh let. Zakon o začasnem okrajnem ljudskem odboru Celje je v 5. členu določal glede LOMO Celje, da ga sestavlja istih 40 odbornikov, ki so bili 7. decembra 1952 izvoljeni v mestni odbor tedanjega mestnega odbora Celje.⁴ LOMO Celje se je sestal na svojo prvo sejo 22. aprila 1954 in ta datum lahko tudi imamo za dan, ko je mestna občina Celje tudi formalno začela s svojim delovanjem. Odborniki LOMO so izmed sebe na tej seji izvolili predsednika, podpredsednika in tajnika LOMO ter predsednike in člane svetov LOMO in odborniških komisij. Za predsednika LOMO je bil izvoljen Fedor Gradišnik dotedanji podpredsednik mestnega ljudskega odbora Celje, za podpredsednika LOMO je bil izvoljen dr. Janez Lovšin upravnik Mestnega zdravstvenega doma.⁵ Ustanovljeni so bili naslednji sveti LOMO in odborniške komisije:⁶

Sveti LOMO:

1. Svet za gospodarstvo in komunalne zadeve — predsednik Ivan Uranjek,
2. Svet za kulturo in prosveto — predsednik Jože Kotnik,
3. Svet za ljudsko zdravstvo in socialno politiko — predsednik Janez Trofenik.

Odborniške komisije:

1. Komisija za volitve in imenovanja — predsednica Olga Vrabič,
2. Mandatna in imunitetna komisija — predsednik Mirko Zupančič,
3. Komisija za družbeni plan in proračun — predsednik Ivan Uranjek,
4. Komisija za pravne predpise — predsednik Vlado Bogataj,
5. Komisija za prošnje in pritožbe — predsednica Marica Frece,
6. Računska komisija — predsednik Stane Kokalj,
7. Komisija za socialne zadeve — predsednik Albin Della-Mea,
8. Komisija državljanov za stanovanjske zadeve — predsednik Alfred Mežnarič.

Poleg navedenih svetov in komisij so odborniki izvolili tudi predsednika in člane disciplinskega sodišča. Za predsednika disciplinskega sodišča je bil izvoljen Mirko Zupančič.

Mestna občina Celje je obstajala do 1. septembra 1955, ko je LOMO Celje prenehal delovati in je oblast v novi veliki občini-komuni Celje prevzel občinski ljudski odbor Celje.

Ustanovitev velike občine-komune Celje

S sprejetjem splošnega zakona o ljudskih odborih⁷ leta 1952 in ustavnega zakona o temeljih družbene in politične ureditve FLRJ⁸ leta 1953 se je začel proces decentralizacije, ko so se pristojnosti z republike začele prenašati na okraje, ki so v obdobju 1952—1955 imeli dejansko vlogo komun. Občine, ki so bile ustanovljene leta 1952, so bile premajhne in gospodarsko nesposobne, da bi lahko prevzele od okrajev večje pristojnosti. Povsem novo vlogo pa so občine dobile leta 1955 s sprejetjem splošnega zakona o ureditvi občin in okrajev⁹ ter republiškega zakona o območjih krajev in občin v LR Sloveniji.¹⁰ Na osnovi navedenih dveh zakonov je prišlo leta 1955 do ustanavljanja novih velikih občin ali komun, ki bi naj predstavljale asociacije proizvajalcev in potrošnikov, v okviru katerih bi se naj uresničevalo načelo družbenega samoupravljanja. To je imelo za posledico prenos nekih pristojnosti na nove občine-komune. Da bi bile občine sposobne sprejeti vlogo komun, je bilo potrebno prejšnje majhne občine odpraviti in ustvariti nove velike občine, v katere se je združilo po več prejšnjih manjših občin. Nove občine so povezovale mesta kot industrijska središča s podeželjem in predstavljale gospodarske in upravne celote, ki so bile tudi gospodarsko sposobne prevzeti vse pristojnosti, ki so bile nanje prenesene z okrajev.

Kot ena izmed takšnih velikih občin-komun na območju LR Slovenije je bila predvidena tudi komuna Celje, v katero naj bi se združile dotedanja mestna občina in občine Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore. Za izvedbo te naloge so odborniki ljudskih odborov navedenih občin na skupni seji dne 3. junija 1955 izvolili *iniciativni odbor za formiranje celjske komune*, ki je štel 15 članov, za predsednika pa je bil izvoljen Fedor Gradišnik.¹¹ Proces združitve mestne občine Celje z občinami Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore je bil zaključen 1. septembra 1955, ko so začeli poslovati organi nove občine Celje. Nova občina Celje ni več imela privilegiranega položaja, kot ga je imela prejšnja mestna občina Celje in se je glede pristojnosti izenčila z drugimi občinami celjskega okraja. Območje nove občine Celje je obsegalo celotno območje prejšnje mestne občine Celje iz leta 1952 in naslednje katastrske občine ter naselja priključenih občin Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore.¹²

katastrske občine:

Arclin:
Brezova:
Bukovžlak:
Goričica (del):
Kresnike:
Prožin:
Rožni vrh:
Rupe:
Svetina (del):
Sv. Jungert (del):
Sv. Lovrenc:

naselja:

Lahovna, Prekorje, Runtole
Brezova, Konjsko, Loče
Bukovžlak, Slance, Vrhe
Ogorevc
Pečovje, Štore
Prožinska vas
Jezerce na Šmartnem, Otemna, Rožni vrh
Pepelno, Rupe, Zavrh pri Galiciji (del)
Javornik, Kanjuce, Svetli dol, Svetina
Gorica pri Šmartnem, Sv. Jungert
Šentjanž nad Štorami, Kompole, Laška vas

Škofja vas:	Sv. Marjeta, Škofja vas, Zadobrova
Šmartno:	Slatina v Rožni dolini, Šmartno v Rožni dolini
Šmiklavž (del):	Glinsko, Lipovec, Šmiklavž pri Škofji vasi
Teharje (del):	Osenca, Teharje, Zvodno
Trnovlje (del):	Leskovec, Ljubečna, Trnovlje (del), Začret, Žepina

Organizacija oblasti v občini je temeljila na določenih splošnega zakona o ureditvi občin in okrajev¹³ z dne 20. junija 1955 ter republiškega zakona o izvedbi nove ureditve občin in okrajev¹⁴ z dne 29. junija 1955. Natančneje pa je ureditev oblasti v občini določal statut občine, ki je bil sprejet 8. avgusta 1955. Po statutu je občina Celje bila temeljna politično-teritorialna organizacija samouprave delovnega ljudstva in temeljna družbenoekonomska skupnost prebivalcev na njenem območju. Statut je določal naslednjo organizacijo oblasti v občini Celje:¹⁵

Občinski ljudski odbor: Občinski ljudski odbor (ObLO) je predstavljal najvišji organ državne oblasti in organ družbenega samoupravljanja v občini. Tvorilo ga je 50 odbornikov, ki so jih izmed sebe izvolili odborniki dotedanjega ljudskega odbora mestne občine Celje ter odborniki občinskih ljudskih odborov Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore, in sicer:

- LOMO Celje 36 odbornikov,
- ObLO Štore 7 odbornikov,
- ObLO Škofja vas 5 odbornikov,
- ObLO Šmartno v Rožni dolini 2 odbornika.

Odborniki so bili izvoljeni za obdobje treh let. ObLO je opravljal svoje delo na svojih sejah, ki jih je skliceval in vodil predsednik ObLO.

Najpomembnejše pristojnosti ObLO so bile:

- sprejemanje statuta občine,
- sprejemanje odlokov,
- sprejemanje družbenega plana, finančnega plana in zaključnega računa občine,
- ustanavljanje gospodarskih podjetij in zavodov,
- izvolitev predsednika in podpredsednika ObLO, članov svetov ObLO in odborniških komisij itd.

Predsednik in podpredsednika ObLO: Predsednik je predstavljal ObLO in zastopal občino kot pravno osebo. V času njegove odsotnosti ga je nadomeščal prvi oziroma drugi podpredsednik. Za predsednika ObLO je bil na 1. seji občinskega ljudskega odbora Celje dne 18. avgusta 1955 izvoljen Andrej Svetek, za prvega podpredsednika je bil izvoljen dr. Janez Lovšin, za drugega podpredsednika pa ing. Janko Štrukelj.

Sveti ObLO: Pri ObLO Celje so bili ustanovljeni naslednji sveti:

1. Svet za gospodarstvo,
2. Svet za komunalne zadeve,
3. Svet za splošno upravo,
4. Svet za stanovanjske zadeve,
5. Svet za šolstvo,
6. Svet za prosveto in kulturo,
7. Svet za zdravstvo,
8. Svet za socialno skrbstvo,

9. Svet za varstvo matere in otroka,
10. Svet za delo in delovna razmerja.

Odborniške komisije:

1. Mandatno-imunitetna komisija,
2. Komisija za volitve in imenovanja,
3. Komisija za gospodarstvo,
4. Komisija za predpise in organizacijska vprašanja,
5. Komisija za prošnje in pritožbe.

Tajnik ObLO: Tajnik ObLO je načeloval administraciji ter nadziral njeno poslovanje. Za tajnika ObLO je bil izvoljen Franjo Štros.

Temeljni upravni organi in zavodi:

1. Oddelek za splošne zadeve in proračun,
2. Oddelek za gospodarstvo in komunalne zadeve,
3. Oddelek za zdravstvo in socialno skrbstvo,
4. Oddelek za dohodke,
5. Odsek za prosveto,
6. Urad za stanovanjske zadeve.

Sodnik za prekrške: To je bil občinski upravni organ, ki je vodil upravno-kazenski postopek o prekrških, določenih s predpisi ObLO, ter o vseh tistih prekrških, določenih z drugimi predpisi, za katere ni bil pristojen okrajni sodnik za prekrške ali kakšen drug državni organ. Sodnika za prekrške in njegovega namestnika je izvolil ObLO.

Krajevni uradi: Kot občinski upravni organi so se ustanovili na sedežih bivših občin Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore, da bi lahko za prebivalce oddaljenih krajev opravljali posamezne zadeve. V pristojnosti krajevnih uradov je bilo na primer vodenje matičnih knjig, državljskih knjig in volilnih imenikov ter dajanje izpiskov iz njih, sprejemanje vlog državljanov na ObLO, izdajanje živinskih potnih listov itd.

Oblike neposrednega odločanja državljanov v občini:

Statut občine je kot obliki neposrednega odločanja državljanov v občini predvidel *zbore volilcev* in *občinski referendum*. Zbori volilcev so se sklicevali na območju posameznih volilnih enot v občini. Skliceval jih je ali predsednik ObLO ali pa tamkajšnji krajevni odbor. ObLO je moral obvezno dajati v obravnavo predlog odloka o družbenem planu in proračunu občine, predlog regulacijskega načrta in predlog odloka o vpeljavi občinskih doklad in taks. Na zborih volilcev so morali odborniki poročati o svojem delu in o delu celotnega ObLO. Referendum je lahko razpisal ObLO za posamezna vprašanja, ki so bila posebnega pomena za občino. Z referendumom so se državljsani lahko vnaprej izjasnili o posameznih pomembnih vprašanjih ali pa so potrdili že sprejete odloke in druge ukrepe ObLO.

Organizacija krajevne samouprave v občini:

Kot organe krajevne samouprave je statut občine predvidel *krajevne odbore*, ki so jih tvorili odborniki, ki so bili izvoljeni na območju krajevnega odbora, ter člani, ki so jih izvolili volilci na zborih volilcev. Število članov krajevnih odborov je bilo od pet do devet. Krajevni odbori so obravnavali vpra-

šanja, ki so bila neposrednega pomena za kraj in za občino, in dajali občinskemu ljudskemu odboru predloge in mnenja za njihovo rešitev. Na območju občine Celje so bili leta 1955 ustanovljeni naslednji krajevni odbori (KO):

— KO Štore,	— KO Škofja vas,
— KO Teharje,	— KO Ljubečna,
— KO Svetina,	— KO Trnovlje,
— KO Šmartno v Rožni dolini,	— KO Ostrožno,
— KO Rožni vrh,	— KO Zagrad.

Uvedba zbora proizvajalcev v ObLO in druge spremembe na področju organizacije oblasti in samouprave v občini Celje leta 1957:

Organizacija oblasti in samouprave v občini Celje, kakršna je bila vzpostavljena avgusta 1955 s statutom občine, je doživela večje spremembe, ko je bil 10. julija 1957 sprejet splošni zakon o spremembah in dopolnitvah splošnega zakona o ureditvi občin in okrajev,¹⁶ na osnovi katerega je prišlo do sprememb v sestavi občinskega ljudskega odbora in še do nekaterih drugih sprememb v organizaciji oblasti v občini. V skladu z navedenim zakonom je bil avgusta 1957 spremenjen in dopolnjen tudi statut občine Celje. Glavna novost, ki jo je uvedel statut, je bila uvedba zbora proizvajalcev v občinski ljudski odbor, ki je bil dotlej enodomen. Uvajanje zborov proizvajalcev v ljudske odbore oziroma v skupščine ni bila novost, saj so bili zbori proizvajalcev uvedeni že leta 1952 s splošnim zakonom o ljudskih odborih v okrajne ljudske odbore in v mestne ljudske odbore tistih mest, ki so bila izvzeta iz okrajev, med katera je do leta 1954 spadalo tudi Celje. Z uvedbo zborov proizvajalcev v občinske ljudske odbore bi se naj zagotovil vpliv delavcev v gospodarstvu tudi na sprejemanje odločitev v občini.

Po dopolnilih in spremembah statuta občine Celje z dne 11. 12. 1957 sta ObLO Celje sestavljala:

1. Občinski zbor, ki je štel 44 odbornikov,
2. Zbor proizvajalcev, ki je štel 36 odbornikov.

Občinski zbor je predstavljal predstavniško telo vseh državljanov v občini. Odbornike občinskega zbora so izvolili državljani občine, in sicer za obdobje štirih let. Zbor proizvajalcev pa je predstavljal predstavniško telo proizvajalcev, zaposlenih v proizvodnji, prevozništvu in v trgovini na območju občine. Tudi odborniki zbora proizvajalcev so bili izvoljeni za štiri leta, volili pa so se v okviru dveh skupin, in sicer:

1. Skupina industrije, trgovine in obrti,
2. Skupina kmetijstva, ki pa je zajemala samo tiste kmete, ki so bili člani kmetijskih zadrug, ter delavce in uslužbence kmetijskih zadrug.

Volitve odbornikov v občinski zbor so bile 20. oktobra 1957, volitve v zbor proizvajalcev pa so bile za skupino industrija, trgovina in obrt 26. oktobra 1957, za skupino kmetijstvo pa 27. oktobra 1957. Odborniki obeh zborov ObLO so se sestali prvič na skupno sejo 5. novembra 1957 in izvolili predsednika občinskega ljudskega odbora. Za predsednika ObLO je bil izvoljen dotedanji predsednik ObLO *Andrej Svetek*.

Število svetov pri ObLO se je od prejšnjih 10 povečalo na 16, in sicer:

1. Svet za splošno upravo in notranje zadeve,
2. Svet za družbeni plan in finance,
3. Svet za industrijo,
4. Svet za blagovni promet in turizem,
5. Svet za obrt,
6. Svet za kmetijstvo in gozdarstvo,
7. Svet za gradnje in komunalne zadeve,
8. Svet za stanovanjske zadeve,
9. Svet za delo,
10. Svet za šolstvo,
11. Svet za prosveto in kulturo,
12. Svet za zdravstvo,
13. Svet za socialno varstvo,
14. Svet za varstvo družine,
15. Svet za telesno vzgojo,
16. Svet za tržišče.

Poleg že obstoječih krajevnih odborov, ki so bili uvedeni leta 1955, so bili ustanovljeni še naslednji krajevni odbori: KO Zgornja Hudinja, KO Lisce, KO Polule in KO Babno.

Statutarne spremembe so leta 1957 uvedle tudi tako imenovane *zbove volilcev proizvajalcev*, ki so se sklicevali po proizvajalnih enotah in so lahko bili samostojni za eno proizvajalno enoto ali skupni za določene skupine manjših proizvajalnih enot. Samostojne zbove volilcev proizvajalcev so sklicevali:

1. v Železarni Štore za vse obrate,
2. v Tovarni emajlirane posode za vse obrate,
3. v Cinkarni za vse obrate,
4. v SGP »Beton« za lastno gradbišče in upravo.

Pri vseh drugih gospodarskih podjetjih celjske občine so sklicevali skupne zbove volilcev proizvajalcev.

Zbori volilcev proizvajalcev so bili posvetovalni organi zbora proizvajalcev občinskega ljudskega odbora. Obravnavali so vprašanja s področja gospodarstva in gospodarskih ukrepov občinskega ljudskega odbora.

Priključitev občine Vojnik — 31. 10. 1958

Med velikimi občinami-komunami, ki so bile leta 1955 ustanovljene na območju okraja Celje, so bile nekatere, ki gospodarsko niso bile dovolj močne, ker so bile pretežno kmetijske, razen tega pa so bile v primerjavi z drugimi občinami premajhne in so imele sorazmerno majhno število prebivalstva. Med takšne občine je spadala v celjskem okraju tudi občina Vojnik, glede katere je OLO Celje leta 1958 predvidel, da se priključi k občini Celje. Vprašanje priključitve občine Vojnik k občini Celje je dokončno rešil zakon o spremembah zakona o območjih krajev in občin z dne 24. septembra 1958.¹⁸ Vprašanje same izvedbe priključitve pa je uredil zakon o izvedbi odprave nekaterih občin v okraju Celje in Maribor, ki je bil prav tako sprejet 24. septembra 1958.¹⁹ Zakon

je predvidel po izvedbi priključitve ustanovitev novega začasnega občinskega ljudskega odbora Celje, ki bi izvrševal funkcijo najvišjega organa oblasti v občini samo začasno do izvedbe volitev odbornikov novega občinskega ljudskega odbora Celje, ki so bile predvidene najkasneje šest mesecev po opravljeni priključitvi. Novi začasni ObLO Celje je štel 96 odbornikov, od tega:²⁰

- občinski zbor 55 odbornikov,
- zbor proizvajalcev 41 odbornikov.

Začasni ObLO Celje je bil formiran na skupni seji odbornikov ObLO Celje in ObLO Vojnik dne 24. oktobra 1958. V začasni ObLO so bili vključeni vsi odborniki ObLO Celje, ki so bili izvoljeni leta 1957 (80 odbornikov), ter 16 odbornikov, ki so jih na navedeni seji izmed sebe izvolili odborniki ObLO Vojnik, in sicer 11 odbornikov v občinski zbor ter 5 odbornikov v zbor proizvajalcev.²¹ Začasni ObLO je še istega dne, ko se je formiral, imel svojo prvo sejo, na kateri je konstituiral in izvolil predsednika ter podpredsednike. Za predsednika začasnega ObLO Celje je bil izvoljen Franc Rupret, dotedanji prvi podpredsednik ObLO Celje,²² za prvega podpredsednika je bil izvoljen dr. Janez Lovšin,²³ dotedanji podpredsednik ObLO Celje, za drugega podpredsednika pa je bila izvoljena Nuša Marušič.²⁴ Odborniki so sklenili, da se uvede še tretji podpredsednik, ki bo izvoljen iz vrst odbornikov, ki bodo na volitvah izvoljeni na območju priključene občine Vojnik. S priključitvijo občine Vojnik so bile k občini Celje priključene naslednje katastrske občine in naselja:²⁵

katastrske občine:	naselja:
Arclin (del):	Arclin, Lešje
Bezovica:	Bezovica, Gabrovec pri Dramljah, Hrastnik
Čreškova:	Čreškova, Velika raven
Dobrna:	Dobrna, Lokovina, Pristova, Vinska Gorica
Dol:	Dol pod Gojko
Homec:	Homec, Landek, Zlateče
Klanc:	Klanc, Loka pri Dobrni
Lemberg:	Hrenova, Lemberg pri Strmcu, Vine
Lipa:	Lipa pri Frankolovem, Zabukovje
Loka:	Frankolovo, Rakova steza, Straža pri Dolu, Stražica
Male Dole:	Črešnjevce, Kladnart, Male Dole, Razgorce, Rove
Nova cerkev:	Polže, Strmec pri Vojniku, Vizore
Novake:	Novake, Razdelj, Straža pri Strmcu
Podgorje:	Brdce, Črešnjice, Podgorje pod Čerinom
Socka:	Selce, Socka, Trnovlje pri Socki
Sv. Jošt:	Brdce nad Dobrno, Parož, Strmec nad Dobrno
Sv. Tomaž:	Koblek, Tomaž nad Vojnikom, Želče
Šmiklavž (del):	Bovše, Gradišče pri Vojniku, Pristava, Razgor
Verpete:	Beli potok pri Frankolovem, Bezenškovo Bukovje, Lindek, Verpete
Višnja vas:	Globoče, Ilovca, Ivenca, Jankova, Višnja vas
Vojnik (okolica):	Vojnik (del)
Vojnik trg:	Vojnik (del)
Zavrh:	Vrba, Zavrh nad Dobrno

S priključitvijo občine Vojnik je bilo potrebno spremeniti in dopolniti statut občine Celje, kar je začasni ObLO izvedel na seji dne 21. januarja 1959.²⁶ Spremembe in dopolnila občinskega statuta so se nanašale predvsem na število odbornikov obeh zborov ObLO ter na povečanje števila krajevnih uradov in krajevnih odborov. ObLO Celje je odslej štel skupaj 96 odbornikov, od tega občinski zbor 55 odbornikov, zbor proizvajalcev pa 41 odbornikov. Število krajevnih uradov se je povečalo na 7. Na območju priključene občine Vojnik so bili ustanovljeni krajevni uradi v Vojniku, na Dobrni, v Strmcu in na Frankolovem. Število krajevnih odborov se je povečalo na 25, s tem, da je bilo na območju bivše občine Vojnik ustanovljenih naslednjih 10 krajevnih odborov, KO Arclin, KO Črešnjice, KO Dobrna, KO Frankolovo, KO Lemberg, KO Pristava, KO Socka, KO Strmec, KO Višnja vas, KO Vojnik.

Spremembe v organizaciji oblasti in samoupravljanja v občini Celje leta 1963

Do novih večjih sprememb na področju organizacije oblasti in samoupravljanja v občini Celje je prišlo aprila 1963 s sprejetjem nove zvezne in republiške ustave. Ustava SR Slovenije, ki je bila sprejeta 9. aprila 1963, je v občinah odpravila občinske ljudske odbore kot predstavniške organe in namesto njih uvedla *občinske skupščine*. Druga pomembna novost se je nanašala na organizacijo krajevne samouprave v občinah. Namesto dotedanjih krajevnih odborov so bile kot oblika krajevne samouprave uvedene *krajevne skupnosti*. Novo organizacijo oblasti in samoupravljanja v občini Celje je določal nov statut občine, ki ga je občinska skupščina sprejela na seji obeh zborov 5. maja 1964.²⁷ Statut je opredelil občino Celje kot temeljno družbenopolitično skupnost. Najvišji organ družbenega samoupravljanja in organ oblasti v občini je bila občinska skupščina, ki sta jo sestavljala dva zbora:

- občinski zbor: 40 odbornikov,
- zbor delovnih skupnosti: 40 odbornikov.

Odborniki obeh zborov so bili izvoljeni za obdobje štirih let s tem, da je bila vsako drugo leto izvoljena polovica odbornikov. Občinska skupščina je imela predsednika, ki so ga izvolili odborniki občinske skupščine za obdobje dveh let. Politično izvršilni organi občinske skupščine so bili *sveti občinske skupščine*, ki so jih sestavljali člani, ki so jih vanje delegirale delovne in druge organizacije, ter člani, ki jih je izvolila občinska skupščina izmed odbornikov in drugih oseb. Pri skupščini občine Celje je bilo ustanovljenih naslednjih 7 svetov:

1. Svet za primarno gospodarstvo,
2. Svet za terciarno gospodarstvo,
3. Svet za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve,
4. Svet za notranjo politiko in splošne zadeve,
5. Svet za socialno in zdravstveno politiko,
6. Svet za šolstvo in telesno vzgojo,
7. Svet za znanost in kulturo.

Poleg svetov je bilo pri občinski skupščini ustanovljenih še 8 komisij, in sicer:

1. Komisija za volitve in imenovanja,
2. Mandatno-imunitetna komisija občinskega zbora,
3. Mandatno-imunitetna komisija zbora delovnih skupnosti,
4. Komisija za prošnje in pritožbe,
5. Komisija za programiranje in financiranje,
6. Komisija za družbeno nadzorstvo,
7. Komisija za narodno obrambo,
8. Komisija za zadeve borcev in invalidov NOV.

Kot upravni organi so bili pri občinski skupščini ustanovljeni temeljni upravni organi-oddelki in inšpekcija ter drugi upravni organi — krajevni uradi, sodnik za prekrške, tajnik. Oddelki so bili ustanovljeni za naslednja področja:

- Oddelek za upravno-pravne zadeve,
- Oddelek za družbeno-ekonomske zadeve,
- Oddelek za finance,
- Oddelek za narodno obrambo.
- Oddelek za notranje zadeve.

Kot oblike neposrednega upravljanja občanov v občini je občinski statut predvidel *zbore volilcev*, *občinski referendum* in *krajevne skupnosti*. Novost so bile krajevne skupnosti, ki so zamenjale prejšnje krajevne odbore kot organe krajevne samouprave. Krajevne skupnosti so predstavljale samostojne samoupravne skupnosti enega ali več naselij v občini. Osrednji organ samoupravljanja v krajevni skupnosti je bil *zbor občanov*, njegov izvršilni organ pa je bil *svet krajevne skupnosti*. Prve krajevne skupnosti na območju občine Celje so bile ustanovljene z odlokom občinske skupščine dne 28. aprila 1965. Tedaj je bilo ustanovljenih na območju občine Celje 17 krajevnih skupnosti (KS), in sicer:²⁸

— KS Center,	— KS Vojnik,
— KS Otok,	— KS Škofja vas,
— KS Dolgo polje,	— KS Šmartno v Rožni dolini,
— KS Aljažev hrib,	— KS Ljubečna,
— KS Pod gradom,	— KS Štore,
— KS Gaberje,	— KS Svetina,
— KS Frankolovo,	— KS Ostrožno,
— KS Strmec,	— KS Medlog.
— KS Dobrna,	

Župani Celja 1945—1963

Martin-Nande Klančičar:* sekretar okrajnega odbora OF Celje-mesto ob prevzemu oblasti v okraju Celje-mesto;

Emilija Gabrovec:* sekretarka okrajnega odbora OF Celje-mesto, 10. 5. 1945—12. 8. 1945;

Vladimir Močnik:** predsednik izvršnega odbora (IO) Mestnega narodno-osvobodilnega odbora (MNOO) oziroma Mestnega ljudskega odbora (MLO) Celje, 12. 8. 1945—23. 8. 1946;

Andrej Svetek: predsednik IO MLO Celje, 1946—1948, predsednik Občinskega ljudskega odbora (ObLO) Celje 1955—1958;

Stane Kokalj: predsednik IO MLO Celje 1948—1951;

Riko Jerman: predsednik IO MLO Celje 1951—1952, predsednik MLO Celje 1952—1954;

Fedor Gradišnik: predsednik Ljudskega odbora mestne občine (LOMO) Celje 1954—1955, predsednik iniciativnega odbora za formiranje celjske komune, 3. 6.—1. 9. 1955;

Franc Rupret:*** predsednik ObLO Celje 1958—1962;

Jože Jošt: predsednik ObLO Celje 1962—1963.

* V obdobju od 9. maja 1945 pa do 12. avgusta 1945 je v okraju Celje — mesto funkcijo najvišjega organa oblasti opravljal okrajni odbor OF Celje — mesto, zato je v tem obdobju sekretar okrajnega odbora OF Celje — mesto opravljal hkrati tudi funkcijo župana okraja Celje — mesto.

** Avgusta 1946 je bil premeščen na ministrstvo Vlade LR Slovenije.

*** Maja 1962 odstopil kot predsednik ObLO Celje.

OPOMBE

- ¹ Ur. l. LRS, št. 13/1954.
- ² Ibidem.
- ³ Ur. l. LRS, št. 19/1952.
- ⁴ Ur. l. LRS, št. 13/1954.
- ⁵ Zapisnik 1. seje LOMO Celje z dne 22. 4. 1954, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 6.
- ⁶ Ibidem.
- ⁷ Ur. l. FLRJ, št. 22/1952.
- ⁸ Ur. l. FLRJ, št. 3/1953.
- ⁹ Ur. l. FLRJ, št. 34/1955.
- ¹⁰ Ur. l. LRS, št. 24/1955.
- ¹¹ Zapisnik skupne seje odbornikov LOMO Celje, Ob LO Škofja vas, Ob LO Smartno v Rožni dolini in ObLO Štore z dne 3. 6. 1955, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 163.
- ¹² Ur. l. LRS, št. 24/1955.
- ¹³ Ur. l. FLRJ, št. 26/1955.
- ¹⁴ Ur. l. LRS, št. 24/1955.
- ¹⁵ Statut občine Celje objavljen kot priloga k zapisniku 2. seje ObLO Celje z dne 18. 8. 1955, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 163.
- ¹⁶ Ur. l. FLRJ, št. 29/1957.
- ¹⁷ Odlok ObLO Celje o spremembi 21. člena statuta občine Celje — odlok je priloga k zapisniku seje ObLO Celje z dne 31. 8. 1957, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 164.
- ¹⁸ Ur. l. LRS, št. 34/1958.
- ¹⁹ Ibidem.
- ²⁰ Zapisnik skupne seje ObLO Celje in ObLO Vojnik z dne 24. 10. 1958, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 165.
- ²¹ Zapisnik 1. seje začasnega ObLO Celje z dne 24. 10. 1958, ZAC, fond ObLO Celje, fasc. 165.
- ²² Ibidem.
- ²³ Ibidem.
- ²⁴ Ibidem.
- ²⁵ Zakon o spremembah območij okrajev in občin v LR Sloveniji, Ur. l. LRS, št. 34/1958.
- ²⁶ Uradni vestnik okraja Celje, št. 11/1959.
- ²⁷ Uradni vestnik okraja Celje, št. 27/1964.
- ²⁸ Uradni vestnik, št. 16/1965.

HEDVIKA VERHOVSEK

DELO KP IN OF NA OBMOČJU OK KPS CELJE OD APRILA 1944 DO OSVOBODITVE

PARTIJA IN SKOJ V LETIH 1941—1943

Povzetek*

* Franjo Fijavž: Delo KP in OF na območju KPS Celje v dobi od aprila 1941 do maja 1942; tipkopis v MRC.

Nemška okupacija je pred slovensko prebivalstvo na okupiranem ozemlju postavila popolnoma nova vprašanja, ki pa so se v bistvu strnila samo na izbiro sprejeti ponemčenje ali izginiti. (Prim. tabelo)

11. aprila 1941 je vkorakala nemška vojska v Celje. Še istega dne je prevzel bivšo civilno oblast predstavnik nemške vojske. Župan mesta je postal Robert Himmer. Najpomembnejšo oblast in politično vlogo pa je ves čas okupacije igral Anton Dorfmeister.

Pred fašističnim napadom na Jugoslavijo je organizacijo KPS v celjski regiji vodil okrožni komite KPS Celje. Ozemeljsko je pokrival območje od Sotle do Savinjskih Alp in od Zasavskega hribovja do Pohorja.

Takoj po okupaciji se je območje OK Celje razdelilo na območje OK Celje in OK za Savinjsko dolino. Drugo zmanjšanje okrožja je sledilo v začetku leta 1942, ko se je osnovalo samostojno okrožje Rogaška Slatina. Tretje zmanjšanje pa nastopi v marcu ali aprilu 1942. Takrat se je ustanovilo Kozjansko okrožje.

Po razdelitvi območja na OK Celje in OK za Savinjsko dolino so okrožni komite KPS za Celje sestavljali:

1. Franjo Vrunč — splošno organizacijsko delo in povezava s PK,
2. Peter Stante — vojaške zadeve (zbiranje, shranjevanje orožja),
3. Tone Grčar — formiranje odborov OF na območju, odgovoren tudi za delo

SKOJ,

4. Milan Boršič — zadolžitev po nalogah sekretarja.

Drugi vojni okrožni komite KPS za Celje je pričel delovati v sredini ali konec avgusta 1941. Za sekretarja je bil postavljen Tone Grčar. Člani pa so bili: Franc Sorčan, Svetozar Čoporda, Mirko Gorenjak. Peti član je bil neki mladinec, star 20—22 let. F. Fijavž predvideva, da je bil to Miro Širca.

Tone Grčar je bil na celjskem sektorju kompromitiran in zelo poznan. Zato ga je PK januarja 1942 postavil za sekretarja OK Maribor in okolico, sekretar za Celje in okolico pa je na njegovo priporočilo postal Mirko Gorenjak. Vzrok Grčarjeve premestitve je bil v tem, da je Rado Iršič padel v spopadu z gestapom, kadra pa je povsod primanjkovalo. Organizacija je bila zaradi močnih vdorov Gestapa čisto na tleh.

Avtorica: Hedvika Verhovšek, prof. zgod. in sociolog., Zgodovinski arhiv Celje

Situacija je bila izredno težka tudi v Celju. Pritisk nemške agitacije je bil čedalje hujši.

Tako je od januarja 1942 do majskih aretacij v letu 1942 OK deloval v naslednjem sestavu: Mirko Gorenjak (sekretar) in Franc Sorčan, Svetozar Čoporda (člana).

Prvi odbor OF za mesto Celje je bil izbran 6. julija 1941. Člani prvega odbora OF v Celju so bili:

1. Ciril Debeljak, nameščenec, krščanski socialist,
2. Marica Frece, nameščenka, JSZ,
3. Mirko Hočevar, nameščenec, JSZ,
4. Drago Hojkar, nameščenec, simpatizer KP,
5. Avgust Lešnik, mizarski pomočnik, krščanski socialist,
6. Franc Sorčan, nameščenec, SKOJ ali član KP,
7. Bratomil Rebek, industrialec, »Sokol«.

Delo prvega odbora v Celju je bilo težko, a vendarle uspešno.

Mestni odbor OF je v oktobrski provali* 1941 izgubil članico Marico Frece. Za poživitev dela, po liniji OF, je OK KPS reorganiziral odbor v sredini novembra. Na tem sta delala Grčar in Gorenjak. Novi odbor je bil v naslednjem sestavu:

1. Mirko Gorenjak, član KP,
2. Franc Sorčan, član KP,
3. Franjo Fijavž član KP,
4. Metod Hočevar, krščanski socialist,
5. Ciril Debeljak, krščanski socialist,
6. Drago Hojkar, bivši liberallec, verjetno že takrat ali kasneje član KP,
7. Bratomil Rebek, liberallec.

Odbori OF na območju mesta so bili v glavnem isti kot v prvih začetkih delovanja: odbor za Ložnico—Medlog—Babno vse do konca Levca je deloval v prvem sestavu do maja 1942; odbor za Ostrožno in Lopato, ki je deloval ob pomoči Zorana Dobravca do maja 1942; odbor za Košnico je deloval vse do aretacij posestnika Antona Bobniča; odbor za Polule je deloval vse do maja 1942; odbor za Levec—Drešinjno vas—Petrovče je deloval do marca 1942.

Prav tako so delovali odbori OF v obratih in ustanovah. Po večini so obstajali do maja 1942. V nekaterih ustanovah pa do novembra 1942 (odbor OF na Ložnici—Medlog—Babno, odbor OF na finančnem uradu v Celju, odbor OF pri Rebeku).

Propagandne akcije

Prvo propagandno akcijo so izvedli skojevci na predvečer 1. maja 1941. Ta večer so posuli letake, nalepili zastavice na kašipote in obesili zastavo na smreko na Glaziji.

Drugo propagandno akcijo so izvedli v začetku julija 1941. Podirali in odstranjevali so nemške občestne znake in napise krajev, trosili letake in pisali protihitlerjevske parole od Celja do Prebolda. V sporazumu z Grčarjem so se za to akcijo formirale tri skupine (skupina Slavka Dobravca, skupina Zorana Dobravca, skupina Franca Stegnarja). Aktivni so bili tudi skojevci in mladinci v Čretu in Zavodni pri Celju. Tudi ti so izvajali trosilne in napisne akcije.

Pri tretji propagandni akciji so samo žagali in odstranjevali kašipote ter rezali telefonske žice.

Prav tako kot v Celju, morda tu in tam še z večjim prizadevanjem, so bile izvedene akcije tudi v okolici Celja. Kolektivne akcije so bile izvedene po napadu na Sovjetsko zvezo. Večkrat se je primerilo, da so bile akcije pripravljene, a je prišlo povelje, da akcije ne bo. To pa ni veljalo za trosenje letakov in širjenje propagandnega materiala. Največji napisni akciji sta bili izvedeni v juliju 1941.

»Slovenski poročevalec« in »radijske vesti« so razdeljevali zanesljivim ljudem v roke, drugim pa so jih metali skozi okna, v vrtove in pred vrata. Posebna naloga je bila spravljati letake, pisane v nemškem jeziku, v celjske kasarne, v roke nemškim vojakom. To so izvedli aktivisti iz Škofje vasl.

* SSKJ IV, str. 264: provala (žarg., polit., pred 1945) policijsko odkritje enote, članov tajne organizacije, navadno zaradi izdaje.

Provale ali vdori okupatorja v KP in OF v Celju

Prva provala je prizadela organizacijo OF in OK KPS Celje zelo občutno. Povzročil jo je Albert Cerkovnik, ki je sodeloval predtem 2—3 mesece s skojevci in mladinci v Čretu. 30. 9. 1941 so bili v Zvodnem pri Farčniku obkoljeni Tone Šmerc, Peter Stante, Hermina Seničar in Albert Cerkovnik, ki je tja pripeljal gestapovce. Tone Šmerc je bil ranjen in ujet, medtem ko sta Stante in Seničarjeva uspela pobegniti. Toda organizacija je izgubila vrsto preizkušenih borcev in mnogo novincev. V Westnovi tovarni emajlirane posode so aretirali Franca Zorka, Maksa Leskovška in druge. Organizacija OF v tovarni emajlirane posode si ni opomogla vse do jeseni 1943 ali spomladi 1944.

Druga provala se je pričela v obdobju 1941/42. Svoj začetek je imela v Mariboru. Razširila se je na Celje po premišljenem in načrtno zasnovanem posegu gestapa na celjsko območje. V prvem začetku je bila ost naperjena na ujetje Miloša Zidanška. Zajeli naj bi ga v slaščičarni »Rugo« v Celju. V slaščičarno je gestapovce pripeljala 28. 10. 1941 Sonja Oman-Darja. Namesto Zidanška, ki je uspel pobegniti skozi stranska vrata, so ujeli Iva Polančiča-Ubota. Ubo je skušal pobegniti, a je bil na begu ustreljen. Nato so se aretacije razširile na komuniste in frontovce v Celju, ki so imeli stike s kurirkami PK: Sonjo Omanovo-Darjo, Greto Ranziger-Hildo, Matildo Kralj-Greto. Ne ve se točno, kdo je izdal Blaža Röcka-Bibo. Ali je to bila Sonja Oman ali Alojz Zorko. Zorko je izdal kurirko PK Štefko Štibler-Mico. Toda ta provala ni zajela tako velikega števila komunistov in frontovcev kot tretja, ki je potekala maja 1942.

Provala maja 1942 (tretja) je bila po obsežnosti največja na Štajerskem. Likvidirala je frontovsko in partijsko organizacijo v samem Celju in tudi v okolici. V Celju ni ostal nihče od članov OK, niti od MO OF, ker so bili člani aretirani ali pa so se pravočasno umaknili iz mesta. Pravočasno sta pobegnili Franci Sorčan in Sve-tozar Čoporda. Oba sta se vključila v Kozjansko četo.

V roke gestapa pa je padel Mirko Gorenjak. Prvič je bil aretiran 4. ali 5. maja 1942. Po enem ali dveh dneh je uspel pobegniti. 10. ali 12. dan po pobegu je bil zopet zajet. 7. julija 1942 so ga kot talca ustrelili v Starem piskru.

Ta provala je povzročila aretacijo najmanj 200 frontovcev in partijcev. Uničen je bil MO OF in deloma vsi odbori OF v podjetjih, industrijskih obratih in ustanovah. V najtežjih razmerah je le redkim preostalim članom KP in OF še uspelo vzdrževati stike. Edino Tone Grčar je še do novembra 1942 prihajal v Celje ter vzdrževal stike z maloštevilnim frontnim aktivom. V Celje je prihajal nekajkrat na mesec.

V jeseni 1942 (ali pa že prej) so obstajale zveze med Julko Cilenšek in posameznimi člani OF oziroma sodelavci v ilegalnem gibanju v Celju. Ta naj bi dala nalogo organizirati OF odbore v Celju Zupančevi in Lipovškovi. Medtem je prišlo že do nove provale v frontovsko organizacijo.

Cetrta provala je imela svoj izvor v Sevnici pri Savi. Tam je gestapo aretiral nekega železničarja in njegovo ženo. Ta je povedala imena nekaterih članov OF. Tako se je izdajstvo razširilo po železničarjih, zaposlenih v Sevnici, a domačinih iz Kopol pri Štorah, tudi na ostanke organizacije OF v Celju. Aretiran je bil namreč Albin Zupanc, ki je bil sekretar odbora OF v obratu pri Rebeku, obenem pa je vzdrževal zvezo tudi z organizacijo v Štorah. Prve aretacije so bile v septembru, največ pa je bilo aretiranih v oktobru 1942.

Ni še jasno, kako je bilo s pričetkom aretacij v oktobru 1942 v Celju. Po mnenju F. Fijavža bi te aretacije lahko bile v zvezi z dogodkom pri Marici Rode. Tu je namreč 12. novembra 1942 v spopadu z gestapovci padel Tone Grčar.

Po mnenju F. Fijavža se je peta provala v Celju pričela z aretacijo Marice Rode, po dogodku v zvezi s Tonetom Grčarjem.

Po tej provali je bila Julka Cilenšek-Betka med prvimi, ki so pričeli delati z mestom. Ni pa znano, kakšno funkcijo je imela Julka in kdaj je prišlo do ponovnega združenja celjskega in savinjskega krožja.

Iniciativa za politično delo je v zimi 1942/43 prihajala iz partizanskih enot, ki so si postavljale lastno obveščevalno in preskrbovalno službo (hrana, obleka, sanitetni material).

V pozni pomladi 1943 je organizacija OF v Celju že obstajala, saj je bilo v okolici ustanovljenih že nekoliko OF odborov. Vsi so bili dolžni iskati stike z ljudmi.

Organizacija se je uspešno razvijala vse do jeseni 1943, ko je bila v septembru aretirana neka Keršičeva, povezana z Marijo Zupanc. V oktobru so nato aretirali tudi njo. 15. oktobra 1943 se je provala razširila, kajti sledila je aretacija 80 aktivistov, od teh, je bilo 30 ustreljenih, drugi pa so bili poslani v koncentracijsko taborišče.

Po F. Fijavžu je to šesta provala v Celju.

UPORABA IN ZNANJE NEMŠKEGA JEZIKA DO 29. NOVEMBRA 1942

Krajevne skupine	A	B	C	D	E
CELJE - MESTO					
Ostrožno	1115	766	983	894	713
Hudinja	1422	1146	1458	1304	723
Lisce	988	910	1008	849	298
Zagrad	1029	935	899	718	323
CELJE - OKOLICA					
Dobrna	23	75	410	1329	1088
Nova Cerkev	40	31	170	471	1190
St. Jurij	378	458	1413	2254	1602
Škofja vas	44	596	978	1685	809
Teharje	575	700	1256	1699	620
Šmartno v Rožni dolini	22	4	196	579	572

A) Nemški jezik izključno uporabljajo v pisavi in govoru.

B) Nemški jezik obvladajo, toda izključno ga ne uporabljajo.

C) Nemški jezik obvladajo, pisati znajo pomanjkljivo ali sploh nič.

D) Nemški jezik obvladajo, pisati znajo malo ali pomanjkljivo.

E) Ne obvladajo niti govora niti pisave.

Gebietliche Organisation des Steirischen Heimatbundes (Gültig ab 1. November 1942 bis auf Widerruf).

Sprachvermögen der Wohnbevölkerung (Ergebnisse der Bevölkerungsbestaufnahme in der Untersteiermark vom 29. November 1942).

Prihod XIV. divizije februarja 1944 je bil v veliko pomoč enotam na okupiranem ozemlju Spodnje Stajerske (4. operativne cone). Narodnoosvobodilno gibanje se je izredno razmahnilo jeseni 1944. Takrat so bili osvobodjeni Gornja Savinjska dolina, Kozjansko in del Pohorja. Posebno živahno je bilo delo aktivistov. Tudi v večjih središčih, posebno v Celju, kjer je bilo delo aktivistov izredno nevarno, se je dvignila morala naših ljudi. Aktivisti so imeli pri prebivalstvu zaslombo in pomoč.¹

Politično delo je do aprila 1944 v celjskem okrožju zelo zaostajalo za splošnim razvojem političnih in vojaških dogodkov v Sloveniji.

Večina prebivalstva je bila protihitlerjevsko usmerjena. Toda zaradi terora, neočiščenega terena in premajhnega političnega dela je večina prebivalstva sprejemala le podtalne akcije (pisanje grozilnih pisem, trosilne akcije). Te akcije so imele spontani značaj. Prebivalstvo so morali odvrniti od naznanjevanja, ki je bilo pri njih večinoma le formalnega značaja. Večina kmečkega prebivalstva je imela strah pred komunizmom.²

V začetku aprila 1944 so bili organizirani rajoni. Rajon številka 3, imenovan tudi »Drameljska republika«, je segal od ceste gornja Hudinja—Bukovžlak—Store do železnice, ob železnici do Lipoglavskega predora, od tu preko Tolstega vrha—Kraberka—Konjiške gore do Frankolovega do glavne ceste.

»Šmartinski rajon« ali rajon številka 1 je obsegal Galicijo, Šmartno do ceste Vojnik—Dobrna. Zajel je še Gmajno, delno Arclin in delno Škofjo vas do Šmarjete.

»Frankolovski ali Podgorski rajon« ali rajon številka 2 je od šmartinskega rajona ločila cesta Vojnik—Dobrna. Obsegal je Novo cerkev, Frankolovo do Stranic do ceste Celje—Maribor, ki ga je ločila od drameljskega rajona. Središče je bila Podgora.³

Razen pojava »Slovenske dušice« v I. rajonu ni bilo na periferiji opaziti organiziranega dela »Bega« (bele garde).

Za izboljšanje razmer v okrožju je bilo treba dvigniti kader političnih delavcev ter rešiti problem izdajalcev. Na OK Celje je bilo treba poslati take ljudi, ki so imeli prakso v širokem političnem delu.

Rešitve političnih kadrov so se v tem času že lotili. Tri tovariše, ki so prišli prostovoljno v partizane, so dali na politično delo. S temi tovariši so imeli tečaj, na katerem se je obravnavala literatura: pomen in značaj NOB, masovne organizacije OF itd. Na političnih urah so bili prisotni tudi kurirji s postaje 33. Študij sta vodila Silvo Podobnik-Vestl, mladinec, član OK SKOJ, in Milica Gabrovec-Lenka, član OK KPS.

V aprilu so povečali kader na terenu od enega političnega aktivista na sedem. To so bili v I. rajonu: Jožef Fišer-Mitja — politični delavec, odgovoren za rajon, član KP; Polde — iz Šmartnega, mladinec, član SKOJ; Mija — žena Jožefa Fišerja, politična delavka po liniji SPZZ;

v II. rajonu: Jurič iz Liboj — odgovoren za rajon, član KP in Miha — mladinec, član KP; v III. rajonu: Miha — odgovoren za rajon in Franc Gorenšek — mladinec, član SKOJ.

Politični delavci so imeli nalogo, da so obdelovali teren in prešli k formiranju krajevnih odborov. Zlasti so morali prodreti v mesto in industrijo. Juričevo politično delo je bilo v rajonu zelo ozko. Povezan je bil z nekaj kmeti, ki so mu dajali hrano.

Na terenu OK so ostali samo trije aktivisti: Lenka, član OK, KPS; Tomaž, sekretar OK SKOJ, in Vestl, član OK SKOJ. Ti trije niso bili kos vsemu delu, zato so potrebovali še več članov in sekretarja OK.

Lenka je 28. aprila 1944 napisala poročilo oblastnemu komiteju KPS za Štajersko. Politični položaj se je v celjskem okrožju izboljševal, okupatorjev teror je marsikje popuščal. Zandarji zaradi majhnega števila niso terena OK KPS Celje kontrolirali več tako pogosto.

Med Wehrmannschaftom je vladala demoralizacija. Fantje so se skrivali pred vpoklicem v »Einsatz« ali pa so si na nogah delali rane.

Večina prebivalstva je bila zanesljiva. Mladina je brez ozira na teren opravljala trosilne akcije, nabijala letake in nosila aktivistom hrano ter posredovala informacije. Le-ti so počasi in previdno utrjevali KP po vaseh.

Med prebivalstvom je prišlo do naslednjega primera: kdor je bil v tovarni za OF in KP, si je pustil rasti lase. Ko so bili izdani, so jih Nemci nekaj pozaprli, nekaj pa ustrelili. OK KPS Celje je za to akcijo izvedel šele aprila 1944, kajti februarja je bila pretrgana zveza med OK in delavci.

Za izboljšanje organizacijskega stanja v okrožju so od 10.—16. maja 1944 predvideli partijski tečaj za vse politične delavce, odgovorne za rajone. Na tečaj je bilo poklicanih šest političnih delavcev. Po končanem tečaju so imeli

namen poslani na teren južno in zahodno od mesta po dva politična delavca. Tako bi lahko imeli pod kontrolo ves teren celjskega okrožja, razen mesta samega. V mestu pa so imeli zaupnike-ilegalce, mladinske odbore in SKOJ, dva odbora DE in en krajevni odbor.

V I. rajonu je Jožef Fišer-Mitja že prešel k formiranju odborov. Zopet je vzpostavil zvezo z zaupniki in tremi odbori, ki so v rajonu že obstajali.

V II. rajonu tovariša Juriča je bilo organizacijsko stanje slabo. Vzrok je bila močnejša okupatorjeva kontrola. Prav tako pa tudi Jurič ni izvršil vseh danih nalog. Zato je od OK KPS Celje dobil opomin. V primeru, da ne bi prešel iz ozkega dela pri kmetih v širino, bi mu sledil partijski ukor.

V III. rajonu tovariša Mihe so bili ljudje popolnoma na strani OF in NOB. Ljudje niso več prijavljali aktivistov, ki so stanovali po hišah. V tem rajonu se je nahajala XIV. divizija. To je zelo vplivalo na moralo ljudi. Zvezo z oblastnim komitejem KPS za Štajersko je bilo potrebno vzpostaviti 2-krat tedensko.

6. maja je poslal Miloš Ogrizek-Samo pismo oblastnemu komiteju, v katerem je opisoval razmere in vtise, ki jih je dobil na celjskem okrožju. Samo je bil vodja sekcije OZNA za oblast Štajerske in Koroške.

Po njegovem mnenju je bilo krivo slabe povezanosti med ljudmi delo političnih delavcev na terenu. Le-ti so se oglašali samo pri nekaterih ljudeh, ostalim pa se sploh niso pokazali. Med potjo so se mu kar trije predstavili za sekretarje OK Celje. Lenki je poslal pismo po kurirju z namenom, da bi se sestala v postojanki, toda Lenke na javko ni bilo. Govoril je tudi z Leonom Cibicem-Tomažem, mladinskim sekretarjem. Ta mu je povedal, da OK sploh ni imel nobene celice ter da je o vsem odločala sama Lenka. Dovolila ni nobenih akcij češ, da bodo ljudje hodili prijavljat.

Med potjo je Samo s kurirji izvedel nekaj akcij. Kurirji so mu govorili, da je po vaseh veliko gasilskih oblek, ki so bile državna last. Teh oblek niso smeli rekvirirati kljub temu, da so obleke potrebovali. Zato se je Samo odločil, da bodo med potjo pobrali vse obleke.

Drugi večer so v vasi ob glavni cesti priredili miting, ki je trajal do svita. Ljudje so se veselili in plesali.

Tretji večer so odšli na Frankolovo, kjer so izvedli napisno akcijo, šli v nemški dom, kjer so dobili 5 oblek, puško, hrano in čevlje. V trafiki so dobili cigarete, v trgovini pa sladkor in druge stvari. Ob teh akcijah so mobilizirali tudi šest dopustnikov nemške vojske.⁴

1. maja 1944 so skupno pobrali vse gasilske obleke v Socki. V istih dneh je Valentin Borovnik-Lipe v Jezercih (Šmartno v Rožni dolini) organiziral kurirsko postajo TV 30. S tem je bila vzpostavljena kurirska zveza med Savinjsko dolino, Konjiško goro in Pohorjem.

Se isti mesec so se posamezni sektorji Nova cerkev, Frankolovo in Češnjice do Vojnika združili v okraj *Frankolovo*. Sekretar tega okraja je postal Valentin Borovnik-Lipe. V okraju Frankolovo (v Lipi in Lindeku) se je zadrževal največ obveščevalni center za Koroško in Gornje Štajersko, ki ga je vodil Samo.

V maju 1944 je bila v okraju Frankolovo postavljena tudi gospodarska komisija, ki je skrbela za prehrano mobiliziranih partizanov. Prvi vaški odbor OF v okraju Frankolovo je bil postavljen v Lipi v prvi polovici maja 1944.⁵

V maju 1944 so vzpostavili še IV. rajon. Ta je obsegal naslednja področja: Št. Jurij, Teharje, Pečovnik do Tremarja.

12. maja 1944 je poročilo o svojem delovanju dala tudi Agitprop komisija OK KPS Celje.

V celjskem okrožju so proslavili 3. obletnico osvobodilne borbe slovenskega naroda ter izvedli proslavo na predvečer 27. aprila. OK je izdelal okoli 4000 letakov, karikatur in drugega propagandnega materiala. Ta večer so aktivisti OF, skojevci, ZSMS odbori, odbori DE in drugi izvedli zelo obsežno trosilno akcijo. 5-članski skojevski aktiv je v II. rajonu izvršil akcijo na električni vod Celje—Nova cerkev, ki so ga na več mestih prerezali.

Na predvečer 27. aprila je zagorelo tudi 5 kresov. Ti so bili postavljeni na vidnih mestih. Pri vsakem kresu je bila vržena mina in izstreljena salva. V Novi cerkvi so Nemci alarmirali gasilce, ko pa je pokalo, so se razbežali. 27. aprila pa so morali pobirati letake in prebarvati napise.⁶

V noči od 22. na 23. maj 1944 so pod vodstvom Sama in Lipeta na Frankolovem požgali mlaje, ki so jih Nemci postavili za 1. maj. Zaradi požaganih mlajev je bila cesta Celje—Maribor ves naslednji dan zaprta. Isto noč so izpraznili tudi Šnablovo trgovino.

Konrad Sodin-Kostja in Samo sta odšla tudi k nemškima učiteljicama. Dala sta jima odločbo o izgonu iz našega ozemlja. Ena učiteljica je odšla že naslednji dan, druga pa kmalu za njo. Obe pa sta izjavljali, kako dobri so partizani.⁷

Na ozemlju »Drameljske republike« je bilo 10. junija 1944 organiziran rajonski odbor. Sekretar je postal Alfred Klos-Ivan; vojni referent Franc Kovačič Matija; gospodarski referent Mirko Gorenšek-Marko; mladinski referent Franc Gorenšek. Ko je bil Klos ranjen, je sekretar postal julija in avgusta 1944 Franc Kovačič-Matija.

Sredi julija 1944 so vse rajone povezali v OKRAJ CELJE — OKOLICA. Središče okraja je bilo na Slemenih. Okrajni sekretar je postal Avgust Križnik-Medard, poštni uradnik z Vranskega, ki ga je Milica Gabrovec-Lenka pripeljala iz Gornje Savinjske doline.

Člani okrajnega odbora so bili: okrajni sekretar SKOJ — Ivanka Gorečan-Ruža, po ženski liniji — Štefka Čater-Slava, za gospodarstvo — Mirko Gorenšek-Marko.

Člani so se menjavali zelo pogosto. Križnik je ostal na tem položaju samo en mesec.⁸

UPRAVNA RAZDELITEV SLOVENSKEGA OZEMLJA

Pregled upravne razdelitve slovenskega ozemlja je 16. septembra 1944 naredil dr. Darko Černej. Upravna razdelitev je imela naslednjo shemo:

1. kraj,
2. okraj,
3. okrožje,
4. federalna enota.⁹

PREGLED OKRAJA CELJE-MESTO

Krajevne skupine	Površina v km ²	Prebival- stvo 1941	Gospo- dinjstva	Celice	Bloki
Ostrožno	11.11	3.783	939	4	23
Hudinja	5.92	5.595	1.639	7	44
Lisce	12.33	3.805	1.004	6	28
Zagrad	8.97	3.708	1.016	5	26
Skupaj	38.33	16.891	4.598	23	121

PREGLED OKRAJA CELJE-OKOLICA

Dobrna	52.17	3.163	630	3	36
Nova cerkev	23.27	2.051	394	2	19
Sentjur	74.14	6.368	1.334	6	42
Škofja vas	25.92	4.387	975	4	26
Teharje	40.52	4.550	1.158	6	33
Vojnik	38.23	3.833	753	4	20
Dramlje	ni podatkov				
Kalobje	ni podatkov				
Šmartno v Rožni dolini	17.78	1.376	273	2	9
Vojnik — okolica	ni podatkov				
Skupaj	272.03	25.728	5.517	27	185

POLITIČNO STANJE CELJSKEGA OKROŽJA

Poročilo je podal okrožni odbor OF Celje 23. septembra 1944. Celjsko okrožje je bilo razen samega Celja ugodno za množično organizacijo. Morala med prebivalstvom se je v okrožju dvignila s prihodom XIV. divizije. Ljudje so bili sedaj trdno prepričani, da bo Nemčija vojno izgubila. Ko se je okupator začel umikati z dežele v mesta, je ljudstvo postalo bolj dostopno. S tem pa so tudi lažje organizirali vaške odbore.

Kar se tiče samega Celja, je bil položaj težji. Tukaj je imel okupator še vedno dobro organizirano vohunstvo. Iz Celja so dobivali precejšnje količine sanitetnega in tehničnega materiala.

a) *Bela in plava garda*

V samem Celju je obstajala ožja organizacija belo-plave garde. Delovali so zelo zaupniško. Glavni člani so bili: Franc Gorjup — bivši orožnik, Škoberne — bivši urednik Slovenca in njegova sestra, poročena Motoh.

Iz Ljubljanske pokrajine pa so v Celje zahajali še: Miha Benedičič, odvetniški pravnik iz Nakla pri Kranju, dr. Alojz Voršič, bivši župan in odvetnik v Celju, dr. Zdravko Kalan, bivši odvetnik v Celju. Ti so okrog sebe pritegnili belo-plavo gardistično usmerjene ljudi.

Ena skupina, 5—8 oseb, se je pojavila tudi okoli Frankolovega. To skupino so sestavljali partizanski dezertjerji. Povezani so bili z gestapovcem Kotnikom s Frankolovega. Napadali so partizanske kurirje in organizirali druge dezertjerje, ki so se skrivali v okolici tako pred Nemci kakor tudi pred par-

tizani. Ena skupina je ubila partizanskega kurirja (Jožeta Paholeta) na bolniškem pokopališču v Celju. Na področju Frankolovega je bilo največ skrivačev. Razlog zato je bila zadnja mobilizacija. Mobilizirance so poslali v brigado, ki se je nahajala na tem območju. Ko se je brigada spoprijela s sovražnikom, so se ti mobiliziranci razkropili (niso bili oboroženi). Po končanem boju se jih precejšnje število ni javilo nazaj. Skrivali so se tako pred organi OF kakor tudi pred Nemci. Zato so aktivisti OF stopili v stik z družinami teh ljudi s pozivom, naj se javijo, ker se jim ne bo nič zgodilo.

b) Organizacijsko stanje okrožja

Obstajal je 14-članski okrožni odbor OF, kjer so bili zastopani vsi sektorji dela, s komisijami in odseki.

Sekretar OOOOF je bil Jože Gričar-Metod. Drugi člani pa so bili: Milica Gabrovec-Lenka (odgovorna za organizacijo OF); Ivan Farčnik-Buč (odgovoren za volilno komisijo); Svetek-Jaro (tehnika in radio postaje); Silvo Podobnik-Vestl (ZMS); žena Jožefa Fišerja-Mija (SPZZ); Aleks (vojni referent); Jaka (gospodarski referent); Cene (finančni referent); Jurič (zdravstvo, RK); Kladenček — (prosveta); Posavski (Agitprop.); Miha (za raziskovanje zločinov) in Alenka kot mladinka.

V vseh okrajih so bili organizirani okrajni odbori OF. V okraju Celjemesto so bili 3 odbori DE. V okraju Frankolovo je bilo 13 krajevnih odborov OF, gospodarska komisija in komisija za agitacijo in propagando. V okraju Šentjur ob južni železnici je bilo 9 krajevnih odborov OF, gospodarska komisija in komisija za agitacijo in propagando.

V okraju Štore je bilo 15 krajevnih odborov OF in 1 odbor DE. Okrajni odbori so imeli približno 10—14 članov.

c) Mobilizacija

Po reorganizaciji celjskega okrožja in okrožja Savinjske doline v Okrožje Celje ter po združitvi okrajev v povečane okraje so pomočniki v posameznih okrajih pomagali vojnim referentom izvesti mobilizacijo.

Postavili so vodje patrol, ki so pomagali tako pri mobilizaciji kot tudi pri zaščiti transportiranja novincev na zborna mesta. Od tam so jih pošiljali v enote IV. operativne cone. Patrole so bile sestavljene iz 6 do 8 ljudi. V okrožju so bila tri zborna mesta — podružnice. Na te podružnice so prihajali novinci iz posameznih okrajev.

Mobilizacija je bila izvršena v naslednjih odstotkih:

1. V okraju Gornji grad in Rečica 100 %,
2. V okraju Štore od 70 do 80 %,
3. V okraju Št. Pavel in Šmartno ob Paki 80 %,
4. V okraju Frankolovo od 70 do 75 %.

Okraj Celje ni dosegel takih uspehov kot drugi okraji. Vendar so imeli primere, da je bil dotok novincev iz delavskih vrst ter od prebivalcev mesta Celja po skupinah 50—80 ljudi obojega spola (več moških kot žensk).

Celjsko okrožje je v avgustu in septembru 1944 poslalo v NOV skupaj 1697 novincev. 85 % mobilizacije je bilo v okrožju izvršene od političnih delavcev;

10 % mobilizacije je izvršila enota XIV. divizije in enote IV. operativne cone; 5 % pa je vojnih obveznikov prišlo v NOV prostovoljno, ker jih je hotel mobilizirati okupator.¹⁰

27. septembra 1944 je bil izdan odlok o razdelitvi Štajerske na nova okrožja. Ta odlok je izdalo Predsedstvo SNOS-a. Štajersko so razdelili na: okrožje Maribor, okrožje Ljutomer, okrožje Celje, okrožje Dravograd, okrožje Kozje.

Okrožni komite KPS so tedaj sestavljali: Sergej Kraigher, kot sekretar, kot člani pa: Lojze Ribič, Tončka Majcen, Milica Gabrovec-Lenka, Martin Kos-Čiček, Vilko Vresk-Mirko, Anica Capunder-Julka, Ivan Farčnik-Buč ter Maks Jakopič-Jur.¹¹

Komisije za agitacijo in propagando so bile postavljene do 3. novembra 1944 pri vseh okrajnih odborih okrožja Celje, razen v Konjicah in Šoštanju. Postavljeni so bili tudi dopisniki TANJUG in sicer: pri pokrajinskem odboru — Dušan Bole, pri okrožnem odboru — Ivanka Žagar-Staša, pri okrajnem odboru Mozirje — Marica Bergant (Gornji grad), pri okrajnem odboru Celje — okolica — Marjan Veber-Ivo, pri okrajnem odboru Celje — mesto — Ela Melhar-Breda — Presingerjeva žena.

Skupno s člani Pokrajinskega odbora so določili smernice za proslavo 7. novembra 1944. Priložili so seznam gesel, ki naj bi jih ta dan uporabili, in osnutek govora.

V okrožju Celje naj bi poleg manjših proslav po vaseh izvedli tudi eno večjo proslavo. Na tej proslavi so morali poleg političnega govora pripraviti tudi nekaj kulturnih točk.¹²

Novembra 1944 je postal sekretar OF okraja Celje Martin Klančičar-Nande. Pred njim pa sta to nalogo opravljala Jožef Fišer-Mitja in Andrej Zemljič-Brejc.

V novembru 1944 je bil ustanovljen tudi okrajni komite KPS za Celje. Funkcijo sekretarja je zopet dobil Martin Klančičar, njegov namestnik pa je postal Jože Zelinka-Očka. Člani komiteja so bili: Štefka Čater-Slava, sekretarka SKOJ; Andrej Zemljič-Brejc, Dominik Lebič-Boris in Ivanka Žagar-Staša. Komite se je zadrževal v predmestju, največ v Lokrovcu, kjer so imeli največ zaupnikov. Od tod so aktivisti prodirali v mesto.

Ivanka Žagar-Staša, Štefka Čater-Slava, Boža Zelinka-Živa, Marta Šparhakel-Marta, Malčka Kolenc-Jelka in Vlasta Gorenšek so bile aktivistke, ki so imele stalno povezavo z našimi ljudmi v mestu.

Vsi so bili Celjani, ki so dobro poznali mesto. Odbori OF so bili v vseh naseljih in na periferiji mesta. Bilo jih je sedem.

Za OF odbor in komite KPS za Celje je odgovarjala članica okrožnega komiteja Milica Gabrovec-Lenka, ki se je zadrževala na javki v Zavrhu. V tem času se je razmahnilo tudi delo aktivistov v okolici Celja. Izvedli so nekaj akcij. Prva taka akcija je bila 8. maja 1944. Paznik Franc Leskovšek je odšel z 10 kaznjenci na Svetino pripravljat drva za jetnišnico. Nastanili so se v osnovni šoli. Po osmi uri zvečer so v jetnišnico vdrli partizani. Mobilizirali so zapornike, mlajše od 45 let. Pazniku so odvzeli revolver, pobrali hrano in odeje.

V Bukovžlaku je jetnišnica upravljala zaplenjeno posestvo. Na posestvu so se zadrževali oskrbnik, 2 delavca in 8 kaznjenc, ki jih je nadzorovala paz-

nica Marija Lipovšek. V noči od 25. na 26. avgust 1944 so partizani na posestvu izvedli rekvizicijo. 20. novembra 1944 so na istem posestvu izvedli še eno akcijo.¹³

Zborovanje aktivistov OF v Dramljah decembra 1944

8. in 9. decembra 1944 je bilo zborovanje aktivistov OF za okraje Konjice, Celje—mesto in Celje—okolica. Zborovanje je bilo v Dramljah. Prvi dan se je udeležilo zborovanja okoli 100 aktivistov. 10. decembra je imel okrožni komite partijsko posvetovanje, ki se ga je udeležilo 32 tovarišev in tovarišic. Glavna tema je bil pogovor v zvezi z vdorom Nemcev v Gornjo Savinjsko dolino in na Kozjansko. Sekretar Sergej Kraigher se sestanka prvi dan ni mogel udeležiti, prišel je šele drugi dan. Diskusija na partijskem posvetovanju je bila slaba. Pokazala je v glavnem sliko stanja partije.

CELJE—MESTO: Sekretar tega okraja je bil Martin Klančičar-Nande, člani pa so bili: Ivanka Žagar-Staša; Marta Šparhakek-Marta; Stefka Čater-Slava in Andrej Zemljič-Brejc. To je bil nedvomno najmočnejši okrajni komite, ki je bil kos svojim nalogam. Komite je močno razgibal okraj s celo vrsto uspešnih akcij (od sabotaž do propagandnih akcij). Skupno je bilo v Celju 22 partijcev, vključno s člani komiteja. Organizirani so bili v 3 celicah, od katerih je bila ena v Cinkarni, ena ulična in ena vaška. Imeli so še 6 kandidatov za sprejem v partijo.

Obstajali so 4 aktivni SKOJ s 30 člani. Do tedaj so organizirali 4 kvartne odbore s 6—9 člani; 10 uličnih, 9 hišnih, 2 vaška, 22 SPŽZ, 32 ZSM in 10 DE (Cinkarna, Westen, železnica, kemična tovarna).

Med najuspešnejšimi akcijami celjskih aktivistov je bila osvoboditev ujetnikov iz celjskega zapora.

CELJE—OKOLICA: Sekretar okraja je bil Franc Steklič-Luka, člani pa so bili: Ivanka Gorečan-Ruža (ZSM); Marjanca, trgovka v trgovini Jesenik v Dramljah (SPŽZ); Marica Golčar-Zlatka (mladinska aktivistka); Ivan Gorenšek (narodna oblast) in Jožef Fišer-Mitja (vojaške zadeve).

Tako okrajni odbor OF kot okrajni komite sta bila mlada in pri svojem delu neizkušena. Zato sta potrebovala veliko pomoči. Sekretar Luka je bil zelo marljiv in pošten. Politično je bil pri svojem delu še precej ozek. Rad je zapadal k prakticizmu in drobtinčarstvu. Teh svojih slabosti se je zavedal in je kazal izredno voljo, da jih odpravi.

Delo v mesecu novembru so precej ovirale hajke. Prebivalstvo pa kljub temu ni zapadlo večjemu preplahu.

V okraju je obstajalo 20 celic. Med njimi sta bili samo 2 vaški s po 4 člani. Druge celice so bile organizirane po kurirskih postajah; v OZNI; v mobilizacijski patroli in celo pri SPŽZ so bile organizirane posebne celice. Organizacija SKOJ je imela 12 aktivov z 92 člani.

OF odborov je bilo 60, ZSM odborov je bilo 82 (4—12—18 člani). Odborov DE tedaj še ni bilo, odobri SPŽZ pa so bili postavljeni, toda komite ni vedel, kje so in koliko jih je bilo.

Glede pritožb o nepravilnostih v okolici Kalobja in Štor je bila izvedena preiskava. Nepravilnosti so napravili člani mobilizacijske patrole Kozjanskega področja. Ljudje so jih imeli za nekakšne terence.¹⁴

Osvoboditev ujetnikov iz Starega piskra

Sergej Kraigher je imel 11. decembra 1944 na Slemenih nad Dramljami še poseben sestanek, na katerem je poročal o nevarnem položaju v Gornji Savinjski dolini. Ob tej priložnosti so zborovalci razpravljali tudi o težkem stanju naših ljudi v Starem piskru. Cimprej je bilo treba dobiti stik z njimi.

Za celjske aktiviste in njihove obveščevalce v mestu in okolici so postale okoliščine skrajno nevarne. Nemci so tudi v okolici Celja začeli postavljati zasede. Na Ostrožnem so zajeli Božo Zelinko-Zivo in Malčko Kolenc-Jelko. Boža je skušala pobegniti, vendar so jo na begu ranili in ujeli.¹⁵

Ob zajetju obeh skojev je Riko Presinger-Žarko začel razmišljati, kako bi pomagali našim ljudem v zaporu. Okrajni komite KPS za Celje se je odločil za akcijo, ki so jo izvedli v noči od 14. na 15. december 1944. V akciji so sodelovali: Martin Klančičar-Nande, Jože Zelinko-Očka, Jože Gaber-Brus, Ivan Grobelnik-Ivo, Dominik Lebič in Riko Presinger-Žarko. Za akcijo so pridobili tudi paznika Ivana Grada. Akcija je potekala tako, da so trije aktivisti v nemških uniformah pripeljali tri aretirance v zapor. Tako so neovirano prišli v zapore. Kmalu so bili gospodarji položaja, aretirali so paznike, narkar so začeli odpirati celice. Akcija se je izvršila brez strela. Odpravo rešencev skozi mesto na deželo so izvršili nemoteno.

Kurir Jože Lebič, Brusov brat, je nato rešence odpeljal v Zavrh nad Šmartnim v Rožni dolini, kjer jih je čakala mobilizacijska patrola.

Po seznamu jetnišnice so iz zapora aktivisti odnesli še: 4 puške z 200 naboji, 2 brzostrelki, 7 pištol in 8 šaržerjev.¹⁶

Odlok PO OF za Štajersko februarja 1945

Pokrajinski odbor OF za Štajersko je 23. februarja 1945 odločil naslednje:

V okrožju Celje je bila Savinja velika ovira pri delu za politične aktiviste. Okrožje je imelo svoj center na desnem bregu Savinje. Imeli pa so zelo slabe zveze z levim bregom Savinje. Zato so konjiški in šoštanjski okraj začasno dodelili k dravograjskemu okrožju (prej pod celjskim okrožjem). Poleg tega pa so dodelili k dravograjskemu okrožju še dele žalskega in vranskega območja. Ta ukrep naj bi poživil delo aktivistov tudi na levem bregu Savinje.¹⁷

Na takšno odločitev PO OF za Štajersko pa ni pristal OOOF Celje. Le ta je že 22. marca 1945 predlagal svojo odločitev. Sklep naj bi se spremenil v toliko, da je še nadalje ves žalski okraj bil v okviru celjskega okrožja. Razlogi za to so bili naslednji:

1. Žalski okraj bi bil po novi razmejitvi preveč razkosan, premajhen in bi celo sam center spadal pod okraj Šoštanj v dravograjskem okrožju.

2. Vzrok ponovne razmejitve so bile slabe zveze prek Savinje čez zimo. Ta vzrok pa v tem času ni več obstajal. Zveze prek Savinje so začele popolnoma redno funkcionirati.

3. Poudariti pa je bilo treba še to, da je bila zveza med okrajem Celje — okolica in Celje — mesto prav prek tega ozemlja.¹⁸

Politične razmere v okrožju Celje

11. in 12. marca 1945 je bila seja OK KPS Celje. Na seji so bili navzoči vsi člani OK. Na novo sta bila imenovana od oblastnega komiteja KPS za Štajersko Anica Vipotnik in Jože Pavličič.

Pregled politične situacije od začetka nemške ofenzive decembra 1944 pa do 12. marca 1945 je podala sekretarka Iva. OK KPS Celje se je v začetku decembra 1944 zelo skrčil, ker je Sergej Kraigher odpotoval na mariborsko okrožje, Mirko pa je bil poslan na ljutomersko okrožje. Štirje člani OK KPS Celje so odšli na okraje za sekretarje. Tako sta na centru ostali le Iva Rakar kot sekretarka in Julka kot pomočnica sekretarja. Ambrož je bil poslan na okraj Litija, z nalogo, da popravi napake, ki so se vršile ob volitvah v zvezi z mobilizacijo.

V začetku ofenzive se je OOOF Celje umaknil na Špeh. Ob nadaljnji zaostritvi vojaškega položaja pa so bili nekateri člani odsekov poslani na domače okraje z naročilom, naj se takoj javijo okrajnim sekretarjem.

OOOF in načelniki odsekov so se umaknili na okraj Litija, kjer so se takoj lotili nadaljnjega dela. To pa je prekinila ofenziva tudi na tem okraju okrog božiča. Sedaj so se člani OOOF umaknili neorganizirano. Iva Rakar je dobila stak s sekretarjem oblastnega komiteja KPS za Štajersko Jurančičem in Miro Svetino-Vlasto, inštruktorko CK KPS. Dala sta ji natančna navodila.

Iva je takoj poklicala člane OK KPS Celje na center. Odzvali so se Ivan Farčnik-Buč, sekretar okraja Vransko, Jur sekretar okraja Trbovlje, Ivanka Vidic-Pepca, sekretarka SKOJ-a. Lenka zaradi slabih zvez z okrajem Celje—mesto ni bila klicana.

Julka se je zatekla domov v bližino Domžal, kjer jo je njena mati prijavila Nemcem. Od takrat dalje je delala v tovarni na Jesenicah. Nemška oblast jo je pustila na miru.

Ambrož se je že med ofenzivo pokazal nediscipliniranega. Pozivu, da se mora javiti na centru, se ni odzval, češ da se v revirjih pripravlja hajka.

Oblastni komite KPS za Štajersko je vse, ki so se med ofenzivo pokazali nedisciplinirane, kaznoval s partijskim opominom. Partijski opomin so dobili: Ambrož, Čiček, Mira, Dolničar, Jur.

Iz OK KPS Celje pa so bili izključeni: Julka, Ambrož in Jur.

Po seji je Micka Levar odpotovala na okraj Zg. Savinjske doline. Obhodila je tudi teren Šoštanja. Zadane naloge zaradi bolezni ni v celoti izpolnila. Pepca je odpotovala na okraj Celje—mesto in Celje—okolica, Iva pa na okraj Litija. Po izvedbi splošne mobilizacije tudi med političnimi delavci so delo prevzele ženske, ki pa so bile šibke tako organizacijsko, kakor tudi politično. Z množico niso imele stikov. To pa je imelo neugodne posledice.

Stanje SKOJ

Pepca je bila postavljena za sekretarko SKOJ nekaj dni pred ofenzivo. V arhivu SKOJ ni našla seznama kadrov niti stanja v organizacij. Zaradi ofenzive pa tudi ni mogla sklicati seje. Za člani SKOJ je sama poizvedovala.

Na njeno pobudo je OK KPS Celje predlagal za člane SKOJ poleg nje še: Mijo (ženo Jožefa Fišerja); Cveto; Jožico Pleško-Tatjano iz okraja Zalec; Blazinšek Danico iz okraja Vransko in Marico Tratnik iz Zgornje Savinjske doline. Danica je še vedno v svojem okraju ostala sekretarka SKOJ.

Pregled stanja v partiji in SKOJ na terenu

CELJE—OKOLICA. Po ofenzivi je prišlo na teren precej beguncev iz Zgornje Savinjske doline. Ti so zelo demoralizirali prebivalstvo. Sčasoma se je z vztrajnim delom aktivistov in vojske položaj izboljševal. Obešenje talcev na Frankolovem je sicer ljudi prestrašilo, vendar je ta strah trajal zelo malo časa.

Na sektorju Šmartno je že obstajala organizacija bele garde. Organizatorji so prihajali iz Celja. Na svojo stran so si pridobili predvsem bogate kmete. Od »Bega« se je prodajala knjiga »Črne bukve« in časopis »Slovenski narod«.¹⁹

Bela garda je ostala tudi na Frankolovem in okoli Šentruperta. Na Frankolovem so nastopili kot oborožena sila, medtem ko so v Šentrupertu samo razširjali živahno propagando (brali so maše z obširnimi pridigami, spovedovali). Pri spovedovanju so spraševali ljudi za partizanske bunkerje in druge podatke. Na ta način je že bilo izdanih nekaj bunkerjev.²⁰

Okrajni komite je bil sestavljen iz 5 članov. Na mesto padlega sekretarja Luke je prišel Brejc iz okraja Celje—mesto. Obstajalo je 15 celic s povprečno 5 člani. Od tega so bile celice na 6 kurirskih postajah: TV 30, TV 33, Jurčkova 3. in 4. in 2 vojaški. Poleg tega so bile 4 celice z 18 člani.

Na čelu SKOJ je bil 6-članski komite. Na terenu so imeli 5 aktivov s 43 skojevci. Manjkalo jim je političnih sestankov.

CELJE—MESTO. Propaganda OK KPS Celje je bila v mestu zelo razgibana, toda prebivalstvo je bilo še preveč oportunistično. To je veljalo tudi za proletariat.

V industriji je DE številčno zlasti zajemala delavce v Cinkarni (80 %), v Westnovi tovarni pa je bila slabo organizirana.

Zaradi bombardiranja mesta so nemške oblasti določile bivanje prebivalcev podnevi v okolici mesta. »Bega« je delovala v mestu zelo konspirativno. Zanimanje za vstop v partijo je bilo zelo veliko, toda paziti so morali na vrinjence.

Okrajni komite je bil 5-članski. V mestu je bilo 27 članov KPS, od tega 12 ilegalcev in 15 legalcev. Socialni sestav je bil takle: 16 delavcev, 6 intelektualcev, 1 kmet in 4 obrtniki. Politični nivo partijcev so dvigali na študijskih sestankih.

Komite SKOJ je bil 3-članski. Imeli pa so 5 aktivov z 32 skojevci. Mladina je bila borbena in aktivna.

Glede razdelitve dela med člani OK KPS Celje so se dogovorili, da je Iva Rakar še nadalje ostala sekretarka, za pomočnika pa so določili Jožeta Pavličiča, ki je bil obenem odgovoren tudi za propagando. Milica Gabrovec je bila določena za inštruktorico za Celje—mesto in Celje—okolico. Ivan Farčnik-Buč je odgovarjal za mobilizacijo. Anica Vipotnik je bila odgovorna komiteju za kadre in SPŽZ. Ivanka Vidic-Pepca pa je ostala sekretarka SKOJ.²¹

V okraju *Celje—okolica* so se v aprilu 1945 premikale vedno večje sovražne enote in tako so bili prehodi vedno težji. Na terenu so bile stalne reorganizacije. Ljudje so bili v glavnem na strani NOV. Izjema je bila še vedno vas Šmarje, ki je bila naklonjena belogardistom. Legalci so sami rešili 32 ranjencev XIII. brigade. Ta je imela boje s sovražnikom. Na sektorju Dramlje je skupina skrivačev streljala na aktiviste OF in kradla pri ljudeh.

Bivši odbor OF je bil v notranjosti razbit, ker so člani odbora nasedli gestapovski — belogardistični provokaciji. Sovražniku ni uspelo prenesti te razcepljenosti med množice. V okrajnem komiteju in odboru OF se je izvedla reorganizacija.

O okraju *Celje—mesto* je prebivalstvo postalo v aprilu 1945 zelo razgibano. Tudi sredinci so se razgibali in so se začeli vključevati v delo OF. Gestapo je začel s selitvijo v smeri Ljubljane.

Komisija za ugotavljanje zločinov je imela zbranega 90 % materiala, od tega je bilo 80 % dokumentiranega. Material je bil predan Tomažu, članu OZNE. Napravljen je bil tudi seznam vsega zasebnega in državnega imetja Nemcev.

Okrajni komite KPS za okraj *Celje—mesto* je bil šestčlanski. Sekretar je bil Martin Klančičar-Nande. Člani komiteja pa so bili: Ivanka Žagar-Staša, pomočnik sekretarja, Štefka Čater-Slava; Vlasta Gorenšek; Jovan in Anka. Vseh partijcev je bilo sedaj 30, in to v 6 celicah.

Okrajni komite SKOJ je bil 3-članski. Na novo so kooptirali 3 članice — legalke. Mladina je bila v okraju zelo aktivna, dvakrat tedensko je izvajala napisne in trosilne akcije.

Okrajni odbor OF je bil 14-članski. Od tega je bilo 8 legalcev in 6 ilegalcev.

Sekretar okrajnega odbora OF je bil Martin Klančičar-Nande. Drugi člani pa so bili: Ivanka Žagar-Staša; Štefka Čater-Slava; Vlasta Gorenšek; Milena Brglez; Vera Gabrovec; Anton Senica-Aljoša; Dominik Lebič-Boris; Mišo Jezernik; Franc Grain; Marta Šparhaket-Marta; dr. Tom Tominšek; iz Cinkarne sta bila Lešek in Urbančič. Tako so bili zastopani vsi sektorji dela.²²

Po izjavi Štefke Čater-Slave pa so delovali v okrajnem odboru OF še: Okrožnik, Drago Komerički, Ivan Veber, Ivan Ošo, Vitko Jevšenak, Martina Kotnik in učitelj Kotnik.

27. aprila 1945 so praznovali v celjskem okrožju tako, kot so narekovalе direktive. Trosilna akcija je bila precej obsežna, saj so bile vse postojanke zasute z letaki. Po vrhovih je gorelo 15 kresov. V bližini centra pa je zagorel velik kres, okrog katerega se je zbralo večje število civilnega prebivalstva. Sekretar je imel govor, nato so zapeli nekaj pesmi, nakar se je množica razšla.²³

Sredi aprila 1945 je Sergej Kraigher, sekretar oblastnega komiteja KPS za Štajersko, sklical sejo OOOOF za Celje, na kateri je člane seznanil z dejstvom, da bo Nemčija kapitulirala. V okrajnih središčih bodo prevzeli oblast okrajni odbori OF. Njihova naloga je bila zavarovati prebivalstvo, imetje, javne objekte, skladišča s hrano pred represalijami in uničevanjem umikajočega se okupatorja. Člani OK KPS in odbor OF za Celje so odšli vsak na svoj teren. Milica Molek-Gabrovec je odšla v bližino Celja. Nekaj dni kasneje

se je sestala v Rožni dolini z aktivisti, ki so delali v Celju in okolici. Te je seznanila z bližajočim se koncem vojne, sprejeli so naloge in si razdelili delo.

6. ali 7. maja 1945 je bila ponovno sklicana seja OK KPS za Celje nekje nad Šentpavлом v Savinjski dolini. Cvetu Vidoviču-Gorskemu, takratnemu pomočniku komisarja Kamniško-zasavskega odreda, in Milici Molek-Gabrovec kot članici OOOF in OK KPS za Celje so naložili prevzem oblasti v Celju. 8. maja 1945 sta se odpeljala proti Celju iz Prekope.

V tem času so Nemci vzeli za talce člane okrajnega odbora OF in jih zastražili na dvorišču magistrata.

Na hišah v Celju so vihrale naše zastave. Na dvorišču magistrata je vrvelo nemških zbeganih vojakov, oboroženih ustašev, četnikov in drugih. Že popoldne 8. maja so Nemci izpustili člane okrajnega odbora. Ti so odšli v okolico mesta. Trgovine, tovarne, železniško postajo, mostove, skladišča hrane v Spodnji Hudinji so stražile enote Narodne zaščite, ki jo je vodil Ivan Veber.

Uradna kapitulacija je bila objavljena v noči od 8. na 9. maj. 9. maja 1945 se je od Rogaške Slatine in Kozjanskega pa do Vojnika in Teharij vila več kot 250.000-glava množica vojske, civilnega prebivalstva, vozov, živine itd. Istega dne so poveljniki vseh vrst sovražnikovih enot prišli v pisarno magistrata in zahtevali, da jim Milica da partizansko patroljo za spremstvo po partizanskem ozemlju, na poti v Ljubljano. Tam se bodo predali anglo-ameriški vojski. Ko so spoznali, da je tudi v Ljubljani partizanska vojska, so postavili drugo zahtevo. Zase so zahtevali celjske vojašnice in druge objekte. Grozili so, da bodo požgali in uničili Celje, če ne sprejmejo njihovih zahtev.

Zasedba vojaških objektov v Celju in nastanitev Nemcev v mestu ni prišla v poštev, ker mesta niso mogli spremeniti v taborišče za vojne ujetnike. Zato so se dogovorili o razorožitvi in umiku iz Celja. Kolone, ki so prihajale s Kozjanskega, so preusmerili na Vojnik proti Vitanju in Mislinjski dolini.

9. maja zvečer so prišli v Celje nekateri člani OK KPS za Celje in člani štaba 4. operativne cone.

Zidanškovo brigado, ki je 10. maja 1945 vkorakala kot prva enota naše vojske v Celje, je prebivalstvo sprejelo z veseljem in cvetjem. Še isti dan zvečer je na železniško postajo v Celje prispela tudi Prekmurska brigada (I. bataljon).

Nekatere enote SS in ustaši niso hoteli odložiti orožja. Preoblačili so se v civilne obleke, vdirali v hiše, ropali v Celju in okolici.

12. maja zjutraj je v Celje vkorakala 2. divizija in za njo še isti dan 5. divizija 3. armade. Do 15. maja so enote teh divizij dokončno razorožile okupatorja in se usmerile proti avstrijski meji.²⁴

OPOMBE

- ¹ S. Terčak: Celjski stari pisker, str. 239.
- ² IZDG (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja) fasc. 654/IV. mapa.
- ³ J. Lekše: Vojnik v NOB 1941—1945, str. 20, tipkopis v MRC.
- ⁴ IZDG fasc. 654/IV. mapa.
- ⁵ V. Borovnik-Lipe: NOG v Frankolovem in okolici, tipkopis v MRC, str. 3.
- ⁶ IZDG, fasc. 654/IV. mapa.
- ⁷ Konrad Sodin: Teren Frankolovo 1943—1945, str. 1, tipkopis v MRC.
- ⁸ J. Lekše: Vojnik v NOB 1941—1945, str. 20, tipkopis v MRC.
- ⁹ IZDG, fasc., 654/VI. mapa.
- ¹⁰ IZDG, fasc., 654/III. mapa.
- ¹¹ IZDG, fasc. 654/VI. mapa.
- ¹² IZDG, fasc. 655/V. mapa.
- ¹³ S. Terčak: Celjski Stari pisker, str. 239, 240.
- ¹⁴ IZDG, fasc. 654/III. mapa.
- ¹⁵ S. Terčak: Celjski Stari pisker, str. 242.
- ¹⁶ IZDG, fasc. 656/VI. mapa.
- ¹⁷ IZDG, fasc. 655/II. mapa.
- ¹⁸ IZDG, fasc. 656/VI. mapa.
- ¹⁹ IZDG, fasc. 654/III. mapa.
- ²⁰ IZDG, fasc. 654/II. mapa.
- ²¹ IZDG, fasc. 654/III. mapa.
- ²² IZDG, fasc. 656/IV. mapa.
- ²³ IZDG, fasc. 654/III. mapa.
- ²⁴ Milica Molek-Gabrovec: Članica OK KPS Celje; Bitka, kakor življenje-dolga, str. 669—671.

VIRI

Arhivski fondi na IZDG:

- a) okrožnega komiteja KPS Celje,
- b) okrajnega komiteja KPS Celje, fasc. 654,
- c) okrožnega odbora OF Celje; fasc. 655, 656,
- č) IV. operativne cone; fasc. 328, 329, 331, 332, 333, 334,
- d) Štaba XIV. divizije; fasc. 335, 336, 337.

Valentin Borovnik-Lipe: NOG na Frankolovem in okolici, tipkopis v MRC.

Franjo Fijavž: Delo KP in OF na področju OK KPS Celje, v dobi od aprila do maja 1942, tipkopis v MRC.

Marica Kvac: Delo žena in deklet v Vojniku in okolici med NOB, tipkopis v MRC.

Marica Kvac: Življenjepisi žena ŽFN, tipkopis v MRC.

Jože Lekše: Kronika Vojnika, tipkopis v MRC.

Jože Lekše: Vojnik v NOB 1941—1945, tipkopis v MRC.

Konrad Sodin: Frankolovo 1941—1945, tipkopis v MRC.

Konrad Sodin: Teren Frankolovo 1943—45, tipkopis v MRC.

Izjave (živi viri): Ivan Tofant
Ivanka Žagar-Staša
Štefka Čater-Slava

ROLANDA FUGGER-GERMADNIK

CELJE V PRVIH POVOJNIH LETIH

Takoj po vojni sta bili obnova porušene dežele in normalizacija razmer v gospodarstvu poglavitni nalogi nove oblasti.

Ob upoštevanju dejstva, da je morala Jugoslavija izpeljati obnovo z lastnimi močmi, je razumljivo, da je bila mobilizacija ljudskih množic najpomembnejši vir obnove. Organizacijo so prevzeli organi ljudske oblasti, mobilizacijo razpoložljive delovne sile pa so vodile družbenopolitične organizacije. Prostovoljno delo ljudskih množic je moralo nadomestiti pomanjkanje finančnih sredstev in mehanizacije. Hkrati se že v času obnove pojavi nov element spodbujanja delovnega elana, t. j. tekmovanje, ki postane neločljiv spremljevalec delovnega človeka v času uresničevanja plana prve petletke.

Prve akcije na osnovi prostovoljnega dela za obnovo je v Celju moč zaslediti že v prvih dneh svobode, ko se novi organi ljudske oblasti in družbenopolitične organizacije šele oblikujejo. Zlasti aktivna je bila mladina, organizirana v odbore ZSM in aktive SKOJ. Na prvi okrožni mladinski konferenci v Celju, 11. 6. 1945, je sklenila sodelovati, skupaj z ljubljansko mladino, pri obdelavi Krškega polja. Tako je mladina okrajnega bataljona Celje—mesto, ne glede na to, da »...ni nikoli obdelovala polja«, kot se je zdelo piscu članka potrebno poudariti, napovedala tekmovanje vsem drugim bataljonom v okopavanju, vezanju trte, pletju, obiranju graha in podobno.¹

Široke možnosti za razvijanje prostovoljnega dela in udarništva je nudilo čiščenje mesta, odstranjevanje ruševin in bunkerjev, zasipavanje jarkov itd. Kot mobilizator nastopajo terenski odbori OF in mladina. Okrajni odbor ZMS Celje—mesto je v avgustu leta 1945 organiziral mesec udarniškega dela za obnovo mesta Celja.²

Vzporedno teče med delavci v celjski industriji borba za čim večjo produkcijo. Proglašene so prve udarnice v celjskih opekarnah. Zaradi pomanjkanja surovin so bili izredne pozornosti deležni novatorji in racionalizatorji. Udarniku v Tovarni emajlirane posode, ki je z inovacijami omogočil nada-

Avtorica: Rolanda Fugger-Germadnik, prof. zgod., Muzej revolucije Celje

ljevanje proizvodnje, je ministrstvo za industrijo in rudarstvo podelilo 10.000 din nagrade. Kljub temu je do znanosti prevladoval značilen odnos, ki ga morda najbolje ilustrira zaključek članka o omenjenem novatorju: »Vse te poizkuse je podvzel tovariš iz lastne prakse, brez pomoči študija in knjig.«³

Ob analizi prostovoljnega dela v letu 1945 na 6. plenarni seji okrajnega odbora OF Celje—mesto, 15. 4. 1946, je kljub 15.000 prostovoljnim uram, ki so bile opravljene pri obnovi, prevladalo stališče, da delo ni bilo načrtno in strokovno, pač pa preveč improvizirano in stihijsko.⁴

V začetku leta 1946 je steklo v Sloveniji na pobudo mariborskih tekstilcev prvo republiško tekmovanje, kamor sta se vključili celjski tekstilni tovarni Metka in Tovarna perila Oberbauer.⁵

Na osnovi Titove novoletne poslanice narodom Jugoslavije je Glavni odbor Enotnih sindikatov Jugoslavije leta 1946 razpisal tekmovanje v čast prvega maja. Določil je osnovne pogoje tekmovanja ter priporočil čas trajanja na najmanj tri oz. šest mesecev.⁶

Osnovne točke tekmovanja so obravnavali v Celju na konferenci vseh sekretarjev in predstavnikov množičnih organizacij v februarju. Točke tekmovanja, namenjene vsem množičnim organizacijam in delovnim kolektivom, so bile naslednje:

1. Dvig produkcije po kakovosti in količini. 2. Dvig števila udarnikov, ki v okviru normalnega delovnega časa presegajo normo. 3. Dvig delovne discipline. 4. Največje število opravljenih prostovoljnih ur. 5. Dvig prirastka sindikata in števila članov OF ter drugih množičnih organizacij. 6. Najboljša

Mladinke pri obiranju graha v Vidmu, poletje 1945

Udarniška nedelja pri odstranjevanju ruševin v Celju, septembra 1945

organiziranost kulturno prosvetnega dela. 7. Akcije v smislu politične izgradnje najširših ljudskih množic. 8. Zbiranje surovin v obliki starega materiala. 9. Največji uspeh v odvzemu vojnega dobička, pobijanja črne borze in gospodarske sabotaže. 10. Največji rezultati na področju zadružništva. 11. Največji rezultati v pogledu ureditve in poglobitve odnosov do vojske. 12. Največji rezultati v povezavi s podeželjem (odstotek in količina oddanih tekstilij). 13. Širjenje domačega tiska.⁷

Razpis tekmovanja je zahteval, da se dokončno razčisti vprašanje o nazivu udarnika. Po pravilniku o načinu in pogojih za proglasitev udarnika, ki je bil objavljen v maju 1946, je udarnik delavec ali nameščeneec, ki sodeluje v delovnem tekmovanju in pri osemurnem delovnem času prekoračuje normo tri mesece najmanj za 20 % oz. 30 %, odvisno od vrste norme. Naziv udarnik je pripadel tudi uspešnim novatorjem in racionalizatorjem. Za udarnike je pravilnik predvidel denarne nagrade in dopolnilno oskrbo z življenjskimi potrebščinami.⁸

S prvomajskim tekmovanjem, ki je zajelo vso državo, se je tekmovanje kot stalna oblika dela dokončno utrdilo. Potek tekmovanja je med drugim pokazal, da je osnovni pogoj za vsako uspešno tekmovanje v proizvodnji pravilno postavljena delovna norma, ker prihaja v nasprotnem primeru do naravnost fantastičnih prekoračenj redne proizvodnje.⁹

Prvomajsko tekmovanje je spodbudilo mestni ljudski odbor Celja in množične organizacije k tromesečnemu tekmovanju za obnovo mesta. Obno-

vitvena dela so vodila Celjska mestna podjetja. Četrtni in krajevni odbori ter sindikalne podružnice so osnovale odbore za prostovoljna obnovitvena dela. Člani sindikalnih podružnic so se obvezali, da bodo delali tri ure tedensko na ruševinah ali pa prispevali temu ustrezno denarno odškodnino.¹⁰

Program je obsegal obnovo mestnega gledališča, postavitve letnega gledališča v parku in odstranjevanje ruševin.¹¹ V delo pri obnovi Celja so vključili tudi prostovoljno delo v tednu cest, ki je bil organiziran v mesecu maju.

Končni rezultati so pokazali, da zaradi pomanjkanja materiala in strokovnih delovnih moči pglavitnega dela programa ni moč izpeljati. Dobro je uspevalo le delo pri ruševinah ter pripravljanje trase za cesto Celje—Sem-peter. Iz Fonda za obnovo, kamor so sindikalne podružnice prispevale sredstva, so se zaposlovali brezposelni, nabavljali material in zaposlovalo strokovno osebje pri obnovi.¹²

Zanimiva oblika prostovoljnega dela v letu 1946 so delovni obiski posameznih sindikalnih podružnic in terenskih odborov OF na podeželju. 21. julija je ekipa zdravnikov in drugega zdravstvenega osebja iz Celja in Ljubljane s popolno opremo obiskala Kozje, kjer je v enem dnevu pregledala in ustrezno svetovala 820 ljudem. Podobno udarniško akcijo so izvedli celjski zdravniki v Rogatcu in na Ljubnem.¹³

L. 1947 je po uspešno zaključeni obnovi Jugoslavija stopila v prvo leto prve petletke. Osnovni cilj izredno ambicioznega plana je bil potegniti državo iz gospodarske in kulturne zaostalosti. Pri tem je vodstvo računalo na pomoč drugih socialističnih dežel in v prvi vrsti na pripravljenost ljudskih množic, da s skrajnimi naporu uresničijo zadane naloge. Vsakodnevna borba za plan je bilo temeljno geslo množičnih družbeno-političnih organizacij tistega časa. Plan in realizacija plana sta postala moto življenja, tekmovanje pa sredstvo za doseg tega cilja.

Na drugem plenumu ES Slovenije leta 1947 je bil sprejet sklep, da se v delovnih kolektivih organizirajo brigade, ki bodo uvedle medsebojno tekmovanje in hkrati vodile tekmovanje med člani posamične brigade.¹⁴

Poglavitni nosilci novega načina dela v proizvodnji postanejo mladinski aktivu.

Sprva je bila mladina organizirana v terenskih oz. vaških in šolskih aktivih. V letu 1946 in pa zlasti po III. kongresu LMS 1947. leta se je težišče organiziranja delavske in vajeniške mladine preneslo v tovarne in podjetja. Delovne obveznosti, ki so jih prevzemali mladinci, so bile raznovrstne, a pogosto premalo konkretne, da bi pritegnile celotno članstvo. Pač pa so naletele na ugoden odziv velike republiške in zlasti zvezne akcije, ki se prično leta 1946. Akcije so temeljile izključno na medsebojnem tekmovanju: v prekoračenju norm, racionalni uporabi orodja, disciplini, higieni itd. Iz Celja se je gradnje proge Brčko—Banovići (1946) udeležilo preko 250 mladincev; na progo Šamac—Sarajevo (1947) je odšlo preko 700 mladincev in na akcijo za izgradnjo Novega Beograda, Nove Gorice in avtoceste (1948) prek 640 mladincev.¹⁵ Izkušnje, pridobljene na teh akcijah, je mladina prenesla v svoje delovne sredine.

Grafični delavci pri prostovoljnem delu na cesti Celje—Sempeter

Med prvimi v Sloveniji, ki je delal po novem načinu dela, je bil mladinski aktiv Betona v Celju. Zaradi izredno dobrih izkušenj so poskušali z brigadnim načinom dela v Tovarni perila in Tovarni emajlirane posode.¹⁶

Nov sistem dela sprva ni naletel na odobravanje pri drugih delavcih, vendar so se mladinske proizvodne brigade nezadržno širile, kjerkoli je proizvodni proces to dopuščal. Junija 1948 je delalo v Celju v kovinski industriji 17 brigad, v gradbeništvu 24 brigad ter v tekstilni stroki 102 mladince. Zaradi precejšnjih preseganj norme: v kovinski stroki od 25 do 46 %, v tekstilni stroki od 6 do 20 %, v gradbeni stroki celo do 100 %, so uprave podjetij in sindikalne podružnice pričele z uvajanjem brigad tudi med starejšimi delavci.¹⁷

Brigadni način dela je izpostavil posameznika, saj se je vodila dnevna evidenca o njegovih uspehih in neuspehih. Kot primer navajam mladinsko proizvodno brigado v Tovarni perila. Pričela je delati 6. 1. 1948. Članice brigade so medsebojno tekmovala v disciplini (neopravičeni izostanki, klepet med delom), v dvigu proizvodnje, kakovosti in skrbi za racionalno uporabo materiala. Dnevni rezultati so se vnašali poimensko v grafikon.¹⁸

V tovarni kemičnih izdelkov so z namenom spodbuditi posameznika k čim večji storilnosti uvedli »desko sramote« in »desko časti«, kjer so dnevno poimensko navajali napake oz. dosežke posameznikov.¹⁹

Brigadni sistem dela se je različno uveljavljal. Medtem ko v Cinkarni brigade niso in niso zaživele, se je izredno dobro brigadni sistem dela uveljavil v Tovarni emajlirane posode. V tovarni med sabo tekmujejo oddelki, delavnice, grupe, mladinske brigade in brigade starejših delavcev ter posamezniki. Najboljšim so mesečno na masovnih sestankih podeljevali prehodni prapor, prehodno zastavico in prehodni pokal.²⁰

Tekmovanja, katerih osnovni mobilizator so sindikalne podružnice, se niso odvijale le znotraj delovnega kolektiva, pač pa so potekala med podjetji iste stroke na republiški ali celo zvezni ravni. Kljub naporom, da bi tekmovanje postalo stalna oblika socialističnega dela, je marsikdaj prevladal kampanjski način tekmovanja. Kolektivi so sprejemali zadolžitve v čast različnim kongresom, obletnicam in podobno. Zlasti v letih spora z Informbirojem in gospodarske blokade 1949/1950 so delovni kolektivi množično pristopali k tekmovanju, da bi na ta način izrazili podporo KP Jugoslavije in ljudski oblasti; tekmovanje v čast V. kongresu KPJ je prešlo v tekmovanje za I. kongres ESJ in nato v tekmovanje za II. kongres KPS.

V Celju je na primer Tovarna emajlirane posode sprejela v čast V. kongresa KPJ poziv Industrijskega podjetja za izdelavo osebnih in tovornih dvigal »Velja Stojković« k šestmesečnemu tekmovanju v 7 točkah, in sicer v izboljšanju kakovosti proizvodnje za 4 % ter prekoračenju proizvodnih planov oddelkov v juniju in juliju, v znižanju polne lastne cene proizvodov, v popravilu strojev, v uvajanju novih mladinskih in drugih proizvodnih brigad, v znižanju neopravičenih izostankov in zamud na minimum itd. Predlagani program tekmovanja je Tovarna emajlirane posode še razširila s štirimi točkami: dvig ideološke ravni zaposlenih, prostovoljno delo pri obnovi mesta in gradnji združnih domov (3000 ur), dvig števila udarnikov za 60 % in organiziranje klubov Ljudske tehnike.²¹ Tovarna je navedeno tekmovanje sprejela v juniju, v avgustu pa so mojstri tovarne napovedali tekmovanje vsem mojstrom kovinske industrije v Sloveniji. Tekmovali so do 15. 10. v znižanju proizvodnih stroškov, v številu podanih in izvedenih predlogov, v največjem izkoriščanju odpadkov, v zmanjševanju izmečka, v ustanavljanju novih proizvodnih brigad, v zamenjavi izkustvenih norm s tehničnimi normami, v disciplini, preseganju plana in v najboljši povezavi s sindikalnimi organizacijami.²² V septembru steče v tovarni še eno tekmovanje, in sicer tovarniški mladinski aktivni sprejmejo tekmovanje v čast IV. kongresa SKOJ. Mladinci so se namenili do 31. septembra vso mladino vključiti v organizacijo LMS ter v času tekmovanja ustanoviti še 5 mladinskih delovnih brigad, opraviti do IV. kongresa SKOJ 1000 prostovoljnih ur pri obnovi telovadnice, v gozdarskem tednu itd, organizirati študijske krožke in poživiti kulturno življenje.²³

V letu 1949 se je v težnji za čim večjo storilnost v proizvodnjo začel uvajati Sirotanovičev način dela. Z boljšo organizacijo dela, predhodno pripravo materiala in pravilno razporeditvijo delovne sile se je skušal doseči v čim krajšem času čim večji učinek. Med prvimi so meseca septembra pričeli v Celju v Tovarni emajlirane posode, Tovarni hlačevine, Celjskih opekarnah in Tovarni sadnih sokov. Prve poizkusne brigade so bile sestavljene večinoma iz udarnikov in so dosegle lepe rezultate v preseganju norme.²⁴

Vendar se je že v manj kot letu dni pojavil nov način tekmovanja, imenovan šahovski. Prve so se ga oprijele celjske tekstilne tovarne maja 1950. V Tkalnici hlačevine, kjer je delalo 24 brigad, so si napovedale brigade medsebojno tekmovanje za dobo 23 dni. V času tekmovanja je vsaka brigada tekmovala vsak dan z drugo brigado, rezultati pa so se dnevno vnašali v velike šahovske razpredelnice.²⁵

Povratek IV. Celjske udarne brigade »Slavko Slander« s proge Šamac—Sarajevo, avgust 1947

Neprestana in dnevna borba za dvig produkcije je kljub opozorilom vplivala na slabšanje kvalitete proizvodov. Zato je vlada izdala uredbo o določanju in kontroli kakovosti proizvoda z namenom, »da se zadovolji okus potrošnika, omogoči čim racionalnejša uporaba proizvodnih sredstev, da se pospeši izvoz ter zagotovi trpežnost izdelkov...«. ²⁶ Boj za kakovost prihaja vse bolj do izraza; leto 1950 pa je že leto tekmovanj v kakovosti izdelkov. ²⁷

Kot so bile sindikalne podružnice v industriji nosilci tekmovanj, je bila nosilec prostovoljnega dela OF, skupaj z organizacijami AFŽ, mladine in borbev.

V Celju se je organizacija OF neprestano krepila; konec leta 1945 združuje v svojih vrstah 9.156 članov, 1946. leta 9745 in 1947. leta 12000 članov. ²⁸

V letu 1946 in 1947 je bilo opravljenih za obnovo mesta Celja 169.090 prostovoljnih ur oz. 66236 ur leta 1947. Tako nizko število je moč pripisati slabi evidenci, reorganizaciji odborov OF v mestu in slabi povezavi z drugimi organizacijami. ²⁹

Med gospodarskimi nalogami je frontna organizacija v plan dela uvrščala obnovo mesta Celja, med pglavitne naloge v letu 1948 pa so celjski frontovci uvrstili gradnjo združnega doma v Medlogu. Kljub raznim nepravilnostim med gradnjo je bil zadružni dom v Medlogu 1. 8. slovesno odprt, že isti teden pa je bilo članstvo terenskih odborov OF in sindikalnih podružnic pozvano k novemu tekmovanju od 1. 8. do 1. 10. za odstranitev vseh ruševin v mestu. ³⁰

Frontna organizacija je sprotno kritično ocenjevala delo odborov. Prevelika ozkost, stalno naslanjanje na ene in iste aktive, kampanjstvo pri izvaja-

nju tekmovanj so jo prisilili, da je v drugi polovici leta 1948 pristopila k planskemu delu ter ustanavljanju frontnih brigad. Frontne brigade naj bi izvajale gospodarske akcije na svojem terenu ter po potrebi priskočile na pomoč delovnim kolektivom v tovarnah.³¹

S prekoračenjem 220000 prostovoljnih delovnih ur je frontna organizacija ob pomoči drugih organizacij, kljub številnim pomanjkljivostim pri izvajanju akcij, uredila tržnico na Trgu svobode, park nasproti tržnice, odstranila ruševine v Razlagovi ulici in na Trgu svobode.³² Plenum MO OF Celje si je za leto 1949 v januarju zadal kot osnovno nalogo gradnjo, dograditev ter popravila stanovanjskih hiš; razen tega so predvidena prostovoljna dela na kanalizaciji v Celju, delno pa pri odstranjevanju ruševin. Skupni znesek 300000 prostovoljnih ur je pomenil letno za vsakega frontovca v Celju 60 ur prostovoljnega dela.³³ Plan je bil realiziran, razen tega pa so prostovoljne frontne brigade ob nedeljah pomagale rudnikom v Pečovniku, Zabukovici, Laškem in Libojah³⁴, Lesni industriji v Celju in pri sečnjah lesa ter v tovarni sokov.³⁵

Najzaslužnejšim prostovoljcem je MO OF Celje mesto podeljeval priznanja v obliki plaket, zlatih značk z rdečim poljem, zlatih, srebrnih in bronastih značk.

Zadolžitev v letu 1950 doseže 500000 prostovoljnih ur, nato sledi upad, saj v letu 1951 v Celju ni bilo opravljeno nobeno vidnejše prostovoljno delo.³⁶

Spodbujanje prostovoljnega dela v najrazličnejših oblikah ter tekmovanje kot stimulans pri delu sta prav gotovo značilno obarvala naša prva povojna leta. Razen tega, da je nov način dela prinašal materialne koristi, so družbeno politične organizacije videle v njem tudi sredstvo za prevzgojo delovnega človeka in njegovega odnosa do dela. Ob upoštevanju povojnih razmer sta bila prostovoljno delo in tekmovanje kot nov način socialističnega dela marsikdaj potreba. Seveda pa nikakršen entuziazem ni mogel popolnoma nadomestiti strojev in surovin, kar se je pokazalo leta 1949 oz. 1950.

Spreminjanje gospodarskih, družbeno-političnih razmer in končno življenjskih pogojev je sčasoma prostovoljno delo in tekmovanje kot obliko socialističnega dela potisnilo v ozadje.

OPOMBE

- ¹ Nova pot, 6. 7. 1945.
- ² Nova pot, 17. 8. 1945.
- ³ Nova pot, 26. 10. 1945.
- ⁴ Na delo, 20. 4. 1946.
- ⁵ Delavska enotnost, 25. 1. 1946.
- ⁶ Delavska enotnost, 1. 2. 1946.
- ⁷ Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), MLO Celje 1945—1954, fasc. 2.
- ⁸ Delavska enotnost, 31. 5. 1946.
- ⁹ Delavska enotnost, 26. 4. 1946.
- ¹⁰ Na delo, 20. 4. 1946.
- ¹¹ Na delo, 8. 6. 1946.
- ¹² Na delo, 8. 6. 1946; Na delo, 22. 6. 1946.
- ¹³ Na delo, 24. 8. 1946; Naše delo, 19. 10. 1946.
- ¹⁴ Delavska enotnost, 18. 6. 1947.
- ¹⁵ Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Okrajni komite Zveze mladine Slovenije Celje (1946—?), fasc. 38, Poročilo o delu SKOJ v Celju-mestu, 30. 9. 1948.
- ¹⁶ IZDG, Okrajni komite Zveze mladine Slovenije, fasc. 38, Referat na okrajni konferenci LMS Celje, 25. 1. 1948.
- ¹⁷ isto kot zgoraj, Poročilo o delu mladinske organizacije Celje, 1. 6. 1948.
- ¹⁸ Celjski tednik, 13. 2. 1948.
- ¹⁹ Celjski tednik, 28. 2. 1948.
- ²⁰ Celjski tednik, 25. 9. 1948.
- ²¹ Celjski tednik, 5. 6. 1948.
- ²² Celjski tednik, 21. 8. 1948.
- ²³ Celjski tednik, 18. 9. 1948.
- ²⁴ ZA CK ZKS, Okrajni komite Celje-mesto (1945—1954), Zapisniki OK KPS Celje, Mestni komite KPS Celje, 27. 9. 1949.
- ²⁵ Celjski tednik, 27. 5. 1950.
- ²⁶ Ur. l. FLRJ, št. 47/1948.
- ²⁷ Celjski tednik, 4. 2. 1950; Celjski tednik, 11. 2. 1950.
- ²⁸ Celjski tednik, 24. 4. 1948.
- ²⁹ Celjski tednik, 24. 4. 1948.
- ³⁰ Celjski tednik, 7. 8. 1948.
- ³¹ Celjski tednik, 4. 9. 1948.
- ³² Celjski tednik, 18. 12. 1948.
- ³³ Celjski tednik, 29. 1. 1949.
- ³⁴ Celjski tednik, 14. 5. 1949.
- ³⁵ Celjski tednik, 17. 9. 1949; 8. 10. 1949.
- ³⁶ Savinjski vestnik, 8. 9. 1951.

ANDREJA RIHTER

NEMŠKA PROTILETALSKA OBRAMBA IN BOMBNI NAPADI NA CELJE 1943 DO 1945

Naše kraje tedanje slovenske Štajerske so zavezniška letala pričela resno bombardirati šele jeseni 1944, ko so se odvijale borbene akcije v južni Nemčiji in v Avstriji. Bombardiranja so bila sprva usmerjena na najpomembnejše objekte industrije, prometa oziroma važnejše centre, kjer so delali za potrebe nemške vojne industrije. V slov. Štajerski so bili takšni centri predvsem Maribor, Celje in Zidani most, vozlišče za prometne poti proti Balkanu in na vzhodno fronto. Vseeno pa iz intenzivnosti napadov lahko sklepamo, da so bombardiranja na našem ozemlju bila predvsem takrat, ko so se letala vračala z akcij po Nemčiji in Avstriji.

V Nemčiji je zakon o protiletalski obrambi bil uveden 26. junija 1935. leta, odredba o izvajanju pa je izšla šele 4. maja 1937. Na slovenskem Štajerskem pa so šele s posebno odredbo šefa civilne uprave 15. aprila 1943 zakon uvedli, izvajati pa se je začel 5. maja 1943. Sele tako se je protiletalska obramba poenotila za vso Štajersko.

V okviru protiletalske obrambe pa so v Celju bili že februarja 1942 prvi resnejši ukrepi — predvsem so to bila obvestila o obvezni zatamniti prostorov v mestih in kasneje na podeželju. O vseh spremembah pa so redno obveščali v dnevnem časopisju. Z dodatnim razglasom 19. maja 1943. leta je dr. Uebereither odločil, da so obvezniki za protiletalsko obrambo vsi, ki imajo na območju slovenske Štajerske bivališče ali premoženje. Naloge, ki sta jih v zvezi s protiletalsko obrambo v rajhu opravljali NSDAP in državna protiletalska zveza (Reichsluftschutzbund), je na slovenskem Štajerskem prevzela Štajerska domovinska zveza skupaj z upravnimi službami civilne uprave. Njena prva naloga je bila ustrezna vzgoja prebivalstva, organiziranje protiletalske obrambne službe, predvsem pa takojšnja izvedba nekaterih konkretnih nalog. Za območje Spodnje Štajerske so Nemci začeli s protiletalsko obrambo že pred uradnim zakonom. V začetku leta 1943 so na sedež v Mariboru po-

stavili poseben vodstveni štab za protiletalsko obrambo. Štabi so bili postavljeni tudi na vse sedeže sedmih okrožij. Sestavljali so jih: vodja, organizacijski vodja, izobraževalni vodja in potrebno število pomočnikov. Pooblaščenec za protiletalsko obrambo v zveznem vodstvu Štajerske domovinske zveze je 1. januarja 1943 postal SA - Obersturmbannführer Hellmut Wolfram.

Druga okrožja so svoje pooblaščenec dobila 1. marca 1943 in v Celju je bil imenovan na to mesto Adolf Heuberger. Uradi (zvezni okrožni in krajevni) pooblaščenec za protiletalsko obrambo so se delili v štiri oddelke (za izgradnjo, za izobraževanje, za gradbena vprašanja in razžirjeno samozaščito). Vodje posameznih oddelkov so bili postavljeni šele 1. avgusta 1944. Za šolanje funkcionarjev protiletalske obrambe in pripadnikov samozaščite so ustanovili na območju slovenske Štajerske sedem glavnih in 40 navadnih šol za protiletalsko obrambo. V Celju je bilo teh tako imenovanih navadnih šol 10. Tečaji so bili kratki, trajali so le nekaj dni po nekaj ur.

Vodoravna organiziranost protiletalske obrambe je bila precej širša in se je predvsem razlikovala od protiletalske obrambe v mestu in na podeželju. V mestu so že prebivalci ene hiše ali več hiš skupaj tvorili najmanjšo organizacijsko enoto za obrambo pred letalskimi napadi. Po sporazumu s krajevnim vodjem za protiletalsko obrambo je razmejitev na posamezne obrambne skupnosti bila v pristojnosti obrambne službe Štajerske domovinske zveze. Vodja ene protiletalske skupnosti je bil skrbnik za protiletalsko obrambo — Luftschutzwart. Naloga jim je bila, da so pravočasno poskrbeli za evakuacijo ljudi v zaklonišča, organiziranje prve pomoči, nadzorovanje zalog gasilnih pripomočkov in reševalnih potrebščin, poznavanje najbližjih hidrantov... Več takšnih skupnosti je tvorilo samozaščitno območje (Selbstschutzbereich), ki ga je vodil vodja samozaščitnega območja ob pomoči dveh kurirjev in petih članov samozaščitne skupine. Vsa samozaščitna območja enega policijskega revirja so tvorila protiletalski obrambni revir. Najvišji vodja za protiletalsko obrambo v kakem kraju je bil krajevni vodja za protiletalsko obrambo Örtlicher Luftschutzleiter — v Celju je bil to župan Himmer. Državni propagandni urad (izpostava Maribor) in zvezno vodstvo Štajerske domovinske zveze sta po prvem bombnem napadu na Maribor izdala posebne brošure s pojasnili, kako ravnati v primeru bombnih napadov. V teh brošurah so bili tudi podatki o zakloniščih, o zbirnih mestih za pomoč prizadetim (hrana, obleka, stanovanje). Na območju Celja je bilo 26 javnih zaklonišč in oskrbovalna mesta za prizadete: eno mesto za lažjo škodo, štiri mesta za srednjo škodo in štiri mesta za težjo škodo. Strogost novih protiletalskih obrambnih ukrepov je šef civilne uprave poostril s posebno odredbo 7. februarja 1944, s katero so bile uvedene rigorozne kazni odvzema prostosti ali denarne kazni za vse tiste, ki so samovoljno zapuščali svoja delovna mesta in niso upoštevali predpisov o protiletalski obrambi. V Celju je krajevni vodja protiletalske obrambe 23. februarja 1944 izdal še poseben razglas ob primeru letalskega napada. Podrobna navodila so se nanašala na zatemnitev prostorov, izpraznitev podstrešij vseh gorljivih snovi in predmetov in takojšnja nabava najnujnejšega orodja za posredovanje.

Po sprejetem zakonu o protiletalski obrambi in veljavnosti zakona od maja meseca 1943 dalje so tudi v Celju pričeli z organizirano pripravo na samoobrambo. Že v avgustu 1943 so vodje gradbenih odborov zaklonišč podali po-

ročila o prostorih, primernih za protiletalsko obrambo po celjskih tovarnah: v Cinkarni so na razpolago zaklonišča, vendar jih bo potrebno še dograditi. Prav tako v Westnovi tovarni, kjer je zaklonišče za približno 2300 oseb, v eni izmeni pa je zaposlenih 1300 oseb. Zakloniščni jarki pa zadoščajo za 250 ljudi, hkrati tečejo gradbena dela na novih prostorih. V Metki — tovarna Krese je prostora za 160 ljudi, vendar je zaklonišče grajeno z železobetonsko oblogo in nasipom. V raziskavi stanja po Celju so v tem času že naredili podroben seznam oz. popis vseh možnih vodnjakov in zbiralnikov vode, ki pridejo v primeru letalskega napada na Celje v uporabo.

Župan mesta Celja je kot krajevni vodja za protiletalsko obrambo zadolžen za nadzor nad gradnjo vseh zaklonišč, posebej pa se mora posvetiti pravilom za samoobrambo ljudi ter ob nesreči pravilno ukrepati v skladu z zakonom o protiletalski obrambi. Prva naloga je bila določiti gradbena podjetja za izvajanje nalog: Illner, Ledl in Kalischinig so morala vsa druga dela zaustaviti (bolnišnica, gradbišče za ojačitev in opremo starejših objektov in njihovih kleti, zaustavljena so bila dela pri gradnji stanovanj v Johann Kowatschgasse — Aškerčeva ulica, ter na Sachsenfeldstrasse — Ljubljanska cesta . . .) Sčasoma se je vsa pozornost usmerila na zaščito prebivalstva pred bombnimi napadi. Ustanovljena je bila posebna komisija, ki so jo sestavljali: uprava mestnega gradbenega odbora, policijska uprava in gradbeni vodje, ki so skrbeli za sprotno izvajanje gradbenih del za protiletalske objekte. Najpomembnejše gradbišče je bilo na Wokauplatz — Šlandrov trg, kjer so gradili protiletalske jarke za celotno prebivalstvo tega območja. Organizirana je bila močna skupina strokovnjakov in delavcev za izvajanje zemeljskih del (150 ljudi). Dela so se pričnala avgusta 1943, prav tako tudi zaklonišča v bolnišnici in v tovarni Westen.

3. septembra 1943 so izšla navodila prebivalcem v primeru letalskega napada:

1. obvezna je vsa zatemnitev prostorov — kršitelji bodo kaznovani,
2. alarmni sistem — najprej se sproži enominutno zavijanje v premogovniku v Pečovniku, nato pa sirena nad portirnico podjetja Kresse,
3. samoobramba temelji predvsem na opremi kleti,
4. razširjena samoobramba — zaklonišče v mestni hiši je uporabno za uradniško osebje ter učence osnovnih šol ter vrtca,
5. druga javna zaklonišča so v gradnji na osmih koncih in bodo kar najhitreje končana in zasilno opremljena,
6. posebej pa je poskrbljeno za upravo in vodstvo mesta Celja, ki ima v primeru nesreče svoje zakloniščne prostore v mestni hiši.

Na koncu se dodaja, da so zaklonišča v gradnji še na dvorišču I. osnovne šole, otroškega vrtca na Hudinji in na Luthergasse — Trubarjevi ulici. V pomoč pri gradbenih delih so prišli pripadniki oboroženih sil (20 mož).

Za lažje organiziranje prebivalstva je Štajerska domovinska zveza organizirala štiri skupine — okraje: Schlossberg — Zagrad, Laisberg — Lisce, Forstwald — Ostrožno in Kötting — Hudinja. Vodje posameznih skupin pa so bili: Wrentschur, Wusser, Gröger in Pichl.

V mesecu oktobru so po pregledu del na gradbiščih bila vsa dela nad 50 % končana, razen na Šlandrovem trgu, kjer so bila zaključena. Po pregledu stanovanjskih hiš jih je bilo 264 z zaklonišči, ki so ustrezala za 3800 ljudi

Der Bürgermeister der Stadt Cilli als örtlicher Luftschutzleiter.

SDA/Lu-5510/1944.

BEKANNTMACHUNG

**Betrifft: Selbstschutz: LS-Übungen innerhalb
der Selbstschutzbereiche.**

Über Verfügung des Reichsministers der Luftfahrt vom 17. Mai 1944 Az. 41 d 18.12 Nr./44 (L. In. 13/2 I B) werden in den bisher nicht oder weniger angegriffenen LS-Orten den Ernstfallbedingungen angepasste LS-Übungen innerhalb der Selbstschutzbereiche durchgeführt:

Hiezu ordne ich an:

1. Im LS-Ort Cilli finden die Übungen ab 21. August 1944 innerhalb der einzelnen Selbstschutzbereiche laufend statt. Zeitpunkt und Teilnehmerkreis werden den LS-Gemeinschaften mittels Flugblättern rechtzeitig bekanntgegeben werden.
2. Die Gesamtplanung und Oberleitung der LS-Übungen übernimmt die Kreisführung des St. H. B., Beauftragter für LS-Fragen. Für die Leitung und den ordnungsmässigen Ablauf der Übungen sind die Ortsbeauftragten für LS-Fragen innerhalb ihres Bereiches verantwortlich.
3. An den Übungen haben alle im Übungsbereiche wohnenden LS-Kräfte, die im Selbstschutz eingeteilt sind, teilzunehmen (Führer der Selbstschutzbereiche, Truppführer, Truppmänner, Luftschutzwarde und sonstige Kräfte).
4. Die übrigen Bewohner der Übungsbereiche, die sich an den Übungen nicht aktiv beteiligen, haben sich während ihrer Dauer luftschutzmässig zu verhalten.
5. Soweit Betriebe des Erweiterten Selbstschutzes planmässig in den Rahmen der Übung einbezogen werden, gelten für sie die getroffenen Anordnungen sinngemäss wie bei Fliegeralarm.
6. Den Weisungen und Anordnungen der Übungsleitung ist unbedingt Folge zu leisten.
7. Die Nichtbeachtung dieser Anordnung wird nach dem LS-Gesetz bestraft.

**Betrifft: Offenhalten der Türen bei
Fliegeralarm.**

Aus gegebener Veranlassung weise ich auf die Bestimmungen des § 2 Abs. 5 der Zehnten Durchführungsverordnung zum LS-Gesetz (luftschutzmässiges Verhalten bei Luftangriffen und Luftschutzübungen) in der Fassung vom 31. August 1943 hin, welche lauten:

„Die Hauptzugangstüren zu den Hausböden, die Türen zu Vorgärten und die Haustüren in Mehrfamilienhäusern mit abgeschlossenen Einzelwohnungen sind unverschlossen zu halten. Die Inhaber von Wohnungen und Räumen aller Art einschliesslich der zu Wohnzwecken benutzten Bodenkammern und der Trockenräume haben die Wohnungen und Räume offen zu halten oder die Schlüssel mit deutlicher Beschriftung dem Luftschutzwart oder dessen Stellvertreter zur Mitgabe an die während des Alarms im Hause Kontrollgänge durchführenden Selbstschutzkräfte auszuhändigen, sofern der Wohnungsinhaber nicht selbst an den Kontrollgängen teilnimmt. In Häusern, in denen kein Luftschutzwart wohnt, tritt an seine Stelle die von dem zuständigen Luftschutzwart bestimmte Selbstschutzkraft.“

Wer diese Vorschriften nicht befolgt, macht sich nach dem Luftschutzgesetz straffällig. Ausserdem hat er gewaltsames Öffnen der Türen zu gewärtigen.

Cilli, am 15. August 1944,

gez. Himmer.

Druckerei Rode & Martinacchi, Cilli

Tomšičev trg

z nad 4200 m² površine, 3800 ljudi pa bi trenutno razpolagalo s provizoričnim zatočiščem. Še vedno pa bi manjkalo prostora za približno 2100 prebivalcev.

Ker se je vsa organizacija za protiletalsko obrambo nagibala predvsem na samoobrambo, so ustanovili nabiralna mesta na vseh štirih omenjenih območjih za prebivalce v primeru nesreče, ko bi prebivalci ostali brez stanovanja oziroma osnovne preskrbe.

Za območje Celje-Lisce je to mesto bilo v gostilni Petriček (danes gostišče na Gričku). Prostor je zadoščal za 400 ljudi, na razpolago pa je bila tudi posoda in jedilni pribor za 100 ljudi; v uporabi je bilo šest sob z 20 posteljami. Če bi zmanjkalo prostora, pa je bilo še na razpolago poslopje Erwina Luna v Liscah za okrog 200 oseb. Gospodar bi v primeru bombardiranja mostov na Savinji preskrbel prevoz preko reke.

Skupina Celje-Ostrožno: na razpolago za ogrožene ljudi je bila »Villa« s šestimi sobami in drugimi prostori. Poleg je bilo gospodarsko poslopje in vse skupaj bi zadoščalo za skoraj 1000 ljudi.

Skupina Celje-Hudinja: osnovna šola na Ljubečni je možna za preskrbo 300—400 ljudi. V bližini pa sta dve gostilni: Posedel in Svetel.

Skupina Celje-Zagrad: osnovna šola na Teharjih z vrtom in petimi razredi. Na razpolago so prostori v stari cerkvi in objekt pri Majdiču. Na voljo pa so še štiri gostilne; vse skupaj bi zadostovalo za 1500 ljudi.

Varnostna policija — njihovi posebni oddelki so se sporazumeli s krajevnimi vodji in posamičnimi hišnimi sveti po Celju, da bodo s plakati obvestili prebivalstvo, kam se lahko zatečejo v primeru uničenja poslopja ob bombnem napadu in dobijo tudi prvo pomoč.

V letu 1944 so na slovenskem Štajerskem bili prvi bombni napadi in so zato priprave na obrambo pred njimi bile še pestrejše. Vendar so napadi bili ob koncu leta, v začetku 1944 pa so potekale v glavnem pisne priprave za dokončavanje izgradnje zaklonišč. V posebnih okrožnicah je župan mesta Celja izdajal pogosta obvestila uradnemu osebju mestne hiše v primeru napada. To so bile točne odredbe skoraj vsakemu posamezniku, kaj v primeru bombardiranja spraviti na varno — zaklonišče in kakšno dolžnost prevzeti. Okrožnice za mestno hišo so izdajali mesečno. V mesecu aprilu 1944 je bil popis manjkajočih sredstev za opremo zaklonišč in primanjkovalo je v glavnem črpalk za vodo ter električnih priključkov. V popolni opremljenosti so bili: zapori, carinarnica, mestna hiša, deželno glavarstvo, osnovni šoli in višja šola ter vrtec ter delno Rakuscheva trgovina drobnega materiala.

V juliju so ustanovili še posebne postojanke — izvidnice za letalske napade. Postavljene so bile štiri enote: Celje-sever, v gostilni M. Brenkovič, Celje-jug, v gostilni M. Belaj, Celje-vzhod, občinski urad Teharje, Celje-zahod, v vili Stieger.

Te pilotske postaje za obrambo bodo nemudoma ob primeru napada vzpostavile zvezo s krajevnim vodjem obrambe in ukrepale.

Trg V. kongresa

Stari pisker

Posamezne enote so sestavljali oz. vodili:

Celje-sever, vodja je bil pooblaščenec krajevnega vodje in nižji vodja NSKK — (Nationalsocialistische Kraftfahrerkorps). Pooblaščenec prometnega oddelka je bil istočasno zadolžen za prevzem pooblaščenca gospodarskega oddelka. Sledile so posebne enote NSKK, potem krajevni zastopniki Štajerske domovinske zveze kraja Hudinje. Sodelovali pa so še 4 kurirji in 2 strelca.

Celje-jug, vodja postaje je bil pooblaščenec krajevnega vodje in je bil istočasno vodja policijske postaje s sedežem na Savinjskem nabrežju. Prisoten je prav tako krajevni zastopnik Štajerske domovinske zveze Lisce in 4 kurirji, 2 strelca.

Celje-vzhod, vodja postaje je bil pooblaščenec krajevnega vodje in v dogovoru z županom občine Teharje blagajnik te skupnosti. Prisotni so krajevni vodja Štajerske domovinske zveze Zagrad, 2 kurirja in 2 strelca.

Celje-zahod, vodja postaje je bil pooblaščenec krajevnega vodje in nižji vodja NSKK. Pooblaščenec prometnega oddelka je bil istočasno zadolžen kot pooblaščenec gospodarskega oddelka, ki je v zbiralnici v gostilni Janič v Medlogu. Prisotni so NSKK, posebna enota, krajevni vodja Štajerske domovinske zveze z Ostrožnega ter 4 kurirji in 4 strelci.

Vse štiri postaje morajo biti dobro vidne ob vsakem vremenu in med seboj ter županom v stalnih stikih prek telefonske napeljave.

Eden izmed zadnjih ukrepov za protiletalsko obrambo v mestu Celju je bila reorganizacija delovnih obveznosti uslužbencev uprave pri utrjevalnih delih na kopanju jarkov. Do reorganizacije je prišlo v januarju 1945 zaradi potreb kopanja jarkov pri Rogaški Slatini, kamor so poslali večji del delavcev.

Tako so se spremenile delovne obveze ženskega prebivalstva ter prisotnost moškega dela vsak drugi dan. Zajemajo pa vse od 16. do 60. leta starosti.

V celotnem celjskem okrožju so zavezniška letala izvedla 47 zračnih napadov. Največ jih je bilo usmerjenih na železniško postajo in progo Ponikva—Rimske Toplice. Na Celje in njegovo neposredno bližino je bilo v času od 10. novembra 1944 do 5. aprila 1945 izvedenih 16 napadov. Največji od teh je bil 14. februarja 1945. Tega dne je ob 12. uri 34 min. ter ob 13. uri 45 min. 21 bombnikov vrglo na Celje 158 srednje velikih rušilnih bomb, ki so na območju kolodvora, ki je bil tudi glavni cilj napada, povzročile ogromno materialno škodo. Življenje je izgubilo 30 ljudi, 41 pa je bilo ranjenih, 11 pa pogrešanih. Brez strehe nad glavo je ostalo 99 ljudi, saj je šest bomb uničilo 22 hiš, 23 težko, 13 srednje in 80 lažje poškodovalo. Materialna škoda je bila velika

na javnih zgradbah. Poškodovane so bile: urad okrožnega vodstva Štajerske domovinske zveze (Narodni dom), delovni urad, vojašnica deželnih strelcev, poslopje zaščitne policije ter Kapucinski samostan, ki ga je uporabljala nemška vojska. Na železniški postaji pa so bili težko poškodovani štirje železniški tiri. Že dan prej so letala močno poškodovala Celje, saj je v osmih preletih 24 bombnikov odvrгло 40 bomb. Najprej je bil napaden železniški most, ki pa je ostal nepoškodovan, škoda je nastala le na stanovanjskih hišah.

Vsi drugi napadi na Celje so bili manj uničujoči. Prvič sploh je bilo Celje napadeno 10. novembra 1944, vendar večje škode in žrtev ni bilo. Sledil je napad 4. januarja 1945, potem 18. januarja in 23. januarja. Tega dne je ob 11. uri 31 min. in ob 11. uri 57 min. 18 bombnikov odvrгло 54 bomb na območje železniškega mostu proti Laškemu. Ubili so se štirje ljudje, pet pa jih je bilo ranjenih. Materialna škoda je bila na stavbah na Miklavškem hribu, pred-

Ljubljanska cesta, v ozadju Narodni dom

vsem počeno steklo in razbiti podboji vhodnih vrat. Škodo je m. dr. utrpela tudi cerkev sv. Miklavža (streha ter orgle).

Sledili so napadi v mesecu februarju 1945. leta. 1. februarja so letala priletela ob 11. uri 50 min. in odvrгла 10 bomb. Poškodovan je bil železniški nasip na Bregu ter lažje poškodovane stanovanjske hiše.

7. februarja so letala ob 15. uri 20 min. bombardirala mesto z 12 bombami, težkimi 125 kg. Poškodovani so bili: železniški most proti Laškemu ter nakladalni prostor na železniški tovorni postaji. 35 hiš je utrpelo lažjo škodo, ubita pa sta bila dva človeka, pet jih je bilo ranjenih.

10. februarja 1945 so ob 12. uri 35 min. 4 bombniki odvrгли bombe v nosilnosti 250 kg. Cilj je bil ponovno železniški most proti Laškemu, ki pa ni utrpel škode, saj so bombe padle na področje Cinkarne in železniške postaje. Manjšo škodo so utrpeli tiri in stanovanjske hiše. Mrtev je bil en človek, dva ranjena.

12. februarja sta bila dva bombna napada, in sicer ob 10. uri 38 min. ter 15. uri, ko je skupaj padlo na Celje 34 bomb. Uničeni sta bili leseni baraki gradbenega podjetja Celje in skladišče podjetja Zangger. Bomba je uničila tudi rezervoar z bencinom — 800 l. Poškodovani so bili posamezni tiri na železnici in transportni vagoni ter stanovanjske hiše. Bilo je 5 mrtvih in 2 ranjena. 21. februarja je bil ponoven napad, sledili pa so potem še cel mesec marec, in sicer 3., 9., 12. in 18. marca, ter 5. aprila. Po obsegu so to bili le še manjši napadi, ki so prizadejali manjšo materialno škodo brez žrtev.

Zavezniška letala so na tako manjhnem koščku ozemlja, kot je bila okupirana slovenska Štajerska, prizadejala skupno z letalstvom narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije nemškemu okupatorju veliko materialno škodo, vendar tudi precejšnjo izgubo v živi sili. Celje je še posebej utrpelo škodo na prometnih poteh (železniška proga). Kljub velikim izgubam, zlasti železniškega kadra, pa je nemškemu okupatorju do zadnjega uspevalo vzdrževati prometne zveze med balkanskim bojiščem in zaledjem.

VIRI IN LITERATURA

Zgodovinski arhiv Celje: Okupacijska občina Celje: fasc. 18; fasc. 17.

LITERATURA

- Zdenko Ulepič: Ratno vazduhoplovstvo u drugom svetskom ratu. 1974 Beograd.
Janko Orožen: Oris sodobne zgodovine Celja in okolice, 1980 Celje
Marjan Žnidarič: Bombni napadi na Maribor in druge kraje slovenske Štajerske. Borec 1976.
Marjan Žnidarič: Kratak pregled narodnoosvobodilnega gibanja v Mariboru v zadnjih tednih okupacije. Časopis za zgodovino in narodopisje 1985.

MILKO MIKOLA

**VOJNA ŠKODA, KI JO JE CELJE UTRPELO
MED VOJNO 1941—1945**

Celje je spadalo med tista mesta v Sloveniji, ki so med vojno 1941—1945 utrpela največjo škodo. Za ocenitev vojne škode je bila 15. avgusta 1945 pri okrajnem narodnoosvobodilnem odboru (ONOO) Celje-mesto ustanovljena tričlanska okrajna komisija (predsednik ing. Tone Ferlan) za vojno škodo, ki je svoje delo končala 6. novembra 1945. Na terenu so komisiji pomagali krajevni narodnoosvobodilni odbori (KNOO), ki so morali v ta namen imenovati za svoj kraj enega ali več poverjenikov, katerih naloga je bila pomagati prebivalstvu pri popisovanju in prijavljanju vojne škode. Osnovni predpis, ki je določal način popisovanja in ocenjevanja vojne škode, je bil pravilnik o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode, ki ga je vlada Demokratične federativne Jugoslavije sprejela 10. junija 1945.¹ Navedeni pravilnik je opredelil pojem vojne škode takole: »Za vojno škodo se smatra vsaka škoda, ki so jo povzročila nemška in druga oblastva, organizacije, ustanove in poedinci onih držav, ki so bile v vojnem stanju z Jugoslavijo, kakor tudi njihovi pomagači, in to v času od 6. aprila 1941. leta do konca vojne, enako tudi škoda, nastala s samim dejstvom vojne na ozemlju Jugoslavije ali izven njega, in sicer:

1. Izguba narodnega bogastva:

a) škoda na imovino jugoslovanske države, njenih podjetij, ustanov in zavodov;

b) škoda na imovini jugoslovanskih državljanov in pravnih oseb.

2. Izguba narodnega dohodka, povzročena z vojno in okupacijo.

3. Škoda povzročena na življenju, zdravju in telesu, svobodi, spolni integriteti in časti jugoslovanskih državljanov.

4. Vojni izdatki.

Kot vojna škoda se smatra tudi ona škoda, ki so jo zaradi vojnih prilik povzročili: bivša jugoslovanska vojska, NOV in POJ, Jugoslovanska armada in zavezniške vojske.«

Iz končnega poročila okrajne komisije za vojno škodo je razvidno, da je bilo na območju okraja Celje-mesto prijavljenih 1957 primerov vojne škode, nastale na zdravju in telesu, na spolni integriteti, na človeškem dostojanstvu in časti zaradi odvzema svobode, zaradi zlorabe delovne sile in zaradi pomanjkanja, bede in gladovanja ter 2846 primerov vojne škode, povzročene na imovini ali imovinskih pravicah.² Vojna škoda, ugotovljena po posameznih primerih, pa je bila naslednja:³

I. Vojna škoda, ki je nastala zaradi človeških žrtev: Brez dvoma je najtežjo in hkrati nenadomestljivo škodo, ki jo je utrpelo Celje z okolico v letih 1941—1945, predstavljala škoda, ki je nastala zaradi številnih človeških žrtev med prebivalstvom mesta in okolice, kar je bilo posledica nasilja nemškega okupatorja nad slovenskim življem. Pri veliki večini žrtev gre za civilno prebivalstvo, neko število žrtev pa odpade na tiste, ki so padli kot borci NOV in POJ. Celje z okolico, ki je po štetju prebivalstva leta 1938 štelo 17.154 prebivalcev, je med vojno izgubilo 577 prebivalcev, od tega 456 civilnih oseb in 121 borcev NOV in POJ. Glede na starost in spol je bila struktura prebivalstva, ki so izgubili življenje ali so bili pogrešani, naslednja:

Starost umrlih in pogrešanih	Moški	Ženske
do 7 let	1	2
8—14 let	5	3
15—60 let	493	53
čez 60 let	13	7
Skupaj	512	65

Žrtve so zapustile 689 nepreskrbljenih oseb, in sicer: 253 mladoletnih otrok, 171 vdov in 265 drugih oseb. Vojna škoda, ki je bila povzročena s človeškimi žrtvami, je znašala:

— znesek, ki bi ga žrtve zaslužile:	296,206.900 din
— stroški za zdravljenje in pogreb:	594.276 din
— znesek za vzdrževanje:	70,721.520 din
Skupaj:	367,522.696 din

II. Vojna škoda zaradi poškodb na zdravju in telesu: Zaradi poškodb na zdravju in telesu je utrpelo vojno škodo na območju okraja Celje-mesto 423 oseb, od tega 284 moških in 139 žensk. Struktura prizadetega prebivalstva je bila glede na starost in spol sledeča:

Starost	Moški	Ženske
do 7 let	1	—
od 8 do 14 let	2	—
od 15 do 60 let	256	131
čez 60 let	25	8
Skupaj	284	139

Delovna storilnost prizadetih oseb je bila zmanjšana do 60 odstotkov, zaradi česar je nastala naslednja škoda:

— za bolečine:	6.979.844 din
— za zdravljenje:	2.181.828 din
— izguba čistega dohodka:	665.376 din

Skupaj: 9.827.048 din

III. Vojna škoda na časti in dostojanstvu: Tovrstno vojno škodo so prijavile na območju okraja Celje-mesto 104 osebe, vendar je bila ocenitev višine škode prepuščena naknadni ocenitvi državne (zvezne) komisije za vojno škodo na podlagi mednarodno določenih načel.

IV. Vojna škoda zaradi odvzema prostosti in neplačano prisilno delo: Na območju okraja Celje-mesto je bila v letih 1941—1945 odvzeta prostost 2.545 osebam, in sicer:

Način odvzema prostosti	Število oseb	Število mesecev
v zaporih	633	2.278
v ujetništvu	168	2.420
internacija	171	4.312
konfinacija	59	1.018
izseljeni	920	39.487
na prisilnem delu	256	4.069
prisilno mobiliziranih	338	5.633
Skupaj	2.545	59.217

Škoda, ki je nastala zaradi odvzema prostosti in neplačanega prisilnega dela, je znašala:

— za izgubljeni čisti dohodek za čas odvzema prostosti:	128.002.511 din
— za neplačano ali premalo plačano prisilno delo:	5.312.418 din

Skupaj: 133.314.929 din

V. Vojna škoda zaradi pomanjkanja in gladu: Zaradi pomanjkanja in gladu, ki ga je trpelo prebivalstvo med vojno, mu je bila prizadejana vojna škoda v višini 12.071.040 din.

VI. Vojna škoda na imovini in imovinskih pravicah:

a) Škoda na zgradbah: Največji delež vojne škode, ki jo je utrpelo Celje na imovini in imovinskih pravicah, je odpadel na škodo, ki je nastala na zgradbah, kar je bila posledica številnih bombnih napadov zavezniških letal v letih 1944 in 1945. Od 2.200 zgradb je bilo med vojno zaradi direktnih in indirektnih bombnih zadetkov porušeni in težje ali lažje poškodovanih skupaj 521 zgradb, in sicer:

Vrsta zgradb	Porušenih	Težje poškodovanih	Lažje poškodovanih
pritličnih	17	5	201
enonadstropnih	33	12	124
dvonadstropnih	8	9	57
večnadstropnih	—	1	1
javne zgradbe	5	9	34
industrijske zgradbe	2	1	2
Skupaj	65	37	419

Skupna vojna škoda, ki je bila povzročena na zgradbah, je znašala 68,285.504 din.

b) Škoda v kmetijstvu:

Vrsta škode	Uničeno	Škoda
sadna drevesa	4.312	784.118
trta	27.189	258.534
druga zemljišča (ha)	51	4.898.437
gradbeni les (m ³)	4.619	3.034.050
les za kurjavo (m ³)	9.716	3.094.769
konji	99	647.200
govedo	321	1.078.590
svinje	267	348.692
ovce in koze	60	13.400
druge domače živali	1.944	129.587
pšenica (q)	654	219.139
koruza (q)	554	244.615
drugo žito (q)	569	265.678
industrijske rastline	1.323	865.398
živinska krma	6.809	1.465.361
traktorji	3	120.000
mlatilnice	5	11.350
sejalni in kosilni stroji	4	1.750
plugi	14	15.655
drugi poljedelski stroji	180	415.153
druge poljedelske naprave	2.692	306.292
Skupaj		18,217.768 din

c) Škoda v industrijskih in rudarskih podjetjih:

Naziv podjetja	Škoda
Celjska tekstilna tovarna Bergman in dr. Knez in Pacchiaffo, Tovarna zlatnin in srebrnin Celje	93.000
Šamotna tovarna Celje	64.000
Mestna elektrarna Celje	36.508
Westen d. d. Celje	6.467
Schimmel & Co. Celje	13.144
Oberbauer & Co., Tovarna gumijastih izdelkov Celje	3.200
Premogovnik Pečovnik	34.055.320
	9.050.150
Skupaj	43.321.789 din

d) Škoda na vozilih:

Vrsta vozila	Število uničenih in poškodovanih vozil	Škoda
tovorni avtomobili	29	354.950
osebni avtomobili	97	5.734.920
motorna kolesa	102	1.043.700
čolni	4	7.900
kmečki vozovi	153	580.250
kolesa	654	1.766.625
druga vozila	840	770.080
Skupaj		10.258.425 din

e) Druga škoda:

Vrsta škode	Škoda
pohištvo in oprema	53.552.115
trgovsko blago	113.808.423
gotovina	123.611.694
vrednostni papirji	86.792.767
imovinske pravice	8.841.204
druga imovina	134.810.713
izgubljeni dobiček	78.488.820
Skupaj	599.905.736 din

Vojna škoda, povzročena na imovini in imovinskih pravicah (a—e), je znašala 739,989.222 din.

Celotna vojna škoda, ki je bila med vojno 1941—1945 povzročena na območju okraja Celje-mesto, je znašala brez škode, povzročene na časti in dostojanstvu, skupaj 1.262,724.935 din.

OPOMBE

¹ Ur. l. FLRJ, št. 44/1945.

² Končno poročilo okrajne komisije za vojno škodo, ZAC, MLO Celje, fasc. 136.

³ Prijave vojne škode na območju okraja Celje-mesto, ZAC, MLO Celje, fasc. 136 do 160.

VERA KOLSEK

RIMSKO GROBIŠČE V BREZNEM PRI LAŠKEM

Vas Brezno leži na južni strani Golškega hriba, ob potoku Breznici, ki izvira v bližini. Cesta, ki je delno asfaltirana se odcepi desno od glavne ceste Šmarjeta—Hrastnik in drži mimo rudnika pod goro.

Tukaj so pri širjenju kolovoza leta 1963 odkrili rimsko lončeno posodo. Za najdbo je zvedel dr. Arnold Pernat iz Laškega, ki je po drugi svetovni vojni upravljal znano Valentiničevo muzejsko zbirko. Ob tej priložnosti si je muzej v Laškem pridobil dve posodi.

Isto leto sva si najdišče ogledala dr. Pernat in podpisana. Takrat si je celjski muzej pridobil lonec in bronasto noriško panonsko fibulo, ki je molela iz cestnega useka. Domačini so pripovedovali še o malih, nizkih posodicah, s katerimi so se igrali otroci; po razbitju so jih odvrgli.

Na kraju samem smo lahko ugotovili, da gre za grobišče zgodnega prvega stoletja naše ere.¹

Z raziskavami nismo nadaljevali zaradi pomanjkanja finančnih sredstev in udejstvovanja pri drugih raziskavah in obveznostih.

Oktober 1982 so pri kopanju jarka za vodovodno cev, ki je držala od cisterne v gozdu nad cesto, do Lesjakove domačije, odkrili štiri žgane grobove. Grobišče leži na parc. št. 124, 125 in 126 k. o. Sv. Jedert, nad hišo Brezno nad Laškim št. 11, v občini Laško in sicer na položni terasi nad cesto in je večinoma porasla z drevjem; le na južni strani je nekaj travnika. Sporočilo o najdbi kmeta Lesjaka je muzeju posredoval Zavod za spomeniško varstvo Celje.

Takoj po izkopu jarka, je bil inventar dveh grobov dvignjen iz zemlje. Tako ne moremo posredovati njune rekonstrukcije. V dveh grobovih je bil inventar uničen že ob izkopu.

Vsi štirje grobovi so bili prosto vkopani v zemljo do globine do enega metra, brez kakršnekoli grobne konstrukcije. Vsi so bili pokriti s peščenče-

vimi ploščami, debelimi od 3 do 4 cm. Plošče so ležale v globini 30—40 cm. Grobovi so bili zasuti s temnorjavo zemljo. Na dnu je bila žganina z ostanki ožganih kosti. Iz tega je razvidno, da so pepel pokojnika položili na dno groba, posoda v grobovih pa je vsebovala jedi in pijačo za popotnico v onostranstvo.

Grob 1.

Grobni pridatki — keramične posode so bile razbite.

1. Odlomek lonca iz rdečkaste gline. Visok vrat se proti vrhu zožuje in ima horizontalna rebra. Na ramenu in tik pod ustjem so vrezi v nizih. Ustje je kratko in izvihano.

Velikost: ohranjena višina 14 cm; ustje 11,5 cm; največji obod 17 cm. Inv. št. A 12985, risba št. 1.

2. Zgornji del lončka, hruškaste oblike iz svetlordeče gline. Vrat je zožen in ustje izvihano.

Velikost: ohranjena višina 5,5 cm; premer ustja 8 cm.

Inv. št. A 12987, risba št. 2.

3. Del dna posode iz grobe, porozne gline, sivkastorjave barve.

Velikost: 2,7 × 5,5 cm.

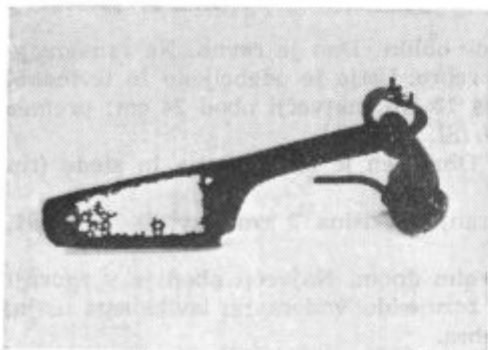
Inv. št. A 12988, risba št. 3.

4. Lonček iz sivkastordeče gline, mešane z belim peskom. Dno je ravno, stene se širijo proti vrhu in dosežejo največji obod v zgornji tretjini. Vrat je kratek, zožen, ustje je poševno izvihano. Na površini so sledovi metličnega ornamenta.

Sl. 1. Pogled na izkopan jarek, ki drži proti Lesjakovi domačiji

Foto D. Pirkmajer

Sl. 2. Bronasta fibula noričko-panonskega tipa

Foto V. Berk

Sl. 3. Lonec iz sivorjave gline

Foto V. Berk

Velikost: višina 12,5 cm; dno 7 cm; največji obod 13 cm, premer ustja 11 cm.

Inv. št. A 12984, risba št. 4.

5. Odlomek lonca iz sive, s peskom mešane gline. Na vratu je dvojje horizontalnih reber. Ustje je kratko in ravno zaključeno. Stena ima po celi površini nize pravokotnih utisov.

Velikost: ohranjena višina 8,5 cm; največji obod 13,4 cm; ustje 9 cm.

Inv. št. A 12986., risba št. 5.

Grob 2

V drugem grobu sta bili le dve keramični posodi.

1. Lonec iz svetlordeče gline. Rekonstruirana. Dno je prstanasto, na močno trebušasti steni in na ramenu sta niza večkratnih vrezov. Vrat je visok, s tremi horizontalnimi rebri. Ustje je odebeljeno in izvihano.

Velikost: višina 21 cm; premer dna 10,5 cm; največji obod 22,5 cm; premer ustja 14,5 cm. Inv. št. A 12989, risba št. 6.

2. Krožnik iz rdeče gline s sledovi rdečega premaza in je imitacija žigosane keramike. Dno je prstanasto, ustje je močno navzven izvihano. Žleb poteka na notranji strani tik pod ustjem in na skrajnem zunanjem robu ustja.

Velikost: višina 3,2 cm, premer dna 7,8 cm; največji obod 18,3 cm. Inv. št. A 12990, risba št. 7.

Predmeti, najdeni leta 1963 so iz različnih grobov in njih števila ne poznamo. Gre za slučajne najdbe ob širitvi ceste.

1. Bronasta fibula noričko-panonskega tipa. Noga je perforirana v obliki okrasne mreže, ki ni v celoti ohranjena. Na zavihku ima noga okras presekačjih se črt. Na vrhu loka sta dve presegajoči se plavuti s tremi rožički in okrašeni z dvojnimi trikotniki. Ob bokih loka sta niza malih vdolbinic. Nad dvojno peresovino je lok razširjen v sidrasto obliko. Igla je le delno ohranjena (Almgren 238 m)

Velikost: dolžina 15,5 cm; višina 5,6 cm; širina peresovine 3,7 cm. Inv. št. A 2893, risba št. 8. (Sl. 2)

2. Lonec iz sivorjave gline bikonične oblike. Dno je ravno. Na ramenu je vodoraven žleb, na vratu pa plastično rebro. Ustje je odebeljeno in izvihano.

Velikost: višina 15 cm; premer dna 13 cm; največji obod 24 cm; premer ustja 16,3 cm. Inv. št. A 2892, risba št. 9. (Sl. 3)

3. Odlomek skledice iz sive gline. Ohranjen je le del ustja in stene (tip Drag. 15/16).

Velikost: premer ustja 13 cm; ohranjena višina 3 cm. Inv. št. A 12991, risba št. 10.

4. Lonec iz svetlordeče gline z ravnim dnom. Največji obod je v zgornji tretjini posode, kjer se stena konično zožuje do vodoravno izvihane ustja. Na ramenu in vratu so tri vodoravna rebra.

Velikost: višina 25,3 cm; premer dna 9,5 cm; največji obod 20,3 cm; premer ustja 10,3 cm. Inv. št. A 12993, risba št. 11. (Sl. 4)

5. Vrč iz rdečkaste gline z enim trakastim ročajem. Dno je prstanasto, stene so široke, trebušaste in se konično zožujejo proti vratu. Ustje je izvito in ima obliko manšete.

Velikost: Višina 23,7 cm; premer dna 12,4 cm; največji obod 21,7 cm; premer ustja 5 cm. Inv. št. A 12992, risba št. 12. (Sl. 5)

Zanimiva je lokacija grobišča, saj bi ga v zaprtem kotu ob vznožju gore komaj lahko pričakovali. Gre po vsej verjetnosti za manjši rimski zaselek, odmaknjen od civilizacije. Odmaknjenost nakazuje tudi najdbe. Keramika ima še povsem latenske oblike, predvsem lonca št. 9 in 11. Primerjave zanje

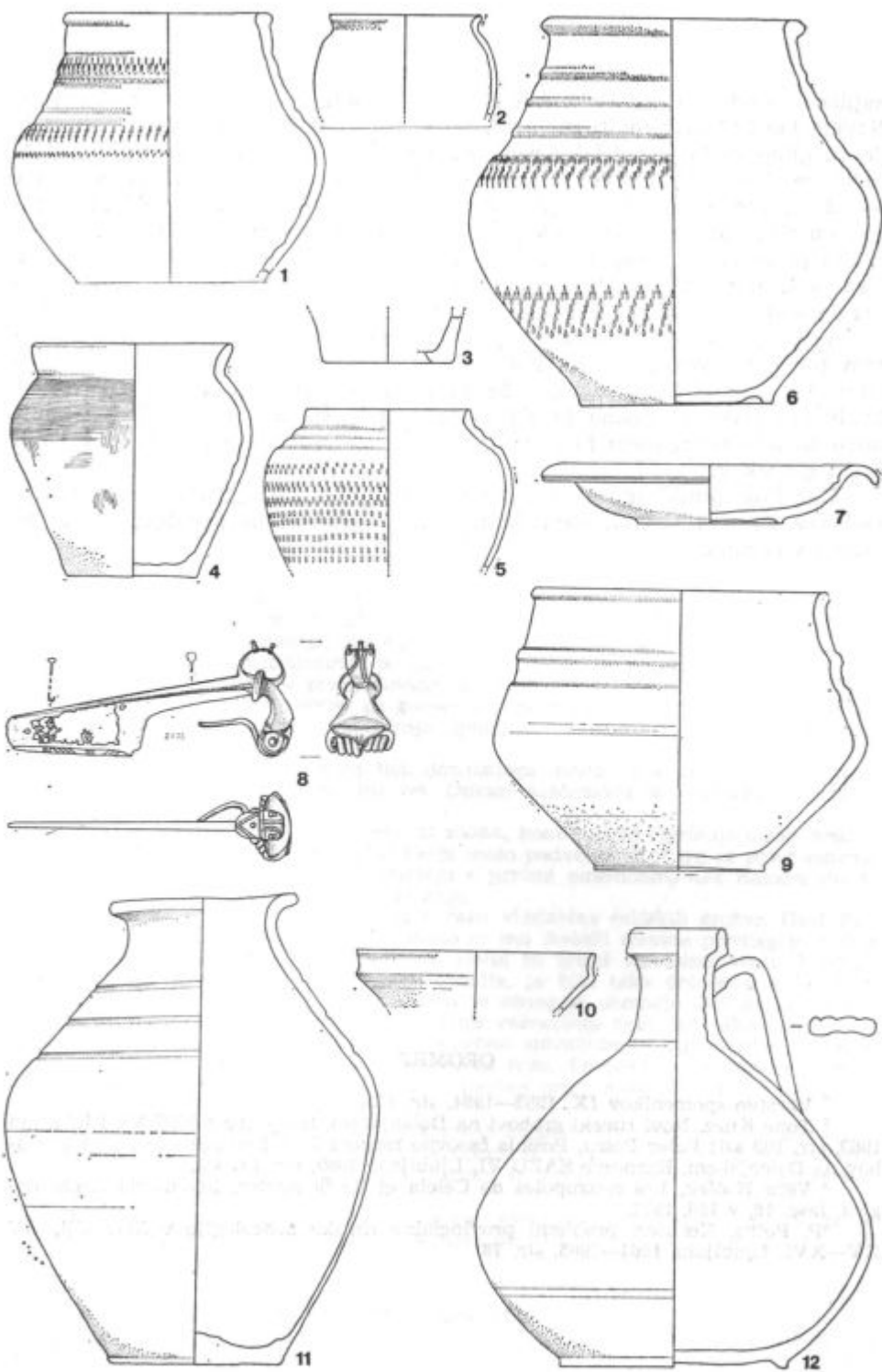
Sl. 4. Lonec iz svetlordeče gline

Foto V. Berk

Sl. 5. Vrč iz rdečkaste gline z enim trakastim ročajem

Foto V. Berk

najdemo predvsem na Dolenjskem v Neviodunu in v rimskih grobovih v Novem mestu.² Pripomniti moramo, da je pretežno vsa keramika izdelana iz dobre gline in jo je izdelal lončar, večč svojega poklica. Majhen pladenj je imitacija žigosane keramike in ima še sledove rdečega premaza. Ornament na posodi št. 6 je značilen za celejanske lonce zgodnjega antičnega obdobja. Zagotovo so noriško-panonsko fibulo kupili v večjem središču, morda v Celeji. Skoraj enako poznamo iz celejanskega groba iz Gubčeve ulice, ki ga datiramo v sredino 1. stoletja.³ Zaradi odmaknjenosti naselbine, bi lahko datacijo grobišča določili na celotno prvo stoletje.

Vprašujemo se lahko, kaj je pritegnilo prebivalstvo, da se je naselilo na sam rob civiliziranega sveta. Poljedelstvo in živinoreja sta dajala le skopo odmerjen kos kruha, kar velja še za današnji čas. Morda jih je privlačil kvaliteten premog? Znano je, da so premog kopali že za Rimljanov.⁴ Zanimivo bi bilo podrobneje raziskati teren, morda so še kje sledovi opuščeni premogovnikov.

Ker Pokrajinski muzej v Celju ne načrtuje v bližnji prihodnosti večjih raziskav na tem terenu, objavljamo zbrano gradivo in podatke, da ne bi utonili v pozabo.

OPOMBE

¹ Varstvo spomenikov IX, 1962—1964, str. 175.

² Tone Knez, Novi rimski grobovi na Dolenjskem, Razprave SAZU VI, Ljubljana 1969, str. 109 ssl; Peter Petru, Poskus časovne razporeditve lončenine iz rimskih grobov na Dolenjskem, Razprave SAZU VI, Ljubljana 1969, str. 197 ssl.

³ Vera Kolšek, Les nekropoles de Celeia et de Šempeter, Inventaria Archeologica, fasc. 16, y 150, 1972.

⁴P. Petru, Nekateri problemi provincialne rimske arheologije v Sloveniji, AV XV—XVI, Ljubljana 1964—1965, str. 78.

BRANKA PRIMC

ZGODOVINSKA ANALIZA ODPRTIH POVRŠIN (DVORIŠČ IN VRTOV) V CELJU

ZGODOVINSKI RAZVOJ CELJA

Razvoj Celja je vezan na tri pomembna zgodovinska obdobja, ko je naselbina doživela močan gospodarski in kulturni vzpon in si pridobila moč in veljavo. To je bilo obdobje rimskega imperija, obdobje poznega srednjega veka z vladavino celjskih grofov ter obdobje industrializacije po zgraditvi južne železnice leta 1847.

Zametki Celja segajo v prazgodovino. Na Miklavškem hribu je izpričana ilirska naselbina, številne najdbe novcev pa govore o prisotnosti Keltoev na območju Brega. Rimska Celeia se je razvila iz keltskega opida, municipalne pravice pa dobila za časa Klavdija v 1. st. n. št.

Rimska naselbina je stala na tleh današnjega mesta in je od 1. do 3. stoletja doživela gospodarski in kulturni razcvet. Dokazi krščanstva so izpričani z baziliko iz 4. stoletja.

Usoda mesta po prihodu Slovanov ni znana, kontinuiteto izpričuje samo ime.

Iz zgodnjega srednjega veka je o Celju malo podatkov. Kot trg se prvič omenja leta 1323. Številni pisani viri v 15. stoletju s prvimi omembami ulic nakazujejo že izoblikovano fiziognomijo trške aglomeracije.

Največji razcvet je Celje doživelo v času vladavine celjskih grofov. Grof Friderik II. ga je leta 1451 povzdignil v mesto in mu dodelil mestne privilegije, nakar so pozidali mestno obzidje z obrambnimi stolpi in tremi mestnimi vrati. Florisna mreža srednjeveškega mesta, vpetega v obzidje, je bila tako določena in se je v bistvenih potezah ohranila do danes. Jedro je obsegalo območje današnjega Slomškovega in Tomšičevega trga ter uličnih potez vzhodnega dela Zidanškove ulice ter Trga V. kongresa. Ostanke srednjeveške stavbne substance in parcelacije so danes najbolj berljivi na vzhodni strani Tomšičevega trga. Pomembno vsebinsko in prostorsko vlogo so imele javne stavbe, kot so spodnji grad, župnijska cerkev sv. Danijela, mestni špital ter minoritski samostan.

Ko so Celjani izumrli, je mesto polagoma gospodarsko stagniralo in se zaprlo vase. Odmaknjeno od velikih evropskih gospodarskih in kulturnih tokov je živelo kot malo podeželsko mesto z izrazito agrarnim in drobnoobrotnim značajem še vso prvo polovico 19. stoletja.

Obdobje renesanse in baroka ni načelo srednjeveške mestne zasnove. Nove stavbe so nastajale predvsem znotraj mestnega obzidja. Delno se je spremenila par-

Avtorica: Branka Primc, prof. umet. zgodovine.

Prispevek Zavoda za spomeniško varstvo Celje k raziskovalni nalogi »Prenova funkcij notranjih dvorišč in vrtov mestnih jeder«.

celacijska mreža zaradi združevanja stavb in parcel v večje enote. Stavbe so dobile čas in slogovnim tokovom ustrezne arhitekturne sestavine, kot so obokane veže, stopnišča, arkadni hodniki. Celje je dobilo dvoje pomembnih arhitektur — grofijo v 16. stoletju ter Prothasijev dvorec v 18. stoletju.

Od požara leta 1798 si mesto dolgo ni opomoglo, saj se še vso prvo polovico 19. stoletja ni širilo prek meja srednjeveškega tlorisa. Takšno stanje nazorno izpričuje franciscejski kataster iz leta 1825.

Veliko preobrazbo je Celje doživelo v drugi polovici 19. stoletja. Gradnja železnice leta 1847 in z njo povezan hitri gospodarski ter kulturni vzpon je imel za posledico načrtno urbanizacijo mesta. Mesto se je širilo prek meja srednjeveške zasnove in jo obdalo s sistemom pravokotno sekajočih se širokih ulic. Te so obzidali z mogočnimi stanovanjskimi bloki, po principu karejske pozidave; tako so nastali ulični otoki.

Številne javne zgradbe (Narodni dom, Mestna hranilnica, Pošta) z ambicioznimi zunanjščinami, ki so se večidel zgledovale po dunajski in graški arhitekturi, so dale Celju pečat evropskega mesta.

V naslednjih desetletjih se je ta podoba izpopolnjevala. Izgradnja mesta do 50. let 20. stoletja je sledila urbanističnemu konceptu 19. stoletja s karejsko zazidavo in prilagojenimi višinskimi gabariti.

Za povojni razvoj mesta je značilen izreden priliv prebivalstva ter z njim povezana intenzivna izgradnja tako znotraj starega mestnega jedra kot v njegovem neposrednem zaledju. V nekaterih primerih so gradbeni posegi močno načeli historično mestno zasnovo, saj niso upoštevali historične parcelacijske mreže, danih stavbnih struktur ter višinskih gabaritov starega mestnega jedra.

Načrtna prenova starega mestnega jedra v zadnjem srednjeročnem obdobju upošteva pri posegih identiteto mesta kot urbanističnega spomenika.

ZGODOVINSKA ANALIZA DVORIŠČ IN VRTOV V CELJU

OBDOBJE 15. IN 16. STOLETJA

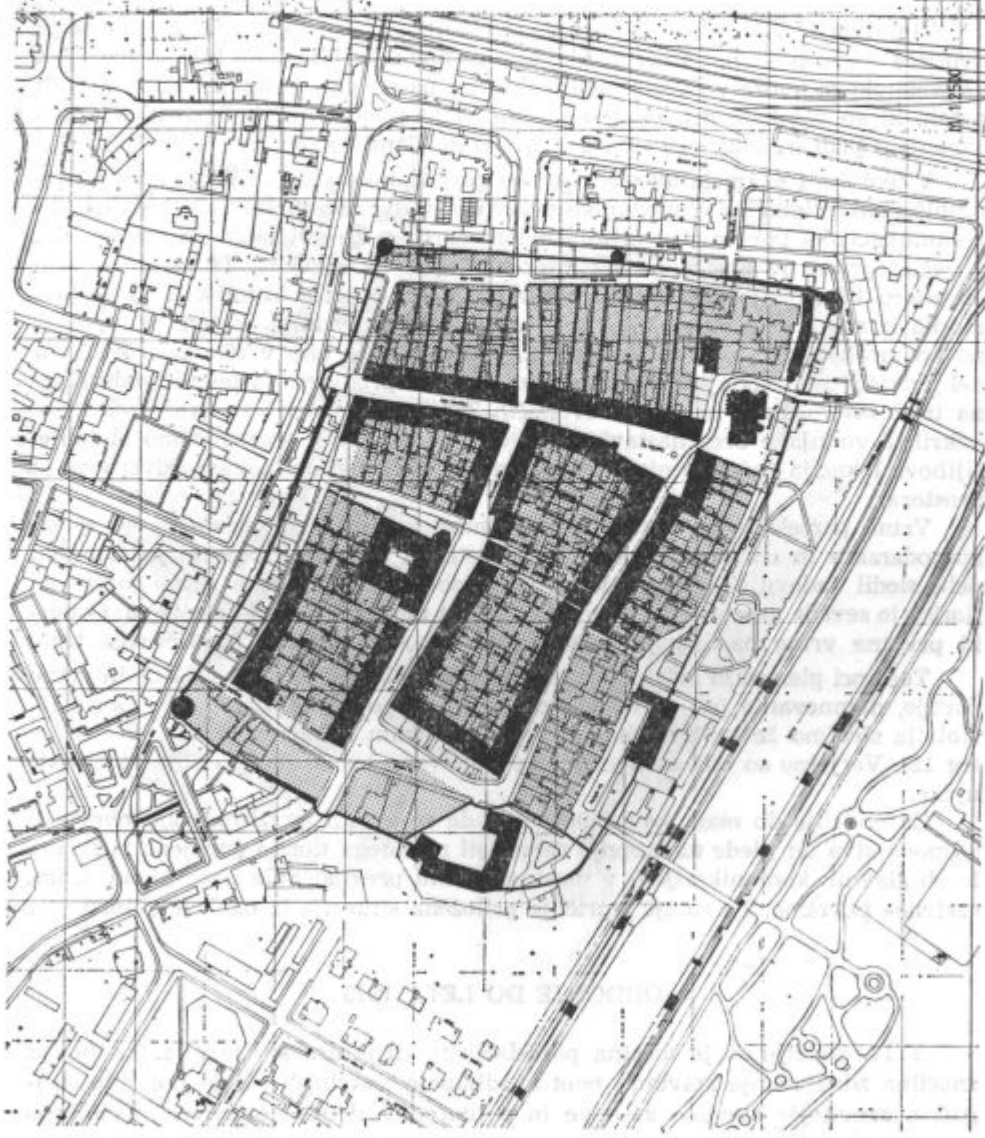
Friderik Celjski je leta 1451 Celju podaril mestne pravice in privilegije. S tem je mesto postalo pravna kategorija. Zemljiško posestni odnosi so se kazali na mestni parcelaciji. Parcelacijska mreža srednjeveškega mesta je imela dva tipa zazidalnih parcel. Številčno prevladujočemu meščanskemu stanu so bile odmerjene ozke in dolge parcele t. im. lamelnega tipa (ohranjene poteze na vzhodni strani Tomšičevega trga ter v Stanetovi ulici). Plemiškemu stanu so pripadale širše, bolj iregularne parcele (delno ohranjena poteza na zahodni strani Tomšičevega trga). Svojevstveno parcelacijo so imela območja s sakralno vsebino (minoritski samostan, Slomškov trg).

Parcelacijska struktura je pogojevala tipe stavbnih zasnov. Tako je bila za 15. in 16. stoletje v Celju značilna globinsko razvita hiša. Glavni objekt ob komunikaciji je bil le dva do tri osen, zato se je razvil v globino parcele. Na dvoriščni strani so se vrstili večidel leseni gospodarski objekti. Ohranjen primer veznega trakta na Tomšičevem trgu št. 8 izpričuje, da so bili že v 15. stoletju nekateri dvoriščni objekti zidani.

V 16. stoletju se je že v večji meri uveljavil tip globinsko razvite trodelne hiše. Stavbni sklop so sestavljali glavni — čelni trakt ter vezni in na začelju dvoriščni trakt, ki so skupaj s požarnim zidom oklepali notranje dvorišče. V nadaljevanju se je parcela razvijala v zaporedju vrt in nato sadovnjak. Ostanki

7
**ZELENE POVRŠINE MESTA
 DOMNEVNA SITUACIJA:
 OKOLI LETA 1600**

- domneva pozidava,
- domneva zelene površina,
- domneva parcelacija,
- obstoječa parcelacija.

Mir... Zasad za spomeniško varstvo
 Celje
 december 1905
 avtor: A. Kolšek, J. Turčič, J. Kršinič

M 1:2500

primarne parcelacije in stavbnih zasnov so vidni pri stavbah Tomšičev trg 4, 6, 7, 8.

Celje je imelo v tem času malomestni značaj z zametki drobnobrnega gospodarstva in trgovine, kar se je kazalo tudi v stavbnih zasnovah in njihovem funkcioniranju. Meščanske hiše so tako predstavljale polifunkcionalno urbano tkivo, kjer so se organsko mešale različne dejavnosti — stanovanjska in trgovska v čelnem delu in gospodarska v dvoriščnem delu.

Dvorišča in vrtovi

Tipi dvorišč v 15. stoletju niso znani. Za 16. stoletje so že značilna notranja dvorišča, ki so posledica tridelne stavbne zasnove. Dostopna so bila bodisi prek gospodarskega uvoza v dvoriščnem traktu ali pa po gospodarskih protipožarnih poteh, ki so potekale pravokotno na trg in ločevale zazidalne parcele. Dobro ohranjeni primeri takšnega tipa dvorišč so na Tomšičevem trgu 4, 6, 7, 8.

V tem času so imela dvorišča strogo gospodarsko vlogo. Služila so kot manipulacijski prostor za gospodarsko dejavnost v dvoriščnih stavbah, pa tudi kot komunikacijska povezava z vrtnim delom parcele. Zaradi takšne vloge so bila v večini primerov brez arhitekturno-oblikovanih poudarkov. Ti nastopijo šele ob koncu 16. stoletja in se uveljavijo v 17. in 18. stoletju. Dvoriščna tla so bila morda iz steptane zemlje ali pa so jih tlakovali s prodniki. V tem primeru je po komunikacijski osi potekala mulda. Domnevno je bilo v tem času sestavni del dvorišča tudi vodnjak, čeprav so črpali vodo predvsem iz javnih vodnjakov na trgih. V vogalnih notranjih dvoriščih Zidanškove 1 in 3 so pred nedavnim odkrili 3 vodnjake brez nastavkov, ki bi lahko sodili v obravnavano obdobje. Njihova lokacija kaže, da niso imeli vidnejše vloge pri oblikovanju dvoriščnega prostora.

Vrtno parcele so se vrstile za stavbnimi kompleksi, končale pa so se ob gospodarskih in obrambnih poteh tik mestnega obzidja. Običajno je vrtnemu delu sledil sadovnjak. Strogo namenska raba tega »zelenega dela«¹ mestnega tlorisa je seveda gospodarski in socialni status meščana v srednjem veku. Ostanke prvotne vrtno parcelacije so vidni na vzhodni stranici Tomšičevega trga.

Tudi pri plemiških hišah se iz tega obdobja niso ohranile dvoriščne in vrtno partije, domnevamo pa, da niso imele zgolj gospodarske vloge. Ob koncu 16. stoletja sledimo že prvim arkadiranim dvoriščnim fasadom (primer Tomšičev trg 12). Verjetno so bila ta dvorišča že tlakovana ter so imela oblikovane vodnjake.

Za obdobje do okoli leta 1600 velja, da so zaradi izrazito drobnobrnega gospodarstva ter glede na stopnjo razvitosti mestnega tlorisa (strnjena pozidava le ob glavnih komunikacijah) v mestnem rasti prevladovala nepozidane, t. im. »zelene«² površine. To stanje izpričuje priložena situacija iz okoli leta 1600.

OBDOBJE DO LETA 1825

V 17. stoletju se je mestna parcelacijska struktura spremenila. Za ta čas značilno združevanje stavbnih enot z odkupom sosednjih hiš je porodilo drugačne, razvitejše stavbne zasnove in s tem tudi drugačne parcele. Primarna

9

ZELENE POKRŠINE MESTA SITUACIJA LETA 1825

- grčena struktura
- zelene površine
- nepozidane površine
- javne komunikacije
- dvorišča

Vir: Franciscejski kataster

Zavod za spomeniško varstvo
Celje
december, 1985

avtor: A. Močnik, J. Uršič, M. Šušteršič

parcelna mreža se je tako v večjem delu mesta zbrisala, ostal pa je značilni lamelni tip, ki je nastal s sekundarno parcelacijo mestne površine (ostanki primarne in sekundarne parcelacije so vidni na Tomšičevem trgu). Stavbne zasnove so bile širše (5 osi) in so se povezovalе v sklenjene stavbne nize, nekdanje prečne, protipožarne poti pa so spreminjali v vhodne veže. Pozidava celotne parcelne površine z zidanim veznim ter dvoriščnim traktom je postala pravilo. V funkcionalnem pogledu ni prišlo do večjih sprememb. Meščanske hiše so še naprej rabile tako za prebivanje kot za gospodarske dejavnosti.

V obdobju baroka se parcelacijska struktura, kakršno je ustvarilo 17. stoletje, ni spremenila.

Mestni tloris se je izpopolnil z novimi stavbami ob stranskih komunikacijah in pa ob obzidju, kjer so se formirale obzidne ulice s pritličnimi hišami vaškega tipa. Mestna podoba se ni bistveno spremenila še vso prvo polovico 19. stoletja do leta 1847, ko so mimo Celja speljali južno železnico; to stanje nam nazorno kaže Franciscejski kataster iz leta 1825.

Dvorišča in vrtovi

Zaradi povečane površine stavbnih zasnov so bila potrebna tudi notranja dvorišča večjih dimenzij. Ta so bila v 17. stoletju praviloma že oblikovana z arkadnimi sistemi, ki so povezali tudi dvoriščne trakte. Tako so dvorišča postala povsem nova arhitekturna sestavina stavbnih zasnov in pomemben likovni člen reprezentančno poudarjene komunikacijske osi. To so oblikovali obokana vhodna veža, križišče s stopniščem in dvorišče v sklepu osi. V nekaterih primerih se je os nadaljevala prek prav tako obokanega gospodarskega uvoza v dvoriščnem traktu vse do vrtnе parcele (primeri Tomšičev trg 1, 6, 7, 8. Zidanškova 1, 7).

Tlaki so postali pomembna sestavina urejenih dvorišč. Pri tem so uporabljali največkrat rečni prodnik, ki so ga polagali različno, najpogosteje v obliki t. im. mačjih glav z vzorčno poudarjeno komunikacijsko osjo ali muldo (delno ohranjeni primeri v Zidanškovi 7, 17, 21).

Reprezentančnejši so bili tlaki iz velikih kamnitih plošč, na katere naletimo na dvoriščih premožnejšega sloja meščanstva (ostanki so vidni na dvorišču stavbe Tomšičev trg 12).

K oblikovanemu dvorišču so sodili tudi reprezentančno poudarjeni vodnjaki, ki so imeli renesančne ali baročne stilne prvine. V Celju niso ohranjeni, imajo pa jih nekatera druga slovenska mesta (npr. Ljubljana).

Tako kot dvorišča so se spreminjale tudi vrtnе parcele. Prejšnje ohišnice so sedaj pri vrsti pomembnejših mestnih stavb nadomestile oblikovane zelene površine. Te so bile bodisi oblikovani gospodarski vrtovi bodisi ambiciozno oblikovani okrasni vrtovi z razvitim parterjem. Gospodarski vrtovi in ohišnice so se umaknili na mestno obrobje tako kot skromne, večidel pritlične hiše revnejših mestnih prebivalcev.

Za obdobje med renesanso in prvo polovico 19. stoletja velja, da se je obseg nepozidanih »zelenih« površin zmanjšal zaradi večje gostote stavb znotraj mestnega tlorisa, z obzidavo stranskih in obzidanih ulic ter dosledno izzidavo nekdanjih dvorišč z veznimi in dvoriščnimi krili.

Letnica 1847 je za razvoj mesta odločilnega pomena. Z gradnjo južne železnice in z njo povezano industrializacijo se je mesto iztrgalo iz meja srednjeveškega obzidja; nove stavbe so ga oklenile kot obroč. Načrtna urbanizacija po regulacijskem načrtu Viljema Hallade iz leta 1872 je pripeljala do drugačne parcelacije mestnega zemljišča izven meja srednjeveškega mestnega jedra. Nov sistem ulične mreže s pravokotno sekajočimi se ulicami je porajal nove oblike uličnih otokov — karejev. Velike troetažne stavbne mase — »bloki« so bili pozidani v sklenjenih nizih ob obodu ulic, kar je privedlo do značilne tlorisne podobe novega dela mesta in njegove parcelne strukture. Znotraj karejev so se formirale proste površine, namenjene stanovalcem kot dvorišča pa tudi kot vrtovi.

Industrializacija je povzročila v mestu globalne vsebinske premike. Kapitalistični produkcijski odnosi in nastanek dveh antagonističnih razredov, vse to je našlo odsev tako v funkcionalni kot v socialni delitvi mestnega prostora. Sad prve delitve je bilo načrtno coniranje mestnih predelov. Tako se je formiral izrazito poslovni predel s centralnimi dejavnostmi (Titov trg), predel stanovanjskih najemniških hiš, namenjenih novemu sloju uradništva (Cankarjeva, spodnji del Stanetove ulice), predel mestnih vil (Otok) ter predel delavskih naselij (Gaberje). V tej delitvi je odsevala tudi socialno-ekonomska stratifikacija prebivalstva.

Notranjost uličnih otokov

Če primerjamo parcelacijsko strukturo srednjeveškega dela mesta in strukturo novih mestnih predelov, vidimo, da nova parcelacija ni več lamelna. Gradbene parcele so večje, bolj široke kot globoke, podrejajo pa se obliki uličnih otokov. V njihovi notranjščini potekajo parcelne meje glede na starejšo lastniško delitev bivših vrtov, sadovnjakov, njiv in travnikov precej nepravilno. (Ulični otoki Cankarjeva, Stanetova, Levstikova). Pravilnejša razmejitev zemljišča na kvadratne parcele je bila možna le na Otoku, kjer so gradili primestne vile, novost tega časa.

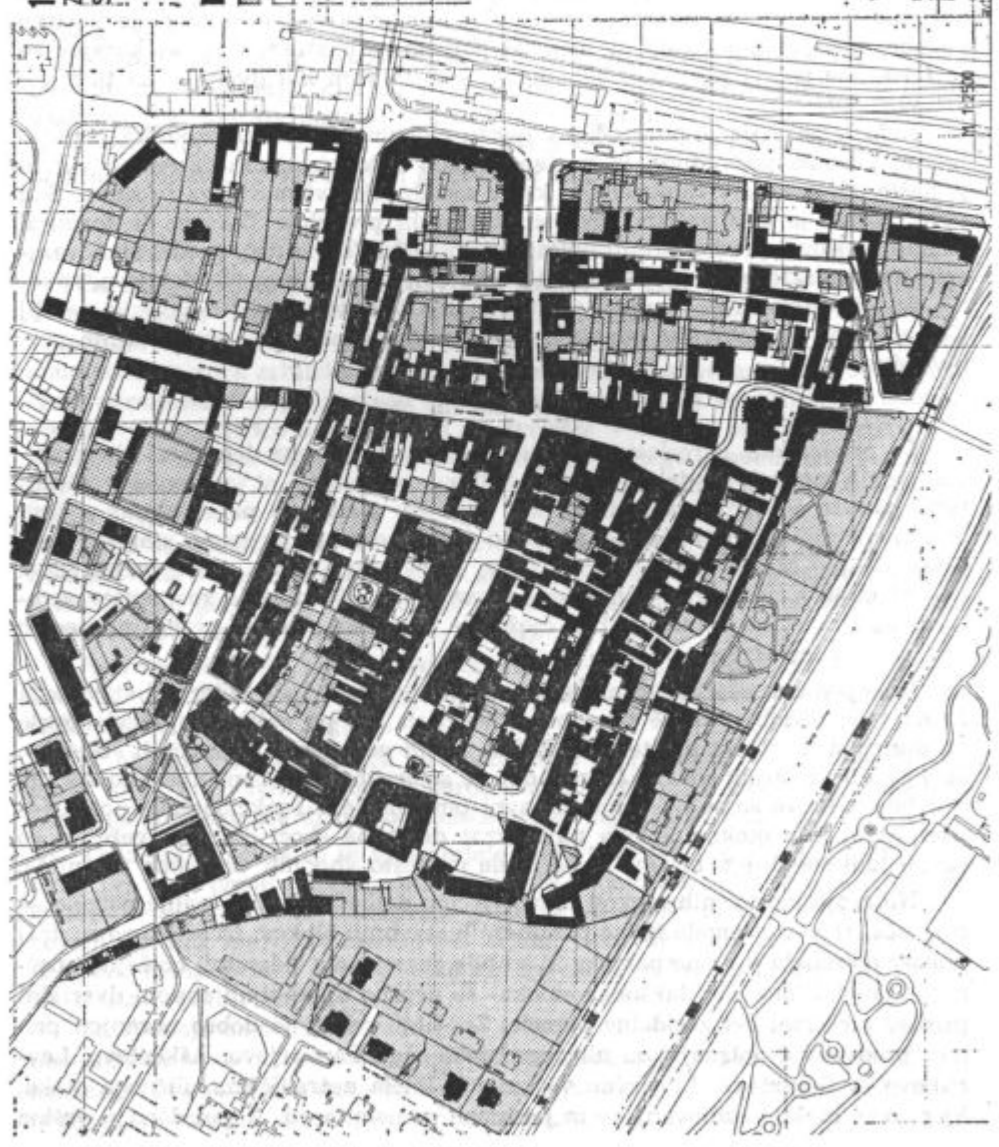
Hiše javnega značaja in najemne hiše, ki so sestavljale velik del stavbnega fonda tega obdobja, so se tako po dimenzijah kot po oblikovanju zgledovale po dunajski in graški arhitekturi. Zidali so jih v povezanih stavbnih »blokkih«, ki so z ulične strani ustvarjali monolitno, somerno oblikovano fasadno fronto. Stavbne zasnove so se na določeni ravni povezoval v funkcionalne enote. Notranjost uličnih otokov je bila največkrat dostopna skozi dovozne veže, ki so rabile tudi sosednjim hišam. Te so imele namesto vhodnih vež samo stopnišča.

Notranjščine uličnih otokov so se pogosto delile na funkcionalne parcele — dvorišča, ki so zavzemale širino posameznih stavbnih blokov. Dvorišča so znotraj otokov prehajala v vrtno parcele, ki so bile zamejene z zidanimi, običajno opečnimi zidovi. Stanovalci takšnega »bloka« so družno uporabljali skupni dvoriščni prostor ter vrtni del zazidalne parcele. Značilni, relativno dobro ohranjen primer predstavlja notranjščina uličnega otoka med Cankarjevo, Aškerčevo, Levstikovo in Stanetovo. Drugačno vsebino je imela notranjščina uličnega otoka, kjer so se mešale stanovanjske in poslovne namembnosti. Nepozidana površina

10

**ZELENE POVRŠINE MESTA,
SITUACIJA OKOLI LETA 1900**

- grajena struktura
- ▨ zelene površine
- neopazidane površine
- javne komunikacije
- dvorišča

vir: mestni načrti V. Thomka

original:
1911. a. Zavod za spomeniško varstvo
Celje
december, 1995.
arh.: A. Kolšek, d. urejenost, Kraljine

je bila razmejena le na dvoriščne parcele, ki so jih zamejevali opečni zidovi (primer uličnega otoka med Cankarjevo, Titovim trgom in Gubčevo ulico). Značilne, delno ohranjene sestavine dvorišč so poleg vodnjakov in mejnih zidov še lesene vrtno lope, parterno urejeni predeli za sedenje, drevje ali drevnina in vinska trta, na vrtnih parcelah pa mejni leseni plotovi, vodne črpalke (štepahi), kamnite škarpe, stopnice za premoščanje nivojskih razlik in nizki zidci s kovanimi ograjami.

Za obravnavano obdobje je značilna tudi ekspanzivna pozidava zelenega, agrarnega pasu okoli strnjenege mesta z načrtno širitvijo urbane aglomeracije in formiranjem novih, industrijskih predmestnih predelov. »Zelene« površine se hitro skrčijo in ostanejo le še v notranjosti tradicionalnih in novodobnih uličnih otokov, v novem mestnem parku in na parcelah mestnih vil na Otoku.

Situacija mesta, narejena po regulacijskem načrtu Viktorja Thomke leta 1900, kaže delež nepozidanih površin, ki je ostal do danes nespremenjen.

DANAŠNJE STANJE

Funkcionalne površine dvorišča in vrtov so v preteklosti doživljale velike spremembe tako v vsebinskem kot v oblikovnem pogledu. Danes ugotavljamo visoko stopnjo njihove degradacije, saj je proces citizacije mesta v povojnem obdobju z veliko koncentracijo osrednjih dejavnosti, trgovine in obrti narekoval tudi spremembo njihove prvotne namembnosti. Dvorišča, prvotno interni prostori vsake stavbne enote, namenjena izključno stanovalcem se spreminjajo v manipulativni prostor ekspanzivne trgovske in obrtne dejavnosti. Še bolj drastično se kažejo spremembe na nekdanjih vrtnih parcelah, kjer gre za nasilne fizične posege v parcelacijsko strukturo. Pri tem gre v prvi vrsti za nekatere novogradnje (blagovnica TEKO, objekti tovarne AERO, stolpnici na Miklošičevi ulici), za ureditev velikih parternih površin (z eliminiranjem nekdanjih parcelnih mej) za potrebe parkiranja in oskrbovanje trgovske in gostinske dejavnosti ter za gradnjo pomožnih gospodarskih ali pomožnih objektov — skladišč, trafopostaj, drvarnic, garaž itd.

Posledice teh posegov se kažejo v okrnitvi nekaterih delov mestne strukture ter v splošni zanemarjenosti in oblikovnem osiromašenju obravnavanih površin.

Celovita prenova starega mestnega jedra bo morala zajeti tudi te dele odprtega prostora, ki predstavljajo integralni del starega mestnega jedra kot spomenika historičnega urbanizma. V starem mestnem jedru lahko izločimo dvoje območij, ki sta v večji meri še ohranili intaktne historične prvine. Opredelili smo ju kot območji uličnega otoka I. in uličnega otoka II.

I. ANALIZA IZBRANIH ULIČNIH OTOKOV

ULIČNI OTOK I.

Ulični otok (kare) I. oklepajo naslednje komunikacijske poteze: vzhodna stranica Tomšičevega trga, severna stranica Slomškovega trga, vzhodni del Prešernove ulice ter obzidna Čuprijska ulica. Historični urbanistični razvoj kraja sega od srednjega veka, ko sta jedro srednjeveškega mesta tvorila današnji

Tomšičev trg in Slomškov trg, pa do 18. in začetka 19. stoletja, ko je prišlo do pozidave stranskih in obzidnih ulic. Organska rast uličnega otoka je bila sklenjena v začetku 20. stoletja. (Podrobnejši razvoj z značilnostmi obravnavanega območja je opisan v poglavju o zgodovinski analizi odprtega prostora).

Primarna prvina kareja I. je torej ohranjena srednjeveška parcelacijska in stavbna struktura. Tipološko gre za 2- do 3-osne, globinsko razvite stavbne zasnove na lamelnih parcelah. V naslednjih stoletjih se je ta struktura delno spreminjala, posebno v času sekundarne parcelacije, ob koncu 16. in v 17. stoletju, z združevanjem stavbnih enot in parcel. Osnovne poteze stavbnih zasnov in lamelnih parcel so ostale kljub temu nespremenjene vse do današnjih dni. Šele najnovejši posegi, kot je n. pr. nova napajalna pot, ki je presekala tri vrtno parcele, so načeli intaktnost parcelacijske strukture.

II. ANALIZA POSAMEZNIH, PRIMARNIH ZAZIDALNIH PARCEL VZHODNE STRANICE TOMŠIČEVEGA TRGA

Tomšičev trg 1. Zazidalna parcela iz časa druge parcelacije, nastala iz dveh prvotnih parcel in požarnega prehoda.

Stavbne faze: stavba je iz enega liva, fasada iz leta 1891.

Stavbna zasnova: renesančna, štiritraktna stavbna zasnova.

Dvorišče

Tip: Notranje dvorišče, obdano s štirimi trakti.

Elementi: Stebrišni arkadni sistemi na vseh štirih stenah, ostanki kamnatega tlaka, ki so ga tvorile velike pravokotne plošče, dimenzije ca. 150×100 cm.

Vrtna parcela: Ni ohranjena, franciscejski kataster kaže oblikovan vrt.

Tomšičev trg 2. Sedanja zazidalna parcela nastala iz dveh primarnih in požarnega prehoda.

Stavbne faze: Prvotna dvojna hiša, kar izpričuje dvojna urbarialna in prvotno dvojna hišna številka. Srednjeveških sestavin ni videti. Sedanja stavba kaže značilnosti 19. stoletja, fasada je iz leta 1906.

Stavbna zasnova: Leta 1825 — tritraktna stavbna zasnova.

Dvorišče

Tip: Leta 1825 — notranje dvorišče, obdano s tremi trakti. Danes ima obliko dolgega pravokotnika, ki ga obdajajo trije novejši pritlični objekti.

Elementi: Niso ohranjeni.

Vrtna parcela: Ni ohranjena.

Tomšičev trg 3. Sedanja zazidalna parcela nastala iz dvojne parcele, formirane v času druge parcelacije v začetku 17. stoletja.

Stavbne faze: Na temeljih starejše hiše okoli leta 1930 zgrajena stavba.

Stavbna zasnova: Prvotna stavba je imela trikratno zasnovo (1825).

Dvorišče

Tip: Leta 1825 ozko notranje dvorišče, ki so ga obdajali glavni, vezni ter dvoriščni trakt, danes notranjega dvorišča ni več, po vojni pozidano nadstropno poslopje na levi strani, desno stran zamejuje novejši parcelni zid, nekdanje dvorišče ima funkcijo prehoda na Kocenovo ulico.

TOMŠIČEV TRG 4 — značilni tip ozkega zaprtega dvorišča z arkadnim veznim traktom, požarnim zidom ter sklepnim dvoriščnim traktom

Elementi: Niso ohranjeni.

Vrtna parcela: Del nekdanje vrtno parcele zavzema novi objekt, ostala je dolžina parcele iz časa okoli leta 1825 — sedaj ima funkcijo peš prehoda na Kocenovo ulico.

Tomšičev trg 4. Ohranjena primarna zazidalna parcela, nastala s prvotno parcelacijo mestnega prostora v srednjem veku.

Stavbne faze: Zgodnjerenesančna stavbna zasnova, vezni ter dvoriščni trakt baročna, ulična fasada — 19. stoletje.

Stavbna zasnova: 3-osni tip globinske hiše, v baroku dobi tridelno zasnovo.

Dvorišče

Tip: Notranje dvorišče. Obdano s tremi trakti ter požarnim zidom, tloris ozkega pravokotnika.

Elementi: Baročne arkade na delu veznega trakta.

Vrtna parcela: Ohranjen del primarne vrtno parcele za dvoriščnim traktom — ostali del je izrabljen za parkirišče.

Tomšičev trg 5. Ohranjena primarna zazidalna parcela.

Stavbne faze: Zgodnjerenesancijska snobstvanca, večje adaptacije v baroku, ulična fasada 19. stoletja.

Stavbna zasnova: Tip globinske hiše, trikratna zasnova v 18. stoletju.

Dvorišče

Tip: Ohranjeno notranje dvorišče, ki ga oklepajo glavni, vezni, dvoriščni trakt ter vezni trakt hiše številka 4.

Elementi: Novejši zunanji hodniki na dvoriščnih traktih.

Vrtna parcela: V celoti ohranjena, prav tako ohranjena funkcija, v baroku bil oblikovan vrt z osno zasnovo.

Tomšičev trg 6. Ohranjena primarna zazidalna parcela.

Stavbne faze: Poznogotska zasnova, prevladujoče renesančne sestavine in elementi, manjše adaptacije in preoblikovanje v 19. stoletju.

Dvorišče

Tip: Tip notranjega dvorišča iz enega liva, ki ga obdajajo čelni, vezni, dvoriščni trakt ter mejni požarni zid.

Elementi: Stebrne renesančne arkade na glavnem in veznem objektu.

Vrtna parcela: V celoti ohranjena parcelna meja in prvotna funkcija.

Tomšičev trg 7. Ohranjena primarna zazidalna parcela.

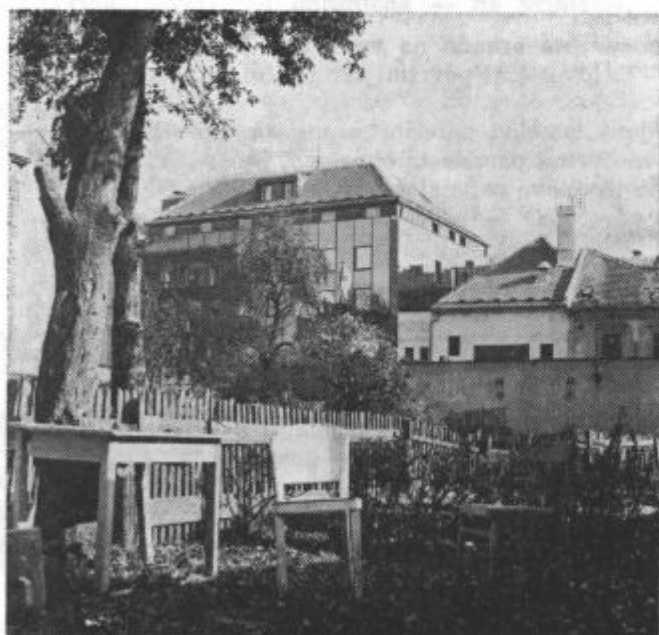
Stavbne faze: Poznogotska zasnova, prevladujoče renesančne sestavine in elementi, oblikovni posegi v 19. stoletju.

Stavbna zasnova: Čisti tip globinske tridelne zgodnjerenesancijske hiše.

TOMŠIČEV TRG 6 —
primer oblikovanega re-
nesančnega arkadnega
dvorišča

TOMŠIČEV TRG 5 —
srednjeveška zasnova ob-
delane vrtno parcele

TOMŠIČEV TRG 6 —
del vrtno parcele s ko-
tičkom za posedanje ka-
že na potrebe stanova-
lcev po intimnosti in po-
daljšanjem bivalnem pro-
storu na prostem

TOMŠIČEV TRG — vrtna parcela — redki primer kontinuitete prvotne funkcije

Dvorišče

Tip: Tip notranjega dvorišča iz enega liva, ki ga oklepajo čelni, vezni, dvoriščni trakt in mejni požarni zid.

Elementi: Stebrne renesančne arkade na vseh treh traktih. Rekonstruiran tlak iz »mačjih glav« na dvoriščni površini ter opečni tlakovec v arkadnih hodnikih.

Vrtna parcela: Ohranjena lamelna parcela, zaradi spremembe stanovanjske funkcije objekta v javno vrtna parcela ni obdelana. Del parcele ob stavbi okrnjen zaradi sekundarne izpeljave napajalne poti za trgovino.

Tomšičev trg 8. Zazidalna parcela iz obdobja druge parcelacije.

Stavbne faze: Prvotna dvojna hiša, leva stran, kaže srednjeveške sestavine in elemente; v baroku obe stavbi združeni. Temeljiti adaptacijski posegi v 19. stoletju.

Stavbna zasnova: Globinski tip hiše, že v srednjem veku zidan pritlični vezni trakt.

Dvorišče

Tip: Tip notranjega dvorišča, ki ga zapirajo čelni, dva vezna ter dvoriščni trakt. Povezava dvorišča z vrtno parcelo prek gospodarskega uvozna na dvoriščnem traktu.

Elementi: Leseni zunanji hodnik z litoželeznimi ograjami na vseh dvoriščnih objektih. Delna rekonstrukcija »mačjih glav« v parterni ureditvi.

Vrtna parcela: Ohranjena lamelna parcela. Kljub stanovanjski funkciji objekta ni obdelana, na njej sekundarni pritlični objekt, del parcel ob objektu okrnjen zaradi novejšje izpeljave napajalne poti za trgovino.

Tomšičev trg 9. Ohranjena primarna zazidalna parcela.

Stavbne faze: Srednjeveška zasnova, baročna enonadstropna stavbna substanca, močni adaptacijski posegi, v 20. stoletju dodano drugo nadstropje, negativna sanacija dvoriščnega dela objekta.

Stavbna zasnova: Globinski tip hiše, zgodnjebaročna zasnova, v celoti izpeljana šele v 19. stoletju.

Dvorišče

Tip: Ozko, dolgo, notranje dvorišče, ki ga oklepajo glavna, dva vezna ter dvoriščni trakt. Ta ima gospodarski uvoz, ki povezuje dvorišče z vrtno parcelo.

Elementi: Leseni zunanji hodniki so bili odstranjeni. Sedanji imajo betonske nosilce, ki so močno okrnili tako substanco kot dvoriščni element.

Vrtna parcela: Lamelna parcela je z novejšimi posegi močno okrnjena — asfaltiran dovoz napajalne poti jo po vsej dolžini seka na dva dela.

Tomšičev trg 10. Zazidalna parcela nastala iz trojne lamelne parcele.

Stavbne faze: Prvotno sta bili na tem mestu dve stavbi, ki sta bili kasneje, verjetno v baroku, združeni. Franciscejski kataster iz leta 1825 kaže današnje tlorisne dimenzije z dvema veznima traktoma. Ohranjeni poznogotski in baročni arhitekturni elementi.

Stavbna zasnova: Franciscejski kataster kaže trokratno zasnovo — danes je trak ob Slomškovem trgu porušen.

Dvorišče

Tip: Tip notranjega dvorišča zabrisan.

Elementi: Niso ohranjeni, dvorišče je neurejeno.

Vrtna parcela: Ni ohranjena — na primarni parceli je bilo pozidano župnišče.

TOMŠIČEV TRG — primer neurejene vrtno parcele ter negativnega pojava »divjega parkiranja«

VALORIZACIJA ULIČNEGA OTOKA I

Ohranjena je srednjeveška parcelna struktura in z njo pogojene stavbne zasnove, ki združujejo poleg tipološke, historično pričevalne tudi arhitekturne kvalitete.

V sklopu uličnega otoka in ne nazadnje kontinuiteta izrabe vrtnih parcel predstavlja redek ter za poznavanje historično-urbanističnega razvoja mesta neprecenljiv dokument največje zgodovinske vrednosti. Gre za najpomembnejše območje starega mestnega jedra (SMJ), kjer je ohranjena srednjeveška mestna florisna struktura, ena temeljnih sestavin mesta, kot urbanističnega spomenika.

VARSTVENI REŽIM IN RAZVOJNA USMERITEV

Območje kareja I. je v skladu z Zakonom o naravni in kulturni dediščini zavarovano z varstvenim režimom I. stopnje za območja, ki določa:

Varovanje spomeniških lastnosti območja v neokrnjenosti in izvirnosti, dovoljena dejavnost mora biti v skladu s spomeniško funkcijo območja, kakršenkoli poseg je možen le s sodelovanjem organizacije za varstvo narave in kulturne dediščine.

Obvezno se varujejo:

- stavbne zasnove z notranjimi dvorišči ter lamelna oblika vrtnih parcel;
- uporaba dvorišč in vrtnih parcel mora biti namenjena stanovalcem kareja, vsi drugi uporabniki — velja le za dvorišča — morajo svojo dejavnost podrediti tej osnovni namembnosti (trgovina, lokali);
- vrtno parcele, ki niso obdelane, je potrebno ponovno usposobiti, s čimer bo omogočena kontinuiteta prvotne funkcije;
- vrtno parcele, ki so bile naknadno pozidane ali spremenjene v parkirišča (vrtni parceli stavb št. 2 in 3), je potrebno v perspektivi »očistiti« in jim povrniti prvotno obliko in funkcijo. Odstraniti je potrebno asfaltirano napajalno pot, ki grobo prekinja parcele stavb št. 7, 8 in 9.

Možno je:

osnovno namembnost vrtnih parcel dopolniti z drugimi vsebinami (igra, sedenje, parkiranje v mejah potreb stanovalcev itd.); pri tem naj se upoštevajo z anketo ugotovljene potrebe in želje stanovalcev;

med obdelanimi vrtnimi parcelami potekajo leseni mejni plotovi; menimo da je takšen način ustrezen ter ga poleg živih mej priporočamo za razmejevanje ostalih parcel.

Prav tako je možna vsebinska in oblikovna razmejitev dvoriščnega dela parcele od vrtnega dela. Dan primer je pri stavbi št. 6. Na izdelani situaciji označeni vodnjaki (»šterne«, vodne črpalke), ki danes niso vidni, predstavljajo potenciala za njihovo ponovno uvedbo, pač glede na vsebinske zahteve obravnavanega prostora. Ves nepozidan prostor znotraj SMJ, zato tudi notranjščina uličnega otoka I. predstavlja potencial za prezentacijo arheološke kulturne dediščine. Njena eventualna včlenitev v oblikovan prostor bo odvisna od konkretnih najdb in usklajevanih odločitev.

CANKARJEVA 5—6 —
ostanek opečnatga par-
celnega zidu, ki zame-
njuje obdelano vrtno
parcelo

ULIČNI OTOK II.

Ulični otok (kare) II. sestavljajo ulične poteze Cankarjeve, Aškerčeve, Levstikove ulice ter severnega dela Stanetove ulice. Otok se je razvil v drugi polovici 19. stoletja, ko se je začela načrtna urbanizacija izven meja srednjeveškega jedra. Sklenjena pozidava po obodu pravokotno sekajočih ulic je bila dosledno izpeljana v severnem delu današnje Stanetove ulice ter današnji Cankarjevi ulici, v smeri Aškerčeve ulice pa se je že zrahljala ter na severnem delu prekinila, tako da ulični otok ni sklenjen. Prvotne zametke bodočega otoka je v 50. letih 19. stoletja ustvarjal sklenjen niz treh stavb ob Stanetovi ulici (št. 14, 16 in 18). Gradbena ekspanzija je terjala načrtno izgradnjo, ki so jo začrtovali številni mestni ureditveni načrti. Prvi, ki je nastal med leti 1866—1872, je bil mestni razširitveni in ureditveni načrt Viljema Hallade.

Načrt, ki so ga sprejeli že leta 1871, je prinesel nekaj novih ulic, med drugim tudi krožno ulico — Ring, današnjo Cankarjevo ulico, nadalje Aškerčevo ulico ter severni del Stanetove ulice. Leta 1882 je bil sprejet novi ureditveni načrt, ki pa so ga prav tako dopolnjevali, vse do izdelave novega ureditvenega načrta za mesto leta 1889. V njem je bila med drugim začrtana sklenjena pozidava v severnem delu mesta, in sicer ob Ringu — današnji Cankarjevi ulici, ki predstavlja jedro parcelacijske in stavbne strukture obravnavanega uličnega otoka.

Ta načrt je bil v letih 1897—1899 dopolnjen z nivojsko izmero mesta, ki jo je opravil Viktor pl. Thomka z Dunaja. S pozidavo 12- do 14-osnih stavb-

nih blokov je bila stavbna fronta ob Ringu sklenjena (Cankarjeva 9—11 leta 1889 ter št. 13 leta 1890).

Ulični otok II. dobro ponazarja značilnosti nove, načrtne urbanizacije mesta, čeravno pozidava v severnem delu ni končana (sklenjena). Stavbe ob Cankarjevi ulici in Stanetovi ulici so predstavnice novega tipa najemniških stanovanjskih hiš (»blokovi«). Znotraj uličnega otoka potekajo precej nepravilno odmerjene parcelne meje, kar je posledica starejše parcelne ureditve (njive, travniki, sadovnjaki) in pa postopne izgradnje kareja. Najčistejši primer parcelne ureditve je ohranjen na zazidalnih parcelah Cankarjeve ulice. Posamezne zazidalne parcele so široke, oblikovane s širino stavbnih enot in imajo oblike nepravilnih pravokotnikov. Med njimi potekajo mejni zidovi. Ohranjeni so med parcelami hiš Cankarjeva 5—7 in 9—11. Dvoriščne in vrtno partije so prav tako razmejene z zidovi. Lep primer delno ohranjenega oblikovanega zidu zamejuje vrtno parcelo stavbe Cankarjeva 5—7. Podoben primer je ohranjen na Stanetovi ulici 18 in 20. Vrtne parcele stavbnih enot ob Cankarjevi ter delno v Aškerčevi ulici so še v funkciji, medtem ko so na Stanetovi ulici dobile drugo namembnost (igrišče vzgojnovarstvene organizacije). Dvorišča so strogo funkcionalna (izjema je dvorišče stavbe Cankarjeva 9—11, kjer so ohranjeni nekateri elementi — parterna ureditev, nivojsko ločena površina ob vrtni uti, katere prvotni namen danes ni poznan). Značilnost teh dvorišč so tudi zidani pritlični dvoriščni objekti manjših dimenzij, ki so nastali kot posledica socialne stratifikacije in so bili namenjeni bivanju socialno šibkega sloja.

KARE CANKARJEVA
— AŠKERČEVA, LEV-
STIKOVA — STANETO-
VA — pomemben vrtni
element je tudi voda —
»štepih« na vrtni parceli

VALORIZACIJA

Ulični otok II. sodi med najpomembnejša območja mesta. Njegova zasnova ter stavbni fond odražata stopnjo v razvoju mesta, ko se je njegova organska rast dopolnila z načrtno in ambiciozno zasnovano mestno strukturo in dala Celju moderen »velemestni« vid. Odražata tudi gospodarsko moč vladajočega razreda, njegov okus in težnjo po izenačitvi s takratnimi kulturnimi centri Dunajem in Gradcem. Stavbni fond Cankarjeve in Stanetove ulice odraža novodobne stilne prvine, ki dajejo celotni pečat enovitosti in kvalitete.

VARSTVENI REŽIM IN RAZVOJNA USMERITEV

Območje uličnega otoka II. je v skladu z Zakonom o naravni in kulturni dediščini zavarovano z varstvenim režimom II. stopnje za območja, ki določa varovanje v njegovih vidnejših spomeniško-varstvenih sestavinah. Kakršenkoli poseg je možen le s sodelovanjem organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Obvezno varovanje:

— velja za zazidalne parcele in stavbne zasnove ob Cankarjevi ulici (posebno 5—7 in 9—11) z značilno delitvijo parcel na dvorišča in vrtove (glej karto!);

— varujejo se mejni zidovi med posameznimi zazidalnimi parcelami ter zidovi, ki razmejujejo dvoriščne in vrtno parcele. Slednje naj ohranijo svojo funkcijo. Na porušeni ali poškodovani delih zidovja naj se izvede rekonstrukcija;

— ohraniti je potrebno parcelno mejo z zidom na Stanetovi 18 in 20, čeravno je prvotna vrtna parcela sedaj spremenjena v igrišče in funkcionalno sodi k vzgojnovarstveni organizaciji. Dvoriščne parcele je možno dopolniti z novo vsebino ob upoštevanju želja stanovalcev.

Za druge vrtno parcele v notranjosti otoka velja blažji režim varovanja, kar pomeni, da jim je možno spremeniti namembnost (v novem zazidalnem načrtu prenove SMJ Celja je predvidena širitev VV organizacije na območje, ki ga zavzema sedaj velika obdelana vrtna površina, ki sodi k stavbam Aškerčeva 3 in 5).

Za pozidani predel uličnega otoka v zaključku Stanetove ulice in ob Levstikovi ulici velja princip karejske zazidave (določen v novem zazidalnem načrtu prenove SMJ).

Kakor za ulični otok I. velja tudi za slednjega, da predstavlja potencial za prezentacijo arheološke dediščine.

VIRI IN LITERATURA

Johannes Hötzel — neznan kopist: Celje z okolico iz l. 1750 (1853) — akvarelirana perorisba. Hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu.

Neznani slikar: Sv. Florjan gasi Celje, oljna slika. Nahajališče — opatijska cerkev sv. Danijela Celje.

Načrti

Franciscejski kataster iz l. 1825, hrani Arhiv Slovenije, Ljubljana.

Regulacijski načrt — Viktor pl. Thomka — 1900.

Ivan Stopar: Spomeniškovarstveni red za staro mestno jedro v Celju, CeZb 1969—1970.

Jože Curk: O urbanistično-gradbenih zasnovah trgov in mest v Posavju, Ob-sotelju in Posavju. CeZb 1963.

Peter Povh: Celjska arhitektura v 19. stoletju. ZUZ — nova vrsta IX. 1972, Ljubljana.

Jelka Pirškovič-Kocbek: Metode morfološke analize mestnega prostora z apli-kacijo na izbrani primer. Urbanistični inštitut Slovenije, 1979, Ljubljana.

Janko Orožen: Posestna in gradbena zgodovina Celja. Bilten, Celje 1957.

Nace Šumi: Prenova Ljubljane. Ljubljana 1978.

N. A. Stare: Prispevek odprtega prostora k oblikovanju mirnih con. (Magistrska naloga, Ljubljana 1985).

P. Gulič: Socialno prostorska problematika notranjih dvorišč v Ljubljani in predlogi za njihovo preureditev. Diplomaska naloga, Ljubljana 1982.

Zelenje v urbanem okolju. Zbornik simpozija, Ljubljana 1970.

R. Romih: Analiza zelenih površin v mestu Celju. Diplomaska naloga, Ljublja-na 1983.

Prenova Ljubljane — Vrednotenje in opredelitev razvojnih možnosti odprtega prostora. Elaborat, katedra za krajinsko arhitekturo, VTOZD za agronomijo, BF, Ljubljana 1982.

Pomen, vrednost in razvojne možnosti naravne dediščine v odprtem prostoru občine Ljubljana — Center. Poročilo o raziskovalni nalogi, katedra za krajinsko arhi-tekturo, BF, Ljubljana 1984.

Spomeniškovarstvena izhodišča za program sanacije starega mestnega jedra v Celju. Elaborat ZSV Celje, Celje 1980.

Garten u. Landschaft. Revija, 5/84, 2/80.

Vse slike: Foto arhiv Zavoda za spomeniško varstvo Celje.

JANEZ CVIRN

CELJSKO GIMNAZIJSKO VPRAŠANJE

Od sprejetja znamenite Vošnjakove resolucije v državnem zboru aprila 1880,¹ ki jo je takratni slovenski tisk komentiral kot »prvo zmago slovensko v državnem zboru«², so slovenski poslanci ves čas Taaffejevega ministროvanja urgirali ustanovitev slovenskih paralelk na gimnazijah v raznih slovenskih mestih, zlasti pa v Mariboru in Celju. Tako je Taaffe moral v posebnih razgovorih 20. 11. 1888 obljubiti Hohenwartu, da bo že v naslednjem šolskem letu aktiviral slovenske vzporednice na gimnaziji v Mariboru, leta 1894 pa bi se naj odprle tudi slovenske paralelke v Celju.³ Prvi del svoje obljube je Taaffe res izpolnil, ko so se leta 1889 na mariborski gimnaziji odprle utrakvistične vzporednice v prvem letniku,⁴ drugega pa je vztrajno zavlačeval z izgovorom, da se morajo najprej preanalizirati rezultati na nemško-slovenskih paralelkah v Mariboru. Preden je šel po padcu Taaffejeve vlade Hohenwart v koalicijo, mu je sedem slovenskih poslancev, ki so še ostali v njegovem klubu, zapretilo z izstopom, če vlada končno ne izpolni svoje obljube.⁵ Slovenske poslance je novi ministrski predsednik Windischgrätz potolažil z obljubo, da postavi slovenske vzporednice na celjski gimnaziji v proračun za leto 1895, kar je kasneje res storil — vendar pa šele po odločnem nastopu slovenskih poslancev v državnem zboru.

Februarja 1894 je dr. Lavoslav Gregorec v državnem zboru vložil interpelacijo, v kateri je opisal grozljive razmere na celjski gimnaziji (obstoj Bismarckovega dijaškega društva, katerega statut prepoveduje članom komuniciranje s slovenskimi dijaki, pristranost učiteljskega zbora, ki je v političnem oziru strogo nemško nacionalno usmerjen, obstoj pripravljalnega razreda, zaradi katerega morajo slovenski dijaki obiskovati gimnazijo 9 let itd.) in od izobraževalnega ministrstva zahteval ustanovitev slovenskih vzporednic na gimnaziji v Celju v šolskem letu 1894/95.⁶ Gregorčeva interpelacija je naletela na odločno zavračanje nemških nacionalnih in liberalnih poslancev, še zlasti pa glasno odmevala v Celju. Celjsko-Nemško društvo je že

na zborovanju 28. 2. 1894 odločno zavrnilo slovenske zahteve, ki so naperjene k slovenizaciji celotne celjske gimnazije, in v posebni resoluciji zahtevalo od nemških poslancev, da ostro nastopijo proti neresničnemu prikazovanju razmer na celjskem učnem zavodu.⁷ Celjski nemški list *Deutsche Wacht* pa je začel s strastnimi napadi na Slovence, ki bi radi uporabili Hohenwarta le za izpeljavo tistega, kar jim ni uspelo pod Taaffejem: Die Utraquisierung des Cillier Gymnasium und damit einen Hauptstreich zur Slovenisirung der ganzen Untersteiermark ausführen.⁸ Ko se je v začetku marca 1894 celjsko gimnazijsko vprašanje načelo tudi v proračunskem odseku, kjer je minister za izobraževanje Madeyski na seji 8. 3. 1894 odgovoril Šukljetu z obljubo, da bo vlada podprla ustanovitev slovenske nižje gimnazije v Celju, če se izkaže, da vzporednice v Mariboru uspešno delujejo,⁹ je odšla na Dunaj cela deputacija celjskih Nemcev z županom Gustavom Stigerjem in podžupanom Juliusom Rakuschem na čelu, ki je poskušala prepričati ministre Madeyskega, Plenerja in Wurmbranda o neutemeljenosti slovenskih zahtev.¹⁰ Vendar pa ni imela prevelikega uspeha,¹¹ saj se je vlada zaradi pritiska Hohenwartovega kluba znašla v težavni situaciji, ki bi lahko ob napačnem postopanju privedla do razpada koalicije.

V proračunskem odboru so se okoli celjskega vprašanja bili ostri boji. Že na seji 8. 3. 1894 je govoril slovenski poslanec Šuklje, ki je dokazoval upravičenost slovenskih zahtev po uvedbi slovenskih vzporednic na celjski gimnaziji z nacionalno strukturo dijaštva,¹² za njim pa je nastopil nemško-nacionalni poslanec Bareuther, ki je poudaril, da so slovenske zahteve povsem nesprejemljive, in sicer ne samo z nacionalnih vidikov, ampak tudi (in predvsem) z vidika načel koalicijske vlade, katere program je usmerjen k ohranitvi statusa quo v vseh pomembnejših političnih vprašanjih.¹³ Istočasno pa je dr. Richard Forregger v državnem zboru vložil interpelacijo, s katero je izpodbiljal Gregorčeve navedbe kot neresnične in zlonamerne ter zahteval od izobraževalnega ministra ustanovitev posebne komisije, ki naj razišče razmere na celjski gimnaziji in o njih poroča v državnem zboru.¹⁴ Vendar pa njegova zahteva ni bila uslišana...

I. Nacionalna struktura dijakov na celjski gimnaziji v letih 1875/76—1894/95
(s presledki)

Solsko leto	Nemci	Slovenci	Solsko leto	Nemci	Slovenci
1875/76	85	89	1880/81	120	121
1876/77	91	95	1881/82	127	130
1877/78	98	98	1882/83	130	137
1878/79	110	104	1887/88	125	214
1879/80	119	112	1892/93	134	242
			1894/95	130	237

Ko se je skoraj po enomesečnem premoru 4. 4. 1894 ponovno sestel državni zbor (njegovo otvoritev je *Deutsche Wacht* pozdravila z upanjem, da bo 110 poslancev združene nemške levice in 15 poslancev nemške nacionalne stranke znalo zaustaviti 7 Slovencev iz Hohenwartovega kluba),¹⁵ je v proračunski debati prišlo celjsko gimnazijsko vprašanje ponovno v ospredje. Že

5. 4. 1894 je o nujnosti otvoritve slovenskih paralelk ponovno govoril Šuklje, ki je poudaril, da je na celjski gimnaziji 63 % dijakov slovenske narodnosti, obenem pa udaril po Deutsche Wacht, ki hujska proti upravičenim slovenskim zahtevam.¹⁴ Šukljetu je takoj odgovoril dr. Forregger, ki je označil slovensko zahtevo po utrakovizaciji nižje gimnazije kot odločilen korak k popolni slovenizaciji pomembnega nemškega jezikovnega otoka in jo zavrnil tako z vidika programa koalicije kot tudi s kulturnega vidika. Po njegovem mnenju je slovenski jezik še premalo razvit, da bi lahko imeli Slovenci svoje gimnazije, kajti: »Mit slovenischen Sprache allein können die Staatsbürger von Österreich ihre Aufgabe absolut nicht erfüllen, sie können gewis keine höhere Cultur-Aufgabe erfüllen«, in tudi v interesu Slovencev je, da so gimnazije v jezikovno mešanih področjih Koroške in Štajerske nemške.¹⁷ Naslednjega dne pa je v proračunsko debato posegel še Miha Vošnjak, ki je v dvournem govoru argumentirano izpodbijal Forreggerjeva izvajanja. Najprej je zavrnil njegovo trditve, da so slovenske zahteve v nasprotju z osnovnimi načeli koalicije: »Osnova slovenskih paralelk že zaradi tega ne nasprotuje načelom koalicije, ker sploh to ni nobeno »veliko« politično vprašanje. Vse kaj družega je bilo, ko je včeraj predgovornik s Tridenskega omenil odločitev južne Tirolske, kar je veliko politično vprašanje. Veliko politično vprašanje pomenja češko državno pravo. Veliko politično vprašanje bi bilo, ko bi mi sprožili južnoslovansko vprašanje, ali vsaj zedinjenje vseh slovenskih pokrajin v jeden upraven okoliš...¹⁸ Nato je popravil Forreggerjeva izvajanja o »slovenskih paralelkah«, češ da gre v bistvu (podobno kot v Mariboru) za dvojezične vzporednice, v katerih se poučujejo v slovenščini le štirje predmeti.¹⁹ Na koncu pa je poudaril, da je utrakovizacija nižje gimnazije v Celju kulturna potreba slovenskega naroda, in zavrnil Forreggerjeve trditve o zatiranju nemškega življa v Celju od začetka Taaffejeve dobe dalje.²⁰

Takšni in podobni nastopi so se v državnem zboru vrstili tudi kasneje, medtem pa je nemško radikalno časopisje, zlasti celjska Deutsche Wacht, strastno agitiralo in prikazovalo celjsko vprašanje kot vprašanje moči (Machtfrage), kot epizodo »v velikem boju med Nemci in Slovani v Avstriji«,²¹ kot principialno vprašanje²² in kot zadevo časti vseh Nemcev v monarhiji, ob kateri se končno mora pokazati nemška solidarnost.²³ Na drugi strani pa je bilo tudi slovensko časopisje odločno nepopustljivo, to pa je v poletnih mesecih leta 1894 privedlo do tega, da so se nasprotja glede »celjskega vprašanja« skrajno zaostri. V juniju in juliju 1894 sta slovenska in nemška stran organizirali več pomembnih političnih zborovanj, na katerih sta zahtevali »svoje pravice«. Dne 3. 6. 1894 je bilo v Gradcu zborovanje nemških zaupnih mož iz Štajerske, ki so se ga udeležili vodilni poslanci nemške nacionalne in liberalne stranke (Derschatta, Steinwender, Stürgkh, Morre) ter številni drugi ugledni politiki. Med drugimi je na zborovanju govoril tudi dr. Richard Forregger, ki je ponovil svoja stara stališča, da je celjsko vprašanje le vprašanje moči, in svoje trditve motiviral s slovenskim zavračanjem ustanovitve nižje gimnazije v kakem drugem kraju. Po njegovem mnenju so Slovenci prepričani, da se bo »nemška stvar« na Spodnjem Štajerskem rešila prav v Celju, zato so skoncentrirali svoje napade na celjsko gimnazijo, ker hočejo s tem izvesti odločilen korak k slovenizaciji nemškega Celja... Seveda pa je nujno to namero odločno preprečiti.²⁴ Na shodu je bila sprejeta posebna

resolucija, s katero so nemški zaupni možje iz Štajerske izrazili svoje ogorčenje nad slovenskimi zahtevami: »Nemški možje, istega mišljenja, dne 3. junija v Gradcu zbrani, ugovarjajo temu, da se ustreza še nadalje slov. zahtevam na škodo Nemcev; vidijo v tem, da se misli napraviti v Celju slov. vzporednic pri c. kr. gimnaziji, rušenje pogojev, na katerih sloni koalicija; in se torej vsi ustavljajo tej nameri, ker oškoduje Nemce; izpovejo, da je častno delo vseh Nemcev, brez razločka stranke, z vso odločnostjo in z največjo močjo vzdigniti se za južno-štajerske rodne brate, ki stoje v hudem boju za svoje pravice; pričakujejo od vseh nemških poslancev, da se najodločneje in brezobzirno postavijo zoper vse namere, ki se kedaj prikažejo v škodo nemške posesti, in zahteva se od njih, da stoje za ali zoper koalicijo po tem, kakor se obnese vlada nasproti narodnim tirjatvam južnih Slavjanov pri vprašanju o poslovanju gimnazije v Celji.«²⁵ Ta resolucija je bila med celjskim nemštvom navdušeno sprejeta in občinski odbor je na seji 15. 6. 1894 sklenil poslati organizatorju zborovanja, štajerskemu deželnemu poslancu Alexandru Kollerju posebno zahvalo, v kateri se mu je topla zahvalil za prizadevanje, da »primer Celje« ni ostal omejen le na lasten okoliš.²⁶ Mesec dni kasneje pa je celjski občinski odbor sprejel še eno resolucijo, iz katere je razvidno gledanje celjskega nemštva na »gimnazijsko vprašanje«: Das im staatlichen Interesse gegründete k. k. Gymnasium in Cilli ist eine Lehranstalt, an welcher sich seit dem Bestande derselben die deutsche Unterrichtssprache unbestreitbar auf das Vorzüglichste bewährt hat. Die Slovenisirung der deutschen Anstalt entspricht keinem pädagogischen Bedürfnisse und ebensowenig dem aufrichtigen Wunsche der slovenischen Bevölkerung, welche vor wenigen Jahren mit Tausenden von Unterschriften versehene Petitionen um grössere Rücksichtnahme auf den in den Volksschulen arg vernachlässigten deutschen Sprachunterricht erfolglos an die massgebende Stelle gesendet hat. Das Verlangen nach Slavisirung der Anstalt wurzelt keineswegs im untersteirischen slovenischen Bauernvolke, das seine Söhne dem deutschen Staatsgymnasium in Cilli zusendet, trotzdem die Beschickung slovenischer oder selbst kroatischer Gymnasien schon wegen der günstigeren geographischen Lage die Erziehungskosten in vielen Fällen sogar wesentlich verringern würde. Die Erfüllung eines nur mit dem Scheine des Bedürfnisses und der Berechtigung umgegebenen Begehrens wird die in der deutschen Bevölkerung bestehende Erbitterung in bedenklicher Weise steigern; erklärlich, weil es sich wieder um eine Fortsetzung der vielsachen, die nationale Eigenart und das materielle Wohl der deutschen Bewohner Cillis gefährdenden Zugeständnisse an die slavischen Politiker handelt, von welchen die nationalen ueberzeugungen und wirtschaftlichen Interessen dieser patriotischen Bevölkerung ununterbrochen auf das Tiefste verletzt und beeinträchtigt werden dürfen, während den einfachsten und billigsten Bitten der Deutschen Cillis, sowie des ganzen steirischen Unterlandes niemals Rechnung getragen, sondern stets ablehnend entgegengetreten wird. Der Gemeinderath der bedrohten Stadt Cilli fühlt sich verpflichtet, klar und deutlich auszusprechen, dass die Errichtung slovenischer Parallelklassen oder die Gründung eines selbstständigen slavischen Gymnasiums in Cilli die Auslieferung der deutschen Stadt und damit die Preisgebung der Deutschen des ganzen steirischen Unterlandes an das Slaventhum unbedingt zur Folge haben muss und verwahrt sich dagegen, dass eine derartige Massnahme als

eine ganz unbedeutende hingestellt wird, während die für die Deutschen Untersteuermarks von höchster Wichtigkeit und folgenschwerster Bedeutung wäre«. ²⁷

V odgovor na nemško »rohnenje« pa je v poletnih mesecih tudi slovenska stran organizirala več zborovanj v Celju in okolici (Mozirje, Smarje), na katerih je od vlade zahtevala takojšnjo izpolnitev pravične slovenske zahteve in apelirala na slovenske poslance, člane Hohenwartovega kluba, da v nasprotnem primeru izstopijo iz kluba. ²⁸ Pri tem pa velja poudariti, da so slovenske resolucije, sprejete na že omenjenih shodih, natančno govorile o »slovenskih paralelkah na celjski gimnaziji« in so zavračale idejo o ustanovitvi slovenske »nižje gimnazije« v kakem drugem kraju v okolici Celja, ki jo je propagirala zlasti liberalna stranka. Po mnenju Slovenskega gospodarja izhaja ponudba o čisto slovenski nižji gimnaziji od »naših« sovražnikov, ki hočejo s tem doseči prepoved obojega. ²⁹ Sovražnici Slovencev pa sta tako nova nacionalna stranka kot tudi stara liberalna levica: »Nacionalna stranka pravi, da nam ne gre nič ter nam kliče: Roke proč od nemške posesti, nemške c. kr. gimnazije. Druga pa, »liberalna levica«, sicer ne kliče tako, vendar pa nam ne dovoli slov. vzporednic, samo da po drugi poti. Ona pravi, da je že prav, če nam vlada kaj poda, le ne slov. vzporednic, bolje je, če dobimo posebej nižjo gimnazijo, če že mora biti, tudi v Celju; še bolje pa je neki, če dobimo tako kje drugje, n. pr. v Ljutomeru. Prva nam torej ne dovoli nič, druga pa slov. nižjo gimnazijo v Celju ali kje drugje.

In to je tudi — nič; kajti, da se odpre slov. nižja gimnazija, bodi že v Celju ali drugje, za to je treba posebne postave; slov. vzporednice pa napravi lahko minister s svojo odredbo, brez vsake postave in torej lahko že v tej jeseni. Nje že dobimo torej, če vlada hoče, z novim šolskim letom, nižje gimnazije pa še ne, ampak kvečjemu čez leto dnij. In kaj se v tem času lahko zgodi! Na to tudi stavi svoje upanje nemška »liberalna levica« in daje nam tedaj tudi ona nič, torej nič za nič: Nič nacionalna stranka in za nje nič »liberalna levica«... ³⁰

Nasprotja glede celjskega gimnazijskega vprašanja so se julija 1894 tako zaostrila, da se je izobraževalni minister Madeyski odpravil k cesarju v Ischl. Franc Jožef ni bil preveč navdušen nad načrtom ustanovitve slovenske gimnazije v Celju, vendar je od ministra zahteval jasno in odločno nastopanje, ki naj zaustavi vedno močnejšo agitacijo. ³¹ Tako je prišel na seji ministrskega sveta 19. 8. 1894 Madeyski na plan s predlogom, da se vnesejo stroški za ureditev slovenske nižje gimnazije v proračun za leto 1895, obenem pa se je izrekel zoper priključitev slovenskih paralelnih razredov na obstoječo gimnazijo v Celju, saj bi se lahko slovenizirala. ³² Proti njegovemu predlogu sta Plener in Wurmbbrand predlagala, da se ustanovi slovenska nižja gimnazija na Bregu pri Celju ali pa v Ljutomeru, vendar pa se o obeh predlogih člani vlade niso mogli sporazumeti. Vsi pa so se strinjali s tem, da se v proračun za leto 1895 vnese tudi postavka za Celje, kar se je kasneje tudi zgodilo. ³³

Zaradi ogroženosti koalicije se je Plener ponovno odločil za posredovanje in se sestal s štajerskim liberalnim poslancem Karlom grofom Stürgkhom ter dr. Richardom Forreggerjem. Z njima se je dogovoril, da bi mesto Celje dobilo na račun kompenzacije za slovenske vzporednice pravico razširitve občinskega področja in dovoljenje za ustanovitev nižje realke, nemška liberalna stranka

pa bi naj podpirala vlado.³⁴ Na teh razgovorih je Plener svetoval Forreggerju, da v Celju deluje pomirjevalno, vendar pa so njegovi poskusi naleteli med celjskim nemštvom na gluha ušesa.³⁵ Po smrti zmernega celjskega župana J. Neckermanna 1893 je namreč prišel na čelo občine Gustav Stiger, ki je bil (enako kot njegov namestnik Julius Rakusch) radikalno nacionalnega mišljenja. Ta dva sta od Forreggerja zahtevala, naj ne pozabi svojih volilcev, in celjski poslanec je sredi septembra 1894 izdal drobno knjižico z naslovom: Zur Cillier Gymnasialfrage, ki je izhajala iz trditve, da Slovencem sploh ne gre za novi učni zavod, ampak za osvojitve celjske nemške trdnjave in s tem za slovenizacijo celotne Spodnje Štajerske.³⁶ Njegova brošura ter številni nastopi nekaterih nemških nacionalnih poslancev in javnih delavcev (zlasti poslanca Armanda von Dumreicherja in zgodovinarja Heinricha Friedjunga),³⁷ so iz celjskega vprašanja naredili prestižno vprašanje celotnega nemštva v monarhiji.³⁸ Nemško časopisje (zlasti celjska Deutsche Wacht) je vedno glasneje govorilo o nemški »Gemeinbürgschaft«, t. j. o nekakšni nemški solidarnosti in o izgleditvi nasprotij med sudetskim in alpskim nemštvom, pri čemer je pozabljal, da bi morali biti Nemci absolutno zainteresirani za obstoj koalicijskega ministrstva.³⁹ Vlada je sicer poskušala zavreti nemško-nacionalno agitacijo, in ko je konec septembra ponovno prišla na Dunaj deputacija celjskega občinskega sveta z županom Stigerjem in podžupanom Rakuschem na čelu, je minister za izobraževanje »ni hotel sprejeti, ko je izvedel, da je prišla zaradi celjske gimnazije.«⁴⁰ Vendar pa so besede Forreggerja in Dumreicherja vse preveč odmevale in celjsko gimnazijsko vprašanje se je vedno bolj zapletalo...

Sredi oktobra 1894 je finančni minister Plener objavil proračun za leto 1895, v katerem je bila tudi postavka za Celje,⁴¹ obenem pa je združena nemška levica na zborovanju v Pragi sprejela sklep, da bo odgovorila na poskus ustanovitve slovenske gimnazije v Celju z izstopom iz koalicije.⁴² Sedaj se je začela vlada pogajati s Slovenci, naj pristanejo na ustanovitev gimnazije v Žalcu ali kakšnem drugem kraju v bližini Celja, kar pa so slovenski poslanci odločno zavračali.⁴³ Akcija celjskega okrajnega glavarja Wagnerja, da bi pridobil za vladino zamisel občinska zastopa Žalca oz. Šentjurja, pa tudi ni imela nobenega uspeha, čeprav mu je šel stari šentjurski župan dr. Ipavic sprva na limanice.⁴⁴ Tako je bilo z nemške in slovenske strani narejeno vse, kar je bilo možno, in boj za Celje je postal središče celotnega političnega dogajanja v monarhiji.

Celjsko gimnazijsko vprašanje je stopilo v novo fazo s sprejetjem resolucije, ki jo je 7. 2. 1895 sprejela nemška večina v štajerskem deželnem zboru na predlog graškega župana in deželnega poslanca dr. W. Kienzla.⁴⁵ Nanjo so slovenski poslanci že naslednji dan odgovorili z izstopom iz deželnega zbora in z abstinenco,⁴⁶ kar je zbudilo med Nemci precejšnje začudenje. Zato je že dva dni kasneje 12 katoliških konservativcev s Karlonom na čelu v deželnem zboru predlagalo, naj vlada uredi izobraževalne razmere na Štajerskem tako, da bodo vsi abiturienti lahko zapuščali gimnazije v osmih letih in da bodo pri tem dobro obvladali oba jezika.⁴⁷ Ta kompromisni predlog, ki je bil v deželnem zboru postavljen z namenom, da bi se slovenski poslanci vrnili v deželni zbor, je dobil tudi podporo nemških liberalcev, vendar pa se Hohenwart ni zmenil zanj in še naprej ščitil slovensko stališče.⁴⁸

Dne 19. 2. 1895 se je ponovno sešel državni zbor, vendar pa se je v proračunskem odseku zavlačevalo z glasovanjem o postavkah za srednje šole.⁴⁹ Ker je postajala situacija vedno bolj zapletena, saj je tudi klub združene nemške levice na svoji seji 23. 2. 1895 izrazil popolno strinjanje z resolucijo štajerskega deželnega zbora,⁵⁰ se je ministrski predsednik Windischgrätz konec februarja odločil za posredovanje in na prijateljsko kosilo povabil nekaj slovenskih in nemških politikov, da bi se v miru dogovorili o celjskem vprašanju.⁵¹ Med prisotnimi je bil tudi že imenovani Karlon, ki je ponovno predlagal rešitev problema v smislu njegovega (v štajerskem deželnem zboru sprejetega) kompromisnega predloga: namesto postavka Celje se naj v državni proračun vnese druga, širša postavka, namenjena za ureditev razmer na vseh gimnazijah, in sicer v tem smislu, da bo maturantom omogočeno nadaljevanje študija po osmih letih, t. j. da se ukinejo pripravljalni razredi (kot obstajajo na celjski gimnaziji), ki podaljšujejo učno dobo za eno leto.⁵² Kompromisni predlog, ki bi ga lahko obe strani sprejeli (vsak drugi predlog bi namreč škodoval koaliciji in pripeljal vlado do padca), pa ni naletel tako na nemški kot tudi slovenski strani na nek večji odmev. Slovenci so Karlonov predlog sprejeli z obžalovanjem, kar je bilo opazno že med sestankom pri Windischgrätzu. Zastopnik združene nemške levice Adolf Beer pa je bil za enostavno črtanje celjske postavke iz proračuna. Predstavnik konservativcev Karlon in Lichtenstein sta sicer nagovarjala Slovence, naj izjavijo, da se strinjajo s kompromisom. Vendar pa so ti zahtevali, naj jim vlada najprej razloži, kako misli vso stvar izpeljati. Ker pa minister za izobraževanje Madeyski o zadevi ni hotel dati nobenih izjav, so bila prizadevanja štajerskih konservativcev onemogočena in kompromisni predlog je splaval po vodi.⁵³

Kmalu zatem se je v proračunskem odboru začela debata o državnem proračunu za leto 1895, vendar pa celjsko vprašanje ni prišlo na dnevni red vse do 11. junija 1895. Že prvi dan pa se je pred Nemce jasno postavilo vprašanje, ali koalicijska vlada ali slovenska gimnazija, na kar so nemški nacionalci takoj reagirali z zahtevo po izstopu iz koalicije.⁵⁴ Na seji ministrskega sveta 14. 6. 1895 je Plener na podlagi sklepa kluba združene nemške levice z dne 13. 6. 1895 izjavil, da bo liberalna stranka izstopila iz koalicije, če bo proračunski odbor sprejel postavko Celje v proračun za leto 1895. Obenem pa se je izavzel za to, da se najde neka pravična rešitev, ki bo zadovoljila obe strani.⁵⁵ Zato se je vlada začela pogajati s Hohenwartom, ki je bil pripravljen popustiti, da bi se gimnazija uredila na Bregu pri Celju. Vendar pa je Wurmbrand nasprotoval tej lokaciji, češ, da je preblizu mesta, in zahteval, da se gimnazija prestavi v Žalec. To pa je bilo ponovno nesprejemljivo za Hohenwarta.⁵⁶

Na seji ministrskega sveta 16. 6. 1895 je bila ista situacija kot dva dni prej. Knez Windischgrätz je uvidel, da ne bo mogoče doseči neke za vse sprejemljive rešitve, zato je vprašal Plenerja in Wurmbranda, če bosta v primeru izstopa združene nemške levice iz koalicije demisionirala. Odgovor se je glasil, da mora v tem primeru demisionirati celotno ministrstvo, saj je prav koalicija osnova vlade.⁵⁷ V tej nerazrešljivi situaciji pa se je Windischgrätz odločil, da se celjska postavka kljub vsemu stavi v proračun, čeprav je vedel, da bo vlada padla. Izobraževalni minister Madeyski pa je naredil vse, da se v proračunskem odboru najprej sprejme celjska postavka in šele nato pride

do demisije vlade.⁵⁸ Dne 18. 6. 1895 zvečer je proračunski odbor izglasoval postavko Celje z 19 proti 15 glasovi v proračun za leto 1895. Neposredno po glasovanju so predstavniki združene nemške levice razglasili svoj izstop iz koalicije, naslednji dan pa je knez Windischgrätz v skladu s sklepom seje ministrskega sveta z dne 16. 6. 1895 pisмено obvestil cesarja o demisiji vlade.⁵⁹ Tako je zaradi celjske gimnazije padla Vindischgrätzova vlada, s tem pa se je začela odločilna faza v bojih za ustanovitev slovenskih vzporednic v Celju.

Po demisiji Windischgrätzovega kabineta je cesar imenoval novo, provizorično (uradniško) ministrstvo z grofom Kielmanseggom na čelu, katerega edina naloga je bila, da privede do kraja sklepanje o državnem proračunu za leto 1895. To pa je bila izredno težavna naloga, saj je sprejem celjske postavke v proračun sprožil med večino avstrijskih Nemcev ostre reakcije. Celjska Deutsche Wacht, ki je označila program (maksimo) nove vlade s stavkom: »Wir regieren gegen die Deutschen«,⁶⁰ je takoj po glasovanju v proračunskem odseku začela z ostrimi napadi na vlado in združeno nemško levico ter zahtevala od nemških poslancev, da stopijo v odločno obstrukcijo, ki naj pripravi vlado do tega, da bo izločila postavko Celje iz proračuna. Po njenem mnenju bi morali stopiti skupaj vsi nemški nacionalno čuteči poslanci in se dogovoriti o enotnem nastopanju v celjskem vprašanju, seveda pa bi morala združena nemška levica prenehati škiliti v nov kabinet.⁶¹ Istega mnenja je bil tudi poslanec Forregger, ki je na seji državnega zbora 28. 6. 1895 ostro kritiziral oportunistem združene nemške levice, ki je edini krivec, da se je celjsko gimnazijsko vprašanje tako zapletlo. Če bi liberalci pravočasno zaklicali koaliranim strankam: »Das dulden wir nicht«, ne bi nikoli prišlo do zapletov, ki smo jim priča. Forregger je v svojem govoru poudaril, da je boj za celjsko gimnazijo le epizoda v boju med slovanskim in germanskim svetom, da je Celje že tisočletje nemško mesto, ki so ga utemeljili nemški kolonisti na ruševinah rimske Celeie, in da bi pomenila ustanovitev slovenske gimnazije »Raub am deutschen Besitzstande«. Na koncu pa je izjavil, da je skrajni radikalizem sveta dolžnost vsakega Nemca, če je treba braniti nemško posestno stanje, in med poslance vrgel parolo: »Bis zur äussersten parlamentarischen Opposition«, ter zahteval od njih, da stopijo v obstrukcijo, ne glede na posledice. Po njegovem mnenju bo obstrukcija prisilila vlado k popuščanju. Če pa bo razpustila državni zbor, se bo na naslednjih volitvah pokazala volja nemških volilcev, ki si bodo izvolili energične može poudarjeno nemško-nacionalnega mišljenja.⁶²

Ob debati o finančnem zakonu v državnem zboru 2. 7. 1895 je celjsko vprašanje ponovno prišlo v ospredje. Slovenski poslanec Miha Vošnjak je odločno zavračal vse predloge, ki so bili usmerjeni k premestitvi slovenskih vzporednic v kakšen drug kraj v okolici Celja.⁶³ Pri tem je imel vso podporo štajerskega konservativnega poslanca Kalteneggerja, ki je med drugim dejal, da »ne bo Celje škodovalo nemštvu, ampak bo nemška nacionalistična gonja okrog Celja spravila nemštvo v res strahoten položaj«. ⁶⁴ Zaradi tega je v državnem zboru prišlo do mučnih scen, v katerih sta se zlasti »izkazala« Plener in Wurmbrand, ki sta ostro napadla Kalteneggerja in ga označila za narodnega izdajalca...⁶⁵

Situacija v državnem zboru je bila izredno zapletena, saj so slovensko zahtevo podpirali tudi nemški klerikalci. Nemški liberalci so izjavili, da bodo

glasovali le proti celjski postavki, ne pa proti celotnemu proračunu, nemški nacionalci pa so bili proti sprejemu celotnega proračuna, vendar pa se niso hoteli odločiti za obstrukcijo.⁶⁶ Dne 10. 7. 1895 je prišlo v državnem zboru do glasovanja o postavki Celje in postavka je bila sprejeta s 30 glasovi večine (173 : 143), čeprav so krščanski socialci glasovali proti.⁶⁷ Sprejem celjske postavke je sprožil ostre reakcije med celotnim nemštvom v monarhiji, seveda pa so bile reakcije celjskih Nemcev najglasnejše. Celjski občinski odbor je na seji 13. 7. 1895 sprejel posebno resolucijo, v kateri je od nemških poslancev zahteval, da na 3. seji (3. Lesung) glasujejo proti celotnemu proračunu: »Der Gemeinderath der Stadt Cilli hat in der Sitzung vom 5. März I. J. in Erfüllung seiner Pflicht die Folgen, die durch die Errichtung eines slavischen Gymnasiums in Cilli entstehen müssen, klar und deutlich zum Ausdrucke gebracht. — Heute steht der Gemeinderath vor der Tatsache, dass die Post »Cilli« in zweiter Lesung angenommen wurde, und dass damit die durch den Volksverrath deutsch-klericaler ermöglichte Mehrheit des Abgeordnetenhauses die Slavisirung unserer Stadt beschlossen hat. Ein uralte deutsche Stadt soll wider den Willen ihrer Vertretung, wider der Willen der Landesvertretung, wider den Willen des gesammten deutschen Volkes ihres deutschen Charakters beraubt werden. Dieses Schicksal kann und darf uns nicht treffen. Von allen deutschen Volksvertretern muss in der Verfechtung der Ehre ihres Volkes die letzte selbstverständliche Folgerung gezogen werden, wenn unserem Volke die Schmach erspart sein soll, ein deutsches Gemeinwesen dem Slaventhum preisgegeben zu haben. *Ger Gemeinderath von Cilli richtet daher an alle deutschen Abgeordneten die dringende Aufforderung, in dritter Lesung gegen das gesammte Budget zu stimmen und überhaupt alle möglichen parlamentarischen Mittel in Anwendung zu bringen, durch welche in letzter Stunde die Gefahr von unserer Stadt abgewendet werden kann.*«⁶⁸ Podobna resolucija je bila 13. 7. 1895 sprejeta tudi v Gradcu⁶⁹ ter na protestnih zborovanjih v Vojniku, Konjicah, Mariboru, Ljutomeru in Radgoni,⁷⁰ dva dni kasneje pa še na protestnem zborovanju v Celju, na katerem je govoril deželni poslanec Wokaun.⁷¹ Dne 16. 7. 1895 pa je bilo podobno zborovanje še na Dunaju; na njem sta nastopila poslanec Hofmann von Wellenhof ter vzhajajoča zvezda avstrijske politične scene, Karl Herman Wolf, ki sta ob tej priložnosti izdala poseben razglas z apelom na nemške poslance, da glasujejo proti celotnemu proračunu...⁷²

Kljub opisanim nemškim »demonstracijam« pa je bil proračun na 3. seji dne 20. 7. 1895 sprejet s 185 proti 86 glasovi. Zanj je poleg nemških klerikalcev glasovala tudi velika večina članov združene nemške levice,⁷³ to pa je imelo za politični razvoj v monarhiji tako velike posledice, da je trditev nemškega liberalnega zgodovinarja Charmatza o »celjskem vprašanju« kot mejniku v zgodovini Avstrije, povsem upravičena.⁷⁴

Sprejem proračuna in ustanovitev nižje gimnazije z nemško-slovenskim učnim jezikom v Celju⁷⁵ je celjsko (in celotno) nemštvo imelo za napad na nemško posestno stanje (Besitzstand), ki ga je treba za vsako ceno obvarovati. Zato se je med celjskimi prvaki močno okrepila ideja o ustanovitvi nemškega dijaškega doma, ki naj okrepi nemško dijaštvo na celjski gimnaziji in s tem obvaruje njen skoraj stoletni nemški značaj.⁷⁶ Celjski občinski odbor

je že na izredni seji 24. 7. 1895 sprejel enoglasen sklep o ustanovitvi nemškega dijaškega doma v mestu,⁷⁷ istega dne pa je bil na zborovanju v gostilni Pri levu, ki ga je sklical deželni poslanec dr. E. Wokaun, izvoljen tudi poseben odbor, ki je že štiri dni kasneje izdal poseben oklic na vse nemško nacionalno čuteče može s pozivom, da podprejo akcijo za izgradnjo nemške hiše in nemškega dijaškega doma v Celju.⁷⁸ Ta oklic je glasno odmeval po celi državi in že kmalu so začeli prihajati v Celje tudi prvi denarni prispevki.⁷⁹ Poleg celjskega odbora je bil novembra 1895 na pobudo dr. Raimunda Neckermanna (sina prejšnjega celjskega župana in deželnega poslanca dr. Josefa Neckermana) ustanovljen poseben podporni odbor tudi v Gradcu,⁸⁰ januarja 1896 pa še v Münchnu⁸¹ in oktobra 1896 tudi na Dunaju.⁸² Vsi ti odbori so zbrali precejšnja sredstva v korist nemškega dijaškega doma v Celju,⁸³ tako da je celjsko nemštvo kmalu lahko začelo z uresničevanjem svoje zamisli.

Še predno so imenovani odbori prenehali z delom, je bilo v Celju ustanovljeno društvo »Deutsches Studentenheim«, katerega načelnik je postal celjski župan Gustav Stiger.⁸⁴ Društvo si je zadalo nalogo »das deutsche Studentenheim als ein kräftiges Bollwerk gegen die Angriffe der Slaven ins Leben zu rufen«⁸⁵ in s tem na »umeten« način obvarovati nemško posestno stanje na celjski gimnaziji in v mestu samem. Novoizvoljeni odbor društva⁸⁶ si je na vse kriplje prizadeval, da bi svojo nalogo izpolnil še pred začetkom novega šolskega leta. Pri tem je dobil vso potrebno podporo celjske mestne občine, ki mu je podarila staro brambovsko kasarno v Gaberjih, ki pa jo je bilo potrebno adaptirati. Dela so bila končana konec avgusta in 15. 9. 1896 je bil nemški dijaški dom slavnostno odprt.⁸⁷ V prvem letu so zaradi prostorske stiske sprejeli v dom le 34 dijakov (čeprav je prišlo 79 vlog), nato pa je njihovo število stalno raslo, še zlasti po adaptaciji hiše 1898, ko so zgradili še drugo nadstropje in povečali zmogljivosti doma na ok. 80 postelj.⁸⁸ Ob desetletnici doma je vodstvo društva začelo razmišljati o gradnji novega poslopja dijaškega doma,⁸⁹ ki bi naj ob boljših pogojih bivanja omogočilo sprejem večjega števila nemških dijakov. Vendar pa se je zadeva razvijala počasi in dru-

II. Oskrbovanci nemškega dijaškega doma v Celju po deželah 1896/97—1905/06

Šolsko leto	Stanje	V teku leta izstopilo	Dežele																
			Štajerska	Koroška	Kranjska	Primorska	Tirolska	Hrvaška	Dalmacija	Bosna	N. Avstrija	G. Avstrija	Češka	Moravska	Slezija	Bukovina	Ogrska	Grčija	
1896/97	34	3	19	7	2	—	1	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	
1897/98	45	2	30	7	4	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
1898/99	69	5	43	7	7	1	3	—	1	—	5	—	1	—	—	—	—	1	
1899/1900	78	8	46	8	8	1	4	—	1	1	6	1	—	—	—	1	—	1	
1900/01	70	2	45	9	6	2	—	—	1	—	4	2	1	—	—	—	—	—	
1901/02	71	1	48	9	5	2	—	—	1	—	2	1	2	—	1	—	—	—	
1902/03	76	3	45	10	9	1	—	—	1	—	6	—	2	—	—	—	—	2	
1903/04	77	4	48	7	4	1	—	—	1	—	13	—	1	—	—	—	—	2	
1904/05	83	3	46	4	5	1	—	—	—	—	24	—	1	—	—	—	—	2	
1905/06	82	2	46	2	4	—	—	—	—	1	25	—	1	1	—	—	—	2	

III. Število nemških dijakov v dijaškem domu iz Spodnje Štajerske v desetletju 1896/97—1905/06

Solsko leto	Skupno število	Iz Štajerske	Iz Spodnje Štajerske	Solsko leto	Skupno število	Iz Štajerske	Iz Spodnje Štajerske
1896/97	31	19	7	1901/02	70	48	22
1897/98	43	30	20	1902/03	73	45	24
1898/99	64	43	25	1903/04	73	48	23
1899/1900	70	46	26	1904/05	80	46	21
1900/01	68	45	24	1905/06	80	46	21

IV. Pregled plačil oskrbovalnine za bivanje v dijaškem domu v desetletju 1896/97—1905/06

Solsko leto	Skupno število	Polna cena	Znižana cena	Brezplačno
1896/97	31	12	15	4
1897/98	43	17	25	1
1898/99	64	29	32	3
1899/1900	70	30	37	3
1900/01	68	27	38	3
1901/02	70	27	41	2
1902/03	73	38	33	2
1903/04	73	44	28	1
1904/05	80	46	33	1
1905/06	80	46	33	1

V. Nacionalna struktura dijakov na celjski gimnaziji v letih 1895/96—1914/15

Solsko leto	Slov. nižja gimnazija		Nemška državna (popolna) gimn.		Solsko leto	Slov. nižja gimnazija		Nemška državna (popolna) gimn.	
	Slovenci	Nemci	Slovenci	Nemci		Slovenci	Nemci	Slovenci	Nemci
1895/96	70	146	184 ^a		1905/06	194	246	90	
1896/97	88	159	141		1906/07	191	261	86	
1897/98	108	183	116		1907/08	164	252	95	
1898/99	128	190	84		1908/09	136	249	85	
1899/1900	119	208	78		1909/10	145	233	83	
1900/01	136 ^b	226	92		1910/11	160	244	78	
1901/02	152	223	94		1911/12	169	239	75	
1902/03	185	213	92		1912/13	194	223	60	
1903/04	185	236	96		1913/14	215	225	85	
1904/05	200	258	92		1914/15	195	203	77	

a) zraven so šteti tudi maloštevilni učenci hrvaške ali češke narodnosti
b) in en nemški dijak (edina izjema)

štvo je kupilo zemljišče za novo stavbo šele leta 1912,⁹⁰ medtem ko do gradnje doma sploh ni prišlo, ker jo je preprečila vojna.

Nemški dijaški dom je bil namenjen predvsem revnim dijakom⁹¹ iz Spodnje Štajerske, vendar pa so v njem, kot je razvidno iz tabel II. in III., že od vsega začetka prevladovali dijaki iz drugih avstrijskih dežel in celo iz tujine. S tem so celjski Nemci dosegli, da se je nacionalna struktura na celjski gimnaziji spremenila v korist nemških dijakov, ki so bili do tega časa vseskozi v manjšini.⁹² Obenem pa so »izobrazili«⁹³ precejšnje število nemških

intelektualcev v radikalnem nemško nacionalnem duhu, ki je bil še posebej sovražen Slovencem.⁹³

Z ustanovitvijo c. kr. nižje gimnazije v Celju⁹⁴ pa celjsko gimnazijsko vprašanje še zdaleč ni bilo rešeno, saj so se napadi nemških nacionalnih krogov na slovenski zavod nadaljevali vse do razpada monarhije. Tako je Štajerski nacionalni poslanec Hofmann von Wellenhof že konec februarja 1896 na seji poslanske zbornice zahteval, da se iz proračuna za leto 1896 izbriše postavka 6000 gld. za celjsko slovensko-nemško nižjo gimnazijo, če pa se postavka že dovoli, se naj zavod premesti iz Celja.⁹⁵ Vendar pa je bil njegov predlog zavrnjen s 141 proti 108 glasovi, podpora nižji gimnaziji pa potrjena.⁹⁶ Že v začetku naslednjega leta pa je prišlo v državnem zboru do novih zapletov okrog sredstev za celjsko nižjo gimnazijo. Na seji 4. 1. 1897 je poslanec Bendel namreč izjavil, da bodo nemški poslanci iz Češke tako dolgo glasovali proti proračunu, dokler bo v njem postavka Celje, saj je dejstvo, da v Celju ni nobenih kulturnih potreb za obstoj slovenske gimnazije.⁹⁷ Istega dne je v državnem zboru nastopil tudi dr. Richard Forregger, ki je ponovil svoje stare teze o celjskem vprašanju kot vprašanju moči in prav tako zahteval črtanje postavke Celje iz proračuna.⁹⁸ To pa je naslednjega dne ob složnem nastopu vseh nemških poslancev pripeljalo do tega, da je bila celjska postavka zavrnjena s 109 proti 98 glasovi.⁹⁹ Črtanje postavke Celje je pomenila velik udarec za Slovence, ki so se zavedali, da bo naslednji korak Nemcev zahteva po ukinitvi nižje gimnazije v Celju. »To je gotovo, da bodo Nemci leto za letom ponavljali svoje napade proti dvojezični gimnaziji, dokler bo ta postavka v proračunu. Ponavljali bodo predlog, da se ta postavka iz proračuna izbriše«...¹⁰⁰ Zato je celjska Domovina predlagala, da se dvojezična gimnazija spoji z nemško, kajti »za slovenske vzporednice se potem ne boče posebej navajal znesek v proračunu in Nemci ne bodo mogli predlagati, naj se ta znesek črta«.¹⁰¹

Slovenska pričakovanja so se že kmalu izpolnila, saj je celjski poslanec Pommer¹⁰² na seji državnega zbora 30. 3. 1897 vložil na ministra za izobraževanje interpelacijo, v kateri je zahteval čimprejšnjo ukinitvev »slovenskega kljubovalnega zavoda v nemškem Celju«.¹⁰³ Njegova zahteva na žalost celjskih Nemcev sicer ni bila sprejeta, zato pa je vlada s posebnim odlokom 15. 7. 1897 odvzela nižji gimnaziji samostojnost in jo v obliki samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov podredila k obstoječi nemški gimnaziji.¹⁰⁴ Slovenska stran, ki še ni bila seznanjena s tem, da je bilo istega dne (15. 7. 1897) s posebnim cesarskim odlokom rešeno tudi vprašanje financiranja gimnazijskih razredov za naslednje šolsko leto,¹⁰⁵ je na ta akt odgovorila s shodom zaupnih mož v Celju dne 20. 7. 1897, ki je sprejel naslednjo resolucijo: »Vlada sama in državni zbor so priznali opravičenost slovenskih zahtev za ustanovitev slovensko-nemškega gimnazija v Celju. Odprava tega gimnazija, provizorična ustanovitev v zraku visečih posameznih razredov, podrejenih še poleg tega ravnatelju gornje gimnazije, notoričnemu nasprotniku slovenskega naroda in njegovih teženj, določitev, da se sme v prvi razred sprejemati k večem 50 dijakov, je toraj čin očite krivice, storjene slovenskemu narodu ter žaljenje narodne časti. Vsi slovenski poslanci se toraj pozivajo, da store solidarno, brez ozira na kronovino, v kateri so izvoljeni, vse korake ter porabijo vsa parlamentarna mogoča sredstva, da se popravi ta slovenskemu narodu storjena krivica«.¹⁰⁶ Na zborovanju je bilo izrečeno odločno nasprotovanje

prestavitvi gimnazije v kak drug kraj, izvoljen pa je bil tudi poseben odsek, ki naj stori vse potrebno, »da se skliče občni politični zbor slovenski, ki naj izrazi zahteve slovenskega naroda«, ter petčlanska deputacija, ki naj osebno izroči ministrskemu predsedniku in naučnemu ministru spomenico glede slovenske gimnazije.¹⁰⁷ Odposlanstvo v sestavi: dr. Juro Hrašovec iz Celja, dr. Ivan Rudolf iz Konjic, Franc Zdolšek, župnik v St. Juriju ob Taboru, Leopold Schwentner iz Brežic, in Ferdinand Roš, župan iz Trbovelj, sta 2. 8. 1897 sprejela ministrski predsednik Badeni in minister za izobraževanje Gautsch, ki sta slovenskim predstavnikom zagotovila, da ostane gimnazija nedotaknjena.¹⁰⁸ Kmalu pa so Slovenci tudi izvedeli, da je cesar »iz Ischla dal nakazati tukajšnji davkariji 12.500 gld. v vzdrževanje nemško-slov. gimnazije za prihodnje leto«. ¹⁰⁹ Tako se je ob začetku novega šolskega leta 15. 9. 1897 odprl že 3. razred utrakvističnih vzporednic na celjski gimnaziji, čeprav je podreditev nemški gimnaziji pomenila hud udarec slovenskim težnjam.¹¹⁰

Sredi januarja 1902 je v proračunskem odboru grof Stürgkh v imenu nemških strank predlagal kompromisno rešitev celjskega vprašanja, t. j. da se nemško-slovenske paralelke v Celju sukcesivno razpustijo, namesto tega pa se ustanovi v Mariboru popolna slovenska nižja gimnazija.¹¹¹ Slovenski poslanci so proti Stürgkhovemu predlogu nastopili z zahtevo po popolni nižji gimnaziji v Celju, ki je naravno središče slovenskega dela Štajerske. Dne 17. 1. 1902 je politično društvo Naprej v Celju nasloвило na izobraževalnega ministra poseben dopis, v katerem je zavrnilo nemške poskuse po ukinitvi celjskih gimnazijskih razredov.¹¹² Po mnenju društva štirje gimnazijski razredi z nemško-slovenskim učnim jezikom niso bili nikakršna koncesija, dana slovenskemu narodu, še manj pa izpolnitev pravičnih slovenskih zahtev po izobraževanju v materinem jeziku. Prav tako ni res, da obstoj gimnazijskih razredov škoduje Nemcem in nemško čutečim prebivalcem Celja, saj lahko pošiljajo svoje otroke v nemško gimnazijo, medtem ko se učenci z nemškim materinim jezikom sploh ne sprejemajo v dvojezične vzporednice. Upravičenost obstoja zavoda pa dokazuje tudi število dijakov, ki daleč presega število, ki je običajno na nižjih gimnazijah...

Politično društvo Naprej je v dopisu tudi zahtevalo, da izobraževalno ministrstvo izpolni svoje obveznosti do imenovanega zavoda, ki je že od ustanovitve v hudi prostorski stiski, in končno zgradi novo gimnazijsko poslopje.¹¹³ Istega mnenja so bili tudi slovenski poslanci, ki so se 19. 1. 1902 zbrali na zborovanju v Celju¹¹⁴ in ki so svoje stališče izrazili tudi 31. 1. 1902 v razgovorih z ministrskim predsednikom Koerberjem ter 4. 2. 1902 v posebnem komuniqueju.¹¹⁵ Kljub odločnemu slovenskemu nastopu pa je proračunski odsek 6. 2. 1902 sprejel Stürgkhov predlog s 25 proti 22 glasovi, pri čemer so zanj glasovali vsi nemški poslanci razen klerikalcev, social-demokratov, Pernerstorferja in Italijanov.¹¹⁶ Po glasovanju je imel govor poslanec Hofmann von Wellenhof, ki je poudaril, da je slovenske paralelke v Celju treba ukiniti in da je Stürgkhova resolucija prava pot, za izpolnitev katere bi se morali zavzeti tudi Slovenci, saj bi popolna nižja gimnazija v Mariboru v celoti zadovoljila kulturne potrebe slovenskega naroda.¹¹⁷ Vendar pa je na glasovanju v državnem zboru 21. 3. 1902 Stürgkhova resolucija propadla z 203 proti 170 glasovom, kar je med celjskimi Nemci odjeknilo kot bomba.¹¹⁸ Po mnenju

Deutsche Wacht bi v mestu gotovo prišlo do nemških demonstracij, če ne bi posredovalo mestno redarstvo, saj je skupina Slovencev pred Narodnim domom izzivala Nemce z gromoglasnim vzklikanjem.¹¹⁹ Celjski nemški list je ob novici z Dunaja ostro napadel Koerberja, ki je po njegovem mnenju v zadnjih dneh igral vlogo, v kateri je bil prej mojster Taaffe (izigral je nacionalne interese enega naroda proti drugemu),¹²⁰ obenem pa se je povsem strinjal z nastopom poslanca Pommerja v državnem zboru 21. 3. 1902, ki je nadaljnji obstoj slovenskih paralelk označil za načrtovan akt slovenizacije nemškega Celja in celotne Spodnje Štajerske.¹²¹

Seveda pa so nasprotno celjski Slovenci z zadovoljstvom pozdravili zavrnitev Stürgkhove resolucije in sklep državnega zbora označili kot zmago pravice in hud poraz nemške nadutosti in krivičnosti, kot »dan sodbe za združene Nemce, dan slave pravici in Slovincem«,¹²² saj je bil z njim odpravljen provizorični značaj gimnazijskih razredov. Ali, kot je zapisala Domovina: »Celjska dvojezična gimnazija torej ostane, učiteljsko osebje se bo definitivno nastavilo in sramotni »numerus clausus« za I. razred se bo odpravil, to se pravi, k prvemu razredu se bo morala napraviti paralelka, če se bo pojavilo toliko učencev kot letos. Celi zavod, ki je dosedaj obstajal le po milosti vlade, dobil je z 21. marcijem pravno, konstitucionalno podlago, vlada nam ga ne more odpraviti, ker se je kredit postavnim potom zanj dovolil... Glavna stvar bo od sedaj naprej le za to skrbeti, da se zavod tako razvija, kakor se je v zadnjih letih vkljub najslabšim razmeram in odnošajem razvijati začel«...¹²³

Slovensko slavlje pa je trajalo le kratek čas, saj je Slovenski narod 24. 3. 1902 objavil izjavo dr. Ivana Tavčarja, da bi morali Slovenci sprejeti kompromisni predlog.¹²⁴ Že dva dni kasneje je bil v Celju shod zaupnih mož, ki je odločno zavrnil kompromis v zadevi celjske nižje gimnazije: »Tak nasvet smatrajo zbrani celjski Slovenci za opomin k nad vse sramotilnemu popustu osnovnih svojih kulturnih zahtev, k odstopu od ene prvih pridobitev glede svojih srednjih šol na Štajerskem in tako k nemoško strahopetnemu, brezznačajnemu begu iz boja za ostanek naroda slovenskega!«¹²⁵ Tavčarjeva izjava je sprožila ostre reakcije po vseh slovenskih deželah in močno razgrela klerikalno-liberalna trenja na slovenskem. Še posebej ostro je Tavčarja napadlo samostojno narodno misleče slovensko dijaštvo na Dunaju, ki je v začetku aprila izdalo posebno izjavo, s katero se je pridružilo stališču štajerskih zaupnikov in poslancev.¹²⁶ Istega mnenja so bili tudi številni drugi ugledni narodnjaki v celjskem okrožju¹²⁷ in na splošno klerikalni tabor na Slovenskem, ki je izkoristil priložnost za ostre napade na liberalce. Zato so celjski Slovenci z dr. Ivanom Dečkom in dr. Josipom Sernecem na čelu 10. 4. 1902 sklicali v Narodni dom v Celju shod zaupnih mož iz celotne Slovenije, na katerem je bilo okrog 120 slovenskih narodnjakov, od tega več kot polovica duhovnikov.¹²⁸ (Deutsche Wacht je zato shod imenovala »klerikalna orgija«).¹²⁹ Na shodu so sprejeli na predlog dr. Ivana Dečka posebno resolucijo, ki je odločno zavračala kakršenkoli kompromis in se opredelila za obstoj gimnazije v Celju, obenem pa od vlade zahtevala izpopolnitev zavoda in rešitev prostorskega problema s postavitvijo nove gimnazije v mestu.¹³⁰ Ta resolucija, ki je sprožila liberalno-klerikalne boje tudi na Štajerskem,¹³¹ ni glede gimnazijskega vprašanja ničesar spremenila, saj je vlada že kmalu opustila misel

na spremembo obstoječega stanja. Ob tem pa velja poudariti to, da je štiri- najst dni po zborovanju v Celju minister Beck (v skladu s slovensko zahtevo iz leta 1901)¹³² ponudil poslancema Dečku in Berksu, da označita primerne lokacije kjer bi lahko stala nižja gimnazija. Slovenska poslanca sta med drugimi označila tudi Dečkov travnik v Gaberju. To pa je bila, zlasti s strani Dečka, več kot nespametna poteza,¹³³ ki je kasneje (1905), v času zaostrovanja odnosov med liberalnim in klerikalnim taborom na Štajerskem sprožila s strani klerikalcev ostre napade na Dečka, ki so ga zapustili tudi njegovi najtesnejši sodelavci.¹³⁴

Če odštejemo spomenico, ki so jo 16. 11. 1904 poslali slovenski profesorji poslancu Robiču,¹³⁵ je celjsko gimnazijsko vprašanje mirovalo vse do leta 1906. Konec tega leta pa se je izvedelo, da ima vlada načrt ukiniti mariborske nemško-slovenske paralelke in samostojne gimnazijske razrede v Celju, namesto njih pa ustanoviti popolno srednjo šolo v kakem drugem kraju na Štajerskem.¹³⁶ V zvezi s tem je ministrski predsednik Beck izjavil dr. Šušteršiču, da namerava izvesti glede celjske gimnazije anketo, poslanca dr. Korošec in dr. Voušek pa sta od ministra Marcheta in namestnika Clarya izvedela, da obstaja »junktim« med mariborsko in celjsko gimnazijo, pa tudi med celjskimi razredi in celjsko slovensko (okoliško) ljudsko šolo.¹³⁷ O vladnem predlogu so celjski Slovenci razpravljali na zborovanju zaupnikov dne 3. 1. 1907 in po burni debati sprejeli naslednjo resolucijo:¹³⁸

1) »Današnji shod zaupnikov se odločno izreče proti vsakemu junktиму med mariborsko in celjsko gimnazijo. Oba zavoda sta enako potrebna. Celjski zavod naj se izpopolni v celo gimnazijo.

2) Naj se poizve pri poslancih, ali res misli vlada na ta krivičen način rešiti celjsko vprašanje. V tem slučaju naj bi šla deputacija Mariborčanov in Celjanov z odločnim protestom k ministrskemu predsedniku.

3) Delegati pri morebitni anketi naj se držijo principa: Iz mesta ne gremo, vendar imajo pravico, da sprejmejo premestitev gimnazije izven mesta, če se vlada zaveže a) še isto leto otvoriti peti razred in stopnjevaje izpopolniti zavod v celo gimnazijo, b) da je novo poslopje v najbližji okolici mesta samega, ne pa morebiti v Žalcu ali v Št. Jurju, na prostoru, ki ga mi zberemo, c) da ljudska šola ostane v mestu.

4) Poslanca dr. Voušek in dr. Korošec se naprosita, da vzameta današnje sklepe na znanje, da preprečita vsako zahrbtno delovanje drugih poslancev in da ukreneta vsak svoj korak v dogovoru s celjskimi zaupniki.

5) Za stavbo gimnazije se naj imenujejo prostori v temle redu: 1) Stegenšekov, 2) dr. Brenčičev, 3) Maksimiljanov, 4) dr. Kukovčev, 5) Simov prostor. Prva dva sta v mestu, zadnji trije v najbližji okolici«.

V skladu s to resolucijo so nastopili štajerski slovenski poslanci 26. 1. 1907 v razgovorih z ministrskim predsednikom Beckom,¹³⁹ pa tudi dr. Juro Hrašovec in dr. Josip Vrečko, ki sta obiskala Becka v gradiču Plevni pri Žalcu pol leta kasneje.¹⁴⁰ Ministrski predsednik je slovenski deputaciji na Dunaju (26. 1. 1907) povedal, da zaradi nasprotovanja Nemcev ne morejo računati na to, da bi bila tako ljudska šola kot tudi gimnazija v mestu, ampak da mora priti en zavod obvezno v okolico.¹⁴¹ Hrašovcu in Vrečku (4. 8. 1907) pa je v Plevni izjavil naslednje: »Da ste Slovenci proti premestitvi gimnazije v Žalec, kjer bi imeli celi zavod in konvikt, razumem Vaše stališče in Vam

ne prigovarjam. Glede prostora na dr. Dečkovem travniku Vaši pomisleki morebiti niso bili popolnoma upravičeni, mesto se vendar razvija. Toda to je vaša stvar. Sedaj vam stavim sledečo ponudbo. Nimam še sicer v tem oziru nobenega zagotovila, toda jaz upam, da tole dosežem: Deška ljudska šola naj se zida v mestu na prostoru, ki ste ga kupili, dekliška šola pa ne. Obojega skupaj Nemci ne dovolijo. Za dekliško šolo in gimnazijo Vam jaz priporočam kot stavbišče Simov prostor. Višje gimnazije Vam ne morem dati, saj je še na Kranjskem nimajo. Pač pa dobite definitivno spodnjo gimnazijo namesto dosedanje provizorične. Poslopje se da zidati s stanovanjem ravnateljstvom, kjer se potem v slučaju potrebe lahko namestita 5. in 6. razred.«¹⁴² O njegovem predlogu je sklepal shod zaupnikov dne 28. 9. 1907 v Celju, ki so se ga udeležili poleg celjskih političnih prvakov (dr. Hrašovec, dr. Sernec, dr. Vrečko, dr. Kukovec, Baš, Gologranc) tudi vsi profesorji slovensko-nemških gimnazijskih razredov.¹⁴³ Na shodu je bila na predlog dr. Vrečka sprejeta naslednja resolucija: »Zadovoljujemo se, da se šolsko vprašanje reši v smislu vladine ponudbe, da torej ostane deška šola v mestu in se zida na že kupljenem stavbišču, dekliška šola in gimnazija pa se zgradi zunaj mesta: stavimo pa sledeče pogoje: 1) gimnazija naj se zida kot popolna in naj se nam zamajči, da se bo s prihodnjim šolskim letom stopnjevaje razširila v popoln zavod (vsi pristavki kot »spodnja gimnazija« ali »samostojni slovensko-nemški razredi« naj odpadejo). 2) Ker moramo postaviti za ljudsko šolo dvoje poslopij, zahtevamo, naj vlada dovoli znaten prispevek za zidanje dekliške šole. 3) Vlada naj preskrbi, da se deška ljudska šola lahko zida že prihodnjo pomlad na kupljenem stavbišču.«¹⁴⁴ Shod zaupnikov je tudi sklenil, da se naj postavi gimnazija na Simovem zemljišču, vprašanje zemljišča za dekliško ljudsko šolo pa je pustil odprto, »ker vendar ni primerno, da bi stala gimnazija in dekliška šola skupaj.«¹⁴⁵

Kljub vsemu pa se celjsko gimnazijsko vprašanje ni premaknilo z mrtve točke, saj tudi pogajanja slovenskih poslancev z Beckom marca 1908 niso prinesla nobenega uspeha.¹⁴⁶ Kasneje pa se je vlada odločila za gradnjo nove popolne (samo nemške) gimnazije v Celju, za katero si je celjska mestna občina prizadevala že od leta 1896 dalje.¹⁴⁷ Zato so Slovenci, ki so še nadalje vztrajno zahtevali izpopolnitev samostojnih razredov v popolno slovensko gimnazijo in rešitev prostorske stiske zavoda, začeli razmišljati o ustanovitvi privatne slovenske višje gimnazije v Celju.¹⁴⁸ Ker pa se ta načrt ni mogel realizirati, so se celjski Slovenci na zborovanju konec oktobra 1912 odločili izdelati posebno spomenico in z njo opozoriti ministrskega predsednika ter državni zbor na neznosne razmere na t. i. slovenski gimnaziji v Celju.¹⁴⁹ Spomenica, ki je izšla konec leta 1913, je od vlade zahtevala: 1) »takojšnjo izpopolnitev c. kr. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov v Celju v višjo gimnazijo pod samostojnim ravnateljstvom in definitivnim učiteljskim zborom, 2) ureditev učnega jezika na tej slovenski gimnaziji, kakor je na kranjskih slovenskih gimnazijah; 3) takojšnjo novo zgradbo za slovensko gimnazijo v Celju; 4) da se za to potrebne svote postavijo v državni proračun.«¹⁵⁰ Vendar pa z njo Slovenci niso dosegli ničesar drugega kot oster odgovor celjskega občinskega sveta, ki je maja 1914 izdal protimemorandum in z njim zavrnil slovenske zahteve kot »napad slovenskih politikov na nemško mesto Celje.«¹⁵¹

OPOMBE

- ¹ Ivan Prijatelj: Slovenska kulturno politična in slovstvena zgodovina. Ljubljana 1966. Knj. 5, str. 53.
- ² Slovenski gospodar, 29. 4. 1880.
- ³ B. Sutter: Die Badenische Sprachen-verordnungen von 1897. Graz—Köln 1960. I., str. 108.
- ⁴ Slovenski gospodar, 20. 6. 1889. Nova imenitna uredba.
- ⁵ Prijatelj, n. d., knj. 5, str. 53. Domovina 5. 12. 1893 (izjava sedmih slovenskih poslancev, ki so še ostali v Hohenwartovem klubu).
- ⁶ Deutsche Wacht, 25. 2. 1894. Die Interpellation Gregorec im Abgeordnetenhaus.
- ⁷ Deutsche Wacht, 4. 3. 1894.
- ⁸ Deutsche Wacht, 8. 3. 1894. Der Vorstoss der Slovenen.
- ⁹ Deutsche Wacht, 11. 3. 1894. Die Cillier Frage. Slovenski gospodar, 15. 3. 1894. Slovencem pravica, krivica Nemcem?
- ¹⁰ Deutsche Wacht, 11. 3. 1894. Slovenski gospodar, 15. 3. 1894.
- ¹¹ Sutter, n. d., I., str. 109.
- ¹² Slovenski gospodar, 15. 3. 1894. Deutsche Wacht, 11. 3. 1894.
- ¹³ Deutsche Wacht, 11. 3. 1894. Sutter, n. d., I., str. 109.
- ¹⁴ Deutsche Wacht, 11. 3. 1894.
- ¹⁵ Deutsche Wacht, 5. 4. 1894.
- ¹⁶ Deutsche Wacht, 8. 4. 1894. Die Cillier Frage im Abgeordnetenhaus. Slovenski gospodar, 12. 4. 1894. (Ta Šukljetov govor je zaradi njegove izjave, da se Slovenci delijo v dve struji, od katerih ena »izvaja svoje postopanje iz etnografične skupnosti jugoslovanskih narodov in se nehoče bolj in bolj oddaljuje od zapada, in hoče, da bi tudi ljudstvo zrlo proti vzhodu«, sprožil ostre napade nanj, zlasti s strani klerikalnega tabora. Tako je Slovenski gospodar zapisal (12. 4. 1894): »... Naj si ne domišlja gospod Šuklje, da se kateri Slovenec res toliko zavzema za koalicijsko vlado, češ, nič boljšega ne more biti pod milim nebom... Kaj pa hoče reči profesor Šuklje o teženju nekaterih Slovencev k vzhodni kulturi? Večina Slovencev razume te besede, da nekaj Slovencev kopirni za pravoslavlje in Rusijo; in tako se te besede utegnejo razlagati na najvišjem mestu. Nimamo dovolj ostrih besedij, da bi zavrnil tako sumničenje in obrekovanje«...) (Na splošno o reakcijah na Šukljetovo izjavo glej: Dušan Kermavner: Slovenska politika v letih 1879 do 1895. Političnozgodovinske opombe k peti knjigi Ivana Prijatelja Slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine 1848—1895. Ljubljana 1966, str. 221—232.)
- ¹⁷ Deutsche Wacht, 8. 4. 1894. (Cel Forreggerjev govor v državnem zboru je Deutsche Wacht objavila 12. 4. 1894 v posebni prilogi.)
- ¹⁸ Slovenski gospodar, 3. 5. 1894. (Celoten Vošnjakov govor je objavil Slovenski gospodar v več nadaljevanjih.)
- ¹⁹ Slovenski gospodar, 26. 4. 1894.
- ²⁰ Slovenski gospodar, 3. 5. 1894.
- ²¹ Deutsche Wacht, 15. 4. 1894. (Izjava Forreggerja na zborovanju Nemškega društva na Dunaju dne 12. 4. 1894.)
- ²² Deutsche Wacht, 29. 7. 1894.
- ²³ Deutsche Wacht, 8. 3. 1894; 18. 3. 1894.
- ²⁴ Deutsche Wacht, 7. 6. 1894. Die Parteikonferenz in Graz.
- ²⁵ Slovenski gospodar, 7. 6. 1894. Doslej, pa ne dalje! (Originalni nemški tekst resolucije je objavila Deutsche Wacht 7. 6. 1894.)
- ²⁶ Deutsche Wacht, 24. 6. 1894. Zgodovinski arhiv v Celju (ZAC), Mestna občina Celje (MOC) 1850—1918, fasc. 6. Zapisnik seje občinskega odbora z dne 15. 6. 1894.
- ²⁷ Deutsche Wacht, 22. 7. 1894. ZAC, MOC 1850—1918, fasc. 6. Zapisnik seje občinskega odbora z dne 20. 7. 1894. (Resolucija je objavljena tudi v knjigi H. Wastian: Der Kampf um Cilli, Celje 1896, str. 4/5.)
- ²⁸ O zborovanju v Celju glej: Slovenski gospodar, 28. 6. 1894. O zborovanju v Mozirju glej: Slovenski gospodar, 12. 7. 1894. O zborovanju v Šmarju glej: Slovenski gospodar, 26. 7. 1894.
- ²⁹ Slovenski gospodar, 28. 6. 1894.
- ³⁰ Slovenski gospodar, 9. 8. 1894. Nič za nič.

- ³¹ Sutter, n. d., I, str. 110.
- ³² Prav tam.
- ³³ Prav tam.
- ³⁴ Prav tam.
- ³⁵ Prav tam. (Forregger je 8. 8. 1894 pisal Dumreicherju, da je Celjanom vseeno, če razpade zaradi gimnazijskega vprašanja koalicija.)
- ³⁶ R. Forregger: Zur Cillier Gymnasialfrage, Dunaj 1894. (Samozaložba.)
- ³⁷ Sutter, n. d., I, str. 111.
- ³⁸ Sutter, n. d., I, str. 110.
- ³⁹ Prav tam.
- ⁴⁰ Slovenski gospodar, 27. 9. 1894. (O svojem »bivanju« na Dunaju sta poročala Stiger in Rakusch tudi na seji občinskega odbora dne 5. 10. 1894; ZAC, MOC 1850—1918, fasc. 6.)
- ⁴¹ Deutsche Wacht, 28. 10. 1894.
- ⁴² Deutsche Wacht, 14. 10. 1894, 18. 10. 1894. Sutter, n. d., I, str. 113.
- ⁴³ Sutter, n. d., I, str. 113.
- ⁴⁴ Slovenski gospodar, 22. 11. 1894, 29. 11. 1894. Deutsche Wacht, 22. 11. 1894.
- ⁴⁵ Deutsche Wacht, 7. 2. 1895. Sutter, n. d., I, str. 113. Dr. Ivan Dečko in njegova doba. Založil in izdal Vekoslav Spindler. Maribor 1938. (navajam: Spindler), str. 18. (Objavljena je celotna resolucija.)
- ⁴⁶ Deutsche Wacht, 10. 2. 1895. Domovina, 15. 2. 1895. Spindler, n. d., str. 19/20.
- ⁴⁷ Sutter, n. d., I, str. 113.
- ⁴⁸ Prav tam. Deutsche Wacht, 17. 2. 1895, 21. 2. 1895, 24. 2. 1895.
- ⁴⁹ Sutter, n. d., I, str. 114.
- ⁵⁰ Deutsche Wacht, 28. 2. 1895.
- ⁵¹ Sutter, n. d., I, str. 114.
- ⁵² Sutter, n. d., I, str. 115.
- ⁵³ Prav tam.
- ⁵⁴ Deutsche Wacht, 13. 6. 1895. Heraus aus der Coalition!
- ⁵⁵ Sutter, n. d., I, str. 115.
- ⁵⁶ Prav tam.
- ⁵⁷ Sutter, n. d., I, str. 116.
- ⁵⁸ Sutter, n. d., I, str. 116/118.
- ⁵⁹ Deutsche Wacht, 20. 6. 1895. An Cilli gestorben. Sutter, n. d., I, str. 119/120.
- ⁶⁰ Deutsche Wacht, 23. 6. 1895. Gegen die Deutschen?
- ⁶¹ Prav tam.
- ⁶² Deutsche Wacht, 4. 7. 1895, 7. 7. 1895.
- ⁶³ Sutter, n. d., I, str. 120.
- ⁶⁴ Vasilij Melik: Slovenci v državnem zboru 1893—1904. ZČ 1979/1, str. 59.
- ⁶⁵ Sutter, n. d., I, str. 120. (Deutsche Wacht je imenovala Kalteneggerja »der steirische Judas«; DW, 18. 7. 1895.)
- ⁶⁶ Deutsche Wacht, 11. 7. 1895. Deutsche Wähler demonstriert.
- ⁶⁷ Deutsche Wacht, 11. 7. 1895. (Ker so krščanski socialci glasovali proti slovenskim paralelkam, jih je slovenski poslanec Klun že 11. 7. 1895 ostro napadel.)
- ⁶⁸ Deutsche Wacht, 18. 7. 1895. Cillier Gemeinderath.
- ⁶⁹ Deutsche Wacht, 18. 7. 1895.
- ⁷⁰ Prav tam.
- ⁷¹ Prav tam.
- ⁷² Prav tam.
- ⁷³ Deutsche Wacht, 21. 7. 1895. Das Budget angenommen! Mit Stimmen der Liberalen!
- ⁷⁴ Citirano po: B. Sutter, n. d., II., str. 34.
- ⁷⁵ J. Mlinar: 150 let celjske gimnazije, CeZb 1958, str. 37. »Z odlokom prosv. ministrstva, ki je izšel že konec julija, je bilo odrejeno, da se prvi razred odpre s šolskim letom 1895/96, ostali trije razredi pa bodo začeli s poukom postopoma v naslednjih letih« ...
- ⁷⁶ Podrobno o nemškem dijaškem domu: Bericht des Vereines Deutsches Studentenheim in Cilli über den dreijährigen Bestand des Hauses, Celje 1899. Samo-

založba društva (navajam: Bericht). Denkschrift zur Feier des zehnjährigen Bestandes des Deutschen Studentenheims in Cilli, Celje 1906. Samozaložba društva (navajam: Denkschrift).

⁷⁷ Bericht, str. 1. Denkschrift, str. 7.

⁷⁸ Bericht, str. 1. Deutsche Wacht, 28. 7. 1895.

⁷⁹ Deutsche Wacht je prvič objavila izkaz o prispelih prispevkih dne 4. 8. 1895, kasneje pa je objavljala take izkaze vsak teden.

⁸⁰ Deutsche Wacht, 21. 11. 1895. Bericht, str. 3. Denkschrift, str. 9.

⁸¹ Deutsche Wacht, 16. 1. 1896. (Na ustanovitvi podpornega odbora je govoril H. Wastian, njegov govor pa je izšel v posebni brošuri z naslovom: Der Kampf um Cilli, ki jo je založil celjski knjigarnar Georg Adler.)

⁸² Deutsche Wacht, 15. 10. 1896. Wien für Cilli.

⁸³ Samo graški odbor je do 15. 6. 1897, ko je imel zadnjo sejo, zbral 37.631 fl. 57 kr. (Bericht, str. 3).

⁸⁴ Deutsche Wacht, 23. 4. 1896. Bericht, str. 5. Denkschrift, str. 7.

⁸⁵ Bericht, str. 6.

⁸⁶ Načelnik društva je postal celjski župan Stiger, njegov namestnik prof. dr. Wertheim, tajnik dr. Kowatschitsch, blagajnik Franz Wilcher, člana odbora pa sta bila: Julius Rakusch in prof. Kurz. (Bericht, str. 5).

⁸⁷ Bericht, str. 6. Denkschrift, str. 8.

⁸⁸ Bericht, str. 6.

⁸⁹ Denkschrift, str. 13.

⁹⁰ Deutsche Wacht, 6. 4. 1912.

⁹¹ Glej tabelo IV.

⁹² Glej tabelo V. (in jo primerjaj s tabelo I.).

⁹³ Denkschrift, str. 11.

⁹⁴ O slov.-nemški nižji gimnaziji oziroma samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredih v Celju daje največ podatkov Spomenica, ki so jo konec 1913 izdali Slovenci. (ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1; Spomenica o c. kr. samostojnih gimnazijskih razredih z nemškim in slovenskim učnim jezikom v Celju.)

⁹⁵ Deutsche Wacht, 27. 2. 1896; 1. 3. 1896.

⁹⁶ Prav tam.

⁹⁷ Deutsche Wacht, 6. 1. 1897.

⁹⁸ Deutsche Wacht, 10. 1. 1897. (Celoten Forreggerjev govor)

⁹⁹ Deutsche Wacht, 10. 1. 1897.

¹⁰⁰ Domovina, 15. 1. 1897. Celje—Dunaj.

¹⁰¹ Prav tam.

¹⁰² Dr. Josef Pommer je v državnem zboru nasledil dr. Richarda Forreggerja, ki ob državnozbornih volitvah v začetku 1897 ni hotel več kandidirati. (O njem glej: Deutsche Wacht, 25. 2. 1897.)

¹⁰³ Deutsche Wacht, 1. 4. 1897.

¹⁰⁴ Sutter, n. d., II., str. 46.

¹⁰⁵ O cesarskem odloku: Sutter, n. d., II., str. 46. (Iz pisanja Domovine izhaja, da slovenska stran ni takoj izvedela za ta odlok.)

¹⁰⁶ Domovina, 23. 7. 1897. Slovensko-nemška gimnazija v Celji — padla!

¹⁰⁷ Prav tam.

¹⁰⁸ Domovina, 6. 8. 1897. Deutsche Wacht, 5. 8. 1897.

¹⁰⁹ Domovina, 3. 9. 1897.

¹¹⁰ O problemih slov.-nemških gimnazijskih razredov podrobno govori Spomenica (glej op. 94).

¹¹¹ Deutsche Wacht, 2. 2. 1902. Wieder einmal die Cillier Gymnasialfrage.

¹¹² Šolski muzej v Ljubljani, fasc. 309/15. Pismo društva Naprej iz Celja izobraževalnemu ministrstvu z dne 17. 1. 1902.

¹¹³ Prav tam.

¹¹⁴ Deutsche Wacht, 6. 2. 1902.

¹¹⁵ Deutsche Wacht, 2. 2. 1902.

¹¹⁶ Deutsche Wacht, 9. 2. 1902.

¹¹⁷ Prav tam.

¹¹⁸ Deutsche Wacht, 23. 3. 1902.

¹¹⁹ Prav tam.

¹²⁰ Prav tam. (Poleg Koerberja je Deutsche Wacht napadla tudi Italijane in objavila dopis občine Piran iz leta 1894, ko se je le-ta solidarizirala s celjskimi Nemci glede gimnazijskega vprašanja.)

¹²¹ Prav tam. (Pommerjev govor v celoti je v Deutsche Wacht objavljen v nadaljevanjih: 27. 3. 1902, 30. 3. 1902, 3. 4. 1902, 6. 4. 1902.)

¹²² Domovina, 28. 3. 1902.

¹²³ Prav tam.

¹²⁴ Domovina, 28. 3. 1902. (O Tavčarjevem predlogu tudi: Deutsche Wacht, 3. 4. 1902.)

¹²⁵ Domovina, 28. 3. 1902. Izjava.

¹²⁶ ZAC, Dr. Ivan Dečko, fasc. 1. Izjava dunajskega dijaštva z dne 2. 4. 1902. (Navajamo jo v celoti):

Izjava

Samostojno slovensko narodno misleče dunajsko dijaštvo zavzema proti kompromisni ideji glede celjskega vprašanja, izraženi v »Slov. Narodu« v sledeči izjavi svoje stališče, ki je ob jednem stališče vseh zavednih in narodno čutečih Slovencev, kakor isto potrjuje historični razvoj narodne politike vseh drugih narodov, — da je vodilna ideja vsake narodne politike bramba realne narodne posesti, ozemlja in ljudstva, oziroma rešitev izgubljene posesti in da imajo v tej realni narodni posesti največjo vrednost mesta kot izvor kulturnega napredka — ter se pridružuje docela izjavi štajerskih poslancev in zaupnikov, ker meni:

1. da se je storila v vseh svojih posledicah še nedogledna napaka s tem, da je prišla ideja kompromisa s slovenske strani v javnost;

2. da bi, ko bi bila ideja sploh pametna, zadostovalo par privatnih pisem štajerskim poslancem, mesto da se je razglasila v tako neprimernem momentu — ker je pač jasno, da se da s prikrito taktiko doseči več kot z javno brbljavostjo;

3. da bi vsak politik moral znati presoditi dalekosežnost svojih besedij in vedeti, da poda s tem le novo orožje našim narodnim nasprotnikom in da omaja tako naše nezanesljive politične zaveznike;

4. da je poslanec, ki je sprožil ta predlog, oškodoval naš parlamentarni ugled in vero v resnost naših narodnih teženj, podprl Nemcem sumničenje »einer windischen Trutzburg«;

5. da se je tako postavilo naše slovenske zaveznike v zahvalo zato, da so Čehi poklicali svojega zadnjega moža na krov, da so se Poljaki s svojim velikim vplivom, da celo z ministrsko besedo zavzeli za našo sveto pravico, v nekam čudno luč, kakor da bi se leti ne bili borili za našo pravico, nego storili zgolj čin sovrašтва napram Nemcem;

6. da so Slovenci bržkone izgubili mnogo zvestih slovanskih zaveznikov, mesto da bi jih za bodočnost tem ožje priklenili nase, ker že prete, da si bodo v bodoče vsak Slovincem na ljubo, dobro premislili;

7. da se je s tem pokopala ideja obnovitve slovanske desnice;

8. da bodo posledice take liberalne taktike zgolj Nemcem koristile;

9. da je vsaka kompromisna izmenjava — dasi jo v tem slučaju ne dopušča vitalni narodni interes, ne narodni ponos — slaba, če sami, ne da bi nas kdo vprašal, ponujamo in tako svoje lastno blago podcenjujemo, ker le tedaj je upati, da dobimo veliko v zameno, če nam je res veliko za stvar, katero dajemo v zameno in če se vsaj delamo, kot da bi jo sploh ne dali iz rok;

10. da nastaja sedaj kočljivo vprašanje, dobimo li za Celje, če nam že to jedva priborjeno pravico zopet ugrabijo, sploh kako primerno nadomestilo, ko se je prišlo v tako neumestnem trenutku z docela nepotrebno izjavo na dan;

11. da pač ta korak jasno kaže, da nastopajo naši narodni zastopniki, če ne brez konkretnega, pa gotovo brez skupnega narodnega načrta na političnem torišču, vsled razdirajočega nastopa posameznih elementov;

12. da je ta posredna pomoč vladi in Nemcem zopet jedna značilnih posledic, izvirajočih iz zveze z Nemci in vlado;

13. da je verjetno, da je zvitih diplomat minister Körber meneč, da bode Stürgkhova resolucija sprejeta in v bojzani, da bi nastal radi tega na Slovenskem

vihar opravičene narodne ogorčenosti, ki bi prisilil poslance do obstrukcije, obljubil liberalnim poslancem masno liberalno kompenzациjo z namenom, da le-ti gase z vodenimi frazami in bagatelizovanjem nastali plamen narodne ogorčenosti, da se vihar čim preje poleže in ne moti Körberju parlamentarnega dela. — Pa resolucija je bila odklonjena in liberalna kompenzacija je razpala v nič;

14. da se v tem dejstvu živo kaže, da ministra Körberja taktika napram Slovincem sestaja v tem, da izigra liberalce napram klerikalcem in obvlada tako ves slovenski narod. Liberalci pa se dajo vedoma ali premamljeni izvabiti v vladne zanke;

15. da je verjetno, da je Stürgkhov najbolji prijatelj, predsednik kluba nemških veleposestnikov, pa objednem najožji prijatelj g. dr. Tavčarja, baron Schwegel, vplival na svojega prijatelja g. dr. Tavčarja in ga prekanil v tej za Slovence in Stürgkhov državniški renomee odločilnej stvari;

16. da omenjeni poslanec izrablja narodne sile za nenarodni liberalizem, mesto da bi jih uporabljal v delu za narodni obstoj in procvit, in da — žali bog — hladno prepušča narodno idejo klerikalnim diplomatom in jim tako njih čete množi.

17. da je neumestno proglašati sebe največjim državniškim modrijanom, edino realnim politikom, ostale ogromne večine slovenskega naroda pa nezrelim gumbcem;

18. da ceni ta poslanec, če se ne odpove mandatu, bolj svojo osebo kot narodno korist. Mož, ki nima srca, ne bistrih očij za narodno korist, ne sme stati na odločilnem mestu;

19. da je list omenjenega poslanca zagrešil v najkrajem času jako značilne nedoslednosti v želji, da krije svoje prvotne namere s prikupnimi argumenti. — Tako ponuja v četrtek v nadomestilo za Celje gimnazije v Barkovljah in Solkanu, dva dni pozneje pa izključuje le gimnazije v celjski okolici in Mariboru. In teh nedoslednosti je še dolga vrsta;

20. da je omenjeni list že davno jenjal biti glasilo celokupnega slovenskega naroda, ker se ravna izključno le po geslu: »Vse v večjo čast in slavo dr. Tavčarjevo«.

V tem uverjenju izjavlja samostojno slovensko narodno dijaštvo, da mož, kojega hvalijo vsi naši nasprotniki in kojemu je deveta briga, če se izlijo nanj cele kadi slovenske ogorčenosti, ne sme biti trenotek dlje slovenski zastopnik.

Samostojno narodno misleče dijaštvo roti pa ljubljanskega župana g. I. Hribarja, naj vendar že enkrat prereže prt mej seboj in dr. Tavčarjem. Roti ga, da že enkrat z četo vseh narodni ideji zvestih zapusti liberalni tabor in se postavi z vso brezobzirnostjo proti vsem zunanjim in notranjim sovragom in škodljivcem slovenskega naroda. Prosi ga, da popusti če treba vsa si v časti prisluzena narodna mesta in vse nadalnje aspiracije in se poda na pot trnjeve, pa neizprosne opozicije, in upa, da župan Hribar, edina nada mlajšega zaroda, tudi če ga zapusté vsi njega dosedanji prijatelji, brez ozira na vse napade in blatenja ne izda svojega rodu v trenotku, ko rabi mož, sposobnih in značajnih, mož, ki so voljni posvečati svoje sile in žrtvovati svojo korist narodnemu blagru in narodni korist.

Gospod župan! Ojunačite se in ustanovite Vi, ki ste po svojem srcu in po svojih zmognostih kot nalašč v to poklicani mogočno preko kronovinskih mej segajočo vseslovensko narodno stranko. Svobodne misli ne bo konec nikdar, slovenskemu narodu pa preti pogin, če ga bodo zastopali možje brez narodnega ponosa, brez srca in brez bistrih očij za narodno korist.

Dunaj, dne 2. aprila 1902

Samostojno slovensko narodno misleče dijaštvo.

Imena podpisancev so na razpolago pri g. jur. Ljud. Klobčiču, Wien IX. Porzellang. 30.

One dijake, ki so še v domovini, se prosi, da nemudoma brzozavnim potom ali na dopisnici na naslov omenjenega gospoda priglase svoje soglasje s to izjavo.«

¹²⁷ ZAC, Dr. Ivan Dečko, fasc. 1. Pismo dr. Fr. Pikla iz Kozjega z dne 8. 4. 1902. (V njem se Pikel opravičuje, da se ne bo mogel udeležiti shoda zaupnih mej dne 10. 4. 1902 v Celju, obenem pa podaja svoje mnenje o celjskem vprašanju: ... »Dasi pri-
staš Slov. Naroda moram vendar njegov nasvet k kompromisu odločno odkloniti. Zmagovalec ne bi nikdar smel staviti kompromisnih predlogov. To je stvar prema-

ganega in ta bode itak prišel s takimi predlogi. A vsak tak predlog se ima a limine odkloniti. Klaverni slov, nemški razredi so itak sramotna beračija; nam 400.000 štajerskih Slovencev gredo najmanj dve popolni gimnaziji, ena v Mariboru, druga v Celji. Za celjsko okrožje pa gimnazija nima nikjer drugje obstanka, kot v Celji. Celja ne smemo dati iz rok; ako sprejmemo gimnazijo v drugem kraju, se odpovemo Celju za vedno in ne vem, če si potem zamoremo kedaj to postojanko zopet priboriti. Zatorej: Rajši nič, kakor Celje spustiti iz rok. To je tudi mnenje vseh tukajšnjih so-mišljenikov«.)

¹²⁸ Deutsche Wacht, 13. 4. 1902. Die slovenische Versammlungskomödie.

¹²⁹ Prav tam.

¹³⁰ Spindler, n. d., str. 82.

¹³¹ Deutsche Wacht, 20. 4. 1902.

¹³² Slovenci so 1901 zahtevali od vlade, naj se v Celju ustanovi popolna slovenska gimnazija, zgradi pa se naj na prostoru med opuščeni pokopališčem pri Maksimiljanovi cerkvi in med železnico. Poslopje bi zgradila Celjska posojilnica, vlada pa bi jih v letnih obrokih vračala gradbene stroške. Vlada je imela za slovensko zahtevo nekoliko posluha, vendar je odklonila prostor pri Maksimiljanovi cerkvi. (O tem glej: Mlinar, n. d., str. 43.)

¹³³ Obširno o tem: Spindler, n. d., str. 81—86. (Ne glede na to, da Spindler na vsak način poskuša izničiti Dečkov akt, pa moramo poudariti, da je bilo njegovo postopanje politično zgrešeno.)

¹³⁴ Prav tam.

¹³⁵ V tej spomenici se je izreklo načelo, »da ne gremo iz mesta, v skrajni sili pa zahtevamo celo gimnazijo in pa prostor, ki ga bomo mi določili«. (ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Zapisnik zborovanja zaupnikov dne 3. januarja 1907.)

¹³⁶ ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Zapisnik zborovanja zaupnikov dne 3. januarja 1907.

¹³⁷ Prav tam.

¹³⁸ Prav tam.

¹³⁹ ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Pismo poslanca dr. Vouška načelniku narodnega sveta dr. Juri Hrašovcu z dne 26. 1. 1907.

¹⁴⁰ ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Zapisnik shoda zaupnikov v zadevi celjskega šolskega vprašanja dne 28. 9. 1907.

¹⁴¹ Prav tam.

¹⁴² Prav tam.

¹⁴³ Prav tam. (Od profesorjev so bili: Cestnik, dr. Dolar, Fon, Jošt, Kosi, Kožuh, Suhač, Lieskounig.)

¹⁴⁴ Prav tam.

¹⁴⁵ Prav tam.

¹⁴⁶ Sestali so se v marcu 1908 na Dunaju.

¹⁴⁷ Prizadevanja celjskega občinskega odbora za gradnjo nove (popolnoma nemške) višje gimnazije so lepo razvidna iz zapisnikov mestne občine Celje v letih 1896—1912. (ZAC, Mestna občina Celje, fasc. 6 do 10, in fasc. 13. [Zaupne seje.]

¹⁴⁸ Celjski Slovenci so poskušali ustanoviti popolno slovensko privatno gimnazijo s pomočjo Ciril-Methodove družbe v Ljubljani.

¹⁴⁹ ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Dopis dr. Jura Hrašovca neznanemu naslovniku z dne 30. 11. 1912 (koncept).

¹⁵⁰ ZAC, Spodnještajerski narodni svet, fasc. 1. Spomenica o c. kr. samostojnih gimnazijskih razredih z nemško-slov. učnim jezikom v Celju.

¹⁵¹ ZAC, Mestna občina Celje, fasc. 22. Predsedstveni spisi za leto 1913. Preas. 152/1913. (Spomenica, ki jo je izdelal predstojnik mestnega urada dr. Otto Ambroschitsch, je bila poslana ministru za izobraževanje 1. 5. 1914.) (Objavljena tudi v: Grazer Tagblatt, 20. 5. 1914 in v Deutsche Wacht, 20. 5. 1914.)

IVANKA ZAJC-CIZELJ

PRVA GLASBENA ŠOLA V CELJU

Ob urejanju arhivskega gradiva fonda Mestni šolski svet Celje sem prišla do podatka, da je že v 19. stol. delovala v Celju glasbena šola, in sicer pod imenom Musikschule des Musikvereines in Cilli (Glasbena šola glasbenega društva v Celju). Ker me je stvar začela zanimati, sem brskala dalje — najprej po literaturi, kjer sem v delu Andreasa Guboja Geschichte der Stadt Cilli (Zgodovina mesta Celje) dobila naslednje podatke:

— leta 1801 je bilo v Celju prvič ustanovljeno celjsko glasbeno društvo (str. 332 nav. dela),

— 1836. leta so na pobudo direktorja okrožne glavne šole v drugo (zum zweiten male) ustanovili glasbeno društvo, katerega glavni protektor je postal knezoškof (str. 356 nav. dela),

— leta 1879 je bilo društvo ponovno ustanovljeno na pobudo doktorja medicine Roberta Prossinagga, in sicer z namenom, da bi glasba zaživela v kulturi, šolah in dala pečat mestnemu utripu življenja — to bi dosegli: ...»z glasbeno šolo za petje, klavir, gosli in druge instrumente, s prirejanjem umetniških in ljudskih koncertov s pomočjo sposobne godbe. Tej je dala na razpolago mestna občina instrumente razpuščene godbe 8. bataljona poljskih lovcev in dve glasbeni sobi, najprej v mestnem špitalu in pozneje v starem poslopju okrajne glavne šole...« (str. 418 nav. dela). V samem tekstu avtor ne navaja letnice ustanovitve; knjiga kot taka pa je pisana kronološko in zgoraj navedeni podatki so zajeti v okviru dogodkov leta 1879.

Ustavila sem se tudi pri delu našega lokalnega zgodovinarja prof. Janka Orožna Zgodovina Celja in okolice — II in na strani 530 navedenega dela pod naslovom Godbena društva našla naslednje podatke: »... godbeno društvo (Musikverein), ki so ga leta 1879 obnovili na pobudo zdravnika dr. Prosinaka (Prossinagga). Društvo je podprla mestna občina. Dala mu je glasbila razpuščene godbe 8. lovskega bataljona in dve sobi, najprej v starem špitalu, nato

pa v poslopju, kjer je bila nekoč glavna šola (sedanje poslopje Glasbene šole). V tem poslopju je imela sedež tudi glasbena šola, ki jo je društvo ustanovilo...«

Čeprav je že iz navedenih podatkov slutiti, da je glasbena šola v 19. stol. res delovala, pa ti podatki niso zadosten dokaz za njen obstoj.

Pot me je pripeljala v fond Mestna občina Celje, kjer sem našla dva dragocena dokumenta:

— prošnjo glasbenega društva z dne 10. junija 1879 na občinsko zastopstvo za pomoč pri popravilu dodeljenega stanovanja za kapelnika. V utemeljitvi prošnje sta navedeni tudi nalogi društva — ustanovitev sposobne godbe in ustanovitev glasbene šole,¹

— vlogo glasbenega društva za dodelitev finančnih sredstev z dne 13. avgusta 1888, iz katere je razvidno, da je bila prva naloga društva skrb za vzdrževanje kvalitetne godbe in skrb za glasbeno izobraževanje ali, kakor bi lahko še rekli z drugimi besedami, skrb za glasbeni naraščaj. Godba je začela delovati takoj po ustanovitvi društva. Za šolo pa navaja, da je v bistvu životarila in se ubadala s kadrovskimi in finančnimi problemi. V začetku so imeli pouk iz petja in igranja violine. Šola je napredovala šele v šolskem letu 1887/88; v tem letu so na šoli poučevali violino, klavir in posamezna pihala. Izpitni koncert, ki je bil javen, je bil 14. in 15. julija in je pokazal dobre rezultate.²

Iz tega sledi, da je šola v šol. letu 1887/88 že redno delovala — v navedenem dokumentu je tudi podatek o enainštiridesetih učencih. Naslednje podatke, ki jih navajam, sem dobila v že na začetku omenjenem fondu Mestni šolski svet Celje, ki pa še ni v celoti urejen, kar pa v tem primeru ni pomembno, kajti moja primarna naloga je ugotoviti, kdaj je bila šola ustanovljena, in se v njen razvoj ne bom poglobljala. V omenjenem fondu sem našla pomembne podatke v naslednjih dokumentih:

— v sporočilu, da so bili statistični podatki o delovanju društvene glasbene šole (Musikvereinschule) za šol. leto 1889/90 odposlani v dveh izvodih,³

— v prošnji društva z dne 25. januarja 1894 na mestni šolski svet za dotacijo za namestitev tretjega učitelja za poučevanje klavirja. Iz dokumenta je razvidno, da je bil interes za glasbeno izobraževanje velik: še posebej za učenje klavirja in violine — od 57 učencev jih je 50 obiskovalo pouk iz navedenih dveh instrumentov,⁴

— statističnem poročilu za šolsko leto 1896/97 je navedeno, da je šola imela šest učiteljev in 135 učencev,

— v statističnem poročilu za šol. leto 1898/99 je navedeno, da obstoji zavod (Anstalt) že od leta 1879, in sicer za oba spola. V navedenem šolskem letu je poučevalo 7 učiteljev, ki so se poleg tega udeleževali tudi pri društveni godbi. Poučevali so: klavir, violino, teorijo (Harmonielehre), zborovsko petje in pihala,

— v poročilu iz leta 1898 je navedeno, da je šola dobivala sredstva za svoj obstoj s šolnino in subvencijami (denarne podpore), da so šolo lahko obiskovali šoloobvezni otroci ali pa tudi starejši — dokument navaja, da je

Ort: Kierumsch.

Standort: Cilli

Schulbezirk: Markt Cilli.

Musikschule des Musikvereines in Cilli.
Jahr 1898/9

Die Uebernahme bedarf seit dem Jahre 1879 für beide Gesellschaften.

Jahrgänge oder Abteilungen	Zahl der Lehrer geworben der Anstalt	Schüler.		Anmerkungen
		in	ausser	
1. Violin	3 Haupt Lehrer	113		Die Hauptsache für gleich sein der Uebernahme Lehrer für 3 Jahrgänge möglich der Musik Führungskapelle und zum Unterrichts praktisch befolgt.
2. Violon	12 Haupt Lehrer			
3. Horninstrumen	3 Haupt Lehrer			
4. Bass				
5. Schlaginstrumente				

Cilli am 15. Juli 1899

Der Obmann

J. Maderl. v. p.

bilo od skupno 82 gojencev 35 šoloobveznih in 47 izven šolske obveznosti ter od tega 47 moškega in 35 ženskega spola. V tem dokumentu najdemo tudi dragocen podatek, in sicer datum in številko odločbe, s katero je cesarsko kraljevo namestništvo podelilo šoli koncesijo — 14. januar 1888 št. 26917 de 1887.⁵

Glede na navedene dokumente menim, da šola do leta 1888 ni imela pravnega statusa zavoda in je v bistvu delovala kot sekcija glasbenega društva vse do šol. leta 1887/88, ko je dobila tudi koncesijo. Torej lahko imamo za ustanovni datum šole 14. januar 1888.⁵

VIRI — ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

¹ MO Celje, fasc. 17.

² MO Celje, fasc. 18.

³ MŠS sig. 6/85.

⁴ MŠS sig. 7/66.

⁵ MŠS sig. 9/4.

ANTON SORE

**OBMOČJE CELJSKEGA UČITELJIŠČA
(SREDNJE PEDAGOŠKE ŠOLE)
IN SOCIALNE RAZMERE UČENCEV**

Dotok učencev na celjsko Učiteljišče, Gimnazijo pedagoške smeri, Vzgojiteljsko srednjo šolo in Srednjo pedagoško šolo je bil povezan s splošnim razvojem pedagoškega šolstva in potrebami po učiteljih. Na večji ali manjši vpis so vplivali razen nagnjenosti za pedagoško delo tudi socialna sestava staršev, štipendijska politika, težnja po zaključni izobrazbi v Celju ter možnosti za nadaljnji študij na višjih in visokih šolah.

Osmega aprila 1948 je izdal minister za prosveto dr. Jože Potrč naslednji odlok: »Da bi bilo mogoče vzgojiti zadostno število učiteljskega kadra in zagotoviti šolskim potrebam, odločam, da se ustanovita v Celju in v Novem mestu državni učiteljišči tako, da se s šolskim letom 1948/49 odpre prvi letnik s potrebnimi vzporednicami, nato pa v naslednjih letih postopoma višji letniki.« Učiteljišču so dodelili začasne prostore v zgradbi II. gimnazije, v drugem letu, ko je imelo že pet oddelkov, pa se je preselilo v stavbo II. osnovne šole. Tu je imelo več prostora, bilo pa je tudi bližje vadniškimi razredom na Prvi in Drugi osnovni šoli. Staranje prebivalstva v mestnem središču in širjenje mesta proti zahodu, kjer so nastale nove stanovanjske soseske, je narekovalo gradnjo nove osnovne šole ob Ljubljanski cesti. Slovesna otvoritev Osnovne šole Slavka Šlandra je bila 29. novembra 1974. S tem letom je Druga osnovna šola prepustila celotno zgradbo Pedagoškemu šolskemu centru (Ulica 29. novembra), kjer je že od leta 1957 dalje potekal pouk v dveh izmenah. Do šolskega leta 1954/55 je trajalo šolanje na učiteljišču štiri leta, nato so ga zaradi potrebe po širši in poglobljeni izobrazbi učiteljiščnikov podaljšali na pet let. Leta 1968 je učiteljišče prenehalo, šola se je preosnovala v štiriletno Gimnazijo pedagoške smeri. Tega leta sta hkrati opravljali zaključni izpit

zadnja generacija učiteljskih in prva generacija gimnazijcev. S širšo splošno izobrazbo so se lahko maturanti gimnazije pedagoške smeri vpisali na različne višje šole in fakultete. Ker dijaki niso bili strokovno dovolj motivirani za študij učitelja razrednega pouka, so se raje odločali za predmetne učitelje.

Velike potrebe po vzgojiteljicah v vzgojno-varstvenih ustanovah širšega celjskega območja so pogojevale ustanovitev Vzgojiteljske srednje šole, ki je začela s poukom leta 1971 in je bila skupno z Gimnazijo pedagoške smeri vključena v Pedagoški šolski center. Istega leta so odprli v Celju oddelek za razredni pouk mariborske Pedagoške akademije, leta 1976 pa še šolo za varuhinje. V tej sestavi je postal Pedagoški šolski center zaključena strokovna šola, Celje pa se je razvilo (upoštevajoč tudi oddelke drugih višjih šol) v višješolsko središče. Mnogim socialno šibkim učencem je bilo mogoče pridobiti višjo izobrazbo v Celju in jim je bilo prihranjeno drago šolanje v Mariboru ali Ljubljani. Ni čudno torej, da se je število oddelkov na Pedagoškem šolskem centru iz leta v leto večalo. S preudarno notranjo organizacijo dela je močno pomlajen učiteljski zbor skupno z učenci sproti uspešno premeoval razne učnovzgojne in materialne probleme.

Reforma pedagoškega šolstva v SR Sloveniji, ki se je začela leta 1975 in traja še danes, je prinesla velike spremembe; nekoliko kasneje je zajela reforma vse srednje (1981) pa tudi višje in visoke šole. V srednjih šolah poznamo reformo najbolj pod oznako usmerjeno izobraževanje. Z zakonom o usmerjenem izobraževanju se je spremenil tudi naziv šole: Pedagoški šolski center (z Gimnazijo pedagoške smeri in Vzgojiteljsko srednjo šolo) je zamenjala Srednja pedagoška šola, ki vsebuje dva programa: učitelj in vzgojitelj predšolskih otrok. Učenci lahko izbirajo med štirimi smermi: naravoslovno-matematično, družboslovno-jezikovno, vzgojiteljsko in razrednim poukom. Šolsko leto 1985/86 pomeni za bodočega razrednega učitelja prehod z višje na visoko šolo, kajti vsi učitelji bodo morali imeti visoko izobrazbo. S tem v zvezi se ukinja v Celju tudi dislocirani oddelek Pedagoške akademije. Šolanje vzgojiteljic je trajalo do leta 1979 pet let, od tedaj dalje pa štiri leta, nakar lahko nadaljujejo še dvoletno izobraževanje ob delu na mariborski ali ljubljanski visoki šoli.* Reforma srednjega šolstva je prinesla tudi novo regionalno razporeditev usmerjenih šol, njihovih programov, usmeritev in dovoljenih oddelkov. Večji ali manjši vpis na to ali ono šolo poraja kadrovske spremembe, boljše ali slabšo izkoriščenost učilnic, laboratorijev, dragih sodobnih učnih pripomočkov itd. Med posameznimi kraji in šolami se križajo gravitacijski interesi, očitne so težnje po večjem številu učnih programov, usmeritvah in številu oddelkov.

Na osnovi prikazanega razvoja srednjega pedagoškega šolstva v Celju smo našo analizo razdelili na štiri obdobja: a) učiteljske, b) gimnazija pedagoške smeri, c) pedagoški šolski center s srednjo pedagoško šolo do leta 1984 in č) srednja pedagoška šola od šolskega leta 1984/85 dalje, ko so usmerjeno srednjo šolo dovršili prvi absolventi.

* Generacije, ki prihajajo s Srednje vzgojiteljske šole se lahko zaposlijo kot vzgojiteljice predšolskih otrok.

Večina podatkov se nanaša na učence zaključnih razredov in le izjemoma na ves zavod. Prav tako nismo obravnavali oddelka varuhinj. Od leta 1952 do 1986 je dokončalo šolanje na našem zavodu 3625 učenk in učencev. Trinajst generacij učiteljišča predstavlja 31,2 % vseh absolventov. Največ, 54,5 %, učencev je dokončalo šolanje v času pedagoškega šolskega centra in še nekaj let pozneje (šolsko leto 1971/72—1983/84). Ostali dve obdobji sta precej krajši in sta zato tudi po številu absolventov šibkejši. Glede števila absolventov pomeni višek šolsko leto 1980/81 (249). Usmerjeno izobraževanje določa maksimalno število oddelkov, zato je vpis na to ali ono šolo omejen, trenutno število absolventov še vedno presega katerokoli leto učiteljišča.

Bližina doma, dobro urejen prevoz in s tem občutno nižji stroški šolanja so velika prednost za družine v Celju in bližnji okolici. Od ustanovitve učiteljišča do danes je bila celjska občina po odstotku absolventov vedno prva, vendar je njen delež dokaj nihal; dolgoletni popreček znaša 22,3 %. Najnižji odstotek (okrog 20) je bil v času učiteljišča, najvišji (28,5) pa, ko je šola prešla v gimnazijo pedagoške smeri. Tudi v srednji pedagoški šoli je celjska občina ohranila nad petino absolventov. Žalska občina je bila v dolgoletnem poprečju druga (16,0 %). Ko je bilo učiteljišče, je bil njen odstotek nekoliko nižji, pri gimnaziji pedagoške smeri je močno porasel, se v naslednjih letih znova nekoliko znižal, nato pa ustavil pri 16,2 %. Tretja je bila občina Šmarje pri Jelšah s 13,3 %. Zanj je značilen višek v času učiteljišča, nato je njen delež upadel, se v letih 1971—1981 znova dvignil in se nato zopet znižal. Občina Šmarje pri Jelšah se uvršča med gospodarsko manj razvite. Da bi čimprej prišli do kruha, si mnogi otroci oziroma njihovi starši izberejo poklicno šolo. Podobno velja za učence iz šentjurske občine, le da jih je bilo na šoli vedno precej manj kot iz sosednje šmarske občine. Dotok učencev iz laške občine je bil vsa leta precej izenačen, bil pa je za polovico manjši kot iz žalske občine. V zadnjih dveh letih odstotek »Laščanov« znova raste. V Gornji Savinjski dolini in Zadrecki dolini je bilo nekdanje precejšnje zanimanje za učiteljski poklic, kasneje pa je odstotek absolventov stagniral in celo nazadoval. Stroški bivanja v Celju so bili visoki, dnevno prevažanje pa za mudno. Povsem drugačen je bil razvoj v velenjski občini, ki je po dolgoročnem poprečku na sedmem mestu. Relativno število učencev, ki so obiskovali Pedagoški šolski center in Srednjo pedagoško šolo se je v primerjavi z Učiteljiščem več kot podvojilo. Upoštevati moramo izredno ugodne prometne zveze med Celjem in Titovim Velenjem, pa tudi to, da je Titovo Velenje tudi v demografskem pogledu mlado mesto, ki se gospodarsko hitro razvija. V Celju je več srednjih šol, ki so privlačnejše za dekleta. Občina Slovenske Konjice je glede dolgoročnega poprečka na osmem mestu, od leta 1971 pa odstotek učencev iz te občine v Pedagoški šolski center — Srednjo pedagoško šolo stalno narašča.

Iz zasavskih in posavskih občin je prihajalo največ učenk iz sevniške in hrastniške občine, njun skupni dolgoročni popreček je enak poprečku šentjurske občine. Avtobusne zveze s Hrastnikom so ugodnejše kot s Sevnico, vendar je iz sevniške občine prihajalo več učencev (v hrastniški občini živi 10979 prebivalcev, v sevniški pa 19008), kar je glede na število prebivalcev obeh občin razumljivo. Iz trboveljskih osnovnih šol je dotok učencev po letu 1967 polagoma upadel, učenci iz Zagorja pa se po potrebi usmerjajo že proti

Ljubljani. Skoraj enak odstotek kakor trboveljska ima tudi brežiška občina. Za učence s koroških občin je Celje že predaleč, pač pa se je nekaj let vozilo na celjsko učiteljsiše več dijakov iz občine Slovenska Bistrica oziroma iz Poljčan.

Ceprav je dotok absolventov v Učiteljsiše — Srednjo pedagoško šolo razviden iz zemljevida, naj dodamo nekaj pojasnil in ugotovitev. Vseh naselij nismo zajeli v naš pregled, manjkajo kraji v drugih republikah in v bolj oddaljenih občinah SR Slovenije; primanjkljaj je zanemarljiv. Nekatera manjša naselja smo pridružili večjim, tako da je število absolventov ostalo nespremenjeno. Vseh označenih naselij je 207, 44 % je takih, od koder je prihajalo do pet učencev. Krajev s šest do deset učencev je petina, nato sledijo naselja z enaindvajset do petdeset in enainpetdeset do sto dijakov (13 do 14 %). Iz celjskega mestnega območja je obiskovalo naš zavod 15,2 % vseh absolventov. Večje število dijakov je prihajalo še iz Titovega Velenja, Sentjurja, Rogaške Slatine, Žalca, Smarja pri Jelšah, Laškega, Slovenskih Konjic, Hrastnika in Sevnice. V Brežicah so leta 1972 odprli oddelke gimnazije pedagoške smeri, toda leta 1985 so prenehali vpisovati v pedagoški program. Poslej se morajo mladi iz brežiške, krške in sevniske občine usmerjati v celjsko ali novomeško pedagoško šolo. Sevniska občina je že doslej v večji meri težila k Celju.

O socialnih razmerah učencev lahko posredno sklepamo na osnovi podatkov o aktivnosti staršev. V več kot dveh tretjinah družin je bil do leta 1968 aktiven samo eden od staršev. Pri kmečkih gospodinjstvih smo upoštevali, da sta aktivna oče in mati. Precej absolventov je imelo priletne starše, saj je bilo okrog 13 % njihovih očetov že upokojenih, domala petina absolventov pa ni imela več očeta. Pri tem ne smemo pozabiti na vojne žrtve in sirote brez staršev, za katere so skrbeli skrbniki. V naslednjih letih (1969—1984) se je stanje precej izboljšalo, tako da je bilo znatno več družin (57,9 %), kjer sta bila zaposlena oče in mati, odstotek sirot pa se je občutno znižal.

V šolskem letu 1957/58 je od vseh dijakov Učiteljsišča (364) sprejemalo štipendije 78 % (Letno poročilo 1957/58). Podpore v višini 100 do 3000 din je dobivalo 67,9 % dijakov, ostali so prejeli največ do 8000 din. V naslednjih letih je število štipendij močno upadlo. Glavni štipenditorji so bile občine, organizacije ZB, šole, podjetja idr. Leta 1978 je obiskovalo Pedagoški šolski center skupno 974 učencev, štipendije pa je prejelo 56,5 % učencev. Znatno več je bilo kadrovskih štipendij, njihova višina se je gibala od 500 do 1500 din in več. Razmeroma največ dijakov je prejelo 700 do 900 din. Odstotek štipendistov je bil v zaključnih razredih vedno višji kot v prvih. Leta 1984/85 je dobivalo štipendije 30,4 % vseh dijakov (605), od 160 absolventov pa 46,5 %. Višina štipendij je znašala od 1000 do 5000 din in več, relativno največ štipendistov je prejelo 3000 do 4000 din. Štipendije so nakazovali: izobraževalne skupnosti občin, izvršni sveti občin, združena sredstva občin, posebna izobraževalna skupnost Ljubljana idr.

Razdelitev staršev na kmete, delavce, uslužbence, obrtnike in samostojne poklice je preveč splošna in nejasna, uradna poklicna klasifikacija za opredelitev po osnovnih dejavnostih. Dejavnostna sestava staršev na gravitacijskem območju celjskega Učiteljsišča oziroma Srednje pedagoške šole razkriva splošne družbene in gospodarske razmere ter spremembe po osvoboditvi. V

LEGENDA K DIAGRAMU

- Meja obdobj
- Prvi absolventi SPŠ

- U Učiteljišče
- GPS Gimnazija pedagoške smeri
- PŠC Pedagoški šolski center
- SPŠ Srednja pedagoška šola

letih 1952—1968 je bilo 29,6 % staršev zaposlenih v primarnih dejavnostih, predvsem v kmetijstvu (27,3 %). Posebno veliko kmečkih staršev je bilo v letih 1952 do 1956, nato je njihovo število občutno nazadovalo. Manj kot polovica kmetov je imela 10 do 20 ha zemlje, nekaj je bilo tudi večjih posestnikov. Znano je, da se na malih pa tudi srednjih kmetijah v gričevnatem in hribovskem svetu težko živi samo od zemlje, zato so se družinski člani slej ko prej zaposlili izven kmetijstva. Število mešanih gospodinjstev je hitro naraščalo, kmečkih pa se je zniževalo. Kmečkih delavcev na družbenih ali zasebnih posestvih je bilo malo. Prav tako malo je bilo rudarskih otrok (2,3 %). Njihovo število je naraslo v šolskem letu 1953/54. V naslednjem obdobju (1968—1971) je odstotek v kmetijstvu zaposlenih staršev upadel na 16,3, v rudarstvu pa je ostal približno enak kakor pred leti. Notranje razmerje v primarnih dejavnostih se je do leta 1984 spremenilo tako, da je odstotek rudarskih staršev narasel (4,4), kmečkih pa je za 2 % upadel (15,3 %). Po letu 1971 je prihajalo precej učencev iz velenjske kotline in iz Hrastnika.

Staršev, zaposlenih v sekundarnih dejavnostih, je bilo v času Učiteljišča le za spoznanje več (30,2 %) kot v kmetijstvu. Večinoma so bili kvalificirani

delavci. Že v obdobju 1968—1971 se je odstotek v industriji in proizvodni obrti zaposlenih povečal (44,3), do leta 1984 pa se je dvignil na 46,5. Tak razvoj lahko razložimo s postopno deagrarizacijo podeželja in z večjo zaposlenostjo izven kraja stalnega bivališča, s čimer so se povečale dnevne selitve od doma do delovnega mesta.

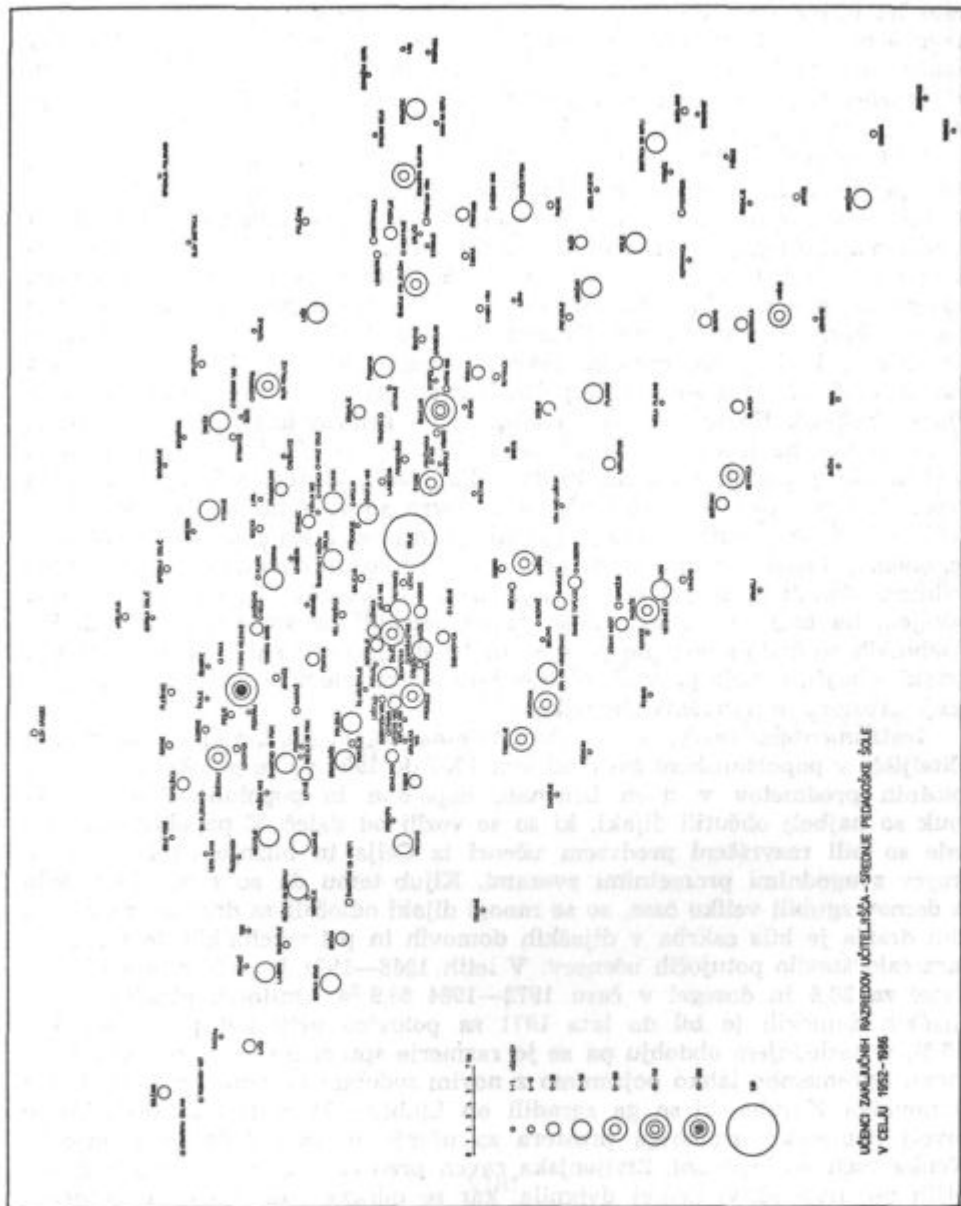
Odstotek v terciarnih dejavnostih zaposlenih staršev je v dobrih treh desetletjih precej nihal in se gibal med 26,3 in 20,7. Do leta 1968 je prevladovala med zaposlenimi starši trgovina in storitvena obrt, razmeroma veliko očetov je delalo tudi pri železnici (vozne olajšave za člane družine na vlaku), manj na pošti in gostinstvu. V sedemdesetih letih se je zmanjšal odstotek železničarjev, močno pa se je povečalo število avtoprevoznikov v družbenem in zasebnem sektorju.

Kvartarne dejavnosti so bile ves čas slabše zastopane, njihov odstotek se je gibal med 16,3 in 10,4. V upravi, zdravstvu, socialnem varstvu, šolstvu, kulturi in drugod so bili zaposleni starši, ki so prebivali večinoma v večjih naseljih, v občinskih središčih, kjer so pač bili omenjeni zavodi in uprava. Razmeroma veliko otrok je bilo v zadnjem desetletju iz učiteljskih družin — poklicna tradicija.

Delovno mesto je navadno vzorčno povezano s šolsko izobrazbo ali kvalifikacijo. Izobrazba staršev vsaj posredno vpliva na izbiro šole njihovih otrok. Razlikujemo naslednje stopnje šolske izobrazbe: osnovna šola (nepopolna in popolna), poklicne šole, tehniške in druge strokovne šole, gimnazija, višje in visoke šole. Na učiteljišče so prihajali večinoma (68,1 %) otroci staršev s popolno ali nepopolno osnovno šolo. Pičla četrtina staršev je dokončala razne poklicne šole, 7,1 % tehniške in druge srednje strokovne šole in samo 0,5 % gimnazijo, višje in visoke šole. Izobrazbena raven prebivalstva celjske regije je bila ob popisu 1961 nižja kot pri starših učiteljskihnikov. Predvsem je bilo več prebivalcev brez šolske izobrazbe in z nepopolno osnovno šolo. Nižji odstotek je bil pri tehniški šoli in drugih srednjih strokovnih šolah ter pri poklicnih šolah, nekoliko višji pa pri gimnaziji, višjih in visokih šolah.

V letih 1968—1971 so se razmere precej izboljšale. Odstotek staršev z osnovno šolo se je znižal na 55,3 %, zvišal pa se je pri vseh ostalih šolah, zlasti še pri poklicnih, tehniških in drugih strokovnih šolah. Staršev z višjo in visoko šolo je bilo 2,7 %. Spremembo je pripisati splošnemu dvigu izobrazbene ravni (šolanje odraslih ob delu in iz dela) prebivalstva in odprtosti gimnazije pedagoške smeri za nadaljnji študij. Naša šola je imela poleg splošno-izobraževalnih predmetov, ki so odlikovali ostale gimnazije, še glasbeni, instrumentalni in likovni pouk ter pedagogiko. Tudi v naslednjih letih se je izobrazbeni nivo staršev dvigal. Visokošolsko izobrazbo je imelo 3,2 % staršev, višjo 1,2 %, gimnazijo 0,9 %, tehniške in druge strokovne šole je dovršilo 14,9 % staršev, poklicne, poslovodske in delovodske šole pa 34,3 %. Samo popolno ali nepopolno osnovno šolo je dokončalo 45,6 %. Če primerjamo izobrazbeno sestavo staršev na Pedagoškem šolskem centru in Srednji pedagoški šoli z izobrazbeno sestavo prebivalstva starega 15 in več let v celjski regiji, ugotovimo, da je izobrazbeni nivo v regiji znatno nižji.

Ne glede na ime zavoda je bila srednja pedagoška šola podobno kot že nekatere druge srednje strokovne šole pretežno dekliška, fantov je bilo v vseh letih skupaj poprečno le 13 %; nekoliko več na Učiteljišču kot pozneje. Že

vrsto let njihovo število ne doseže 10 %. Relativno največ absolventov moškega spola je bilo v šolskem letu 1961/62, ko jih je bilo 31,3 %. Številčna razlika med spoloma se občuti zlasti pri nekaterih interesnih dejavnostih in pri družbenih prireditvah, npr. pri zaključnem plesu, ko si dekleta poiščejo partnerje na bolj »moški« Srednji tehniški šoli maršala Tita v Celju.

Nad polovico (55,7 %) učiteljskihnikov je v času šolanja prebivalo doma, pičla petina v dijaških domovih in četrtnina pri zasebnikih. Dijaški dom je bil takrat v Sadnikovi vili nad Savinjo in v poslopju bivšega kapucinskega samostana. Kasneje pa je dijaški dom Dušana Finžgarja dobil prostore v zgradbi opuščenega hotela Savinja (Maistrova 5), kjer so stanovali samo fantje, dekleta pa so prebivala v Kajuhovem dijaškem domu poleg sedanje Srednje šole za ekonomsko usmeritev. Dijaška domova sta bila občasno pretesna za vse dijake, ki bi želeli domsko oskrbo, mnogi učenci pa tudi niso zmogli plačati stroškov, zato so si raje poiskali sobo pri zasebnikih, kosili pa so v dijaški kuhinji. Dekleta so si navadno sama pripravljala skromno večerjo, šolska malica pa jim je nadomeščala zajtrk. Da bi bili izdatki čim manjši, so si učenke prinašale od doma kruh, sadje, včasih morda še kos prekajenega mesa. Stanovanjske in prehrabene razmere so bile takrat zelo skromne. Večjega dohodka doma ni bilo, štipendije pa niso zadoščale za učne pripomočke, obleko, stanovanje in urejeno prehrano. V dijaških domovih so bile skupne učilnice, vladati je moral red in mir, zato so se nekateri, ki so bili doma navajeni na bolj sproščene odnose, težko navadili na strog domski red. Pri zasebnikih so često stanovale po dve ali tri dijakinje v eni sobi, tako so bili stroški manjši, seveda pa tudi udobje. Poseben problem je predstavljalo ogrevanje prostora in potrošnja elektrike.

Instrumentalni pouk, pevski zbor, telesna vzgoja (za fante) so bili v času učiteljsišča v popoldanskem času, od leta 1957 do 1984 pa je potekal pouk tudi splošnih predmetov v dveh izmenah, dopoldne in popoldne. Popoldanski pouk so najbolj občutili dijaki, ki so se vozili od daleč. V popoldanske razrede so bili razvrščeni predvsem učenci iz Celja in bližnje okolice ter iz krajev z ugodnimi prometnimi zvezami. Kljub temu da so z vožnjo v šolo in domov zgubili veliko časa, so se mnogi dijaki odločali za dnevno migracijo. Čim dražja je bila oskrba v dijaških domovih in pri zasebnikih, tem bolj je naraščalo število potujočih učencev. V letih 1968—1971 je njihov odstotek narasel za 20,8 in dosegel v času 1972—1984 80,9 %. Odstotek absolventov v dijaških domovih je bil do leta 1971 za polovico nižji kot pri zasebnikih (15,5), v naslednjem obdobju pa se je razmerje spremenilo v korist dijaškega doma. Spremembo lahko pojasnimo z novim sodobno urejenim domom Karla Destovnika Kajuha, ki so ga zgradili ob Ljubljanski cesti leta 1979. Tu je dovolj namensko urejenega prostora za učenje in razvedrilo za učence in učenke vseh srednjih šol. Življenjska raven prebivalstva se je v štirih desetletjih po osvoboditvi precej dvignila, kar se odraža tudi v načinu življenja mladih ljudi.

V vseh letih je številčno najmočnejša skupina absolventov potovala dnevno po 20 do 30 km, njihov odstotek se je gibal med 37,1 (1952—1968), 32,7 (1972—1984) in 28,8 (1985—1986). V drugi skupini so bili učenci, ki so se vozili po deset do dvajset kilometrov. Posebno občuten je bil njihov odstotek (31,3) v času učiteljsišča, nato je postopoma upadel in dosegel leta 1984 le še

24,1 %. Nekdaj so prihajali dijaki iz bližnjih naselij v šolo peš ali s kolesi, sedaj se jih veliko vozi s primestnimi avtobusi. Zaskrbljujoče je naraščanje števila učencev, ki se vozijo dnevno trideset in več kilometrov. Njihov odstotek se je dvignil od 22,7 (1968) na 29,2 (1986). V šolskem letu 1985/86 se je tri četrtine vseh učencev Srednje pedagoške šole vozilo v Celje z avtobusom, ostali pa z vlakom. Mesečne vozovnice za vlak so sicer cenejše, vendar je neposredno območje avtobusa širše, razen tega pa vozijo avtobusi tudi pogosteje kot vlaki. Več dijakov se vozi z vlakom iz bolj oddaljenih krajev Posavja in iz naselij, ki so blizu železniških postaj ob Rogaški in savinjski progii. K dnevni poti moramo prišteti še razdaljo od doma do avtobusne ali železniške postaje.

Učiteljišče v Celju je nastalo zaradi pomanjkanja učiteljev na osnovnih šolah celjske pokrajine in Slovenije. Najprej je bila zaključena srednja strokovna šola, nato je bil poudarek na širši in bolj poglobljeni splošni izobrazbi (gimnazija pedagoške smeri), z reformo pa je postala (srednja pedagoška šola) programsko večsmerna; osnovna naloga vsake smeri je vzgoja in izobraževanje bodočih učiteljev. Zanimanje za pedagoški poklic je bilo povezano s kadrovske potrebe, z moralnim in materialnim vrednotenjem učiteljevega dela, s študentsko politiko in možnostmi nadaljnega študija. Naš zavod so obiskovali večinoma otroci kmečkih, polkmečkih in delavskih staršev, ki so želeli nuditi svojim otrokom višjo izobrazbo, kot so jo imeli sami. Precej otrok je ostalo zvestih učiteljskemu poklicu svojih staršev. Visoki stroški, oskrbe v dijaškem domu ali pri zasebnikih so vplivali na to, da je velika večina učencev vztrajno premagovala vsakodnevne nevšečnosti dolgih in zamudnih voženj. Fantov je bilo na naši šoli vedno mnogo manj kot deklet. Njihov nadaljnji študij je v veliki meri odvisen od gmotnih razmer staršev in od možnosti za zaposlitve.

VIRI

1. Letno poročilo učiteljišča v Celju za šolsko leto 1957/58.
2. Letno poročilo učiteljišča in gimnazije pedagoške smeri za šolsko leto 1967/68.
3. Letno poročilo gimnazije pedagoške smeri za šolski leti 1968/69 in 1969/70.
4. Letno poročilo pedagoškega šolskega centra v Celju za šolska leta 1970—1974.
5. Letno poročilo pedagoškega šolskega centra v Celju za šolsko leto 1977/78.
6. Popis prebivalstva po naseljih leta 1961, 1971 in 1981.
7. Vpisnice in matični listi za leta 1951—1985.

Prof. France Jesenovec (1906—1984)

BOŽENA OROŽEN

IZ BIBLIOGRAFIJE FRANCETA JESENOVCA

Pričujoči seznam del Franceta Jesenovca zajema po številu le slabo polovico njegovih člankov in razprav, objavljenih med leti 1933 in 1976 (nezajetih je okoli 250 enot). Izpuščeni so predvsem vzgojni oz. vzgojno-ideološki in priložnostni sestavki iz predvojnih let, zajeti pa članki in razprave iz širšega slavističnega področja (jezikoslovje, literarne ocene, literarna zgodovina, splošna kulturna zgodovina), torej vsekakor najtehtnejše in v večji meri še vedno živo področje njegovega delovanja. Vendar pa je tudi »slavistično« področje omejeno. Prezrto je namreč Jesenovčevo uredništvo (Vrtec, Kres, ...) in s tem v zvezi njegovi uredniški zapiski, izpuščeno njegovo prevajalsko delo (dva romana in več krajših spisov v revialnem tisku) pa tudi vrsta krajših literarnih poročil (razmejitvev, kdaj gre za poročilo in kdaj za oceno ali tehtnejši pretres, je kajpada nekoliko subjektivna). Spisi, objavljeni po drugi svetovni vojni, so zajeti v celoti; upoštevani so tudi prispevki v Brstičih, literarnem glasilu celjske gimnazije, četudi niso v tisku, ampak so bili le ciklostirani, zato pa so tudi teže dostopni.

Vrsta prispevkov iz predvojnih let je bila podpisana le z začetnicama F. J., nekateri so izšli le anonimno. V tem primeru je avtorstvo razvidno po omembah v zapuščini. Popisa v predvojnih letih objavljenih spisov nikakor ne bi bilo mogoče opraviti brez pomoči avtorjave vdove Jožice Jesenovc, zato naj ji velja posebna zahvala.

Sodim, da zaradi dvakrat omejenega izbora zajetih sestavkov podoba publicistične in znanstvene dejavnosti Franceta Jesenovca ni zabrisana, ampak nemara še bolj izstopa. Predstavi naj tako njegovo razgibano slavistično dejavnost prav ob osemdesetletnici njegovega rojstva, ki mu je ni bilo več dano dočakati.

Avtorica: Božena Orožen, prof. slavist., vodja oddelka za raziskovalno delo, Knjižnica Edvarda Kardelja Celje

KRONOLOŠKI PREGLED

1933

1. **Snovanje »Slovenskega juga« leta 1867.** — Levstikov zbornik 1933, str. 277—300.

1934

2. **Fran Erjavec: Misli ob stoletnici njegovega rojstva.** — Mentor 22/1934—35, str. 29—32.
3. **Joža Lovrenčič: Pastir z belo ptico : pravljica.** — Mentor 22/1934—35, str. 93—94.
Knjižna ocena.
4. **Tikanje, vikanje in onikanje v našem knjižnem jeziku.** — Slovenec, 5. okt. 1934,

1935

5. **Dr. Anton Mahnič: (pomen in ocena Mahničevega nastopa v slovenskem narodnem preporodu in književnosti) : ob petnajstletnici njegove smrti.** — Čas 30/1935—36, str. 91—94.
6. **Spomenu Matije Čopa : 1835—1935.** — Mentor 23/1935—36, str. 81—82.
7. **Dijak — podeželski režiser.** — Mentor 23/1935—36, str. 97—99.

1936

8. **Stritar v slovenski književnosti od 1866—1896 : (6. III. 1836 — 6. III. 1936).** — Mentor 23/1935—36, str. 151—153.
9. **Gimnazija nekdanj in sedaj.** — Mentor 23/1935—36, str. 219—221.
10. **Trisopetdesetletnica Trubarjeve smrti.** — Vrtec 67/1936—37, str. 30.
Podpis F. J.

1937

11. **Naš jezik.** — Kres 1937, str. 46—48.
12. **Naš fant v slovenski narodni pesmi.** — Kres 1937, str. 165—168.
13. **Dve novi hrvatski knjigi: Ivan Dončević, Propast; Ivo Kozarčanin, Tuđa žena.** — Slovenec, 2. april 1937, str. 5.
Knjižni oceni.
14. **France Jesenovec o slov. mladinskih listih.** — Slovenec, 14. marec 1937, str. 9.
15. **Vladislav Kušan: »Ponočne ispovijesti« Zagreb 1937.** — Slovenec, 22. junij 1937, str. 5.
Knjižna ocena.

1938

16. **Pogledi v slovensko književno zgodovino : nekaj besedi za uvod : I. ob viru slovenske književnosti.** — Fantovski sestanek, 6. snopič, 1938, str. 19—22 (Fantovska knjižnica, zv. 16)
Brez podpisa.
17. **Verska doba naše književnosti (1551—1768).** — Fantovski sestanek, 6. snopič, 1938, str. 26—30 (Fantovska knjižnica, zv. 16).
Brez podpisa.
18. **Doba slovenskega narodnega preporoda (1768—1848) : a) prosvetljena doba 1768—1819.** — Fantovski sestanek, 6. snopič, 1938, str. 35—38 (Fantovska knjižnica, zv. 16).
Brez podpisa.
19. **Doba slovenskega narodnega preporoda (1769—1848) : b) jezikoslovna romantika (1819—1830).** — Fantovski sestanek, 7. snopič, 1938, str. 5—8 (Fantovska knjižnica, zv. 18).
Brez podpisa.

20. **Doba slovenskega narodnega preporoda (1768—1848) : c) visoka romantika in ilirstvo (1830—1848).** — Fantovski sestanek, 7. snopič, 1938, str. 12—15 (Fantovska knjižnica, zv. 18).
Brez podpisa.
21. **Doba staroslovencev (1848—1868).** — Fantovski sestanek, 7. snopič, 1938, str. 18—21 (Fantovska knjižnica, zv. 18).
Brez podpisa.
22. **Doba mladoslovencev (1868—1895) : a) doba romantičnega realizma (1868—1881).** — Fantovski sestanek, 7. snopič, 1938, str. 24—27 (Fantovska knjižnica, zv. 18).
Brez podpisa.
23. **Ob dvanajstletnici smrti Ivana Cankarja.** — Fantovski sestanek, 11. snopič, 1938, str. 8—11 (Fantovska knjižnica, zv. 24).
Brez podpisa.
24. **Slovenska akademija znanosti.** — Kres 9/1938, str. 21—22.
25. **Ivan Cankar (1876—1918) : ob dvajsetletnici njegove smrti : (11. decembra 1918—1938).** — Mentor 26/1938—39, str. 98—100.
26. **Ali so bili naši kulturni delavci verni: Trubar (1508—1586).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 13—14.
27. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.) : škof Hren.** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 28—29.
28. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.) : baron Zois (1747—1819).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 60—61.
29. **Mara Husova: »Živa plamenica«.** — Slovenec, 11. maj 1938, str. 5.
Podpis F. J. Ocena ponatisa romana.
30. **Barclay: Rožni venec.** — Slovenec, 17. maj 1938, str. 5.
Ocena knjižne izdaje drame.
31. **Dom in svet št. 5.** — Slovenec, 20. maj 1938, str. 5.
Podpis F. J. Pretres revije.
32. **Ob stoletnici smrti dr. Ivana Prijatelja.** — Slovenec, 24. maj 1938, str. 3.
33. **Dom in svet št. 6.** — Slovenec, 28. junij 1938, str. 7.
Podpis F. J. Pretres revije.
34. **B. Režek: Svet med Grintovci.** — Slovenec, 16. julij 1938, str. 6.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
35. **Roman o jednom svečeniku.** — Slovenec, 18. julij 1938, str. 8.
Podpis F. J. Poročilo o hrvaški oceni Bevkovega romana Kaplan Martin Cedermac.
36. **E. Th. Seton: Rolf gozdovnik.** — Slovenec, 9. avg. 1938, str. 5.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
37. **Gustav Šilih: Beli dvor.** — Slovenec, 13. avgust 1938, str. 5.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
38. **Zbirka mladinskih knjig »Našega dneva«.** — Slovenec, 17. avgust 1938, str. 5.
Podpis F. J. Poročila o knjigah: Jože Kranjc, Drva; France Bevk, Huda čarovnica Čirimbara; Josip Senica, Oglarjev sin in druge pripovedke.
39. **Knjige Mladinske Matice.** — Slovenec, 20. avgust 1938, str. 5.
Podpis F. J. Poročila o knjigah: Venčeslav Winkler, Hribčev Gregec; Oskar Hudales, Zgodbe o bombažu; Davorin Ravljen, Grajski vrabec.
40. **Dr. A. Odar: Katoličani in različne vere.** — Slovenec, 21. oktober 1938, str. 5.
Podpis F. J. Knjižna ocena.

1939

41. **A. V. Isačenko, Narečje vasi Sele na Rožu. Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 16. Filološko-lingvistični odsek 4.** — Dom in svet 51/1939, str. 237—239.
Knjižna ocena.
42. **Ivan Prijatelj, Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848—1895. Uredil Anton Ocvirk. Pri Akademski založbi v Ljubljani 1938.** — Dom in svet 51/1939, str. 482—484.

43. **Izbrana poglavja iz pesništva.** — Kres 10/1939.
I. Meroslovje. — Str. 19—20.
44. **II. Ritem.** — Str. 43.
45. **III. Stopica.** — Str. 74.
46. **IV. Verz, vrstica ali stih.** — Str. 101—102.
47. **V. Stalni stih: (dalje).** — Str. 125—126.
48. **VI. Stalni stih (dalje).** — Str. 151.
49. **VII. Kitice in njihove vrste.** — Str. 200—201.
50. **VIII. Stik.** — Str. 224—225.
51. **IX. Stik (dalje).** — Str. 247—248.
52. **X. Pesmi v stalnih oblikah.** — Str. 270—271.
53. **XI. Pesmi v stalnih oblikah (dalje).** — Str. 295—296.
54. **XII. Pesniški ukrasi.** — Str. 323—324.
55. **Ob 99-letnici Prešernove smrti (8. febr. 1894 — 8. febr. 1939).** — Mentor 26/1938—39, str. 3—5.
56. **Govor za Strossmajerjev dan.** — Mentor 26/1938—39, str. 156—157.
57. **Na bregovih Bistrice.** Izdalo kamniško dijaško počitniško društvo »Bistrica« ob svoji petindvajsetletnici. Uredila Jože Vombergar in Škofic France 1938. — Mentor 26/1938—39, str. 197—198.
Ocena zbornika.
58. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Anton Tomaž Linhart (1756—1795).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 68—69.
59. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Valentin Vodnik (1758—1814).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 78—79.
60. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Jernej Kopitar (1780—1844).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 90—91.
61. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Janez Primic (1785—1823).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 102—103.
62. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): janzenisti.** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 110—111.
63. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Matija Čop (1797—1835).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 128—129.
64. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): France Prešeren (1800—1849).** — Naša zvezda 8/1938—39, str. 140—141.
65. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): France Prešeren (1800—1849) II.** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 12—13.
66. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Anton Martin Slomšek.** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 27—28.
67. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): dr. Janez Bleiweis (1808—1881).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 43—44.
68. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Luka Jeran (1818—1896).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 59—61.
69. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): slovenski ilirci.** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 96—97.
70. **Dom in svet št. 1—2.** — Slovenec, 31. januar 1939, str. 8.
Podpis F. J. Pretres revije.
71. **Dom in svet št. 3.** — Slovenec, 17. marec 1939, str. 8.
Podpis F. J. Pretres revije.
72. **Fr. Bezljaj: Oris slovenskega izgovora.** — Slovenec, 7. april 1939, str. 8.
Brez podpisa. Ocena razprave.

73. **F. Petrè: Poizkus ilirizma med Slovenci.** — Slovenec, 12. avgust 1939, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
74. **Janko Mlakar: Izbrani spisi II. zvezek.** — Slovenec, 18. avgust 1939, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
75. **A. V. Isačenko: Slovenski verz.** — Slovenec, 23. avgust 1939, str. 8.
Podpis F. J. Ocena razprave.
76. **Nove mladinske knjige.** — Slovenec, 24. avgust 1939, str. 8.
Podpis F. J. Ocena knjig: France Bevč, Grivarjevi otroci; Tone Seliškar, Janko in Metka; Fran Roš, Dija.

1940

77. **Jubilej slovenskega vseučilišča.** — Kres 11/1940, str. 19.
Podpis F. J. Ob 20-letnici slovenske univerze.
78. **Francé Prešeren: (ob 140-letnici njegovega rojstva).** — Kres 11/1940, str. 211.
Podpis F. J.
79. **Dva jubileja: dr. Francé Kidrič — šestdesetletnik, Dr. Jože Lovrenčič — petdesetletnik.** — Mentor 27/1939—40, str. 285—287.
Podpis F. J.
80. **Kulturno življenje za Bežigradom.** — Naš Bežigrad: v luči zgodovine, kulture, gospodarstva. — Ljubljana: Stavbna zadruga »Bežigrajski dom«, 1940, str. 104—119.
O šolstvu, društvih, socialnih ustanovah, stadionu.
81. **France Bevč petdesetletnik: (1890—1940).** — Naša knjiga, september 1940, št. 2, str. 22—23.
82. **Naša mladinska knjiga.** — Naša knjiga, november 1940, št. 3, str. 42—43.
Kakšna naj bo sodobna mladinska književnost; njena vzgojna vloga.
83. **Božič v slovenski književnosti.** — Naša knjiga, december 1940, št. 4, str. 73—75.
84. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Fran Levstik (1831—1887).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 126—127.
85. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Josip Stritar (1836—1923).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 144—145.
86. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Josip Stritar (1836—1923): B. v zasebnem življenju.** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 160—161.
87. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): mladoslovenci (1868—1895).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 176—177.
88. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Simon Jenko (1835—1869).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 191—192.
89. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Josip Jurčič (1844—1881).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 207—208.
90. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Simon Gregorčič (1844—1906).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 244—245.
91. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Janko Kersnik (1852—1897).** — Naša zvezda 9/1939—40, str. 260—261.
92. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): dr. Anton Mahnič (1850—1920).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 12—13.
93. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): dr. Anton Mahnič (1850—1920): II.** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 28—29.
94. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): dr. Anton Mahnič (1850—1920): III.** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 44—45.
95. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Anton Aškerc (1856—1912).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 59—61.
96. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Ivan Tavčar (1851—1923).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 73—74.

97. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Janez Mencinger (1838—1912).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 97—98.
98. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): naši naturalisti.** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 131—132.
99. **O starodavnosti, lepoti in bogastvu našega jezika.** — Obisk 1/1940, str. 371—373.
100. **Slowacki: Oče okuženih.** — Slovenec, 13. januar 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
101. **Jože Pahor: Matija Gorjan.** — Slovenec, 19. julij 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
102. **Slovenec in Jugoslavija v nemški reviji.** — Slovenec, 20. julij 1940, str. 8.
Podpis F. J. Poročilo o prikazu naše proze, ki ga je za revijo Der getreue Eckart napisal Stanislav Hafner.
103. **Fr. Ign. Radič: Biskup Mahnič, otac hrvatskog katoličkog pokreta.** — Slovenec, 30. julij 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
104. **Georges Bernanos: Dnevnik vaškega župnika. Izdala založba Hram v Ljubljani.** — Slovenec, 31. julij 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
105. **Ivan Zorec — šestdesetletnik.** — Slovenec, 1. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J.
106. **Miško Kranjec: Povest o dobrih ljudeh.** — Slovenec, 2. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
107. **Miroslav Gorše: Dr. Valentin Zarnik narodni buditelj, pisatelj in politik.** — Slovenec, 3. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
108. **Aleš Ušeničnik: Izbrani spisi IV. zvezek.** — Slovenec, 6. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
109. **Dom in svet št. 7.** — Slovenec, 7. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Pretres revije.
110. **Juš Kozak: Maske.** — Slovenec, 8. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
111. **T. Matič: Pjesme Kanižliča, Ivanošiča in Katančiča.** — Slovenec, 9. avgust 1940, str. 8.
Brez podpisa. Knjižno poročilo o zbirki Stari pisci hrvatski, 26. knjiga.
112. **Ivan Čampa: Mlin v grapi.** — Slovenec, 13. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižno poročilo.
113. **Ivan Mažuranić: Ob 50-letnici smrti velikega hrvatskega pesnika in ljudskega bana.** — Slovenec, 13. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J.
114. **Dve novi pesniški zbirki: Šalijeva: Slap tišine in Dušana Ludvika: S potepuško palico.** — Slovenec, 14. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižni oceni.
115. **Sodobna grška književnost (Po Peotokasu).** — Slovenec, 14. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J.
116. **Josip Velebit: Putnikova pjesma.** — Slovenec, 31. avgust 1940, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena.
117. **Kaj je navje.** — Slovenec, 22. december 1940, str. 4.
Podpis F. J. O pomenu besede, o ljubljanskem pokopališču in njegovi preureditvi.

1941

118. **Miroslav Gorše, Doktor Valentin Zarnik, narodni buditelj, pisatelj in politik. Slovenska Matica v Ljubljani 1940.** — Dom in svet 53/1941, str. 101—104.
Knjižna ocena.
119. **Ivan Prijatelj: Kulturna in politična zgodovina Slovencev. V. del. Mladoslavnenci. Obdobje romantičnega realizma 1868—1881. Uredil Anton Ocvirk.** — Dom in svet 53/1941, str. 249—251.
Knjižna ocena.

120. **Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika.** Napisala dr. Peter Guberina i dr. Kruno Krstić. Izdala Matica Hrvatska, Zagreb 1940. — Dom in svet 53/1941, str. 251—253.
Ocena razprave.
121. **Anton Vratuša: Levec in Ljubljanski Zvon.** Inavguralna disertacija. Ljubljana 1941. — Dom in svet 53/1941, str. 349—352.
Knjižna ocena.
122. **Vera in umetnost.** — Mentor 28/1940—41, str. 210—212.
Jeranovo in Mahničovo stališče ter sodobno vrednotenje.
123. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Dragotin Kette (1876—1899).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 148—149.
124. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Josip Murn Aleksandrov (1879—1901).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 163—164.
125. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Ivan Cankar (1876—1918).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 180—181.
126. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): Oton Župančič (1878).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 197—198.
127. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): dominsvetovci.** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 217—218.
128. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): zvonovci.** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 243—244.
129. **Ali so bili naši kulturni delavci verni (nad.): ob zaključku: (o ideji v umetnosti).** — Naša zvezda 10/1940—41, str. 265—266; s sliko avtorja.
130. **Roman o križarski vojski: Zofija Kossak: Križarska vojska, I. zvezek.** — Slovenec, 22. marec 1941, str. 8.
Podpis F. J. Knjižna ocena o romanu poljske pisateljice, ki ga je v slovenščino prevedel Tine Debeljak.
131. **Kranjska čbelica (njeno mesto, pomen in cena v razvojni črti slovenskega preporoda).** — Slovenski jezik 4/1941, str. 105—111.

1943

132. **Antoine de Sainte Exepery: Veter, pesek in zvezde.** Roman iz življenja letalcev. Naša knjiga 16. Iz francoščine prevedel Peter Kosem. — Dom in svet: zbornik I, 55/1943, str. 146.
Knjižna ocena.
133. **Charles Dickens, Dorritova najmlajša.** Povest v dveh knjigah. Založba Naša knjiga št. 15. Iz angleščine prevedel Mirko Javornik. V Ljubljani leta 1942. — Dom in svet: zbornik II, 55/1943, str. 140—142.
Knjižna ocena.
134. **Breznik Anton, Stavčna negacija v slovenščini. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani ... 1943.** — Dom in svet: zbornik II, 55/1943, str. 150—153.
Ocena razprave.
135. **Nov prevod iz srbščine: Branimir Čosić: Dva svetova: roman (Naša knjiga): prev. Fr. Jesenovec.** — Naša knjiga, avgust 1943, št. 1—4, str. 13—14.
Predstavitve romana.

1944

136. **Nova izdaja Josipa Jurčiča.** — Knjižni razglednik založbe Ljudske knjigarne, V Ljubljani, oktobra 1944, str. 2—3.
Napoved in predstavitev nove izdaje izbranih del.
137. **Jezikovna priredba romana »Cvet in sad«.** — Slovenec, 5. marec 1944, str. 3.
F. Jesenovec, avtor nove izdaje Jurčičevega romana, piše o jeziku prejšnjih in te izdaje.

138. **Boj za staro pravdo: Bogo Grafenauer: Slovenski kmet ob koncu 15. in v začetku 16. stoletja. Inavguralna disertacija. Ljubljana 1944.** — Slovenec, 2. september 1944, str. 3.
Poročilo o razpravi.

139. **Pomenske funkcije slovenskih članic: odlomek iz razprave o slovenskem modu.** — Zbornik zimske pomoči 1944, str. 529—536; z avtorjevo sliko.

1954

140. **Iz sintaktične in stilistične rabe povratnosvojlnega zaimka svoj.** — Slavistična revija 5—7/1954, str. 265—274.

1956

141. **Pripomba k negaciji v slovenščini.** — Jezik in slovstvo 1/1955—56, str. 126—127.
142. **Pripomba k našemu besednemu redu.** — Jezik in slovstvo 1/1955—56, str. 308.
143. **Rabim — potrebujem.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 87.

1957

144. **Ne da bi — da bi ne (= da ne bi).** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 128.
145. **Zavesti se — zavedati se.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 128.
146. **Jurčič romantik.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 168—174, 270—277.
147. **Gradim na objektih.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 190.
148. **Nekaj slogovnih ohlapnosti.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 235—236.
149. **Jurčičev Zavod in Muljava.** — Jezik in slovstvo 2/1956—57, str. 380.
150. **Pripomba je bila izneščena.** — Jezik in slovstvo 3/1957—58, str. 91.

1958

151. **Uspeti.** — Jezik in slovstvo 3/1957—58, str. 139.
152. **Povezan za NOB.** — Jezik in slovstvo 3/1957—58, str. 190.
153. **Izražajmo se z glagolom.** — Jezik in slovstvo 3/1957—58, str. 237.
154. **Koristil je njeno stanovanje.** — Jezik in slovstvo 3/1957—58, str. 288.
155. **Ali ste prišel (prišla)?** — Jezik in slovstvo 4/1958—59, str. 30.

1959

156. **Narečje vasi Sotensko nad Šmarjami pri Jelšah.** — Celjski zbornik 1959, str. 298—307.

1960

157. **Mihael Zagajšek (ob dvestodvajsetletnici njegovega rojstva).** — Celjski zbornik 1960, str. 317—337.

1961

158. **O razzlogovanju besed.** — Brstiči 3/1960—61, št. 2, str. 13.
Strojep. avtogr.
159. **Vejica pri sestavljenih veznikih.** — Brstiči 3/1960—61, št. 3—4—5, str. 26.
Strojep. avtogr.
160. **Škofjeloško narečje.** — Loški razgledi 8/1961, str. 124—135.

1962

161. **Odmev štajersčine v slovenskem knjižnem jeziku.** — Celjski zbornik 1962, str. 205—224.
162. **Ahacij Stržinar s Suhe (Ob 220-letnici njegove smrti).** — Loški razgledi 9/1962, str. 126—139.

1963

163. **Glagolski vid ali aspekt.** — Brstiči 6/1963—64, št. 1, str. 23—24. Strojep. avtogr.
164. **Celjske slovenske novine — ob 115-letnici njihovega izhajanja.** — Celjski zbornik 1963, str. 249—276.

1964

165. **Nekaj jezikovnih drobtin.** — Brstiči 6/1963—64, št. 2, str. 28. Strojep. avtogr. Razlaga nekaterih pogostih napak.
166. **Še nekaj slovničnih in pravopisnih drobtin.** — Brstiči 6/1963—64, št. 3—4, str. 40—41. Strojep. avtogr. Razlaga nekaterih napak.
167. **Pogled v Hribarjevo celjsko Domovino.** — Celjski zbornik 1963, str. 181—194.
168. **Govor slovenskega otroka.** — Jezik in slovstvo 9/1963—64, str. 127—131.

1965

169. **Slovenski zrihodnjik in njegove funkcije.** — Brstiči 7/1964—65, št. 1, str. 23—24; št. 2, str. 25—26; št. 3, str. 18. Strojep. avtogr.
170. **Drobničev slovar iz leta 1858.** — Celjski zbornik 1965, str. 343—355.
171. **Raba trpnika v slovenščini.** — Jezikovni pogovori. — V Ljubljani: Cankarjeva založba, 1965, str. 94—99.
172. **Priļastek in njegov odvisnik.** — Jezikovni pogovori. — V Ljubljani: Cankarjeva založba, 1965, str. 119—124.

1966

173. **Vrste oziralnih odvisnikov.** — Jezik in slovstvo 11/1966, str. 152—154.

1967

174. **Aškerčev slog v lirskih in epskih poezijah (Ob sedemdesetletnici izida druge Aškerčeve pesniške zbirke).** — Celjski zbornik 1967, str. 29—62.

1968

175. **Ob desetletnici obnovljenih Brstičev.** — Brstiči 1967—68, maj 1968, str. 1—2. Brez podpisa, avtor naveden v kazalu. Strojep. avtogr.
176. **Odmev spodnjega Posavja v naši kulturni zgodovini.** — Celjski zbornik 1968, str. 133—151.
177. **Naklonskost oblik, ki izražajo prihodnji čas.** — Jezik in slovstvo 13/1968, str. 52—55.

1969

178. **Raba nedoločnika.** — Jezik in slovstvo 14/1969, str. 33—37.

1970

179. **Jurčičeva in Tomičeva Veronika Deseniška.** — Celjski zbornik 1969—70, str. 199—212.

1971

180. **Oznaka slovenskega pogovornega jezika v Celju in okolici.** — Jezik in slovnstvo 17/1971—72, str. 76—81.

1972

181. **Dunajsko-celjska Vesna (Ob osemdesetletnici njenega prvega letnika).** — Celjski zbornik 1971—72, str. 319—330.

1974

182. **Kratek oris pogovornega jezika v Celju in okolici.** — Celjski zbornik 1973—74, str. 329—335.

1976

183. **Milana Pajka romantična igra Mlada Zora (Ob stoletnici avtorjevega rojstva).** — Celjski zbornik 1975—76, str. 519—527.

IMENSKO IN STVARNO KAZALO

- Aškerc Anton — 95, 174
 Barclay Florence Louisa — 30
 Bernanos Georges — 104
 besedni red — 142
 Bevč France — 35, 38, 76, 81
 Bezlaj France — 72
 Bežigrad — 80
 Bleiweis Janez — 67
 božič — 83
 Breznik Anton — 134
 Brstiči — 175
- Cankar Ivan — 23, 25, 125
 Celje — 180, 182
 Celjske slovenske novine — 164
- Čampa Ivan — 112
 Čop Matija — 6, 63
- Čosić Branimir — 135
- Dickens Charles — 133
 Dom in svet — 31, 33, 70, 71, 109
 dominsvetovci — 127
 Domovina (celjska) — 167
 Dončević Ivan — 13
 Drobnič Josip — 170
- Erjavec Fran — 2
- gimnazija — 9
 glagolski način — 139
 glagolski vid — 163
 gledališče — 7
 Gorše Miroslav — 107, 118
 govor otroka — 168
 Grafenauer Bogo — 138
 Gregorčič Simon — 90
 grška književnost, sodobna — 115
 Guberina Petar — 120
- Hafner Stanislav — 102
 Hren Tomaž — 27
 Hudales Oskar — 39
 Hus Mara — 29
- ideja (v umetnosti) — 129
 ilirci — 69
 ilirizem — 20
 Isačenko Aleksander Vasiljevič — 41, 75
 Ivanošič Antun — 111
- janzenisti — 62
 Jenko Simon — 88
 Jeran Luka — 68, 122
 jezikovni nasveti — 143, 144, 145, 147,
 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 165
 Jurčič Josip — 89, 136, 137, 146, 149, 179
- Kanižlić Antun — 111
 Katančič Matija Petar — 111
 katoliška književnost — 17
 Kersnik Janko — 91
 Kette Dragotin — 123
 Kidrič France — 79
 kitica — 49
 knjižni jezik — 4, 11, 161
 Kopitar Jernej — 60
 Kossak Zofija — 130
 Kozak Juš — 110
 Kozarčanin Ivo — 13
 Kranjc Jože — 38
 Kranjec Miško — 106
 Kranjska čbelica — 131
 Krstič Kruno — 120
 Kušan Vladislav — 15
- Levec Fran — 121
 Levstik Fran — 84
 Linhart Anton Tomaž — 58
 ljudska pesem — 12
 Lovrenčič Joža — 3, 79
 Ludvik Dušan — 114
- Mahnich Anton — 5, 92, 93, 94, 103, 122
 Matič Tomo — 111
 Mažuranić Ivan — 113
 Mencinger Janez — 97
 metrika — 43
 mladinska književnost — 82
 mladinski listi — 14
 mladoslovenci — 22, 87
 Mlakar Janko — 74
 Murn Josip — Aleksandrov — 124
- Na bregovih Bistrice (zbornik) — 57
 narečje — 156, 160, 161
 naturalisti — 98
 Navje — 117
 nedoločnik — 178
 negacija — 141
- Odar Alojzij — 40
 odvisniki, oziralni — 173
- Pahor Jože — 101
 Pajk Milan — 183
 pesmi, stalne oblike — 52, 53
 pesniški jezik — 54
 Petre Fran — 73
 pismenstvo — 16
 pogovorni jezik — 180, 182
 Posavje — 176
 Prešeren France — 55, 64, 65, 78
 prihodnji čas — 177
 prihodnjik — 169

- Prijatelj Ivan — 32, 42, 119
 prilastek — 172
 Primic Janez — 61
 prosvetljenstvo — 18
 protestantska književnost — 17
- Radić Frane Ign. — 103
 Ravljen Davorin — 39
 razzlogovanje besed — 158
 Režek Boris — 34
 ritem — 44
 romantični realizem — 22
 romantika — 19, 20
 Roš Fran — 76
- Saint Exupéry Antoine — 132
 Seliškar Tone — 76
 Senica Josip — 38
 Seton Ernest Thompson — 36
 Slomšek Anton Martin — 66
 Slovenska akademija znanosti — 24
 slovenski jezik — 99
 Slovenski jug — 1
 Slowacki Juliusz — 100
 staroslovenci — 2
 stik — 50, 51
 stopica — 45
 Stritar Josip — 8, 85, 86
 Strossmajer Josip Juraj — 56
 Stržinar Ahacij — 162
- Šali Severin — 114
 Šilih Gustav — 37
 Škofja Loka — 160
 Šmarje pri Jelšah — 156
- Tavčar Ivan — 96
 Tomić Josip Evgen — 179
 trpnik — 171
 Trubar Primož — 10, 26
- univerza v Ljubljani — 77
 Ušeničnik Aleš — 108
- vejica — 159
 Velebit Josip — 116
 verz — 46, 47, 48
 Vesna (dunajsko-celjska) — 181
 Vodnik Valentin — 59
 Vratuša Anton — 121
- Winkler Venčeslav — 39
- Zagajšek Mihael — 157
 zaimek — 140
 Zarnik Valentin — 107, 118
 Zois Žiga — 28
 Zorec Ivan — 105
 zvonovci — 128
- Župančič Oton — 126

DRAGICA ŽVAR

**CELJSKI ZBOROVODSKI SEMINARJI
V ORGANIZACIJI JURETA VREŽETA**OB 80-LETNICI PEDAGOŠKEGA SVETNIKA JURČKA VREŽETA,
GLASBENEGA PEDAGOGA IN ORGANIZATORJA

Z glasbo ustvariti lepši svet...

Mislím, da ni pretirana trditev, da v mladinskem zborovstvu prednjačimo v jugoslovanskem prostoru, v evropskem merilu pa lahko precej naših mladinskih zborov brez sramu postavimo vštric evropskim zborom.

Brez dvoma je k rasti slovenskih mladinskih zborov mnogo pripomogel Mladinski pevski festival v Celju, k umetniški ravni pa so poleg osebnih kvalitiet samih zborovodij, mnogo prispevali naši zborovodski seminarji. Jurče Vreže

Jurče Vreže se je rodil 16. aprila 1906. leta v kraju Bobovo blizu Šmarja pri Jelšah. Bil je šesti od osmih otrok. Nekaj let star je dobil ustno harmoniko. Kadar so imeli doma kolone, je smel z drugimi otroki sedeti dolgo v noč na krušni peči, igrati na orglice, peti in opazovati odrasle, ki so plesali in se zabavali. Zelo rad se spominja tudi nedeljskih maš, ko je v cerkvi lahko pel. Skril se je za oltar in pel skupaj s cerkvenim zborom, čeprav mu je to prepevanje mežnar prepovedal, češ da lahko prepevajo samo pevci na koru. Prepeval je tudi tedaj, ko je pasel krave, saj so mu doma rekli, da bodo krave dale zaradi petja več mleka, pel je tudi zajcem in kokošim, pač kjer se je le dalo.

Osnovno šolo je obiskoval v Šmarju. To je bila šestrazredna šola, ki pa je že imela pevski zbor. Sestajali so se po pouku. Vrežetu je ostala posebno v spominu pesem Mi smo vojaki, korenjaki. Pogosto so nastopali v dvorani gostilne Pri Habjanu.

Starši so Vrežetu namenili duhovniški stan, saj je bil tudi njegov stric v Mariboru duhovnik. Tako je po končanem petem razredu v Šmarju šel

v Maribor in opravil sprejemne izpite za klasično gimnazijo. Nasproti gimnazije je stalo učiteljišče in Vreže se je neprestano oziral tja, prisluškoval številnim pevskim in instrumentalnim zvokom, ki so prihajali od tam, ter tudi sam hrepenel po petju in igranju. Odločil se je za učiteljišče. Stric se je strinjal in mu dal tudi prvo glasbeno znanje. Učil ga je igranja na harmonij.

Na učiteljišču ga je glasbo poučeval profesor Hinko Druzović, poleg tega pa je Vreže obiskoval tudi glasbeno šolo Glasbene matice, tudi to pri Druzoviću.¹ V drugem letniku učiteljišča je Vreže že vodil šolski pevski zbor, pod Druzovićevim mentorstvom pa je naštudiral spevoigro Vinka Vodopivca Kovačev študent, ki so jo izvajali najprej v Šmarju. To je bila Vrežetova prva javna prireditev. V letih 1924—1926 je na učiteljišču vodil tudi oktet. Vreže je pri profesorju Beranu² igral klavir in violino, zadnji dve leti pa je bil član pevskega zbora Glasbene matice, pel pa je tudi pri Mešanem zboru Maribor.

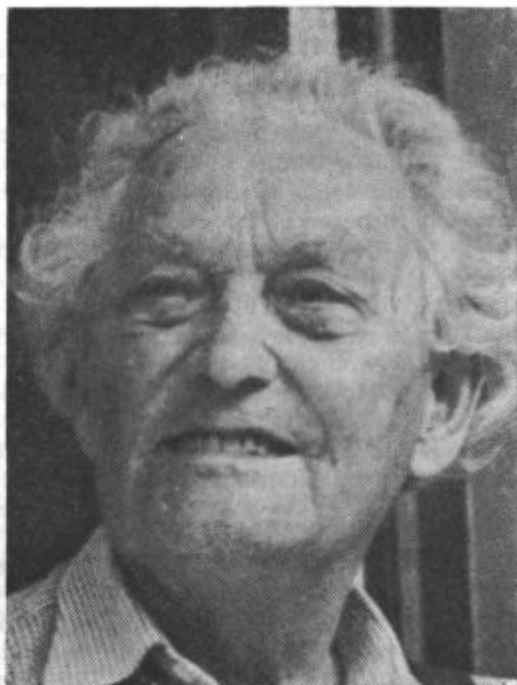
Vrežetovo prvo delovno mesto je bil Šoštanj, kjer je septembra 1926 nastopil kot učitelj petega in šestega razreda. Vreže je v svojih spominih zapisal: »Težko sem čakal že kot učiteljiščnik, da bi prišel ven med narod, da bi med narodom in z narodom pel. Ko sem v Šoštanju prvič stopil v razred med otroke, sem sklenil, da bom z njimi pel. Začel sem takoj pridno vaditi v petem in šestem razredu in prvič smo peli 1. decembra 1926. Pel sem z otroki Bože pravde, Kje so tiste stezice in Kaj sem prislužil. Ko sem bil ob koncu prvega polletja dodeljen v Ravne nad Šoštanjem, nisem mogel več tako intenzivno vaditi. Avgusta 1927 sem šel k vojakom. Želel sem si, da pridem nazaj v Šoštanj, zato, ker sem vedel, da se za petje skoraj nihče ne briga in ker je bil moj upravitelj Martin Vrečko jako naklonjen mojemu stremljenju in prizadevanju, da bi dvignil petje na dostojno višino.« Med služenjem vojaške obveznosti ga je v Šoštanju iskal profesor Druzović, da bi ga poslal na dvoletni seminar pevovodij v Beograd, za kar je bila razpisana tudi štipendija. Žal ga ni našel, a to kaže, da je bil Druzović svojim učencem dober prijatelj, pripravljen začetnikom strokovno in prijateljsko svetovati. Tudi v vojski je Vreže ustanovil zbor, v glavnem iz Slovencev. Začeli so vaditi že v Ljubljani, kasneje pa so bili prestavljeni v večjo vojašnico v Osijeku. Prepevali so samo slovenske pesmi. Ker so pogosto izvajali Vodopivčeve Žabe, se je Vrežeta oprijel vzdevek Žaba.

Po končani vojaščini je po težkih mukah spet dobil službo v Šoštanju. Takoj je začel delati z zborom, ki je vključeval poleg osnovnošolcev tudi pevce meščanske šole.³ S tem zborom je imel prvi koncert 12. 5. 1929.

V šolski kroniki osnovne šole Šoštanj so zapiski:

»Šolsko leto 1928/29: Omeniti je treba, da je učitelj osnovne šole sestavil iz pevcev osnovne šole in meščanske šole mladinski pevski zbor, ga pridno vadil in z njim priredil 12. 5. 1929 Materinski dan, ki je občinstvo, zlasti pa starše, zelo presenetil. Vso proslavo je vodil učitelj J. Vreže, in sicer z mladinskim zborom osnovne in meščanske šole.⁴ Prireditev je bila nadvse dobro obiskana ter je dosegla krasen uspeh, kar je zasluga zgoraj imenovanega učitelja.

Šolsko leto 1929/30: Mladinski pevski zbor je priredil Materinski dan 11. 5. 1930. Pod vodstvom učitelja Vreže Jurija se je vršila na prav lep način proslava v dvorani Sokolskega doma. Spored je izvajal mladinski zbor osnovne in meščanske šole.«

JURČE VREŽE (1906)

Foto: Dipl. ing. Nada Vreže

V Vrežetovih zapiskih pa beremo: »Materinski dan dne 11. maja 1929 v Sokolskem domu. Dne 2. junija smo koncertne točke ponovili v Topolšici, kjer smo priredili koncert za tamkajšnje paciente. Istotako smo napravili izlet v Gomilsko na predlog in povabilo g. dr. Koruna, kjer smo napravili koncert z istim programom kot v Topolšici. To je bilo na binkoštni ponedeljek 1929.

Dne 9. novembra 1929 so peli otroci na čajanki, ki jo je priredil šoštanski RK.⁵ 11. maja je priredil mladinski zbor Materin dan v Sokolskem domu. Istega smo nameravali ponoviti v Slomškovem domu, pa ga vsled nerazumevanja in mogoče ne prevelike naklonjenosti nismo mogli prirediti, čeravno je bil na vabilu že tiskan datum 18. maj.

V jeseni 1930 s prihodom g. Theuerschuha so na meščanski šoli ustanovili svoj mladinski zbor. Poleg tega je ravnatelj g. Hribernik prepovedal hoditi otrokom meščanske šole k skupnemu zboru. Zakaj, še danes ne vem. S tem se je ta mladinski zbor razšel, kar je gotovo bila velika škoda. S samo osnovno šolo nisem imel korajže delati. Sicer sem v začetku leta 1932/33 skušal ustvariti mladinski zbor, pa se ni obdržal vsled slabega obiska, ker je bilo petje popoldne.

Pač pa se je osnoval v šolskem letu 1933/34 mladinski zbor osnovne šole na ta način, da sem izbral vse dobre pevce iz 4.—7. razreda. Imeli smo petje enkrat mesto telovadbe, drugič mesto razrednega petja. Slabši pevci so imeli ob istem času telovadbo, oziroma razredno petje. Petje smo imeli v Sokolskem domu.«

V šolski kroniki beremo:

»Šolsko leto 1930/31: Mladinski pevski zbor ukinjen.⁶

Šolsko leto 1931/32 in 1932/33 — brez zapiskov o zboru.

Šolsko leto 1933/34: V proslavo Materinskega dne in Dečjega tedna za zaščito dece je priredil mladinski pevski zbor pod vodstvom učitelja Vrežeta dne 9. 5. 1934 popoldne za šolske otroke, 10. 5. popoldne pa za ostalo občinstvo v Sokolskem domu mladinski koncert. Otroci so zapeli v splošno zadovoljstvo navzočih 18 pesmic. Prireditvev je bila nad pričakovanjem dobro obiskana.

V nedeljo 13. 5. 1934 je mladinski pevski zbor pod vodstvom učitelja Vrežeta zapel nekaj pesmi v Topolšici ob otvoritvi novega zdraviliškega doma Mladika.

V proslavo Vidovega dne je mladinski pevski zbor ponovil svoj koncert v Slomškovem domu 29. 6. ob 15. uri.

Šolsko leto 1934/35 — ni zapiskov o zboru.

Šolsko leto 1935/36: Mladinski pevski zbor je priredil pod vodstvom učitelja Vrežeta 25. 4. 1936 ob 15. uri koncert za mladino, 26. 4. 1936 ob 15. uri pa za odrasle v Slomškovem domu, ob 20. uri v Sokolskem domu.

Dne 19. 5. 1936 je bil koncert mladinskega zbora v proslavo Vidovega dne zvečer v Sokolskem domu.

Dne 4. 7. 1936 je mladinski pevski zbor priredil koncert v zdravilišču Dobrna.

Šolsko leto 1936/37: To leto se prvič omenja pevski zbor Zvonček in sicer: Mladinski pevski zbor Zvonček je priredil pod vodstvom g. Vrežeta skupno z učiteljskim zborom 14. 4. 1937 v Slovenjem Gradcu in 18. 4. 1937 v Šoštanju Adamičev koncert. Dohodki so znašali din 2667, izdatki pa 1381. Čisti dobiček 1286 din pa se je določil za izlet najrevnejših učencev na morje, ki se je vršil začetkom počitnic.⁷

Vreže je z Zvončkom dosegel zavidljive uspehe in kakovost, največ v štirih letih tik pred vojno. V začetku svojega dela je zbor zajemal iz literature, ki je bila na voljo: iz Druzovičevih in Pregljevih zbirk. Vreže je načrtno gojil triglasno petje, kar je bilo za tiste čase še redkost. Sčasoma je začel uporabljati najsodobnejšo — za tedanje čase skoro drzno pevsko literaturo (Kogojca, Osterca, Adamiča, Gobca, Premrla) iz pesmarice Otroške pesmi Srečka Kumarja,⁸ pevski program je obogatil tudi s skladbami jugoslovanskih skladateljev.⁹ Loteval se je glasbenoscenskih del in med drugimi prvi krstil Gobčevi spevoigri Pomladne cvetke in V bratskem objemu (1929 in 1930).¹⁰

Že prvo leto službovanja v Šoštanju je Vreže ustanovil tudi mešani pevski zbor, s katerim je nadaljeval delo tudi po končani vojaščini. Zbor se je imenoval Delavski pevski zbor Ivan Cankar. Zaradi levo usmerjenega delovanja je bil oblastno razpuščen. Ponovno je zaživel kot pevski zbor Vzajemnost, po razpustu in vnovični oživitvi pa pevski zbor Solidarnost. Člani vseh treh zborov so bili vedno isti napredni delavci, ki so sodelovali tudi na Slovenskih večerih, ki jih je v Šoštanju organiziral in vodil skupno z učiteljem Martinom Mencejem in naprednimi levo usmerjenimi dijaki: Karlom Destovnikom-Kajuhom, Bibo Röckom, Božom in Dušanom Mravljakom, Rudijem Korenom, Hildo Novak, Olgo Vrabič i. dr.¹¹

Od leta 1937 do 1940 je Vreže vodil v Šoštanju tudi oktet. V letih 1936 do 1940 je z naprednimi dijaki ustanovil in vodil tudi ilegalno čitalnico v učilnici

za ročna dela na osnovni šoli. Čitalnica je imela vso napredno slovensko, jugoslovansko in tudi inozemsko publicistiko. O Vrežetovi izvenzglasbeni dejavnosti v Soštanju mi je pripovedovala tudi Olga Vrabič — zdaj članica sveta federacije.¹²

Že leta 1939 je bil v Beogradu podpisan dekret za Vrežetovo prestavitev na odročno šolo Pečice nad Podsredo. Za to namero je zvedel predsednik UJU,¹³ ¹⁴ vendar je lahko prestavitev premaknil le v naslednje leto. 1940. leta je Vreže začel poučevati na Pečicah.

Vreže se je poročil leta 1938 v Mariboru z učiteljico iz Soštanja. Septembra 1939 se mu je rodil sin Jure.

Leta 1940 žena ni bila predstavljena na Pečice, ker ji je Vrežetov prijatelj zdravnik iz Brezic dal eno leto porodniškega dopusta. Tako je z otrokom živela nekaj časa v Soštanju, potem pa pri sestri v Zagorju. Vreže je hodil domov vsako soboto, za sodelavca je imel dobrega župnika iz Podsrede, ki je hodil ob četrtnih poučevati verouk na Pečice. Po Vrežetovih prošnjah je prestavil pouk verouka na ponedeljek, da je Vreže lahko ostajal dalj časa z družino. 1941 pa je na Pečice prišla tudi žena s sinom. Vreže že ni več učil, imenovan je bil že nemški učitelj. Živeli so brez sredstev. S Pečic je urad za zaposlovanje poslal Vrežeta v Avstrijo, kjer je bil bančni uradnik do konca vojne. Žena je bila najprej na Pečicah imenovana za nemško učiteljico. Po materini strani je bila žena nemškega rodu, brat je bil major avstrijske vojske. Ta je poskrbel za zaposlitev na Pečicah, potem pa so jo poslali v Schelbing v vzhodni Avstriji.

Po vrnitvi iz Avstrije leta 1945 je bil Vreže imenovan za učitelja na Sv. Emo nad Podčetrtnikom, že v začetku leta 1946 pa za učitelja na učiteljskem tečaju v Celju. Po končanem učiteljskem tečaju je bil ravnatelj Doma igre in dela (kot danes vrtec), potem kratek čas na II. osnovni šoli. Leta 1948 je dobil dekret za odhod na Primorsko, najprej za Dobrovlje v Vipavski dolini. Po prihodu na to šolo so mu povedali, da že imajo učitelja petja. Vrnil se je v Celje in vrnil tudi dekret. Takoj je dobil novega za Dobrovo v Brdih. Medtem se je v Ljubljani menjala vlada, prosvetni minister je postal Jurančič, Martin Mencej pa njegov pomočnik, tudi prijatelj Jože Zorn je bil v vladi. Vreže je torej pisal Menceju v Ljubljano in čez dva dneva dobil obvestilo, da so vsi dekreti razveljavljeni. Po razveljavljenju dekretov je bil imenovan na II. nižjo gimnazijo (danes je to osnovna šola I. celjske čete). Takoj je ustanovil mladinski pevski zbor II. gimnazije, ki je bil povezan v železničarsko prosvetno društvo KUD France Prešeren. Hkrati je vodil ženski zbor v tovarni Metka, iz učiteljev tečajnikov je formiral učiteljski pevski zbor, vendar zbor ni uspel.

Leta 1946 je postal Vreže tudi pevec Celjskega pevskega društva, ki mu je dirigiral Egon Kunej. Tako je spoznal bodočega sodelavca. Ko je po enem letu Kunej zbor zapustil, je postal dirigent Vreže. CPD se je preimenovalo v KUD France Prešeren in njegov zbor je Vreže vodil deset let. Že leta 1948 je na republiškem tekmovanju dosegel III. mesto, prav tako tudi leta 1949, leta 1951 pa prvo.¹⁵

PRVI PEVSKI FESTIVAL MLADINSKIH ZBOROV

Prvi pevski festival mladinskih zborov je bil v Unionski dvorani v Ljubljani 3. junija 1934. leta. Učiteljski pevski zbor pod vodstvom Srečka Kumra je skupaj s Trboveljskimi slavčki — mladinski pevski zbor, ki ga je vodil Avgust Šuligoj — organiziral dne 2. in 3. junija 1934 Dneve mladinske glasbe v Ljubljani. Nastopilo je 20 mladinskih zborov iz vse Slovenije s 1200 pevci. Po koncertu je bila na sestanku zborovodij prvič glasno izražena misel, naj se ustanovi organizacija mladinskih zborov. Idejo so uresničili najprej v Slovenskih Konjicah, ko so v jeseni 1936. leta ustanovili Društvo pevovodij mladinskih zborov (DPMZ). Med ustanovitelji so bili poleg idejnega vodje skladatelja Maksa Pirnika, organizacijskega vodje Jurčka Vrežeta še Emil Ulaga iz Žič, Dragotin Cvetko iz Ljubljane, Jože Zorn iz Rač in Breda Šček.

Namen društva je bil širiti, poglobljati in posodabljeti pevsko kulturo, torej spodbuda, da bi prepevalo čim več zborov, da bi bilo petje kvalitetnejše — v ta namen je društvo organiziralo tudi tri tečaje — in da bi zbori posegali po sodobnejši literaturi. Na ustanovnem sestanku je spregovoril o namenu tega društva Jurče Vreže in med drugim dejal: »Kaj je namen društva? Pravila pravijo: širiti in vzbujati ljubezen in zanimanje za našo narodno in umetno pesem. Da bi se z medsebojnim spodbujanjem odločilo jih čim več, da ustanove mladinski zbor, da bi se z medsebojnimi stiki in nasveti poglobilo in izpopolnilo delo naših mladinskih zborov.«

Najpomembnejši cilji DPMZ so bili: izdajanje sodobne mladinske zborovske literature, prirejanje mladinskih zborovskih revij in strokovno izpopolnjevanje zborovodij. Zaradi obsežnega področja so posamezne zaključene krajevne enote vodili: Emil Ulaga v Slovenskih Konjicah, Jurče Vreže v Šoštanju, Jože Zorn v Račah pri Mariboru, Drago Hasl v Ptujju in Božidar Tomazič v Radljah ob Dravi — tedaj Marenberg. Pridružili so se še mladi skladatelji: poleg Maksa Pirnika še Franc Šturm, Peter Lipar, Dragotin Cvetko, Riko Paternost in njihov mentor Slavko Osterc. Društvo je izdalo tri edicije Mladinske pesmi¹⁶

Društvo je posvetilo posebno pozornost revijam oziroma srečanjem zborov, ki so postala pravi pevski prazniki v krajih, kjer so potekala. Pod okriljem društva so bili organizirani v letih 1937—1939 okrožni koncerti v Slovenskih Konjicah (3), Račah (2), Šoštanju (2), Žalcu in Marenbergu. V tem času so izvedli tudi tri zborovodske seminarje. Pripravljen je bil tudi načrt za veliki koncert združenih pevskih zborov severno od Save v Mariboru, ki pa ga zaradi bližajoče se vojne ni bilo mogoče izvesti. 12. junija 1938 je prosvetnemu oddelku Kraljeve banske uprave v Ljubljani DPMZ iz Slovenskih Konjic poslalo naslednji dopis:

»Lani je bilo ustanovljeno Društvo pevovodij mladinskih zborov v Slovenskih Konjicah. Društvo združuje nad trideset pevovodij, ki vodijo mladinske zборе na ljudskih šolah. Poleg šolskega dela goje ti v izvenšolskem času tudi mladinsko petje z namenom, da pogloblje pevsko izobrazbo naše mladine in našega naroda.

Društvo je pokazalo opravičenost svojega obstoja že v letošnjem letu. Na njegovo pobudo se je osnovalo mnogo mladinskih zborov, ki že marljivo

goje razredno in zborovsko petje, pojejo v cerkvi in na šolskih prireditvah ter prirejajo koncerte.

Pod okriljem našega društva so se že letos vršili štirje veliki okrožni mladinski koncerti, in to v Konjicah, Framu, Dravogradu in Šoštanju. Na teh koncertih je pelo po pet do enajst zborov, nad 2000 mladih pevcev iz najrazličnejših šol.

Na koncertih so se pele narodne, religiozne, umetne in tudi moderne mladinske pesmi. Zbori so peli vsak zase nekaj pesmi, združeni zbori pod vodstvom okrožnega pevovodje pa so zapeli nekaj pesmi skupno. Ti koncerti so vzbudili med narodom veliko zanimanja za našo pesem, mladini pa vlili novih pobud in ljubezni do glasbenega udejstvovanja. Močno pa so vplivali tudi na narodno zavest, kar je bilo posebno opaziti na koncertu v Dravogradu in Slovenskih Konjicah. V Dravogradu je razgibal vso obmejno dravsko in mežiško dolino, ki je po svojih pevcih pokazala močno slovensko zavest, tujcu pa našo visoko glasbeno kulturo. To svoje delo hočemo nadaljevati in poglobiti.¹⁷ 2. novembra 1938 je bil redni občni zbor DPMZ.¹⁸

Tako je torej DPMZ s svojim delovanjem vneslo v mladinsko zborovsko gibanje novo razsežnost, na njegovo pobudo so rasli novi zbori in zborovske manifestacije.

PRAZNIK MLADINSKE PESMI — PRVI MLADINSKI PEVSKI FESTIVAL V CELJU LETA 1946

Zamisel o združenju mladinskih zborov, ki je vznikla v predvojnem obdobju, ki je živela med narodnoosvobodilnim bojem, se je obnovila takoj po vojni. Decembra 1945. leta je bil v Ljubljani organiziran pevovodski tečaj, ki ga je vodil France Marolt. Predavali so tudi: Matija Tomc, Makso Pirnik, Vilko Ukmar. Na Vrežetovo pobudo so pevovodje na tem seminarju sklenili nadaljevati z ustanavljanjem in množičnim nastopanjem mladinskih zborov. Vreže je za pomoč pri organizaciji v Celju zaprosil člana okrožnega prosvetnega oddelka Frana Roša in Borisa Žižka. Napisal jima je pismo, v katerem je prosil, naj za božične počitnice skličeta sestanek vseh pevovodij mladinskih zborov v celjskem okrožju. Tovariša sta razumevajoče poskrbela, da so bili na vse šole razposlani dopisi o nameravanem tečaju. Sestanek pevovodij je bil 9. 1. 1946. leta. Predaval je Vreže: »Po prijavih samih sem videl, da je za mladinsko petje dovolj zanimanja med učiteljstvom. Razveseljivo je bilo dejstvo, da je bilo le malo šol, ki so izjavile, da mladinskega zbora ni mogoče ustanoviti. Spominjam se, koliko truda in pisarij je bilo včasih potrebno, da se je na kaki šoli ustanovil mladinski zbor.« Na sestanku je bilo prisotnih 32 učiteljev, poudarili so potrebo po načrtnem in sistematičnem delu z mladino, da bi tako vzgojili mlade pevce in zborovodje. Sklep sestanka je bil, da poskušajo na vsaki šoli ustanoviti mladinski zbor. Tako se je poleg 26 že delujočih zborov celjskega okrožja ustanovilo še 59 novih mladinskih zborov. Sestavili so tudi okvirni načrt dela mladinskih zborov do konca šolskega leta. Ker je bila med okupacijo zatirana tudi slovenska pesem, je bilo sklenjeno, da se bo poleg partizanske pesmi gojila še posebej slovenska narodna pesem.

Na drugem sestanku 16. aprila 1946 je bil določen podroben načrt dela ter datumi okrajnih ter okrožnega koncerta. Vsak zbor je moral naštudirati dve obvezni pesmi za okrajni zbor in tri pesmi za okrožni zbor.¹⁹

Na predvečer okrožnega koncerta v Celju je bil koncert mladinskega zbora gimnazije Celje pod vodstvom Eгона Kuneja. Na dan množičnega nastopa 29. junija 1946 se je v Celju zbralo 3000 pevcev. Prišli so peš, z vozovi, z vlaki. Razporedili so jih po šolah, že v dopoldanskem času je bila generalna vaja na dvorišču takratne II. osnovne šole. Dirigent množičnega okrožnega koncerta je bil Vreže, ki v razgovoru večkrat poudarja, kako velik je bil njegov strah pred začetkom vaje, saj mu je tak množičen nastop odsvetoval tudi France Marolt. Po začetnih taktih prve pesmi pa je strah minil, saj je petje zazvenelo enotno in ubrano. Tako je že prva vaja dokazala, da je moč z načrtnim delom združiti množico otrok v eno celoto, ki idejno povezana lahko zapoje veličasten spev slovenski pesmi in svobodi.

Koncert okrožnega zbora je bil na Trgu osvoboditve, kjer je bil pred današnjo poročno dvorano postavljen lesen oder, nad njim pa je visel napis, vzet iz Premrlove pesmi: »Doni pesem, brate družji, domovini vsak naj služi.« Uspeh množičnega koncerta je bil velik.

Vreže je Praznik mladinske pesmi v Celju leta 1946 opisal takole:²⁰

Dne 9. januarja 1946 je bil s privoljenjem in priporočilom prosvetnega oddelka celjskega okrožja sklican v Celju sestanek vseh, ki so se z mladinskim petjem že ukvarjali, in tudi onih, ki so imeli količkaj glasbenega znanja ter bi bili voljni delati z mladinskimi zbori. Odziv je bil nepričakovano dober. Uvodoma smo ugotovili, »da je mogoče poživiti in dvigniti našo zborovsko glasbo, poglobiti vse glasbeno življenje, aktivirati vse bogate in skrite pevske sile v našem narodu, ustvariti kvalitetno dobre zборе le, ako začnemo graditi sistematično pri mladini. V otroku spi toliko pristnih, nepokvarjenih pevskih sil, da bi bil greh, če bi teh sil ne zbudili, jih gojili in načrtno usmerjali. Če bomo sistematično in načrtno gojili mladinske zborovske pesmi že v osnovni šoli, bomo vzgojili in izšolali pevce, ki bodo kot nove sveže sile prinašali v naše zборе novega življenja, novega gledanja, novega petja in novega ustvarjanja.

In še eno nalogo naj bi imeli mladinski zbori: da ob njih in z njimi rastejo novi sodobni pevovodje, ki nam jih za tako široko področje ne bodo dale ne glasbene akademije, ne glasbene šole. V stiku z živim življenjem in s periodičnimi, dobro pripravljenimi tečaji je moč vzgojiti dobre pevovodje.«

Tako je bila na tem sestanku nakazana mladinskim zborom in mladinskemu petju pot, na kateri gradimo še danes.

Četudi je manjkalo pevovodij in posebno notnega materiala, ki ga je okupator uničil, je v svobodi naša pesem, ki je tudi okupator ni mogel zatreti, oživela z novim ognjem. Povsod so začeli vneto prepevati in mladina je v tem prednjačila. Poleg 26 že delujočih mladinskih zborov, se je pojavilo še 59 novo ustanovljenih zborov.

Na drugem sestanku, 23. 4. 1946 smo določili že točni in podrobni načrt dela ter datume okrajnih in okrožne revije mladinskih zborov v Celju. Dogovorili smo se, naj vsak zbor vadi dve vnaprej določeni pesmi za okrajni skupni zbor in to: zbori iz Savinjske doline belokranjski narodni »Tri tičice« in »Dolenjski furmani«, zbori trboveljskega okraja primorski narodni »Soči« in »Drežnica«, zbori iz šoštanjkega okraja koroški narodni »Nmau čez izaro« in »Kje so tiste stezice«, zbori iz šmarskega okraja centralnoštajerski narodni »Lepa si ti pomlad« in »Štajerski fantič«, zbori iz okraja Konjice pa panonski

narodni »Marko skače« in »Po vodi plava«, zbori iz celjskega okraja pa partizanski v narodnem duhu »Novi cvet« in »Stoji tam v gori partizan«.

Te pesmi so peli združeni okrajni zbori na okrajnih festivalih, ki so bili 30. maja 1946 v Žalcu s 550 pevci, 16. 6. v Rogaški Slatini s 570 pevci in v Šoštanjju s 450 pevci, 23. 6. v Konjicah z 280 pevci, 26. 6. v Trbovljah s 580 pevci in za celjski okraj v Celju 29. 6. dopoldne s 650 pevci.

Na teh revijah so prepevali vsi posamezni zbori in na koncu združeni okrajni zbori, ki so dvema prej omenjenima pesmima dodali še 3 pesmi, ki so bile določene za skupno petje v okrajnem zboru, in to: Pahor «»Pozdravi«, Pirnik »Vrnitev« in Premrl »Slovanska pesem«.

Na okrožnem »Prazniku mladinske pesmi« v Celju, 29. 6. 1946, so peli samo združeni okrajni zbori prej naštete pesmi, skupni okrožni zbor, ki je štel 3000 pevcev, pa je zapel 3 pesmi skladno in enotno. To je bila prva in do takrat najveličastnejša pevska manifestacija. Tov. Lidija Sentjurčeva je dejala, da »ima ta oblika aktivizacije veliko vlogo tudi pri dvigu in utrditvi politične zavesti, patriotizma, ustvarjalnega delovnega poleta, bratstva in enotnosti.«

Ker so imeli mnogi pevovodje premalo znanja za uspenšo vodenje zborov, je rodil ta festival tudi prvi pevovodski tečaj mladinskih pevovodij. Trajal je od 5. do 10. 9. 1946 v Celju in ga je obiskovalo 43 pevovodij. V svojih zaključkih je tečaj nakazal tudi smer za nadaljnje delo.

V marcu 1946 je učiteljica in zborovodkinja Ada Hren poslala Vrežetu pismo, ki dovolj zgovorno priča, v kakšnih razmerah so pripravljali prvi mladinski pevski festival:

»Ko smo slišali, da se bodo vršili okrajni in okrožni pevski festivali, smo tudi pri Sv. Jerneju zbrali iz učencev šole vse najboljše pevce in začeli učiti določene pesmi. Nekateri so se petja radi udeleževali, drugi ne. Vedno manj pevcev je bilo. Na sestanku pevovodij v Celju se je reklo, da naj otroci pri pevskih zborih prostovoljno sodelujejo. Takoj drugi dan sem zbrala same prostovoljce. Javilo se jih je kakih 40. Že pri naslednji pevski vaji so pa najboljše pevci izostali. Vprašala sem preostale, kaj to pomeni. Povedali so mi, da jih odgovarja neka učenka in iz njene vasi res nobene pevke ni bilo. Čez par dni se napotim k njenim staršem. Oče in mati sta bila v kleti in sta se skrila. Stopim v klet in pozdravim. Oče se odzove, mati je ostala v skrivališču. Pravim mu, kako to, da dekleta ne pride več k pevskim vajam in še druga dekleta odgovarja. Nekaj se je izgovarjal, da mora pasti živino. Toda videla sem, da je to le slab izgovor. Pregovorila sem ga, da je obljubil, da bo hčerko zopet pustil k vajam. Nekaj se jih je vrnilo in potem je šlo sem in tje. Zvedela sem, da jih je tudi neki učenec iz III. oddelka odgovarjal, češ da bo pri koncertu padla bomba na nje, kot je v Trstu na slovenske pevce. Starši so se spotikali ob to, da bi otroci hodili okrog po Konjicah in Celju. Rekla sem jim, da nam v Celje ni treba iti, če nočejo. Sedaj šteje zbor okrog 30 glasov. Pridobili smo še nekaj dobrih pevcev za drugi glas. Vsi hočejo v Konjice in Celje. Na višini zbor ni, ker ni tradicije in kvalificiranega pevovodje. Toda napredek se pozna pri petju.«

V takem času in okolju je začeljen pot festival, ki je z leti dobil republiški in zvezni ter celo pomemben mednarodni značaj.

Po prazniku mladinske pesmi v Celju, ki ga upravičeno štejemo za prvi celjski festival, so stekle priprave za drugi festival. Prosvetni odsek Okrajnega ljudskega odbora, oddelek za ljudsko prosveto je od 5. do 10. septembra 1946 organiziral okrožni pevovodski tečaj v Celju.

Kot organizator se Vreže tečaja takole spominja:

Seminar je redno obiskovalo 38 učiteljev iz celjskega okrožja in 5 učiteljev iz ostale Slovenije. Vsi so sestavljali mešani zbor 11 sopranov, 16 altov, 6 tenorjev in 10 basov, dober zbor, s katerim je vse dni delal predavatelj in zborovodja France Marolt iz Ljubljane. Ob delu z zborom je predaval in praktično vodil dihalno tehniko, nazorno pojasnjeval fraziranje, artikulacijo, deklamacijo in fonetiko — pa dajal napotke iz glasbene literature in dirigiranja. V mešanem zboru je do popolnosti izdelal pesmi: Davorin Jenko Lipa, Emil Adamič V Snegu ter France Marolt Teče mi vodica, v ženskem pa Marko Tajčević Pesme dodolske in France Marolt Sloves. Vsak dan so pesmi lepše zvenele. Ko je zadnje dni zbor že tudi umetniško popolno zapel, so seminaristi spoznali in občutili pravo lepoto in odkrilo se jim je mnogo novega. V Francetu Maroltu pa so spoznali velikega umetnika in učitelja, ki jih je s svojim delom osvojil, čeprav so ga prvi dan nekateri — posebno ženske, odklanjale zaradi njegovega načina dela in sproščenega govorjenja.

Posamezne glasove sta korepetirala Boris Ferlinc in Jurže Vreže, ki je obravnaval s tečajniki pereče organizacijske probleme, okvirni načrt nadaljnega dela ter podrobni načrt za drugi okrožni pevski festival, ki naj bi bil v naslednjih letih. Iz poročila, ki sem ga poslal na Ministrstvo za prosveto, navajam nekatere ugotovitve, sklepe in želje (zahteve):

»Tečaj je dosegel svoj namen in zbudil v pevovodjih mnogo interesa in želje po izpopolnjevanju. Vsi udeleženci žele, da bi mogli znanje na tem tečaju izpopolnjevati skozi 3—4 leta — dvomesečno po 2—3 dni. Oblast naj jim dovoli za tečaj 1—2 dni dopusta in tečaj tudi materialno podpre. Ker je pevovodje nemogoče odtrgati s terena za delj časa in poslati na daljši študij, je to edini izhod, da pridemo do kvalificiranih pevovodij. Načrt za tako šolanje bomo izdelali skupno s Francetom Maroltom, ki je pripravljen sodelovati.«

»Pevskemu pouku na učiteljiščih se mora posvetiti več pozornosti. Vzgoji naj se kader sposobnih zborovodij, ki mora obvladati poleg osnov zborovodstva tudi vsaj en instrument.«

»Vsaka šola mora imeti en glasbeni instrument (klavir ali harmonij).« Tu so bili mišljeni zaplenjeni klavirji, ki naj bi jih dobile šole.

»Sposobni zborovodje naj se nameste tam, kjer bodo mogli čimbolj razviti svoje sposobnosti.« Mnogi dobri zborovodje so bili proti svoji volji na eno- in dvorazrednicah.

»Da bi mogli pevovodje neovirano in zadovoljivo glasbeno delovati, naj ne bodo obremenjeni in naj jih ne silijo z nobenim drugim izvenslužbenim delom.«

»Pevovodjem, ki žele izpopolnjevati svoje znanje, je treba iti vsestransko na roke.«

»Pevovodje žele strokovne pomoči in objektivnih ocen o svojem delu. V ta namen je nujno potrebno, da je v vsakem okraju in okrožju strokovna moč s preizkušeno prakso.«

»Pevovodjem manjka glasbene literature. Naj se ponatisne vse, kar je vrednega, skrbeti pa je treba, da pridemo do nove sodobne kvalitetne pesmi. Nujno je ustanoviti glasbeni list z glasbeno prilogo.«

»Časopisje naj daje več poudarka pevskim zborom in glasbenim prireditvam. Podeželje čuti premalo pomoči in povezave z našimi centri.«

Periodična pevovodska šola je v Celju delovala od 1946 do 1949 s predavatelji: prof. Egon Kunej, dr. Valens Vodušek, prof. Adolf Gröbming in Jurče Vreže, ki je bil tudi organizator. Delovala je mnogo skromneje, kot smo si jo z Maroltom, ki je zbolel in ni mogel več sodelovati, zamišljali. Gotovo za to ni bilo dovolj materialnih sredstev, niti podpore in razumevanja. Pač pa so se našle sile, ki so me hotele s silo odtrgati od uspešno začetega dela in me prestaviti iz Celja na Primorsko. Gotovo glasbenemu življenju to ne bi bilo v korist. Kljub trem premestitvenim dekretom se jim to ni posrečilo — je pa občutno zavrlo moje delo.²¹

Iz okrožnice vsem osnovnim šolam in nižjim gimnazijam ugotovimo, da so že v septembru 1947 stekle priprave za drugi pevski festival.²² V okrožnici je med drugim brati:

»Da bi tudi na zunaj pokazali svoje delo in uspehe, je bilo sklenjeno, da bo priredil vsak okraj svoj okrajni koncert, na katerem bodo nastopili zbori vsak zase s po dvema pesmima in skupno z dvema in petimi pesmimi. Na prvem sindikalnem sestanku se je pogovoriti o organizaciji, kraju, času in programu takega koncerta. Ti okrajni koncerti naj se vrše v aprilu, maju in prvi polovici junija.

Zbori vseh okrajev pa prirede dne 15. 6. 1948 v Celju okrožni pevski koncert, kjer bo nastopil s po dvema pesmima vsak okrajni pevski zbor. Vsi okrajni zbori skupaj bodo peli 3 pesmi.«

Iz že predhodno omenjenih razlogov — dekreti za Vrežetovo premestitev — do realizacije teh priprav ni prišlo.

Festival v Celju je spodbudil tudi začetek festivala v Ljutomeru in Slovenski Bistrici, tako je podružnica Zveze prosvetnih delavcev v Ljutomeru zaprosila, naj bi tovariš Vreže predaval na njihovi podružnici o organizaciji mladinskih zborov.²³ Okrajni ljudski odbor, odsek za prosveto v Slovenski Bistrici je prav tako sporočil Vrežetu vse o pripravah za nastop in enodnevní tečaj za pevovodje.²⁴

Leta 1957 je postal Vreže član komisije za estetsko vzgojo pri Društvu prijateljev mladine Celje. Pobudo komisije o II. mladinskem pevskem festivalu za okraj Celje je podprl Okrajni svet svobod in prosvetnih društev v Celju, prevzel organizacijo občinskih revij in tako razgibal vse šole ter zbral na okrajnem festivalu 1958 77 zborov s 4200 pevci.

V knjižico II. okrajnega festivala Celje 1958 je Egon Kunej med drugim zapisal:

»Pred nami je II. festival mladinskega petja v Celju. Praznično okrašeno Celje pričakuje impozantno število 77 zborov s preko 4000 mladimi pevci iz celjskega okraja. Predstavili se bodo s Kozjanskega, iz Zgornje Savinjske doline, iz Dobja in Ponikve, iz Konjic in iz Šmarske občine, iz vasi, ki so zelo daleč od intenzivnega kulturnega dogajanja. Naj jim bo 25. maj 1958 slovesen dan, ki ga bodo nosili v svojih srcih vse življenje. Tisočerim mladim pevcem naj bi bil nastop v Celju izvor veselja in ljubezni do rodne pesmi.«²⁵

Prav tam je v Spominih na prve mladinske festivale med drugim zapisano: »Želja, da bi se pokazalo, kaj znamo in kdo je najboljši, je v začetku junija 1946 rodilo prvo povabilo k tekmovanju vseh slovenskih gledaliških družin, pevskih zborov in godb. Od pevskih zborov so tekmovali tisti, ki so šteli več kot 20 pevcev. Tekmovanje je bilo organizirano najprej v okrajnem merilu, nato — meseca septembra — v okrožnem in končno v republiškem merilu. Ocenjevalne komisije so zahtevale prvenstveno kakovost, vendar so upoštevale tudi vse pogoje in okoliščine, v katerih so tekmovalci delovali. Kaj je to tekmovanje pokazalo? Pokazalo je nezadostno usposobljenost pevovodij in neorientiranost pri izbiri programa, pokazalo in dokazalo pa je tudi, da kakovost ustvarja le podrobno in vztrajno delo tako posameznikov, kakor skupin. Za mladinske zборе je še bilo ugotovljeno, da »prej niso nastopali v takem številu, in da so vsi ti, po nastanku mladi zbori, pokazali za začetek precejšnjo kvaliteto.« Toda to, kar zadeva predvsem celjsko organizacijo okrožnega pevskega tekmovanja, je bila ugotovitev, ki jo je podčrtal tudi naslednji kongres Ljudske prosvete Slovenije v marcu 1947, a to je bila ugotovitev o vzpodbudnih in zelo popularnih množičnih pevskih nastopih, ki so zlasti na okrožnih festivalih dosegli zelo veliko število pevcev — v Celju 3000 pionirjev. To je bil prvi in do danes eden največjih množičnih mladinskih pevskih nastopov. Po besedah Lidije Šentjurčeve ima »ta oblika aktivizacije veliko vlogo tudi pri dvigu in utrditvi politične zavesti, patriotizma, ustvarjalnega delovnega poleta, bratstva in enotnosti.«

Po pripravah pri celjskem okrajnem LMS in drugod, med katere je šteti zlasti pevovodski tečaj, ki ga je vodil Jurij Vreže, se je mladinska pesem ponovno pomerila za I. mladinski festival na reviji mladinskih pevskih zborov v Ljubljani 1948. Republiški izbor je med okroglo 200 mladinskimi zbori prisodil najboljšo oceno mešanemu zboru celjske I. gimnazije pod vodstvom Egon Kuneja.

Pregled nad kulturnoumetniško tvornostjo mladine je podalo tudi republiško tekmovanje mladinskih kulturnoumetniških društev maja 1950 v Ljubljani. Tekmovanja, izvedena najprej po mestih in oblasteh, so pokazala številčno in delno tudi kvalitetno rast mladinskih zborov. Med mešanimi mladinskimi pevskega zbori je dosegel prvo mesto zopet zbor celjske I. gimnazije, tedaj mladinsko kulturnoumetniško društvo Maksim Gorki imenovan.

Od domačih revij v tem času velja spomniti na revijo pevskega zborov okraja Celje-okolica v Zalcu, meseca aprila, na kateri je glasbeni poročevalec pogrešal več pionirskih zborov, ki so najvažnejši za razvoj naše pesmi.

Vendar so pevski pedagogi in organizatorji leta 1951 pisali o stagnaciji in zastoju, ki kaže, da je kvaliteta zborov še daleč od predvojne in da je ponekod nastopila že letargija. Merilo za kvaliteto da nam je vzela in pevske vrste zrahljala prej pevska poplava, nato ustvarjanje centralnih zborov z izbranimi pevci, drugič pa nepripravljeni koncertni nastopi na eni strani, improvizacije na gradbiščih in mitingih pa na drugi. Pevske vrste je strnilo in pospešilo sistematično delo šestmesečno tekmovanje v počastitev 10-letnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Priznanje in pohvalo tedanjega izvršnega odbora OF so na predlog izvršnega odbora LPS prejeli tudi celjski gimnazijski zbor Maksim Gorki kot prvoplasirani mladinski mešani zbor, pionirski pevski zbor France Prešeren na II. celjski gimnaziji kot drugo-

plasirani ter zbor nižje gimnazije v Šmarju pri Jelšah kot šestoplasirani pionirski zbor. Kritika je pripisala ta uspeh vestnemu delu zborovodij, deloma pa tudi periodičnemu pevskega tečaja, ki ga je imelo Celje pred leti. Celjske mladinske zборе je označila kot mladinske zборе na visoki stopnji, rekoč: Najboljši je Kunejev, takoj za njim pride Vrežetov. Dober je tudi Naraločnikov ...

Zadnje večje revijo mladinskih zborov pa smo imeli v Celju v Tednu mladine celjskega okraja od 27. maja do 3. junija 1956. Bila je 31. maja v Unionski dvorani pod geslom Mladina poje. Poleg vseh celjskih zborov so nastopili še mladi pevci iz Vitanja, Bistrice ob Sotli in iz Žalca, vseh okoli 500 mladih pevcev.«

Občinske revije v letu 1958 so bile: 20. aprila: Slovenske Konjice — 185 pevcev, 21. aprila: Kozje — 230 pevcev, 27. aprila: Celje — 1067 pevcev, 27. aprila: Šoštanj — 428 pevcev, 4. maja: Mozirje — 300 pevcev, 10. maja: Vojnik — 350 pevcev, 11. maja: Šentjur — 150 pevcev, 11. maja: Šmarje pri Jelšah — 375 pevcev, 11. maja: Rogaška Slatina — 372 pevcev, 18. maja: Zalec — 694 pevcev.

Združeni zbori okraja Celje so peli: Rado Simoniti: Puntarska, Luka Kramolc: Ta zima že zapuša nas, Radovan Gobec: Lepo je v naši domovini biti mlad. Pelo je 4151 pevcev, zborovodja je bil Jurče Vreže.

Svet Zveze svobod in prosvetnih društev Slovenije je 19. 6. 1958 naslovil Vrežetu dopis, v katerem mu izraža priznanje ob uspehu mladinskega pevskega festivala.²⁶

Okrajni festival 1958 je v celjskem okraju zajel toliko pevske sil, in nakazal tako pot, da je zbudil pozornost po vsej Sloveniji in celotni državi. Tako se je spontano razvil v republiški in zvezni festival, ki ga je v imenu, soglasju in s pomočjo Zveze svobod organizatorično in strokovno organiziral in vodil Okrajni svet Svobod in prosvetnih društev. Tako je v letu 1959 zbudil stotine novih mladinskih zborov, ki so začeli prepevati na občinskih in okrajnih revijah. Od 605 mladinskih zborov z 31148 pevci je bilo na predhodnih občinskih in okrajnih revijah izbranih 12 najboljših mladinskih in 10 najboljših mešanih mladinskih zborov, ki so nastopali na zaključnih revijah v dneh od 20. do 22. maja 1960 v Celju. Iz vse Jugoslavije in iz zamejstva pa je nastopalo na zvezni reviji 10 zborov.

Okrajni svet Svobod in prosvetnih društev v Celju je tudi za ta festival izdal festivalsko knjižico, v kateri je naveden prireditveni odbor: predsednik: Andrej Svetek, predsednik okrajnega sveta Svobod in prosvetnih društev v Celju; podpredsednika: Egon Kunej in Boris Ferlinc; glavni tajnik: Jurče Vreže; tehnična tajnica: Marinka Križaj. Odborovi delovni odseki:

Glasbeni odsek: Egon Kunej, Boris Ferlinc, Jurče Vreže, Marinka Križaj, Vlado Modic; odsek za finance: Zdenka Vrščaj, Marica Mirnik.

Egon Kunej je v knjižici zapisal: »Festival bo torej celoten prikaz zmogljivosti naše republike. Še več! Prireditelji so sklenili povabiti v goste po en mladinski zbor iz vsake republike. Odziv na vabilo je jasno pokazal, kako dobrodošla je bila ta poteza. Tako je dobil festival značaj državne mladinske pevske manifestacije, prve te vrste po osvoboditvi. Danes si še ne moremo predstavljati, kolikega pomena utegne biti spoznavanje z mladinskimi zbori drugih republik, izmenjava izkušenj, pregled kvalitete, programov. Težimo pa

za tem, da bodo naši zbori peli ne le boljše in lepše, ampak tudi izvajali najboljše slovensko in jugoslovansko zborovsko literaturo. Tak pravilen in napreden odnos utegne zbuditi jugoslovanske skladatelje, da bodo ustvarjali kar največ prvovrstne mladinske glasbe.«

V dneh festivala se je zbralo v Celju preko 300 pevovodij in skladateljev Jugoslavije. Posvetovanje le-teh je potrdilo pravilnost dela in pokazalo pot, po kateri naj krene glasbena in s tem etično estetska rast mladega rodu po vsej Jugoslaviji. V teh dneh je bila organizirana tudi prva razstava mladinske pevske literature in dejavnosti mladinskih zborov, ki je po zamisli in izvedbi pokazala bogato zakladnico slovenske zborovske ustvarjalnosti in privrženosti mladinski pesmi.

V letu 1961 je na občinskih in okrajnih revijah nastopilo že 768 zborov z 42000 pevci. Program prireditev festivala od 20. do 23. maja 1961 v Celju pa je bil naslednji:

20. maja ob 16. uri: revija najboljših slovenskih mladinskih zborov,

21. maja ob 15. uri: manifestativni nastop združenih zborov pred spomenikom NOB,

21. maja ob 16. uri: revija najboljših ženskih, moških in mešanih mladinskih zborov ter zborov iz Trsta in Koroške,

22. maja ob 16. uri: revija mladinskih pevskih zborov glasbenih šol Jugoslavije,

23. maja ob 16. uri: zvezna revija najboljših mladinskih zborov iz vseh republik in zborov narodnih manjšin,

21. in 22. maja: posvetovanje glasbenih pedagogov z glavno temo: »Glasbena vzgoja mladine«,

20. do 23. maja: Razstava mladinske pevske literature, ki je izšla od leta 1945 do 1961. Razstavljajo vse založbe Jugoslavije.

Dne 16. 6. 1961 je bila v Celju skupna seja Zveze svobod in prosvetnih društev Slovenije ter odbora MPF Celje, na kateri so bili prisotni: Branko Babič, Dane Robida, Stane Češarek, Rado Simoniti, Blaž Arnič, Milko Škoberne, Franc Marolt, Andrej Svetek, Egon Kunej, Boris Ferlinc, Jakob Majcen, Jurij Vreže. Sprejeli so naslednje sklepe:

1. Dosedanji festivali so pokazali in dokazali veliko vsebinsko in organizacijsko moč. Zato je treba to delo razvijati naprej.

2. Mladinski pevski festival naj postane samostojna inštitucija — zavod.

3. Festival naj se vrši vsako drugo leto — bienale.

4. Festival naj bo zveznega značaja in naj se polagoma in organsko razvije v mednarodnega s sedežem v Celju.

5. Finansiranje festivala 1963 naj se prične že v letu 1962.

6. Sestaviti je komisijo, ki naj izdela osnutek statuta Celjskega festivala.

7. Občinske in okrajne revije naj bodo vsako leto in naj bodo čim bolj množične, kvalitetne in zaključene pevske manifestacije.

8. V sklopu festivalskega odbora je treba imeti komisijo, ki bo skrbela za masovnost, organizacijsko in kvalitetno nenehno rast zborov v Sloveniji in razširitev na vso državo.

9. Ustvariti je centralno knjižnico mladinske pevske in pedagoške literature — diskoteko in trakoteko.

Festival je zbudil veliko pozornost glasbenih krogov v širši jugoslovanski javnosti in zunaj državnih meja. O tem pričajo dopisi, ki so jih udeleženci poslali Mladinskemu pevskeemu festivalu v Celju.

Slavko Zlatič, predsednik Zveze komponistov Jugoslavije:

»Mladinski pevski festival v Celju je proti vsakemu pričakovanju uspel tako kulturno — politično, kakor tudi manifestacijsko in organizacijsko. Na tem festivalu smo videli predvsem sadove letošnjega dela otroških in mladinskih zborov, ki jih je Zveza svobod in prosvetnih društev Slovenije razgibala in usmerila v trajno in sistematično delo.«

Dušan Plavša, glasbeni kritik, Beograd:

»Teško je reči, katera stran takšnih mladinskih festivalov je važnejša, ali vzgojna, aktivizatorska ali kulturno glasbena. Celjski mladinski festival je obdržal kontinuiteto akcije, začeto pred nekaj leti. Zdaj vidimo, da postaja to tradicija, da pomaga ena republika drugi, da se je kontinuiteta zborovskega petja obdržala, da ne čakamo več na organizatorje v zveznih aktivih. Organizatorji celjskega festivala so delali brezhbno, tako da so vsi udeleženci in gostje doživeli festival kot praznik. Kar zadeva kakovost nastopajočih zborov, je takšna, da lahko gremo od tod varno naprej in navzgor.«

Marjan Zuber, dirigent, Varaždin:

»Dostikrat smo slišali neutemeljeno mnenje, da naša mladina nima smisla za zborovsko petje in da se je to petje preživelo. Mladinski festival v Celju jasno kaže, kolikšen kapital, moč, kolikšen smisel za lepoto in plemenito zavestno disciplino, za glasbo preveva našo mladino, njene vnete in požrtvovalne vzgojitelje. Poudarjam zlasti veliko vzgojno politično in etično estetsko moč, ki odseva iz tako popolne organizacije. Ta festival je v marsičem vzor vsem po moči, s katero je razgibal vso Slovenijo. To, kar se ni posrečilo mnogim strokovnjakom oziroma strokovnim organizacijam, se je posrečilo Zvezi svobod.«

Festivala 1963 so se udeležili tudi inozemski glasbeni pedagogi (bolgarski, poljski, avstrijski in nemški). Dr. Felix Oberborbeck, podpredsednik nemške pevske zveze, v revijah »Musica« in »Kontakte«:

»Kar je zbudilo pozornost nepristranskega poslušalca iz Zvezne republike, je bila presenetljiva visoka raven glasbenih storitev tudi manjših podeželskih šol. Predvsem je izstopila tudi za naše pojme izredna disciplina. Vzoren je bil prihod in odhod zborov, ki je potekal hitro in pogosto med bučnim odobravanjem poslušalcev. Zaradi česa lahko zavidamo pevcem in pevkam iz jugoslovanskih republik: zaradi naravne muzikalnosti njihovih mladih članov, zaradi bližine pesmi in plesa, zaradi njihovega prirojenega ritmičnega čuta.«

Iz pisem Mladinskemu pevskeemu festivalu:

Truda Reich, Zagreb:

»Po mom sudu MPF je najvredniji događaj na planu muzičkog odgoja djece i omladine, koji imamo u poslednjih nekoliko godina. Ni jedan seminar, ni jedan kongres niti konferencija ne može nadomjestiti živi dodir muzikom odnosno muzike s izvođačima. Zato smatram eto, da je Celje najeminentniji doprinos napretku muzičkog odgoja kod nas.«

Mladen Pozajić, Sarajevo:

»Prilikom boravka u Celju osjećao sam se kao svaki Jugosloven, kada dođe u urednu, vedru, čistu i prijaznu Sloveniju. No ovaj puta dirnuo me je

naročito humani karakter čitavog Mladinskega pevskoga festivala. A taj se humani karakter očitovao i u pažljivo odabranim uzvanicima, muzičkim pedagogima iz Jugoslavije i susednjih zemalja, i u duhovitom, a ujedno ganutljivom uključivanju cjelokupne pionirske omladine Celja, i u prikazu prekrasnih dostignuća naših školskih horovodja, tih najvećih mučenika na području muzičke umjetnosti i, konačno u plemenitoj ideji, da se kao gosti pozovu na festival izvrstni pionirski, odnosno omladinski horovi ČSSR, Mađarske i Njemačke. Mnogo smo mogli naučiti od njih.«

Dr. Rudolf Schoch, švicarski glasbeni pedagog, Zürich:

»Kar so dosegli vaši mladi pevci, je napravilo name globok vtis. Da so Slovani po naravi muzikalni, sem že vedel. Da pa pojo vaši mladinski zbori s tako odlično glasovno kulturo in oblikovalno silo, da pojo vse na pamet, ubogajo dirigenta na najrahlješi gib, da tako slede njegovi volji in najgloblji vsebini dela, da so s tolikšno pozornostjo pri stvari, da tako fanatično ljubijo glasbo in zastavijo zanjo vse, to je bilo vendar zame veliko presenečenje. Posamezne storitve smem označiti za popolne. Kakor lahko vidite iz priloženih prepisov, bi rad z vašim delom seznanil širši krog, pripovedoval bom o tem v širših glasbenih in učiteljskih krogih. Vi osebno, organizatorji, otroci in mladina, vaši skladatelji, zaslužite javno priznanje. Vašim prizadevanjem želim tudi v prihodnje mnogo uspeha.«

Prof. Erzebeth Szönyi, Budimpešta:

»Na mnogih mestih sem že pripovedovala o vašem lepem in uspešnem mladinskem festivalu, najprej v Bonnu na 6. Zveznem šolskem glasbenem tednu, tu v Budimpešti in bom pripovedovala povsod, kjer bom, o velikih dosežkih mladinske glasbe v Celju. Čestitam tudi vam za tako disciplinirane in muzikalične mladinske zборе, ki sem jih slišala na tekmovanju. Želim vam nadaljnjih uspehov in mnogo veselja v skupnem muziciranju.«

Zoltan Kodally, eden najvećjih sodobnih komponistov in glasbenih pedagogov, Budimpešta:

»Z velikim interesom sem prebiral vašo festivalsko literaturo in se veselim vaših, našim podobnih naporov in prizadevanj za dvig mladinske glasbe. Zeleli bi tudi na ISME (International Society of Music Education) slišati kaj več o vašem delu.«

Celjski tednik:

»Zaključen je festival, ki bo našel v zgodovini mladinskega petja primereno mesto in prinesel Celju ustrezno afirmacijo. Majhno mesto ob Savinji se tudi v mednarodnem merilu uvršča v pomembno festivalsko središče, v mesto organizatorja in pobudnika mladinskega zborovskega petja. Ideja mladinskega festivala, ki se je rodila v Celju, je naletela na plodna tla. O tem govori tudi posvet glasbenih pedagogov. Mladinsko zborovsko petje je neločljivi činitelj glasbene vzgoje mladega človeka, ker je tisti, ki vzgaja in plemeniti. Zato je škoda, da se ne moremo postaviti s takšno tradicijo kot Čehi in

Mađžari. Toda upajmo, da bo prav mladinski pevski festival pripomogel k izboljšanju pogojev dela in rasti mladinskih pevskih zborov. Prvi izredno lepi začetki pa tudi odlični rezultati so tu; zdaj jih bo treba samo še negovati in spodbujati.«

Večer:

Z drugim mednarodnim koncertom mladinskih pevskih zborov je bil sinoči v Celju končan mladinski pevski festival, ki je ne samo potrdil, da mladinska zborovska pesem ne izumira, temveč da se celo razvija in pridobiva na kvaliteti. Navzlic velikim nalogam, ki si jih je z vabilom tolikšnega števila pevcev v Celje nakopal festivalski odbor, je organizacija in izvedba festivala zelo dobro potekala. Opazili pa smo lahko, da na prireditvah skoraj ni bilo javnih delavcev, čeprav je šlo za prireditev v zveznem in mednarodnem merilu s pomembnimi vzgojnimi nalogami (Janko Volf).

Ljubljanski dnevnik:

Ko govorimo o letošnjih prireditvah MPF v Celju, z veseljem ugotavljamo, da so preseгла naša pričakovanja. Ze republiško tekmovanje mladinskih zborov konec marca je pokazalo pomemben napredek našega mladinskega petja. Če se še pred dvema letoma nobeden izmed nastopajočih predmutacijskih zborov ni dvignil nad solidno povprečje, so se letos nekateri zbori že močno približali idealu mladinskega zbornega petja, predvsem glede glasovne kultiviranosti in umetniške interpretacije, ki sta bili prejšnja leta še močno zanemarjeni. Več zborov je bilo med seboj tako izenačenih, da je bila upravičena odločitev, naj bi na zveznem tekmovanju namesto prvotno določenih dveh nastopili kar štirje iz te kategorije. Letošnji mladinski pevski festival v Celju je prepričljivo pokazal upravičenost večletnih prizadevanj na tem področju, zato jih je treba nadaljevati tudi v prihodnje. Pri tem si je treba prizadevati za nenehno kvalitetno rast našega mladinskega petja, hkrati pa ne zanemarjati množičnosti, saj so dosedanje izkušnje večkrat potrdile, da prav iz množice tovrstnih zborov v vsej domovini včasih nepričakovano zrastejo naši najboljši mladinski zbori in zborovodje (prof. Pavle Kalan, republiški glasbeni svetovalec).

Delo:

Ob zaključku šestega mladinskega pevskega festivala v Celju se mi zdi važnejše kot o organizacijskih problemih in o uspehih posvetovanja pedagogov poudariti nekaj osnovnih misli, ki jih je festival dosti jasno postavil pred nas. Predvsem se mi zdi to važno, ker bi nas oblika tega festivala, ki je trajal komaj dva dni, brez velikega zunanjega hrupa, v majhnem slovenskem mestu, lahko zavedla, da bi prehitro in prepovršno šli tudi mimo njegove vsebine. To pa bi bilo docela zgrešeno in neodgovorno.

Kljub skromni obliki so bile informacije, ki nam jih je dal celjski festival bodisi v miselni, bodisi v glasbeni obliki, zgovorne, prepričljive in jasne. Posebno jasnost je tem informacijam dalo dejstvo, da so na festivalu sodelovali tudi gostje iz nekaterih evropskih držav, tako glasbeni strokovnjaki kot ansambli. Lahko izluščimo okvirno misel, ki je pri tem prišla do izraza, namreč, da je danes že marsikje nesporno ugotovljeno in priznано dejstvo, da je nemogoče zgraditi otroka v celovito osebnost, če ni zajet v vzgoji poleg intelektualnega tudi njegov psihični svet. Pri tem pa seveda velja tudi že nesporno dejstvo, da ni vseeno, s kakšno glasbo pride mlad človek v stik, ali bo ta glasba pospeševala v njem fantastiko, sentimentalnost, ga odtujevala od resničnosti, ali pa ga bo vzgajala v zavestnega, osebnostnega in resničnostnega človeka. Pomembna se mi zdi misel, ki jo je izrekel predsednik glas-

benih društev Hrvatske Zoran Palčok, da je namreč razvoj, ki ga prinaša s seboj tehnizacija, nujen; nujna je pa prav tako zavestna analiza tega razvoja in zavestna reakcija nanj. Vsekakor pa nam že celjski festival daje upanje, da se tudi nam bližajo boljši časi (Kristijan Ukmar, glasbeni kritik Dela).

Razgledi:

Ena izmed pomembnih ugotovitev letošnjega festivala v Celju se mi zdi tale: Festival je pognal trdne korenine in se zasedral kot pomembna manifestacija ne samo slovenske, ampak tudi jugoslovanske in — za zdaj — v zelo skromni obliki tudi mednarodne mladinske zborovske pesmi. Na splošno je bil celjski festival na precejšnji ravni. Vsekakor pa je bil zanimiv in poučen za vse, ki se ukvarjajo z mladinsko glasbeno problematiko. Dal je spet novih pobud za delo, ki nikakor ni lahko (Primož Kuret).

Front — ilustrovani vojni list Beograd:

»Organizatori ovog Festivala, podržani dugom tradicijom lepog horskog pevanja svoga kraja uspeli su da od ove prvobitno lokalne manifestacije naprave saveznu smotru horskog pevanja, koja je značajan podsticaj za sve one, koji se amaterski bave sa tom aktivnošću. Zato bi verovatno teško našlo bolje mesto za ovakvu smotru od Celja, čiji su žitelji šesti puta u toku dva dana punili dvoranu Narodnog doma.

Ovaj festival, bez velikih zvezda, bez pompa i reklame imao je u sebi nekog posebnog sjaja kojim zrače mali sitni događaji koji se svakodnevno uporno nameću i ugrađuju u tokove zbivanja ostajući u njima zdrava bit, koju ne mogu prekinuti urnebesne fanfare mnogih drugih smotri i festivala koji se najavljuju mnogo bučnije i pretencioznije.

Festival je zatvoren spektakularnim nastupom horova celjskih škola pred monumentalnim spomenikom borcima narodnooslobodilačkog rata. Iz grla preko 1000 mladića i devojaka razlegla se trgom borbena i poletna pesma. Veliki broj Celjana koji su izašli da pozdrave mlade i odaju priznanje pesmi, bio je još jedan dokaz da se ovaj Festival održava na pravom mestu« (S. Stajić).

Leta 1965 je dobil festival tekmovalni značaj, nanj pa se je lahko prijavil vsak zbor, ne da bi ga pred tem izbrali na reviji. Tako se je prijavilo kar 28 slovenskih zborov. Zaradi tako velikega števila prijavljenih zborov je MPF organiziral 27. marca republiško revijo in predtekmovanje slovenskih zborov v Celju. V letu 1967 se je prijavilo za festival manjše število slovenskih zborov, zato republiška revija ni bila izvedena. V mnogih zborih in zborovodjih je tlela težnja, da bi mladinske zборе tesneje povezali in jim dali možnost prikazati njihove uspehe tudi širšemu občinstvu na republiški ravni. Vreže je po končanem festivalu 1967 sklical v Velenju glasbeno komisijo za mladinske zборе pri Zavodu za šolstvo in Zavodih za prosvetno pedagoško službo ter zborovodje iz vseh predelov Slovenije. Na sestanku so sklenili, naj bodo revije mladinskih zborov, na katerih sodelujejo zbori vseh šol, v letu 1968 in nato v letih med dvema festivaloma v vseh občinah. Že leta 1968 in nato vsako leto med festivaloma naj se priredi republiška revija, na katero se lahko prijavijo vsi zbori, ki čutijo, da po svoji kvaliteti presegajo krajevno raven. Na republiški reviji naj se izberejo tudi zbori, ki bi lahko tekmovali na MPF.

Organizacijo republiških revij mladinskih pevskih zborov Slovenije so prevzeli zagnani zborovodje zasavskih občin že leta 1968 in to uspešno delajo vse do danes.²⁷

Ob Vrežetovi 70-letnici je za Novi tednik Egon Kunej zapisal: »Vrežetovo srce pripada festivalu, ki se je razvil po njegovi zaslugi iz skromnih začetkov do festivala mednarodnega slovesa.«

Pri vseh festivalih je Vrežetov delež neprecenljiv. Da se je festival razrasel iz okrajnega v republiškega, iz republiškega v zvezni festival in iz zveznega tudi v pomemben mednarodni mladinski pevski festival, je v veliki meri plod njegovega ustvarjalnega, sistematičnega in podrobnega dela. Taka utemeljitev je bila posredovana tudi ob prejemu Šlandrove nagrade v Celju ob Vrežetovi 70-letnici.

S celjskim mladinskim pevskim festivalom so tesno povezana vsakokratna posvetovanja glasbenih pedagogov, ki so v mnogočem usmerjala glasbeno vzgojo. Zvezne in mednarodne razstave mladinske glasbene literature, učbenikov in priročnikov za glasbeni pouk so ob vsakem festivalu odkrile našim glasbenim pedagogom širok razgled tovrstnega evropskega dogajanja. Tudi razpisi za nove skladbe so spodbudili naše komponiste k novim stvaritvam, ki so zajete v zvezkih mladinskih zborov.

Zelo pomembni za rast in dvig mladinskega zborovstva so vsakoletni zborovodski seminarji, ki jih je leta 1946 začel Vreže in jih vodil ali na njih deloval nepretrgoma do leta 1980. Iz okrajnih so zajeli vso Slovenijo in zamejstvo in so po sistematičnosti in strokovnosti gotovo vzor vsem podobnim seminarjem.

Za razvoj mladinskega zborovstva si je poleg sodobnega glasbenega pouka v razredu (od leta 1946—1968 Vreže prizadeval tudi kot honorarni pedagoški svetovalec za glasbeni pouk na osnovnih šolah v celjski regiji).

Že leta 1961 je Vreže začel zbirati mladinsko glasbeno literaturo, pa tudi učbenike in priročnike za glasbeni pouk in vse to združil v festivalsko knjižnico, ki zajema tovrstno literaturo iz vse Evrope in se vanjo zatekajo glasbeni pedagogi iz vse Slovenije. Leta 1979 je Vreže oddal delo glavnega tajnika MPF, ostal pa je v knjižnici. Njegova želja je, da bi festivalska knjižnica postala skupni slovenski študijski center za mladinsko glasbo, kjer bi se poleg pevskega in pedagoškega materiala zbirali tudi vsi podatki o delovanju slovenskih mladinskih zborov, programi koncertov in prireditev, problematika glasbene vzgoje in izpopolnjevanja zborovodij. Vse to bi Celje potrjevalo, da je festivalsko mesto.

JURČE VREŽE: CELJSKI ZBOROVODSKI SEMINARJI PO MLADINSKEM PEVSKEM FESTIVALU 1958

Predhodne občinske revije mladinskih zborov so razgibale vse šole celjskega okraja in vključile 4300 pevcev s 75 zborovodji. Revije so pokazale, da imajo vsi učitelji — zborovodje mnogo veselja in volje do dela z zborom, pa mnogi premalo znanja za vodstvo mladinskega zbora. Vsi so si pa želeli nadaljnje poglobljene zborovske izobrazbe in so to jasno in glasno izrazili na dvodnevni študijski ekskurziji v Varaždin 27. maja 1958. Tu smo hospitirali pri odličnem mladinskem zboru Srednje glasbene šole. Zbor je vodil ravna-

telj te šole Marjan Zuber, ki je od tega časa s Celjem tesno sodeloval in pridobil še Zorana Palčoka, Ivo Plasaja in Božo Antoniča iz Zagreba. Njihovo sodelovanje je gotovo pripomoglo naš okrajni festival razširiti v republiškega in zveznega.

Vračajoč se iz Varaždina, smo mnogo razmišljali o seminarju in o okrajnem pevskem zboru zborovodij. Zbor smo ustanovili in ga poimenovali po skladatelju Ristu Savinu, izdelali pravila, izvolili odbor z Andrejem Svetkom na čelu. Zbor je le kratko časa deloval in usahnil. Načrtovani seminar pa smo uspešno izvedli v stari glasbeni šoli v Velenju od 28. 8. do 3. 9. 1958.

Seminar je obiskovalo 48 rednih in 6 izrednih slušateljev. Predavatelji so bili Egon Kunej — strokovno vodstvo, dirigiranje, izobrazba glasu in literatura, Radovan Gobec — metodika zborovodstva, Slavko Mihelčič — dirigiranje, Peter Lipar — teorija glasbe in harmonija, Boris Ferlinc — dirigiranje in zgodovina glasbe ter Jurče Vreže — delo z mladinskim zborom, njegov pomen in namen, organizacija slovenskega mladinskega zborovstva — občinske in okrajne ter republiška revija mladinskih zborov.

Seminar je z vnetimi besedami pozdravil tudi predsednik Andrej Svetek, ki je izrekel vse priznanje zborovodjem za njihovo delo in požrtvovalnost in obljubil vso materialno in moralno podporo sveta, ki mu predseduje.

Iz vpisne knjige, ki sem jo začel voditi na tem seminarju, navajam še vtise in predloge predavateljev:

»S takimi ljudmi, kot so bili na tem tečaju, je prijetno delo, saj so se skoro vsi z velikim zanimanjem odzvali v pričakovanju, da jim bo ta tečaj dal mnogo koristnega za njihovo delo. Mislim, da v tem pogledu ne bodo razočarani. Predlagam, da se tečaj še nadaljuje in to pod takim vodstvom, kot je ta«, je zapisal Slavko Mihelčič.

Radovan Gobec pa nadaljuje: »K zamisli, učnemu programu, izvedbi in organizaciji prirediteljev tečaja lahko samo čestitam in to z velikim veseljem. Predlagam: 1. Dobiti mladinski zbor in z njim na tečaju praktično delati. 2. Povabiti RTV Ljubljana, naj na seminarju predvaja bogato magnetoskopsko zbirko mladinske literature. Tak prikaz bi razkril tečajnikom višino in ustvarjanje tovrstne dejavnosti okoli nas. 3. Uvesti predmet spoznavanje pevске literature in dodobra obdelati čimveč mladinske literature iz »Grlice« in drugih zbirk.«

»S takimi tečaji je treba nadaljevati, ker le tako bomo vzgojili sodobnega zborovodjo,« pa je zapisal Peter Lipar.

V isti sestavi organizatorja, predavateljev in slušateljev so bili tudi naslednji trije seminarji, in to: od 26. do 31. 8. 1959 v Gornjem gradu, od 21. do 26. 1. 1960 v Celju in od 25. do 31. 8. 1960 v Gornjem gradu. Na seminarju leta 1960 so sodelovali še: Vinko Trinkaus, tajnik zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije, s temo Mladinski pevski festival in njegova problematika. V diskusiji so sodelovali poleg slušateljev in predavateljev tudi skladatelj Rado Simoniti, Andrej Svetek, Miro Lužnik — direktor Zavoda za prosvetno pedagoško službo.

Sam sem utemeljeval organizacijo našega mladinskega zborovstva, izhajajoč iz dejstva, da je najvažnejše aktivirati čim večje število zborovodij in pevcev, jim dati poleta in jasne perspektive v pričanju, da bo rasla kvaliteta, če bomo postopoma ustvarili za to tudi pogoje, predvsem:

1. ob občinskih revijah združevanje in razumevanje vseh, ki imajo skrb za mladino, od upraviteljev in nadzornikov do Zavoda za prosvetno-pedagoško službo, Sveta Svobod in prosvetnih društev, Društva prijateljev mladine, Pionirske organizacije, Zveze mladine, ZKS, SZDL itd.;

2. izpopolnjevanje zborovodij na zborovodskih tečajih, v učiteljskih pevskih zborih in kvaliteten pevski pouk v razredih;

3. potrebne prostore kakor tudi čas za pevsko izživljanje mladine in cenjen notni material;

4. pravilno in objektivno vrednotenje zborovodjevega dela in prizadevanja;

5. petje mora pevca osrečevati, mu nuditi polno notranjih doživetij ter ga pri tem zadovoljiti in duhovno bogatiti. Čim bolj zna zborovodja vse naštetost dajati, tem širše se bo zbor razmahnil in tem više se bo povzpел. (To temo sem poglobil in jo na plenumu MPF 11. 9. posredoval in objavil v Grlici VI/5 leta 1960.)

Ker se pri nas petje po notah v osnovni šoli zelo malo goji, smo pridobili za seminar v Gornjem gradu priznanega metodika in pisatelja Muzičke početnice za V. razred Boža Antonića, prof. na Pedagoški akademiji v Zagrebu. V 4 urah je obdelal knjigo in navdušil seminariste za solfeggio.

O seminarjih piše Egon Kunej v Grlici VII/5. zvezek m. dr.: »Na seminarju v Gornjem gradu smo pozdravili odličnega metodika prof. Boža Antonića in Iva Plasaja, sekretarja Saveza muzičkih društev Hrvatske. S Savezom se je osnovala povezava, ki obeta roditi plodne sadove pri skupnem prizadevanju okrog mladinskih zborov, mladinske literature in podobno za razcvet zborovskega petja v obeh republikah.

V letošnjem poletju je Savez muzičkih društev Hrvatske povabil Celjane, da bi imeli svoj pevovodski tečaj v Crikvenici, kjer so imeli v najemu Kulturni dom z dvorano, v katerem so bili poleti razni tečaji. Tu se je zbralo od 24.—30. 8. 1961 31 slovenskih zborovodij ter naši stalni predavatelji: prof. Radovan Gobec (analiza pesmi), Peter Lipar (solfeggio in teorija), Boris Ferlinc (dirigiranje in zgodovina glasbe), prof. Egon Kunej (tehnične vaje z zborom in partiturna igra). Zaradi bolezni sta bila žal zadržana oba stalna sodelavca prof. Slavko Mihelčič in Jurij Vreže. Delu na seminarju pa sta se pridružila še prof. Marjan Zuber, ravnatelj glasbene šole v Varaždinu (organizacija in delo z mladinskim zborom) ter prof. Božo Antonić iz Zagreba (metodika glasbenega pouka). Predzadnji dan je obiskal tečajnike prof. Zoran Palčok, predsednik SMD Hrvatske, ki je imel izredno zanimivo predavanje — Malomeščanstvo v naši družbi.

Nadaljevanje tega seminarja je bilo od 21. 8. do 28. 8. 1962 zopet v Crikvenici. Predavali so predavatelji lanskega seminarja (Ferlinc, Kunej, Gobec, Lipar). Sodelovala sta pa tudi Slavko Mihelčič, ki je obdeloval osnove harmonije, interpretacijsko prikazal in izvedel z zborom seminaristk Arničovo Palčki na potepu ter podrobno analiziral Cvetkovo Glej, saj ne moreš več. Jurče Vreže je obdelal Kulturno in vzgojno vlogo mladinskega zbora na šoli in v kraju ter vpliv, ki ga naj bi imel zbor in petje sploh na etično estetsko oblikovanje mladega rodu. Poleg tega je skupno s tečajniki sestavil podrobni učni načrt za 4. razred s posebnim ozirom na notno opismenjevanje otrok na vzoru otroških, predvsem ljudskih pesmi.

Za naslednje tri seminarje je tov. Ferlinc zelo posrečeno izbral dijaški internat v Krškem. Posebno uspešna sta bila seminarja 1963 in 1964, obakrat od 26. 8. do 31. 8. Stalni predavatelji so snov nadaljevali in razširili teoretično, predvsem pa praktično. Na seminarju v letu 1964 je delal tudi prof. Andrej Štrukelj in v 7 urah predvsem praktično seznanil seminariste z osnovami solopetja. Prof. Božo Antonić pa je v 2 urah ponovil in poglobil na prejšnjih seminarjih obdelani svoji Muzički vežbanki početnici — s kratko brošuro Petje z lista, ki jo je Valerija Degleria predstavila za potrebe slovenskih glasbenih pedagogov v slovenščino.

Prvič smo v seminar vključili mladinski zbor iz Krškega, vendar se to ni prav obneslo. O tem piše B. Ferlinc v knjigi zapiskov: »Delo z zborom je bilo manj uspešno in ni v celoti doseglo svojega namena, ker so bili kandidati, ki so prevzeli to dolžnost (Kulčar, Bukovac), premalo pripravljene tako, da je bilo to delo res kvalitetno opravljeno le pri študiju Zvončkov po tovarišu Kuneju.«

Tečajev v Krškem se je udeleževalo tudi 7 zborovodij iz spodnjega Posavja, ki so zapisali, »da je bil za nas ta tečaj povsem nekaj novega, saj doslej nismo imeli prilike, da bi se strokovno izpopolnjevali. Dejstvo je namreč, da je prav na našem področju malo glasbenikov s primerno strokovno kvalifikacijo, da pa je dovolj amaterjev, ki imajo za glasbo veliko veselja, vendar premalo znanja. Program tečaja je bil zelo primeren, ker se je snov obravnavala predvsem praktično in tako bomo pridobljeno znanje koristno uporabljali v našem poklicnem delu.«

Slabše je uspel naslednji seminar v Krškem od 26. do 30. 8. 1965. Zaradi ukinitve celjskega okraja in okrajnega sveta Svobod, ki je seminarje v glavnem financiral in z MPF ob strani tudi organiziral, so bile priprave manj skrbne, ker so bile pač finance negotove. Tako se je prijavilo na seminar malo zborovodij in tudi nekateri predavatelji so odpovedali. Treba je bilo poskrbeti za nadaljevanje teh že utečenih seminarjev, ki so mnogo prispevali k dvigu mladinskega zborovstva. V Celju je že nekaj let zelo uspešno delovalo Društvo glasbenih pedagogov. Dogovoril sem se s predsednikom društva prof. Egonom Kunejem, da bo naslednje seminarje organiziralo DGP skupno z MPF.

ZAKLJUČEK

Vrežetovo delo v slovenski zborovski ustvarjalnosti je pomembno z dveh vidikov:

1. Kot zborovodja je ustanovil vrsto visokokvalitetnih zborov:

— pred vojno v Šoštanju prvi mladinski zbor, ki je postal znan kot mladinski zbor Zvonček, ter vrsto odraslih zborov;

— po vojni v Celju mladinski pevski zbor France Prešeren, s katerim je dosegel najvišja priznanja v Sloveniji, ter vrsto odraslih zborov.

2. Kot organizator dejavnosti, ki so pomembne za dvig pevske kulture. Neprecenljivo je Vrežetovo organiziranje seminarjev, revij, festivalov, posvetovanj i. dr., kar sem opisala, pa vendar so vse te organizacijske ideje izhajale iz srca zborovodje, ki je vse življenje izhajal iz želje, da bi ljudje peli, da bi se s petjem razveseljevali, potrjevali in dvigovali. Njegova skrb za mladinsko petje je dala bogate sadove Celju in vsej Sloveniji. S svojim delom je uspel navdušiti množice mladih za pesem, za petje in tako posredno vplival na razvoj petja pri nas. Vsa prizadevanja mladinskega pevskega festivala in vsa Vrežetova prizadevanja so gotovo mnogo prispevala k temu, da je danes naše mladinsko zborovstvo na taki ravni, da se kosa z mladinskimi zbori katerekoli države v Evropi. Vreže sam pa pravi: »Celjski festival je bil moje glavno amatersko delo in ljubezen, v kateri sem se izživel in izpel.«

OPOMBE

¹ Hinko Druzović (1873—1959) se je ukvarjal z metodiko glasbenega pouka v osnovni šoli in precej vplival na njen razvoj. Izdal je pesmarico za osnovne šole v štirih zvezkih ter pesmarico Lira za srednje šole. Napisal je tudi knjigi Posebno ukoslovje petja in ljudski šoli in Posebno ukoslovje šolskega petja.

² Emerik Beran (1868—1940) češki komponist, čelist in pedagog, ki je poučeval glasbo na učiteljski in na šoli Glasbene matice v Mariboru.

³ Franc Hribernik je v zgodovinskem opisu Mesto Šoštanj na str. 88 zapisal: »Učenci meščanske in osnovne šole, ki imajo veselje do petja, sestavljajo mladinski pevski zbor. Vodi ga učitelj osnovne šole Juriž Vreže že drugo leto z zavidanja vrednim uspehom.«

⁴ Spored: Vreže: Hej, Slovani; Prelovec: Oj Doberdob; Premri: Rože za Marijo; Premri: Lep je srebrn pas; Pregelj: Vrtniče nad morem; Vreže: Bom šel na planince; Aljaž: Triglav; Pregelj: Skrjančkova budnica; Pregelj: Prav lepo je vigred; Pregelj: Kje so tiste stezice.

⁵ Peli so: Ej, vigred je tu in Pojdem v rute.

⁶ Vzrok ukinitve ni omenjen.

⁷ S tem letom se konča kronika osnovne šole ter se nadaljuje šele s šolskim letom 1945/46.

⁸ Trst 1924.

⁹ Iz Grlice Srečka Kumarja 1933—35.

¹⁰ O Vrežetovem delu je pisal Učiteljski tovariš v št. 41 leta 1929 med drugim tudi naslednje:

»Šoštanj je lahko ponosen na svoj mladinski zbor, še bolj pa na njegovega vodjo, našega požrtvovalnega učitelja Jurčeta Vrežeta. Ako je res, da je kdo kaj ustvaril iz nič, potem je to storil naš Jurče. Šoštanju se o takem zboru ni še niti sanjalo, ko ga je Vreže priklical kakor iz tal.«

¹¹ Na mojo prošnjo je tovariš Martin Mencej zapisal o Vrežetu naslednje:

Ljubljana, 27. 9. 1985

»Ko sem bil 1934. leta kazensko premeščen iz Trbovelj v Šoštanj, je med tamkajšnjim učiteljstvom po svoji skromnosti, čustveni senzibilnosti in zdravimi pedagoškimi pogledi že kmalu izstopal v vrsti tamkajšnjega številnega učiteljskega kolektiva. Zato sem se zanimal za njegovo preteklost. Informacije, ki sem jih dobil, da je bil v mladosti vzgajan v strogo religioznem duhu in da je bil v njegovih dijaških letih pod vplivom svojega strica kanonika-veroučitelja na mariborskem učiteljski, so se kmalu pokazali v opreki mojih prvih vtisov. Prav kmalu se je namreč pokazalo, da se je osvobodil konzervativnih vplivov preteklosti in zadihal v samostojno osebnost, ki misli in čuti s svojo glavo. Na družbenopolitično dogajanje je gledal realno, kritično in progresivno. Ni bil le čustveno vezan z izkoriščanimi in ponižanimi, ampak je tudi razumsko spremljal njihove težnje po pravičnejšem življenju. To je tudi pokazal s svojo dejavnostjo na kulturnem in družbenopolitičnem področju.

Vedel je za mojo ilegalno komunistično angažiranost pred prihodom v Šoštanj in v Saleški dolini. Politično sicer ni bil dejaven, ni pa bil organiziran niti v katoliških organizacijah niti v reakcionarnem Sokolu, čeprav je tam nastopal kot igralec v gledaliških prireditvah. Čim pa je komunistična partija začela s svojimi člani in simpatizerji oživljati progresivne akcije, se je v njih tov. Vreže aktivno vključil.

Tako je že ob pripravah kolektivne izvedbe govorečega zbora Župančičeve Dume prizadevno in učinkovito prispeval s svojim nastopom. Prav tako je aktivno sodeloval v demonstraciji proti fašizmu in nacizmu ob priliki literarnega večera progresivnih slovenskih književnikov v Šoštanju (Mile Klopčič, Miško Kranjec, Ivan Potrč, Ingolič) in tedanjih drugih akcijah v javnosti.

Njegova izrazito glasbena narava mu je narekovala, da je organiziral pevski oktet, katerega je vodil in nastopal na progresivnih prireditvah. S svojim mladinskim pevskim zborom, ki je po svoji organiziranosti in pevski kulturi zaslovel tudi izven Saleške doline in se uvrstil takoj za znamenitim mladinskim pevskim zborom »Trboveljski slavček«. Ko pa je bila po razpustitvi delavske prosvetno kulturne orga-

nizacije »Svoboda« ustanovljena pod vodstvom KP delavsko-kmečka organizacija »Vzajemnost«, je tov. Vreže prevzel vodstvo pevskega društva v tej organizaciji. Skratka, bil je eden od najaktivnejših osebnosti naprednega kulturnega gibanja v Saleški dolini in s tem tudi dal svoj veliki delež progresivnemu družbenopolitičnemu življenju.

Zaradi tedanjih ozkih in strogih kriterijev partijske kadrovske politike ni bil pritegnjen v KP, bil pa je z vso svojo dejavnostjo in obnašanjem v prvih vrstah simpatizerjev razrednega boja. Tega so se zavedali tedanji politični dušebrižniki in varuhi režima. Zato ga je klerofašistični režim kazensko premestil na eno najodročnejših in obljudenih enorazrednic v Sloveniji in ločil od družine. Iz priloženega prepisa zahtevane premitve je razvidno, zakaj je bil premeščen.

Ker sem bil premeščen pred njim, nisem bil navzoč pri njegovi premitvi iz Soštanja. Na podlagi pripovedovanj je pa bil njegov odhod prava manifestacija in protestna demonstracija na kolodvoru v Soštanju in to ne le mladine, ampak velike večine tamkajšnjega prebivalstva.«

Martin Mencej

¹² Olga Vrabič: o Vrežetovi glasbeni in izvenglasbeni dejavnosti v Soštanju:

»Vrežetov prihod v Soštanj je pomenil za nas otroke doživetje. Bil je tako mlad in nežen in se je močno razlikoval od ostalih učiteljev. Imel je izreden smisel za mladino, takoj nas je pritegnil v pevski zbor. Imeli smo precej nastopov, koncertov in lahko rečem, da smo ga oboževali. Disciplino je uvedel tako, da nam je bil bolj tovariš kot učitelj, pred njim nismo imeli strahu. Ko smo odrasli, nam je pomenil mladinskega funkcionarja, imeli smo ga za sebi enakega. Vključil se je v vse aktivnosti naprednega Soštanja, predvsem na kulturnem področju.

Mladinski zbor je bil za Soštanj pravo odkritje. Do Vrežetovega prihoda takega zbora nismo imeli.

Soštanj je bil močan kulturbundovski center, v katerem pa je odmevala tudi revolucionarna dejavnost. Tam živeči Nemci, ki so imeli tudi gospodarske pozicije, so z vso zagnanostjo razširjali kulturbund, saj so imeli povezave z Vošnjakovo tovarno, v kateri so se lahko naselili samo nemški ljudje. Vsi ti so bili zelo zvesti svojemu centru. V Soštanju se je že zgodaj razvila nasprotujoča progresivna miselnost. V bližini je bil tudi rudnik. Soštanj je bil proletarski kraj, poleg delavske večine pa je bilo še veliko obrtnikov in nekaj inteligence, med njimi največ učiteljev. Kmetje so bili zelo obubožani, zato so bili prisiljeni hoditi v tovarno ali v še bolj oddaljeni velenjski rudnik, kamor so hodili seveda peš. Tako je vladalo v Soštanju skoraj provokativno vzdušje, ki je zahtevalo od vsakega človeka, da se opredeli. Soštanska inteligenca je bila nacionalno zavedna, ogorčena nasprotnica vsem poskusom hitlerjanske struje. Prizadevala si je utrditi nacionalno zavest tudi pri ostalem prebivalstvu. Življenje so poživili posebno študentje, ki so se vrnil domov in so bili duša vsega naprednega. Mladinci so organizirali športna tekmovanja. Učiteljstvo v Soštanju je bilo trdno, razen redkih izjem, ko so se udeležili nemčurjem. Močno se je poznal obstoj partije. Martin Mencej je bil sekretar partije in je bil v pridobivanju novih članov zelo aktiven, tako da se je partija kar postavila.

Ob sobotah in nedeljah, ko so prihajali domov študentje, je vse oživele. Začeli so s prireditvami, da se je zbrala vsa napredna mladina. Ta narodnoobrambni aspekt je bil izredno pomemben. Nemci so se obnašali kot gospodarji, izzivali so z belimi nogavicami, prišlo je do pretefov. Mnogi od študentov so bili klicani na žandarmerijo, češ da so delali nemire, medtem ko Nemcevi niso preganjali. Zaradi te ogroženosti je bilo pomembno, da se je narodna zavest utrjevala. Takrat je obstojal pollegalni narodno obrambni odbor, ki ga je vodil Tone Kraigher (oče Sergeja Kraigherja), ki je vse te akcije uravnaval. V Soštanju je bila organizirana vrsta dejavnosti: študijski krožki, kjer so študirali napredno literaturo. Na šoli je bila na voljo učilnica za ročna dela, v kateri so imeli čitalnico.

V Soštanju smo organizirali Tuje dete, komedijo sovjetskega avtorja, kar je bilo za tisti čas zelo izzivalno, saj se je prvič zgodilo, da smo uprizorili sovjetskega avtorja. Za žandarmerijo je to predstavljalo velik preplah. Za državne praznike smo organizirali akademije, taka je bila tudi Duma kot zborna recitacija. Vreže se je angažiral pri organiziranju in pripravi za nastop. Največja pa je bila manifesta-

cija s Hlapcem Jernejem. To smo organizirali študentje za 40-letnico Cankarjeve smrti. Naštudirali smo po dramaturgiji Ferda Delaka zborne recitacije z diapozitivi. To smo predvajali v dvorani, katere lastnik je bil Kajuhov oče. Dvorana je bila nabito polna, a se je pojavila orožniška patrolja in poklicala Biba Röcka, ki je bil eden glavnih organizatorjev. Pokazali so mu listek, da je Srezko načelstvo prireditev prepovedalo. V dvorani je bilo 300 ljudi, Röck je povedal o prepovedi. Ljudje se iz dvorane niso premaknili, orožniki so bili brez moči, predstava je bila izvajana. Prirejali smo tudi slovenske večere, na katerih so književniki brali svoja dela, imeli smo predavanja o slikarstvu.»

¹³ UJU — Udruženje jugoslovanskih učiteljev.

¹⁴

PREPIS

Kraljevska banska uprava dravske banovine v Ljubljani
 Pov. II/2, Št. 6211/5
 Delovanje komunistov v Šoštanju
 srez Slovenj Gradec

Ljubljana, 5. nov. 1938

Gospodu

načelniku prosvetnega odd.
 banske uprave

v

Ljubljani

V Šoštanju in okolici dela, posebno med počitnicami, ko so tam na počitnicah razni študenti, družba mladih inteligentov komunistično propagando, vendar na ta način, da se jim ne more prav do živega.

Med 22. osebami, ki so komunisti, ali vsaj osumljeni komunističnega udejstvovanja, imenuje sreski načelnik ponovno znanega učitelja Menceja Martina z osnovne šole v Šoštanju, ki je bil že v preizkavi radi komunistične propagande in učitelja Vrežeta Jurija tudi iz Šoštanja.

O tem se obvešča z vabilom, da preučite, ali je mogoče, da se ta dva učitelja premestita v kak drugi kraj, da bi prišla iz omenjene komunistične družbe in kjer bi ne imela priložnosti za komunistično udejstvovanje.

Namestnik bana,
 pomočnik
 dr. Majcen, s. r.

¹⁵ Pevski programi teh koncertov so bili zelo zahtevni. Ob 30-letnici pevovodskega dela je Vreže z mladinskim zborom France Prešeren izvajal tri Kogojeve pesmi, Osterca, Mokranjca, Papandopula, Adamiča, Simonitija, z mešanim mladinskim zborom France Prešeren (oba sta delovala na II. gimnaziji) pa kar štiri Adamičeve pesmi, Vodopivca, Vrabca in Žganca.

¹⁶ Tri edicije Mladinske pesmi so izšle v samozaložbi, denar pa so prispevali glavni sodelavci društva: Pirnik, Vreže, Ulaga in Zorn. Te tri zbirke so bile nadaljevanje dveh zbirk skladb za mladino sodobne stilne orientacije ter socialne tematike, ki jih je pod pokroviteljstvom jugoslovanske sekcije SIMC (Société internationale pour la musique contemporaine) izdala takratna mlada generacija komponistov — prav tako v samozaložbi (Slavko Osterc, Makso Pirnik, Dragotin Cvetko, Matija Bravničar, Risto Savin, Peter Lipar, Franc Šturm, Riko Paternost in Matija Tomc).

¹⁷ Dopis sta podpisala predsednik Jurij Vreže in tajnik Emil Ulaga.

¹⁸

Prepis zapisnika

rednega občnega zbora »Društva pevovodij mladinskih zborov v Konjicah«, ki se je vršil dne 2. novembra 1938. ob pol 10. uri na drž. moškem učiteljskišču v Mariboru s sledečim dnevnim redom:

- 1./ Poročilo predsednika
- 2./ " tajnika
- 3./ " blagajnika
- 4./ " pregledovalca računov
- 5./ Volitev odbora
- 6./ Sprememba pravil
- 7./ Načrt dela
- 8./ Slučajnosti.

Ob določeni uri otvori predsednik občni zbor, pozdravi navzoče, posebno še profesorja Druzoviča. Ker je od 28 članov 21 navzočih, je občni zbor sklepčen, ki je bil pravilno sklican.

- ad 1/ Predsednik poroča: Ustanovilo se je na pobudo Društva več novih mladinskih zborov. Prirejenih je bilo več koncertov, pa tudi 4 okrožni koncerti, ki so jih priredila dravogradska, šoštanjsko, konjiško in dravskopoljsko okrožje. Prvega je vodil tov. Tomažič, drugega tov. Vreže, tretjega tov. Ulaga, četrtega tov. Zorn. Posamezni zbori so peli 82 pesmi, skupni zbori pa 12 pesmi. Sodelovalo je 1.435 pevcev obojega spola. Koncerti so mogočno odjeknili v srcih številnih poslušalcev. Najmanjši zbor je štel 25 pevcev (Skomarje), največji pa 120 pevcev (St. Janž na Dr. polju). Na koncertih so prevladovala narodne pesmi, bilo je pa tudi precej umetnih in narodnih pesmi. Močno so odjeknili ti koncerti v našem glasbenem življenju. Pevovodjem so dali novih spoznanj in nasvetov ter pobud, mladini mnogo veselja do petja, občinstvu pa obilo duševne hrane. Povsod so bile dvorane polne. Mnogo je poročal o teh koncertih naš stanovski tisk, tople članke pa sta prinesla tudi naša dnevnika, nadalje Nova riječ in Muzički glasnik.
- Društvo je izdalo v tem letu svojo prvo edicijo »Mladinske pesmi«, komponirane od Cvetka, Pirnika in Osterca. Skladatelji so nam pesmi poklonili, kar jim bodi izrečena najtoplejša zahvala. Skladbe so moderne smeri, ki jih manjši zbori ne bodo mogli izvajati, ker so precej težke. Društvo je priredilo v božičnih počitnicah sestanek pevovodij, ki se ga je udeležilo 22 pevovodij. Razpravljalo se je o okrožnih koncertih, prof. Maks Pirnik pa je predaval o mladinskem zborovskem petju.
- Zahvalo velja izreči učiteljskemu pevskeemu zboru Emil Adamič, ki je sklenilo denarno podpreti naše društvo. Po enoletnem delu bo društvo vse svoje moči posvetilo razvoju mladinske glasbe.
- ad 2/ Tajnik poroča, da je bilo v tekočem letu 5 odborovih sej, 1 sestanek v Mariboru in 1 tečaj v Ločah, ki pa je bil vsled slabe organizacije slabo obiskan. Na sejah in sestankih so se obravnavale tekoče zadeve, organiziranje zborov, okrožni koncerti, izdaja mladinskih pesmi, priprave za občni zbor itd. Vseh dopisov je bilo 83.
- ad 3/ Blagajnik poroča: Ker je društveni blagajnik odšel na pedagoško šolo, je prevzel blagajniške posle tajnik sam. Dohodkov je bilo din 2.313, izdatkov pa 2.213, torej din 100 prebitka. V zalogi pa je 114 komadov mladinskih pesmi à 14 din, kar da skupno 1.140 din. Od te zaloge jih imajo: Pirnik 60 izvodov, Učit. tisk. 10, Jugoslov. tisk. 10, Ulaga 13, Vreže 11, Zorn 10 izvodov.
- ad 4/ Pregledovalec računov tov. Gačnik, ki je pregledal delovanje odbora in blagajnika, predlaga razrešnico. Soglasno sprejeto.
- ad 5/ Soglasno se izvoli sledeči odbor:
Predsednik:	Vreže Jurij, učitelj v Šoštanju
Podpreds.:	Tomažič Božidar, šol. uprav. v Marenbergu
Tajnik:	Predan Drago, šol. upravitelj v Mozirju
Tajnik namest.:	Golež Jadviga, učitel. v Šmartnem ob Paki
	Zupan Danica, učiteljica v Vitanju
Blagajnik:	Ulaga Emil, šol. upravitelj v Žičah pri Konjicah
Knjižničar:	Hasl Drago, učitelj meščanske šole v Ptuj
Gospodar:	Zivko Vinko, učitelj meščanske šole v Mariboru
	Zorn Jože, učitelj v Račah.
Arhivar:	Gačnik Janko, učitelj v Guštanju
Odborniki:	Jarc Franc, šol. upr. v St. Janžu na Dr. polju
	Ferlinc Boris, učitelj v Sv. Florjanu pri Rogatcu.
	Križnič Vilma, učit. v Sv. Trojici v Slov. gor.
Namestniki:	Sekirnik Maks, učit. v Oplotnici pri Konjicah
Nadz. odb.:	Mravljak Karel, šol. uprav. v Zrečah.
	Breda Šček, učiteljica v Ločah
Razsodišče:	Ambrož Martin, šol. uprav. v Stranica
	Šnudir Ljubo, šol. upr. v Braslovčah
	Sepec Drago, učitelj v Sv. Tomažu pri Ormožu
	Bratuš Marij, šol. upr. v Konjicah.
- ad 6/ Občni zbor soglasno sklene, da se spremeni čl. 1 društvenih pravil takole: Ime in sedež društva: Društvo mladinskih pevovodij v Mariboru.
- ad 7/ Načrt dela sklene se, da bo arhivar zbral vse dosedaj izišle mladinske skladbe in teoretične razprave ter jih razvrstil po kategorijah. Potrebno bo ugotoviti, katere pesmi so lažje in težje, nadalje glasovni obseg itd. Vse se naj čimprej uredi, da bo potem članstvu na razpolago. Odbor bo naravno to važno delo po možnosti izdatno podprl z denarjem. Nadalje se sklene, da bo društvo priredilo konec aprila ali pa v začetku maja velik mladinski koncert, na katerem naj bi nastopili okrožni zbori posamič, nato pa vsi zbori skupaj. Koroško okrožje bo pelo 3 koroške pesmi, Konjiško 3 belokranjske narodne, Ptujsko 3 panonske, Račko 3 religiozne, Mariborsko 3 umetne, Šoštanjsko pa po možnosti 3 moderne pesmi. Vsi zbori bodo nato skupno zapeli »Molitev za vladarja«, 1 narodno ter pesem slovenskih otrok, ki bo šele uglasbena. Pred tem koncertom naj bi se vršili doma okrožni koncerti, ki bi služili kot generalna, oziroma bi bili resna priprava za koncert v Mariboru. Oni zbori, ki se ne morejo vsled oddaljenosti vključiti v nobeno okrožje, bodo peli v Mariboru samo pri skupnih zborih.
- Nadalje poroča tov. Zorn o uspešnih raziskovanjih glasbene nadarjenosti, zmogljivosti tonskega obsega itd., ki jih je dognal pri učencih v svojem razredu. Sklene se, da bo tov. Zorn svoj referat napisal in razmnožil ter razposlal vsem, ki se za tako delo zanimajo.
- ad 8/ Pri slučajnostih predlaga tov. Pečnik, naj bi Društvo organiziralo splošni pevski tečaj, na katerem naj bi se dala navodila za zbiranje narodnega blaga. Tov. Zivko, ki je blagajnik Ipravčeve pevске župe, predlaga, naj Društvo napravi vlogo na Ipravčevo župo in predlaga tečaj skupno z nami. Sprejeto. Nova blagajničarka prosi, naj vsi člani čimprej poravnajo članarino za tekoče leto. Ker se nihče več ne oglasi k besedi se tov. predsednik zahvali za udeležbo ter živahno sodelovanje na občnem zboru, pozivajoč vse, da se z vso vnemo lotijo dela.

Zapisnikar:
Predan Drago, l. r.

Predsednik:
Jurče Vreže, l. r.

Vsem pevovodjem mladinskih pevskih zborov.

Na sestanku 16. 4. v Celju, katerega se je udeležilo 46 pevovodij mlad. pevskih zborov, se je ugotovilo, da je načrt o okrajnih in okrožnem koncertu, sklenjen na sestanku 9. 1. v celoti izvedljiv. Vsi zbori pridno vadijo določene pesmi in bo treba pri nekaterih zborih le še delo nekoliko pospešiti in poglobiti.

Za skupni okrožni koncert v Celju se je določil 29. junij. Na tem koncertu bodo peli vsi zbori skupno (predvideno 2500—3000 pevcev).

1. Pahor: Pozdravi (troglasno, vse kitice, v zbirki Mlada pesem)
2. Klančnik: Vrnitev (troglasno, poslano na vse šole, če jo katera šola nima, naj jo naroči)
3. Premrl: Slovenska pesem (troglasno, 1. in zadnjo kitico, v Pevski vadnici)

Okrajni koncerti bodo:

1. 30. 5. v Zalcu za zbere od Petrovč do Letuša. Ti zbori pojo skupno:

Tomc: Dolenjski furmani

Tomc: Tri tičice (obe pesmi v Tomc Kramočkovi pevski vadnici)

Organizacijo in vodstvo okrajnega zbora prevzame tov. Pečnik iz St. Pavla pri Preboldu.

2. 16. 6. v Celju ali Laškem za ostale zbere celjskega okraja in Šmarja pri Rim. toplicah. Ti zbori pojo skupno partizanske:

Pahor: Novi cvet (v zbirki Mlada pesem — troglasno)

Širota (dobe zbori v kratkem)

Vodstvo okrajnega zbora in organizacijo prevzame tov. Rebernik iz Vojnika.

3. 16. 6. v Rogoški Slatini za Šmarski okraj. Skupno poje:

Stajerski fantič

Stirje letni časi (note pošlje takoj tov. Ferlinc, ki prevzame organizacijo in vodstvo okrajnega zbora).

4. 23. 6. v Trbovljah za trboveljski okraj. Zbori pojo skupno:

Dev: Soča

Adamič: Drežnica (note priložene)

Organizacijo in vodstvo okrajnega zbora prevzameta tov. Moll iz Trbovelj in tov. Kopriva iz Zagorja.

5. 23. 6. v Soštanju za Šaleško—Savinjski okraj. Zbori pojo skupno:

Adamič: Nmau čez izaro

Adamič: Da b' biva lepa ura (note so poslale)

Organizacijo in vodstvo okrajnega zbora prevzame tov. Trobina iz Soštanja.

6. 23. 6. v Konjicah za okraj Konjice. Zbori pojo skupno:

Adamič: Po vodi plava

Marko skače (note priložene)

Organizacijo in vodstvo okrajnega zbora prevzame tov. Voglar.

Okrajni zbori nastopijo s temi pesmimi skupno kot celota na okrožnem koncertu. Na okrajnih koncertih se pojo skupno tudi pesmi določene za okrožni koncert.

Nujno je da skličejo okrajni pevovodje takoj sestanek vseh pevovodij okraja in določijo pesmi, katere bodo peli posamezni zbori samostojno na okrajnem koncertu. Oni zbori, ki ne bi mogli ali še nimajo naštudiranih pesmi za samostojni koncert, naj vadijo pesmi, ki so določene za skupno petje, da bodo na ta način sodelovali na koncertih.

Za okrožni koncert v Celju se bo skušalo preskrbeti prevoz pevcev z razpoložljivimi avtomobili in ev. s posebnimi vlaki po znižani ceni. Na sestanku je bilo sklenjeno, da se bo v počitnicah priredil enotedenski pevovodski tečaj v Rog. Slatini.

Na delo! Čas je sicer kratek, vendar ga je še toliko, da bo z veseljem in dobro voljo vse to mogoče doseči v procvit naše lepe pesmi.

Jurče Vreže, 1. r.

²⁰ Festivalska knjižica leta 1960.

²¹ Iz Vrežetovega rokopisa.

²² Okrožnica prosvetnega odseka Okrajnega ljudskega odbora (brez datuma) poslana osnovnim šolam in nižjim gimnazijam po sestanku pevovodij mladinskih in pionirskih pevskih zborov, ki je bil 11. septembra 1947.

²³ Dopis Zveze prosvetnih delavcev Jugoslavije — Zvezno tajništvo za Slovenijo, opr. št. 1/1 z dne 2. 1. 1947.

²⁴ Dopis okrajnega ljudskega odbora Slovenska Bistrica — odsek za prosveto, št. 68/3 z dne 13. 3. 1947.

²⁵ Festivalska knjižica »II. mladinski pevski festival okraja Celje 24.—25. maja 1958« (Izdal Odbor za organizacijo okrajnega mladinskega pevskega festivala. Tiskala Celjska tiskarna v Celju.)

Prireditelj: Okrajna zveza prijateljev mladine in Okrajna pionirska komisija Celje.

Predsednik prireditvenega odbora: Andrej Svetek, predsednik okrajnega sveta svobod in prosvetnih društev Celje. Glasbeno vodstvo: predsednik Egon Kunej, podpredsednik Jure Vreže. Odborniki: Beuerman Rihard, Bizjak Fran, Ferlinc Boris, Grašer Sonja, Kores Jože, Predan Drago, Prodan Zlata, Rozman Franc, Rozman Vera, Strmčnik Bernard, Strmčnik Hela.

²⁶ Dopis Sveta Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije, št. 699 z dne 19. 8. 1958.

²⁷ Prim.: Republiška revija mladinskih zborov Slovenije. Zagorje ob Savi 1968. Izdala ZKO Slovenije 1968. Tiskal Celjski tisk Celje.

VIRI

- Franc Hribernik: Mesto Šoštanj (1938).
- Egon Kunej: Seminar glasbenih pedagogov v Celju. Grlica let. X, št. 3.
- Egon Kunej: Jurče Vreža 70-letnik. Novi tednik 15. 4. 1976.
- Pogovor Naših razgledov: Moči mladinskega petja. NR 6. 7. 1979.
- XII. mladinski pevski festival Celje. Novi tednik, 26. 5. 1977.
- Vojko Rizmal: Mlada pesem Celja. Novi tednik, 6. 5. 1977.
- Janez Zidar: Jurče Vreže. Delo, 4. 6. 1977.
- Stefan Žvižej: Uglášena mlada Evropa. Novi tednik, 5. 6. 1975.
- Bojan Volk: Naša pesem. Novi tednik, 22. 5. 1975.
- M. Premšak: Dimenzije mladinskega pevskega festivala. Večer, 6. 6. 1975.
- Js: Ko pesem postane življenjsko delo. Delavska enotnost, 4. 6. 1977.
- Radovan Gobec: Triumf mladinske zborovske pesmi v Celju. Delavska enotnost, 5. 6. 1958.
- G. G.: Mladinski pevski festival okraja Celje 1958. Celjski tednik, 28. 3. 1958.
- G. G.: Prve ocene. Celjski tednik, 29. 4. 1958.
- G. G.: Mlado Celje je pelo. Celjski tednik, 9. 5. 1958.
- G. G.: Mladina poje. Celjski tednik, 16. 5. 1958.
- M. R.: Drugi mladinski pevski festival celjskega okraja. Celjski tednik, 23. 5. 1958.
- Zagarjeve nagrade za prispevek k napredku in podružbljanju vzgoje in izobraževanja. Delo, 27. 3. 1982.
- Zagarjevi nagrajenci. Večer, 26. 3. 1982.
- Drago Medved: Za večjo skrb mlade pesmi. Novi tednik, 23. 6. 1977.
- Leksikon jugoslovanske glasbe.
- Med Bočem in Bohorjem.
- Pavle Kalan: Utrinki iz zgodovine naše mladinske pevske kulture. Grlica, letnik VI, 1960.
- Osebni arhiv Jurčka Vrežeta.
- Arhiv Emila Ulage.
- Razgovori z Jurčkom Vrežetom.
- Razgovori z Olgo Vrabič.
- Šolska kronika osnovne šole v Šoštanju.
- Cvetko Budkovič: Razvoj mladinskega zborovskega petja na Slovenskem. Partizanska knjiga. Ljubljana, 1983.
- Programi koncertov.
- Zapiski sej.
- Festivalske knjižice: 1958, 1960, 1961, 1963.
- Knjižica republiške revije mladinskih pevskih zborov Slovenije 1968.
- Dragica Žvar: Jurče Vreže — 75 letnik. Novi tednik, 18. 4. 1981.
- Dragica Žvar: Jurče Vreže — 75 letnik. Glasbena mladina, aprila 1981.
- Dragica Žvar: Praznik mladinske pesmi leta 1946. Novi tednik, 28. 5. 1981.
- Dragica Žvar: Radijska oddaja za RTV Ljubljana, 16. 4. 1986.
- Dragica Žvar: Letošnji jubilat Jurče Vreže. X. revija mladinskih pevskih zborov Slovenije, Zagorje ob Savi 1986; programska knjižica.

GUSTAV GROBELNIK

PRIPIS H KRONIKI CELJSKEGA PEVSKEGA DRUŠTVA

17. maja 1985 je mešani pevski zbor »France Prešeren« Celje, kot dedič nekdanjega Celjskega pevskega društva, s svojim koncertom počastil 90-letnico ustanovitve slavnega prednika. Toda narodnospodbudnega pomena CPD so se »Prešernovci« spomnili že leta 1956 s koncertom 14. marca 1956, prirejenim prav v počastitev 60-letnice CPD (dirigenta Boris Ferlinec in Jože Kores). Tedanje upravno vodstvo pevskega zbora (predsednik Henrik Jordan, višji progovni nadzornik, †1984), ki je sicer že bilo v posesti rokopisa Zgodovine CPD izpod peresa bivšega »cepedejevca«, zgodovinarja prof. Ivana Mlinarja (†1980), je želelo, da bi v priložnostnem koncertnem listu spregovoril še kdo od živečih sodobnikov nekdanjega CPD, recimo kdo od njegovih aktivnih članov ali zborovodij. Koncertni list, naslovljen z znanim Aškerčevim geslom »Kdor naš si, z nami poj!« pa je priobčil le izvleček Mlinarjeve Zgodovine, medtem ko so odgovori povabljenih oseb izostali deloma zaradi tehničnih, deloma zaradi različnih ocen vrednosti njihovih sporočil. Kulturno zgodovinski resnici v prid pa bo, če CPD, v družabnem in političnem okolju pod streho Narodnega doma od leta 1896/97 naprej, ilustriramo še z nekaterimi osebnimi pogledi na slovensko, narodno zavedno pevsko družbo v Celju s konca 19. oziroma začetka 20. stoletja in iz let po prvi svetovni vojni.

Dajmo najprej besedo enemu najbolj vnetih članov CPD, leta 1962 umrlemu krojaškemu mojstru Antonu Oražmu!¹ Njegovo pismo objavljamo dobesedno.

»Ko sem prišel leta 1902 v Celje,² sem se kot navdušen pevec najpoprejši zanimal za pevsko društvo. Vstopil sem v delavsko pevsko društvo, kjer smo se udeleževali pretežno obrtniki in delavci.³ V društvu smo gojili našo lepo slovensko pesem in tamburanje pod raznimi dirigenti, kot predsednik pa nam je stal trdno ob strani vsem Celjanom dobro znani narodnjak Ivan Rebek. Nismo imeli pevske sob za vaje, kakor jih imamo danes, temveč smo se zbirali po najbolj siromašnih prostorih.

¹ Ob dvajsetletnici smrti dirigenta CPD, skladatelja in glasbenega pedagoga Cirila Preglja (1887—1966)

Ker je imelo naše društvo precej dober material, nas je CPD večkrat vabilo in si nas sposodilo. Gostovali smo pri raznih gledaliških predstavah, npr. pri Rokovnjačih, Legijonarjih,⁴ itd. Želeli smo si priti v to društvo, toda čutili smo se zapostavljene, ker je tam sodelovala večina višja inteligenca. V tistih časih pa sta se strogo ločevala inteligenca in delavstvo. Končno se nam je ta želja le izpolnila, ker je prevzel mesto pevovodje pri CPD dr. Anton Schwab,⁵ ki je bil naš pevovodja, in tako nas je popeljal v društvo CPD.

Kar tiče tovarištva, se nismo preveč dobro počutili, gledali so nas bolj od vrha. Takrat smo imenovali tako društvo »frakarsko društvo«. Sčasoma pa se je tudi to spremenilo. Različni člani so izstopili, prihajali pa so pevci iz delavskih vrst. Menjali so se tudi pevovodje, nekateri so bili le kratko dobo, npr. Lajovic, Stanko Perc,⁶ Serajnik,⁷ Mirko Kovač⁸ in drugi. Večletni pevovodje pa so bili Ciril Pregelj in Pec Šegula.

Pod pevovodjem Schwabom smo imeli več lepih nastopov v Celju in tudi drugod. Nastopili smo dvakrat v Zagrebu.⁹ Pri prvem koncertu smo želi krasen uspeh, nosili so nas takorekoč po rokah. Zato pa je drugi koncert toliko slabše uspel, ker smo peli neko srbsko pesem, ki publiki ni bila pri srcu. Morali smo jo skrivaj popihati na prvi vlak. Živo mi je še v spominu otvorenje Narodnega doma v Brežicah,¹⁰ kjer smo tudi sodelovali s petjem. Nemčurska drhal nas sploh ni pustila iz poslopja v mesto. Dobili so ojačenje policije iz Celja, med katerimi sta se najbolj odlikovala znana policista Švarc in Gračner, ki sta vihtela goli sablji nad našimi glavami in nam branila izhod.

Najhujše so navalili na nas leta 1908,¹¹ ko smo priredili v Celju koncert v prid Ciril-Methodove družbe. Sredi med izvajanjem so napadli Narodni dom in kamenje je deževalo skozi okna. Toda to nas ni motilo. Mi smo izvedli naš program do konca. Da ni prišlo do hujšega spopada, je preprečilo vojaštvo, ki je zastražilo Narodni dom. Bili so le posamezni incidenti.

Ko smo dobili naš društveni prapor,¹² se ni nikakor dovolilo, krstiti ga v mestu. Pomagali smo si na ta način, da smo ga krstili na Jožefovem hribu,¹³ in to zelo slovesno. Kumovala mu je ga. dr. Dečkova.¹⁴

Imeli smo več izletov v okolico, pri vsakem povratku pa nas je čakala celjska nemčurska drhal, da smo se morali razkropiti na vse strani, naše zbirališče po takem izletu pa je bil vedno Narodni dom, kjer smo si potem pripovedovali, kako je bil kdo tepen in kako je kdo vračal. Da smo se maščevali, smo jih izvabili iz sredine mesta, kjer smo potem v temi z njimi obračunali. Da navedem primer, ki nam je pripravil mnogo smeha. Nekoč smo jih izvabili skozi železniški prelaz pri hotelu Pošta¹⁵ in tam smo se zgrabili. V temi pa sta si dva naša pevca pošteno segla v lase. Predno sta oba spoznala, da nimata nemčurja za nasprotnika, so trde slovenske pesti temeljito napravile svoje delo in sta oba precej zatekla prišla v društvo.

Zelo vroča tla so bila tudi v Laškem, kamor smo naredili izlet in so nas s kamenjem in palicami spremljali na vlak.

Te in še mnogo drugih primerov sem doživel pred prvo svetovno vojno v okviru CPD.«

Zgodovinar prof. Ivan Mlinar je ugotovil: »Zato pa velja leto 1903 kot leto prve kulminacije pevskega zbora. Takrat se je pojavila v vrstah CPD nova osebnost: petindvajsetletni skladatelj Anton Lajovic. S sodelovanjem

dotedanjega pevovodje F. Koruna in dr. Antona Schwaba je pripravil koncert z izključno umetniškimi sporedom (Mokranjac, Schwab, Lajovic, Vilhar, Dvořak). Po kritiki sodeč je bil koncert umetniško zmagoslavje prve vrste, ki je razkrilo i Lajovčeve pevovodske in skladateljske sposobnosti i glasovni material zboru. Žal je bilo to leto tudi leto Lajovičevega odhoda.«¹⁹ Tako zgodovina! Slovenski skladatelj, glasbeni publicist, kritik in pravnik Anton Lajovic (1878—1960) je na naše zaprosilo odgovoril s pismom iz Ljubljane z dne 28. 7. 1954 naslednje:

Velespoštovani!

V vaši ljubeznjivi želji, da bi za CPD napisal svoje spomine, žal ne morem ustreči.

Moje delo pri CPD je bilo tako kratko in majhno, da mi je po tolikih letih prišlo popolnoma iz spomina, tembolj ko je tistim časom sledilo toliko drugih dalekosežnih dogodkov.

Mislím, da še živi v Celju ga. Anka Vrečar, odlična sopranistinja v tistih časih. Mogoče bi Vam ona mogla kaj povedati o tistih časih.

Ce boste šli k nji, sporočite njej in njenim dragim moje najlepše pozdrave!

S spoštovanjem

Ant. Lajovic

Anka Vrečar (1878—1970) je bila učiteljica, pevka in igralka. Po Slovenskem gledališkem leksikonu III, str. 787, je pripadala igralski družini, ki je 1899 nastala v Celju na pobudo V. Ravniharja in delovala pod njegovim vodstvom in vodstvom F. Perdana in R. Salmiča do prve svetovne vojne. Nastopala je v spevoigrah.

Vzporedno s prošnjo, naslovljeno na skladatelja Lajovca, smo zaprosili skladatelja, glasbenega publicista in kritika Vilka Ukmarja (1905), da nam napiše krajšo študijo o skladatelju Slavku Ostercu.

Skladatelj in glasbeni pedagog Slavko Osterc (1895—1941),¹⁸ prijatelj profesorja Konrada Finka (1885—1970), predsednika CPD med obema vojnama,¹⁹ je prvotno kot srednješolski učitelj glasbe in telovadbe v letih 1921—1925 služboval na deški meščanski šoli v Celju v Vodnikovi ulici (danes III. osnovna šola). Tu je tudi komponiral. »Poleg mnogih raznovrstnih skladb je v Celju nastala njegova prva opera Krst pri Savici« (Fran Roš).²⁰ »Tri leta in pol, ki jih je Osterc preživel v Celju, so bila za njegovo nadaljnjo življenjsko in umetniško pot izredno važno obdobje.«²¹

Z željo, da bi sodobnemu koncertnemu občinstvu predstavili Slavka Osterca kot začasnega sopotnika CPD, smo torej zaprosili Vilka Ukmarja, tedaj kot avtorja Pregleda sodobne slovenske glasbene ustvarjalnosti po letu 1918, da v ta namen seže po peresu. Ukmar je odpisal z dopisnico iz Ljubljane dne 1. septembra 1954:

Spoštovani g. profesor! Pravkar sem se vrnil domov in našel med korespondenco Vaše pismo. Žal, Vaši želji, da bi napisal študijo o Slavku Ostercu, ne morem ustreči, ker jutri zopet za dalje časa odputujem. Svetujem Vam, da se z isto željo obrnete na dr. Dragotina Cvetka, ki Vam bo to rad izpolnil, zlasti ker — kakor vem — itak pripravlja razpravo o Ostercu.²² Mu bom tudi jaz Vašo zadevo priporočil.

*Lep pozdrav!
Vilko Ukmar*

Drugi zborovodja, katerega smo zaprosili za spomine na CPD, je bil skladatelj in glasbeni pedagog CIRIL PREGELJ (1887—1966, slika v CeZb 1973—1974, str. 466).²³ Ciril Pregelj je kot glasbeni pedagog in zborovodja deloval predvsem v Celju. CPD je vodil s presledki v času 1914—1928.

Najprej nam je s krajšim pismom z dne 1. 8. 1954 sporočil, da bo naši »želji prav rad ustregel«, brž ko mu bo »Zavod za socialno zavarovanje vrnil nekatere listine«, ki jih je predložil »radi regulacije pokojnine«. Meni namreč, da »v arhivu CPD iz te dobe ne bo kaj prida podatkov, nekaj jih je nemara uničila vojna, precej krivde pa nosi za nekaj let neki — že umrli — tajnik, ki je neredno in površno zabeleževal društveno, oziroma zborovsko delovanje. Po nekaterih časopisnih izrezkih in sporedih«, računa, da mu bo »mogoče vsaj približno rekonstruirati tisto dobo«. Ob tej priložnosti je društvu, t. j. pevskemu zboru ŽPD »France Prešeren«, poslal nekaj svojih skladb, češ »Tov. pevovodja (če prav vem, je to tov. Julče Vreže)²⁴ naj izbere za izvajanje, kar se mu zdi primerno . . .«

Kasneje, 6. 10. 1954 je poslal svojeročno, kaligrafično spisano, osem strani dolgo »poročilo o kulturnem delu pri CPD od leta 1914 do leta 1928«. Objavljamo ga dobesedno:

V zgodnji pomladi leta 1914 sem na prošnjo odbora C. P. D. po predsedniku Juriju Vuga, žel. uradniku, pol leta potem, ko sem se vrnil od glasbenega študija na dunajski Akademiji za glasbo²⁵ — prevzel vodstvo moškega in mešanega zbora pri tem društvu.

Koj v začetku smo osvojili misel, pripraviti koncert vseh treh Ipavcev: Gustava, Benjamina in Josipa. Vendar do realizacije tega stilnega koncerta ni prišlo, ker je izbruh prve svetovne vojne preprečil vsako nadaljnje delo.

Ko so se pojavljali prvi znaki konca Avstrije, je društvo tajno zbralo svoje člane in pridobilo novih. Ker v nekdanjih društvenih prostorih v Narodnem domu nismo mogli javno vežbati, (sicer pa so bili prostori itak zaseženi po vojaški bolnici), smo imeli pevske vaje v neki sobi hotela »Beli vol.«²⁶

v jako tesnem prostoru. Veliko oporo je imelo društvo v tedajnem predsedniku Ivanu Rebeku,²⁷ ki je z mladostnim ognjem podpiral težnje zbora in preprečil marsikatero oviro. Tako je bilo ob intenzivnem delu mogoče še pred zaključkom vojne 14. junija 1918. prirediti prvi koncert, in sicer v kinodvorani Sokolskega doma v Gaberju.²⁸ Ta koncert je bil prava senzacija. Po dolgih letih molka je zopet zadonela slovenska pesem. Lahko rečemo, da je bilo iz Celja in okolice vse zbrano, kar je čutilo slovensko. Med poslušalci je bilo tudi nekaj častnikov drugih narodnosti. Prihitelj je na koncert tudi skladatelj in pevovodja Zorko Prelovec²⁹ iz Ljubljane, ki je napisal v »Slov. Narodu«³⁰ od 19. VI. 1918 jako laskavo oceno, kjer med drugim piše:

»Zboru se takoj pozna, da ga vodi pevovodja, ki s finim čutom študira in gleda posebno na dinamiko. Čudil sem se eksaktnemu izvajanju, ker v Celju nisem pričakoval tako lepega petja. Če zbor po tej poti vztraja, utegne zasesti eno prvih mest med slovenskimi zbori«. Zelo ugodno oceno je priobčil tudi »Slovenec« od 18. VI. 1918. V znamenju narodne sloge³¹ so v zboru peli tudi 3 duhovniki, med katerimi je bas-bariton kaplana Rančigaja iz Teharij v Aljaževi skladbi: »Na dan!« občinstvo tako navdušil, da smo morali i to skladbo poleg nekaterih drugih ponavljati.

Po zlomu Avstrije se je veselje in navdušenje v novi jugoslovanski državi SHS izražalo v raznih manifestacijah in proslavah, kjer je C. P. D. zlasti s svojim moškim zborom poudarilo sodelovalo. Zanimarjalo pa tudi ni svojega umetniškega poslanstva in odslej prirejalo vsako leto večinoma po 2 koncerta v Celju samem, pohitelo pa je tudi v bližnje in oddaljene kraje seznanjat prebivalstvo s slovensko zborovsko glasbo. Tako smo koncertirali v Šoštanju (2 krat), na Dobrni (2 krat), v Rogaški Slatini (2 krat), v Vojniku in v Slovenski Bistrici. Tudi v naprej je C. P. D. sodelovalo pri raznih proslavah in prireditvah, pri predstavah v mestnem gledališču, moški zbor je pel nagrobnice, pa tudi — značilno za tedanji čas — svojim članicam pevkam podoknice.

V letu 1919. sta bila najprej dva koncerta v Celju in sicer 15. III.³² in ponovitev istega 23. III., na katerem sta sodelovali koncertna pevka Pavla Lovšetova in koncertna pianistka Dana Koblerjeva.³³ Istega leta in sicer 6. julija 1919. smo z zborom pohiteli v Rogaško Slatino, kjer smo nastopili po zlomu Avstrije kot prvi koncertanti v ondotni krasni in zelo akustični dvorani. Ta koncert se je razvil v impozantno manifestacijo slovenske, oziroma jugoslovanske pesmi. Že pri prihodu na postaji

nas je zbrana množica burno pozdravila. Pred Zdraviliškim domom je Slatinčane in kopališčne goste nagovoril predsednik C. P. D. Ivan Rebek, znan ljudski govornik, poudarjajoč, da je bilo baš C. P. D. poklicano, da posveti s pesmijo to dvorano kot bodoči hram jugoslovanskih glasbeno-umetniških izvajanj. Ko smo ob koncu sporeda izvajali Mokranjčevo VIII. rukovet (Pesme sa Kosova), se je ob zaključku skladbe vsul na pevce dež dišečih vijolic, ki so jih trosile Srbkinje iz galerije nad pevskim odrom.

Bližala se je 25-letnica obstoja C. P. D. Zbor se je na to proslavo vestno pripravljala. Kulminantna točka slavnostnega koncerta naj bi bila Hugolina Sattnerja kantata za zbor, soli in orkester: Jeftejeva prisega. Zbor je takrat štel čez 80 pevcev in pevk. Zagotovili smo si orkester vojaške godbe iz Ljubljane. Ker je orkester lahko došel v Celje šele na dan koncerta, to je bilo 14. XII. 1919, smo zamogli imeti samo 1 skupno vajo generalko. Ker je bil pa zbor dobro naštudivan in trden v tempih in ker je tudi takratni vojaški kapelnik dr. Čerin³⁴ to skladbo dobro pripravil, je poteklo izvajanje te skladbe pri slavnostnem koncertu pod mojim vodstvom brezhibno. Glavni solo je pel Baltazar Bebler,³⁵ Celjan (direktor cinkarne). Koncertna dvorana v Narodnem domu je bila nabito polna in še je moral del občinstva poslušati koncert iz sosednjih prostorov. V uvodnem slavnostnem govoru je dr. Milko Hrašovec³⁶ očrtal zgodovino društva, kjer je med drugim omenil, da je bilo C. P. D. prvotno združeno z dramatičnim društvom. A ker se je delovanje C. P. D. čim bolj širilo in poglobljalo, sta se v l. 1919 obe društvi ločili, kar je bilo obema v prid.

Po tem slavnostnem koncertu je društvo z večjimi in manjšimi uspehi nadaljevalo s svojim delom v danih prilikah, kjer hodijo pevci k vajam iz ljubezni do petja. Službene premestitve ali pa smrt nam je odvzela marsikaterega dobrega pevca. Vedno pa je bilo občutljivo pomanjkanje dobrih prvih tenorjev, zato je navadno mešan zbor dominiral nad moškimi. O izboru izvajajočih skladb se lahko reče, da je bil za tiste čase in z ozirom na splošni nivo tedanje zborovske glasbene literature sodoben, saj smo večino skladb izvajali iz »Novih akordov«.³⁷ Ponašjeveč je bil kot skladatelj zastopan Emil Adamič, nato Anton Lajovic, Jos. Pavčič, Vasilij Mirk, Gojmir Krek, Fran Gerbič, Stanko Premrl, Ant. Dobronić i. dr.

Nekako v istem času je na mojo osebno intervencijo Celjska posojilnica podarila C. P. D. svoj dragocen klavir, izdelek domače turdke Ropas³⁸ v Celju, ki je bil sicer že prej društvu na razpolago, na razpolago je pa bil tudi drugim društvom in se je večkrat zgodilo, da smo bili pri vaji brez njega ali pa so ga pevci sami mogli prenesti iz drugih prostorov. Klavir je bil takrat še v dobrem stanju, saj je služil kot soloinstrument ali za spremljavo pri koncertih.

Živahno koncertno delovanje se je nadaljevalo tudi v sledečih sezonah, kolikor mi je ostalo v spominu in kolikor se da ugotoviti iz časopisnih izrezkov in tiskanih sporedov, ki jih hranim od l. 1920 do l. 1924. (Za l. 1922. nimam podatkov, tako tudi manjkajo podatki o koncertu v Celju l. 1921.)

Število pevcev in pevk se je gibalo med 60—70 in pri tem številu mi je bilo mogoče, izvabljati iz zбора vse registre glasbenega izraza, zlasti pa dinamične nianse. (Glej oceno v Novi dobi od 23. junija 1923., ki jo je napisal Viktor Šmigovec, skladatelj, tedaj uslužben pri bolniški blagajni v Celju).³⁹

23. VIII. 1924 je bil zopet naš koncert v Rogaški Slatini v ondotni zdraviliški dvorani. Koncerti v tem zdravilišču so vedno tvegani. Ako je lep dan, se gostom ne ljubi v dvorano, vrhutega med občinstvom ni pravega zanimanja za zborovske koncerte, ako ni preje dovolj spretne reklame. Imeli smo srečo. Ker je bila na programu balada »Nova zemlja« za moški zbor, baritonsolo in orkester Edvarda Griega, smo za večerni koncert imeli popoldne skušnjo z mariborsko vojaško godbo, ki je bila isto leto angažirana kot letoviška godba. Ker je bil deževen dan, so gostje pri oknih prisluškovali in uspeh te neprosto-voljne reklame: zvečer polna dvorana in res pravo koncertno vzdušje. Zlasti Griegova balada s prijetnim in šolanim baritonom dr. Gvidona Serneca je doživela velik aplavz, da smo jo morali ponavljati.

Gostovanje po deželi je bilo takrat otežkočeno posebno v krajih, ki niso bili dosegljivi z vlakom. Ker takrat še ni bilo avtobusov, smo bili navezani na »lojtrske vozove«, kar je seveda zlasti od starejših pevcev zahtevalo precej dobre volje in samozatajevanja. Ker so se pri takih potovanjih s celim zborom pojavljale razne težave, smo jih morali opustiti.

V okviru društva se je izoblikoval in sicer proti moji volji moški oktet »Komšija«. ⁴⁰ Pevci okteta so sicer izjavili, da bodo stalno in disciplinirano hodili k vajam C. P. D., a se je, kakor sem predvideval, kmalu pokazalo, da niso ostali zvesti svoji obljubi in so nekateri sčasoma popolno-

ma izostali. Ta pojav je seveda zbudil občo nevoljo pri ostalih pevcih, ki so se čutili zapostavljene, zgubili smo pa tudi nekaj dobrih pevcev — resen opomin drugim zborom, ako bi se pri njih pojavile podobne tendence. Ker je bil pevski zbor s tem zelo prizadet, mi je bilo seveda delo otežkočeno. Ta razlog in pa ker sem bil kot predsednik Godbenega društva z organizacijo orkestra polno zaposlen,^{40a} sem se l. 1926. odpovedal pevovodstvu in naprosil direktorja meščanske šole Bena Serajnika,⁴¹ znanega violonista-solista, naj prevzame pevovodstvo. Po kratki dobi se je tudi on odpovedal vodstvu in tako je zbor zašel v krizo. Da ga rešim razpada, sem l. 1927. ponovno prevzel pevovodstvo in v kratki dobi naštudiral spored, da smo zamogli 7. maja istega leta že nastopiti v veliki dvorani Celjskega doma.⁴² To pot je radi pomanjkanja tenorjev nastopil samo mešan, oziroma ženski zbor. Urednik Rado Pečnik piše v »Jutru« od 9. V. 27. med drugim:

»Društvo se je slednjič zdramilo iz svojega mrtvila, odkar je prevzel mesto pevovodje C. Pregelj. Program je obsegal pesmi, ki jih v Celju še ni bilo slišati. (E. Adamič, O. Dev, Gojmir Krek, V. Vodopivec). Pevovodji, ki je v kratkih mesecih ustvaril tako odlični zbor, gre popolno priznanje. C. P. D. ima sedaj vse pogoje za velik razmah i. t. d.«

15. V. 1927. je zbor ponovil koncert v Šoštanju, na katerega je prihitel tudi Emil Adamič, ki je v »Slov. Narodu« objavil oceno, kjer piše med drugim:

»Zbor ima močno probojno silo, poje z veliko sigurnostjo, neustrašenostjo, brez omahovanja, prepričevalno. Pevovodja C. P. D. je temperamenten in sugestiven. Posega samo svoje, a zelo posrečeno v glasbeno vsebino podanih del. Tudi je spreten prirejevalec narodnih pesmi. Ljudstva (Nadaljevanje in konec Pregljevega »poročila« v posnetku na naslednji strani).

V pismu avtorju tega zapisa Ciril Pregelj, tedaj (6. 10. 1954) 67-letni gimn. učitelj glasbe v pok. v Vižmarjih nad Ljubljano, piše, da je s poročilom omahoval, sprašujoč se, »ali ima za me smisel po vseh razočaranjih, ki sem jih doživljal v Celju, sploh se poglobljati nazaj v preteklost«.

Odkod Pregljeva razočaranja? Prva je doživel v letih njegovega zborovodstva pri CPD. Najprej ob prevzemu zborovodstva CPD (1914) je kot 27-letni glasbeno izobražen osnovnošolski učitelj trčil na 46-letnega samoljubnega skladatelja in zdravnika dr. Antona Schwaba, ki je v Preglju videl le »neizkušene mladeniča«, medtem ko so se občutljivemu dr. Schwabu zahvalili za njegovo zborovodstvo z imenovanjem za častnega pevovodjo »s pravico, da svoje nove skladbe z zborom sam naštudira in na koncertih izvaja«. V tej zvezi je Schwabov samovoljni nastop na neki Pregljevi vaji za stilni koncert skladb vseh Ipavcev prišel celo pred častno razsodišče.⁴⁵ Le-to se je izreklo za poravnavo, ne da bi Preglja obremenjevalo za kako krivdo,

je bilo vse polno, zadovoljnega in veselga. C.P.D. se tudi naveda za te kraje eminentno važne nacionalne vzgojne misije. ☞

V zimski sezoni 1927/28 se je radi iverendrustvenih tendenc vlasti število moških pevcev zelo krčilo. Ker je radi šo vednega pomanjkanja I. tenorjev bil moški zbor nemogoč, akoravno je bil v Belju zelo potreben in ker sem vedel, da vlada iverendrustva struji, ki želi videti pri C.P.D. drugega pevovalca, sem l. 1928. podal končno ostavko na to mesto. Nisem pa bil pa ne pri odhodu in ne pozneje deležen nikakega puzmanja na mojih 12 letno, večinoma zelo uspešno kulturno delo. Sicer mi pa res ni bilo nikdar veliko za „slavo“, glavnino mi je bilo tiho zadovoljevanje, ako je koncert umetniško uspel. Znano je bilo pri kritikih in glasbenikih, da sem skušal čim globlje prodreti v vsebine skladbe, jo avgogično in dinamično čim bolj natančno niansirati, da je bila koncem podana tako, kakor si jo je skladatelj zamislil. Nikdar nisem suhoparno in vafel notno sliko, ampak sem vedno instiktivno čutil in skušal podati izraz tudi temu, kar se z notami ne da zapisati.

Kmalu po mojem odstopu pri C.P.D. so me poiškali delavci. Prevzel sem vodstvo moškega zbora celjske Svobode, ki sem ga vodil 7 let (do l. 1935. ko je bil oblastven, razpust vseh „Svobod.“) Izoblikoval sem ga v mogočen zbor do 60 pevcev, ki je kmalu naslovel kot najboljši delavski zbor v Sloveniji.

Loiil Puspej

Schwaba pa ni prepričal niti posrednik v osebi splošno priljubljenega predsednika Ivana Rebeka.

Kasneje — nekaj let po prvi vojni — mu je njegovo zborovodstvo pri CPD zagrenil nastop okteta (1926), ki se je proti njegovi volji formiral iz vrst najboljših in tudi družbeno vplivnih pevcev CPD. To separiranje je na eni strani prizadelo sam pevski zbor, Preglju pa v tako okrnjenem zboru otežkočilo nadaljnje delo, zato se je od CPD poslovil. A le za kratek čas. »Da bi ga rešil krize«, se je vrnil in pripravil celo zelo odmeven koncert v maju 1927. Toda v letu 1928 je dokončno odstopil: manjkali so mu tenorji, število moških pevcev se je jelo krčiti in na uho so mu prišla prizadevanja za novega dirigenta... Lahko, da so vzgib za Pregljevo odločitev bila nepomirljiva generacijska nasprotja,⁴⁶ lahko pa da tudi Pregljevi nazori niso bili identični z nazori liberalno meščanskega pevskega zbora oziroma njegovega vodstva, kajti odločil se je za zborovodstvo pri socialistični Svobodi.

Istočasno mu tudi reforma Godbenega društva ni šla od rok, ker je naltel na nasprotovanja pri vključevanju novih godbenikov.

Ne glede na udarec, ki ga je zadal okupator slovenskemu razumniku v človeškem in nacionalnem oziru, tako tudi Preglju, pa njegovega povratka v Celje z vsiljene zaposlitva v Hitlerjevi Avstriji, niso v stanovskih krogih pozdravili kot dobrodošlo priložnost, da bo poprijel vsaj pri zboru, od katerega ga je odtrgal okupator. Ne le, da so vsa mesta zasedle bodisi mlajše, »perspektivnejše«, bodisi politično zanesljivejše učne moči, so ga v stanovskih vrstah celo očrnili z izmišljenim nečednim udinjanjem okupatorju. Razočaranemu Preglju ni kazalo drugega, kot da se je od Celja za vedno poslovil in se odpravil tja, kjer so mu bila vrata in kot skladatelju in kot glasbenemu pedagogu odprta — v Ljubljano. Kljub temu in brez omejitev pa je Pregljevo ime ostalo na koncertnih sporedih mladinskih in odraslih zborov tudi v Celju...⁴⁷

OPOMBE

¹ Slika v Orožnovi Zgodovini Celja II, str. 529.

² Anton Oražem je prišel v Celje iz Moravč, kjer se je rodil leta 1883. O njegovi kulturni in društveni agilnosti v Celju priča častno članstvo, ki so mu ga podelili razen v CPD tudi v Esperantskem društvu.

³ Gre za pevski zbor Delavskega podpornega društva iz leta 1898; ustanovitelj ključavničarski podjetnik, narodni delavec in organizator Ivan Rebek 1863—1934; zborovodja skladatelj dr. med. univ. Anton Schwab do leta 1905.

⁴ CPD je razen petja gojilo tudi dramatiko do leta 1911, ko se je dramatska sekcija osamosvojila kot Dramatično društvo. Govekarjevo priredbo Rokovnjačev so igrali leta 1902, Govekarjeve Legionarje pa leta 1904, obakrat v režiji Rafka Salmiča.

⁵ Skladatelj in zborovodja dr. med. univ. Anton Schwab (1868—1938) prevzel mesto zborovodje CPD, po odhodu zborovodje Antona Lajovica iz Celja 1904 (Konrad Fink, Dr. Anton Schwab, CeZb 1951, str. 165).

⁶ Stanko Perc (1892—1947), bančni uradnik. Spadal je med požrtvovalne, rutinirane amaterske igralce celjskega gledališča, tako v času CPD (bil je tudi pevec) oz. Dramatičnega društva (1918—1941), kot v prvih letih po osvoboditvi. Na fotografiji CPD iz leta 1913 ga vidimo sedeti z dirigentsko palico v roki (Gl. J. Orožen, Zgodovina Celja in okolice II, str. 240).

⁷ Beno Serajnik (1876—1926), šolnik, v stari Jugoslaviji prvi ravnatelj deške meščanske šole v Celju. M. dr. je imel strokovni izpit iz igranja na violini; na mnogih koncertih je nastopil kot solist. Mesto začasnega pevovodje CPD je prevzel 1921, po odstopu zborovodje Cirila Preglja.

⁸ Prav: Viktor Kovač. Zborovodja CPD 1925, sicer učitelj na Prvi osnovni šoli 1925—1941 (Stoletnica Prve osnovne šole v Celju, Celje 1975, Str. 31.)

⁹ Prvi koncert CPD v Zagrebu je bil leta 1905. Zborovodja dr. Anton Schwab; drugi koncert v Zagrebu kaže, da je bil v letu 1906 ob priliki hrvatskega vsesokolskega izleta, ki se ga je udeležil tudi Celjski Sokol saj je CPD tesno sodelovalo s takratnim Sokolom oz. narobe.

¹⁰ Narodni dom v Brežicah so odprli 15. avgusta 1904, omogočila jim ga je tamošnja Posojilnica (Zbornik Posavje I. Brežice 1957, Str. 84). Slavnostne otvoritve so se skupaj z zagrebškimi in ljubljanskimi Sokolom udeležili tudi celjski Sokoli.

¹¹ Po Orožnu je šlo za »ljudsko slavnost« 20. septembra 1908, ki jo je na vrtu Narodnega doma priredil Klub naprednih slovenskih akademikov v korist Sokolskega doma.

O dogodku, ki se ga spominja Oražem, je poročal Ilustrovani narodni koledar 1909 (str. 131 in 135) naslednje: »13. sept. 1908 je v Ptujju zborovala Ciril-Methodova družba, kar je razburilo nemško poulično drhal, da je uprizorila napad na slovenske goste in slovenske hiše. Mirne Slovence se je pretevalo in polivalo s črnolom — mestna policija pa je to mirno gledala. Isto je storila vlada. Nemški surovosti še s tem ni bilo vstreženo; sledili so napadi v Celju o priliki veselice, ki se je vršila dne 20. sept. v prid Sokolskemu domu. V Celju se je pobilo za več tisoč kron šip in steklenih napisnih tabel pri slo. trgovcih.«

Celjska veselica je sovpadla s tragičnim dogodkom 20. septembra v Ljubljani. Namreč: V odgovor na ptujski napad so izbruhnile v Ljubljani velike večdnevne protestne demonstracije. Ko je dne 20. septembra nastopilo nemško vojaštvo, ki je bilo takrat tu nastanjeno, je tekla tudi kri: četrtošolec štirinajstletni Ivan Adamič in enaindvajsetletni tiskarski strojnik Rudolf Lunder sta bila ubita, a več oseb je bilo lažje ali težje ranjenih... (K petdesetletnici septembrskih dogodkov, Celjski tednik 19. 9. 1958.)

¹² Društveni prapor (hrani ga Pokrajinski muzej v Celju) so razvili na slovesnosti 13., 14. in 15. avgusta 1898. Društvu je predsedoval odvetnik dr. Josip Karlovšek (1867—1950). Pri blagoslovitvi je sodeloval tudi Celjski Sokol, korporativno in z zastavo, »pri čemer so Nemci in nemškutarji udeležence grdo napadli«.

¹³ Jožefov hrib je današnji Aljažev hrib. V času CPD pred I. svetovno vojno je to območje spadalo pod občino Celje-okolica, je torej bilo zunaj pristojnosti mestne policije.

¹⁴ Mišljena je soproga odvetnika, narodnega delavca in voditelja dr. Ivana Dečka (1859—1908), Adela roj. Zanier (1873—1951), hčerka narodno zavednega trgovca in posestnika Norberta Zanierja v Preboldu; z dr. Dečkom se je poročila leta 1897, (Dr. Ivan Dečko in njegova doba. Maribor 1938. Str. 43), torej leto pred razvitjem društvenega prapora.

¹⁵ »Železniški prelaz pri hotelu Pošta« je dejansko podvoz iz Cankarjeve ulice, vzdolž vzhodne strani današnje restavracije Pošta, na most čez Voglajno na Teharsko cesto, v Zavodno, se pravi v območje, ki je bilo kot pri op. 13 zunaj pristojnosti mestne policije.

¹⁶ Koncertni list 1956, str. 4.

¹⁷ Gl. tudi Op. 9 v razpravi Ivana Mlinarja Glasbena šola v Celju 1908—1941. CeZb 1973—1974, str. 457.

¹⁸ Slika v CeZb 1973—1974, str. 468.

¹⁹ Prijateljstvo med Ostercem in Finkom dokumentiral dr. Danilo Pokorn v svojem predavanju ob 70-letnici rojstva Slavka Osterca. Gl. Umetnost in kultura 52, str. 17/19. Prosvetni servis Ljubljana 1965. Več o Konradu Finku gl. op. 26 v Mlinarjevi kroniki Glasbena šola v Celju 1908—1941, CeZb 1973—1974, str. 457.

²⁰ Fran Roš, Slavko Osterc — nekoč Celjan. Celjski tednik, 7. 6. 1963.

²¹ Danilo Pokorn v predavanju, navedenem v op. 19.

²² Dr. Dragotin Cvetko o Slavku Ostercu; Muzička enciklopedija 2, Zagreb 1963, str. 358; Památce Slavka Osterca, Rythmus 1946 ter Slavko Osterc, Die Musik in Geschichte und Gegenwart X, 1962; Dragotin Cvetko, Stoletja slovenske glasbe. CZ Ljubljana 1964, str. 278/280.

²³ Slika v CeZb 1973—1974, str. 466.

²⁴ Prav: Jurče Vreže (1906—), glasbeni pedagog — pedagoški svetnik v p. v Celju; vodil pevski zbor ZPD France Prešeren v letih 1947—1955.

²⁵ Visokošolski glasbeni študij je C. P. opravil na Akademiji za glasbo in gledališko umetnost na Dunaju v letih 1912—1913. (D. Co. Muzička enciklopedija 2, str. 436.)

²⁶ Uradno: hotel »Pri belem volu« — hotelir Drago Bernardi. Kmalu po drugi vojni so hotel likvidirali. Danes ga deloma zaseda knjigarna Mladinske knjige, deloma frizerski salon »Zora«, Stanetova ulica 3.

²⁷ Ivan Rebek — gl. op. 3.

²⁸ Sokolski dom v Gaberju, postavljen 1909. leta. Zgradilo ga je v ta namen ustanovljeno društvo »Sokolski dom« s prostovoljnimi prispevki narodnega občinstva in s prireditvami. Slovesna otvoritev je bila 15. avgusta 1910, združena s shodom Slovenske sokolske zveze. Načrtovana dvodnevna slavnost je bila zaradi oblastne prepovedi skržena na en dan.

²⁹ Zorko Prelovec, 1918. leta 31 let star skladatelj in glasbeni publicist, sicer uradni Mestne hranilnice v Ljubljani. Živel 1887—1939.

³⁰ »Slovenski narod« (1868—1945) in »Slovenec« (1873—1945), politična časnika, prvi narodno napredno, drugi klerikalno usmerjen.

³¹ Vrhovi slovenskih političnih strank — Slovenska ljudska stranka (SLS — klerikalna) in Narodno napredna ali Jugoslovanska demokratska stranka (JDS — liberalna) ter Jugoslovanska socialnodemokratska stranka (JSDS) — so se zavedeli, da je nujno potrebna enotnost, ki so jo tudi sklenili nekako leto dni po majski deklaraciji. Težave so bile le z vodstvom JSDS, ki ni moglo prek svojega stališča in se je držalo pravila ne sodelovati z buržoaznimi strankami, čeprav je vedelo, da bi za voljo svoje šibkosti ne moglo rešiti nacionalnega vprašanja. (Zgodovina Slovencev. CZ Ljubljana 1979. Str. 603).

Za »znamenje narodne sloge« v CPD je šteti tudi dejstvo, da je bil 1918 izvoljen za podpredsednika vikar (namestnik opata) Anton Lasbacher, umrl 1947 kot župnik v Vojniku.

³² Iz ocene »Koncert Celjskega pevskega društva dne 15. sušca« (Nova doba, 25. 3. 1919) izvemo, da je zbor nastopil v Mestnem gledališču. Ocenjevalec G. pa priporoča »za koncertne prireditve veliko dvorano Narodnega doma, ki je bolj akustična in primernejša.« V Hrašovčevem poročilu »25 let delovanja Celjskega pevskega društva« (Nova doba, 23. 12. 1919) pa beremo, da je CPD »drugi dan hotelo ponoviti koncert v veliki dvorani Narodnega doma v Celju, pa se je iz koncerta razvil

protestni shod in impozantni spreved po mestu. Došlo je namreč poročilo, da so nam naš cvet in nado — naše Primorje — odsekali od našega telesa.« Nekaj dni prej je Nova doba (18. 3. 1919) o tem poročala naslednje: »Mesto koncerta, ki je bil določen za 3. uro, bilo je zborovanje... Zborovanju je predsedoval starosta celjskih Slovencev g. dr. Josip Sernec, govorili so g. dr. Milko Hrašovec, Smertnik, Sancin, dr. Zdolšek, dr. Božič, imenoma jugosl. socialne demokracije g. Brezovšek... Po zborovanju je na tisoče brajoča množica spontano priredila protesten obhod po mestu ter se na to mirno razšla.«

³³ Dana Koblerjeva v oceni iz op. 32: »drugi gost, gdč. Dana Koblarjeva, ljuba znanka v Celju, klavirska virtuozinja, ki je nastopila tudi samostojno (Skrjabin, Smetana).

^{33a} Pavla Lovše (1881—1964), operna in koncertna pevka, glasbena pedagoginja v Ljubljani. »Že zelo mlada se je uveljavila kot koncertna pevka« in »Kot koncertna pevka z visoko pevsko kulturo je pomenila v letih pred vojno nedosegljiv vzor«...

³⁴ Dr. Josip Čerin (1867—1951), slovenski muzikolog, skladatelj in dirigent. Doktoriral 1902 na dunajski univerzi z razpravo »Pesmi slovenskih protestantskih pesmaric, njih viri in njih poraba v poreformacijskih časih«. Po prvi svetovni vojni je bil dirigent ljubljanske Opere in dirigent vojaškega orkestra.

³⁵ Bebler, (Po SBL I, str. 21 — Baebler) Baltazar (1880—?), kemik, strokovni pisec. Študiral na Dunaju. Sprva profesor na šprijski realki (1905—1914), nato njen ravnatelj (1917—1919). 1919—1925 kemik in ravnatelj v celjski Ciničarni.

³⁶ Dr. Milko Hrašovec (1887—1976), odvetnik in društveni, predvsem sokolski delavec v Celju. Do leta 1919 večkrat predsednik CPD; v letih 1921, 1922 podstarosta, 1923—1940 starosta celjskega Sokola; po I. svetovni vojni deloval tudi v celjski planinski organizaciji, 1933—1941 načelnik Savinjske podružnice SPD v Celju.

³⁷ »Novi akordi«, slovenska glasbena revija 1901—1914. Urejeval jo je in bil njena osrednja osebnost Gregor Gojmir Krek (1875—1942) pravnik in skladatelj. Ukmar: »Novi akordi so delovali v izrazito glasbenovzgojni smeri. Upoštevali so tako potrebe glasbenih ljubiteljev kot stremjenja skladateljev in se pri tem naslanjali na napredno ideološko osnovo. Zato predstavljajo najpomembnejše razvojno obdobje slovenske glasbe.«

³⁸ Pred I. svetovno vojno registrirana kot »C. kr. privilegirana izdelovalnica glasovirjev in pianin M. Ropas v Celju« (Po inseratu v Ilustrovanem narodnem koledarju 1909); v stari Jugoslaviji in še kako desetletje v novi Jugoslaviji pa med obrtnimi obrati kot Ladislav Ropas, izdelovalec klavirjev in uglaševalec, Medlog 16.

³⁹ Bolniška blagajna — splošni pogovorni izraz za zdravstveno (bolniško) zavarovanje, organizirano kot Središnji ured za osiguranje radnika (SUZOR) Zagreb, v Sloveniji pa pod njegovim okriljem kot Okrožni urad za zavarovanje delavcev (OUZD); le-ta je imel ekspozituro tudi v Celju, njen upravni vodja je bil Viktor Šmigovec (†1944, smrtno zadet ob letalskem napadu na Celje, 10. novembra).

⁴⁰ Oktet »Komsija« — skoraj gotovo »Celjski pevski oktet« (slika v Orožnovi Zgodovini Celja in okolice II, str. 527), katerega člana sta bila m. dr. Stanko Perc in dr. Milko Hrašovec (na omenjeni sliki sedi Perc v sredini, Hrašovec pa levo od njega).

^{40a} Šlo je za Celjsko godbeno društvo, t. j. v novi obliki leta 1919 obnovljeno čitalniško Narodno godbo iz leta 1898/1899. Po Orožnu je Pregelj za godbeno vodstvo pridobil Adolfa Hubo, bivšega solohornista ljubljanske Opere. Temu je sledil Alojzij Kališnik, a Pregljevemu predsedništvu učitelj Martin Stante, (Gl. tudi op. 54 v Mlinarjevi kroniki Glasbene šole v Celju 1908—1941. CeZb 1973/74.)

⁴¹ Beno Serajnik, gl. op. 7.

⁴² Celjski dom — bivši Deutsches Haus (postavljen 1906/7), trdnjava proti Slovincem. Po prevratu 1918 poslopje nacionalizirano. Med obema vojnama je poslopje kot »Celjski dom«, s hotelom in restavracijo ter kino dvorano Union, upravljal poseben konzorcij po najemnikih, ki so se često menjavali. Med drugo svetovno vojno se je vanj vnovič naselil nemški imperialistični duh. Danes je dom večnamensko izkoriščen; v pretežni meri služi kot Dom JLA, njegova velika dvorana pa kot kino Union.

⁴³ Pevovodja, ki je sledil Cirilu Preglju v času stare Jugoslavije do njenega konca je bil Pec (Josip) Šegula (1903—1980).

⁴⁴ Že marca 1936 je bila ustanovljena Delavska kulturna zveza »Vzajemnost«, ki je delovala v istem smislu kot poprej »Svoboda«, in to ves čas do okupacije leta 1941. Zbor je tudi tokrat vodil Ciril Pregelj. (Tatjana Čepič: Zlet »svobode« v Celju. Ljubljana 1985, str. 20; Svoboda Celje, 60 let delovanja. 1979. Str. 10.)

⁴⁵ Po Pregljevi navedbi je razsodišču predsedoval gimn. prof. Jošt, njegova zastopnika sta bila pevec Vinko Vošnjak in Josip Videnšek, Schwabova pa odvetnik dr. Ernest Kalan in gimn. prof. Franc Mravljak.

⁴⁶ Pregljevemu nasledniku je bilo komaj 25 let, medtem ko jih je sam štel že 41.

⁴⁷ Ko Pregelj v pismu G. G. 6. 10. 1954 našteva izdaje svojega skladateljskega opusa, meni »da se je teh stvari tekom let precej nabralo, je dokaz ljubljanski radio, kjer se moje skladbe pogosto pojó, pa tudi celjski komorni zbor jih poje v odlični izvedbi in kolikor mi znano tudi z lepim uspehom«.

V koncertnih sporedih KMZ je bil Pregelj zastopan predvsem v letih 1952—1976 z naslednjimi skladbami:

Dekle mojé, prinesi mi vodé,
Je pa krajčéč pusvava,
Oj, le prebudi se,
Mam dro fletn' navajen',
Jes 'mam tri ljub'ce.

ZA OPOMBE RAZEN SPROTI NAVEDENIH VIROV UPORABLJENI ŠE:

Mala splošna enciklopedija. DZS Ljubljana 1976.

Nova doba, Celje 1919.

Orožen, Zgodovina Celja in okolice II. Celje 1974.

Orožen, Zgodovina celjskega Sokola 1890—1940. Celje 1940.

SBL

Slovenski gledališki leksikon. Ljubljana 1972.

Zgodovina glasbe. DZS Ljubljana 1948.

KARMEN GORIŠEK

DRUŽBENE DEJAVNOSTI V OBČINI CELJE**Kratka predstavitev**

Celje je staro industrijsko mesto z bogato tovrstno tradicijo in hkrati močan regijski center v SR Sloveniji, ki s svojimi dejavnostmi zajema v gravitacijskem ozemlju okrog 250.000 prebivalcev.

Občina Celje je imela v letu 1984 66.681 prebivalcev, od tega jih je kar 53,5 % starih med 25 in 64 leti, 23,4 % do 14 let, 14 % med 15 in 24 leti ter 9,1 % nad 65 let¹. V istem letu smo imeli v družbenem sektorju skupno 39.591 zaposlenih, in sicer 33.317 v gospodarstvu ter 6.274 v negospodarstvu.²

Podatki o stanju razvitosti kažejo, da je bila občina Celje po družbenem proizvodu na prebivalca v letu 1983 na četrtem mestu v SR Sloveniji, ob upoštevanju po zakonu določenih kazalcev za tovrstne primerjave pa na 5. mestu.³

Za delovanje družbenih dejavnosti smo v letu 1984 namenili 3.589.146.000 dinarjev (tekoče cene) ali 8,09 % družbenega proizvoda, v letu 1977 12,55 %, v letu 1982 pa 10,2 %. Udeležba posameznih dejavnosti v družbenem proizvodu leta 1984 je bila naslednja: zdravstvo — 4,53 %, izobraževanje (brez usmerjenega izobraževanja) — 1,42 %, otroško varstvo — 1,22 %, socialno skrbstvo — 0,30 %, kultura — 0,28 %, telesna kultura — 0,22 %, zaposlovanje — 0,09 % ter raziskovalna dejavnost — 0,03 %.⁴

Neugodne gospodarske razmere se torej ostro odražajo tudi pri nižanju sredstev.

Zadnji dve leti se prispevne stopnje za občinske sise družbenih dejavnosti niso povešale zaradi težav v gospodarstvu, čeprav so objektivna dejstva zahtevala tudi širjenje obsega (rast prebivalstva, zavarovancev, zaposlenih). Izvajalci storitev so obseg dejavnosti, ki je bil dogovorjen na skupščinah sisov, uresničevali z aktiviranjem vseh notranjih rezerv, ponekod tudi na račun padanja njihovih lastnih osebnih dohodkov. Ob vsakokratnem usklajevanju obsega in vrste storitev ter njihovem vrednotenju pa je vedno bolj prisotno dejstvo, da ustvarjeni dohodek oziroma razporeditev sredstev za BOD v gospodarstvu ne

zagotavljajo več po sprejetih prispevnih stopnjah finančnega pokrivanja programov.

V občini Celje, kot regijskem središču, deluje vrsta dejavnosti, ki s svojimi programi pokrivajo potrebe več občin, celotne regije ali širše (zdravstvo, kultura, usmerjeno izobraževanje). Čeprav so vzpostavljeni in dogovorjeni sistemi financiranja teh regijskih programov, odpade na občine Celje večina finančnih bremen, ki se tudi odražajo v prispevnih stopnjah občinskih sisov (zdravstvo, kultura, telesna kultura, izobraževanje). Zaradi bližine teh ustanov in njihovih programov je občanom Celja dana tudi možnost večje porabe teh storitev, zato je delno večja obremenitev delavcev Celja utemeljena.

V Celju smo se dogovorili tudi za financiranje nekaterih programov, ki jih v ostalih občinah nimajo — na primer zagotavljanje sredstev za pokrivanje dejavnosti Športno-rekreacijskega centra Golovec, informativno dejavnost in drugo.

Poleg navedenega naj omenim še to, da mora občina Celje zaradi svoje razvitosti združevati precej sredstev tudi za solidarnost v republiškem merilu.

V nadaljevanju želim v grobih obrisih predstaviti značilnosti posameznih družbenih dejavnosti v občini Celje.

VZGOJA IN VARSTVO PREDŠOLSКИH OTROK⁵

V občini Celje smo imeli v letu 1984 6.363 otrok v starosti od osem mesecev do šest in pol let. Od tega jih je bilo 3.530 ali 55,4 % zajetih v VVO, kjer so se uspešno uveljavili tudi oddelki za otroke, motene v telesnem in duševnem razvoju.

Tri samostojne vzgojno varstvene organizacije s skupno 154 oddelki so imele 457 zaposlenih, v družinsko varstvo smo vključili le 24 otrok.

Zavidljivo raven zajetja otrok je omogočila predvsem izgradnja objektov s samoprисpevki občanov (1972., 1977. in 1982. leta).

IZOBRAŽEVANJE

V letu 1984 je bilo vključenih v 279 oddelkov osnovnih šol 7.172 otrok. V šoli s prilagojenim programom je bilo 154 otrok ter v glasbeni šoli 610 otrok. Znatno počasneje od planskih predvidevanj se v občini razvijata celodnevna osnovna šola in podaljšano bivanje. Razlog temu je predvsem v pomanjkanju oziroma omejevanju sredstev, ki so potrebna za zagotavljanje materialnih pogojev za to obliko dela. Tako kot na področju otroškega varstva je bil tudi pri osnovnih šolah občinski samoprисpevek glavni vir sredstev za novogradnje. Zeleli smo v čim večji meri odpraviti večizmenski pouk, vendar zaradi neenakomerne obremenitve šol in rasti stanovanjskih sosesk v samem mestu tega ni bilo možno uresničiti in še večina šol dela v izmenah, predvsem na nižji stopnji (od 1. do 4. razreda).

Pomemben mejnik v *usmerjenem izobraževanju* pomeni leto 1981/82, ko so vse srednje šole vpisale prvo generacijo učencev v nove vzgojno izobraževalne programe. Na osnovi dogovorjenih izhodišč, kjer smo upoštevali tako strukturo gospodarstva v Celju in republiškega družbenega dogovora o mreži šol, se na desetih srednjih šolah v občini izvaja 31 vzgojno-izobraževalnih programov, ki so zajeti v 15 usmeritvah. V šolskem letu 1984/85 je obiskovalo

vse srednje šole v regiji 10.353 učencev, od tega šole v občini 8.042 učencev ali okrog 78 % vseh. Vse šole so enovite delovne organizacije, večje imajo znotraj oblikovane tudi enote. Za prehod na usmerjeno izobraževanje so ozdi z neposredno menjavo dela zagotovili finančna sredstva za I. in II. fazo izgradnje Srednje tehniške šole, Srednje šole Borisa Kidriča ter za specializirane učilnice na drugih šolah in za razširitev Doma učencev Karel Destovnik-Kajuh.

Celje in celjska regija nimata samostojnih *višjih in visokih šol*, temveč so na tem območju dislocirani oddelki Visoke ekonomske šole in Visoke tehniške šole ter Pedagoške akademije.

V te oddelke je bilo v šolskem letu 1984/85 v redni študij vključenih 314 učencev. Značilnost teh oddelkov je predvsem večje število študentov ob delu.

Pomemben delež v zagotavljanju kadrov z višjo in visoko izobrazbo pa imajo za našo občino druge višje in visoke šole v SR Sloveniji ter univerzi v Ljubljani in v Mariboru. V šolskem letu 1984/85 je imela občina Celje 1.119 študentov, od tega 297 ob delu.

ZDRAVSTVO

Velika finančna vlaganja v zdravstveno dejavnost (delež v družbenem proizvodstvu občine Celje v letu 1984 je bil 4,53 %) so bila s povečanjem števila zavarovancev (aktivni od 35.450 v letu 1976 na 39.641 v letu 1981 ter na 45.522 v letu 1984), zaradi napredka medicine in rasti potreb, zaradi prosvetljenosti prebivalstva upravičena. Vseh uporabnikov zdravstvenih storitev občinske zdravstvene skupnosti Celje je v letu 1984 93.653.

Ze iz navedenih podatkov je razvidno, da so na območju občine koncentrirane zdravstvene organizacije, ki opravljajo zdravstvene storitve tudi za potrebe prebivalstva širšega naravnega medobčinskega območja, to so predvsem specializirani bolniški oddelki s svojimi specifičnimi ambulantami ter skupnimi medicinskimi službami. Na območju občine je Center za socialno medicino in higieno ter nekateri specializirani dispanzerji, katerih delovno področje je širše kot teritorij občine.

Organizacijsko je dejavnost povezana v Zdravstvenem centru Celje s 14 temeljnimi organizacijami in z delovno skupnostjo skupnih služb ter tozdom Preskrbovalno vzdrževalne enote. Cilj takšne organizacije je integracija celotne izvenbolnišnične, specialistične in bolnišnične dejavnosti.

V letu 1984 je bilo skupno zaposlenih 2.896 delavcev. Na območju občine je zaposlenih 2.311 zdravstvenih delavcev, od tega v bolnišnici 1.806, v osnovnem zdravstvu pa 505.

V patologiji celjskih prebivalcev prednjačijo bolezni dihal, srca in ožilja ter poškodbe kosti in gibal. Kot glavni vzroki umrljivosti pa so: obolenja srca, rakasta obolenja, možganske kapi in poškodbe, kamor sodijo tudi samomori in umori.

Zaradi vedno težavnejših pogojev gospodarjenja ter vzporedno s tem manjšanja sredstev za družbene dejavnosti so v Celju že dolgo prisotne težnje po notranjem preoblikovanju dejavnosti, predvsem v korist preprečevanja obolenosti in s tem doseganja večjega učinka za zdravstvo namenjenih sredstev, torej v korist osnovnega zdravstvenega varstva in preventive nasploh. Ker pa v tem nismo uspeli, pomeni racionalna preobrazba zdravstva glavno kratkoročno in dolgoročno nalogo.

KULTURA

V kulturi je kakovost dosedanjega dela že bistveno preseгла obstoječe prostorske in kadrovske zmogljivosti.

V Celju imamo sedem delovnih organizacij (183 zaposlenih), ki opravljajo kulturno dejavnost in so pretežno regionalnega pomena. Med temi naj omenimo predvsem Slovensko ljudsko gledališče Celje, Pokrajinski muzej, Zavod za spomeniško varstvo ter Knjižnico Edvarda Kardelja, kateri so s svojim delom dosegli velike uspehe. Prav tako je pomemben Zgodovinski arhiv, kateremu pa še nismo mogli zagotoviti primernih pogojev dela.

Tudi amaterska dejavnost je zelo razvita, saj Zveza kulturnih organizacij Celje združuje 52 kulturnih društev s približno 5.700 člani.

Celje kot kulturno središče je poznano tudi in predvsem po dveh že tradicionalnih prireditvah. Manifestacijo mednarodnega pomena Mladinski pevski festival prirejamo vsaki dva leti. Na področju filmske ustvarjalnosti, poklicne in ljubiteljske, je že tradicionalna osrednja filmska prireditev Teden domačega filma.

TELESNA KULTURA

Telesna kultura v občini Celje ima bogato tradicijo, ki se veže tako na tekmovalne športe (atletika, telovadba, nogomet, rokomet...) kot tudi na razne oblike rekreacije.

Izgradnja telesnokulturnih objektov v občini je bila intenzivna, vendar pa zaostajamo v sami kakovosti dela ter v racionalni izrabi obstoječih zmogljivosti. Posebno pridobitev je pomenila izgradnja Športno-rekreacijskega centra Golovec (1980), ki ima sodobno urejeno kegljišče, pokrit bazen in še druge prostore, ki so namenjeni redni vadbi športnikov in rekreaciji občanov.

Število društev, včlanjenih v Zvezo kulturnih organizacij, raste (leta 1984 — 42), prav tako tudi število njihovih aktivnih članov (leta 1984 — 9.798). Šibko točko telesne kulture v občini pomeni kronično pomanjkanje amaterskih in profesionalnih kadrov. Posebno pereče se to odraža pri delu v krajevnih skupnostih.

Posebnost Celja je 49 razvitih športnih panog. Zaradi širine in porasta kakovostnega vrha so bile in so še vedno težave v financiranju te dejavnosti. Med tekmovalnimi panogami prednjačijo naslednje: atletika, rokomet, košarka, nogomet, hokej na ledu, kegljanje — ženske, plavanje. V množičnosti pa se vedno bolj razvijajo kolesarstvo, planinarjenje, tenis ter različne oblike v okviru telovadnih društev Partizan.

RAZVOJNO-RAZISKOVALNA DEJAVNOST

Razvojno-raziskovalna dejavnost kljub deklarirani prioriteti v praksi še nima pravega mesta, čeprav se na občinski ravni kaže vrsta objektivnih razlogov — na primer: premajhne organizacije združenega dela, ki bi bile organizirane za lastno raziskovalno delo in sprotno uporabo teh rezultatov.

Skupaj je bilo v letu 1984 v razvojno-raziskovalni dejavnosti zaposlenih 330 delavcev, od tega le 129 z visoko izobrazbo. Nadaljnji temeljni problemi so: nezadostna vlaganja, razdrobljenost kadrov, sredstev in programov ter pretežna usmerjenost v R-R dejavnosti na obstoječe usmeritve.⁶

Z vidika organiziranosti R-R dejavnosti je treba izpostaviti, da so v republiškem razvidu raziskovalnih organizacij registrirane R-R enote v Cinkarni, EMU, Aeru in v Razvojnem centru. V letu 1984 je bila v EMO izvedena dopolnitev centralne R-R enote na ravni delovne organizacije z razvojno-tehno-
loškim oddelkom, v Žični pa je bila na novo ustanovljena razvojno organiza-
cijska služba.⁷

Kljub temu v Celju uspešno poteka izvajanje nalog iz srednjeročnega pla-
na občinske raziskovalne skupnosti.

V okviru II. faze raziskovalnega projekta »Prestrukturiranje celjskega
gospodarstva« so bili v letu 1984 v izvajanju razvojno-raziskovalni modelni
projekti v Cinkarni, Aeru, Opekarni Ljubečna, Železarni Štore in EMU.

Velik napredek smo dosegli pri množični inovacijski dejavnosti, saj je go-
spodarska korist od ustvarjenih inovacij v letu 1984 že prek 1,2 % družbenega
proizvoda v občini. Posebno pozornost pa zasluži tudi akcija »Mladi za napre-
dek Celja«, saj imamo v istem letu 108 mladih raziskovalcev s 36 raziskoval-
nimi nalogami, izmed katerih jih lahko osem uvrstimo med inovacije. V tej
akciji sodelujejo skoraj vse srednje šole, prve prispevke pa dajejo tudi osnovne
šole.

Kadar govorimo o družbenih dejavnostih, običajno prikazujemo tudi ures-
ničevanje nekaterih socialno-varstvenih pravic, kar je pomemben indikator pri
ocenjevanju *socialne varnosti občanov*.

Nekaj ključnih podatkov:

— V letu 1984 je prejemale družbeno denarno pomoč 7.729 otrok.

— V strukturi novo vseljenih stanovanj je okoli 30 % solidarnostnih. Po-
večano število upravičencev do subvencioniranih stanarin ostro odraža učinke
sprotnega uvajanja ekonomskih stanarin.

— V letu 1984 je bilo v Celju 10.542 upokoјencev.

— Pri urejanju pogojev življenja starostnikov smo v Celju veliko naredili,
predvsem v gradnji domov in nege na domu. Premalo pa preostalo delovno
zmožnost in pripravljenost, da bi se starejši človek tudi v okviru mestnega
življenja koristneje preživel.

— Kako velik delež se v Celju namenja za razne oblike družbeno-denar-
nih pomoči, nam pove podatek, da Občinska skupnost socialnega skrbstva
81,7 % sredstev neposredno vrača občanom v obliki družbeno-denarnih po-
moči, za oskrbovance v domovih, zavodih, za otroke na usposabljanju, v rejni-
štvu, nego na domu za starejše občane ter za nadomestila invalidnih, duševno
in telesno prizadetih oseb.

— Organizacije združenega dela v Celju zaposlujejo okoli 1.400 delovnih
invalidov II. in III. kategorije.

— Ob koncu leta 1984 je bilo pri Skupnosti za zaposlovanje prijavljenih
375 nezaposlenih oseb, od tega največ iskalcev prve zaposlitve.

— V okviru Centra za socialno delo — enotne skupne evidence prejemni-
kov socialno-varstvenih pomoči, se pri ugotavljanju upravičenosti v večji meri
upoštevata dejansko materialno stanje družine.

ZAKLJUČEK

Še bi lahko naštevali in predvsem nakazovali strategijo razvoja za naprej, tako kot si jo zastavljamo. Vendar bi to preseгло namen prispevka, saj sem želela z »osebno izkaznico« družbenih dejavnosti v občini Celje podati le osnovo za usmerjanje razvoja občine kot celote.

OPOMBE

¹ Priročnik za načrtovanje zdravstvenega varstva v zdravstvenih skupnostih in zdravstvenih organizacijah združenega dela v SRS, št. 36. Zavod SRS za zdravstveno varstvo. Posebna publikacija št. 16/84, Ljubljana, december 1984.

² Zavod za statistiko SR Slovenije, obrazec RAD-1.

³ Raziskovalna naloga »Ključni problemi in razvojne možnosti celjske regije« — stran 20. Razvojni center Celje, december 1985.

⁴ Podatki Strokovne službe SIS družbenih dejavnosti občine Celje, 1986.

⁵ Podatki, navedeni pri posameznih družbenih dejavnostih, so povzeti po strokovnih gradivih sisov v Strokovni službi SIS DD občine Celje — nanašajo se na leto 1984.

⁶ Podatki so povzeti po raziskovalni nalogi »Kvalitativni premiki v prestrukturiranju celjske industrije v letu 1984«. RC Celje, TOZD IRRI. Celje, oktober 1985.

⁷ Isto kot 6.

VIRI

Podatki za predstavitev družbenih dejavnosti v občini Celje so povzeti po:

Priročnik za načrtovanje zdravstvenega varstva v zdravstvenih skupnostih in zdravstvenih organizacijah združenega dela v SR Sloveniji, Zavod SRS za zdravstveno varstvo. Posebna publikacija, št. 16/84. Ljubljana, 1984.

Raziskovalna naloga »Ključni problemi in razvojne možnosti celjske regije«. RC Celje, 1985.

Raziskovalna naloga »Kvalitativni premiki v prestrukturiranju celjske industrije v letu 1984«. RC Celje, 1985.

Dolgoročni družbeni plan občine Celje. Analiza razvojnih možnosti, ZPI Celje, 1983.

Perspektive razvoja družbenih dejavnosti občine Celje. ZPI Celje, 1983.

Dokumentacija strokovnih služb SIS družbenih dejavnosti občine Celje, 1984, 1985.

Povzetek

Prispevek pomeni »osebno izkaznico« družbenih dejavnosti v občini Celje v letu 1984. Iz prvega dela je razvidno, da se neugodne gospodarske razmere ostro odražajo pri nižanju sredstev za delovanje družbenih dejavnosti. Delež družbenega proizvoda, namenjenega financiranju skupnih potreb se že več let znižuje — leta 1977 je bil 12,55 %, leta 1982 — 10,2 %, leta 1984 pa že 8,09 %. Izvajalci v izobraževanju, zdravstvu, otroškem varstvu, kulturi, telesni kulturi, socialnem skrbstvu poskušajo ohranjati dogovorjene programe z aktiviranjem vseh notranjih rezerv ter tudi na račun padanja lastnih osebnih dohodkov.

Kljub težavni finančni situaciji je Celje močan regijski center, ki je uspel doseči visoko raven razvoja družbene infrastrukture. V opisu posameznih področij so navedeni ključni podatki o vsebini in obsegu dejavnosti, kar naj bi služilo poznavanju in usmerjanju razvoja občine kot celote.

SOCIALENTWICKLUNG DER GEMEINDE CELJE

Zusammenfassung

Der Beitrag soll die erreichte Entwicklungsstufe auf dem Gebiet der Socialpolitik in Jahr 1984 in der Gemeinde Celje darstellen.

Aus dem ersten Teil ist ersichtlich, dass die ungünstigen wirtschaftlichen Verhältnisse in starken Ausmasse auf die zur Verfügung stehenden Mittel Einfluss haben. Der Anteil des Socialproduktes, bestimmt zur Finanzierung des Gesamtverbrauchs, ist von Jahr zur Jahr niedriger — im Jahre 1977 betrug er 12,55 %, im Jahre 1982 — 10,2 % und im Jahre 1984 nurmehr 8,09 %.

Die auf den Gebieten der Bildung des Gesundheitswesens, der Erziehung und der Obhut vorschulpflichtiger Kinder, der Kultur und Leibeseziehung, der Socialfürsorge Beschäftigten, versuchen die Programme durch Aktivierung der inneren Reserven, und auch auf Kosten ihrer Gehälter, auf dem geplanten Niveau zu erhalten.

Trotz der schwierigen finanziellen Lage, bedeutet Celje ein starkes Regionalzentrum, dem es gelang eine hohe Ebene der Entwicklung der socialen Infrastruktur zu erlangen.

Bei der Beschreibung der einzelnen Aktivitäten sind bedeutsamere Angaben betreffend der Inhalt und das Ausmass derselben angegeben, was der Orientierung für die Entwicklung der Gemeinde im allgemeinen dienen soll.

JANEZ KRAŠEVEC

**KRATEK ORIS RAZVOJA ZDRAVILIŠČ
NA CELJSKEM OBMOČJU**

UVOD

Narava širše celjske okolice je že pred stoletji omogočila pomemben razvoj zdravilišč in zdraviliških krajev. To dokazujejo tudi zgodovinski podatki o posameznih zdraviliščih. Prva leta po drugi svetovni vojni je bilo na celjskem območju pet zdravilišč: Dobrna, Laško, Rimske Toplice, Rogaška Slatina in Novo Celje. Slednje je bilo namenjeno le pljučnim bolnikom in sedaj ne obstaja več. V zadnjih desetletjih pa so nastala nova zdravilišča, ki so prav tako pomembna za celjsko in slovensko zdravstvo. Nesluten je bil razvoj Čateških Toplic, Atomskih Toplic v Podčetrtku in zdravilišče v sestavu bolnišnice Topolšica, ki je najmlajše med njimi. Naj navedem le en podatek o hitrem razvoju te medicinske veje na Slovenskem kot dokaz, kako je pomembna za zdravstvo in gospodarstvo. Leta 1960 je bilo v vseh slovenskih zdraviliščih zaposlenih 15 zdravnikov, predvsem splošne prakse, 42 fizioterapevtov in 71 medicinskih sester. Pred dvema letoma, po dvajsetih letih razvoja, pa je bilo 43 zdravnikov, pretežno specialistov posameznih vej za indikacije zdravilišča, 109 fizioterapevtov in 181 medicinskih sester. Tu pa ni všteti Vojni center za medicinsko rehabilitacijo v Rimskih Toplicah, ki ni član Poslovne skupnosti slovenskih naravnih zdravilišč s sedežem v Celju. Torej znatno trikrat večje število zdravstvenih delavcev, temu primeren tudi strokovni napredek in pomen te medicinske veje. Ne moremo tudi mimo dejstva, da je že takoj po drugi svetovni vojni obstajal Institut za balneologijo v Rogaški Slatini, ki ga je takrat vodil doc. dr. Rudolf Leskovar, zatem pa je v letih 1972 do 1976 ponovno oživel v Celju s piscem tega prispevka. Zaradi objektivnih okoliščin pa ni prišlo do dokončne ustanovitve in stalne kadrovske zasedbe. Dejavnost je vsaj v omejenem obsegu prešla v omenjeno Poslovno skupnost. Naj podam kratek, kolikor mogoče objektivno prikaz zdravilišč na našem območju kar po velikosti.

Avtor: Dr. sci. dr. med. Janez Kraševc, izr. prof. za balneologijo na med. fakulteti v Ljubljani; samost. zdrav. svetovalec; Medobč. zdrav. skupnost Celje.

Ker so zdravilišča tudi gospodarska in ne le zdravstvena panoga, so sistematski podatki o zdravstvenem razvoju kaj skopi. Povečalo se je število delavcev, prišlo je do bistvenih sprememb tudi glede strokovnih možnosti, širile so se nekdanje indikacije, vse to je omogočal vsesplošni strokovni, družbeni in ekonomski razvoj. Kot druge ustanove so tudi zdravilišča od druge svetovne vojne sem doživljala zdaj restrikcije, zdaj spet lepše čase. Slednje se je odražalo v njihovem razvoju, opremljenosti in v kadrih. Nekaj vsega tega o povojnem razvoju je prikazala že ob 500-letnici Celja izdana knjiga Zdravstvo v Celju in okolici iz leta 1952. Zaradi precej nesistematičnih prikazov razvoja in zaradi pomanjkanja podatkov bom skušal kar se da okvirno prikazati zdravilišča širše celjske okolice.

ZDRAVILIŠČE ROGAŠKA SLATINA

Kot vrsta drugih je tudi naše najstarejše in največje zdravilišče Rogaška Slatina znano že iz rimskih časov. Za uradno odkritje štejemo leto 1665, ko je začel Peter Zrinjski piti te vrele in ozdravel. Gre torej za več kot 300-letno tradicijo. Med drugo svetovno vojno je zdravilišče zasedlo vojaštvo. Takoj po vojni so začeli z obnovo obstoječih hotelov, to pa je trajalo do leta 1951. Pričeli so tudi z novimi hidrogeološkimi raziskavami vrelnega področja. Leto 1952 pomeni prelomnico v zgodovini Rogaške Slatine. Po tem letu je sledila še vrsta vrtanj in kaptaž, ki dajejo sedanje količine in balneokemične značilnosti vrelcev. V letu 1965 je bila zgrajena moderna »Nova terapija« in pivnica, ki ju še sedaj v celoti uporablja zdravstvena služba. V letu 1974 je bil zgrajen hotel A-kategorije Donat z ustreznim bazenom in prostori za rekreacijo, leta 1982 pa še hotel Sava. V celoti ima zdravilišče 15 hotelov in dependans s skupno okoli 1.600 posteljami. Vzporedno s hotelskimi zmogljivostmi se je razvijala tudi zdravstvena služba. Vse do leta 1952 je deloval v zdravilišču en sam zdravnik, takratni vodja doc. dr. R. Leskovar. Pomagali pa so v glavni sezoni tudi gostujoči zdravniki. Po tem letu pa je število zdravstvenih delavcev naraščalo. Tako srečamo tu že 1958. leta tri zdravnike in dve medicinski sestri. Že leta 1964 je tu šest zdravnikov, od leta 1966 pa število zdravnikov nikoli ni bilo manjše od 8 do 10. Med njimi je bila polovica specialistov. Po odhodu doc. dr. R. Leskovarja kot zdravnika šefa zdravilišča je prevzel zdravstveno službo prof. dr. H. Zaveršnik, ki je v teh letih dal nov polet nastajajoči stroki gastroenterologiji, kateri je zdravilišče tudi namenjeno. V letu 1982 je bilo zaposlenih že 16 zdravnikov. Vzporedno je rastlo tudi število drugih zdravstvenih delavcev. Že od leta 1961 imajo med zaposlenimi tudi profil višjega zdravstvenega delavca. Leta 1964 so bili 4 višji in 6 srednjih zdravstvenih delavcev, že 1966 4 višji in 10 srednjih. Leta 1982 pa je v zdravilišču 6 višjih medicinskih sester, 7 višjih fizioterapevtov in 21 srednjih zdravstvenih delavcev. Poleg tega so v zadnjih letih stalno zaposleni tudi farmacevt, rentgenski in laboratorijski tehniki. Kot vidimo, je v tem zdravilišču najmočnejša zasedba zdravstvenih delavcev od vseh zdravilišč na Slovenskem. Vzporedno z gradnjo in kadri pa se je razvijala tudi opremljenost in strokovnost dela. Že od leta 1970 razpolagajo z rektoskopijo in možnostjo gastroduodenoskopije z biopsijo želodca. Od 1974 z EKG, od 1976 pa so se intenzivno razvijale endoskopije, elektrofizioterapija, masažna tehnika in laboratorijske možnosti. V zadnjem letu razpola-

gajo tudi z ultrazvočno diagnostiko. Skratka, možnost diagnostike in terapije je obsežna in najsodobnejša. Osnovno zdravilno sredstvo je magnezijeva natrijeva hidrogenkarbonatna sulfatna kislica z veliko količino magnezija in sulfata (Donat), natrijevo magnezijeva hidrogenkarbonatna sulfatna kislica z bistveno manjšo mineralizacijo (Tempel). Prva je izključno zdravilna, druga pa namizna mineralna voda. Seveda je z razvojem zdravilišča bilo odkritih več vrelcev, ki se še uporabljajo ali pa so usahnili. Nasploh je vsa okolica pod Bočem dovolj bogata z mineralnimi vrelci (Kostrivnica — Gabernik). Indikacijsko področje tega zdravilišča je že od vsega začetka za gastroenterološke bolezni (bolezni želodca, dvanajstnika, tankega in debelega črevesja, trebušne slinavke in jeter), stanja po operativnih posegih na teh organih in bolezni pri presnovi (sladkor-na bolezen, povišane maščobe v krvi, sečne kisline, prekomerna telesna teža). Specifičnost zdravljenja je v pitnih kurah mineralnih vod, posebno vode Donat, higiensko dietetskem režimu, balneoterapiji, elektroterapiji oziroma kineziterapiji. V zadnjem času uporabljajo tudi medicinsko in športno rekreacijo, glasbeno terapijo in akupunkturo predvsem v preventivne namene. Bolnišnični oddelek razpolaga s 128 posteljami v Zdraviliškem domu. Zdravljenje bolnikov je urejeno v treh različnih skupinah, po težini obolenja: najtežji in nepokretni oziroma stacionarni bolniki, nadalje kronični bolniki in preventivna rizična skupina.

ZDRAVILIŠČE LAŠKO

Zdravilišče so zgradili v letih 1852 do 1856. Prve analize vreleca so bile izvršene 1860 leta. Že pred drugo svetovno vojno je bilo zdravilišče namenjeno zavarovancem SUZOR iz Zagreba kot »Radioaktivna terma Laško«. Voda je blago radioaktivna akrototerma s temperaturo od 35,2 do 34,5° C in z radioaktivnostjo od 1,4 do 2,4 Me. Med vojno je bilo zdravilišče poškodovano in v letu 1953 obnovljeno, preurejeno in preimenovano v Zavod za medicinsko rehabilitacijo za najtežje bolnike lokomotorne aparata pod vodstvom prim. dr. Marjana Barleta.

Reorganizacija zdravilišča je potekala ob pomoči Klinike za ortopedijo v Ljubljani, ki je bila s svojim strokovnjakom prof. dr. E. Poharjem najožje strokovno povezana s tem Zavodom. To sodelovanje poteka že 30 let, v zadnjem času pa tudi s Klinikom za travmatologijo Kliničnega centra v Ljubljani in Klinikom za nevrokirurgijo. Zaradi večjega priliva domačih in tujih gostov oziroma bolnikov je bilo v letih 1972 do 1975 sezidano novo zdraviliško poslopje z vsemi potrebnimi pripadajočimi sodobnimi pripravami za rehabilitacijo težko gibljivih bolnikov. V novi petnadstropni stavbi je 30 enoposteljnih, 39 dvoposteljnih sob in trije dvosobni apartmaji. Tako danes celotno zdravilišče skupaj s staro zdraviliško stavbo in z depandansama vilo Debro in vilo Rečica razpolaga s 354 posteljami. Pred dograditvijo so bili prostori za medicinsko rehabilitacijo v stari stavbi, sedaj pa ta razpolaga z moderno fizioterapijo v novi stavbi in z novim termalnim bazenom, 32 kabinami za individualno balneoterapijo s podvodnimi masažami, s Hubardovimi kopelmi za popolnoma paralizirane in z vsemi pripravami za ročno masažo, elektro- in termoterapijo. Zdravilišče razpolaga tudi z manjšim priročnim laboratorijem. Že od svoje ustanovitve je zdravilišče vedno imelo zdravniško oskrbo, usmerjeno v balneologijo z vsemi

spremljajočimi zdravstvenimi kadri. Zadnjih 30 let pa je bilo vedno pod vodstvom izkušenega specialista za fizikalno medicino prim. dr. M. Barleta in z drugimi zdravstvenimi, predvsem fizioterapevtskimi sodelavci. Njegovo delo uspešno nadaljuje njegov večletni sodelavec šef zdravnik dr. O. Schrol. Zavod za medicinsko rehabilitacijo v Laškem je še sedaj vodilno zdravilišče za rehabilitacijo naše najtežje lokomotorne patologije. Sedaj so v zdravilišču trije zdravniki specialisti te stroke. Kot stalni konzultant sodeluje tudi ortoped, v zadnjih letih tudi travmatolog kirurg. Poleg zdravnikov skrbi za bolnike v sedanjem času še 25 višjih fizioterapevtov, 15 medicinskih sester in tehnikov, poleg drugih zdravstvenih delavcev. Glavna indikacija tega zdravilišča so stanja po poškodbah lokomotornega aparata, ortopedska obolenja in stanja po operacijah gibal in hrbtenice, revmatološka, nevrološka in deformantno degeneracijska obolenja, pa cirkulacijske motnje. Poleg teh še gerontološka obolenja lokomotornega aparata, opornega aparata po tovrstnih operativnih posegih, saj je sodelovanje z omenjenima klinikama in tovrstnimi oddelki bolnišnic kar najožje.

ZDRAVILIŠČE DOBRNA

Prvi pisani dokument o vrelcu izhaja iz leta 1582, prvo kopališče pa je bilo zgrajeno že leta 1612. Pred drugo svetovno vojno je bilo zdravilišče last Dravske banovine. Med drugo svetovno vojno in po njej do leta 1946 pa je bila tu vojaška bolnišnica. Kasneje je bilo postopoma obnovljeno, urejene so bile depandanse in napravljene tehnične izboljšave. Prav tako je bilo izvršeno novo zajetje vode. Leta 1963 pa je postalo Zdravilišče Dobrna stacionarni zdravstveni zavod. V tem času je zdravilišče dobilo tudi prvega specialista za fizikalno medicino dr. J. Križniča, ki je tudi kasneje vseskozi vodil zdravstveno službo. Že pred njim so delovali zdravniki, posebej usmerjeni v ginekološko problematiko. Prvega zdravnika pa je zdravilišče imelo že leta 1846. Po letu 1980 je zdravilišče pridobilo nov sodoben hotelsko zdraviliški objekt Dobrna z 222 ležišči. Skupaj s starim Zdraviliškim domom in depandansami ima zdaj celotno Zdravilišče nad 500 postelj. Od povojnih let sem se je tudi število zdravljenih bolnikov trikrat povečalo. Glavni zdravilni dejavniki so radioaktivna akvatoterma s temperaturo 36,5° C, organski in neorganski peloidi, ki spremljajo balneoterapijo. Najnovejša balneokemijska raziskava daje vrelcu klasifikacijo kalcijevo magnezijeve hidrogenkarbonatne akrotomeoterme. Radioaktivnost vode je 1,65 Me, kapaciteta vrelca pa 7 sek. litrov. Glavno indikacijsko delovno področje so ginekološke bolezni in stanja po operacijah na rodilih. To je tudi vseskozi vodilna indikacija. Poleg tega še degenerativni in kronični vnetni revmatizem, obolenja hrbtenice, druga ortopedska obolenja in rehabilitacija popoškodbenih stanj. Empirika je pokazala učinkovitost tudi pri nekaterih boleznih kardiovaskularnega sistema in živcev. Od leta 1978 pa se indikacijsko področje razširja tudi na zdravljenje in rehabilitacijo poškodb pri športnikih in na preventivno zdravljenje, kar prinaša pod vodstvom dr. J. Baroviča nove možnosti. Ves čas po drugi svetovni vojni je torej zdravilišče imelo svojo zdravstveno službo, ki se je z leti dopolnjevala in širila. Poleg zdravnika leta 1946 so delali še trije bolničarji in štirje bolniški strežniki. Že leta 1972 so bili v zdravilišču trije zdravniki in 30 višjih in srednjih zdravstvenih delavcev. Že dvajset let pa so stalni

konzultanti ginekologi in ortopedi. Sedaj razpolaga zdravilišče s 550 posteljami, ima tri stalne specialiste fizikalne medicine, osem višjih fizioterapevtov, sedem medicinskih sester in 31 drugih zdravstvenih delavcev. Zaradi širšega indikacijskega področja pa so med stalnimi sodelavci in konzultanti izmenoma še dva ginekologa, dva ortopeda, internist revmatolog in dermatolog. Slednji sodeluje pri zdravljenju ožilja, predvsem krotic. Z razvojem zdraviliške dejavnosti se je izpopolnila tudi opremljenost od kariorespiratornega kabineta do priročnega laboratorija, elektroterapije in do izvajanja akupunkture. Oprema in kadri omogočajo funkcionalno kardiovaskularno diagnostiko. Poleg starega zdraviliškega bazena in temu pripadajočih prostorov, ki so v zadnjem času v adaptaciji, ima nova zdraviliško hotelska stavba sodoben bazen, vso potrebno fizioterapijo, individualne kabine, omogočene so aplikacije peloidov (fango); to je specifičnost tega zdravilišča glede na njegovo indikacijsko področje za ginekološke in revmatološke bolezni.

ZDRAVILIŠČE ČATEŠKE TOPLICE

Vrelce na Čateškem polju so odkrili že leta 1797. Zdravilišče je od leta 1945 razpolagalo s 35 sobami oziroma 86 ležišči, v depandansi pa je bilo še 19 postelj. Po osvoboditvi je bila 1949 zgrajena restavracija s 160 sedeži in kuhinjo. Leta 1951 je bil Zdraviliškemu domu dozidan prizidek s 30 sobami. Uspešne hidrogeološke raziskave vrelčnega področja so v letih 1957—1963 odkrile nove izdatne količine termalne vode in omogočile nadaljnji razvoj. V letu 1965 je bil zgrajen sodoben zdraviliško-hotelski restavracijski objekt, s katerim so se hotelske zmogljivosti povečale za 90 stalnih in 30 pomožnih ležišč, zmogljivost restavracije pa se je povečala za 230 pokritih sedežev. Isto leto je bil zgrajen tudi odprti termalni bazen s pripadajočimi objekti. Že dve leti kasneje so zgradili bazen olimpijskih mer. Naselje hišic »bungalov« je bilo dograjeno 1969. V letu 1974 je bila končana gradnja prve faze kopališko-rekreacijskega področja s štirimi bazeni in vsemi drugimi rekreacijskimi prostori. Tudi prizidek s 120 restavracijskimi sedeži je iz tega obdobja. V letih 1976 do 1980 se je končala druga razvojna faza zdraviliškega centra s hotelom »Terme«, ki ima 300 ležišč in vse nove moderne prostore za balneoterapijo, fizioterapijo, elektroterapijo in ambulantno diagnostični trakt. Ta objekt ima tudi notranji termalni bazen. Iz podatkov je razvidno, da se je z vsem tem razvojem zdravilišča povečal tudi celotni prihodek od leta 1968 za 11-krat, število zaposlenih pa se je le podvojilo. Voda, ki omogoča ta razvoj, je akrotahiperterma s temperaturo 57,2° C in radioaktivnostjo 3,62 Me. Od enega, največ dveh zdravnikov pred desetletji se je v zadnjih letih pod vodstvom doc. dr. A. Franovića razvila strokovno močna zdravstvena služba s štirimi specialisti za fizikalno medicino in s specialistom kardiologom. Poleg osnovne indikacije zdravljenja revmatoloških bolnikov in bolnikov z ankilozantnim spondilitisom imajo še posvetovalnico za ankilozantni spondilitis, kar je vsekakor izreden napredek v aktivni obravnavi tovrstnih bolnikov, nadalje kardiodiagnostično enoto. Imajo pa tudi svojo zobozdravstveno službo za lastne bolnike in goste. Dejavnost zdravilišča je v skladu z modernimi gledanji in metodami še posebej usmerjena v preventivno diagnostiko in v preprečevanje koronarnih, cirkulacijskih in hrbtničnih motenj.

VOJNI CENTER ZA MEDICINSKO REHABILITACIJO RIMSKE TOPLICE

Zdravilni vreli so znani že iz rimskih časov, kar dokazujejo tudi najdbe. Prve kemične analize so iz leta 1777. Med drugo svetovno vojno je bilo zdravilišče vojaška bolnišnica. Po letu 1945 je prevzela zdravilišče v upravo JLA in ga usposobila za zdravljenje svojih zavarovancev. Sprva je bilo zdravilišče le minimalno obnovljeno. V letih 1948 in 1954 je bila preurejena glavna stavba. 1959. in 1961. leta so bila izvršena razna adaptacijska dela. Leta 1975 pa je bil na novo preurejen »Sofijin dvor« v sodoben hotelski objekt B-kategorije. Od leta 1970 je zdravilišče preimenovano v Center za medicinsko rehabilitacijo lokomotornega aparata. V povojnem času so se vzporedno z razširitvijo in strokovnimi možnostmi spreminjale tudi indikacije za zdravljenje. Prve so bile postavljene 1945. leta, drugič 1968, nadaljnje so bile razširjene marca leta 1979. Do leta 1950 je bilo termalne vode dovolj za takratno uporabo in pod normalnim pritiskom, nato pa je upadla moč in radioaktivnost. Leta 1958 so bile narejene nove vrtine in analize. Center sedaj razpolaga z obilnimi in kvalitetnimi vreli. Zdravilni vrelc je akrototerma s temperaturo 35° C, z radioaktivnostjo med 3,4 do 9,2 Me in kapaciteto 14,5 litrov na sek. Podatki kažejo, da je bilo takoj po vojni sprejetih le malo bolnikov, saj je šlo takrat za obnavljanje in opremljanje. Leta 1948 so dogradili v zdravilišču še eno nadstropje, s prvim obnavljanjem Sofijinega dvora pa so že 1966 povečali število postelj na 300. Med obnavljanjem so zmogljivosti upadle, po letu 1976 pa je zdravilišče doseglo svoj sedanji maksimum, skupno s 136 novimi sodobnimi ležišči v Sofijinem dvoru, ki je stavba visoke B-kategorije. V zadnjem času posodobljajo tudi kuhinjo in pokrite zveze med zdraviliškimi stavbami. V obdobju do leta 1955 so bile strokovne možnosti omejene na enega zdravnika splošne prakse, kasneje pa na specialista fizikalne medicine, na medicinsko sestro, laboranta in nekaj bolničarjev. Po letu 1958 fizioterapija zraste na stopnjo višjega fizioterapevta s celo vrsto novih postopkov. Iz prvotnih petih fizioterapevtskih storitev leta 1945 je v letu 1978 možno opravljati 35 različnih fizioterapevtskih postopkov. Leta 1975 so potekale nove raziskave termalnih vrelcev: eden od teh ima kapaciteto 15,5 sek. litrov in temperaturo 36,6° C, drugi pa 39,5° C in kapaciteto 35 sek. litrov. V zadnjih dvajsetih letih je bil razvoj skokovit pod vodstvom upravnikov polkovnikov dr. F. Višnarja in dr. P. Džordževića. Leta 1970 so bili stalno zaposleni: en zdravnik specialist in en stažist, 10 fizioterapevtov, dva višja medicinska tehnika in trije srednji. Že leta 1980 pa je bilo šest zdravnikov, od tega pet specialistov, 24 višjih fizioterapevtov in tehnikov, 11 srednjih tehnikov, farmacevtski tehnik in laborant za priročni klinični laboratorij. Število delavcev pa se menja tudi po drugih potrebah zdravilišča in JLA in je razumljivo, da je prikaz nekoliko omejen. Poleg osnovnih indikacij za rehabilitacijo lokomotornega aparata, posttravmatskih stanj in po operacijah na gibalih ter hrbtenici je zdravilišče ugodno za zdravljenje in preventivo kardiovaskularnih in živčnih bolezni. Zdravilišče že več kot deset let sodeluje s civilno zdravstveno službo, uporabljajo pa ga tudi zavarovanci občinskih zdravstvenih skupnosti širom po Sloveniji.

ATOMSKE TOPLICE PODČETRTEK

Prva nahajališča tople vode so našli domačini v Harini Zlaki, uporaba pa je narekovala empirika. Že leta 1938 so posamezniki zaslutili vrednost teh izvirov. Po letu 1948 pa so jih ob iskanju premoga v tistih krajih ponovno uveljavili. Na dan so prišle večje količine vode, 1952 pa so začeli s prvimi usmerjenimi raziskavami. Sedanji uporabljeni izviri vode so po sestavi hidrokarbonatna silicijeva oligomineralna homeoterma s temperaturo med 35° in 37° C in z radioaktivnostjo med 1,65 do 8,17 Me, glede na posamezne izvire. Za začetek razvoja tega v Sloveniji mladega zdravilišča štejemo leto 1966, ko je bil zgrajen prvi leseni bazen z najnujnejšimi objekti. Od leta 1971 so Atomske toplice v sestavu Železniškega transportnega podjetja TOZD turizem in gostinstvo v Ljubljani. Leta 1978 je bil zgrajen nov sodoben zdraviliško gostinski objekt B-kategorije s 235 ležišči, od katerih jih je 25 bolniških. V sestavu je tudi termalni bazen, zdravstveni prostori, fizioterapija, individualne kabine in elektroterapija. Zdravstvena služba razpolaga tudi s priročnim laboratorijem, aparatom EKG, aparaturom Synkardon itd. Poleg tega je funkcionalno vezan na novi hotel še počitniški kamp in stari bolniški oddelek v bližini izvirov s ca. 100 ležišči. V letu 1983 so bili odprti še nov olimpijski bazen in manjši spremljajoči bazeni. V tem starejšem delu so možne tudi individualne kopeli kožnih bolnikov. Že od začetka in iz empiričnih izkušenj je bilo razvidno, da je voda tega nastajajočega zdravilišča uspešna v več smereh. Raziskave dr. J. Pečarja in drugih sodelavcev Kliničnega centra v Ljubljani so leta 1977 pokazale, da je zelo uspešno zdravljenje revmatoidnega artritisa. Ta je vodilna indikacija še danes. Poleg kronično vnetnega revmatizma in drugih degenerativnih bolezni lokomotornega aparata je uspešno tudi zdravljenje drugih sistemskih bolezni veziva in posttravmatskih stanj. Posebno značilnost pa daje tem vrelcem učinkovitost pri kožnih boleznih in motnjah krvnega pretoka v okončinah. Že leta 1967 so raziskali tudi vpliv na različne mikroorganizme in ugotovili močno baktericidnost vrelcev. Poizkusi so pokazali uspešnost zdravljenja kronične razjede goleni s trofičnimi motnjami. V zadnjem času pa je ponovno oživela zamisel o zdravljenju luskavice, saj o ugodnih učinkih kopeli teče tudi raziskava dermatološkega oddelka ZC Celje. Obstoja možnost, da bi v tem zdravilišču z nekaj dodatnimi investicijami (višinsko sonce) nastal center za zdravljenje luskavice na Slovenskem. Zdravstvena služba je bila v začetku delovanja skromno zasledena, sodeloval je krajevni zdravnik dr. A. Homan. Vsekakor so njegove izkušnje doprinesle k nadaljnjemu razvoju takratnih toplic. Po priključitvi k Železniškemu transportnemu podjetju pa je deloval že stalni splošni zdravnik, oziroma specializant interne medicine poleg osnovnega zdravstvenega osebja na bolniškem oddelku in v ambulanti. Po letu 1979 ima zdravilišče specializanta interne medicine poleg splošnega zdravnika, nadalje konzultanta fizikalne medicine, pet medicinskih sester in sedem fizioterapevtov. Pri raziskavi vpliva vrelcev na kožo pa sodeluje še dermatolog. Zdravilišče ima v načrtu še dodatno gradnjo za razširitev zmogljivosti, posebno hotelskih.

ZDRAVILIŠČE TOPOLŠICA

Prvi podatki o vrelcu segajo v 18. stoletje. Že pred drugo svetovno vojno je bilo v Topolšici med poletno sezono na razpolago 120 postelj in hišni zdravnik v kopališke namene. Po letu 1945 je bila Topolšica prvenstveno namenjena zdravljenju pljučnih bolezní in tuberkuloznih bolnikov, tja do leta 1977. Takrat pa so se v okrilju Zdravstvenega centra Velenje lotili ponovne oživitve zdraviliškega zdravljenja, torej izgradnje in adaptacije že obstoječih starih kopaliških stavb za izrabo naravne termalne vode v zdravstvene namene. Po ponovno izvršenih analizah tega vrelca v zadnjih letih uporabljajo možnosti za rehabilitacijo lokomotornega aparata in hrbteničnih bolezní. Objekt »Mladika« je bil po drugi svetovni vojni namenjen pljučnim bolnikom, nato pa še drugim internističnim. Ko je kasneje prišlo do zmanjšanja potreb po bolniških posteljah za tuberkulozo, se je interni oddelek preselil v prostore »Planike«. Tako se je celotna stavba Mladike sprostila za takratne zdraviliške potrebe. Po adaptaciji pred sedmimi leti v sodobni hotelski zdraviliški objekt B-kategorije in po ureditvi prostorov za zdravstveno službo in fizioterapijo je bilo leta 1977 zdravilišče tudi verificirano. Preuredili in izpopolnili so tudi stari dislocirani bazen in ga obnovili. Po biotropnosti naravnih zdravilnih dejavnikov je to zdravilišče akrototerma s kemijsko fizikalno karakteristiko kalcijevo magnezijeve hidrogenkarbonatne hipoterme, usmerjene v izrabo za lokomotorno patologijo. Kapaciteta vrelca je 35 sek. litrov. Sedaj razpolaga zdravilišče s približno 270 ležišči, skupno z novo zgrajenim hotelom Vesna z vsemi spremljajočimi balneorehabilitacijskimi možnostmi. Strokovno delo v vsem tem času po preusmeritvi dotedanje bolnišnice je vodil specialist fizioterapevt mag. dr. J. Križnič skupno z ustreznimi zdravstvenimi ekipami. Vodilna indikacija je degenerativni revmatizem, stanja po poškodbah gibal in nevroze s telesno simptomatiko. Z novimi objekti so se izboljšale tudi možnosti in indikacije. Hotelsko zdraviliški objekt »Vesna« ima nov bazen znotraj stavbe in seveda ustrezno diagnostično rehabilitacijske možnosti.

— — —

Na koncu ne morem mimo še enega vrelca, ki je redek, pa zato bolj minkaven v luči razvoja in turizma na celjskem območju. Gre za zgodovinsko staro, pa novo opisano in raziskano vrelec železove mineralne kislice pod Olševo na Solčavskem, ki vsebuje 20,3 mg dvovalentnega železa v litru in je uporabljen pri raznih stanjih anemij, pomanjkanja apetita ter drugih oslabelostih. Kapaciteta je majhna, uporabnost pa sprotna v obliki pitja namizne kisle osvežujoče mineralne vode. Natančnejši opis o tem vrelcu in balneokemične raziskave je opravil avtor tega prispevka.

LITERATURA

1. Atomske toplice Podčetrtek, letovišče, zdravilišče. Turistično društvo Podčetrtek, 1973.
2. Dobrna. Preteklost in sedanost zdravilišča, kraja in okolice, 1975.
3. Kraševac, J.: Balneomedicina z vidika novih raziskav. Celjski zbornik. 1977—1981, 173—180.
4. Idem: Kratek prikaz balneologije in njen pomen v zdravstvu. Predavanja na MF v Ljubljani in zapiski.
5. Idem: Osebni razgovori s predstavniki zdravilišč in vodij zdravstvene službe.
6. Idem: Okvirni prikaz razvoja in možnosti slovenskih zdravilišč. Medicinski Razgledi. MF Ljubljana, 1—2 (1985) v tisku.
7. Idem: Raziskava železove kislice izpod Olševe. Raziskovalna skupnost Mozirje, 1983, kseroks, monografija, 78 str.
8. Leskovar, R.: Kura v Zdravilišču Rogaška Slatina. Zdraviliški svet Rogaška Slatina, 1963.
9. Idem: Ob 300-letnici Zdravilišča Rogaška Slatina. Turistični vestnik 10—11 (1964) 3—13.
10. Zdravilišče VCRM Rimske toplice. Diplomsko delo.
11. Zdravilišča Slovenije. Zveza naravnih zdravilišč in zdraviliških krajev SRS. Celje, 1976.
12. Zdravstvo v Celju in okolici. Svet za ljud. zdrav. in social. politiko MLO Celje, 1952.

JOZE GORENC

LEKARNIŠTVO V CELJU — DANES

Razvoj mesta Celja je potekal od primitivnega ilirskega naselja, preko keltskega Kela, rimske Celese, srednjeveškega fevdalnega Celja do njegovih današnjih oblik. Ugodni naravni pogoji, ki so povzročili koncentracijo prebivalstva, so povzročili tudi ugoden razvoj proizvajalnih zmogljivosti — predvsem obrtništvu, kamor so v tistih časih šteli tudi lekarništvo.

Razvoj lekarn v Celju od zgodnjih začetkov v današnji čas opisuje zgodovinar prof. Janko Orožen v svojih treh Zgodovinah Celja in okolice (CeZb 1971, str. 604; CeZb 1973, str. 581; CeZb 1980, str. 669). Z našim spisom pa se želimo, začenši z obnovo podatkov o celjskih lekarnah med obema vojnama in takoj po osvoboditvi, podrobneje seznaniti z njih razvojem, pa tudi z nekaterimi usmeritvami, ki so sledile našemu splošnemu ekonomskemu in družbenemu razvoju v Celju zadnjih trideset in nekaj let.

Med obema vojnama je Celje imelo tri lekarne:

— lekarno »Pri orlu«, lastnika mag. Vojko Arko 1919—1927, za njim mag. Ivo Tončič do leta 1949, ko je bila podržavljena; danes v njenem lokalu poslovalnica turistične agencije Kompas;

— lekarno »Pri Mariji pomagaj«, njen lastnik od leta 1921 mag. Andro Posavec; med drugo svetovno vojno je v njej gospodaril Edward Wrentschur po aranžmanu s Posavcem, tedaj hrvaškim državljanom; po osvoboditvi jo je prevzela država, začasni upravnik je postala mag. Milica Zore;

— lekarno »Pri križu«, ki jo je leta 1922 ustanovil mag. Fedor Gradišnik. Lekarna je bila prvotno v Cankarjevi ulici št. 2, od koder pa se je leta 1927 preselila v novo poslopje Ljudske posojilnice (kasnejša Komunalna banka, danes Ljubljanska banka — Splošna banka Celje). Lekarno je okupator zašegel in je do osvoboditve delovala pod komisariatom mag. Vladoviča (Wladowitsch), ki je prišel iz Maribora, kjer je imel veledrogerijo in drogerijo. Za ženo je imel Celjanko. Mag. Vladovič je v Celje prenesel inventar in za loge iz lekarne Rems iz Maribora.

Avtor: Jože Gorenc, dipl. pharm., Celjske lekarne Celje

Po osvoboditvi je lekarno Pri Križu dobil vrnjeno predvojni lastnik mag. Gradišnik, ki je tudi vrnil v Maribor vse imetje lekarne Rems.

Konec leta 1947 se je lekarna Pri Križu preselila v preurejene prostore bivše Vidičeve trgovine na vogalu Vodnikove in Stanetove ulice. Leta 1949 jo je lastnik poklonil državi. Prva upravnica je bila mag. Kremžarjeva.

Mag. Kremžarjeva je še istega leta prevzela upravništvo lekarne Pri orlu, ki je z zaplembo prešla v družbeno last (po odhodu mag. Tončiča). Tako imamo od tega leta dalje vse tri lekarne v družbeni lasti.

Za upravljanje je bila prvotno formirana skupna organizacija »Mestne lekarne« (Državne mestne lekarne), ki jo sestavljajo:

- I. mestna lekarna (ali lekarna Pri Mariji pomagaj)
- II. mestna lekarna (ali lekarna Pri orlu)
- III. mestna lekarna (ali lekarna Pri Križu)

Od leta 1948 pa do 1952 so se hitro menjavali upravniki I. mestne lekarne, ki so obenem bili tudi vodje skupne organizacije Mestnih lekarn (mag. Erna Šubic, mag. Smiljan Vranjek, mag. Marija Orožen, mag. Vida Ditrih, mag. Dalibor Vrankovič).

Drugo mestno lekarno je po mag. Ljudmili Kremžarjevi upravljala mag. Marija Zelenik, od nje pa je leta 1952 prevzel upravništvo mag. Dušan Gradišnik.

Tretjo mestno lekarno (lekarna Pri Križu) je vodila mag. Zora Cukala, ki je prišla v Celje 1. 7. 1949 iz lekarne Šoštanj. Ta lekarna je poslovala samo za zdravstveno službo socialnega zavarovanja, kar je bilo zelo ugodno, saj je bil tedanji Zdravstveni dom v sosednji stavbi na Vodnikovi ulici (sedaj sedež SOB uprave za družbene prihodke).

Mestne lekarne so se konec leta 1952 razdružile v dva samostojna lekarniška zavoda, in sicer v

I. mesto lekarno, kjer je bil za upravnika imenovan mag. Dalibor Vrankovič (1952), (računovodja Julijana Strupi). Ta lekarna je takrat prevzela tudi vsa osnovna sredstva lekarne Pri Križu, ki so jo likvidirali, ter v

II. mestno lekarno, kjer je bil za upravnika imenovan mag. Dušan Gradišnik, (računovodja Alenka Vrečer).

Razvoj I. mestne lekarne od leta 1953 do integracije leta 1968

Ko je I. mestna lekarna leta 1952 zopeč postala samostojen zavod, je bila po kadrovski zasedbi in po prometu močnejša od II. mestne lekarne. Vendar ta promet z leti v I. mestni lekarni ni tako naraščal kot v II. in sčasoma je II. mestna lekarna prevzemala vodilno vlogo. Tudi sama lokacija II. mestne lekarne je bila ugodnejša, saj se je promet preusmerjal na to stran, medtem ko je I. mestna lekarna bila v starem mestnem jedru, kjer je bilo vse manj prebivalcev in je bila spočetka zapostavljena. Obenem je pa I. mestna lekarna imela mnogo manj ugodne prostorske pogoje od II., ki se je leta 1954 preselila v popolnoma preurejene in sodobno opremljene prostore.

Ko se je II. mestna lekarna preselila in se preimenovala v lekarno Center, se je I. mestna lekarna preimenovala v Staro lekarno Celje. Tudi v tej lekarni so veliko razmišljali o prenovi in izboljšanju delovnih razmer, imeli

pa so težjo situacijo zaradi tega, ker je stavba na Tomšičevem trgu 11 zgodovinsko zaščitena. Tako te stavbe niso mogli po potrebi prenavljati in urediti sodobnih lekarniških prostorov, ki bi ustrezali predpisom, temveč je bilo treba očuvati staro podobo z mogočnimi oboki.

Da je bilo sodelovanje med celjskimi lekarnami dobro, nam pove podatek, da je ob priključitvi lekarne Gaberje lekarni Center Celje tudi Stara lekarna po sklepu upravnega odbora prispevala 200.000 din za pokritje izgube lekarne Gaberje.

V letu 1960/61 je tudi Stara lekarna izvršila delno adaptacijo v sprednjem delu: oficina, dežurna soba, prostor za aseptično delo in predstavitev vhoda na drugo mesto. S tem pa je spremenila tudi svoj naziv in se preimenovala v Novo lekarno Celje. Ta novi naziv pa najbrž ni bil preveč ustrezen, saj je bila lekarna Center v novejši zgradbi in bolje opremljena.

Pod tem imenom je lekarna poslovala vse do integracije leta 1968 in še naprej do leta 1981, ko se je preimenovala v lekarno Tomšičev trg Celje.

Od leta 1949 je imela ta lekarna lekarniško postajo na Dobrni, ki so jo vodili ali mag. oziroma dipl. farmacevti* ali farmacevtski tehniki (mag. Nada Stros; Vlado Jelovšek, farm. teh.; mag. Ana Kramar in morda še kdo). Lekarniška postaja je poslovala v neustreznih prostorih, strokovni delavci pa so se vozili na delo tja iz Celja v času, ko so bile izredno slabe prometne zveze.

Ko je bila leta 1955 ustanovljena lekarna Gaberje, se je mag. Kramarjeva prijavila za receptarja v to enoto in nekako takrat so lekarniško postajo Dobrna zaprli.

V tem času prevzame Stara lekarna — Nova lekarna tudi lekarniško postajo Podčetrtek, kjer je bila že od leta 1836 samostojna lekarna. Leta 1949 je bila ta lekarna podržavljena in mag. Avgust Iskra ostane upravnik do 1958, ko lekarna Podčetrtek postane podenota Stare lekarne Celje. Lekarniško postajo nato vodi farm. tehnik Jožefa Cvetič.

Leta 1963 je bila ustanovljena lekarniška postaja Šmarje pri Jelšah sočasno z novozgrajenim zdravstvenim domom. Tudi ta postaja postane podenota Nove lekarne Celje in jo vodi farm. teh. Bogomir Skočir do upokojitve leta 1966, nato pa dalje farm. teh. Tatjana Štrekelj.

Za primerjavo o kadrovske usposobljenosti te lekarne nam govorijo podatki, da so leta 1949 bili v njej zaposleni 4 dipl. farmacevti (D. Vrankovič, A. Zaveršek, M. Pipuš, Z. Cukala), leta 1953 je zaposlenih 5 dipl. farm. (Vrankovič, Cukala, Pipuš, Vrečer in Ivo Tončič kot honorarni uslužbenec in bivši lastnik lekarne Pri orlu), leta 1980 pa so bili v tej lekarni le še trije dipl. farm. (Hriberšek, Zaveršek, Jagodič).

V letu 1967, ko so se lekarne pripravljale na integracijo v smislu Zakona o organizaciji zdravstvene službe v SRS, so v sestavu lekarne poslovale naslednje enote:

* Po osvoboditvi dobijo diplomanti farmacevtske fakultete strokovni naziv diplomirani farmacevt, namesto predvojnega magister farmacije.

1. Lekarna Laško, ki se je 1. 7. 1967 pripojila k Novi lekarni z utemeljitvijo, da se kljub razpisu za delovno mesto upravnika ni prijavil noben kandidat. Zato se je lekarna Laško na podlagi sklepov obeh delovnih skupnosti in s pristankom občinske skupščine Laško pripojila kot poslovna enota k Novi lekarni Celje;

2. Lekarniška postaja Podčetrtek;

3. Lekarniška postaja Šmarje pri Jelšah;

4. Depoji zdravil (Vojnik, Dobrna, Štore, Kozje, Bistrica ob Sotli);

5. Depo injekcij pri ZD Celje (ta depo je vodil farm. teh. Češarek pod kontrolo mag. Vrankoviča).

Razvoj II. mestne lekarne od leta 1953 do integracije leta 1968

Kljub preureditvi lekarne (lekarna Pri orlu — II. mestna lekarna, Tomšičev trg) in pridobitvi dodatnih prostorov za upravo v I. nadstropju stavbe, se stanje ni toliko izboljšalo, da bi prostori ustrezali zahtevam javne lekarniške službe. Če k temu dodamo še le stometrsko razdaljo do naslednje lekarne, in to celo na istem trgu, to je do Prve mestne lekarne, potem sta navedena dva najvažnejša razloga, zaradi katerih so začeli razmišljati o preselitvi na novo lokacijo. Ta proces je pospešila še opustitev javne tržnice na Tomšičevem trgu.

Najugodnejšo lokacijo je nudil lokal, v katerem je že prej bila likvidirana lekarna Pri križu. Tu mimo je namreč potekala glavna prometna os vzhod—zahod — to je Cankarjeva cesta — Vodnikova ulica, kjer je bilo križišče s severno vpadnico — Mariborska cesta — Stanetova ulica. Glavna prometna žila je imela na vzhodu povezavo z vzhodno mestno vpadnico, to je s Teharsko cesto, proti jugu pa mimo kolodvora s smerjo proti Zidanemu mostu.

Preselitev II. mestne lekarne na novo lokacijo je definitivno dozorela, ko so se odločili ustanoviti samostojno lekarno v Gaberju, čeprav je do realizacije te zamisli dejansko prišlo šele tri leta kasneje.

Stavba, v kateri je bila leta 1952 ukinjena lekarna Pri križu in kamor se je nato preselila II. mestna lekarna, je bila sezidana v trgovske namene leta 1857 in je bila že dvakrat preurejena. Tretjo preureditev pa je pred vselitvijo izvedla II. mestna lekarna, ki je stavbi popolnoma spremenila zunanjo podobo in funkcionalnost. Poslopje so nadzidali, vse prostore prejšnje lekarne (lekarna Pri križu) in obrtniških delavnic pa so sodobno uredili in opremili. Poleg prostorov v pritličju, na dvorišču in v kleti so bili za potrebe uprave lekarne predvideni prostori v prvem nadstropju, vendar so zaradi prostorske in stanovanjske stiske takrat začasno odložili uresničitev te zamisli. Uprava je v začetku imela samo eno sobo tam, kjer je danes dežurna služba.

Tako je tedaj stavba, dvignjena za eno, oziroma na zahodnem delu za dve nadstropji, z moderno, vendar okolici prilagojeno fasado, estetsko in urbanistično zaključila dominantni položaj križišča kot pendant stavbi Komunalne banke (danes Ljubljanske banke — Splošne banke Celje), poslopju trgovine »Moda« posl. »Vesna« in t. i. »Železnega dvora« (trgovini »Center« in »Moda« — posl. »Manufaktura«).

S preselitvijo v nove, moderno urejene prostore (1954. leta) je II. mestna lekarna spremenila svoj naziv in se preimenovala v lekarno »Center«.

Kot smo videli, so bile od leta 1922 do leta 1952 v Celju tri lekarnе. Ko je bila leta 1952 III. mestna lekarna (lekarna Pri križu) ukinjena, so v Celju mnogo razpravljali o ponovni vzpostavitvi tretje lekarnе. Kakor pred vojno so tudi takrat mislili predvsem na ekonomski moment, ki je dolgo časa odmikal nameravano ustanovitev nove, samostojne lekarnе v Gaberju.

Čeprav je bilo že v začetku evidentno da bo delovanje bodoče lekarnе nerentabilno, je odtehtala zahteva volilcev tega predela, enako pa tudi politika širjenja mreže zdravstvenih ustanov in približevanja storitev uporabniku. Tako je bila leta 1955 ustanovljena nova lekarna Gaberje v adaptiranih prostorih na Mariborski cesti. Lekarna je bila prvotno samostojna in jo je vodil upravnik mag. Nazir Ljubić.

Čeprav je bila lekarna v močnem industrijskem zaledju in čeprav na ta predel gravitira še vojniško področje, se je kmalu izkazalo, da prebivalci tega dela mesta raje hodijo po zdravila in po raznih nakupih v sam center mesta. Zato ni čudno, da je lekarna Gaberje izkazala že v svojem prvem letu obstoja izgubo, ki se je v naslednjih letih še povečevala.

Občinski ljudski odbor Celje je zato, da mu ne bi bilo treba vsako leto pokrivati izgube iz svojega proračuna, predlagal kolektivno in upravnemu odboru lekarnе Center Celje, naj si pripoji lekarno Gaberje kot poslovno enoto s statusom lekarniške postaje. Leta 1956 so to pripojitev tudi dejansko izvedli. Za vodjo enote je bila imenovana mag. Erna Šubic, ki jo je vodila do leta 1963. Od tedaj naprej pa je lekarniško postajo Gaberje vodila Metoda Žgeč, farm. tehnik, do leta 1980, ko so enoto Gaberje zaprli (prostori so bili sanitarno tehnično neustrezni za lekarniško delo). Preselili so jo s kadrom vred na novo lokacijo na Zgornjo Hudinjo, tam dela naprej z enakim statusom lekarniške postaje lekarnе Center Celje z imenom lekarniška postaja Zg. Hudinja Celje.

Kratek oris razvoja DO Celjske lekarnе Celje od integracije 1968 do leta 1985 in nekatere prihodnje usmeritve

V letih samostojnega poslovanja lekarniških zavodov je dozorevalo spoznanje, da le večji in dobro organizirani zdravstveni zavodi lahko nudijo uporabniku zadovoljivo zdravstveno varstvo in imajo zagotovljeno možnost nadaljnega razvoja. Nekaterе organizacije so tedaj že same po sebi čutile potrebo po tesnejšem sodelovanju, druge pa je na to prisilil zakon. Vendar so se tudi temu zakonu nekatere uspele izogniti, zato imamo na Slovenskem še danes, pred uveljavitvijo Družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za samoupravno organiziranje delavcev zdravstvenih organizacij, zelo heterogeno lekarniško organiziranost.

V 22. členu Zakona o organizaciji zdravstvene službe v SRS (Ur. l. SRS št. 16/67) je določeno, naj na določenem območju mesta deluje le ena lekarniška organizacija. Na osnovi tega predpisa je tedaj Zdravstveni center Celje priporočil lekarniškim organizacijam, naj izvedejo integracijo lekarniške službe za področje, ki ga pokriva ZC Celje.

Da bi se ta zahteva realizirala, so se proti koncu leta 1967 predstavniki lekarn s tega področja nekaj mesecev dogovarjali za ustrezno sodelovanje. Izvolili so iniciativni odbor, ki je vodil dogovore in pripravljaj dokumentacijo. V teh dogovorih je bil oblikovan predlog za integracijo sedmih, tedaj samostojnih lekarn: lekarna Center Celje, Nova lekarna Celje, lekarna Žalec, lekarna Rog. Slatina, lekarna Slov. Konjice, lekarna Radeče in lekarna Šentjur.

Obe celjski lekarni sta bili v izjemnem položaju, saj sta se po citiranem republiškem predpisu do 31. 12. 1967 morali združiti v enotno lekarniško organizacijo.

Lekarniške organizacije, ki bi se naj po tem predlogu združile, so bile zelo heterogene, kar je bila na eni strani posledica specifičnosti posameznih krajev, kjer je ta služba delovala in se prilagajala, na drugi strani pa neenakomernega in neplanskega strokovno-organizacijskega razvoja posameznih lekarn.

Zakonodajalec je nudil relativno široke možnosti integracije in iniciativni odbor je imel za optimalno obliko pripojitev ene ali več organizacij k matični organizaciji z določenimi pravicami, ki so opredeljene v statutu.

Že pred tem so bile na tem področju manjše oblike takšnega združevanja, kot npr.: Nova lekarna z lekarniškima postajama Šmarje in Podčetrtek in z enoto Laško ter lekarna Center z lekarniško postajo Gaberje.

Upoštevalo stanje angažiranih poslovnih sredstev in poslovne rezultate je iniciativni odbor predlagal, da je družbena in podjetniška rentabilnost lekarne Center najugodnejša in naj se delovni kolektivi odločijo za priključitev k tej enoti kot matični lekarni. V decembru so bili v vseh enotah izvedeni referendumski s pozitivnimi rezultati.

Volitve v delavski svet integrirane lekarne so bile v vseh lekarnah dne 10. 1. 1968, prva seja DS pa je bila 30. 1. 1968. Takrat so izvolili upravni odbor, sprejeli Statut delovne organizacije ter Pravilnik o delovnih razmerjih. Pravilnik o delitvi dohodka in osebnega dohodka pa je bil sprejet na 2. seji DS 9. 3. 1968. Predsednik delavskega sveta je bil mag. Dalibor Vrankovič, dotedanji upravnik Nove lekarne.

Tako se je lekarna Center Celje s priključenimi poslovnimi enotami dne 27. 2. 1968 registrirala pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Celju kot DO Celjske lekarne Celje. Direktor je postal Dušan Gradišnik, ki je že pred tem vodil lekarno Center.

Delovna organizacija Celjske lekarne Celje je pričela poslovati kot integrirana organizacija osmih lekarn in petih lekarniških postaj, ki so še naprej ostale kot podrejene enote bivših matičnih lekarn. Specifični primer je bila lekarna Laško, ki se je takoj po integraciji oddvojila od Nove lekarne in se pridružila DO kot poslovna enota. Upravništvo v lekarni je takrat prevzela mag. Rutja Jeglič. Tako so bile poslovne enote takratne združene delovne organizacije naslednje:

1. Lekarna Center Celje (Dušan Gradišnik),
 1. Lekarniška postaja Gaberje (Metoda Žgeč),
2. Nova lekarna Celje (Dalibor Vrankovič),
 2. Lekarniška postaja Šmarje pri Jelšah (Tatjana Štrekelj),
 3. Lekarniška postaja Podčetrtek (Štefka Kranjc),

3. Lekarna Žalec (Jelka Sternad),
4. Lekarniška postaja Vransko (Nada Deželak),
4. Lekarna Rogaška Slatina (Vera Kompare),
5. Lekarniška postaja Rogatec (Mira Dasovič),
5. Lekarna Laško (Rutja Jeglič),
6. Lekarna Radeče (Zdenka Dolinar),
7. Lekarna Slovenske Konjice (Jože Gorenc),
8. Lekarna Šentjur (Zvonka Tatalovič).

Z integracijo so vsi bivši direktorji majhnih samostojnih lekarn postali upravniki poslovnih enot, kar v bistvu ni pomenilo druge spremembe kot v imenu in v tem, da so takoj centralno organizirali le skupne službe. Vsak upravnik je ostal strokovni vodja in organizator v svoji enoti s pravico samostojnega naročanja. Tudi OD so ostali na prejšnjem nivoju, le da so bili usklajeni.

Poseben položaj je spočetka imel Dušan Gradišnik, ki je do konca leta 1969 poleg direktorja DO ostal tudi upravnik lekarne Center. Od tedaj naprej pa je upravništvo v tej lekarni prevzela Anka Kramar.

Večje težave so bile z računovodskimi delavci, saj je izmed vseh prejšnjih delavcev s posebnimi pooblastili — računovodij na tem položaju ostala le tovarišica Alenka Lešnik, prej računovodkinja lekarne Center. Vsi drugi pa so morali v Skupnih službah prevzeti druga, nižje vrednotena delovna mesta. To pa ni bilo enostavno, saj vemo, da so v majhnih enotah računovodje imeli odgovoren položaj in so marsikje, razen strokovnega dela, prej o vsem sodločali.

DO Celjske lekarne ima od združitve skupni žiro račun in združena sredstva skladov in posojil. Za vsako delovno (poslovno) enoto se vodi analitična evidenca o stroških, prihodkih in zalogah ter se sestavlja trimesečni obračun za ugotavljanje poslovnega uspeha posamezne enote. V delavskem svetu so zastopane vse enote.

Kot smo že omenili, je leta 1969 postala upravnica lekarne Center Anka Kramar. Lekarno je vodila do leta 1979, ko je bila upokojena. Upravniško mesto je prevzela Olga Jeromel do leta 1983, ko je postala upravnica lekarne Vera Gašperšič, ki jo vodi še danes.

V tem času so se v občini Celje z odpiranjem novih lekarniških postaj povečale tudi prostorske zmogljivosti te dejavnosti. Tako je bila leta 1971 zgrajena in odprta lekarniška postaja Otok kot podrejena enota matične lekarne Center. V lekarniški postaji sta sistemizirana farm. tehnik s strokovnim izpitom in najmanj 5-letno prakso ter polkvalificirani lekarniški delavec. Matična lekarna Center določi dipl. farm., ki bo opravljal strokovni nadzor. Če bo obseg dela znatno narasel, posebno na področju magistralne recepture, se sistemizacija dopolni z delovnim mestom farmacevta z opravljenim strokovnim izpitom.

Enoto je prvotno vodila Mara Krivec, farm. teh. Vendar se je delo močno povečalo in narava dela je zahtevala popolni farmacevtski team. Zato je bila leta 1977 razporejena v enoto Herta Knaus, ki je postala vodja lekarniške postaje. Leta 1980 je bil razporejen v to enoto še en farmacevt.

Lekarniška postaja Otok je bila leta 1983 preimenovana v samostojno lekarno in upravnica je Herta Knaus.

V januarju 1980 je nastala pri lekarni Center nova sprememba z ustanovitvijo lekarniške postaje Vojnik kot podrejene enote. Vodja lekarniške postaje je bila najprej Milojka Starc, kamor je prišla iz lekarne Center Celje. Prvotna sistemizacija je bila samo 1 dipl. farm. in 1 PKV delavka.

Ko so leta 1981 potrebovali upravnika lekarne Laško, se je Starčeva prijavila na to mesto. Ker takrat za Vojnik ni bilo mogoče pridobiti farmacevta, je to mesto prevzela Mira Rajterič, farm. teh., ki je prišla iz lekarne Laško. To je bila le začasna rešitev, saj je bila Rajteričeva že takrat kandidat za lekarno Kozje, in ko je ta novembra 1981 začela s poslovanjem, je Rajteričeva odšla tja. Na razpisano mesto vodje lekarniške postaje Vojnik se je prijavila Vera Gašperšič (od 7. 7. 1981), ki je vodila lekarno do leta 1983, ko je prevzela upravništvo lekarne Center Celje. V tem času je nastala v lekarniški postaji potreba po sistemizaciji dodatnega strokovnega delavca, farm. tehnika, čeprav je lekarna še vedno (kakor še sedaj) poslovala v enkratnem delovnem času.

Z odhodom Gašperšičeve je prevzela vodstvo lekarne Sonja Kragelj-Rupret do srede leta 1984. Od takrat naprej vodi lekarniško postajo, ki se je s 1. 1. 1985 preimenovala v samostojno lekarno, upravnica Cvetka Zelenc.

V juniju 1980 je začela poslovati nova lekarniška enota na Zgornji Hudinji v Celju kot lekarniška postaja lekarne Center Celje. Pravzaprav je ta nova enota le nadaljevanje dela lekarniške postaje Gaberje, ki so jo zaprli in prenesli zaloge in kadre na novo lokacijo. Kot je bilo že povedano, lekarna Gaberje od ustanovitve 1955 dalje s prometom ni upravičila svojega obstoja, poleg tega pa je poslovala v starih, za delo neprimernih prostorih. Tako je dozorel sklep, da se ta enota prestavi na območje nove stanovanjske soseske Hudinja, čeprav so nekateri lokalni interesi temu nasprotovali.

Lekarno Hudinja vodi še naprej prejšnji vodja lekarne Gaberje Metoda Žgeč, farm. tehnik. Prvotna sistemizacija je v enoti predvidela poleg nje le eno PKV delavko in enota je delala z enkratnim delovnim časom. Tudi ta enota je spočetka imela zelo slab promet, vendar se je ta počasi, toda vztrajno večal. Na željo krajanov — uporabnikov te dejavnosti je enota prešla na celodnevno poslovanje, saj je tudi DO ocenila, da je ta želja realna in dejanska potreba. S tem se je dopolnila sistemizacija še z enim farm. teh. S takšnim načinom poslovanja lekarniška postaja zadovoljuje potrebe uporabnikov in promet je zadovoljiv.

Novo lekarno Celje je ob integraciji upravljal Dalibor Vrankovič do leta 1971, ko je bil upokojen. Od tedaj naprej je bila upravnica lekarne Svetka Hriberšek do junija 1982, ko so to lekarno zaprli. Nova lekarna se je zaradi nejasnosti v imenu (saj je bila lekarna Center v novejši hiši in bolje opremljena) leta 1981 preimenovala v lekarno Tomšičev trg in je nato s tem imenom svoje poslovanje tudi zaključila.

Julija leta 1980 pa je bila v občini Celje odprta še enota Štore kot lekarniška postaja Nove lekarne Celje. Prvotno je krajši čas delala v enoti Mara Křrivec, nato pa je iz lekarne Center prišel Nikola Mašič. Ta je leta 1981 prevzel upravniško mesto lekarne Rogaška Slatina, v Štore pa je prišla Mira Dragišič iz lekarne Otok Celje. Ko je bilo aprila leta 1982 prosto mesto uprav-

nika v lekarni Laško, je Dragišičeva prevzela ta dela in naloge, v lekarno Štore pa je prišla Svetka Hriberšek iz lekarne Tomšičev trg Celje.

Tudi v Štorah so kmalu potrebe tako narastle, da je bila potrebna sistemizacija dodatnega strokovnega delavca — farm. tehnika. Lekarniško postajo Štore smo julija 1983 preimenovali v lekarno s polnim obseg poslovanja.

V lekarniški postaji Šmarje pri Jelšah, ustanovljeni leta 1963, je bilo veliko kadrovskih problemov. Dotedanji vodja lekarniške postaje je s 1. 10. 1969 dala odpoved zaradi nadaljevanja študija. Delavski svet je sprejel sklep, da se razpiše mesto dipl. farmacevta. Vendar se na razpis ni nihče prijavil. Zato so za vodjo imenovali farm. tehnika Skočirja, ki je vodil postajo do leta 1972 (že kot upokojenec). Februarja tega leta so na to mesto imenovali Vero Kos, ki je vodila lekarniško postajo do leta 1977. Takrat je na lastno željo odšla v lekarno Žalec. Na ponovni razpis se je prijavila Amalija Cverlin in je bila tudi imenovana za vodjo lekarniške postaje. Leta 1981 se je lekarniška postaja Šmarje preimenovala v lekarno, ki jo še nadalje vodi Cverlinova kot upravnica.

V občini Šmarje se je konec leta 1981 povečala lekarniška dejavnost. Takrat je bila v KS Kozje odprta nova lekarniška postaja v prostorih novo zgrajenega zdravstvenega doma kot podenota lekarne Rogaška Slatina. Nad mnenjem DO Celjske lekarne, da ekonomsko v tem kraju takšna enota ni utemeljena, je prevladala želja in vztrajnost krajanov, da kljub temu pridobijo lekarniško enoto.

Lekarniško postajo od začetka do danes vodi Mira Rajterič, farm. tehnik.

Lekarniška postaja Podčetrtek, kjer je vodja te enote Štefka Kranjc leta 1969 dala odpoved zaradi odhoda na novo delovno mesto v Sevnico, je leta 1969 začasno prenehala poslovati s sklepom, da se lekarniška postaja zaradi neprimernih prostorov začasno zapre. Uredili so depo in razpisali delovno mesto farm. tehnika, ki bi naprej vodil postajo. Čeprav je bilo v naslednjih letih do danes mnogo prizadevanj, da bi lekarniško službo v tem kraju spet vzpostavili in je bil za to pridobljen namenski prostor, do uresničenja ni prišlo.

V vodenju lekarne Žalec do danes ni bilo sprememb. V letu 1979 je bila ustanovljena lekarniška postaja Prebold, ki jo od začetka vodi farmacevtski tehnik Pavla Sviben in ki je enota lekarne Žalec.

V lekarniški postaji Vransko, ki jo je ob združitvi vodila Nada Deželak, je že dalj časa občutno upadal promet ob tem, ko je tudi sam kraj Vransko izgubljal na svoji veljavi in se je industrija razvijala v drugih predelih (Žalec, Prebold, Polzela). Verjetno se je iz tega razloga in ker je bilo ob razpisu za upavnika lekarne Slovenske Konjice na razpolago stanovanje, Deželakova prijavila tu in je bila tudi imenovana za upavnico s 1. 4. 1973. Ker ni bilo takojšnje kadrovske rešitve, so lekarniško postajo Vransko začasno zaprli. Po razpisu je bila 15. 8. 1973 na to delovno mesto imenovana Pavla Sviben, farm. tehnik, ki je vodila enoto do 1979. Takrat je prevzela ta dela farm. tehn. Marija Intihar, ki vodi lekarniško postajo še danes.

Tudi v lekarni Rogaška Slatina so bile v teh letih večje kadrovske težave. Ko je upravnica Vera Kompare leta 1978 iz Rogaške Slatine odšla, je bila za upavnico imenovana Amalija Cverlin, ki je bila sicer vodja lekarniške postaje Šmarje in je imela tam tudi svoj sedež. Neposredno pa je lekarno

vodila Vera Pak, farm. tehnik. Tak položaj je bil do leta 1981, ko je bil na upravniško mesto lekarne Rogaška Slatina imenovan Nikola Mašič, ki vodi lekarno še danes.

Promet v lekarniški postaji Rogatec je bil vsa ta leta zelo slab, zlasti pa se je promet poslabšal še v letih 1970/71, ko so na hrvaški strani odprli novo lekarniško postajo. Istočasno pa je imela lekarna Rogaška Slatina v Rogatcu tudi velike kadrovske težave. Konec leta 1968 je vodja Mira Dasović dala odpoved in bila razrešena zaradi odhoda na novo delovno mesto. Od decembra 1968 do maja 1969 je vodila postajo Cverlinova, takrat še pripravnica, ki se je vsak dan vozila v Rogatec (tudi ob sobotah) in je imela lekarno odprto v dopoldanskem in popoldanskem turnusu. Po odhodu Cverlinove (odšla je v lekarno Šentjur) vodstvo lekarne ni moglo zagotoviti ustrezne kadrovske rešitve v Rogatcu, tudi za enoizmensko delo ne. Iz tega razloga in zaradi premajhnega prometa je DS na seji 9. 2. 1971 sprejel sklep, da lekarniško postajo Rogatec zapre.

V lekarni Laško je bila 10. 6. 1972 razrešena upravnica Rutja Jeglič na lastno željo zaradi odhoda na drugo delovno mesto. Na razpis za upravnika je bila imenovana Zora Planer, ki je vodila lekarno do upokojitve dne 15. 4. 1981. Nato je vodila lekarno Milojka Starc do aprila leta 1982, ko je odšla na novo delovno mesto v Ljubljano. Od takrat je bila upravnica lekarne Mira Dragišič do marca 1983, ko je odšla na delo v lekarno Umag. Od tedaj vodi lekarno Laško Ivanka Ratej.

V vodstvu lekarne Radeče ves ta čas ni bilo kadrovske spremembe.

V lekarni Slovenske Konjice je bilo precej kadrovskih sprememb. Jože Gorenc je avgusta leta 1972 na lastno željo odšel na novo delovno mesto v Maribor. Zaradi pomanjkanja farmacevtov so na to mesto začasno razporedili Vereno Melliwa, višjega farm. tehn., ki je vodila lekarno do marca 1973. Takrat se je na razpis za upravnika prijavila Nada Deželak, dotedaj vodja lekarniške postaje Vransko. Deželakova je vodila lekarno do avgusta 1979, ko je odpovedala delovno razmerje zaradi odhoda na novo delovno mesto v Novi Grad. Takrat je upravništvo lekarne Slovenske Konjice prevzela Anica Lepener, ki jo vodi še danes.

Lekarno Šentjur je do leta 1971 vodila Zvonka Tatalovič, ko je bila invalidsko upokojena. Takrat je bila imenovana za upravnico Boža Štupar, ki je že pred tem delala kot farmacevt v tej enoti.

Tako konec leta 1984 DO Celjske lekarne Celje sestavljajo naslednje strokovne enote:

1. Lekarna Center Celje (upravnica Vera Gašperšič),
 1. Lekarniška postaja Zgornja Hudinja Celje (vodja Metoda Žgeč),
 2. Lekarna Otok Celje (upravnica Herta Knaus),
 3. Lekarna Vojnik (upravnica Cvetka Zelenc),
 4. Lekarna Štore (upravnica Svetka Hriberšek),
 5. Lekarna Žalec (upravnica Jelka Sternad),
 2. Lekarniška postaja Prebold (vodja Pavla Sviben),
 3. Lekarniška postaja Vransko (vodja Marija Intihar),
 6. Lekarna Slovenske Konjice (upravnica Anica Lepener),

7. Lekarna Rogaška Slatina (upravnik Nikola Mašič),
4. Lekarniška postaja Kozje (vodja Mira Rajterič),
8. Lekarna Šmarje pri Jelšah (upravnica Amalija Cverlin),
9. Lekarna Šentjur (upravnica Boža Štupar),
10. Lekarna Laško (upravnica Ivanka Ratej),
11. Lekarna Radeče (upravnica Zdenka Dolinar).

Delovna organizacija »Celjske lekarne« Celje je enovita organizacija združenega dela, ki ima po zgornjem seznamu 15 strokovnih enot. Kot smo že povedali, ima centralno organizirane skupne službe (kadrovsko pravna služba, finančno knjigovodska služba in analitska služba). DO vodi individualni poslovodni organ — direktor Jože Gorenc, ki je novembra 1980 prevzel te naloge od Dušana Gradišnika, ki je bil upokojen. Računovodja je Manfred Belcer od leta 1974.

V času od leta 1968 (integracija) do konca leta 1984 pa je DO poleg naštetih organizacijskih sprememb dosegla vidne uspehe tako na strokovnem, kadrovskem, materialnem in organizacijskem področju.

Našteli smo vse nove enote, ki so bile ustanovljene v tem času in smo jih na novo odprli ali pa jih preselili na novo lokacijo. Enako smo naštetili tudi lekarne, ki so jih zaradi nerentabilnosti, zaradi pomanjkanja kadrov ali zaradi sanitarno tehnične oporečnosti v tem času zaprli, zato je zdaj treba naštetiti še veliko aktivnosti na področju adaptacij oziroma novogradenj tam, kjer so novi lokali zamenjali stare in neustrezne.

Takoj po integraciji so bili narejeni plani za sanacijo lekarn v posameznih občinah in so začeli sredstva v ta namen namensko zbirati. Največja aktivnost na tem področju je bila v letih 1969/74, ko so zgradili oziroma obnovili večino občinskih lekarn.

Zapisnik DS z dne 29. 6. 1972, ki obravnava zaključne verifikacije lekarn, ugotavlja naslednje:

»Komisija je ugotavljala zgodovino zavoda, ki je nastal leta 1968 z združitvijo 8 prej samostojnih zavodov in 4 lekarniških enot. Sedež zavoda je v poslopju lekarne Center v Celju, kjer je uprava in posebna enota skupnih služb, ki opravlja vse upravno-administrativne posle skupno za vse enote. V sklopu matične enote je tudi analitični in galenski laboratorij, ki ima nalogo oskrbovati vse enote z galenskimi pripravki.

Prej samostojne lekarne so bile ekonomsko šibke in reproduktivno nesposobne, da bi izvršile tudi najmanjša obnovitvena dela in rekonstrukcijo lekarniških prostorov ter opreme, še manj novogradnje. Tudi potrebam po obratnih sredstvih za zagotovitev rednih zalog niso mogle zadostiti. Te enote niso imele nobene podpore s strani občinskih skupščin niti pomoči.

V štirih letih obstoja združenega zavoda je bila v večini teh enot izvršena rekonstrukcija prostorov in obnova opreme, nekatere pa so dobile nove prostore v novozgrajenih objektih z novo opremo. Zavod je v tem času vložil v osnovna sredstva skupno 1.435.518 din, v letu 1972 pa je že plačal za začeta dela in adaptacije 574.500 din, do konca leta 1972 pa je zavod vložil še nadaljnjih 930.000 din, tako da je skupaj bilo vloženih sredstev v osnovna sredstva 2.940.010 din. Poleg tega je bilo vloženih v poslovni sklad za povečanje zalog še 2.726.000 din, tako da je bilo do konca leta 1972 skupno vlo-

ženo v osnovna in obratna sredstva 5,666.010 din. Sredstva so vsa izčrpana in za nadaljnje investicije moramo biti sila previdni (ustanovitev novih enot v Kozjem in Podčetrtku). Sredstva so bila akumulirana v pretežni večini iz Centra, Nove lekarne in Zalca.

Nobena enota ni ugotavljala identitete zdravilnih substanc, ker niso bili urejeni laboratoriji, kar pa bo v prihodnje moralo biti. Strokovni delavci bodo morali opraviti ustrezní tečaj za laboratorijsko delo po predpisih Pharmacoepae Jugoslaviae III.

Lekarniško mrežo bomo v prihodnje razširili z ustanovitvijo novih enot v Kozjem in Podčetrtku, Gaberje pa premestili v naselje Hudinja.

Na podlagi ugotovitev za posamezne enote predlaga komisija republiškega sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo, da izda odločbo o verifikaciji Celjskih lekarn s tem, da se dokončno verificirajo enote: Center Celje z analitskim in galenskim laboratorijem, Gaberje Celje, Otok Celje, Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina, Žalec, Vransko in Laško. Za enote Šentjur, Slovenske Konjice in Radeče naj se izda odločba o verifikaciji pod pogojem, da se do konca leta 1972 preselijo v nove oziroma adaptirane prostore, nakar naj se te enote ponovno pregledajo in izda predlog za dokončno verifikacijo.

Novi lekarni v Celju naj se izda odločba o verifikaciji pod pogojem, da takoj preneha z destilacijo vode, izdelavo zdravil po aseptičnem postopku in očesnih kapljic. Druga magistralna receptura naj se opravlja še naprej pod pogojem, da se do konca leta 1972 uredijo sanitarije. V tako omejenem obsegu naj enota posluje nadalje do konca leta 1974. Po rekonstrukciji naj se vloži ponovni zahtevek za verifikacijo.

Direktor pojasni, da je že bil dan nalog za posnetek dejanskega stanja v Novi lekarni in se bo na osnovi tega videlo, kaj bi se dalo narediti. Stanovanjsko podjetje je pripravljeno sodelovati pri adaptaciji. Napravi naj se generalni načrt in z adaptacijo naj bi se uredili vsi prostori istočasno in ne po etapah.

Ce po teh ugotovitvah ob verifikaciji danes analiziramo tedanja prizadevanja, moramo priznati, da je bilo skupno veliko napravljenega in da je bila nedvomno ta integracija na vseh področjih pozitivna. Res pa je, da so nekatere občine pridobile več druge manj, odvisno pač od te prvotne prioritete, ko je bilo sredstev največ in so bila prizadevanja v posodabljanje, v širitev in približevanje zdravstvene dejavnosti uporabnikom.

Menimo, da je občina Celje, kjer lekarniške enote opravijo več kot polovico realizacije v DO, med tistimi, ki so pridobile glede na delež realizacije in soudeležbe v dohodku najmanj.

Znano je, da so bile ob integraciji v občini Celje tri lekarniške enote, od katerih je bila lekarna Center leta 1954 za takratne razmere in potrebe zelo sodobno adaptirana. Tudi nekdanja I. mestna lekarna oziroma kasneje Stara lekarna je takrat imela že naziv Nova lekarna, vendar je poslovala v mnogo manj ugodnih razmerah kot Center, kar se vidi tudi iz poročila o verifikaciji. Vidimo, da je to poročilo skrajno neugodno za lekarno in da so v tistem času resno nameravali lekarno adaptirati. Takšna je bila tudi želja kolektiva Nove lekarne in uporabnikov storitev te enote, ki pa seveda odločbe o verifikaciji niso poznali.

V letih po integraciji je bilo več različnih mnenj o usodi Nove lekarne in seveda o smereh razvoja lekarništva v mestu Celju. Izdelani so bili že načrti za adaptacijo Nove lekarne (1973) in Regionalna zdravstvena skupnost Celje je v letu 1974 DO nakazala del namenskih sredstev za to realizacijo. Ker pa je bilo teh sredstev tedaj premalo, so bila prenakazana ZD za adaptacijo (zapisnik DS z dne 22. 10. 1975).

V srednjeročnem načrtu 1975/80 pa je zapisano, da bodo po razširitvi lekarne Center ukinili in zaprli Novo lekarno in da bodo vso dejavnost prenesli v lekarno Center. Zakaj so končno sprejeli takšno usmeritev, ni znano, verjetno pa je močan vzrok tudi to, da je bila hiša na Tomšičevem trgu 11 zgodovinsko zaščitena in kot takšna neprimerna za moderen lekarniški zavod.

Tudi zamisli o novogradnji so propadle in obveljala je že zgoraj omenjena usmeritev, da se adaptira in razširi lekarna Center. Pridobili so še prtilične prostore sosednje hiše ob Stanetovi in Linhartovi ulici, kjer je bila prej trgovina s tapetami, in vse skupaj leta 1978 začeli prenavljati v sila neugodnih razmerah, ko je lekarna istočasno tudi normalno poslovala. Že predtem je lekarna Center preuredila in razširila skladiščne prostore v letu 1976. Že tedaj so predvidevali možnost centralnega skladišča za trgovsko blago. Dvorišče so pokrili s strešno konstrukcijo in na ta način pridobili okrog 62 m² skladiščnih prostorov.

Ko je novembra leta 1980 prevzel direktorske posle mr. Jože Gorenc, je bila adaptacija lekarne Center že v končni fazi, Nova lekarna pa je še vedno poslovala v enakih razmerah kot ob verifikaciji leta 1972. Kljub jasno zapisani in sprejeti usmeritvi v srednjeročnem planu je bilo še vedno veliko dilem o usodi Nove lekarne. Kolektiv te lekarne je še vedno upal, da se bo lekarna le usposobila in ostala, prav tako tudi uporabniki, vsi skupaj so si pa v tej smeri premalo prizadevali takoj po izdaji negativne odločbe verifikacijske komisije.

Pred dokončno odločitvijo smo leta 1981 ponovno poklicali verifikacijsko komisijo, ki je našla še več pomanjkljivosti kot prejšnja, in odločitev je bila, da lekarna takoj preneha z delom — ali se dokončno zapre ali pa začasno in se z adaptacijo ponovno usposobi.

Čeprav so nekateri uporabniki močno vztrajali, da lekarna ostane, saj je sama lokacija imela izjemen položaj, sredstev za adaptacijo ni bilo in jih nismo mogli pridobiti. Počasi je le prevladalo trezno mišljenje, da je razdalja od te lekarne do lekarne Center, ki se je v tem času razširila, le dobrih 200 m. Razširila pa se je za približno enako površino, kot bi jo izgubila z ukinitvijo lekarne Tomšičev trg. Sredstva, ki so bila zbrana, so bila porabljena za adaptacijo lekarne Center in soočili smo se z dejstvom, da bi bilo zaščiteno hišo na Tomšičevem trgu nesmiselno adaptirati, če tudi bi se sredstva našla, ker v okvirih teh zidov ni mogoče napraviti sodobno lekarno. Prav tako pa je bilo že sedaj ugotovljeno, da mora Celje v prihodnjih letih zgraditi sodobno lekarno, ki bo ustrezala vsem predpisom, da bomo v njej lahko usposabljali kadre, ki bo imela centralni galenski in analitski laboratorij in ki bo v primeru potrebe (npr. takšna vsakoletna potreba je redna letna inventura) lahko začasno prevzela tudi vlogo sedanje lekarne Center.

1. junija 1982 smo združili dejavnost obeh lekarn v novo adaptirani in opremljeni lekarni Center in ukinili poslovanje lekarne Tomšičev trg.

Spočetka je bilo precej težav, saj smo združili dva različna kolektiva v lekarni Center, ki je bila sicer prenovljena, vendar z mnogimi starimi navadami. Tako mnogi uporabniki niso tega z lahkoto sprejeli, toda zaradi velike prizadevnosti in volje kolektiva je kmalu delo steklo tako, da so tudi uporabniki bili zadovoljni.

Bolj kot uporabniki danes delavci DO čutimo, da ta adaptacija ni bila popolna in da bi bili za ta denar verjetno z novogradnjo več pridobili. Lekarna Center ima danes dve dokaj sodobni oficini (izdaja zdravil na recepte in prodajo brez receptov), dežurno službo in del materialke, vse drugo pa je ostalo staro in nefunkcionalno. Ta enota je danes po prometu med največjimi v Sloveniji, saj v nji dela 45 delavcev, vendar delovne razmere niso takšne, da bi bili lahko zadovoljni.

Iz podatkov o verifikaciji leta 1972 vidimo, da so lekarno Center verificirali s centralnim analitskim in galenskim laboratorijem. Dejansko stanje danes je precej drugačno, saj galenski laboratorij v lekarni Center res dela, je pa slabo opremljen in v premajhnih prostorih. Zato je to bolj laboratorij lekarne Center kot pa centralni galenski laboratorij za vse enote DO.

Tudi analitski laboratorij je bil leta 1970 sodobno opremljen in usposobljen za vse analize. Ko pa je takratni vodja analitskega laboratorija Anton Mlinar leta 1971 dal odpoved in odšel na drugo delovno mesto, je ta laboratorij vse do danes ostal zaprt. Vsa takratna oprema je danes zastarela in pretežno neuporabna, enako je tudi z reagensi in kemikalijami.

Znano je, da je ob združevanju lekarn eden od važnih ciljev bila organizacija obeh centralnih laboratorijev in vzgoja potrebnih kadrov. To obvezo smo tedaj postavili kot prioriteto.

Poleg opisane adaptacije lekarne Center so v občini Celje v teh letih nastale že prej naštete nove enote:

Lekarna Otok, ki je za današnji promet absolutno premajhna,

Lekarna Vojnik, ki površinsko ustreza prometu,

Lekarna Štore, ki že tudi postaja utesnjena, in

Lekarna Zgornja Hudinja, ki je nadomestilo za ukinjeno lekarno Gaberje, je pa prostorsko premajhna in nefunkcionalna.

V občini Szentjur je bila ob integraciji lekarna v stari in neustrezni stavbi. Konec leta 1972 je bila tam zgrajena in opremljena nova lekarna, ki na tej lokaciji še danes služi. Tudi za to enoto ugotavljamo, da ji primanjkuje nujno potrebnih prostorov.

V občini Šmarje je bila lekarna v Rogaški Slatini v stari hiši. Tudi tu je bila v tem času zgrajena nova stavba, v kateri lekarna danes služi in je prostorsko dovolj velika. Povedali smo, da je enota v Szentjurju bila leta 1963 odprta v novi zgradbi, prav tako pa je lekarniška postaja v Kozjem v novih in ustreznih prostorih. Ukinjeni pa sta bili lekarniški postaji Rogatec in Podčetrtek.

V občini Žalec je bila lekarna Žalec ob združitvi v dokaj novih in sodobno urejenih prostorih, saj se je leta 1965 preselila iz stare stavbe. V tem času smo dobili novo lekarno v Preboldu in kasneje novo zgradbo tudi na Vranskem. V letu 1984 smo v lekarni Žalec napravili novi vhod skozi vetrolov in na drugem mestu, kot je bil prejšnji. Sicer pa danes zaradi večjega obsega prometa lekarna postaja prostorsko premajhna, kar nameravamo ob

prvi ugodni priložnosti izboljšati z dodatno opremo oziroma novo opremo. Tudi lekarniška postaja v Preboldu je premajhna.

V občini Slovenske Konjice je bila ob združevanju lekarna v lastni stavbi, ki je bila po urbanističnem načrtu predvidena za rušenje v prihodnjih letih. Kljub temu smo se odločili za adaptacijo. V letih 1969/72 je bila lekarna popolnoma prenovljena in na novo opremljena. V prvem nadstropju smo pridobili tudi stanovanje. Lekarna še danes posluje v teh prostorih, je ena najlepših v naši DO in ustreza predpisom.

V občini Laško sta ob združitvi poslovali dve lekarni — v Laškem in v Radečah in obe sta bili v starih, neustreznih zgradbah.

Za lekarno Laško so bile prvotno enake dileme kot v Celju: ali adaptacija stare zgradbe ali novogradnja. Tudi tu je prevladala adaptacija, ki je delno sanirala lokal, tako da je bil verificiran. Danes pa ugotavljamo, da je ta lokal prostorsko nefunkcionalen, zlasti ker so prostori vlažni. Menimo, da je v Laškem nujno potrebno zgraditi novo lekarno.

V Radečah takrat ni bilo omahovanja. Takratno staro stavbo so zamenjali z ustrežno novo zgradbo, kjer lekarna še danes posluje.

V tem času je DO Celjske lekarne dosegla pomemben uspeh, ko se je vključila v sistem avtomatske obdelave podatkov, saj je bila v teh časih prva in vzor na tem področju. Največjo zaslugo na tem področju ima vsakakor direktor Gradišnik, ki je zastavil ta razvoj ob dobrem sodelovanju svojih sodelavcev — zlasti računovodje Manfreda Belcerja. Razvoj na tem področju še vedno teče naprej. Pripravljamo se na interaktivno povezovanje strokovnih enot preko ekranov, vodimo tudi centralno datoteko blaga po delovnih šifrah (t. im. Celjske šifre).

Sami smo začeli vnašati podatke konec leta 1974, ko je DO Celjske lekarne od Metalke najela stroj DATA RECORDER MDS 6401, ki ga je kasneje v letu 1975 tudi odkupila. V tem letu smo odprli novo delovno mesto vnašalec podatkov.

Prav je, da še kaj povemo o samoupravni organiziranosti na področju vsega zdravstva v Celjski regiji oziroma o prizadevanjih, kako na ta način dvigniti kvaliteto oskrbe naših uporabnikov. Večkrat v teh letih so bile močne težnje po širši integraciji vsega zdravstva, s katero bi dosegli povečanje kvalitete in pocenitev te dejavnosti. Za takšne cilje smo se vedno zavzemali, vendar do tega še danes ni prišlo, saj primeri takšnih integracij drugod običajno niso pokazali pozitivnih učinkov.

V Združenju lekarn Slovenije smo v letu 1984 podpisali družbeni dogovor o skupnih osnovah in merilih za samoupravno organiziranje delavcev zdravstvenih organizacij, kar pomeni, da moramo tudi v naši regiji skupno z drugimi delavci v zdravstvu čimprej planirati novo skupno nadaljnjo samoupravno organiziranost. Glede na sedanjo našo organizacijo, doseženi ugled in uspešno poslovanje ter glede na našo specifikko predlagamo povezovanje z drugimi zdravstvenimi organizacijami v ZC Celje v SOZD.

To so le nekatera najpomembnejša znana oziroma evidentirana pota razvoja lekarn v Celju in kasneje DO Celjske lekarne. Vsaka od teh enot, ki so se leta 1968 integrirale v DO, pa ima svojo zgodovino, o kateri danes le malo vemo. Zato se moramo čimprej potruditi, da poiščemo podatke, kolikor jih je še znanih oziroma zapisanih v raznih dokumentih. Od začetka razvoja

do danes sem opisal le lekarne v mestu Celju in v občini, pa še o teh bi se dalo mnogo več napisati. Tudi znani lekarnarji, ki so te lekarne vodili, imajo zanimivo preteklost. Začetki razvoja lekarništva v Žalcu in na Vranskem, v Laškem in Radečah, v Slovenskih Konjicah, v Šentjurju, Rogaški Slatini in Podčetrtku (delno že objavljeno v Lekarništvo 2—3, maj 1985), pa so nam še manj znani, ker se je žal mnogo te dokumentacije že izgubilo. Kljub temu pa moramo tudi o teh enotah zbrati vse, kar je še ostalo v dokumentih ali poznanega med ljudmi, saj so vsa dogajanja v preteklosti za nas danes izredno zanimiva in še vedno potrjujejo rek »Historia magistra vitae«.

VIRI

Zdravstvo v Celju in okolici (Celje 1952).

Arhiv Celjskih lekarn Celje.

Janko Orožen: Oris sodobne zgodovine Celja in okolice. (Celje 1980)

Ustni viri: D. Gradišnik, S. Hriberšek, V. Jelovšek, F. Ravljen, D. Vrankovič.

FRANC ŠTOLFA — SREČKO SAVERNIK

INFORMACIJA O PREBIVALSTVU IN KADRIH, POTREBNIH ZOBOZDRAVSTVU PRI NAČRTOVANJU POTREB NA CELJSKEM OBMOČJU

Kadrovska politika je tesno povezana z rastjo prebivalstva, z zaposlovanjem, z migracijskimi gibanji, gostoto rojstev in smrti, starostno in izobrazbeno strukturo, s finančnimi sredstvi, prostorskimi in tehničnimi zmogljivostmi in podobno. Dostopnost naše službe je odvisna od kadrovske usposobljenosti, organiziranosti, odnosa pacient — zobni zdravnik, ugleda posameznika (lončarja lonec hvali), gravitacijskega območja.

Usposobljeni kadri so temeljni člen zdr. infrastrukture. Ljudje lahko ustvarjajo institucije, toda te brez ljudi ne morejo delovati. Brez primerno usposobljenih kadrov so vsa sredstva, ki jih vlagamo v zobozdravstvo, slabo izkoriščena ali pa sploh zgrešeno naložena. Zdravstvene zmogljivosti sestavljajo elementi, kot kader, disperzija ali centralizacija službe ter materialne osnove dela. Toda zopet moramo poznati potrebe občanov, ki jih predvidimo s kontinuiranim spremljanjem tako bolezni kot gibanja prebivalstva. Cilj je doseči racionalno število zobozdr. strokovnih in drugih delavcev, ki bi ustrezali potrebam občanov in racionalni organizaciji zobozdravstvene dejavnosti.

Občina Celje je najgosteje naseljena med občinami širšega Celjskega območja — 277,7 preb. na kv. km. Po kazalcih dinamike razvoja ostaja na prvem mestu, za Celjem pa sledijo po vrsti Žalec, Slovenske Konjice, Laško, Šentjur pri Celju, Šmarje ter Sevnica (območje Zdr. centra Celje).

Prim. kartogram str. 354.

Območje ZCC ima 1984 km² površine. Občina Sevnica gravitira deloma na bolnišnici v Brežicah in Novem mestu, sicer se pa prebivalci Celja zopet v manjšem številu odločajo za bolnišnico v Slovenj Gradcu.

Avtorja: Franc Štolfa, dr. stom., dipl. jav. zdravstva, Železniški zdravstveni dom, Celje; Srečko Savernik, dr. stom., spec. oral. max. kirurg. Zdravstveni center, Celje

Tabela 1 — OBMOČJE ZDRAVSTVENEGA CENTRA CELJE — BREZ BREŽIC
(Zdr. varstvo 16/84)

Občina	Popis 31. 3. 1981		Stanje prebivalcev 30. 6. 1984		
	km ²	preb./km ²	skupaj	moški	ženske
SRS	20.256	93,4	1.942.330	942.664	999.666
ZC Celje	1.984	104,2	210.626	101.957	108.669
Celje	230	277,7	63.924	30.591	33.333
Laško	250	75,0	18.940	9.143	9.797
Sevnica	293	66,3	18.959	9.280	9.679
Slovenske Konjice	222	92,6	21.031	10.336	10.695
Sentjur	240	76,9	19.077	9.388	9.689
Šmarje	400	78,4	31.465	15.179	16.286
Žalec	349	106,3	37.230	18.040	19.190

Tabela 2 — PREBIVALSTVO OBČINE CELJE DO LETA 2000 S STALNIM BIVALIŠČEM

Leto	1971	1981	1985	1990	2000
Celje	59.774	63.843	65.758	68.048	72.810

V občini Celje naj bi se upoštevala ocena prebivalstva s stalnim bivališčem in rastjo do leta 1985 po letni stopnji 0,6 %, po letu 1985—1990 po stopnji 0,7 %, 1990—2000 pa po stopnji 0,6 %.

Tabela 3 — PROGNOZA ZAPOSLENIH V OBČINI CELJE DO LETA 2000
PO NARAVNI RASTI PREBIVALSTVA
(Razvojni center Celje)

Leto	1971	1981	1985	1990	2000
Celje	29.409	39.721	41.005	—	46.130

Zaposlovanje bo raslo po stopnji 0,8 % do leta 1985 ter do 2000, kar pomeni 350 delavcev letno več — predvsem na račun strokovnih kadrov.

Z zamenjavo sedežnega principa bi se interes za razvijanje zdr. varstva delavcev v občini, kjer bivajo, znatno zvečal. V občini Celje je število uporabnikov znatno višje kot število preb. s stalnim bivališčem — 93.573 —, kar za vse občine ne velja.

Tabela 4 — PREBIVALSTVO OBČIN ZC CELJE BREZ BREŽIC PO
STAROSTNIH SKUPINAH 30. 12. 1984
(Zdr. varstvo 4/85)

Občina	Skupaj	0—1	2—3	4—6	7—14	15—18	19—24	25—64	65 →
SRS	1.933.499	66.259	62.784	91.095	231.496	115.748	172.578	1.006.692	186.847
ZC Celje	214.037	7.202	6.944	10.139	25.477	13.340	19.719	109.441	21.775
Celje	65.980	2.310	2.216	3.116	7.542	3.726	5.671	35.305	6.094
Laško	19.041	626	576	860	2.172	1.206	1.821	9.714	2.066
Sevnica	19.722	640	608	863	2.335	1.282	1.848	9.858	2.288
Sl. Konjice	21.013	726	710	1.066	2.764	1.459	2.075	10.349	1.864
Sentjur	18.744	602	621	962	2.331	1.283	1.773	9.123	2.049
Šmarje	31.847	1.015	1.001	1.501	3.889	2.106	3.085	15.476	3.774
Zalec	37.690	1.283	1.212	1.771	4.444	2.278	3.446	19.616	3.640

Tabela 5 — ŠOLSKA MLADINA OBČINE CELJE PO VRSTAH ŠOL 1983/84
(Zdr. varstvo 4/85)

Skupaj	Š o l e						Pred vstopom	
	osnovne	gimn.	sr. strok.	pokl.	usmer.	poseb.		
ZC Celje	33.541	24.254	407	783	—	7.630	467	3.198
Obč. Celje	15.434	7.090	407	783	—	6.997	157	972

Tabela 6 — KRAJEVNE SKUPNOSTI IN OBRATNE AMBULANTE
30. DECEMBRA 1984

Krajevna skupnost	Število prebivalcev	Obratne ambulante	Zaposleni — uporabniki	Zobni zdravniki
Gaberje	2.264	EMO Cinkarna	3.045 2.246	2 2
Ostrožno	2.564	Ingrad + Metka	2.229	1
Hudinja	3.040	LIK Savinja	1.487	1
Center	3.893	ZZD — Enota ŽTO Kovinotehna Zapori Celje	1.903 1.652 —	2 1 + ½ —
Lava	3.221	Aero	2.158	1

Tabela 7 — ZC CELJE — KADRI 30. DECEMBRA 1984 BREZ BREŽIC + ŽZD

Občina	Število preb.	Z o b o z d r a v s t v o							
		odraslih			otrok in mladine				
		zob. spec.	zob. zdr.	sestre	zob. teh.	zob. spec.	zob. zdr.	sestre	zob. teh.
Celje	63.924	5	26	31	36	5	12	17	4
Laško	18.940	—	6	9	6	—	2	2	—
Sevnica	18.959	—	5	5	4	—	2	2	—
Sl. Konjice	21.031	—	6	6	7	—	2	2	—
Sentjur	19.077	—	4	4	4	—	2	2	—
Smarje	31.465	—	9	9	9	—	3	3	—
Zalec	37.230	—	11	11	12	1	4	5	—
Skupaj	210.626	5	67	75	78	6	27	33	4

OPOMBA: Zobni zdravniki skupaj — stomatologi specialisti 11, stomatologi 76, višji dentisti 18; Sentjur je pridobil v času od 1984—1985 1 zobnega zdravnika.

Zaključek:

ČE BI 1. upoštevali samo obstoječe zmogljivosti (kadri 31. 12. 1983) in do 2000. leta ne bi večali kadra pri upoštevanju sprememb strukture prebivalstva (upokojitve), potem bi število prebivalcev na 1 zobnega zdravnika bilo 1990. leta 2139, leta 2000 pa 2267. Po popisu 31. 12. 1983 bi v zobozdravstvu otrok in mladine skrbel en zobni zdravnik v Celju 1990. za 2010 otrok, leta 2000 pa za 2144. (od 3.—18. leta). V zobozdravstvu odraslih — nad 18 let — pa bi 1990. skrbel 1 zobni zdravnik za 2429 občanov, leta 2000. pa za 2568 ljudi.

ČE BI 2. upoštevali stopnjo rasti zaposlovanja — 0,7 % —, skladno s stopnjo rasti prebivalstva ob prestrukturiranju zdravstva v cenejše oblike — preventivo — ter ob racionalni izbiri razpoložljivih sredstev, boljšem ekonomskem položaju zaposlenih v zdravstvu, potem bi v mladinskem zobozdravstvu do leta 2000 predvideli stopnjo rasti zaposlovanja ob rasti preb. te starosti — do 18 let — okoli 1,0084 skozi celo obdobje. Nekoliko višje je načrtovati srednji kader za potrebe vzgoje in preventive. V zobozdravstvu odraslih — nad 18 leti bi znašala zaposlenost le 1,0063 za SRS. Bolj je načrtovati število zobotehnikov. Zanje bi stopnja zaposlenosti bila 1,0065.

VIRI

- Janko Orožen: Oris sodobne zgodovine Celja in okolice.
 Zdr. varstvo 16/1984: Posebna publikacija.
 Zdr. varstvo 4/1985: Posebna publikacija.
 Dr. Štolfa: Fragment iz nagrajevanja po rezultatih dela v zobozdravstvu na Celjskem 1945—1958. Monitor 1983/1984.
 Dr. Savernik — Dr. Štolfa: Zobozdravstvo na Celjskem. Celjski zbornik 1982/1983.

FRANC STOLFA

**REZULTATI ANKETE PRI DELAVCIH
ŽELEZNIŠKE TRANSPORTNE ORGANIZACIJE V CELJU 1984**

Organizacijsko enoto obratno zobno ambulanto Železniškega zdravstvenega doma Maribor v Celju uvrščamo v vrsto polivalentnih zobnih ambulant. Zobo-zdravstvena skrb je namenjena železničarjem, aktivnim nosilcem zdravstvene-ga zavarovanja ter njih družinskim članom — tudi otrokom in mladini na območju od Zidanega Mosta do Slovenske Bistrice, od Šoštanja do Rogatca, sprejemamo pa tudi neželezničarje (pod kadrovskim normativom 2200 občanov na 1 zobnega zdravnika) po veljavnih načelih proste izbire zobnega zdravnika in ustanove. Prednost imajo stanja z akutnimi težavami, detekcije neoplazme, zdravljenja, ki naj služijo splošno medicinskemu obravnavanju (fokusi, funkcionalna vzpostavitev organa za žvečenje, sanacija zobovja), zobna gniloba, bolezní obzobnih tkiv ter anomalije zob in čeljusti.

NAMEN: Želeli smo se seznaniti s stopnjo zadovoljstva z obstoječim sistemom dela s področja zobozdravstvene vzgoje v ŽTO Celje ter s stopnjo ustne higijene, z obiski v obratni zobni ambulanti, s številom uporabnikov, ki obiskujejo našo enoto in kje se zdravijo drugi, če se sploh. Podatke potrebujemo pri načrtovanju kadrov, prostorov, opreme, sestavi strokovnih delovnih programov — ne samo finančnih. Obratna ambulanta je s svojo relativno zaprtostjo in določenim ter znanim številom uporabnikov za sistemsko delo skoraj idealna.

Tako se je mogoče seznaniti s številnostjo in novoodkritimi boleznimi, ne samo odkritimi z zahtevami — pobudnik je posameznik, ki pride sam v OA. Informacijo pridobimo o objektivnih potrebah, tudi tistih skritih, ki so kasneje največje breme naše službe. Obenem pa je ravno to prvi pogoj dispanzerskega načina dela.

Avtor: Franc Stofla, dr. stom., dipl. jav. zdravstva; Železniški zdravstveni dom, Celje

TABELA I

ZTO TOZD	Aktivni zavarovalci	Pravilno izpoljeni anket. obr.	Obiskujejo OA ZSD	Ne obiskujejo OA ZSD	Hodi drugam	Zakonec obiskuje OA	Zakonec obiskuje OA	Hodi drugam	Zakonec ne obiskuje OA	Hodi drugam	Obiskujejo OA	Obiskujejo školskega zob.	Obiskujejo drugam	Obiskujejo ne	Obiskujejo drugam	S programom vzgoje sem zadovoljen	Zelim ga v obliki predavanja	Kako drugače
Promet	538	408 76 %	270 66 %	133 33 %	5 1 %	283 69 %	27 7 %	30 24 %	27 7 %	30 24 %	92 21 %	250 57 %	62 14 %	38 9 %	318 78 %	172 18 %	18 4 %	
UVP	380	377 99 %	273 72 %	19 5 %	85 23 %	125 40 %	53 17 %	137 43 %	53 17 %	137 43 %	38 35 %	72 65 %	126 65 %	32 81 %	304 81 %	38 10 %	35 9 %	
SVTK ¹	118 57 Celje	118 100 %	57 100 %	61 100 %	61 100 %	38 67 %	5 9 %	14 24 %	5 9 %	14 24 %	34 32 %	46 44 %	16 15 %	9 9 %	55 %	37 %	8 %	
Transport	354	228 64 %	168 74 %	39 17 %	21 9 %	165 84 %	28 14 %	4 2 %	28 14 %	4 2 %	46 13 %	198 57 %	99 30 %	219 96 %	219 96 %	4 2 %	5 2 %	
DSSS	41	38 93 %	29 76 %	7 18 %	2 6 %	21 60 %	6 17 %	8 23 %	6 17 %	8 23 %	10 24 %	23 56 %	9 20 %	32 84 %	32 84 %	6 16 %		
Skupaj ZTO Celje	1431	1169 82 %	797 72 %	198 18 %	174 10 %	632 66 %	134 14 %	193 20 %	134 14 %	193 20 %	220 18 %	589 49 %	312 26 %	79 7 %	79 %	17 %	5 %	
Ostali TOZD	472	430 91 %	323 75 %	77 18 %	30 7 %	279 65 %	69 16 %	82 19 %	69 16 %	82 19 %	70 20 %	175 50 %	77 22 %	28 8 %	258 60 %	139 32 %	33 8 %	
Skupaj	1903	1599 84 %	1120 70 %	275 17 %	204 13 %	911 66 %	203 15 %	275 19 %	203 15 %	275 19 %	290 19 %	764 49 %	389 25 %	107 7 %	69 %	25 %	6 %	

¹ TOZD SVTK: 61 delavcev v nadzorništvih severne Štajerske

Pomen kratic

OA — obratna ambulanta

ZTO — železniška transportna organizacija

UVP — upravljanje in vzdrževanje prog

SVTK — signalno varnostne in telekomunikacijske naprave

DSSS — delovna skupnost skupnih služb

TEHNIKA: Ob vsestranski podpori ŽTO Celje smo z anketo, javno, večpredmetno in prostovoljno, dobili podatke, ki jih zaradi primerjave in možne uporabnosti v slični delovni organizaciji želim posredovati. Za celotno izvedbo sem porabil nekako tri mesece.

TABELA II

Delovna doba	Akt. zavar.	Zobe čistim dnevno			Dodatno uporabljam			
		1 krat	2 krat	3 krat	zobotrebec	zobno nitko	ustno prho	nič
Do 10 let	614 38 %	264 43 %	338 55 %	12 2 %	381 62 %	12 2 %	25 4 %	196 32 %
11—20 let	536 34 %	299 55 %	157 30 %	80 15 %	322 60 %	16 3 %	32 6 %	166 31 %
21—30 let	391 24 %	211 54 %	160 41 %	20 5 %	278 71 %	8 2 %	8 2 %	97 25 %
31—40 let	58 4 %	39 68 %	13 22 %	6 10 %	25 43 %	—	—	33 57 %
Skupaj	1599	813 51 %	668 42 %	118 7 %	1006 59 %	36 2 %	65 3 %	492 36 %

SKLEP: Vrnjenih, pravilno izpolnjenih anketnih vprašalnikov je bilo 1599 — ali 84 %. Drugi — 304 — so bili nedosegljivi — bolniški stalež, odsotnost, nepravilno izpolnjeni obrazci. Z anketo so bili zajeti samo delavci ŽTO Celje in njenih funkcionalnih enot ter družinski člani, ne pa neželezničarji, ki se zdravijo pri nas. 70 % delavcev obiskuje našo enoto, drugi se zdravijo drugje, privatno ali nikjer. Otrok imamo v zobozdr. negi manj, kot smo pričakovali. 19 % je premalo, kajti v amb. našega tipa se pričakuje nekako 30 % delež otrok in mladine. Odgovor gre iskati v dobri organiziranosti otroškega in mladinskega zobozdravstva. Dobršen je del zakoncev, ki imajo svojega zdravnika v kraju stalnega bivališča ali svoji OA, čeprav bi bil z domicilnim principom podan večji interes občanov po razvijanju zdr. varstva v občinah, kjer stalno živijo. Zaradi oddaljenosti ambulante — 56 % ali 1071 aktivnih zavarovancev je doma v krajih, oddaljenih več kot 3 kilometre — je točnost obiskov vprašljiva, še posebno po energetske krizi, ki je udarila marsikoga. Stališče, da je delo potrebno prenesti čim bliže uporabniku, dobiva vse bolj na teži. Zaradi turnusnega dela je prilagojen delovni čas v skladu z gornjim. Večina je zadovoljna z načinom podajanja zobozdravstveno-vzgojnega programa. V naših glasilih: ŽETRANSU, Progarjevih novicah in Signalu je doslej izšlo nad 60 člankov z zobozdravstveno vsebino. Stanje ustne higiene je temu primerno. V teku so sistematski pregledi s sanacijo zobovja pri delavcih TOZD vleke vlakov Maribor, enoti Celje (nadzorniki lokomotiv, strojevodje za progo, za premik in pomočniki strojevodij), vseh 106.

MILAN BOŽIČ

DESET LET INDOK CENTRA CELJE

Informacijsko dokumentacijski center (na kratko Indok center) Celje je otrok samoupravnega in delegatskega sistema, je nosilec družbenega sistema informiranja v občini ter opravlja strokovno politične in operativne naloge na področju obveščanja za potrebe samoupravnega in delegatskega odločanja.

Spomladi letos (1986) je dopolnil deseto leto, in prav tej obletnici je namenjen ta zapis, pa ne zato, da bi ocenili, kako je shodil in hodil, marveč predvsem, da bi zapisali, kaj je delal, čeprav se ni mogoče izogniti dejstvu, da se je kaj kmalu postavil na svoje noge in postal pomemben činitelj na zahtevnem področju družbenega sistema informiranja.

Rojstni datum Indok centra je 1. marec 1976. leta. To je datum, ki so ga v družbenem dogovoru o enotnih načelih informacijske dejavnosti v občini Celje in o ustanovitvi informacijsko dokumentacijskega centra zapisali njegovi ustanovitelji, to pa so bile temeljne in druge organizacije združenega dela in delovne skupnosti, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti, Občinska skupščina Celje, Občinski svet Zveze sindikatov Celje, Občinska konferenca SZDL Celje, Občinska konferenca Zveze komunistov Celje, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Celje ter Občinski odbor Zveze združenj borcev Celje. Pri vsem tem ne kaže prezreti, da pri podpisu družbenega dogovora ni bilo težav in da so se tudi organizacije združenega dela in skupnosti odzvale temu klicu z ogromno večino. Tedaj, pred desetimi leti, je Indok center zaživel kot samostojna enota v okviru Razvojnega centra Celje in njegov prvi vodja je bil Mitja Umnik. Tudi takratna in vsa poznejša navezanost Indok centra na kolektiv Novega tednika ni naključna. In še to, zaživel je, delal in dela kot tako imenovani izvenbilančnik, kar pomeni, da je podpis družbenega dogovora o ustanovitvi in financiranju centra prostovoljen in da je stopnja denarnega prispevka za njegovo delovanje, ki jo plačujejo ustanovitelji, vezana na ustvarjen čisti dohodek organizacije združenega dela in skupnosti.

Četudi je bila začetna dejavnost Indok centra posvečena v glavnem informacijski dejavnosti, ali bolj konkretno, izdajanju Indok informacij, je bil že

s podpisom družbenega dogovora začrtano njegovo področje, ki se v bistvu ni spremenil vseh deset let. Tako Indok center skrbi za informativno in dokumentacijsko dejavnost, nadalje za usposabljanje in izobraževanje in ne nazadnje za številne dejavnosti na strokovno političnem in organizacijskem področju. Sicer pa kot samoupravno organizirana služba zaradi racionalizacije deluje v okviru Skupnih strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti občine Celje. In ne nazadnje, center se povezuje s sredstvi javnega obveščanja in z glasili organizacij združenega dela ter jim posreduje informacije, pomembne za vse delovne ljudi in občane.

Iz prvega obdobja je pomemben podatek, da je bil za organ upravljanja Indok centra imenovan koordinacijski odbor za informativno dejavnost pri občinski konferenci SZDL, ki so ga sestavljali delegati ustanoviteljev centra. Tako je bilo vse do 10. marca 1980. leta, ko je skupščina ustanoviteljev Indok centra sprejela predlog za samoupravno organiziranost in s tem za oblikovanje skupščine Indok centra Celje. Tako je center tedaj za organe upravljanja dobil svojo skupščino ustanoviteljev, svet Indok centra ter odbore in komisije, tako tudi odbor za samoupravni nadzor. Prva skupščina je imela 110 članov, od tega 80 iz temeljnih organizacij združenega dela in drugih organizacij ter skupnosti, 25 delegatov iz krajevnih skupnosti v občini ter 5 delegatov iz družbenopolitičnih organizacij. V pristojnosti skupščine pa je bilo imenovanje uredniškega odbora za Indok informacije ter za Informativni bilten.

Medtem, ko se je delo Indok centra v prvih dveh letih v glavnem omejevalo na izdajanje Indok informacij, se je s prihodom Mirka Vrečka, sicer predmetnega učitelja, za vodjo centra decembra 1978. leta, delo hitro razmahnilo na vsa predvidena področja.

V *informativski aktivnosti* je bilo in je izdajanje Indok informacij na prvem mestu. V desetih letih, od prve številke 27. maja 1976. leta do konca 1985. leta, je izšlo vsega skupaj 77 rednih številke tega glasila, poleg tega pa še ena posebna številka in tri priloge. Naklada Indok informacij je bila zelo različna. Gibala se je od 700 do 40.000 izvodov. Več ali manj običajna naklada, kadar so bile številke namenjene vsem gospodinjstvom v občini, pa je bila od 20.000 do 21.000 izvodov.

Indok informacije so predvsem posredovale povzetek gradiv za seje občinske skupščine in seje skupščin samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti. Seveda pa niso manjkali drugi zapisi, pomembni za celotno občino, tako prispevki iz organizacij združenega dela, iz krajevnih skupnosti, iz dela občinskih družbenopolitičnih organizacij, društev itd. Zelo pomembne so bile tako imenovane tematske številke, kot ob 30-letnici katastrofalne poplave v Celju, ob volitvah, nadalje na začetku akcije za modernizacijo celjske bolnišnice, pred referendumom za celjski samoprisevek, tudi za področje zdravstva itd.

Odgovorni urednik Indok informacij je bil vselej vodja centra, tako prva tri leta Mitja Umnik, od začetka 1979. leta dalje pa Mirko Vrečko. Kot tehnični urednik je številke v prvih dveh letih oblikoval Drago Medved, v nadaljevanju pa Milan Božič. Seveda je deloval in deluje za to glasilo še uredniški odbor, ki pa glede na vsebinsko usmerjenost lista bolj odloča o splošni uredniški politiki kot o vsebini posamezne številke. V glavnem vse številke Indok informacij prejemajo vsa gospodinjstva v občini zastoj.

INDOK

INFORMACIJE INDOK CENTRA OBČINE CELJE

CELJE, 28. MAJA 1984 - ŠTEVILKA 5 - LETO IX

OBISKALI SMO KOLEKTIV ŽELEZARNE ŠTORE

IZ VSEBINE:

- Nov vojni red na železnici,
- Trije srebrni pevski sbori,
- Prihodnje leto v Celju srečanje borcev in mladine 26. občin,
- Povzetki za zasedanje občinske skupščine 7. junija,
- Iz dela frontne SZDL: Sveti potrošnikov so zadovoljni, Pomagajmo Namibiji,
- Iz dela občinske sindikalne organizacije: Srebrni in zlata snaka, kadrovske dopolnitve,
- SIS Družbenih dejavnosti: Poročilo o uresničevanju delegatskih odnosov,
- Po poti tretjega samoprispeljka: Oskrba z vodo,
- Modernizacija regionalne bolnišnice v Celju,
- Obiskali smo kolektiv železarne Štore
- Ali uporabljate referalne informacije Indok centra Celje?
- Indok in usposabljanje za obveščanje.

Fonovca v livarni strojne litine železarne Štore

Današnje prvo in nekaj notranjih strani Indok informacij namenjamo kolektivu Železarne Štore. Ne po naključju. Tudi v tem pisanju naj bo potrditvev dela in uspehov, ki jih železarji dosegajo v zadnjem času. Sicer pa gre za kolektiv, katerega zgodovina je povezana s premogovništvom. Štorsk premogovnik je nastal v vzhodnem pobočju Pečovja. Prvi lastnik rudnika rjavega premoga je bil Ignacij Novak, ki ga je leta 1850 prodal Frederiku Brunanu Andriueju. Novi lastnik je takoj začel delati načrte za železarno. Delo je hitro potekalo in že v letih 1851-1852 so tovarno opremljali. Pomeje je prišlo do delniške družbe, do pogoste menjave lastnikov itd. V tovarni so proizvajali sivo litino in v pudlarni jekla. Pučlano železo so kovali v kladivarni in valjali v valjarni. V dolgih letih je železarna doživljala velike spremembe, razvoj, izpopolnjevanja. Danes je to giganti, ki ima v našem gospodarstvu zelo pomembno vlogo. In za konec še to: fotografski posnetki so tekrat samo iz starih delov železarne.

Elektroplavk: Karel Pungaršek, prvi prebodar (na levi) in Milan Kolar pred izpustom tekočega železa iz peči

Dne 10. decembra 1984. leta je izšla prva številka Informativnega biltena, ki je namenjen urednikom in uredništvom glasil organizacij združenega dela pa tudi organizatorjem obveščanja v krajevnih skupnostih in drugod. Bilten posreduje novice, poročila, članke in komentarje iz dela občinske skupščine, družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih interesnih skupnostih in druga. Gre za gradivo, ki ima občinski značaj in ki je zatorej pomembno za slehernega delovnega človeka in občana v celjski občini. To gradivo v celoti ali povzetkih povzemajo glasila organizacij združenega dela in ga tako posredujejo najširšemu krogu bralcev. Do konca 1985. leta je izšlo enajst številk Informativnega biltena, ki ga tako kot Indok informacije ureja vodja centra Mirko Vrečko. Pri tem delu pomagajo vsi člani uredniškega odbora (Milan Božič, Karmen Gorišek, Srečko Pratinemer), ki so vsi tudi aktivni sodelavci pri biltenu. Informativni bilten izhaja vsak mesec v nakladi okoli sto izvodov.

V okvir splošne informacijske dejavnosti sodi tudi zbiranje zapisov, članok in drugih časnikarskih zvrsti, ki jih enajst slovenskih časnikov objavlja o delu in življenju v celjski občini. Od 1. julija 1976. leta dalje se jih je nabralo že blizu 50.000. Informativni del te dejavnosti se kaže v sprotne posredovanju zaželenih zapisov posameznim uporabnikom. Tako zbrana in selekcionirana gradiva zaenkrat redno sprejema 13 naročnikov. To delo za Indok center opravlja Knjižnica Edvarda Kardelja. S tem pa že posegamo na *dokumentacijsko področje*, ki ima z dokumentacijo »Celje v časopisju« že skoraj desetletno tradicijo. Gre za pregled, kaj in kako piše enajst slovenskih časnikov in časopisov o življenju in delu v celjski občini. To gradivo je zbrano po različnih tematskih področjih. Celotna dokumentacija je uporabnikom na razpolago v Knjižnici Edvarda Kardelja, v oddelku za raziskovalno delo. V knjižnici je to delo za Indok center od 1979. do decembra 1985. leta opravljala višja knjižničarka Vera Kolar, zdaj pa to delo opravlja Helena Bezjak, višja knjižničarka.

Kot posebna aktivnost v okviru dokumentacijske dejavnosti je izdajanje Referalnih informacij. Gre za gradivo, ki so pomembna za samoupravno delegatsko odločanje, ki so obdelana po enotnem klasifikacijskem sistemu s signaturami in gesli. Prva številka Referalnih informacij je izšla na začetku 1979. leta. Sicer pa je doslej vsako leto izšlo po šest številok, razen 1982. leta, ko jih je bilo pet. Referalne informacije praviloma izhajajo vsak drugi mesec, njihova naklada se je v minulih letih gibala od 250 do 900 izvodov. Gradiva za Referalne informacije ureja Vera Kolar.

Izredno pisana je dejavnost, ki jo je Indok center v zadnjih letih opravil na področju *usposabljanja in izobraževanja*. Gre za delo, ki je vezano na urednike glasil organizacij združenega dela, na organizatorje obveščanja in prav tako na sekretarje samoupravnih interesnih skupnosti. Predolg je spisek seminarjev, tečajev in razgovorov, ki jih je v pomoč urednikom glasila delovnih kolektivov in drugim pripravil center. Vsakokrat so jih vodili priznani slovenski strokovnjaki na področju komuniciranja.

Prav tako več kot uspešna je bilanca *strokovno organizacijske dejavnosti*. Tudi v tem primeru je šlo najprej za pomoč Indok centra pri delu in uveljavljanju nosilcev, oziroma služb za obveščanje tako na ravni občine kot v organizacijah združenega dela in skupnostih. Samo nekaj primerov: v sodelovanju s Centrom za razvijanje obveščanja v združenem delu pri Delavski enotnosti v Ljubljani je center pripravil oceno oziroma analizo ankete o vlogi in kako-

vosti glasil v organizacijah združenega dela v občini. Izvedel je tri mnenjske ankete, in sicer o uporabnosti in primernosti Indok informacij, Referalnih informacij in Delegatovega poročevalca. Tudi to delo je bilo opravljeno s pomočjo zunanjih sodelavcev. Pripravil je seminar o pripravljanju povzetkov daljših poročil. S pomočjo zunanjega sodelavca je bila med drugim opravljena ocena o jeziku, pisanju in sporočanju v glasilih organizacij združenega dela pa tudi v Indok informacijah in Delegatovem poročevalcu.

Strokovno in organizacijsko delo je poseglo tudi v vse aktivnosti za uresničevanje zakona o družbenem sistemu informiranja v občini, nadalje v aktivnosti, ki so se nanašale na večjo učinkovitost in racionalnost delegatskega obveščanja in še in še. Skratka, tudi to je bila in je še vedno aktivnost, ki uveljavlja celjski Indok center kot nosilca družbenega sistema informacij v občini.

Močna uveljavitev Indok centra v občini se nadalje kaže v njegovem samoupravnem organiziranju, v dobrem delu skupščine, ki jo tudi v drugem mandatu vodi Franc Kavka iz Štor, v uspešni dejavnosti sveta centra prav tako že dva mandata vodi Boris Rosina) in drugih organov.

Uveljavitev centra pa je dobila svoj najbolj prepričevalen odmev v tem, da je velika večina organizacij združenega dela in skupnosti v občini podpisala samoupravni sporazum o temelju plana centra in da kolektivi svoje ustanoviteljske pravice ter dolžnosti redno potrjujejo ne samo s sodelovanjem v aktivnostih centra, marveč prav tako z rednim plačevanjem sprejete stopnje prispevka. Le-ta je prvi dve leti delovanja centra znašala 0,036 % od ustvarjenega čistega dohodka (osnova je bruto osebni dohodek po zaključnem računu za preteklo leto), medtem ko je v letih 1981 in 1982 znašala 0,047 %, v letih 1983 do 1985 pa 0,042 %.

JOZICA DOLENSEK

MLADI ZA NAPREDEK CELJA 1985

Raziskovalna dejavnost med učenci celjskih srednjih in osnovnih šol lepo napreduje. Povečalo se je število sodelujočih učencev in število raziskovalnih del. Na razpis gibanja Mladi za napredek Celja je poslalo raziskovalna dela 7 srednjih in 5 osnovnih šol. Med srednjimi šolami zelo izstopa STŠ M. Tita. Saj so njeni učenci izdelali 25 raziskovalnih nalog in inovacij, kar je skoraj polovica vseh nalog v letošnjem letu. Po pet nalog so naredili učenci Srednje družboslovne šole in učenci Srednje šole za ekonomsko usmeritev. Učenci Srednje pedagoške šole so predložili 4 naloge, učenci Srednje zdravstvene šole pa 3 naloge. Po eno nalogo so pripravili učenci Srednje šole za gostinstvo in turizem in učenci Srednje šole za trgovinsko dejavnost. Med osnovnimi šolami so izdelali učenci osnovne šole iz Štor 4 raziskovalne naloge. Učenci osnovne šole I. K. Efenko so pripravili 2 nalogi, prav toliko tudi učenci osnovne šole F. Vrunča Hudinja. Po eno nalogo pa so pripravili učenci osnovne šole Frankolovo in učenci osnovne šole I. celjske čete.

Tako je bilo letos vseh nalog 55, med njimi 12 inovacij. Pri tem je sodelovalo prek 260 učencev, ki jim je pomagalo 37 mentorjev. Vsi mentorji, razen treh, so učitelji celjskih srednjih in osnovnih šol. Zanimivo je, da delajo raziskovalno nalogo v osnovnih šolah velike skupine, v srednji šoli pa manjše, zelo pogosto dvojice.

V raziskovalno dejavnost so se letos prvič vključile OŠ Frankolovo, OŠ I. celjske čete in Srednja šola za trgovinsko dejavnost.

Po vsebini je bilo 70 % nalog s področja tehnike in naravoslovja, 30 % s področja družboslovja. Kar 90 % nalog so naredili učenci s področja svoje šolske usmeritve. Pri nalogah je opazno naraščajoče zanimanje učencev za računalništvo. Učenci so, če je bilo le mogoče, uporabljali pri nalogi računalnik.

Sodelovanje mladih raziskovalcev z OZD je bilo letos šibkejše kakor prejšnja leta. Posebnih vzrokov za to ni. Mladi so sodelovali le s Celjskimi mlekarnami, z Etolom, s Tovarno nogavic Polzela, s Hmeljarskim inštitutom Žalec,

z Zdravstvenim centrom Celje, z Muzejem revolucije Celje, z Zgodovinskim arhivom Celje in s Knjižnico E. Kardelja Celje.

Opaziti je, da so bile letos slabo zastopane naloge iz elektronike. Vzrok je v pomanjkanju domačega materiala za izdelavo aparatur.

Doslej raziskovalne naloge učencev niso veliko stale. Letos pa se je pokazalo, zlasti pri nalogah iz strojništva, da bi učenci potrebovali za realizacijo svojih načrtov dokajšnja denarna sredstva. Ker le teh niso mogli nikjer dobiti, je ostala večina tovrstnih nalog na stopnji projekta. Učenci so bili seveda razočarani. Prav bi bilo, da bi učencem vendarle omogočili, da bi lahko svoje ideje resnično realizirali.

Mnoge izmed letošnjih raziskovalnih nalog in inovacij so bile na dokaj visokem strokovnem nivoju. Dokaz je to, da so bile izbrane na republiških in zveznih komisijah za predstavitev na republiških in zveznih srečanjih mladih raziskovalcev.

Na republiško srečanje gibanja Znanost mladini, ki je bilo v Ljubljani, smo poslali naloge: Razvoj ljudske oblasti na celjskem območju od 1943—1947 — avtorici Mateja Grum in Karmen Poredoš, mentorica Majda Omahen-Zlatolas; Fotometrični model za določanje onesnaženosti zraka s trdimi delci, avtorici Helena Marulec in Nataša Vrbančič z mentorico Jožico Dolenšek; nalogo Tobak, rastlina — strup, mentorja Sanda Lah in Gregor Uranič z mentoricama Silvo Koklič in Mojco Bučar ter Karboksi-hemoglobin, avtorici Blanka Blaj in Darja Salobir z mentorjem dr. Cvetko Krk in Jankom Rodetom. Prve tri naloge so bile izbrane za predstavitev na zveznem srečanju gibanja, ki je bilo v Sarajevu.

Celjski raziskovalci so se udeležili tudi 4. jugoslovanskega srečanja mladih raziskovalcev Nikole Tesle v Kumrovcu. Na to srečanje se je prijavilo 120 avtorjev. Za predstavitev so izbrali 54 nalog, med njimi 7 nalog celjskih raziskovalcev, kar je za Celje gotovo lep uspeh.

V Kumrovcu so predstavili svoje naloge naslednji raziskovalci: raziskovalni krožek OŠ Štore: Gliptalne smole z mentorjem M. Košeletom; Marko Zebec in Jože Ulaga: Računalniška simulacija uklona na eni, dveh in n-režah z mentorico Jožico Dolenšek; Helena Marulec in Nataša Vrbančič: Fotometrični model za določanje onesnaženja zraka s trdimi delci z mentorico Jožico Dolenšek; Marta Drnovšek in Stanko Kopušar: Kaljenje perforiranega kolesa z najmanjšo možno deformacijo z mentorjem Aleksandrom Zdovcem; Franc Zbičajnik in Edo Trobiš: Kalibriranje zaskočk z mentorjem Aleksandrom Zdovcem; skupina učencev STŠ M. Tita: Stalno delujoči transporterji z mentorjem Jožetom Ojsterškom. Ena skupina pa se ni udeležila predstavitve.

Avtorja inovacije — Kaljenje perforiranega kolesa sta bila povabljeni, da bi pokazala svoje delo na zagrebškem spomladanskem velesojmu. Vendar se zaradi pomanjkanja denarnih sredstev prikaza nista udeležila.

Ob priznanjih mladih raziskovalcev je dobila družbeno priznanje tudi komisija Mladi za napredek Celja, ki v okviru ORS spodbuja raziskovalno delo med mladimi. Proglašena je bila za inovatorja leta, predsednica komisije pa je dobila red zasluge za narod s srebrnimi žarki.*

* Ker avtorica ne navaja imena odlikovanke, štejemo za prav, da navedemo, da je odlikovanka sama avtorica — mag. Jožica Dolenšek. Op. ur.

Navajamo naslove in nosilce letošnjih raziskovalnih nalog. Vrstni red je, kakor v zapisih preteklih let, povsem naključen.

1. »Programiranje epromov«, Robert Stepanič, študent 1. letnika VTS Maribor. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.

2. »Fotometrični model za določanje onesnaženja zraka s trdnimi delci«, Helena Marulec in Nataša Vrbančič, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorica: mag. Jožica Dolensek, prof.

3. »Regulator fazne širine«, inovacija, Roman Korenini in Stanko Kunst, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Bojan Šuster, dipl. ing.

4. »Štednja energije v individualni hiši in izdelava računalniško vodenega sklopa za regulacijo porabe energije«, Andrej Marčič, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Bojan Šuster, dipl. ing.

5. »Solarna hiša II«, Jože Kortnik, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorji: Branko Leskovšek, dipl. ing., Bojan Plevnik, dipl. ing. in Cveta Sadar, dipl. ing.

6. »Vsiljeno nihanje in resonančna krivulja« (s kasetnim programom), Matej Kolar in Matej Lavrinc, Srednja zdravstvena šola Celje. Mentor: Alojz Zlatolas, prof.

7. »Uklon«, Mirč Petrovec in Erni Novak, Srednja zdravstvena šola Celje. Mentor: Alojz Zlatolas, prof.

8. »Računalniška simulacija uklona (Frauenhoferjev uklon) na eni, dveh in N režah«, Marko Zebec in Jože Ulaga, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorica: mag. Jožica Dolensek, prof.

9. »Konstrukcijska zasnova robota URS 85«, inovacija, Ferdo Požlep, Marjan Draksler in Marjan Grabner, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.

10. »Solarna hiša I«, Jože Tajnik in Toni Lojen, Srednja tehniška šola M. Tita Celje. Mentorja: Bojan Plevnik, dipl. ing. in Branko Leskovšek, dipl. ing.

11. »Kaljenje perforiranega kolesa z najmanjšo možno deformacijo«, inovacija, Marta Dernovšek in Stanko Kopušar, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Aleksander Zdovc, strokovni učitelj.

12. »Stalno delujoči transporterji«, skupina učencev Srednje tehnične šole M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.

13. »Kronski sveder«, inovacija, Damjan Lednik, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Janez Trotovšek, inštruktor.

14. »Karbonski hemoglobin«, Blanka Blaj in Darja Salobir, Srednja zdravstvena šola Celje. Mentorja: dr. Cvetka Krk in Janko Rode, prof.

15. »Tobak, rastlina, surovina, strup«, Sanda Lah in Gregor Uranič, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorici: mag. Silva Koklič, dipl. ing. in Mojca Bučar, prof.

16. »Proizvodnja, predelava in poraba mleka in mlečnih proizvodov«, biološki krožek, Srednja šola za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Majda Kamenšek-Gajšek, prof.

17. »Melisa«, biološki krožek, Srednja tehniška šola M. Tita Celje. Mentorica: Mira Gričar-Križnik, prof.

18. »Umetna vlakna v proizvodnji tovarne nogavic Polzela«, Simona Pajk, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorja: Adolf Pajk, tehnik in mag. Silva Koklič, dipl. ing.

19. »Jezik radijskih in televizijskih ekonomsko-propagandnih besedil«, Vera Šeško, Srednja pedagoška šola Celje. Mentorica: Mojca Utroša, prof.

20. »Problemi in čustva mladostnika«, Simona Prodan in Barbara Škorc, Srednja družboslovna šola Celje. Mentorica: Marina Škataro-Peganc, prof.

21. »Tudi prosti čas je slika naše ustvarjalnosti in zrelosti«, raziskovalni krožek, Srednja šola za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Erika Simonič, dipl. iur.
22. »Zlet svobod v Celju 7. julija 1935«, Alenka Kirn, Sabina Bastl in Igor Inkret, Srednja družboslovna šola Celje. Mentor: Ivan Grobelnik, prof.
23. »Razvoj ljudske oblasti na celjskem območju od leta 1943 do 1947«, Mateja Grum in Karmen Poredoš, Srednja družboslovna šola Celje. Mentorica: Majda Omanhen-Zlatolas, prof.
24. »Mladi in stari o gobah«, biološki krožek, Srednja šola za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Majda Kamenšek-Gajšek, prof.
25. »Koline«, etnografski krožek, Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje. Mentorica: Majda Golenač, oec.
26. »Pomoč nerodnemu in umsko zaostalemu otroku pri telesni vzgoji predšolskih otrok«, Ksenija Leskovšek, Srednja pedagoška šola Celje. Mentorica: Anica Klampfer, prof.
27. »Paraziti na domačih živalih in pri ljudeh v Celju in bližnji okolici«, Tatjana Lokovšek, Ingrid Zupanc in Andrej Fideršek, Srednja pedagoška šola Celje. Mentor: Janez Plahutnik, prof.
28. »Zdravilna zelišča v vsakdanji rabi«, Andreja Lik, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentorica: Silva Koklič, dipl. ing.
29. »Razvoj tamburaštva v Celju«, Mateja Hočevnar, Srednja družboslovna šola Celje. Mentor: Srečo Cizej, učitelj.
30. »Vrednote in moralne norme naše generacije«, raziskovalna skupina, Srednja šola za trgovinsko usmeritev Celje. Mentorica: Maja Kranjc, prof.
31. »Srednješolci in religija«, Tea Glušič in Mira Ramšak, Srednja družboslovna šola Celje. Mentorica: Milena Leskovšek, prof.
32. »Stabiliziran izvor napetosti«, Albin Simonič, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Peter Simonič.
33. »Izdelava zvočnih omaric«, Bogdan Zepan, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
34. »Avtomatski transporter«, skupina učencev, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.
35. »Charpy kladivo za preizkus žilavosti«, inovacija, Franc Kregar, Branko Potočnik in Branko Jeseničnik, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.
36. »Kalibriranje zaskoček«, Franc Zbičajnik in Edo Trobiš, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Aleksander Zdovc, strokovni učitelj.
37. »Ultra-fino merilno tápalo«, inovacija, skupina učencev, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.
38. »Karakteristika klasične diode«, Urša Lah, Irena Randl in Romana Vogrinc, Srednja pedagoška šola Celje. Mentor: Stane Pirnat, prof.
39. »Stetoskop« inovacija, Albin Simonič, Srednja tehnična šola M. Tita Celje. Mentor: Peter Simonič, tehnik.
40. »Izračun električnih filtrov z računalnikom«, Bogdan Petičin, Srednja tehniška šola M. Tita Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
41. »Računalniški izračun energetskega transformatorja«, Andrej Marčič in Vojko Klokočovnik, Srednja tehniška šola M. Tita Celje.
42. »Naprava za zapis odstopkov«, inovacija, skupina učencev, Srednja tehniška šola M. Tita Celje. Mentor: Jože Ojsteršek, dipl. ing.
43. »Vpliv deževnikov na razgradnjo organskih snovi v prsti«, biološki krožek, Srednja šola za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Majda Kamenšek-Gajšek, prof.

44. »Aktivnosti OO ZSMS v krajevnih skupnostih«, raziskovalni krožek, Srednja šola za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Erika Simonič, dipl. iur.
45. »Kozolec«, Jože Kortnik, Srednja tehniška šola M. Tita Celje. Mentorica: Cveta Sadar, dipl. ing.
46. »Vpliv CO₂ na rast rastlin«, biološki krožek, Osnovna šola I. celjske čete Celje. Mentor: Bojan Kmecl, predmetni učitelj.
47. »40 let v svobodi«, zgodovinski krožek, Osnovna šola I. Kovačič-Efenko Celje. Mentorica: Suzana Tratnik, predmetna učiteljica.
48. »Energetski viri v krajevni skupnosti Frankolovo«, Osnovna šola Frankolovo. Mentorji: Anton Drev, Alenka Vrabič, Štefka Iršič, Amalija Kožuh in Edvard Fidler, učitelji.
49. »Gobe v okolici Štor«, raziskovalni krožek, Osnovna šola Štore. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
50. »Glíptalne smole«, raziskovalni krožek, Osnovna šola Štore. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
51. »Pivo v 21 dneh«, raziskovalni krožek, Osnovna šola Štore. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
52. »Razvoj ljudske oblasti v Celju in okolici«, zgodovinski krožek, Osnovna šola I. Kovačič-Efenko Celje. Mentorica: Suzana Tratnik, predmetna učiteljica.
53. »Raki v porečju Voglajne«, raziskovalni krožek, Osnovna šola Štore. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
54. »Narodnoosvobodilna fronta v našem kraju«, raziskovalni krožek, Osnovna šola F. Vrunča Hudinja Celje. Mentorica: Silva Izlakar, učiteljica.
55. »Rečni tok reke Hudinje — od izliva do Vitanja«, raziskovalni krožek. Osnovna šola F. Vrunča Hudinja Celje. Mentorica: Darja Safran.

ŠLANDROVA NAGRADA 1984, 1985, 1986

Ustanovljena leta 1960, prvič podeljena 1961. Ob desetletnici je CeZb 1971/72, str. 545, prvič objavil seznam prejemnikov 1961—1971 s povzetki utemeljitev, kakor jih je priobčil dnevni tisk. Podobno v nadaljevanjih CeZb 1975/76 str. 529, CeZb 1977/81 str. 535, nazadnje CeZb 1982/83 str. 325, ko smo objavo pospremili s komentarjem o spremembi in dopolnitvi odloka o priznanjih in nagradah občine Celje iz marca 1983.

V naslednjem nadaljujemo z objavo podelitev za leto 1984, 1985 in 1986.

1984

*Priložnost, da ocenimo dosedanje delovne rezultate**

Dne 28. junija 1984 so posamezni skupščinski zbori ločeno na svojih sejah soglasno sprejeli predlog komisije za podelitev nagrade »Slavka Šlandra« za leto 1984.¹

Po gradivu za omenjene seje² objavljamo imena nagrajencev z izvlečki predlagateljevih utemeljitev.

FERDO HALER, inž. organizacije dela v Železarni Štore, je v obdobju po letu 1975 sam ali s sodelavci v Železarni uresničil 7 večjih inovacij s 7 mio din gospodarske koristi.

Na njegovo iniciativo in z njegovimi prizadevanji pa so v Železarni pričeli uvajati tudi »inovativne krožke«, ki pomenijo kakovostno nov pristop k spodbujanju in razvijanju organizirane in množične inventivne dejavnosti. Ob stalnih prizadevanjih za uvajanje novosti in izboljšav mu je uspelo pritegniti širši krog sodelavcev, kar se odraža v 90 izboljšavah na različnih področjih v TOZD, ki jo vodi.

Njegov ugled inovatorja je poistoveten z uspehi dobrega vodje, ki sledi družbenim potrebam in je sposoben vzdrževati homogen kolektiv pri doseganju zastavljenih ciljev«.

DELOVNA ORGANIZACIJA ZLATARNE CELJE. »Po letu 1970 se je pričela izredno hitra rast proizvodnje nakita in obenem močan prodor na domači in svetovni trg (ZDA, Kanada, ZR Nemčija, Avstrija, Švica, Švedska in dr., na

* Drago Medved, predsednik občinske konference SZDL. Novi tednik, 19. 7. 1984

novo se obdeluje trg Velike Britanije, Francije, Danske, Belgije). To pa je zahtevalo ustrezno organiziranost.

V DO Zlatarne se je povezala celotna slovenska predelava plemenitih kovin (Ljubljana, Trbovlje).

Fizični obseg proizvodnje zlatega nakita za izvoz se povečuje; proizvodnja v letu 1983 se je v primerjavi z letom 1982 povečala za 35 %. Tudi v prvih treh mesecih leta 1984 so v DO Zlatarne povečali fizični obseg proizvodnje zlatega nakita za izvoz. Poleg izvoza nakita se vedno močneje uveljavlja izvoz dentala, ki bo že v letu 1984 dosegel 50 % celotne proizvodnje.

DO Zlatarne Celje pa se pojavlja tudi v vlogi pobudnika in nosilca proizvodno-tehnološke, dohodkovne in razvojne povezanosti 15 delovnih organizacij v celtni Jugoslaviji, ki delajo na osnovi plemenitih kovin.

Za doslej dosežene rezultate na področju kakovosti in obsega izvoza je DO prejela priznanje Evropske sekcije izvoznikov.

DO Zlatarne je s pravilno izvozno usmeritvijo dosegla ekonomsko stabilnost in odgovorno sodeluje pri urejanju materialnih vprašanj, pomembnih za vso občino.«

OBCINSKA ORGANIZACIJA RDEČEGA KRIŽA. »V tem času združuje 29.081 občanov vseh starosti, kar predstavlja 45 % celotnega prebivalstva občine Celje.

Po številu organiziranih tečajev prve pomoči in vključenih oseb (v obdobju 1969—1983 organiziranih 1698 tečajev in predavanj prve pomoči z vključitvijo 63.469 oseb) je med prvimi v Sloveniji; prejeta priznanja na republiških in zveznih tekmovanjih (dvakrat prvo mesto v zveznem in štirikrat prvo mesto v republiškem merilu) so odsev kakovosti te aktivnosti.

Izjemno uspešna je na področju krvodajalstva: v povojnem obdobju je 127.487 krvodajalcev darovalo 41.550 litrov krvi ali letno povprečno 4000 krvodajalcev s 1000 litri darovane krvi, to pa je 6,4 % udeležba med prebivalci v občini, kar daleč presega tovrstne dosežke v Sloveniji in Jugoslaviji.

Doslej je zbrala 70.000 kg oblačil, obutve in posteljnine in ustvarila primerno zalogo za izjemne potrebe. Sodelovala je pri odpravljanju posledic potresa v Skopju, Italiji, v Posočju, Črni gori, posledic poplave v Prekmurju, vojne v Vietnamu, v Palestini, pri dograditvi mladinskega okrevališča na Debelem rtiču ipd.

Skupna vrednost zbranih sredstev je znašala 681.300 din.«

V skladu z odlokom o nagradi »Slavka Šlandra« so bile nagrade podeljene na praznični seji občinske skupščine 20. julija — in, kakor je sporočil dnevni tisk, »brez velikega pompa«³ oz. »kakor se za zdajšnje čase spodobi«.⁴

OPOMBE

¹ Delegatov poročevalec z dne 6. 9. 1984. Le v zboru KS je bila posredovana pripomba KS Nova vas (delegat Stanislav Bohinc), »da bi morali bolj upoštevati delovne organizacije, ki so v zadnjem času z ugodnim poslovanjem postale likvidne«.

² Delegatov poročevalec z dne 6. 6. 1984.

³ Novi tednik 26. 7. 1984.

⁴ Večer 20. 7. 1984.

Prejemniki nagrad so se jim odrekli v korist sklada za modernizacijo celjske bolnišnice

DANI PODPEČAN, dipl. inž. kem., predsednik komisije za podelitev nagrad »Slavka Šlandra« v mandatnem obdobju 1982—1985, v sklepnem poročilu komisije¹ med drugim:

»Komisija za podelitev nagrad »Slavka Šlandra« je objavila razpis za nagrado »Slavka Šlandra« za leto 1985 v Novem tedniku dne 28. februarja 1985 in se je po izteku razpisnega roka (15. aprila 1985) trikrat sestala: 14. maja, 20. maja in 29. maja 1985. Od desetih članov komisije² je bilo prisotnih prvih 9 članov, drugič 8 članov in tretjič 6 članov s tem, da so odsotni predhodno podali svoje mnenje.

Ponovno se je seznanila s popisom oseb in organizacij, ki so do sedaj prejele nagrado »Slavka Šlandra«. Do leta 1984 je bilo podeljeno že 90 nagrad in to (predlog za leto 1985 je v oklepaju): delovnim organizacijam 9 (2), drugim organizacijam 23 (1), krajevnim skupnostim 6 (1), posameznikom 52 (—).

Za nagrado v letu 1985 je komisija obravnavala vse prispеле pobude, in to skupaj 7.³ Pri obravnavi pobud so člani komisije razpravljali predvsem o skromnem odzivu na razpis. Skratka, morali bi poiskati nosilce največjih naporov in dosežkov v trenutnem življenjskem in družbeno-ekonomskem položaju, ki naj bi bili vsem za vzgled. Opozarjali so, da so prispеле pobude zelo slabo obrazložene, da so nekatere primerne za druga priznanja in nagrade, predvsem pa, da ne bi smeli razvrednotiti te nagrade.

Na zaključnem sestanku je komisija ponovno proučila pobude in dodatno pridobljene obrazložitve ter stališča organov občinske uprave in soglasno sprejela predlog občinskih skupščin, da podeli nagrado »Slavka Šlandra« za leto 1985 naslednjim kandidatom:

OBCINSKI RAZISKOVALNI SKUPNOSTI CELJE,
DELOVNI ORGANIZACIJI KOVINOTEHNA CELJE,
AERO — TOZD GRAFIKA CELJE,
KRAJEVNI SKUPNOSTI POD GRADOM.

Za druge pobude pa je komisija bila mnenja, da pridejo v poštev za podelitev drugih občinskih priznanj ali kasneje, ko bodo uspehi, dosežki ali stvaritve imeli potrjeno trajnejšo veljavo.

Višina nagrade za leto 1985 je povprečni OD v SR Sloveniji v preteklem letu, zaokrožen na 30.000 din.

Končno je komisija mnenja, da bi bilo dobro imeti še kakšno nagrado — priznanje med »celjskim grbom« in nagrado »Slavka Šlandra«, zato predlaga, da se v ta namen zadolži ustrezna služba, da pripravi predlog, skladno z novim predlogom pa tudi dopolnitev odloka o nagradah in priznanjih občine Celje«

Predlog komisije za podelitev nagrad »Slavka Šlandra« 1985 je bil na dnevnem redu sej vseh treh zborov občinske skupščine dne 27. junija 1985 in bil v vseh treh zborih sprejet soglasno brez razprave, z izjemo v zboru krajevne skupnosti, kjer je delegat KS »Karel Destovnik-Kajuh« Ivan Dražnik zahteval pojasnilo, zakaj med predlaganimi ni nobene fizične osebe.⁴

Izčrpne predlagateljewe utemeljitve nagrad za leto 1985 so bile objavljene v uradnem gradivu za seje vseh treh zborov občinske skupščine, sklicane za 27. junij 1985,¹ medtem ko je predsednik komisije Podpečan, kot promotor na slavnostni podelitvi nagrad 20. julija 1985, razglasil nagrajence — razumljivo — le s krajšimi povzetki uradnih utemeljitev. In sicer:

OBCINSKA RAZISKOVALNA SKUPNOST CELJE. »V desetletnem delovanju je ORS postala pomemben dejavnik razvoja občine, predvsem pri vzgajanju razvojno — raziskovalnega duha pri mladih, pri osveščanju združenega dela za lastno razvojno — raziskovalno delo, pri spodbujanju množične inventivne dejavnosti, pri uspešnem povezovanju strokovnjakov na ključnih razvojnih projektih in nalogah, kar je nepogrešljiva sestavina prizadevanj za učinkovitejše gospodarjenje in njegovo prenovo ter za nadaljnji razvoj celjskega gospodarstva.«

DO KOVINOTEHNA Celje. »Kovinotehna je poznana po vsej državi in v zadnjem času tudi širom sveta. Poznana ni samo kot trgovina, ampak kot povezovalac s proizvodnimi delovnimi organizacijami in kot ustvarjalec nove kvalitetne ponudbe. Dolgoročni plan razvoja predvideva nadaljevanje samoupravnega povezovanja z združenim delom in drobnim gospodarstvom, razvijanje celovitega investicijskega in organizacijskega inženiringa ter aktivno vključevanje v gospodarsko prenovo Celja. To pa je pomembno za občino kot celoto in ji zato podeljujemo nagrado.«

AERO TOZD GRAFIKA CELJE. »V dvanajstletnem obstoju je TOZD Grafika ob enkratnem povečanju števila zaposlenih dosegla kar štirikratno povečanje obsega proizvodnje predvsem z izjemno kvaliteto grafičnih proizvodov, doseženo z visoko strokovnostjo in inovativnostjo. To pa je nedvomno odraz celovitosti zasnove razvojne politike, ki hkrati zaokrožuje tudi razvojne usmeritve DO AERO in predstavlja pomemben člen razvoja v širši družbeno-politični skupnosti Celja. Zato prejme nagrado.«

KRAJEVNA SKUPNOST POD GRADOM. »KS Pod Gradom je v preteklem obdobju izvedla največ uspešnih akcij in usklajenega dela v okviru krajevne samouprave, družbenopolitičnih organizacij in društev, saj je delovanje čutiti v vseh oblikah življenja in dela krajanov. V vsem spletu dejavnosti so aktivni tako člani ZSMS kot člani ZK in ZB NOV. Poseben utrip krajevni skupnosti daje tudi društvena dejavnost, redno izdajanje glasila in podeljevanje priznanj za lepo urejeno okolje. Njeni rezultati so vidni in služijo za vzor drugim KS občine Celje ter ji zato podeljujemo nagrado.«

V imenu nagrajencev se je predsednik poslovnega organa Kovinotehne Aleš Ilc nagradam odrekal v korist sklada za modernizacijo celjske bolnišnice.⁶

OPOMBE

¹ Št. ing. DP/ZD — 132/85 z dne 15. 6. 1985.

² Ivan Andrejaš, Anton Aškerc, Vili Končan, Sonja Krašovec, Dani Podpečan, Ivo Potočnik, Janja Romih, Tone Rožman, Milena Štifter in Marjan Žumer.

³ POZD Leskovšek Celje, DO Kovinotehna Celje, KS Pod Gradom, Občinska raziskovalna skupnost Celje, Albert Praprotnik (direktor TOZD Gradis Celje), Pavel Bukovac (ravnatelj OŠ I. celjske čete), Drago Vračun (direktor TOZD Grafika, AERO Celje) oziroma TOZD Grafika AERO Celje.

⁴ Delegatov poročevalec z dne 9. sept. 1985, str. 13.

⁵ Delegatov poročevalec z dne 12. junija 1985, str. 46 in 47.

⁶ Novi tednik z dne 25. 7. 1985.

*Zelo pomembna nagrada že po svojem ustanovitvenem pomenu**

Komisija za podelitev nagrad »Slavka Šlandra«¹ je na svoji seji 30. maja 1986, po obravnavi 11 predlogov,² ki jih je prejela na osnovi javnega razpisa v Novem tedniku dne 27. febr. 1986, izbrala 5 kandidatov: dr. Stanislavo Štraus-Bračko, Franca Bana, Antona Žagarja, Razvojni center Celje in Knjižnico Edvarda Kardelja. Hkrati je predlagala nagrado v višini povprečnega OD v SRS v preteklem letu, zaokroženo na 60.000 din, ter pripravo poslovnika o delu komisije.³

Občinska skupščina je na sejah vseh treh zborov dne 26. junija 1986 predloge sprejela po naslednjih utemeljitvah:⁴

Dr. STANISLAVA ŠTRAUS-BRAČKO (1909), predstojnica oddelka za transfuzijo krvi v Zdravstvenem centru Celje.

Ime in delo dr. Štrausove je najbolj povezano s krvodajalstvom in transfuziologijo. Od leta 1949, ko je bila v Celju ustanovljena postaja za transfuzijo, je dr. Štrausova strokovno in konceptualno razvijala to pomembno področje zdravstvene dejavnosti. V skrbi za pridobivanje zadostnega števila krvodajalcev, ki so morali ta poseg opravljati v bolnici, je bila leta 1958 pobudnik in organizator terenskega zbiranja krvi ter s pomočjo Rdečega križa in sindikata tudi pomembni kreator urejanja odnosov med darovalci krvi in delovnimi organizacijami.

Danes je oddelek za transfuzijo krvi v Celju delovna enota, ki je po količini zbrane in predelane krvi v samem republiškem vrhu. Zdaj ima okoli 7.000 krvodajalcev in letno zbere približno 2.500 litrov krvi. Poleg tega oddelek izdeluje posamezne izdelke iz krvi, ki jih je do nedavnega naročal iz drugih transfuzijskih organizacij v Sloveniji in Jugoslaviji, opravlja pa tudi laboratorijske storitve za potrebe bolnišnice, dispanzerjev in ambulanc v zdravstvenih domovih celotne celjske regije.

Dr. Stanislava Štraus-Bračko je torej svoje življenjsko delo posvetila razvoju zdravstva v naši občini. Kljub svojim letom še dela za zdravstvo in z bogatimi izkušnjami pomaga pri nadaljnjem razvijanju transfuziologije ter pri vzgajanju mladih strokovnjakov na tem področju.

FRANC BAN (1938), pravnik, predsednik kolektivnega poslovnega organa SOZD MERX.

Pred šestimi leti je prevzel vodstvo SOZD MERX s ciljem, da poveže trgovinske, gostinske in kmetijske organizacije združenega dela v učinkovit sistem oskrbe v celjski regiji.

Z izredno prodornostjo mu je doslej uspelo povezati 21 OZD in realizirati zastavljeni srednjeročni program razvoja trgovine, agroživilstva in gostinstva v regiji ter širše.

Glede na dokajšnjo heterogenost članic SOZD tovariš Ban vztrajno krepi poslovne in samoupravne odnose med članicami in SOZD, skrbi za realizacijo smelo načrtanega investicijskega programa, za krepitev funkcije posamezne de-

* Dane Debič, ravnatelj Knjižnice Edvarda Kardelja. (Novi tednik, 10. 7. 86)

lovne organizacije in za maksimalno koordinacijo v delovanju sestavljene organizacije.

Ob razvojnih in strateških nalogah, med katere sodi aktivnost v povezovanju SOZD MERX in HMEZAD ter gradnja industrijske pekarnice v Celju, pa namenja tovariš Ban ustrezno pozornost tudi razvoju inventivne dejavnosti, obrambnim pripravam ter delovanju samoupravnih organov, DPO in razvoju delegatskih odnosov.

Njegova delavnost ter njegovo poznavanje širših družbenih interesov, mu dajejo ugled sposobnega gospodarstvenika in družbenopolitičnega delavca v vseh občinah celjskega območja. Prav ta vrlina je tovarišu Banu pripomogla k uspešnemu vodenju izvršnega odbora za modernizacijo celjske bolnišnice.

ANTON ŽAGAR (1937), ekonomist, nosilec samostojnega osebnega dela v Celju.

Delovna pot tovariša Žagarja se je začela v Tehnomerkatorju Celje, kjer je ob stalnem strokovnem izpopolnjevanju in vestnem delu opravljajl 20 let vrsto odgovornih delovnih nalog in samoupravnih funkcij.

Leta 1972 se je — vedno pripravljen za osvajanje in razvijanje novih tehnologij — vključil med nosilce samostojnega osebnega dela v naši občini. V stroki kovino-plastike je nastopil s novimi izdelki, zanimivimi za domači, predvsem pa za zunanji trg. Z doslej usvojenimi izdelki, katerih proizvodnjo povezuje s številnimi organizacijami združenega dela, sodeluje pri ustvarjanju pomembnega deleža deviz za družbeni sektor. Prvotno izvažanje njegovih izdelkov v vzhodne države se vse bolj širi v ZRN, Italijo in Francijo, z demonstracijami na mednarodnih sejmih in razstavah pa odpira možnosti prodaje tudi na druga zahodna tržišča.

Navedeno opozarja, da sodijo raziskovalno delo, osvajanje novih izdelkov, tehnične izboljšave ter proizvodnja svetlobnih teles tovariša Žagarja v sam vrh tovrstnih evropskih proizvajalcev.

S svojimi izkušnjami in izostrenim posluhom za razreševanje gospodarskih in socialnih problemov pa tovariš Žagar v okviru Obrtnega združenja Celje pomembno prispeva tudi k razvoju drobnega gospodarstva, oz. samostojnega osebnega dela tako v občini kot v širšem slovenskem prostoru.

RAZVOJNI CENTER CELJE. V sredini sedemdesetih let se je v Celju izrazito izpostavila potreba po formiranju strokovne, družbeno angažirane institucije, ki bo sposobna uresničiti razvojne težnje celjskega gospodarstva in hkrati zagotoviti osnove za njegovo prestrukturiranje. Naloga je bila zaupana novi delovni organizaciji — Razvojni center Celje. Skozi desetletno obdobje se je uspešno oblikoval in dograjeval njegov koncept družbeno angažiranega programa, v velikem delu usmerjenega v povezovanje Celja in celjskega gospodarstva s širšim jugoslovanskim prostorom, v zadnjem obdobju pa tudi v mednarodno delitev dela.

Tako Razvojni center že dalj časa načrtno neguje oblike združevanja dela in sredstev ob skupnem riziku ter povezovanju in prenosu znanja v jugoslovanskem prostoru. Vidni so zlasti rezultati povezovanja celjskega gospodarstva z gospodarstvi pobratenih občin kakor tudi pri implementacijskih projektih na manj razvitih območjih Jugoslavije.

Posebno pomembne za Celje pa so v Razvojnem centru, v okviru projekta »P« oblikovane strokovne iniciative za prestrukturiranje celjskega gospodarstva. Med razvojno najzahtevnejše procesne projekte sodi tudi projekt informatika in računalništvo, katerega rezultati so očitni v uspešnem delovanju poslovne skupnosti »Družbeni računalniški center«. Podoben uspeh doživlja tudi poslovna skupnost »YU BOUTIQUE«.

Ob navedenem poslovnem prodoru pa je Razvojni center razvijal samoupravne odnose, oblikoval strokovne osnove za procese odločanja, vzgajal razvojno in družbeno angažirane kadre ter odgovorno uresničujoč zastavljene cilje deset let sém, utiral svojevrstne, za našo prakso tudi nove poti.

KNJIŽNICA EDVARDA KARDELJA CELJE. Z organizirano knjižničarsko dejavnostjo se v Celju srečamo že v predvojnem obdobju, vendar so bili šele z ustanovitvijo okrožne Študijske knjižnice Celje leta 1946 podani temelji za razvoj knjižničarstva na profesionalni ravni.

Leta 1963 je ustanoviteljstvo nad Študijsko knjižnico prevzela SO Celje, leta 1973 pa sta se Študijska in Mestna knjižnica združili v Osrednjo knjižnico, današnjo Knjižnico Edvarda Kardelja. V vseh štiridesetih letih je Knjižnica nenehno skrbela za vsestransko rast; ob širjenju knjižničnega fonda in pridobivanju prostorov je načrtno razvijala tudi mrežo zunanjih oddelkov in podružnic v Vojniku, Štorah, Šmartnem v Rožni dolini in na Dobrni, posebno skrb pa namenjala razvoju oddelka za otroke in mladino, marksističnega oddelka in oddelka za študij.

Z več ko 300.000 knjižničnimi enotami in približno 30.000 bralci je ena največjih splošno izobraževalnih knjižnic v Sloveniji. Poleg svoje osnovne dejavnosti opravlja še matično dejavnost za razvoj drugega knjižničarstva v občini; nudi mentorsko pomoč šolam in usposablja druge knjižničarje; razvija domoznanske in posebne zbirke, da s tem pomembno prispeva k uveljavljanju znanstvenega dela; z občasnimi razstavami prispeva k pestrejšemu kulturnemu utripu občine in skupaj z INDOK centrom skrbi za sistematičen izbor časopisnih informacij o življenju in delu v Celju.

Rezultati 40-letnega dela študijskega oddelka in knjižnice kot celote so ob učinkovitem in strokovno usposobenem delovnem kolektivu nedvomno prispevali k hitrejšemu razvoju gospodarstva in družbenih dejavnosti, znanstveno raziskovalnega dela in dvigu kulturne ravni v občini.

Anton Žagar in Razvojni center Celje sta se denarni nagradi odrekla v korist posodabljanja bolnišnice v Celju. (Novi tednik, 24. julija 1986). Gl. tudi 58. pregled prostovoljnih prispevkov za modernizacijo bolnišnice v Celju v juliju. (Novi tednik, 21. avgust 1986)

Upošteva je podatek iz leta 1985, znaša število nagrajencev skupaj z nagrajenci 1986. leta 99. Imetniki tega občinskega »priznanja za najvišje dosežke, izredne stvaritve ali vrhunske uspehe na vseh področjih življenja in dela, ki so splošnega pomena za občino ali prispevajo h krepitvi njenega ugleda« so: 13 delovnih organizacij, 24 družbenih organizacij in društev, 7 krajevnih skupnosti in 55 posameznikov.

OPOMBE

¹ Na 2. seji občinske skupščine 29. maja 1986 je bila imenovana komisija v naslednjem sestavu: za predsednico dr. Danica Homan, podpredsednica SOB Celje, za člane pa: Ivan Andrejaš (IS SOB), Marica Frece (ZZB NOV), Zoran Kanduč (Združeno delo), Vili Končan (obč. svet ZSJ), Antonija Mešl (Krajevne skupnosti), Ivo Potočnik (ZKS), Janja Romih (ZSMS), Tone Rožman (SZDL) in Edvard Stepišnik (družbenopolit. zbor SOB); tajnica Irena Avguštin. (Po Delegatovem poročevalcu št. 6. z dne 7. 5. 1986.)

² Predloge so podali: Društvo medicinskih sester, Obrtno združenje, SOZD Merx, AERO TOZD Kemija Celje, Zdrav. center TOZD Skupne službe, Kmetijska zadruga, Krajevna skupnost Pod gradom, Kulturna skupnost občine, Razvojni center Celje in Blagovni center (Po sejnem zapisniku z dne 30. 5. 1986).

³ Vse po cit. zapisniku.

⁴ Po cit. zapisniku, a v uredništvu CeZb skrajšanem obsegu. Gl. tudi Novi tednik z dne 3. julija 1986.

GUSTAV GROBELNIK

LJUDSKI ODER

POGLAVJE V KRONIKI GLEDALIŠKIH AMATERJEV V CELJU*

Z odločbo mestnega ljudskega odbora Celje I/1 št. 1160/1 z dne 6. decembra 1950 o ustanovitvi Mestnega gledališča v Celju¹ kot gospodarske ustanove po 30. členu osnovnega zakona o proračunu² je bil storjen prvi uradni korak lokalnih dejavnikov k popolni profesionalizaciji gledališke dejavnosti v Celju po osvoboditvi. Z ustanovitvijo osnovne organizacije sindikata članov MG sredi februarja 1951 je bil postopek profesionalizacije tudi v družbenopolitičnem smislu dokončen.³ Dotedanjim amaterjem, ki niso želeli ali niso imeli pogojev, da bi se profesionalizirali, je bilo na voljo, da se poslovijo od odrskih desk ali pa da se vključijo v katero od ne ravno številnih dramskih družin sindikalnih kulturno-umetniških društev v Celju. Odgovorni dejavniki mestnega odbora Ljudske prosvete v Celju so odločili drugače.

Tajnica mestnega odbora LJUDSKE PROSVETE⁴ Marica Frecè je 12. oktobra 1951 na plenumu MOLP zbranim amaterjem in društvenim delavcem⁵ predložila, da je s profesionalizacijo bivšega Ljudskega gledališča ostala amaterska dramska dejavnost omejena le na nekaj priložnostnih uprizoritev dramskih skupin sindikalnih KUD. Odsotnost organiziranega gledališkega amaterstva je bila opazna prav ob tekmovanju KUD v počastitev 10-letnice ustanovitve OF, medtem ko je razmeroma visok nivo bil zaznan le v pevski kulturi. Da bi zagotovili bolj načrtno in umetniško sprejemljivejšo odrsko dejavnost, je MO LP sklenil ustanoviti novo amatersko gledališče z imenom »Ljudski oder«. Ta naj bi pod primernim umetniškim vodstvom združeval dosedanje amaterje, pritegnil pa še druge odrske navdušence. V ta namen je izvršni odbor MO LP predložil nekaj imen iz javnega življenja, ki bi prevzeli organizacijsko in umetniško vodstvo predlaganega Ljudskega odra. Na osnovi tega

* Napisano kot replika na pisanje o »Amaterskem gledališču« in o »amaterskih gledališčnih«, ki so »po ustanovitvi poklicnega gledališča v Celju leta 1950 ostali pri amaterjih« in »ustanovili Delavski oder« itd. v brošuri DPD SVOBODA CELJE, 1919—1979, 60 LET DELOVANJA. Celje 1979. Str. 31 in 32.

predloga so udeleženci izvolili prvi upravni odbor in umetniški svet Ljudskega odra v naslednji sestavi: predsednik Albin Podjavoršek, prof. učiteljišča; podpredsednik Fran Roš, književnik; tajnik Jože Kroflič, faktor Celjske tiskarne; blagajnik Anica Tovornik, bančna uradnica; za tehnično delo pa elektriški mojster Ivo Umek; v umetniški svet so bili predlagani šolniki Tone Zorko, Angelca Sadar, Fran Roš in G. G. ter umetnostni zgodovinar Tone Stupica; medtem ko bi prva dva delovala tudi kot režiserja, je bila drugim trem naložena dramaturška skrb.⁶

Sodeč po sklepih, sprejetih na oktobrskem sestanku, so ustanovitelji Ljudskega odra zastavili delo kaj ambiciozno: zaradi študija bodo člani Ljudskega odra redno obiskovali predstave Mestnega gledališča, organizirali bodo gostovanja mariborskega in ljubljanskega narodnega gledališča, odločili so se za kolektivno delo »pri krojenju kostumov« in pri odrskih opravilih, za svoje prizorišče so si zagotovili oder in dvorano Narodnega doma, tedaj sedež okrajnega ljudskega odbora Celje-okolica. Do konca leta 1951 so se zvrstile kar tri seje njegovega vodstva.⁷ Od sprejetih sklepov, ki naj bi novorojenca organizacijsko hitro in za trajno postavili na noge, omenjam imenovanje gledališkega gospodarja, odprtje bančnega računa in imenovanje finančnih pooblaščenecv, organizacijo predprodaje vstopnic, navezavo stikov s sindikalnimi gledališči Jesenice, Kranj, Novo mesto, Kočevje, Trbovlje, s Šentjakobskim gledališčem in dr., sklep o otvoritveni predstavi (šlo je za Tomažičevo dramatzacijo Mlinarjevega Janeza v režiji Toneta Zorka), sklep o izdaji gledališkega lista (urednik Albin Podjavoršek), sklep o proslavi 30-letnice gledališkega udejstvovanja Angelce Sadarjeve, sprejeta je bila pobuda za zahvale za prvo denarno pomoč delovnih organizacij ter za nove prošnje v isti zadevi itd., itd.

Ustanovitev Ljudskega odra tudi v širši javnosti ni ostala nezapažena. Tako je Ljudska pravica dne 24. novembra 1951 poročala pod naslovom »V Celju imajo Ljudski oder«, da ustanovitelji »niso začetniki v svoji umetnosti«, da je »njihov začetek tih in skromen, le nekaj besed v Savinjskem vestniku⁸ kot obvestilo in nič več« itd. V istem zapisu avtor i. že nakazuje usmeritev Ljudskega odra, češ da ustanovitelje »vzlic vsej skromnosti preveva ena misel, dati z umetnostjo celjskemu preprostemu človeku čim več domačnosti, vedrine, prisrčnosti in ljubezni. (Podčrtal G. G.) Pisec je hkrati opazil, da je novo gledališče »naletelo na nekaj nasprotnih mišljenj«, toda ustanovitev Ljudskega odra zagovarja z dvema razlogoma: prvič je »Celjsko mestno gledališče doslej s kakovostnimi in umetniško zrelejšimi deli presegalo raven izobrazbe našega preprostega človeka, ki zaradi tega ni našel poti vanj. Zato je bilo nujno ustanoviti oder, ki bo »našemu človeku dostopnejši in razumljivejši« ter drugič — z manj prepričljivim razlogom, da je Ljudski oder »okrog sebe zbral vse ljubitelje gledališke umetnosti«...

V Gledališkem listu Mestnega gledališča 1951—1952, str. 44 pa so poklicni gledališčniki pozdravili ustanovitev Ljudskega odra, češ da Mestno gledališče »sicer ni zaprlo vrat pred gledališkimi prostovoljci, saj je pri sedanjem staležu poklicnega kadra še vedno tu in tam navezано na njihovo sodelovanje. Toda, jasno — take prilžnosti ne morejo odžejati igralske žeje številnejšega zbora amaterjev, zato je spričo tega in spričo nestalnosti drugih amaterskih družin ustanovitev Ljudskega odra prej ko slej potrebna«...

Na poslanico, naslovljeno na »sindikalna gledališča« na Slovenskem, pa je 26. decembra 1951 s čestitko in željo »po čim ožji povezavi« odgovorila le uprava Ljudskega gledališča Koper s podpisom Evgena Freliha.

Da je šlo v primeru Ljudskega odra za zaresno ljudskoprosvetno ustanovo, priča uradni dopis s konca decembra 1951, ki zahteva določene podatke za uradno statistiko.⁹

Sodeč po dopisu, se pravi po odgovoru Polonce Juvanove iz Cerkelj dne 3. septembra 1951,¹⁰ ki ga je poslala režiserju Tonetu Zorku, da namreč lahko izposluje prepis igre »Vesela božja pot«, če se ji nakaže 1.250 din ter primerna količina papirja in indigovega papirja, pa po odgovoru, ki ga je naslovilo na režiserja Zorka Sentjakobsko gledališče po Ani Grgurevič 11. oktobra 1951,¹¹ da lahko proti kavciji 800 din posodijo tekst igre »Danes bomo tiči«, je moč skleniti, da se je Zorko že pred ustanovitvijo Ljudskega odra, oziroma pred konstituiranjem njegovega umetniškega sveta odločil za primerno otvoritveno predstavo, primerno v duhu gledališča »za širše ljudske množice« oziroma za »raven našega preprostega človeka«... Odločil pa se je za Tomažičevo dramatisacijo Mlinarjev Janez, v slogu ljudske igre v 5 dejanjih prirejene zgodbe o Teharčanih in Urhu II., zadnjem celjskem grofu.¹²

Z organizacijsko-mobilizatorskega vidika je bila odločitev umestna, saj je uprizoritev predstavila kar 23 amaterjev — nekaj starejših, predvojnih (Angelca Sadar, Boris Šinigoj, Janja Tavčar-Škorjanc, Cvetko Vernik) še več pa mlajših navdušencev za gledališki oder. Dnevni tisk je 9. januarja 1952 najvil uprizoritev z opombo, iz katere je zelo radovedno pričakovanje, zagotovo pa tudi radovednost poklicne konkurence, ker da je »mnogo razgovorov pred kratkim v Celju povzročila ustanovitev Ljudskega odra, ki ima namen podajati ljudem predvsem ljudsko igro ter dvigati v našem preprostem človeku ljubezen in zanimanje do igralske umetnosti«. Otvoritvena predstava je bila hkrati programirana kot počastitev letne skupščine mestnega odbora Ljudske prosvete ter 30-letnice gledališkega udejstvovanja igralce Angelce Sadarjeve.¹³

O premieri 10. januarja 1952 je, potem ko so se na (pre-)majhnem odru Narodnega doma zvrstile še tri ponovitve,¹⁴ poročal Savinjski vestnik dne 19. januarja 1952. Pisec, ki se »vzdržuje korektnega« pisanja o sami predstavi in o »vzrokih težkega vzdušja« ki leži nad posameznimi krogi kulturne dejavnosti v Celju,¹⁵ pa dobrohotno pohvalo sklepa z mislijo da »si Celje takih predstav želi in verjame, da bo pot Ljudskega odra šla vztrajno navzgor«...

Za trajni dokumen o pojavu Ljudskega odra 1952 pa je šteti Gledališki list, izdan za njegovo prvo odrsko predstavitev. Dokumentarna vrednost lista ni toliko v priložnostnih besedilih (zasedba vlog v Mlinarjevem Janezu, Orožnov zapis o Teharskih plemičih, ponatis Aškerčeve Celjske romance idr.) kolikor v sporočilih najvidnejših dejavnikov v mestnem odboru Ljudske prosvete, ki je sprožil in zasnoval Ljudski oder. To so izjave in mnenja Antona Aškerca, predsednika mestnega odbora Ljudske prosvete, Albina Podjavorška, tedaj predsednika Ljudskega odra, in Toneta Zorka, njegovega prvega režiserja — izjave in mnenja, ki nedvoumno utemeljujejo potrebo in ljudskoprosvetni smisel Ljudskega odra.

»Naše Mestno gledališče, ki se je razvilo prav tako iz okrilja Ljudske prosvete v profesionalno ustanovo, je dobilo druge naloge in ne more posvečati tiste pozornosti amaterskemu prizadevanju, kot prej... Tako je Ljudski

oder nov, prepotreben člen kulture in prosvete, ki ima namen vzgajati sebe in občinstvo v ljubezni do igralske umetnosti in kulturnih vrednot. Posredovati predvsem ljudsko igro in uvajati naše delovne ljudi v razumevanje za gledališko življenje. Pri istočasnem iskanju in razvijanju talentov za igralsko umetnost bo vršil še veliko vzgojno nalogo, s katero bo organsko podprl tudi naše Mestno gledališče, ki bo v njem lahko čutilo svoje zaledje...« in »pomagal bo našemu podeželju z organizacijskimi nasveti in posredovanjem zdrave, sodobne ljudske igre.« (Anton Aškerc)

»Z nastankom poklicnega gledališča pa je nastalo vprašanje, kdo naj nadaljuje s tradicijo Ljudskega gledališča, ki je kot organ Ljudske prosvete vršilo važno kulturno-prosvetno funkcijo pri vzgoji širših ljudskih množic... Lepo število igralcev-amaterjev je ostalo tako rekoč »brez službe«... Nadaljevanje dela teh idealnih sodelavcev v korist ljudstva je bilo treba na vsak način omogočiti... Ne gre za to, da bi »ljudstvu« posredovali »ljudsko« umetnost. Mnenja smo, da je umetnost samo ena. Vemo pa, da prihajamo do primerne izobrazbe preko raznih stopenj in da se je treba pri tem držati neke učinkovite metode... tu ima važno vlogo tudi ljudsko gledališče. Zato bo Ljudski oder gojil v prvi vrsti pravo ljudsko igro... Poleg Tomažičevega Mlinarjevega Janeza bo Ljudski oder pripravil še Veselo božjo pot, Dva ducata rdečih rož, Roševo veseloigro z glasbo in petjem Še ptički so veseli ter Žene na Niskavuoriju.« (Albin Podjavoršek).

»Zapisano je bilo, da naj Mestno gledališče kot poklicna ustanova posreduje umetniško dognane predstave domače in tuje klasike, da igra komade z nesporno umetniško kvaliteto... komade, ki zahtevajo čas in specializacijo, delo, napor in polno koncentracijo. Tega ne moremo zahtevati od amaterjev in napačno bi bilo, če bi se ustanova, slična Ljudskemu odru, lotevala del, ki so namenjena izključno poklicnim odrom... Zato se je umetniški svet Ljudskega odra odločil, da sestavi za letošnjo sicer okrnjeno sezono repertoar splošno ljudskega karakterja; le kot dopolnilo naj bi dali na oder komade lahkotnejše teme in oblike moderne in klasične dobe... Poleg glavne naloge — vzgajati široke ljudske močice, je motto Ljudskega odra tudi zabavati človeka in mu večati življenjsko radost.« (Tone Zorko)

List je uredil Albin Podjavoršek.¹⁶ Izšel je na 16 straneh v 600 izvodih,¹⁷ z desetimi oglasi večinoma zasebnih obrtniških firm. Tiskala ga je Celjska tiskarna.

Ponovno, drugič, je Podjavorškov »Ljudski oder« izšel še maja 1952, in to za drugo premiero Ljudskega odra Aldo de Benedetti, Dva ducata rdečih vrtnic. Urednik je objavil Uvodno besedo režiserke Angelce Sadar ter Roševo kramljanje o zakonskem trikotu. Hkrati je list napovedal Roševo veseloigro s petjem (skladatelj Avgust Cerar) kot »slavnostno predstavo za 500-letnico mesta Celja«.¹⁸ Žal je ostalo le pri napovedi, zakaj uprizoritev Dveh ducatov rdečih vrtnic 13. maja 1952 in tri ponovitve 15., 17. in 18. maja 1952 so bile zadnji nastop Ljudskega odra v ustanovni sezoni 1951/52. Ocenjevalčevo obžalovanje, da si »uprizoritve mnogi niso ogledali«²⁰ ni spodbudilo k dodatnim ponovitvam ne k novim uprizoritvam. Po majskih predstavah 1952 je vse do jeseni bil Ljudski oder le statistična enota v evidenci ljudskoprosvetnega življenja v Celju.²¹

LJUDSKI ODER — odbor in sodelavci leta 1952 ob premieri Tomažičevega Mlinarjevega Janeza.

Sedijo od leve na desno: režiser Cveto Vernik († 1984), režiser Tone Zorko, književnik Fran Roš († 1976), režiser Angelca Sadar, predsednik prof. Albin Podjavoršek († 1980), računovodja Anica Tovornik, lučni mojster Ivo Umek († 1983), tajnica mestnega odbora Ljudske prosvete Marica Frecè, šepetavka Ljubica Tonjuti.

Po izjavi Marice Frecetove (9. 8. 1985) so opazni del ansambla sestavljali tedanji učiteljskičniki — člani dramske sekcije KUD »Oton Zupančič« na tedanjem učiteljskišču, danes Srednja pedagoška šola. V drugi vrsti, tretji z leve učiteljskičnik Rudi Lešnik, danes dr. pedagoških znanosti in univ. profesor v Mariboru.

Toda pazljivi spremljevalec domačega gledališkega življenja je mogel opaziti, da članstvo Ljudskega odra ni držalo križem rok: svoje odrske navdušenje in talente je uveljavljalo pri gledališki družini sindikalnega kulturno-umetniškega društva »Mirko Koželj-Rogel«, pri združnikih na Babnem in pri »Svobodi«, največ pa na poklicnem odru Mestnega gledališča. Lojze Filipič (1921—1975), tedanji dramaturg MG, navaja v 8. številki Gledališkega lista sezone 1952/53, str. 274 kar 13 »nepoklicnih igralcev, ki v zadnjih sezonah stalno sodelujejo pri Celjskem gledališču«. ²²

A če so rojenice naložile Ljudskemu odru nadaljevanje tradicije Ljudskega gledališča, njegovega prednika, bi to bilo mogoče le ob enaki organizaciji dela in ob enakih materialnih, tehničnih in finančnih pogojih, ob kakršnih je Ljudsko gledališče postalo poklicna ustanova.

Tako pa so se pri Ljudskem odru vpregli v Tespisov voz brez garderobe, brez opreme in brez beliča, odvisno od miloščine najuvidnejših delovnih kolektivov, povrh pa še brez primernih delovnih prostorov. Šele sredi junija 1953 je preselitev Mestnega gledališča iz dvorane bivše Ljudske posojilnice (da-

našnjega kina Metropol) v novo gledališko hišo omogočila Ljudskemu odru vselitev v ustrežnejše delovne prostore in s tem zagotovila osnovni pogoj za redno in nemoteno delo. V lastni dvorani je vzniklo upanje za njegovo obnovo tem prej, ker se je Ljudskemu odru pridružila najagilnejša gledališka družina »Mirko Koželj-Rogel« pod vodstvom Cveta Vernika.²³

Pridobitev dvorane, se pravi stalnega delovnega prostora, je dejansko sprožila reaktivacijo Ljudskega odra. Ta se je naprej odrazila v reorganizaciji uprave. Do tedaj običajni naziv predsednik je bil zamenjan z nazivom intendant; dobil ga je režiser Tone Zorko. Hkrati je kazalo vzpostaviti obseg in način sodelovanja z Mestnim gledališčem.²⁴ V Mestnem gledališču pa so predlog Ljudskega odra za koordinacijo v prirejanju predstav razumeli kot »afront proti poklicnemu gledališču«, priznavajoč hkrati, da je »v sedanjem položaju celjsko gledališče glede amaterjev odvisno od Ljudskega odra.«²⁵ No, nervoza — spremljevalka igralskega zanosa na obeh straneh, se je kmalu polegla: na strani Mestnega gledališča z namestitvijo poklicnih igralcev, na strani Ljudskega odra pa z vživetjem v delovne razmere, ki jih je dopuščal čisti amaterizem.

Medtem smo za sezono 1953/54 pri Ljudskemu odru delo resno zastavili. Kazalo je celo na vzporedni študij dveh iger hkrati, če vzamemo v poštev prošnjo, naslovljeno sredi julija na ljubljansko Šentakobsko gledališče²⁶ za izvod Nestroyevega Lumpacija Vagabunda; ostalo pa je le pri Zorkovi odločitvi za Nušičeve Žalujoče ostale kot otvoritvene predstave.

V vsej sezoni je Ljudskemu odru uspelo postaviti na oder kar 5 del (B. Nušić, Žalujoči ostali, premiera 19. 11. 1953; L. Anzengruber, Slaba vest, premiera 4. 2. 1954; M. Lorbar, K 324/52, premiera 25. 2. 1954; P. Roseger, Vesela božja pot, premiera 21. 5. 1954; T. Čufar, Mali Babilon, premiera 3. 6. 1954) in z njimi 21-krat nastopiti (dve napovedani predstavi Malega Babilona 5. in 6. junija 1954 sta zaradi povodnji odpadli). V režiji sta se razen v enem primeru²⁷ menjavala Tone Zorko in Cveto Vernik.

Ocenjevalec obnove Ljudskega odra je v krajevnem tisku²⁸ takoj v začetku priporočil »večjo skrb za jezik in opremo«, dasi je amaterjem priznal »gledališko uporabnost«, drugič pa pohvalil nastop mlajših igralskih moči ob »zvestih starih igralcih«; po »Slabi vesti« je zapisal, da je vživetost igralcev v igro bila zadovoljiva, glede idejnosti pa je »z uprizoritvijo Ljudski oder nedvomno nasedel na sipino«; vzporedno je zlasti mlajšim igralcem priporočil »poglobitev v vlogo, psihološko razčlemba vloge, opazovanje dnevnega življenja, študij dramatike, življenjepisov in spominov velikih igralcev, obiskovanje gledališča, stik s poklicnimi igralci« itd. Sredi sezone je zaznal »že dokaj čisto izgovorjavo, brez običajnih zahajanj v narečje«, in naštel osem novih igralcev kot »lep dokaz o razvoju Ljudskega odra«. Oцени za zaključni uprizoritvi sta sicer izostali, toda tudi napovedi teh kot prejšnjih uprizoritev so zgovorne v odslikavi sodelovanja Ljudskega odra s kulturno-umetniškim delom zunaj lastnega kroga: »garderobo je radevolje posodilo Mestno gledališče, »igro poživilja godba in nastop plesne skupine LMS Sp. Hudinja«, pri igri bo »sodeloval tamburaški orkester SKUD France Prešeren«, z igrami se bodo odpravili na gostovanje v okolico. Res se je Ljudskemu odru v sezoni 1953/54 šestkrat odgrnila zavesa tudi na vaških odrih (Topolšica, Medlog, Kozje, Socka, Kristan vrh (Sempeter na Medvedovem selu), Trnovlje): petkrat za Žalujoče ostale, enkrat za Slabo vest.²⁹

Za vsako premiero smo izdali gledališki list,³⁰ torej je izšlo pet števil, prve tri v izdaji mestnega odbora Ljudske prosvete, zadnji dve v izdaji samega Ljudskega odra. V formatu A5 in v obsegu pol tiskovne pole (8 strani) ga je tiskala Celjska tiskarna, današnji AERO TOZD Grafika.

Razen običajnega pregleda nastopajočih in sodelujočih je list uvodoma objavljala ponatise ali povzetke znanih dramaturških in literarno zgodovinskih študij o predvajanem delu, pripise vsakokratnih režiserjev, sem in tja tudi druge članke o gledališki umetnosti vobče, ob robu pa novice o domači gledališki oziroma prosvetni aktivnosti.

Sodeč po dokumentiranih naročilih, je bilo nekaj zanimanja za list tudi zunaj Celja.³¹

List se je vzdrževal z oglasi domačih delovnih organizacij, oglasi pa so bili izposlovani po zvezah iz lastnega kroga.³²

V sezoni 1953/54 je bila zastavljena tudi navezava naših amaterjev z drugimi sorodnimi gledališči zaradi vzajemnih gostovanj.³³ Ta sicer niso bila v vseh primerih uresničena, toda odkrivajo vnovično in obetavno igralsko zagnanost Ljudskega odra. V ta sklop popularizacije in prizadevanj po čim dovršenejšem nastopu dodajmo še izmenjavo informacij z avtorjem Martinom Lorbarjem (Kočevje).

V luči statistike za koledarsko leto 1953³⁴ je Ljudski oder po stanju 31. 12. 1953 štel 28 aktivnih članov (15 moških in 13 žensk), uprizoril pa 8 gledaliških predstav (8 uprizoritev Žalujočih ostalih); od 1. 1. do 31. 12. 1953 je imel 152.104 din dohodkov, stroškov pa za 89.827 din, ki jih je kril tudi z dotacijo v znesku din 40.000,—, poslovno leto 1953 je torej zaključil z 62.277 dinarjev pribitka.

Proračun za leto 1954,³⁵ sestavljen po tedaj veljavni metodi, je predvideval za 67.000 din osebnih izdatkov (honorarji režiserjem, šepetavki, elektrikarju, frizerju in blagajniku ter 6 % avtorsko pravne zaščite), tvarnih izdatkov — od pisarniških potrebščin, kurjave in razsvetljave, najemnine za dvorano itd. do stroškov plačilnega prometa — za din 293.000, funkcionalnih izdatkov — scenerija (načrti in izdelava) zavese, izposojnina gledališke garderobe ipd. pa za 895.000 din, to je skupaj za 1.255.000 din vseh izdatkov, le okoli 10 % te vrednosti so kanili amateriji kriti z vstopnino (130.000 din), razliko 1.250.000 dinarjev naj bi, računajoč na »botre« v občinskem proračunskem organu, krili z dotacijo.

Po statistiki za leto 1954 je bilo Ljudskemu odru dotirano 570.000 din, inkaso in oglasi pa so mu vrgli 331.086 din. Iz zahvale, naslovljene na predsedstvo Ljudskega odbora mestne občine,³⁶ sledi, da je bila dotacija uporabljena že v prvi polovici leta, m. dr. za nabavo zavese.

Kot je v družtvih navada, je pri Ljudskem odru sezono v upravnem smislu sklenili njegov upravni odbor s sejo (ali sestankom?) dne 1. julija 1954. Iz skiciranega zapisnika je razvidno, da je po vseh prihodkih in odhodkih bilo v blagajni 36.501 din. 3.000 din od tega salda so namenili za pomoč poplavljenecem, enkratni honorar v isti višini pa blagajničarki, medtem ko so »pomožnemu« — šalterskemu blagajniku namenili po 500 din od predstave.³⁷

Na drugem mestu je bil sklep, da se naloži kartoteka igralcev (rojstni podatki, poklic, stanovanje, odigrane vloge). Sklep ni bil izvršen. Škoda!³⁸

V luči napovedanega velikega zborovanja na Ostrožnem pri Celju («Štarska v borbi») 19. septembra 1954, na katerem je govoril J. B. Tito, so za 5. september predvideli eno predstavo. V nadaljevanju te kronike je povedano, da je to bila premiera Sedmorica v kleti dne 16. septembra.

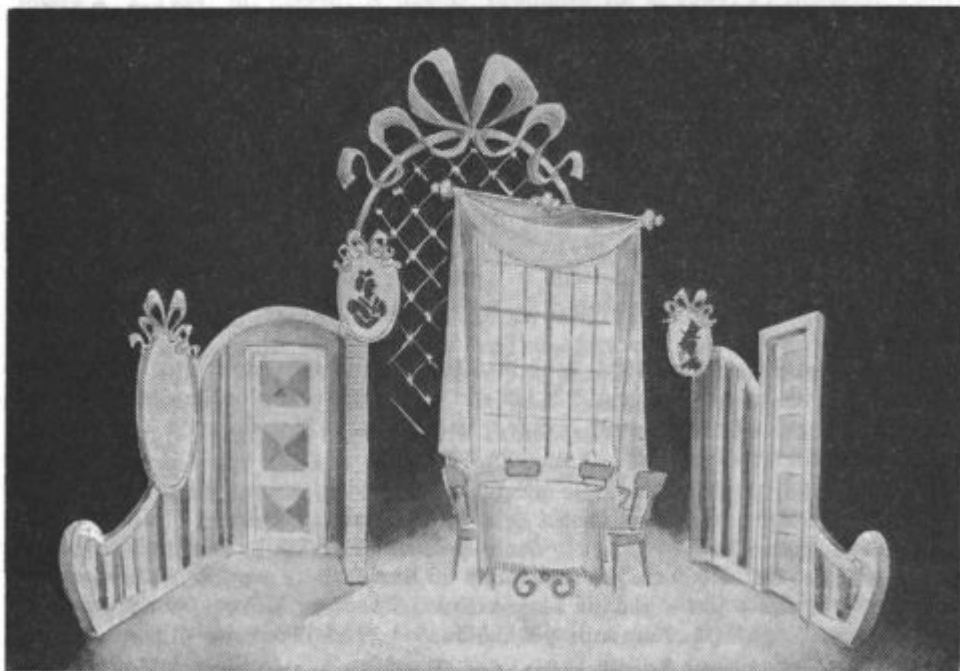
Končno je tu še sklep, da se z novo sezono 1954/55 v preddverju dvorane Ljudskega odra v že od prej predvidenem prostoru v ta namen, organizira buffet (Cveto Vernik).

V kratkem: tudi navedeni ukrepi merijo na prizadevanje, da bi Ljudski oder v vseh ozirih zaživel kot polnovreden subjekt kulturnega in družbenega življenja v Celju.

Če nadaljujemo kar s statistiko za koledarsko leto 1954, zapišimo, da je število igralcev Ljudskega odra ostalo skoraj nespremenjeno: 27 — 17 moških in 10 žensk, dal pa je 34 predstav (4 igre iz drugega dela sezone 1953/54 in 4 iz prvega dela sezone 1954/55), od tega doma 30, 4 pa drugod.

Z izjavo, da ne nameravajo iz Ljudskega odra napraviti »nekak celjski Šentjakob ali Komorno gledališče«,³⁹ pa vendar z nezmanjšanim igralskim navdušenjem, je Ljudski oder svojo tretjo sezono 1954/55 zastavil z naslednjo programsko usmeritvijo:

— uprizarjanje igralsko manj zahtevnih del, ki pa bodo za udeleženca jezikovno, literarno in splošno kulturno vzgojnoizobraževalna priložnost;

Vlado Rijavec: Scena za Gogoljevo »Zenitev«.

— gostovanja tam na podeželju, kjer profesionalnim odrsko zahtevnim predstavam to ni mogoče;

— skrb za kulturno vzdrževanje dvorane tudi za potrebe drugih družbenih organizacij;

— ustvarjanje gledališkega fundusa, ki bo na voljo tudi drugim ljudskim odrom.⁴⁰

Širina zastavljenega delovnega programa je spodbudila izvršni odbor celjskega okraja Ljudske prosvete Slovenije, da je sklical vse režiserje amaterskih gledaliških skupin celjskega okraja — odzvalo se jih je 21 — na razgovor o repertoarju, o tečajih, o medsebojni povezavi in sodelovanju, o prirejanju gledaliških festivalov kot priložnosti za razpis ljudskih iger, tekmovanj itd. Med sklepi je n. pr. brati, da se bosta Mestno gledališče in Ljudski oder naprosila, da bi smeli režiserji prisostvovati tej ali oni vaji.⁴¹

Kot že rečeno je Ljudski oder prvo igro, dramo Slavka Kolarja Sedmorica v kleti, uprizoril v skrajno skromnih razmerah za proslavo »Stajerska v borbi«. Spričo dobre režije (Cveto Vernik) in igre je premierska uprizoritev odjeknila pri občinstvu z nedeljenim priznanjem — najučinkoviteje odigran zaključek II. dejanja je sprožil aplavz, še preden je padla zavesa.⁴²

Medtem ko je tekla Vernikova uprizoritev v Celju za praznovanje »Stajerska v borbi« in v korist partizanskih sirot (27. 11.) ter v okolici (Babno, Štore, Škofja vas) in ko se je začelo s pripravami za naslednjo premiero, si je bilo treba olajšati finančno breme, naloženo Ljudskemu odru z razmeroma visoko najemnino za dvorano.

Lastnik dvorane in stranskih prostorov, današnjega kina Metropol, je bila Narodna banka FLRJ, podr. Celje-okolica, njen najemnik po pogodbi iz leta 1953⁴³ pa mestni odbor Ljudske prosvete Slovenije; le-ta pa jo je dal na razpolago Ljudskemu odru, zanj in za druge občasne uporabnike, društva in družbene organizacije. Z združitvijo mestnega odbora LPS in okrajnega odbora LPS⁴⁴ je mestni odbor LPS odstopil najemne pravice Ljudskemu odru. Domala istega dne, ko je Ljudski oder predlagal svetu za gospodarstvo mestne občine, da bi se dvorana »izločila iz osnovnih sredstev Narodne banke, saj osnovni bančni dejavnosti tudi dejansko ne služi ter se kot ljudskoprosvetna dvorana last skupnosti dodeli v popolno upravo okrajnemu odru LPS«,⁴⁵ je s spremembo najemne pogodbe med NB Celje-okolica in Ljudskim odrom z dne 30. 12. 1954 bil le-ta od 1. 1. 1955 zavezan plačevati 12.000 din mesečne najemnine, posebej pa električni tok in ogrevanje dvorane...

In ker se »družinica Ljudskega odra ni zbrala zato, da bi bila le bolj ali manj zanesljiv upravitelj najbolj uporabne, a najbolj zapuščene dvorane v najlepši stavbi našega napredujočega mesta«,⁴⁶ je med temi upravnimi skrbmi postavila na oder »fletno in srčkano igrico« (Osip Šest) Peg, srček moj. Ocenjevalec jo je registriral kot »prav dobrodošlo veseloigro«, v kateri je po zaslugi režiserja Toneta Zorka uspelo igralcem »podati dokaj vrednot igre, ki so preko živih besed, gest in pogledov na odru postajale doživetje in last številnih gledalcev«. ⁴⁷

Takoj za »Pegico« je Cveto Vernik uprizoril Petrovičevo »vaško šalo v treh dejanjih« Vozel, igro, ki je naletela na »vedro soglasje«, ⁴⁸ doživela pa 8 predstav, največ že v naslednjem letu v okolici (Štore, Rimske Toplice, Babno, Ponikva, Tabor v Savinjski dolini), Angelca Sadarjeva pa osnovnošolcem za

novo leto Kristine Brenkove Igro o bogatinu in zdravilnem kamnu, mladinsko igro, v kateri so poleg starejših članov sodelovali tudi otroci. Angelca Sadarjeva, tisti čas učiteljica in velika ljubiteljica odrske umetnosti, je za to priložnost izpovedala, da je »spoznala veselje in zanimanje mladine do gledališke igre«, zato meni, da je »treba splošno pozornost posvetiti vprašanju mladinske literature, otroških igrin in strokovni izobrazbi igriških vodij«.49

Kljub temu, da še nismo bili sredi gledališke sezone, smo že mislili na sklep sezone, ki bi ga posvetili desetletnici povojnega amaterskega gledališkega življenja v Celju. Jubilej naj bi obeležili z uprizoritvijo primerno lažje Molièrove komedije v režiji mariborskega režiserja Frana Žižka.⁵⁰ To bi bila tretje Žižkova postavitev iz Molièrovih komedij v Celju (1952 Šola za žene, 1953 Namišljeni bolnik, oboje pod streho poklicnega Mestnega gledališča).⁵¹ Žal do realizacije tega resnega projekta ni prišlo. Lahko, da so Žižkovo pisanje »Oglasite se zato februarja, ko Vam bom lahko določnejše odgovoril, kako in kaj« pristojni sprejeli in razumeli kot »gostovanje neizvedljivo«.

Pač pa smo za sredino sezone uprizorili dramatzacijo (Jože Fister) Haškovega Švejka. Priprave za uprizoritev so stekle že dva meseca prej tudi v oddelku za oskrbovanje ljudskoprosvetnih društev in odsekov LPS v Ljubljani, kjer so imeli izdelati več avstroogrskih vojaških uniform, v katere je bilo treba predstavo »obleči«.52 Še ne v štirih tednih — od 11. januarja do 6. februarja 1955 smo »Švejka« kar šestkrat uprizorili, štirikrat v mestu, dvakrat v okolici (Babno, Šempeter v Sav. dolini). Prehode med posameznimi slikami (11) je s starimi skladbami krajšal tamburaški orkester KUD »France Prešeren« p. v. Janka Hočevarja.

»Izmed letošnjih veseloiger je komedija Dobri vojak Švejk našla najugodnejši sprejem v občinstvu...« je, analizirajoč dramaturgijo in samo postavitev komedije, zapisal ocenjevalec Ivo Svarc v Celjskem tedniku dne 21. januarja 1955.

Na formiranje Ljudskega odra v amatersko gledališki servis (izposojanje garderobe, izposojanje dramskih besedil in rekvizitov, uporaba dvorane itd.) kaže angažiranje honorarnega ekonomista (imenovan je bil železniški uradnik Albin Frecé, brat tajnice MO LPS), organizacijsko utrjevanje gledališke družine pa tudi montaža napisa LJUDSKI ODER nad glavnim vhodom v dvorano.⁵³ Spominu kaže ohraniti tudi podatek, da je bilo 5 odrskih del sredine sezone 1954/55 uprizorjenih 24-krat, gledalo pa jih je 5853 ali povprečno 277 ljudi, to je dobrih 33 % več kot v pretekli sezoni.⁵⁴

Dva meseca potem, ko je »šel« Švejk z odra, sta mu skoraj istočasno sledili Schurekova Pesem s ceste (režija Cveto Vernik) in kitajska igra Kvej-Lan (režija Tone Zorko, scena Vlado Rijavec, mariborski scenograf), delo, ki ga je spisal hrvatski književnik Vojmil Babadan, prevedel pa Emil Frelih, in je v prvem delu, t. j. v prvih dveh dejanjih, dramatzacija svetovnega romana Pearl S. Buckove Vzhod in zapad, v drugem, t. j. v tretjem in četrtem dejanju pa dramatikov samostojni razplet, čeprav je tudi v njem najti sledi drugih pisateljicinih del, n. pr. Prva žena.

Medtem ko je bil kritik za Pesem s ceste mnenja, da bi gledalec, »ki bi v igri iskal globljih resnic življenja ali sodobnejših motivov v delovanju oseb, odšel nezadovoljen in zlasti notranje neutešen«,55 ter da bi se »vložen trud verjetno moralno izdatneje vračal ob besedilu kake sodobnejše in našim prili-

kam primernejše igre, je za Kvej-Lan zapisal, da »malokatera drama razvija v gledalcu v taki meri smisel za notranje, duševno doživljanje kot štiridejanka Kvej-Lan. Vsaka misel in kretnja je v njej tako značilen izraz notranjega doživljanja, da zaživimo med igro bolj s tem, nego z zunanostjo nastopajoče osebe«, pa da bi »preprosta, a skladna scena tov. Vlada Rijavca lahko vsebovala še kako značilnost kitajske kulture, kar bi izboljšalo tudi celotni vtis igre« in končno še, da je »režiser Tone Zorko z dobro zasedbo vlog uspešno izoblikoval mnoge potankosti in posebnosti igre, čeprav vseh ni mogel obseči«. ⁵⁶

Pesem s ceste, »prežeta z neko vedrino in kljub resigniranosti tudi z vero in predanostjo človeški vrednosti — življenju«, ⁵⁷ je utihnila po petih uprizoritvah v aprilu 1954, Kvej-Lan s preprosto, človeško toplo in vsakomur razumljivo vsebino, ⁵⁸ pa so po treh uprizoritvah odložili za reprize v začetku naslednje sezone. ⁵⁹ Dasi bi slednja kot sedma predstava v sezoni že lahko pomenila zaključek sezone, so čez mesec dni (17. 6.) igralci Ljudskega odra v organizaciji Društva prijateljev mladine, a v režiji Bogdane Vrečkove, tedaj že bivše članice Mestnega gledališča, in v inscenaciji Vlada Smeha, darovali osnovnošolskim pionirjem za konec šolskega leta štiri uprizoritve Golieve igrice Srce igračk. Po pisanju ocenjevalca ⁶⁰ je igra uspela in izpolnila vrzel v uprizarjanju otroških predstav v Celju.

Se več! Na povabilo mestnega odbora Zveze borcev NOV Celje ⁶¹ naj bi Ljudski oder »za proslavo praznika mesta Celja in dneva vstaje« uprizoril Borove Raztrgance. Uprizoril naj bi jih na prostem, predvidoma na drsališčnem prostoru v mestnem parku na predvečer praznika, t. j. 19. julija. Ker je bil amaterjem za realizacijo tega vabila potreben temeljit premislek, (vmes so tekle tudi vaje za uprizoritev Golieve igre) odgovor ni sledil z obratno pošto, zato ga je organizator 6. junija urgiral, saj je odgovor terjala tudi bližina proslave. No, Raztrganci so bili v zahodnem delu mestnega parka ob vznožju »Reiterjevega hriba« uspešno uprizorjeni. Ocenjevalec ⁶² ugotavlja, da so Borovi Raztrganci v režiji Toneta Zorka (scena Dare Horvat-Vlado Smeha) »dosegli raven, ki naj bi bila v bodoče norma ali merilo za kolektiv Ljudskega odra« in da je »interpretacija preseгла kvaliteto običajnih amaterskih uprizoritev. Med nastopajočimi enostavno ni bilo igralca, ki bi škodoval celotnemu uspehu«. Naj tedaj ob tej laskavi oceni ohranimo spominu igralska imena, ki so ob sodelovanju številnih epizodnih vlog pri tej priložnosti dvignila Ljudski oder na tako opazno raven: Edvard Goršič star., Marica Frecetova, Bogdana Vrečkova, Marica Ramšakova, Cveto Vernik, Peter Kušar, Jože Zagoričnik, Stane Vengust, vsi kot nosilci glavnih vlog.

V kroniki Ljudskega odra ostajajo Raztrganci 1955 zapisani tudi kot desetletnica povojnega amaterskega gledališkega življenja v Celju, hkrati pa kot mejnik usmeritve v organizacijsko trdnejšo in družbeno pomembnejšo amatersko kulturno ustanovo, ali z eno besedo — v okrajni amaterski gledališki center. Zadevna razmišljanja, podprta tako v MO kot v okrajnem odboru LPS, so bila publicirana v lokalnem tedniku ⁶³ s pozivom k ustrezni podpori, naslovljenim na okrajni ljudski odbor, ker da »sega prizadevanje celjskih amaterjev prav do roba celjskega okraja«.

O določeni družbeni pomembnosti in veljavi priča tudi živahna zasebna in uradna korespondenca iz tega časa z režiserji, dramaturgi in uredniki, bodisi da je šlo za priporočila dramskih del, ki bi jih LO lahko uvrstil v svoj reper-

toar, bodisi za vabila k publicističnemu sodelovanju, in ne nazadnje korespondenca z družbenimi organizacijami zastran sodelovanja na njihovih prireditvah.⁶⁴

Statistični posnetek Ljudskega odra konec sezone 1954/55 pa je bil takle:⁶⁵
Sedež: Celje, Stanetova 15 a.

Število aktivnih članov na dan 31. 6. 1955: 16 moških, 11 žensk, skupaj 27.

Število predstav od 1. 9. 1954 do 31. 8. 1955: 43.

Število obiskovalcev: 13.198.

Dohodki: 1.450.000 din (občinska dotacija 410.000, vstopnina, oglasi, prispevki, uporaba dvorane 1.040.000).

Izdatki: 1.190.000 din.

To statistično poročilo pa je hkrati zadnja javna predstavitev Ljudskega odra, zakaj odrejena mu je bila deložacija iz njegove dvorane zaradi njene preureditve v korist restavracije predvojnega kina Metropol, na drugi strani pa je trkala na vrata reorganizacija, ki je morala slediti politično narekovani vključitvi Ljudskega odra v leta 1952 obnovljeno Zvezo Svobod in prosvetnih društev, kar so storila tudi druga kulturnoprosvetna društva širom Slovenije.⁶⁶

Ob stiski, prvenstveno materialne prirode (visoka najemnina dvorane in potreba po njeni obnovi), je v Ljudskem odru vzniknila od zunaj prinesena ideja o malem »žepnem«, potujočem gledališču, ki bi kot kajhen, gibljiv ansambel zmožgel mnogo več gostovanj na manjših podeželskih odrih, pridružili bi mu pa še prepotrebno stalno lutkovno gledališče.

Čeprav je predlog naletel na odobravanje tako pri okrajnih kot pri mestnih kulturno-prosvetnih organih, posebno tudi pri Društvu prijateljev mladine,⁶⁷ je ostalo le pri predlogu — in karikaturi...⁶⁸

Smer v nameravano obliko dela je LO nakazal s sklepom, da se v sezoni 1955/56 omeji na dve, tri uprizoritve komornega značaja z majhnim, organizacijsko in umetniško ustrezno podprtim ansamblom, ki bi po premieri v mestu nastopal zgolj v celjskem okraju.

Uradno so zamisel malega potujočega gledališča, »ki bi prosveto in zabavo poneslo v tiste kraje, kjer nimajo pogojev za ustanovitev lastnega ljudskega odra«, priporočili v svetu za kulturo in prosveto okrajnega ljudskega odbora decembra 1955.⁶⁹ »Malo potujoče gledališče naj bi s primerno reorganizacijo in denarno pomočjo postal Ljudski oder«, ki da »ima v tem oziru nekaj izkušenj in lepo tradicijo«, je zatem pisala Ljudska pravica, in še, da bi »slednje vprašanje bilo moč uspešno rešiti s skupnim sodelovanjem sveta Svobod in prosvetnih društev, Ljudskega odra in Mestnega gledališča.«⁷⁰ Pri vsem tem pa je Ljudski oder le ostal posestnik in upravitelj svoje dvorane, in to do pravnomočnosti »ukrepa mestnega sveta za prosveto in kulturo, da zasede dosedanjo dvorano Ljudskega odra zopet kinopodjetje, a Ljudski oder da se preseli v dvorano dosedanjega kina Dom, ki bi hkrati bila urejena tudi v prizorišče lutkovnega odra.«⁷¹ Del domače javnosti, ki se je ogreval za tretji kino, je nasprotoval preureditvi dvorane kina Dom za potrebe Ljudskega odra češ, da bi preureditev »stala težke tisočake«, da »dvorana ne bi odgovarjala vsem zahtevam gledališča«, da naj bi se Ljudski oder »vrnil na oder narodnega doma, vsaj za nekaj časa, dokler ne bi v Celju zgradili kako novo dvorano«, lutkovni oder pa naj bi »zaživel v telovadnici I. osnovne šole, ki že ima narejen in neizkoriščen oder za lutkovne igrice.«⁷²

Književnica Pavla Rovanova pa je po reprizah igre Kvej-Lan v celjski okolici,⁷³ želeč Ljudskemu odru »nadaljnje uspehe«, javnosti napovedala »otvoritveno predstavo, ki bo v prvi polovici maja na novem odru.«⁷⁴ (Menda smo se v Ljudskem odru res že lotili priprav na Gogoljevo *Ženitev*, o čemer pričajo ohranjeni scenski osnutki in pismo ljubljanskega scenografa Vlada Rijavca z dne 18. 1. 1956.)

Toda »zadeva Ljudski oder« se je jela pospešeno odvijati le v naročeni smeri:

— Junija 1956 so v svetu za prosveto in kulturo celjskega okraja pričakovali oživitvev dramske dejavnosti, ker da se v Celju pravkar snuje Delavski oder«, hkrati pa želeli zaradi osebnega sodelovanja in materialno-tehnične pomoči »zbližanje Mestnega gledališča z Ljudskim odrom oz. Delavskim odrom«;⁷⁵

— sredi julija 1956 so začeli v bivši, tedaj obnovljeni dvorani Ljudskega odra s kinopredstavami kina Metropol,⁷⁶ med obnavljanjem dvorane — razumljivo — v Ljudskem odru namenjeni kino dvorani Dom niso prenehali s kinematografskimi predstavami; ob tem je Ljudski oder lahko ostajal le na papirju;

— oktobra 1956 so na občnem zboru delavsko prosvetnega društva Svoboda Celje ugotovili, da se »dramatska sekcija bori s težavami«;⁷⁷

— novembra 1956 vabi celjska Svoboda v svoje vrste igralce amaterje; medtem so pristopili že učiteljiščniki in dijaki I. gimnazije;⁷⁸

— v začetku decembra 1956 je bil na skupni seji dramskih komisij okrajnega in občinskega sveta Svobod in prosvetnih društev usvojen predlog, »da se Ljudskemu odru, dosedanjemu predstavniku domače amaterske dejavnosti,⁷⁹ priporoči kolektivni pristop v dramsko sekcijo celjske Svobode, ki naj postane odraz sodobnih delavskih kulturnoumetniških in družbenopolitičnih nazorov, a hkrati učitelj delavskih amaterskih sil, na svojih gostovanjih v celjski okolici pa pobudnik napredka amaterskega življa na vasi«;⁸⁰ predlog je bil še isti mesec uresničen: blagajniški saldo so namenili za adaptacijo dvorane kina Dom, garderobo in literaturo pa okrajni gledališki izposojevalnici...

Tako se je čas Ljudskega odra iztekel; pod njegovim okriljem razvita dejavnost je dobila novo ime in pomen — Delavski oder.

OPOMBE

¹ Gledališki list Mestnega gledališča Celje 1950—1951 z dne 23. 1. 1951, str. 4.

² 4. čl. cit. odločbe.

³ Gledališki list Mestnega gledališča Celje 1950—1951 z dne 17. 3. 1951, str. 23 (Zgodovinska resnica pa je, da je postopek profesionalizacije začelo leto prej ministristvo za prosveto LRS z imenovanjem režiserja Vala Bratine (1887—1954) za prvega upravnika Mestnega gledališča v Celju. Beri Gledališki list Ljudskega gledališča Celje 1948—1949, št. 1. Z iztekom sezone je Bratino nasledil Fedor Gradišnik (1890—1972), mag. pharm., potem ko se je kot samostojni lekarnar odpovedal svoji lekarni »Pri križu« v Celju).

⁴ To, kar je danes (od leta 1971) Zveza kulturnih organizacij (ZKO), pred njo pa Zveza Svobod in prosvetnih društev (1955—1969) in Zveza kulturnih in prosvetnih organizacij (1969—1971), je bila do leta 1955 Ljudska prosveta Slovenije.

⁵ Razen sklicateljice Marice Frečè so bili navzoči G. G., Darinka Jošt, Angelca Sadar in Tone Zorko kot člani MO LP ter naslednji: Minka Podbrežnik, Albin Podjavoršek, Ivo in Marija Ramšak, Franjo Stropnik, Boris Sinigoj, Janja Skorjanc, Franjo Tonjuti, Ivo Umek, Cvetko Vernik in Jožica Zupan; vabljeni, toda upravičeno odsotni so bili Anton Aškerc, Risto Gajšek, Jože Kroflič, Franjo Roš in Anica Tovornik.

⁶ O povedanem gl. Zapisnik o ustanovnem sestanku Ljudskega odra v tajništvu MO LP 12. 10. 1951; zapisnikar Tone Zorko. Ta in drugi dokumenti v zasebni zbirki G. G.

⁷ 25. 10., 5. 12., 28. 12.

⁸ Predhodnik današnjega Novega tednika v letih 1951—1954.

⁹ Okrožnica mestnega izvršnega odbora Ljudske prosvete št. 291/1—51 z dne 27. 12. 1951.

¹⁰ Polonca Juvan (1884—1952) ena prvih poklicnih igralk v Ljubljani.

¹¹ Ana Grgurevič (1914), poklicna igralka pri Sentjakobskem gledališču 1946—1956, zatem v Kopru, kasneje še gledališka svetovalka v Kranju; igrala je tudi pri slovenskem filmu.

¹² Jože Tomažič (1906—1970) šolnik, pripovednik, igralec in režiser, slednje tudi v Celju od 1945 do 1948, ko so ga nepremišljeno odslovili in izposlovali premestitev na Jesenice. Beri G. G. Jože Tomažič in celjsko gledališko življenje. Gledališki list Ljudskega odra 1952, št. 1 ob premieri Mlinarjevega Janeza. Ob njegovem grobu 9. januarja 1970 v Slovenski Bistrici sem se v imenu celjskih sodelavcev poslovil z naslednjo besedo:

Smrt Jožeta Tomažiča, šolnika, pripovednika in gledališkega delavca, pomeni tudi za Celje izgubo človeka, kulturnika in prosvetarja, čigar nastop, delo in uspehi njegovega dela pomenijo vogelni kamen v stavbi celjskega kulturnega, posebej gledališkega življenja.

Pokojnikov poseg v celjsko povojno gledališko ustvarjalnost je bil tolikšen, da se njena zgodovina ne bo mogla pisati brez podčrtanih besed o letih pokojnikovega gledališkega dela v Celju.

Rajniki je stopil v sodobno celjsko gledališko življenje jeseni leta 1945 s postavitvijo Golarjeve Rošlinke na odru tedanjega Okrožnega ljudskega gledališča, zakaj kot agilnemu gledališkemu delavcu — režiserju, organizatorju in vzgojitelju mu je bila ljudsko prosvetni program ljudska igra in z njo združena domača pesem, šega in navada, ker le to zmore ljudske množice najprej in za trajno navezati na gledališče, kot na eminentno kulturno vzgojno ustanovo. Tu je popolnoma uspel. Najzvestejši del današnjega celjskega gledališkega občinstva je namreč tisti del, ki so ga privabile v gledališče pokojnikove odrske postavitve in upodobitve.

Druga komponenta gledališkega programa dragega nam pokojnika, je bila mladinska gledališka igra. Ob pičlih materialnih sredstvih v letih naše materialne in duhovne obnove, je zgolj s silo svojega pedagoškega erosa in s silo nesebičnega ljudsko prosvetnega delavca začel mladinsko gledališče, gledališče za mladino za mladino. In dalje! Obče priznanje o aktivnosti celjskih gledališčnikov je tisti čas temeljilo na številnih gostovanjih, ki jih je z neponovljivo poštvovalnostjo organiziral prav dragi Jože Tomažič. Nastopi celjskih gledališčnikov pod njegovim vodstvom tu, v njegovi Slovenski Bistrici, Konjicah, Sošanju pa v Mozirju itd., itd., so utemeljili tradicijo, po kateri uživa današnje celjsko gledališče že dobri dve desetletji sloves najbolj vagantnega gledališča in dobrodošlega gosta daleč čez meje širne celjske okolice.

Zadnji dolg, ki mu ga ne dolguje le celjska, temveč vsa slovenska gledališka javnost je vrsta odličnih, uglednih gledaliških delavcev — Celjanov, ki so kot mladi gledališki talenti shodili prav ob pomoči pokojnikove režiserjeve roke, ki so v svojo umetniško kariero stopili z osnovno gledališko predzobrazbo, ki so jo prejeli pri pokojnem Jožetu Tomažiču.

Poslavljamo se tedaj od celega moža, ki mu delo prva je bila odlik, ki ni vabljenju se vdal in ne nasilju, ki ni motila hvala ga in ne poroga; ki mu veljajo še nadaljnje pesnikove besede:

Ne stan, naslov, zunanje ne priznanje,
čeprav med svetom to največ velja,
jeklen značaj, dolžnosti spolnjevanje
najvišja dika je bila moža...

Dragi Jože! Dragi prijatelj! Ko bi se zdaj odprl vilinski svet tvojega pravičnega Pohorja in kogarkoli izmed nas napravil za mogočnega, a pravičnega kralja, bi ti moral reči: Nikoli ti ne pozabim tega, kar si storil dobrega zame. Kraljevsko te bom poplačal. Vzeml si srebrnikov kolikor moreš in pojdi ter živi dolgo in srečno!

Tako pa — je tu le črni grob, ki čaka na Tvoje izmučeno telo. Mi pa bomo ostali sami, brez tebe, dokler se tudi za nas ne bo nekje odprlo to zadnje bivališče. Do tedaj pa boš po svojih delih še vedno živel v naših srcih, v mislih in dejanjih.

Requiscat in pace, anima candida!

¹³ Zaslužen publicitetu spoštovanju 30-letne ljubiteljske gledališke ustvarjalnosti Angelce Sadarjeve sta dala tudi književnik Fran Roš in upravnik Mestnega gledališča Feđor Gradišnik, vsak s svojo toplo besedo in v svojem slogu. Gledališki list Ljudskega odra št. 1, str. 8 in Gledališki list Mestnega gledališča Celje 1951—1952, str. 69.

¹⁴ Sobota 12., nedelja 13. in ponedeljek 14. januarja 1952.

¹⁵ Šlo je za upravičenost »dveh rednih« gledališč: poklicnega, tedaj šele profesionalizirane amaterske ustanove, in amaterskega, pod vodstvom nepoklicnih, toda rutiniranih gledališčnikov.

¹⁶ Albin Podjavoršek (1908—1980), prof. celjskega učiteljišča, pedagog, psiholog in defektolog; organizator vzgojne svetovalnice za mladino; strokovni pisec; po osvoboditvi vodja pedagoških tečajev za učiteljske kandidate.

¹⁷ Sklep 2. seje Ljudskega odra 5. 12. 1951.

¹⁸ Petstoletnico mesta Celja sta zaznamovala le Savinjski vestnik 1951 dne 14. aprila ter Svet za prosveto in kulturo mesta Celja pod predsedstvom Antona Aškerca; prvi z objavo treh člankov izpod peres Janka Orožna, Staro Celje, Staneta Terčaka, Celje v borbi za svobodo ter G. J. Perspektivni razvoj mesta Celja, vse tri pod skupnim naslovom Petsto let mesta Celja 1451—1951, drugi pa z izdajo Celjskega zbornika, ki pa je bil dotiskan šele februarja 1952. Drugih počastitev zgodovinskega jubileja ni bilo.

¹⁹ Ljudski oder 1952. Leto I., št. 2, str. 18.

²⁰ Šiv. v Savinjskem vestniku — Švare Ivo, profesor učiteljišča, ljudskoprosvetni delavec in organizator Ljudske univerze v Celju 1950—1955, † 1965 v Mariboru.

²¹ Prim. Spis MLO Celje, Urad za statistiko in evidenco, št. II—167/41—52 z dne 29. 12. 1952 v zadevi Popis kulturno umetniške dejavnosti.

²² Slavnostna številka izdana za prvo predstavo »v novem celjskem domu gledališke umetnosti« Bratko Kreft, Celjski grofje.

²³ Cveto Vernik 1909—1984; po poklicu trgovski delavec, v prostem času navdušen igralec in režiser; že med obema vojnama aktiven pri gledaliških družinah Krekove mladine in Svobode, po osvoboditvi pa v SKUD Mirko Koželj-Rogel, nato pri Ljudskem in Delavskem odru, zatem pri štorskem Železarju; nazadnje se je zaposlil v Slovenskem ljudskem gledališču kot inspicient in arhivar. Beri Slovenski gledališki leksikon III, str. 764 in nekrolog v Novem tedniku z dne 12. 7. 1984.

Glavni poslovodja veleblagovnice TKANINA Ivan Lah je v jubilejni publikaciji TKANINA CELJE 1952—1962 na str. 35 igralsko družino »Mirko Koželj-Rogel« takole opisal:

Zelo aktivno je zaživel zlasti dramska sekcija podjetja, posebno še, ko je prevzel mesto režiserja član kolektiva Cvetko Vernik; vodil in zrežiral je niz najrazličnejših odskih del. Vznikla je misel, da bi imenovali našo dramsko skupino po enem izmed starejših borcev za današnji družbeni red, ki so bili nekaj zaposleni v trgovski hiši, ki smo jo nasledili. Tako smo prišli do imena Mirko Koželj, ki je bil zaposlen kot vodja galanterijskega oddelka v Stermeckijevi trgovski hiši, naši predvojni predhodnici, od leta 1942 pa se boril v partizanih pod imenom »Rogelj«. Kot dramska družina KUD Koželj-Rogelj je najprej nastopila na odru narodnega doma v Celju z Remčevimi Volkodlaki. To je bilo prvo odsko delo, ki se je pojavilo kot plod dela naše razgibane dramske družine pod novim imenom. Odbor, ki mu je predsedoval izredno agilen član Kvirin Klenovšek, je zbral okrog sebe nad 30 aktivnih članov in mnogo simpatizerjev, ki so prišli v naše KUD tudi iz drugih kolektivov. Svoje prostore je družina imela v prvem nadstropju nekdanjega našega podjetja »Usnje«, za kar je posebej poskrbel takratni direktor podjetja Franc Stojan. Družina je v vsaki sezoni naštudirala 3 do 4 igre. Njeno delo je cvetelo od leta 1949 do konca leta 1953, ko je prišlo do fuzije našega društva Koželj-Rogelj z Ljudskim odrom, ki se je preselil v prvotne prostore Mestnega ljudskega gledališča, tj. v sedanjo dvorano kina »Metropol«. Člani našega dramskega odseka so še naprej sodelovali v novo nastalem

Ljudskem odru, vendar nam je priznati, da je vnema našega članstva pri Ljudskem odru nekoliko popustila, posebej potem, ko smo leta 1954 uredili lastni rdeči kotichek v veleblagovnici »Ljudski magazin«, za kar sta nam dala na razpolago prostore takratni delavski svet in direktor podjetja Ivan Sepec. Rdeči kotichek se je kasneje začel močneje ukvarjati s športno dejavnostjo, ki je začela nekdanjo dramsko skupino rahlo prerasčati.

²⁴ Dopis Ljudskega odra št. 36/53 z dne 14. 7. 1953.

²⁵ Dopis MG Opr. št. 1797/53 z dne 20. 8. 1953. Iščoč intervencijo pristojnega razsodnika, so kopijo dopisa poslali predsedniku sveta za kulturo in prosveto MLO. Tedaj je to bil prof. Anton Aškerc.

²⁶ Dopis št. 37/53 z dne 14. 7. 1953.

²⁷ K 324/52 režiral G. G.

²⁸ Večer 27. 11. 1953 ter Savinjski vestnik 28. 11. 1953, 12. 1. 1953, 19. 2. 1954, 12. 3. 1954, 16. 4. 1954, 14. 5. 1954, 28. 5. 1954.

²⁹ Gl. list 1954/55, št. 1, str. 7.

³⁰ Prim. Slovenski gledališki leksikon I, Ljubljana 1972. Str. 199.

³¹ Študijska knjižnica »Mirana Jarca« Novo mesto z dne 3. 2. 1954; Svoboda Trbovlje z dne 6. 2. 1954; Marko Stanič, Split z dne 5. 7. 1954; Jože Paternost, Sečovelje, STT cona B z dne 1. 10. 1954; Savez dramskih umetnikov Beograd z dne 7. 11. 1954.

³² Inzerenti v sezoni 1953/54 so bili: Celjska tiskarna; Cinkarna Celje; Ekopis, podj. za ekonomske usluge; Hotel Evropa; knjigarna Mladinska knjiga; LIP Sentjur; Plinarna-Vodovod; Savinja, lesna industrija; tovarna AERO; Tovarna žičnih izdelkov; Trgovinsko-gostinska zbornica Celje; trg. podjetje Jadran; trg. podj. Špecerija; trg. podjetje Usnje; trg. podjetje Volna in veleblagovnica Ljudski magazin; nekateri so se odzvali po večkrat, npr. Celjska tiskarna in tovarna AERO.

³³ Npr. Okrajno gledališče Ptuj, dopis G-269/53 z dne 18. 11. 1953; Ljudska prosveta Slovenije za Srednjo vzgojiteljsko šolo, dopis z dne 5. 12. 1953; Letno gledališče Griže, dopis št. 93-54-Lg z dne 25. 3. 1954.

³⁴ Statistični list Zavoda za statistiko in evidenco LRS — MLO Celje z dne 22. 2. 1954.

³⁵ Po predlogu z dne 30. januarja 1954, ki so ga podpisali blagajnik Anica Tovornik, intendant Tone Zorko in administrator G. G.

³⁶ Dopis z dne 2. 7. 1954.

³⁷ S pismom (sedaj v zasebni lasti) je Tone Zorko kot intendant Ljudskega odra 7. 12. 1953 zaprosil G. Grobelnika star., da je s sezono 1953/54 prevzel »funkcijo pomožnega blagajnika«.

³⁸ Očitno pa je sklepu botroval tudi spomin na članske izkaznice, ki so bile vpeljane v bivšem Ljudskem gledališču leta 1947.

³⁹ Slovenski poročevalec 24. 9. 1954, G. G. O amaterskem gledališču v Celju.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Zapisnik o sestanku režiserjev amaterskih gledaliških skupin celjskega okraja 10. 12. 1954.

⁴² Večer 28. 9. 1954

⁴³ Gl. dopis Ljudskega odra z dne 12. 5. 1954 o spremembi najemne pogodbe.

⁴⁴ Združitev je sledila po zakonu z dne 26. 3. 1954, ko so združili oba okrajna ljudska odbora, mestnega in okrajnega (okoljskega) v enoten okrajni ljudski odbor Celje, s predsednikom Rikom Jermanom na čelu do leta 1961. Riko Jerman umrl 1982 v Ljubljani kot namestnik guvernerja Narodne banke Slovenije. Mestni ljudski odbor Celje pa je bil 1954 oblikovan kot mestna občina s posebnimi pravicami. Za predsednika občine 1954—1955 je bil izvoljen Fedor Gradišnik ml., nakar bil direktor Zavoda za napredek gospodarstva do leta 1978; umrl je 1983 v Celju.

⁴⁵ Dopis 28. 12. 1954.

⁴⁶ Gl. list 1954/55 št. 2. »Najlepša stavba« (arh. Jože Plečnik) sedaj sedež Ljubljanske banke — Splošne banke Celje, Vodnikova ulica.

⁴⁷ Savinjski vestnik 10. 12. 1954.

⁴⁸ Celjski tednik 7. 1. 1955.

⁴⁹ Gl. list 1954/55 št. 4.

⁵⁰ Gl. Žižkov odgovor na vabilo Ljudska odra in Gledališki list LO 1954/55 str. 19.

⁵¹ Beri Gledališki list Mestnega gledališča 1952/53 št. 7, str. 163; G. G. H gostovanju režiserja Žižka in Dostavek dramaturga Lojzeta Filipiča v št. 10, str. 344.

⁵² Prim. odgovor LPS, oddeleka za oskrbovanje ljudskoprosvetnih društev in odsekov, št. 949/54 z dne 7. 12. 1954.

⁵³ O tem več Gl. list LO 1954/55, str. 13.

⁵⁴ Celjski tednik 4. 2. 1955.

⁵⁵ Celjski tednik 15. 4. 1955.

⁵⁶ Celjski tednik 3. 6. 1955.

⁵⁷ Karel Arko v Gl. listu LO 1954/55, str. 39.

⁵⁸ Emil Frelih v Gl. listu LO 1954/55, str. 48.

⁵⁹ Na povabilo SZDL so Kvej-Lan trikrat ponovili marca 1956 v počastitev dneva žena: v Kozjem 7. 3., v Nazarjah 9. 3. in v Laškem 11. 3. (Sodobna pota 1956, št. 4, str. 268).

⁶⁰ Celjski tednik 24. 6. 1955.

⁶¹ Dopis MO ZB NOV Celje z dne 10. 5. 1955.

⁶² Celjski tednik 29. 7. 1955.

⁶³ Celjski tednik 27. 5. 1955.

⁶⁴ Emil Frelih, pisma: 14. 1. 1954 (V soboto se poročim), 26. 10. 1954 (Kvej-Lan), 22. 12. 1954 in 9. 8. 1955 (Vrnil se je); Emil Smasek, dopisnice: 6. 9. 1954, 20. 9. 1954, 18. 1. 1955 (sodelovanje z »Ljudsko prosveto«, vestnikom Zveze ljudskoprosvetnih društev 1955; Zveza vojaških vojnih invalidov, okrajni odbor Celje, št. 210-55 z dne 31. 5. 1955 (Pesem s ceste — sodelovanje v Tednu vojnih invalidov); Olepševalno in turistično društvo Celje št. 171 z dne 10. 6. 1955 (Kve-Lan — sodelovanje na I. Celjskem turističnem tednu); Tehniška knjiga Zagreb 12. 10. 1955 (bibliografija).

⁶⁵ Statistični list za amaterska gledališča Zavoda za statistiko LRS z dne 31. 8. 1955.

⁶⁶ Zgodovina Slovencev, CZ Ljubljana 1979, str. 902.

⁶⁷ Slovenski poročevalec 16. 9. 1955; Večer 19. 9. 1955; Sodobna pota, glasilo Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije, leto I/1956, št. 4, str. 268.

⁶⁸ Hi (= Heci = Vlado Smeh), »Kako si Janezek predstavlja žepno gledališče v Celju«. Celjski tednik 1955, št. 36.

⁶⁹ Izvajanje predsednika sveta prof. Tineta Orla na zadnji seji okrajnega ljudskega odbora. Celjski tednik 6. 1. 1956.

⁷⁰ Ljudska pravica 28. 1. 1956.

⁷¹ Celjski tednik 30. 12. 1955.

⁷² Celjski tednik 2. 2. 1956.

⁷³ Gl. op. 59.

⁷⁴ Celjski tednik 16. 3. 1956.

⁷⁵ Celjski tednik 16. 6. 1956.

⁷⁶ Celjski tednik 13. 7. 1956.

⁷⁷ Celjski tednik 26. 10. 1956.

⁷⁸ Celjski tednik 9. 11. 1956.

⁷⁹ Na Ljudskem odru 1952—1955 odigrana dela:

Jože Tomažič, Mlinarjev Janez;

Aldo de Benedetti, Dva ducata rdečih vrtnic;

Branislav Nušič, Zalužiči ostali;

Ludwig Anzengruber, Slaba vest,

Martin Lorbar, K 324/52;

Peter Rosegger, Vesela božja pot;

Tone Čufar, Mali Babilon;

Slavko Kolar, Sedmorica v kleti;

J. Hartley Manners, Peg, srček moj;

Pecija P. Petrović, Vozel;

Kristina Brenkova, Igra o bogatinu in zdravilnem kamnu;

Jaroslav Hašek, Dobri vojak Švejk;

Pavel Schurek, Pesem s ceste;

P. S. Buck — V. Rabadan, Kvej-Lan;

Pavel Golia, Srce igračk;

Matej Bor, Raztrganci.

⁸⁰ Celjski tednik 14. 12. 1956.

11. 1950

12. 1951

13. 1952

14. 1953

15. 1954

16. 1955

17. 1956

18. 1957

19. 1958

20. 1959

21. 1960

22. 1961

23. 1962

24. 1963

25. 1964

26. 1965

27. 1966

28. 1967

29. 1968

30. 1969

31. 1970

32. 1971

33. 1972

34. 1973

35. 1974

36. 1975

37. 1976

38. 1977

39. 1978

40. 1979

41. 1980

42. 1981

43. 1982

44. 1983

45. 1984

46. 1985

47. 1986

48. 1987

49. 1988

50. 1989

51. 1990

52. 1991

53. 1992

54. 1993

55. 1994

56. 1995

57. 1996

58. 1997

59. 1998

60. 1999

FRANJO MAUER

DOKUMENT IZ ZGODOVINE SAVINJSKIH GASILCEV

Slovenska narodna zavest, ki je z zgodovinskim narodnim taborom v Žalcu (1868) zavladata po vsej Savinjski dolini, je spočela celo vrsto narodnih društev, med njimi tudi gasilskih. Prvo slovensko prostovoljno požarno brambo, kakor so se gasilska društva takrat imenovala, so ustanovili v Žalcu 13. februarja 1881. Njen ustanovitelj in prvi načelnik je bil prav organizator žalskega narodnega tabora, Janez Hausenbichler (1838—1896), sicer posestnik in medičar, a eden prvih hmeljarjev v Savinjski dolini, avtor Navoda o hmeljariji (1882) in ustanovitelj Savinjske posojilnice. Na čelu požarne brambe je ostal do leta 1888, ko so ga izvolili za žalskega župana. Sledil mu je Josip Širca (1854—1933). Ta je ob pobudi narodno zavednih gasilskih funkcionarjev leta 1897 ustanovil Zvezo slovenskih požarnih bramb za Spodnjo Štajersko s sedežem v Žalcu. Zveza je brž zajela preko 60 gasilskih društev. Širco so izvolili tudi za prvega načelnika te Zveze. Še več! Ko je bil izvoljen na čelo žalskih gasilcev, Hausenbichler pa za župana, je Širca v žalski požarni brambi vpeljal slovenski poveljalni jezik. Do tedaj so imeli Slovenci s poveljevanjem v požarnih brambah precej težav — njihov občevalni jezik je bil slovenski, poveljevanje pa nemško, ki je bilo zaukazano in nadzorovano. Tedanja c. kr. oblast je pač med drugim tudi človekoljubno gasilstvo postavljala v službo ponemčevanja slovenskega življa.

Zveza požarnih bramb je takoj prvo leto svojega obstoja (1898) naložila načelniku Širci, da sestavi slovenski gasilski vežbovnik, ki bi upošteval predpise deželne gasilske zveze v Gradcu. Pri sestavi vežbovnika je Širci pomagal njegov brat Friderik, skladatelj s psevdonimom Risto Savin. Vežbovnik je bil natisnjen takoj naslednje leto 1899, ponatisnjen pa leta 1909.

Iz časov, ko so žalski narodno zavedni gasilci vpeljali v svoje vrste slovenščino kot poveljalni jezik, nam je prišla v roke zanimiva listina, sestavljena,

spisana in podpisana 12. marca 1899 v Sv. Juriju ob Taboru (danes Tabor, občina Žalec). Gre za — tu prvič objavljeno — »Slavnostno obljubo«, s katero so se podpisani gasilci zavezali, da bodo svojo gasilsko dolžnost »zvesto in natančno za blagor bližnjega izpolnjevali«. Na prednji strani je 15 podpisov, na hrbtni pa še 48, s tem da je zadnjih 13 podpisov sledilo po datumu 4. 7. 1903, ki je napisan na listini. Tudi štampiljka na listini je iz poznejše dobe.

Prepis:

Slavnostna obljuba

*Storjena od prostovoljne požarne
brambe v Št. Jurju ob Tabori dne 12.
marca 1899.*

*Mi podpisani obljubimo z po-
dajo naših rok, Desnico v Desnico
gospoda župana oziroma načelnika
v nadomestilo prisege, da hočemo
postavo in pravila o žoparni bram-
bi, kakor povelje in ukaze našega na-
čelnika in naših napregpostavljenih,
kar zadeva ognjegasilstva za ves čas na-
šega službovanja pri požarni brambi
zvezo in natančno spolnovati za živ-
ljenje in blago bližnjega se darovati
tako gotovo kakor nam je ljubo in
draga naša čast in mož beseda, kakor
gotovo nam bog pomaga.*

Št. Jur ob Tab. 13/3. 1899.

Sledijo podpisi.

VIRI

100 let gasilstva v Celju — 1971

Bilten Občinske gasilske zveze Žalec — 1982

30 let Občinske gasilske zveze Žalec — 1985

Arhiv Gasilskega društva Kapla—Pondor

Slavnostno obljuba.

Strojeno od prostovoljne požarne
bratstva v št. Turju ob Tabari dne 12.
marca 1899.

Mi podpisani obljubimo z po-
lajo naših rok, Jesuero v Jesuero
zopaka skupna oblikama naravnih
v nadomestilo prisegi, da hočemo
postaviti in praviti o požarni bran-
bi kakor pravilje in utroke našega na-
relnika in naših naprepostavljencev.
Kakor tudi se skupaj sličevo
sega službovalcev pri požarni branil-
stvu in natečajno spaluvati na št.
Turju in blago belgicega se darovati.
Tako gotovo kakor stavež ljubo in
draga naša čast in moč besele, kakor
gotovo nam bez pomozi.

St. Turj ob Tab. 12/3. 1899

Franz Kadišek +

Johan Križnik +

Aljož Ljubič +

F. Kerk +

Vincenc Ljubič +

Anton Čelak +

Marija Trobec 3

Aljož Ljubič +

Blaz Podbregar +

Matič Kemarč + 1860

Karlen Kobilč +

Franz Kuznarič +

Anton Kadišek +

Anton Grižar +

Stroj Jermat +

Anton Zibnik +
 Jakob Roznik +
 Jakob Kokornik +
 x Mikael Dyba +
 Matej Kolenc +
 Janez Sustar +
 Jakob Perca +
 Jakob Brumek +
 Peter Krilov +
 Martin Kraviceg +
 Tomaz Kolenc +
 Rudolf Fickl +
 Franz Borin +
 Martin Kosselich +
 Franc Lenc +
 Gregor Hlas. +
 Janes Grabner +
 Mikha Hlas +
 Ferdinand Sobale +
 Franz Rojary +
 Blaz Brumek +
~~Frantisek~~ +
 Janez Krotar +
 Jakob Kolimsek +
 Franz Zivac +
 Mikael Brancigaj +
 Jakob Brancigaj +
 Martin Repel. +
 Franjez Horce. +

Gejzrik Stefan. +
 Johann Kestek +
 Amicej Urankar +
 Matej Skoplj. +
 Anton Rozomy +
 Jarosl Ramigon +
 17/103
 Anton Cator +
 Franz Protar +
 Jakob Cator +
 Jakob Vranec +
 Matija Simat +
 Mikha Vranic +
 Vincenc Kos +
 Jakob Marn +
 Pavel Grak +
 Martin Grok +
 Amicej Loundar +
 Josef Sidrac +
 Franjez Ljubec +

VSEBINA

OD ŠTUDIJSKE IN LJUDSKE KNJIŽNICE DO ZDRUŽENE KNJIŽNICE EDVARDA KARDELJA V CELJU 1945—1986	5
Vlado Novak: Študijska knjižnica v Celju (Oris razvoja od 1946 do 1973)	7
Dane Debič: Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju in njena možna prihodnost v naslednjih 30 letih	15
Božena Orožen: Celjske knjižnice in knjižničarji v povojnem tisku	21
Antonija Fras: Razstavna dejavnost Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju	37
Ivanka Bauman: Objave knjižničnih delavcev	45
Jožefa Kirn: Zaposleni v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju in njenih predhodnicah 1945—1986	57
Tone Sagadin: KLJUČNI PROBLEMI IN RAZVOJNE MOŽNOSTI CELJ- SKE REGIJE	61
Darka Domitrovič-Uranjek: EKOLOŠKA BILANCA CELJA	75
Milan Natek: IZRABA VODNEGA POGONA V POREČJU VOGLAJNE	101
Anton Sore: NEKATERI DEJAVNIKI V GOSTINSTVU CELJSKE OBČINE	127
Milko Mikola: UPRAVNOPOLITIČNI RAZVOJ OBČINE CELJE V OB- DOBJU 1954—1969	147
Hedvika Verhovšek: DELO KP IN OF NA OBMOČJU OK KPS OD APRI- LA 1944 DO OSVOBODITVE	159
Rolanda Fugger-Germadnik: CELJE V PRVIH POVOJNIH LETIH	177
Andreja Rihter: NEMŠKA PROTILETALSKA OBRAMBA IN BOMBNI NAPADI NA CELJE 1943 DO 1945	187
Milko Mikola: VOJNA ŠKODA, KI JO JE CELJE UTRPELO MED VOJNO 1941—1945	197
Vera Kolšek: RIMSKO GROBIŠČE V BREZNEM PRI LAŠKEM	203
Branka Primc: ZGODOVINSKA ANALIZA ODPRTIH POVRŠIN (DVO- RIŠČ IN VRTOV) V CELJU	209
Janez Cvirn: CELJSKO GIMNAZIJSKO VPRAŠANJE	229

Ivanka Zajc-Cizelj: PRVA GLASBENA ŠOLA V CELJU	251
Anton Sore: OBMOČJE CELJSKEGA UČITELJIŠČA — SREDNJE PEDAGOŠKE ŠOLE IN SOCIALNE RAZMERE UČENCEV	253
Božena Orožen: IZ BIBLIOGRAFIJE FRANCETA JESENOVCA	265
Dragica Žvar: CELJSKI ZBOROVODSKI SEMINARJI V ORGANIZACIJI JURETA VREŽETA	277
Gustav Grobelnik: PRIPIS H KRONIKI CELJSKEGA PEVSKEGA DRUŠTVA	305
Karmen Gorišek: DRUŠTVENE DEJAVNOSTI V OBČINI CELJE	319
Janez Kraševac: KRATEK ORIS RAZVOJA ZDRAVILIŠČ NA CELJSKEM OBMOČJU	327
Jože Gorenc: LEKARNIŠTVO V CELJU — DANES	337
Franc Štolfa — Srečko Savernik: INFORMACIJA O PREBIVALSTVU IN KADRIH, POTREBNIH ZOBOZDRAVSTVU PRI NAČRTOVANJU POTREB S POSEBNIM OZIROM NA CELJSKO OBMOČJE	353
Franc Štolfa: REZULTATI ZOBOZDRAVSTVENE ANKETE O DELAVCIH ŽELEZNIŠKE TRANSPORTNE ORGANIZACIJE V CELJU 1984	357
Milan Božič: DESET LET INDOK CENTRA CELJE	361
Jožica Dolenšek: MLADI ZA NAPREDEK CELJA 1985	367
ŠLANDROVA NAGRADA 1984, 1985, 1986	373
Gustav Grobelnik: LJUDSKI ODER (POGLAVJE V KRONIKI GLEDALŠKIH AMATERJEV V CELJU)	381
Franjo Mauer: DOKUMENT IZ ZGODOVINE SAVINJSKEGA GASILSTVA	399

Za vsebino člankov odgovarjajo avtorji.

aero

kemična, grafična
in papirna industrija
Celje

CELJSKI ZBORNIK 1986

Izdala in založila
Kulturna skupnost občine Celje
(Predstavnica Anka Aškerc)

Založniški svet:

Irena Benedičič, Teo Bizjak, Dane Debič, Karmen Gorišek,
Gustav Grobelnik, Ljudmila Kajtner, Jana Kvas,
Janko Poklič, Andreja Rihter, Dora Rovere, Ivan Stopar

Uredniški odbor:

Jožica Dolensek, Gustav Grobelnik (odgovorni urednik),
Aleksander Hrašovec, Darko Maligoj, Vlado Novak,
Slavko Pezdír, Anton Šore, Ivan Stopar, Jože Zupančič

Klasifikator:

Ivanka Bauman

Tehnična ureditev:

Franjo Mauer

Redakcija zaključena 30. junija 1986

Tisk:

AERO, TOZD Grafika, Celje

Dotiskano oktobra 1986

Naklada 500 izvodov